

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Bericht. — Officieele Mededeelingen, door Jhr. Mr. H. SMISSAERT met Naschrift. — Aan de Secretarissen der Afdelingen, door denzelfde. — Circulaires Nederlandsch Tooneelverbond. — Allerlei naar aanleiding van Schouwburgbezoek te Berlijn, door G. R. DEELMAN (*Slo*) met Naschrift. — «Het Vaderland» en de Berner-Conventionie. — Advertentiën. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

BERICHT.

Het nieuwe adres van Jhr. Mr. H. SMISSAERT, algemeen Secretaris van het Nederlandsch Tooneelverbond, is **Frederikstraat 159b**, te 's-Gravenhage.

Officieele Mededeelingen.

In zijn jongste op 24 September l.l. gehouden vergadering heeft het Hoofdbestuur onder meer zich bezig gehouden met de vraag of in de exploitatie van «Het Tooneel» wijzigingen mogelijk en wenschelijk zijn, zulks naar aanleiding der opmerkingen, door de Amsterdamse afdeling op de laatste algemeene vergadering gemaakt.

In zake de modelvoorstelling hoopt het Hoofdbestuur binnenkort aan de drie groote afdelingen nadere mededeelingen te doen.

Het destijds ingediend voorstel, door mr. Jellinghaus in eene nota uitvoerig toegelicht, tot het uitschrijven eener prijsvraag voor het te boek stellen der geschiedenis van het tooneel en de tooneelspeelkunst in Nederland in de laatste eeuw, is door het H. B. in beginsel met ingenomenheid begroet; over bezwaren, die bij eventuele uitvoering van het plan zullen rijzen, zal nader met de zijde, vanwaar het voorstel afkomstig is, worden gecorrespondeerd.

De Commissie uit het H. B., belast met het onderzoek naar gewenschte wijzigingen in de statuten, werd diligent verklaard; zij zal in de eerstvolgende vergadering van het H. B. een concept ter tafel brengen.

Door het H. B. is besloten tot het instellen van een cursus voor dilettanten aan de Tooneelschool, voor welken cursus weldra oproepingen in de bladen zullen worden geplaatst.

Het H. B. heeft besloten den redacteur van «Het Tooneel» uit te noodigen tot het openen eener inschrijving voor de zenuwzieke jeugdige tooneelspeelster, die te Scheveningen verpleegd wordt doch voor wier verplegingskosten op het oogenblik geen gelden meer beschikbaar zijn.

De Alg. Secretaris,
H. SMISSAERT.

Den Haag, 25 Sept.

NASCHRIFT.

Wij nemen de vrijheid den lezer te doen opmerken dat de heer Mr. Jellinghaus al zeer spoedig na de vergadering van ons hoofdbestuur per circulaire meedeelde dat hij zijn ontslag nam als lid van het Tooneelverbond. Binnen weinige dagen of uren kunnen gewichtige veranderingen in een mensch plaats grijpen!

Voorts verklaart de redactie van «*Het Tooneel*» zich volgaarne bereid eventueel de gelden in ontvangst te nemen, die haar voor de lijdende tooneelspeelster zullen worden toegezonden. Te dezer plaatse zal van de giften worden melding gemaakt en ook van de namen der schenkers, indien het tegendeel niet uitdrukkelijk wordt verlangd.

Men gelieve zijne gaven te zenden aan *het particulier adres* van den redacteur. Wij hopen dat niet te vergeefs een beroep wordt gedaan op de mildheid onzer leden; want er is dringend behoefte aan steun.

Aan de Secretarissen der Afdelingen.

Het H. B. heeft, op een vraag van het Haagsche Afdelingsbestuur of verslagen van vergaderingen der Haagsche afdeling in «Het Tooneel» zouden kunnen worden opgenomen, geantwoord dat het H. B. zelfs zeer gaarne zien zou dat dergelijke verslagen aan den redacteur van het orgaan ter plaatsing werden toegezonden. Dit zelfde geldt natuurlijk in gelijke mate voor alle andere afdelingen. H. H. Secretarissen wordt mitsdien beleefdelijk verzocht voortaan een verslag van het in de afdelings-vergadering besprokene aan den redacteur van het tijdschrift te willen doen toekomen.

De Alg. Secretaris,
H. SMISSAERT.

Den Haag, 25 Sept.

Aan de leden der Haagsche Afdeling van het N. T. V. werd de volgende circulaire verzonden:

Nederlandsch Tooneelverbond. Afdeling 'S-GRAVENHAGE.

In verband met onze mededeeling van 24 Mei l.l. brengen de ondergeteekenden ter Uwer kennis dat zij hun ontslag hebben genomen als Bestuurders en Leden der Haagsche afdeling van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Zij achten zich niet verantwoord een gebrekkige inrichting, als de tooneelschool, die nagenoeg alle fondsen van het Verbond verbruikt en wier resultaten niet in verhouding staan met de aanzienlijke sommen, die daaraan jaarlijks worden

ten koste gelegd, nog langer geldelijk te steunen.

Niemand zal ons van overijling of voorbarigheid beschuldigen, waar het U niet onbekend zal zijn, dat onze afdeling zich sinds vele jaren ijverig heeft bemoeid de tooneelschool tot den rang van eene kunstinstelling te verheffen. Reeds in de Algemeene Vergadering op 10 October 1885 te Utrecht gehouden, werden onze denkbeelden in voorstellen geformuleerd, die steeds het richtsnoer onzer afdeling zijn gebleven. Eene krachtige poging, op de laatste Algemeene Vergadering beproefd, om ons doel te verwezenlijken, werd evenmin met gunstigen uitslag bekroond. Een voorstel onzerzijds, tot samenwerking met de te Amsterdam gevestigde «Vereeniging tot beoefening van vocale en dramatische kunst» werd niet ontfankelijk verklaard.

Onder die omstandigheden is er van een statuten-wijziging, eveneens door ons aan de orde gesteld, weinig heil te verwachten. Onze afdeling zou wederom al het werk hebben te verrichten met een twijfelachtig resultaat. Deze negatieve uitkomsten zijn voor een goed deel aan de houding van het Hoofdbestuur te wijten, dat herhaaldelijk getoond heeft onze bedoelingen niet te waardeeren.

Wie in deze zaak aan de zijde van het Afdelingsbestuur staan, worden verzocht door toezending van eenig bericht of van hun kaartje, vóór 1 October e.k. — het begin van het nieuwe Contributiejaar — bij den Secretaris (De Carpentierstraat 10) van hunne adhaesie te doen blijken. In dit geval zal bij hen niet over de contributie worden beschikt en zullen zij later in de gelegenheid worden gesteld zich te verklaren omtrent de wenschelijkheid der oprichting eener plaatselijke vereeniging tot ondersteuning van het nationaal tooneel en ter bevordering van het kunstleven op dramatisch gebied in de stad onzer inwoning, waarvoor in Den Haag meer elementen aanwezig zijn dan elders. De dagelijksche ondervinding leert dat eene dergelijke vereeniging, wier werkzaamheid men van nabij kan volgen, meer belangstelling wekt en ondervindt dan zulk eene, die een aanhangsel of afdeling vormt van een grooter geheel, dat elders zijn hoofdzetel heeft gevestigd. Dan zal er met goed gevolg voor een eigen tooneelgezelschap kunnen worden geijverd, waarop de residentie ten volle mag aanspraak maken.

Daar er geen aanzienlijke uitkeering ($\frac{3}{5}$ der contributie) aan de algemeene kas behoeft te geschieden, zal er, bij behoud der tegenwoordige contributie, met een geringer aantal contribuenten over ruimer geldmiddelen kunnen worden beschikt, die de gelegenheid openen jaarlijks aan

de leden een of meer voorstellingen aan te bieden, nu en dan aan jongelieden van aanleg een geldelijke toelage voor hunne opleiding te verlenen, in het algemeen den leden meer voordeelen aan te bieden.

Het Bestuur der Afdeeling 's-Gravenhage van het Nederlandsch Tooneelverbond,

MR. J. E. BANCK, *Voorzitter.*

P. A. HAAXMAN JR., *Onder-Voorzitter.*

MR. A. C. MAAS GEESTERANUS, *Secretaris.*

MR. H. W. F. STRUBEN, *Penningmeester.*

MR. G. M. W. JELLINGHAUS.

Den Haag, September 1899.

Naar aanleiding hiervan ontvingen dezelfde leden onderstaande circulaire:

Nederlandsch Tooneelverbond.

Afdeeling 's-GRAVENHAGE.

Het Bestuur van de Haagsche Afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond heeft aan de leden van die afdeeling medegedeeld, dat het — benevens een lid — als bestuurders en leden van de Haagsche Afdeeling zijn ontslag had genomen en de zaken van het Verbond in den steek liet. Bestonden er voor dat Bestuur voldoende redenen om tot zulk een ingrijpenden maatregel over te gaan, nog wel zonder daaromtrent met de leden op een vergadering te hebben geraadpleegd?

De ondergeteekenden ontkennen dit beslist.

Wat toch is er gebeurd?

De hervormende voorstellen van de Haagsche Afdeeling zijn onderzocht door een Commissie, waarin behalve het Haagsche lid Mr. Vaillant, de heer Mr. J. E. Banck zitting had. Door die Commissie is een rapport opgemaakt, strekkende tot gedeeltelijke aanneming dier voorstellen, dat ondertekend is door Mr. J. E. Banck. Dit rapport is aangenomen door de Algemeene Vergadering en de goedgekeurde voorstellen zijn reeds in toepassing gebracht.

Het komt den ondergeteekenden voor, dat het Bestuur van de Haagsche Afdeeling over

deze behandeling van de zaken alleszins reden had om tevreden te zijn.

Waarom is het Bestuur dit niet?

In een vergadering van de Haagsche leden van het Tooneelverbond wenschen ondergeteekenden aan te toonen, dat de grieven, die het Haagsche Bestuur nog meent te moeten hebben, ongegrond zijn en op scheeve voorstellingen berusten.

Wij roepen u op daartoe Woensdag 4 October des avonds om 8¹/₂ uur bijeen te komen in het Hotel Keizershof.

Voor het oogenblik slechts dit nog.

De Algemeene Vergadering heeft — overeenkomstig het rapport door Mr. J. E. Banck medeondertekend — bij motie beslist, dat bij een eventueele vacature van het Directeurschap van de Tooneelschool bij overigens gelijke qualiteiten van de aspiranten bij voorkeur een vakman zou worden benoemd.

't Is duidelijk, dat met dit besluit de vergadering niet bedoeld heeft en niet bedoeld kan hebben voetstoots den tegenwoordigen directeur te ontslaan, die in den vollen zin des woords thans vakman mag heeten en die nu reeds pl.m. achttien jaren zijn moeilijk ambt met zooveel tact en toewijding heeft vervuld, dat niemand — zelfs de Heer Mr. J. E. Banck niet — gegronde aanmerkingen op hem heeft kunnen maken.

Toch heeft het Haagsche Afdeelingsbestuur op grond van de beslissing der Algemeene Vergadering het onmiddellijk ontslag van dezen verdienstelijken man geëischt.

Deze eisch teekent.

En wat ook teekent is, dat het Haagsche Afdeelingsbestuur niets meer van zich heeft laten hooren, nadat door het Hoofdbestuur is voorgesteld de Algemeene Vergadering over de strekking van bovengenoemde motie nogmaals te laten beslissen.

Is van een Bestuur, dat aldus handelt een ernstige behartiging der belangen van ons nationaal tooneel te verwachten?

Immers neen!

Het Nederlandsch Tooneelverbond, dat zijn werkzaamheden uitstrekt over het geheele land,

heeft zich nu reeds meer dan vijf-en-twintig jaren lang ten doel gesteld een tooneelschool in te richten en in stand te houden, die beschaafde en ontwikkelde tooneellisten aflevert aan alle Nederlandsche gezelschappen.

Gesteund door Zijne Majesteit Koning Willem III, later door de Koningin Regentes en thans door Hare Majesteit Koningin Wihelmina, is het Nederlandsch Tooneelverbond er tot heden toe in geslaagd die school meer en meer in overeenstemming te brengen met de eischen van den tijd. 't Is mogelijk, dat het ex-Bestuur van de Haagsche Afdeeling er in slaagt aan die school en dus aan ons nationaal tooneel groot nadeel toe te brengen; maar wij zien niet in, dat het in staat zal blijken alleen iets goeds voor de nationale kunst of zelfs maar voor de Hagenaars te wrochten.

Reeds de zinspeling op een eigen tooneelgezelschap voor de residentie is niets dan een zinledig praatje; om de eenvoudige reden, dat een eventueele nieuwe bond evenveel en even weinig kans heeft als het Tooneelverbond om er in te slagen zulk een gezelschap te verkrijgen, daar toch die nieuwe bond, evenmin als het Tooneelverbond te beschikken heeft over den schouwburg. Niemand zal ontkennen, dat het Tooneelverbond, vooral door middel van de Tooneelschool, uitstekend op ons nationaal tooneel heeft gewerkt.

Zal dat verbond en zal die school in stand blijven, dan is aller samenwerking hoogst noodig.

Dat dus niemand gehoor geve aan de verderfelijke oproeping van hen, die met ijdele beloften en scheeve voorstellingen een scheuring in ons verbond trachten te verkrijgen.

Op de vergadering van 4 October zal een nieuw bestuur worden verkozen. Door dit nieuwe bestuur zullen de contributies worden geïnd en de werkzaamheden regelmatig voortgezet.

Nog voegen wij hierbij, dat in de circulaire van het afgetreden Bestuur onjuist 1 October als begin van het contributie-jaar wordt aangegeven. Het Afd. Bestuur was niet op de hoogte. Het contributie-jaar vangt met 1 September aan. Wie vóór dien datum zijn lidmaatschap niet

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

XVII.

De oorlog van 1870 met zijn nasleep, de Parijsche Commune, kwamen onzen schouwburg ten goede; niet wijl toen de handelszaken hier buitengewoon bloeiden zoodat er veel geld werd verdiend en omgezet en de menschen dus veel naar de komedie gingen, maar doordat het gesloten zijn van de meeste publieke vermaken in Parijs de artiesten van daar naar het buitenland joeg, en ook ons land althans door eenige van dezen werd bezocht.

Zoo herinner ik me dat in het seizoen 1870/71 bij de Fransche Opera-troep in Den Haag als gasten optraden de Parijsche kunstenaars SYLVA, een overheerlijke *ténor*, klein van gestalte, maar groot van stemomvang en talent, en LASSALLE, een prachtige *baryton*; en ook kregen we hier in Amsterdam een tooneelgezelschap te genieten, dat natuurlijk in het Grand Théâtre van Van Lier optrad; «natuurlijk» zeg ik, want in die dagen was de heer A. van Lier de man,

die uit het buitenland naar hier te lokken wist wat de moeite en kosten waard was.

En zoo was het hem dan ook gelukt om voor een zeker aantal voorstellingen te engageeren een gezelschap, dat onder de directie stond van ARISTE MARIE, een lid, ik meen *pensionnaire*, van de Comédie Française. Als «ster» werd met chocolade-letters aangekondigd Mme. MARIE THOMSON van het Théâtre du Gymnase.

Nu, ster of geen ster, in den smaak viel Mme. Thomson wel, ondanks dat zij ook van den middelbaren leeftijd al menig jaartje achter den rug had. Zij was zeer zeker een begaafde vrouw, en wie haar in die dagen gezien heeft als *Suzanne* in *Les pattes de mouche*, of als *Suzanne d'Ange* in de *Demi-monde*, of de titelrol in *Diane de Lys* spelende, zal daarvan ongetwijfeld zeer aangename herinneringen behouden hebben.

Heel goed werd zij in die stukken gesecondeerd door den directeur Ariste Marie (als *Prosper Block*, *De Nanjac* en *Paul Aubry*); maar de overige leden van het gezelschap waren, als mijn geheugen mij geen parten speelt, niet heel veel zaaks.

Ik voor mij heb van die voorstellingen **geen noten**. Geen wonder. Vóór dien tijd had ik nog nooit een Fransche comédie door een Fransch gezelschap zien vertoonen, en bovendien: hoe veel ik ook houd van onze flinke Hollandsche

taal, zij mist, zoolang het proza blijft, de muziek van het Fransch. Daar komt nog dit bij: in die dagen waren én op het Leidsche plein én in den Salon des Variétés zooveel dialectsprekende elementen, dat ooren, gevoelig voor taal-muziek, daar over het geheel alles behalve aangenaam werden aangedaan.

Kortom, bij de Franschen werd ik door de taal, door de losse manier van spelen, — ik placht in die dagen te beweren dat ik toen voor het eerst acteurs van achteren had gezien, — door het werkelijk *dames en heeren schijnen*, totaal ingepakt, en ik zwoer bij Kris en Kras dat de producten van *Dumas fils* en *Sardou* je kunst-genre vormden.

Een bepaald *eigen* publiek trok dat gezelschap niet; daarvoor bleef het te kort; maar wél kon men er bijkans avond aan avond de merkwaardige figuur zien van *J. A. Alberdingk Thijm*, die altijd zoo veel heeft gevoeld voor de voortbrengselen van het Fransche tooneel en, als ik mij niet bedrieg, juist in dien tijd begonnen is op zijn eigenaardige manier over de door hem bijgewoonde vertooningen, nu hier, dan daar, zijn altijd rake opmerkingen neer te schrijven.

Mme. Thomson dan viel, zooals ik boven zeide, in den smaak, zóó zelfs, dat de heer Van Lier voor het geheele volgende seizoen (October 1871—begin Mei 1872) weder een Fransch gezelschap engageerde, onder directie

heeft opgezegd is dus nog steeds lid van het Verbond.

De leden van de Haagsche Afdeeling van Het Nederlandsch Tooneelverbond:

MARCELLUS EMANTS.

FRITS LAPIDOTH.

MR. J. J. BARNET LYON.

JHR. MR. H. SMISSAERT.

J. C. VAN DEN TOL.

W. K. M. VROLIK.

MR. L. DEN BEER PORTUGAEL.

MR. J. A. DE RANITZ.

Allerlei naar aanleiding van schouwburgbezoek te Berlijn

DOOR

G. R. DEELMAN.

(Slot).

Als geheel was de opvoering van «Fuhrmann Henschel» in het «Deutsche Theater» voortreffelijk. Rudolf Steiner zegt in «das Magazin für Litteratur» van 1 April l.l. «An der Stätte, wo der Naturalismus, der das Zeitliche, die gemeine Wirklichkeit, zur alleinigen Wahrheit macht, zu seiner höchsten schauspielerischen Entwicklungsstufe gekomen ist, konnten diese Dramen der höheren Wahrheit («Die Hochzeit der Sobeide», «der Abenteurer», beide van Hugo von Hofmannsthal) nicht zur Geltung kommen. Das «Deutsche Theater» kann den «Fuhrmann Henschel» vollendet zur Aufführung bringen, nicht aber diese Dramen, die alles das nicht enthalten, was in den naturalistischen Dramen mit unvergleichlicher Grösse dargestellt wird.»

Met het laatste ben ik het niet eens. Waar een drama als «Die versunkene Glocke» tot een gedicht van klank, kleur, vorm en beweging wordt, kan men *meer* dan naturalistische stukken opvoeren. Dat men *deze* uitstekend geeft, is zeker!

En nu enkele bijzonderheden.

Het stuk werd in dialect gespeeld 1). Even

1) Fuhrmann Henschel is in twee verschillende uitgaven bij Fischer te Berlijn verschenen, de eene geheel in dialect, de andere met „der Schriftsprache angenäherter Fassung“.

van J. DEPAY, waarbij Mme. Thomson optrad als *premier rôle* en *fort jeune premier rôle*.

Een ieder zij gewaarschuwd dat hij bij het ontcijferen van de benaming van dat tweede emplot het woord *fort* moet opvatten als bijvoegelijk naamwoord en het moet verbinden met *rôle* 1), en dat het niet als bijwoord bij *jeune* behoort; het was heusch al vermetel genoeg van haar nog de *jeunes premières* te spelen; van *fort jeune* te zijn, hoe mooi haar blonde pruiken ook waren, kon ze de illusie heelemaal niet meer geven; dat zal zij ook zelf wel hebben begrepen.

Een gulden kostte in dat seizoen een plaats in het parterre; ik heb er vele geofferd in de handen van den onlangs overleden BEN VAN LIER, den oud-bureaulist (tevens oud-acteur) van dien schouwburg, maar behuuld heb ik mijn geld nooit.

Er waren zeer goede krachten; de directeur Depay zelf speelde de zware eerste rollen, ook de raisonneurs z. a. *Tholosan* in *Nos intimes* en *Pomerol* in *Fernande*, maar vooral zijn *Ruy Blas* en *Tartuffe* vond ik meesterstukken. Naast hem stond als *jeune premier* DIVOIR, alles behalve innemend van uiterlijk en daardoor voor de *jeunes amoureux* veel tegen hebbend, maar toch met het noodige sentiment, en nooit iets bedervend. PERRIER speelde de

1) Het beteekent dus: zware jonge eerste rol.

echt Silezisch als de taal was de aankleding. Ik heb het te Utrecht gezien en wil, daar ik niet weet, of de mise-en-scène volkomen dezelfde was als te Amsterdam, in dit opzicht niet vergelijken. Het trok mijn aandacht, dat in tegenstelling met Utrecht, de wieg te Berlijn gemakkelijk te bereiken was, waardoor Henschel zich ongezoekt met zijn kind bezig kon houden, mijns inziens volkomen in overeenstemming met zijn karakter. Eén fout der regie te Utrecht, die men te Berlijn verreed, mag ik niet verzwijgen. Dáár kon ik zelfs met binocle de gezichten in de eerste en laatste acte niet onderscheiden, te Berlijn, waar ik op denzelfden afstand zat, met bloot oog duidelijk. Hauptmann geeft voor de eerste acte aan: «schemerlicht», voor de laatste «tamelijk helder maanlicht dringt door het venster»; later komt er de kaars bij; duisternis is nergens voorgeschreven.

Lotti Sarrow gaf Vrouw Henschel met meer kleur, minder teemend en daardoor sympathieker dan Mevr. Poolman, die Henschels neiging voor Hanne begrijpelijker maakte. Richard Vallentin als Siebenhaar was minder heer, stak minder bij zijn omgeving af dan Chrispijn, die mij persoonlijk beter beviel. Wermelskirch werd vrijwel op dezelfde wijze opgevat. Adolf Kurth was misschien een tintje komieker dan Kreeft; zeker was dit het geval met den kellner bij het Deutsche gezelschap. Nu, een plusje in deze richting werkte in *dit* stuk niet onaangenaam. Fabig, de marskramer van Bruno Ziener was meer marqué dan die van Verenet. Holtrop deed als Hauffe, de knecht, niet voor zijn Deutschen collega onder, wat ook van de niet genoemde kleinere rollen kan worden gezegd. Het *programma*, men houde mij ten goede, dat ik tot zoover afdaal, was te Berlijn iets uitvoeriger, een niet overbodige weelde; te Utrecht bleek me, dat zeer ontwikkelde toeschouwers, met Deutsche dorpstoestanden minder bekend, de verhouding tusschen de verschillende bewoners van «De grijze Zwaan» niet begrepen.

En eindelijk de beide hoofdrollen! Hanne was door de beide actrices nog al verschillend opgevat. De opvatting van Mevr. Bouwmeester

voldeed mij beter, hoewel die van Else Lehmann 1) ontstaan onder de opmerkingen van den schrijver, wel meer volgens diens bedoeling zal zijn geweest. In Berlijn zagen we alleen het ruwe, inhalige *onmensch*, *onmensch* vooral tegenover haar kind. Mevrouw Bouwmeester bracht door een zinnelijk element in het karakter en door haar angst in het laatste bedrijf ons de figuur menschelijk nader. De Hanne van Else Lehmann is volstrekt niet zinnelijk; zelfs op het kittelen van Frans reageert ze alleen met boosheid; in het laatste bedrijf is ze alleen ruw en driftig, terwijl Mevr. Bouwmeester door den angst iets zachter gestemd werd, mijns inziens zeer juist gevoeld. De laatste gaf het karakter meer samengesteld en daardoor interessanter.

Ook in de rol van Henschel viel hier en daar nog al verschil op te merken. Allereerst in het uiterlijk. Rittner was de in bescheiden omstandigheden levende dorpsvoerman, stijf geworden onder den invloed van weer en wind; zijn uitstekend volgehouden gang was teekenend. Bouwmeesters uitbeelding maakte op mij meer den indruk van een paardenkoopman in goeden doen. De eerste was ruwer, onbeschaafder, »polternder». Naief goedaardig waren beiden; toch was er verschil: Rittner gaf dezen karaktertrek, ik weet niet, hoe ik het anders zal uitdrukken, meer «verinnerlijkt». Over 't geheel was de Deutsche kunstenaar soberder dan Bouwmeester. In de vierde acte grijpt hij Walter niet bij de keel 2), maar houdt hem volgens Hauptmann's aanwijzing bij den arm vast, om hem te doen blijven tot Hanne komt, en valt, nadat Hanne is weggerend, snikkend met het hoofd op de tafel. Beviel mij in de laatste acte het minder sobere van Bouwmeester beter, waar hij met onbetwistbaar meesterschap meer den beginnenden waanzin doet uitkomen, onesthetisch vond ik de

1) Deze kunstenaar heeft juist een engagementsaanbieding van het „Neue Hamburger Schauspielhaus“ met 24000 Mk. salaris afgewezen en zich weer voor vijf jaar aan het „Deutsche Theater“ verbonden.

2) Dat een zóó sterk man als Henschel in zóó ziedenden toorn iemand zóó lang bij de keel houdt zonder dat er iets verder volgt, schijnt mij trouwens psychologisch en fysiologisch onmogelijk.

pères nobles en de *financiers*, en heeft mij vooral getroffen [als *Caussade* in *Nos intimes*. Deze hoogst zware rol heb ik misschien wel door een paar dozijn acteurs zien spelen, en bijkans allen strandden ze op de klip van te onnoozel te zijn, waardoor die persoon, en met hem het heele stuk onbegrijpelijk en onwaarschijnlijk wordt. Perrier wist die klip prachtig om te zeilen, en na hem heb ik maar één artiest gezien, die hem daarin zeer nabij kwam, ja vrij wel evenaardde: onze veel te weinig geapprecieerde KLAAS VOS, zaliger gedachtenisse.

Onder de dames muntte naast Mme. Thomson uit Mlle. CARMEN, een allerliefste actrice, die, vreemd genoeg, de meest uiteenlopende emploten vervulde; zij was *ingénuité* en *jeune première* en zoo noodig *grande coquette*, terwijl ze *par complaisance*, of *au besoin*, of hoe men het noemen wil, ook wel bepaald komische rollen speelde, zooals *Georgette* in *Fernande*. De zaak zat eigenlijk zóó in elkaar: naast de *alles* spelende Mme. Thomson waren oorspronkelijk geëngageerd Mme. of Mlle. 1) BRASSINE als *jeune première* en *forte ingénuité*, en Mme. of Mlle. DAHMEN als *grande coquette*; laatstgenoemde heb ik, zoover ik me herinner, in geen rollen van gewicht gezien, en Mme. Brassine viel mij als *Antoinette* in *Le gendre de Monsieur Poirier*,

1) De Franschen springen zoo vreemd met die qualificatie om; trouwens enkele *Hollandsche* actrices ook.

als *Benjamine* in *Nos intimes* en in de titelrol van *Fernande* niet mee, en de directie scheen er ook zoo over te denken; ten minste de later aangekomen Mlle. Carmen drong haar spoedig op zij, en werd nu met de *tweede* rollen, van alle genres belast en met die *eerste* rollen waarvoor Mme. Thomson zelve moest toegeven dat een **nog** piepjonger actrice vereischt werd dan zij was, bijvoorbeeld *Hélène* in *Mlle. de la Seiglière* en *Pauline* in *Nos bons villageois*. Maar let wel: als Mme. Thomson maar even kans zag, koos zij voor zich de mooiste partij; zij speelde *Maria de Neubourg* in *Ruy Blas*, de *Casilda* werd voor Mlle. Carmen overgelaten; de vertooning zou er zeker bij gewonnen hebben als de beide dames haar rollen verwisseld hadden; want nu werd *Maria* wel zeer handig gespeeld, en in de zware scènes met veel gevoel, maar het romantische waas van jeugd en schoonheid, dat over de ongelukkige Spaansche koningin gespreid moet liggen, ontbrak geheel; de *irréparable outrage* der jaren laat zich niet ongestraft wegmoffelen. Maar toch, laat ik het nog eens duidelijk zeggen: ondanks haar hardnekkig vasthouden aan te jonge rollen heeft Mme. Thomson mij menig genotvol oogenblik verschaft: *Clotilde* in *Fernande*, *Elmire* in *Tartuffe*, *Caroline* in *Le Marquis de Villemer*, *Armande* in *Les femmes savantes* heeft zij met veel talent voorgesteld.

De grootste artiest van het geheele gezelschap

bewegingen met het mes onder zijn boezeroen! Onesthetisch en onnoodig, daar niemand der toeschouwers aan het eind twijfelt aan wat er gebeurd is. Bouwmeester houdt den toeschouwer die het stuk niet kent, voortdurend in spanning, of Henschel zich op het tooneel den hals zal afsnijden. Dat is uit den boeze!

Met een onzer meest bekende tooneelspelers, die Rittner herhaaldelijk heeft zien spelen, besprak ik de opvoering van «Fuhrmann Henschel.» Volgens hem zou Rittner de rol niet zóo hebben kunnen spelen als Bouwmeester, zou dus Rittners soberheid van armoede aan middelen in vergelijking met Bouwmeester getuigen. 't Is mogelijk. Ook ik vond B. kranig, knap, knapper misschien dan R.; ook ik geloof, dat men gemakkelijker Rittner kan evenaren dan Bouwmeester; maar ik vond B.'s spel in vele opzichten te melodramatisch en daardoor den indruk van dit stuk eer verzwakkend dan versterkend. Bouwmeester's realisme in het laatste bedrijf riep onwillekeurig voor mijn herinnering op «IJzervreter», den held uit een drama, dat me als jongen een paar griezelige nachten bezorgde, met een dolk in de borst over het tooneel kruipend! Dit werd werkelijk niet goed gemaakt door Bouwmeesters wederopkomen bij het «halen» na het slot, als om de menschen te verzekeren, dat het geen meenens was geweest, dat het maar komedie was!

Maar ik wil ernstige zaken ernstig bespreken, hoewel het me ditmaal moeite kost.

Wanneer zal men toch dat onzinnige terugkomen der dooden, offers van het stuk, laten varen? Hoe had ik na de eerste acte van Fuhrmann Henschel de regie geprezen, die bij het «halen» de groepeerings zóo liet als ze bij 't vallen was en de bescheidenheid van de in bed liggende Mevr. Poolman bewonderd, die niet meer zou opkomen en nu niet met een buiging voor den bijval kon kwiteeren. Na de vierde acte kwamen Henschel en Walter *hand in hand* terug; dat was erg; maar Bouwmeester's opkomen na 't slot deed de deur dicht.

Het reglement van het «Deutsche Theater» verbiedt het terugkomen geheel, en de voornaamste Berlijnsche schouwburgers hebben deze

was evenwel de *grand premier comique* E. MAUGÉ. Al wat die man deed was *af* en kwam, in mijn oogen althans, het volmaakte nabij. Het beste staat mij van hem vóór *Destournelles*, in *Mlle. de la Seiglière*, en *Poirier*, en dan zijn onbetaalbare *Don César de Bazan*, in *Ruy Blas*, en vooral ook *Trissotin*, in *Les femmes savantes*. En die kranige acteur achtte het niet beneden zich soms zelfs heel kleine rollen te vervullen; werd er intusschen een zoogenaamd *spectacle coupé* gegeven, dan was hij bijkans altijd de held van den avond: *Les vivacités du Capitaine Tic*, *Les jurons de Cadillac*, *La grammaire*, *La tasse de thé*, en hoe die aardige niemendalletjes verder heeten mogen, kregen door zijn hyper-komisch spel een buitengewone aantrekkelijkheid. Deze artiest had evenwel een zeer mooie *baryton*-stem, en die is zijn ongeluk geweest. Dat klinkt paradoxaal, en toch is het de werkelijke waarheid. Zie hier hoe dat gekomen is.

Tegen het laatst van het seizoen werd ingestudeerd *Les deux aveugles*, een zeer geestige operette van *Offenbach*, met Maugé in de hoofdrol. Groot succès. Toen nu aan het eind van de campagne Maugé buiten engagement was, liet hij zich door dat als operette-zanger behaalde succès verleiden om den zomer hier over te blijven en in Van Lier's Zomer-theater op den Buiten-Singel bij de Wetering-Barrière met anderhalf artiestje kleine stukjes te spelen, hoofdzakelijk operette's, o.a. *Le violoneux* en *Le 66*,

bepaling overgenomen. Toen Kainz voor 't eerst den Koning in de «Jüdin von Toledo» gaf, met welke rol hij 30 Juni a.s. van de Berlijners afscheid zal nemen 1) klapte het publiek na de vierde acte te vergeefs als razend tot het gordijn voor de vijfde opging. In de laatste acte van «Julius Cäsar» sterven o.a. Cassius, Titinius en Brutus. In Holland zouden ze na afloop het publiek hebben gerustgesteld; in het «Königl. Schauspielhaus» te Berlijn bleven we, dank zij den goeden smaak van directie en regie daarvoor bewaard. Nu zullen er zijn, die me een vitten op kleinigheden, op uiterlijkheden verwijten; maar iedere kunst brengt voor een groot deel door *uiterlijkheden*, door uiterlijke middelen, indrukken te weeg, en alles, wat deze indrukken stoort of bevordert, is geen kleinigheid! Anderen beweren, dat, waar de acteurs niet terugkomen, langzamerhand het applaus verdwijnt en er een koele stemming in het publiek ontstaat. Hiertegen kan ik slechts als mijn persoonlijke ervaring aanvoeren, dat het *kunstgenot* er door verhoogd wordt. En men zou immers het «halen» niet behoeven af te schaffen. Waarom kan niet bij leeg tooneel worden «gehaald»? Bepaald terugroepen 2) van enkelen geschiedt bij ons bijna nooit; welnu, laten allen, die in het laatste tooneel of bedrijf voor het voetlicht waren, het applaus als hun geldend beschouwen. Een acteur als Bouwmeester weet wel, dat het leeuwenandeel voor hem is, ook zonder dat hij weer verschijnt. Bij stukken als «Een dolle boel» kan men desnoods de schaal inhalen. Dat verhoogt slechts de pret!

Waren we voorloopig slechts zoover, dat men de dooden liet rusten! Aan de «Koninklijke» de eer van het voorbeeld! Utrecht, 20 Mei '99.

1) Deze afscheidsvoorstelling heeft intusschen plaats gehad. Kainz schijnt zichzelf te hebben overtroffen. Na het vierde en vijfde bedrijf nam de bijval geen einde. Het reglement van orde werd voor dezen avond buiten werking gesteld; herhaaldelijk kwam Kainz vóór het gordijn en boog. Van alle zijden vlogen hem bloemen toe. Ten slotte nam de kunstenaar met een paar hartelijke woorden afscheid, sprak een „Lebewohl“, maar ook een „Auf Wiedersehen“, „denn“, zoo besloot hij met de woorden van Sudermann's Johannes: „mich dünkt, ich habe Euch lieb“.

2) Volgens Devrient: Geschichte der Deutschen Schauspielkunst was Bergopzomer de eerste acteur, die in Duitschland teruggeroepen werd (4 Juni 1774 in Weisse's Richard III), een eer, die vroeger al aan den balletmeester Noverre in Weenen was bewezen.

beide van *Offenbach*. Maugé alleen echter kon niet alles doen; zijn wederhelft, die geen greintje talent bezat maar nu *directeurs-vrouw* was, moest natuurlijk mooie rollen verknoeien; en ADELE DE BEER 1) was wel een guitige *soubrette*, maar het publiek trekken kon ze niet. Alles werd geprobeerd: men kon er op één avond Fransche en Duitsche stukjes hooren, voor twee *kwartjes*; het baatte niet; de zaken gingen slecht.

Tóén, einde Juni 1872, werd uit New-York een ster geïmporteerd, Mme. GUÉRETTI, die in de beroemde opéra-bouffes van *Offenbach* de hoofdpartijen zou creëren; en jawel toen zagen we onzen bewonderden Maugé zijn goddelijke gaven vermorsen aan het voorstellen van *Le Général Boum*, van *Calchas*, van *Jupiter* en tutti quanti.

Niet dat ik kwaad wil spreken van het genrebouffe; verre van dien; ik beken het ronduit, — en al schrijvend voel ik volstrekt niet dat een bloedstroom mijn koonen verft, — ik heb me altijd bij die voorstellingen best en best gemuseerd, vooral ook omdat ik die stukken nu pas in het oorspronkelijk hoorde; maar het moet gezegd: ik heb me geschaamd voor Maugé toen ik op het affiche van *La vie Parisienne* als lok-

1) Voor de volledigheid vermeld ik dat ook haar zuster CONSTANCE meespeelde en dat in Juli eventjes haar broeder CHARLES zich op de planken heeft vertoond, dezelfde die omstreeks 1879 verscheiden jaren *trial* (3e *ténor*) aan de Haagsche Opera is geweest en in 1892/93 nog bij Prot en Zoon in Frascati in het Hollandsch heeft gespeeld.

NASCHRIFT.

Zeer tot ons leedwezen, konden wij dit vervolg en slot op de causerie van den heer Deelman niet in het laatste nummer van den vorigen jaargang opnemen. Het was daarvoor bestemd, doch onverwachte, officieele mededeelingen maakten verandering in de samenstelling van het nummer onvermijdelijk. RED.

«Het Vaderland» en de Berner-Conventionie.

De heer W. G. van Nouhuys, verslag gevend van de eerste opvoering te 's Gravenhage, van *Mijn Schoondochter*, wijst er op dat de Koninklijke Vereeniging het opvoeringsrecht kocht van Carré en Bilhaud en voegt daarbij:

«Maar ons land staat boven de wet van Berner-Conventionie en fatsoen. Een Rotterdamsch gezelschap vertoont het (stuk) ook onder den titel *De Vrouw van mijn Zoon*. Waarom ook niet? De gedachten en het vernuft van schrijvers zijn gemeengoed. Hoe meer verspreiding hoe beter!... Waarom geen riemen snijden van andermans leer, als 't eigen leer op is?» Trouwens, de heer Van Nouhuys kan méepraten over de nadeelen, die voor Nederlandsche schrijvers voortvloeien uit ons niet-toetreden tot de Berner-Conventionie! Zijn *Goudvischje* wordt gespeeld te Antwerpen, zonder dat hem verlof daartoe is gevraagd; te Wiesbaden gaat weldra hetzelfde stuk in vertaling. Mocht de vertaalster niet van zins wezen één pfennig af te staan van hetgeen zij bij de vertooning kan verdienen, de heer Van Nouhuys zou niet het recht hebben te reclameeren.

Wij durven niet veronderstellen dat de Redactie van *Het Vaderland*, vroeger zeer tegen toetreding tot de Berner-Conventionie, van meening zou zijn veranderd, doch waardeeren het daarom des te meer dat zij haar invloedrijken medewerker, die bij ondervinding kan méespreken over de quaestie, de vrijheid liet een krachtig protest te doen hooren.

ADVERTENTIËN.

Bij de ERVEN H. VAN MUNSTER & ZOON, te Amsterdam is verschenen:

STRIJD,

Tooneelspel in 4 Bedrijven,

DOOR

een Lid van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Prijs f 1.—

vogel las: *Mr. Maugé remplira six rôles*, want het hooge woord moet er maar uit: onder die zes was waarachtig een *travesti*-rol, de groote komiek zou, naast al den anderen onzin, dien hij in dat stuk moest uithalen, aan het slot van het derde bedrijf twee minuten op het tooneel zijn om de adellijke oude tante *de Quimper Karadec* voor te stellen, als zij het wonderlijk mengelmoes van onverwachte gasten met een tang uit haar salon verjaagt. Apollon, quelle chute!

Heel veel kwaad heeft Maugé zich met die hansworsterijen gedaan; hij heeft het goede publiek van zich vervreemd; en toen hij het volgend seizoen 1872/73 ook in het Grand Théâtre als directeur van een Fransch gezelschap optrad, bleven de menschen weg. Ik heb hem toen nog gezien als *Harpagon* in *L'avare*, als *Rabagas*, als de tachtigjarige *Laroque* in *Le roman d'un jeune homme pauvre*, in nog meer rollen, maar, misschien was het verbeelding van mij, ik vond hem niet meer den ouden Maugé: hij leek mij vleugellam; en ik was voor den sympathieken artiest blij toen het jaar om was.

Heb ik te veel beweerd, toen ik zei dat zijn mooie baryton-stem zijn ongeluk is geweest?

Amsterdam, September 1899.

(Wordt vervolgd).

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Questies in de Haagsche Afdeeling, door HAGENAAR. — Uit de Maasstad, door PAVIDUS. — De Tooneelschool in den roman, door LECTOR. — Het graf van Gerbrandt Adriaensoon Bredero — De Haagsche Afdeeling. — Klachten, door REDACTIE en EXPEDITIE. — Berichten: (Het orgaan van den Z.-N. Tooneelbond; Galerij van Portretten; Bühne und Welt). — Advertentiën. — Feuilleton: Tooneelherinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Questies in de Haagsche Afdeeling

De heer Mr. J. E. Banck heeft tegenwoordig in het Tooneelverbond geducht veel te beweren; maar ligt het aan mij of aan hem . . . telkens betrap ik er mij op na zulk een bewering zachtjes uit te roepen:

«Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!»

Daar heb je nu bijvoorbeeld die denkbeelden, welke al sedert 1885 het richtsnoer van de Haagsche Afdeeling zouden geweest zijn.

In 1895 is te Groningen het reglement van de Tooneelschool herzien en noch daar, noch in 1896, noch in 1897 te Dordrecht, waar Mr. Banck zelf afgevaardigde was, is er iets gebleken van Haagsche denkbeelden, die nog niet in de bepalingen van het reglement waren belichaamd. Heeft Mr. Banck dan toch het recht vol te houden, dat de denkbeelden, waarvoor hij sinds het voorjaar van 1898 ijvert, al sedert 1885 richtsnoer van de Haagsche Afdeeling zijn geweest?

Kom, kom, meneer Banck u weet wel beter! Dan . . . dat te Groningen, waar de voorbereidende klassen van de school geheel werden afgeschaft, het tweeslachtig karakter van de Tooneelschool toch zou gehandhaafd zijn, omdat de leerlingen er werden gesplitst in A-leerlingen, die wél en B-leerlingen, die niet onderricht krijgen in vreemde talen. Houdt die bewering nu steek?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter! De heer Banck acht de Tooneelschool te kostbaar ingericht en wil bezuiniging. Heel goed; laten wij met den heer Banck de zuinigheid betrachten. Maar wat stelt hij nu voor?

Afschaffing van het hoognoodige onderwijs in Fransch, Duitsch en Engelsch en tegelijkertijd (hoe rijmt hij dat?) vervanging van de heele Tooneelschool door beurzen, waarvan hij noch de inrichting, noch de werking, noch de kosten weet aan te geven.

Met de afschaffing van het onderricht in vreemde talen bezuinigt hij f 630 op de f 9000 en met de beurzen . . . konden wij wel eens duurder uit zijn dan met de school.

Mag dit nu een ernstige poging heeten om

te bezuinigen en belangen van de tooneelspeelkunst te bevorderen?

Kom, kom, meneer Banck u weet wel beter!

De heer Banck is van oordeel, dat niet een klein aantal Tooneelverbonders ter vergadering aanwezig mag beslissen voor de afwezigen, die steeds de groote meerderheid uitmaken.

Meent de heer Banck dit nu heusch . . . hij, die toch zijn eigen voorstellen door een klein aantal aanwezigen op een vergadering liet aannemen, zonder dat zij eerst ter kennisse waren gebracht van de vele afwezigen en die het ontslag van den tegenwoordigen Directeur van de Tooneelschool eischte zonder iemand anders dan zijn medebestuurders te hebben geraadpleegd?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!

De heer Banck schrijft van het internaat aan de Tooneelschool, dat 't het innerlijk bederf niet uitsluit, hetgeen meermalen van de kinderen zelf uitgaat en dat de inwoning Bij een beschaafd gezin de voorkeur verdient.

Is 't den heer Banck dan werkelijk onbekend, dat het internaat op de school juist bestaat in het inwonen bij een beschaafd gezin, dat er van een innerlijk bederf uitgaande van de kinderen niet één voorbeeld is aan te wijzen, dat in tegendeel sommige leerlingen juist door het internaat uit gevaarlijke toestanden zijn gered?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter! De heer Banck beweert, dat een nieuwe plaatselijke vereeniging met goed gevolg voor een eigen tooneelgezelschap in den Haag zal kunnen ijveren.

Zoolang er in de koninklijke residentie maar één geschikte schouwburg bestaat, die natuurlijk gegund zal worden aan de Koninklijke Vereeniging?

Zoolang van leden contributies geen tweede geschikte schouwburg kan worden gebouwd?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!

De heer Banck beweert, dat de Directeur van de Tooneelschool een vakman moet zijn en dat de tegenwoordige titularis dit niet is.

Dus zou deze Directeur, die achttien jaar lang in zijn vak (nl. het vak van Directeur eener tooneelschool) werkzaam is geweest, daarvoor geen vakman mogen heeten, terwijl de een of andere tooneelspeler of régisseur, die nooit met een tooneelschool te maken heeft gehad, wél zulk een vakman zou zijn?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!

De heer Banck is van meening, dat aan de tooneelschool te weinig uren aan het onderwijs in zang, uitspraak en stemvorming worden gewijd en de leerlingen onvoldoende in het samenspel worden geoefend. Blijkt deze klacht gedeeld te worden door de leeraren van de school, die

er over kunnen oordeelen of is er iets van gebleken op de examens?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!

De heer Banck beweert, dat afgevaardigden ter algemeene vergadering vroeger een imperatief mandaat hadden.

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!

De heer Banck zegt: het Tooneelverbond zal niet in het aantal, maar in het gehalte zijner leerlingen zijn kracht moeten zoeken.

Zoekt het Tooneelverbond dan thans in het aantal zijner leerlingen zijn kracht?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!

De heer Banck beweert, dat de Tooneelschool een cursus moet openen voor jonge aankomende kunstenaars, die zich verder in het vak hunner keuze wenschen te bekwaren.

Stelt Art. 36 van het Reglement op de school hen dan daartoe niet in de gelegenheid en blijkt het niet, dat van deze gelegenheid geen gebruik wordt gemaakt, hoogstwaarschijnlijk omdat artiesten, die dag aan dag moeten spelen en repeteeren er den tijd voor missen?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!

De heer Banck blijft maar volhouden, dat men bij aspirant-leerlingen van 18 jaar beter over hun geschiktheid voor het tooneel kan oordeelen en dat van hen meer ernst en toewijding is te verwachten dan van jongelui die pas 15 jaar oud zijn.

Is dit bezwaar niet herhaaldelijk weerlegd door tooneelspelers en paedagogen op de vergaderingen der commissie en op de algemeene vergadering?

Kom, kom, meneer Banck, u weet wel beter!

Zoo zou ik voort kunnen gaan, maar mij dunkt, het is genoeg.

Slechts één vraag nog.

Nadat de heer Banck met al zijn grieven op de proppen is gekomen onmiddellijk na de voorstelling door leerlingen en oud-leerlingen van de Tooneelschool in den Haag anno 1898 gegeven, een voorstelling, waarvan het programma, opgesteld door den Directeur der Tooneelschool, geen enkelen naam van een Haagschen schrijver of schrijfster aanwees,

nadat de heer Banck met miskennis van de duidelijke beteekenis der motie, aangenomen op de laatste algemeene vergadering, het onmiddellijk ontslag van den tegenwoordigen Directeur der school heeft geëischt,

nadat de heer Banck op een vergadering van de Haagsche Afdeeling een vergeefsche poging heeft gedaan om de benoeming en het ontslag van de Directeur der school aan het Hoofdbestuur te onttrekken,

schrijft hij thans in de laatste circulaire van

het demissionair Afdeulingsbestuur, dat de grieven tegen dezen Directeur niet zijn: «eene personenkwestie».

Weet de heer Banck nu heusch niet beter?
H a g e n a a r *).

Uit de Maasstad †)

DOOR
PAVIDUS.

De opgewektheid op Rotterdamsch tooneelgebied, amice redacteur, is nog niet groot, maar een briefje, bij wijze van aanloop, kan er toch licht op overschieten. Het seizoen moet eigenlijk nog beginnen en we weten nog geenszins, waar we heen gaan, zoo min met het eene als met het andere gezelschap. Wat ons uit den zomerslaap gewekt heeft is de hoop, zoo niet het vertrouwen,

Zowel Le Gras en Haspels als Tivoli hebben ons in den zomer, benevens op kermisstukken, op circulaire vergast. De Grootte Schouwburg klaagt, over de financiële verliezen van het afgeloopen seizoen, over de herhaalde ziektegevallen, over de doublures (die werden ingevoerd en thans weer afgeschafte). Hij belooft daarna veel goeds voor de toekomst in de volgende ietwat vage termen: «In het oude (repertoire) hebben wij nog schatten, meerendeels (*sic*) onbekende; in het nieuwe hopen wij op veel groots en goeds.» Ziedaar de hoop.

«En zelfs met het oog op onzen, nu berooiden geldelijken toestand, gaan wij de toekomst met vertrouwen tegemoet.» Ziedaar het vertrouwen.

Wat men ook zeggen moge, den tooneeltoon heeft deze circulaire wèl te pakken. Er is zelfs

*) Voor de grieven van Mr. J. E. Banck raadplege men de brochure in 1898 door hem onder de Haagsche leden verspreid, Het Tooneel, Het Weekblad de Amsterdamer van 12 Juni 1898, 10 Juli 1898, 4 Juni 1899 en de twee jongste circulaire van het demissionair-bestuur van de Haagsche Afdeeling.

†) Deze brief was voor no. 1 bestemd.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR
M. B. MENDES DA COSTA.

XVIII.

In de Nes tusschen de Barberstraat en Kuipersteeg, dus vlak tegenover de Kalfsvelsteeg en niet ver van de plek waar de aan tering bezweken Salon des Variétés van Dupont had gestaan, was in 1868 een nieuwe schouwburg verzezen, het Theater Tivoli. De Heer Willem Koster had hem laten bouwen en oorspronkelijk bestemd voor Café-chantant; maar spoedig werden er ook tooneelvoorstellingen gegeven, eerst door Bouwmeester, Bamberg en De Boer, daarna door Driessens. In October 1870 zou er een nieuwe directeur komen met een spiksplinternieuw gezelschap.

De architect van Tivoli had, wat de ruimte voor de toeschouwers betreft, getrouw het in Amsterdam geijkte model der kleine theaters gevolgd: een tot aan het tooneel doorlopend parterre, — dus geen stalles, — en twee gaanderijen. De eenige nieuwigheid in de inrichting

iets studentikoos in dat vertrouwen, met het oog op den «nu berooiden» toestand. En zeker hoop ik dat het niet beschaamd zal worden en dat het publiek, het afgeloopen seizoen vergetende, de verwachtingen der directie moge beantwoorden. Deze heeft het werkelijk vrij hard te verantwoorden. Mevrouw Beersmans ernstig ziek, de heer Haspels zeer langzaam opknappend, de heer Faassen, naar men zegt, op het oogenblik althans niet in staat om op te treden. De heer Brondgeest naar Tivoli verhuisd. Als groote aanwinst staat daar alleen de heer Henri Poolman tegenover.

Om te beginnen heeft de directie een gelukkigen greep gedaan met *Ma Bru* (De vrouw van mijn zoon), dat goed gespeeld wordt en wel schijnt te trekken. Overigens dienen wij geduldig af te wachten, wat het seizoen ons brengen zal. De circulaire geeft daaromtrent geen licht, en misschien hangt dit ook wel eenigszins af van de (mij onbekende) resultaten van het kermisstuk en van het beroep, dat de directie op de «rijke, welvarende koopstad» gedaan heeft.

Wat Tivoli betreft, het heeft ook dit jaar weer een gelukkig kermisstuk gehad, een tweede editie van Kaat Mossel, *Oranjeklanten* van den heer van Sprinkhuysen. Het wint de heeren Brondgeest en Erfmann en mevrouw Sophie Brondgeest—de Vries. In zijn circulaire klaagt de heer Joh. Mulder niet, tenzij over de Rotterd. afdeeling van het Tooneelverbond, die haar, naar het schijnt, «tot op heden nooit meer dan strikt officieel noodig was heeft willen erkennen». Dit slaat blijkens het vervolg hierop, dat bedoelde afdeeling het gezelschap totnogtoe niet heeft uitgenoodigd een voorstelling voor haar leden te geven. *All is well that ends well*, maar de vraag moet mij van het hart of de opmerking niet langs anderen weg de afdeeling had kunnen bereiken dan door middel eener circulaire aan het publiek.

Hoe dit zij, het gezelschap is zijn campagne nog niet begonnen, maar blijft *Oranjeklanten* geven. Aangekondigd was: *De Martelaar*, van den onuitputtelijken Sprinkhuysen, een stuk dat

was dat men er niet op smalle banken zat, maar op gewone stoelen; heel huislijk en gezellig dus. Nu, de in 1870 optredende directeur was er juist de man naar om vóór alle andere dingen zijn heil te zoeken in het lokken van een op gezelligheid belust publiek; de deftige Amsterdammers van die dagen waren al in hun wieg gewaarschuwd tegen de onzedelijkheden van de eenmaal zoo vermaarde *Nesse*, en zouden er toch niet heen gaan al daalden Melpomene en Thalia zelf van den Olympus om in Tivoli het edelste en zuiverste kunstgenot te doen smaken; neen, de aanstaande bezoekers van dien schouwburg zouden er alleen komen om zich te amuseeren; als het hun dus maar vrij stond te rooken en te drinken onder de voorstelling, zouden zij niet naar kunst vragen; dat ware dan ook wel wat veel geveerd, voor *zestig cents entree op alle rangen*.

En het publiek heeft, althans in de eerste vijf, zes jaar, zich heel dankbaar betoond voor al de égards van den directeur tegenover hen, ook voor de égards die hij zelf op de planken hun bewees, door zich te verlagen tot . . . , maar laat ik de geschiedenis niet vooruitloopen, en aanvangen bij het begin: de bedoelde nieuwe directeur was een van de meest begaafde komieken, die Nederland in deze eeuw heeft gehad, HENRI MORRIËN.

Met zekerheid zeggen in welk jaar en bij welk gezelschap deze artiest zijn tooneelloopbaan be-

ons het lijden van den balling van het Duivels-eiland voor de oogen zou tooveren. Tegen dergelijke journalistieke tooneelkunst heb ik altijd eenig bezwaar; ik acht haar niet geschikt om de tooneelspeelkunst, gelijk de circulaire wil, «tot een hoog standpunt op te voeren». Evenwel, het stuk zou publiek getrokken hebben en wie met het vullen der kas begint, kan later allicht wat goeds geven.

Het stuk is echter — schrikt niet — *verboden*. Een blad hier ter stede heeft de veronderstelling geuit, dat de burgemeester door kunstliefde tot dit patriarchaal besluit gedreven is, maar de gemeentewet, die het werk is van Thorbecke, laat een zoodanig motief niet toe. Voorts is de veronderstelling geuit, dat de Fransche gevoeligheid door de opvoering zou worden aangetaast; maar daar het stuk reeds te Amsterdam en elders is gespeeld, vervalt dit bezwaar, tenzij men zou gelooven dat juist op Rotterdam het oog van den zuidelijken nabuur met spanning gevestigd is. Blijven dus nog als mogelijke motieven: de strijd met de openbare orde of zedelijkheid, waarvan art. 188 der gemeentewet spreekt. Ik heb het stuk niet gezien, maar op grond van 's heeren Sprinkhuysen antecedenten op dramatisch gebied durf ik verzekeren, dat hij met de zedelijkheid op den besten voet staat; en dan — men kan tegenwoordig in de fatsoenlijkste gezelschappen over juffrouw Pays spreken. Rest: de openbare orde in dezen zin, dat vrees voor verstoring van dezelve tot het besluit zou hebben geleid. Nu zijn we hier allemaal goede dreyfusards, maar we hebben Esterhazy in ons midden gehad, hij heeft in onze «*Schutzengeslied*» gelogeed en de orde is niet verstoord. Zou dan zijn beeld op het tooneel het doen?

Ondoorgrondelijk zijn de raadsbesluiten der machtigen en daarom wijs. *Après tout* kan het mij als tooneelvriend niet schelen of De Martelaar ons onthouden wordt. Voor het gezelschap echter betreur ik het, omdat het zijn seizoen nu misschien met een schadepost beginnen gaat. Ook is er iets moderns in me, dat zich tegen een dergelijk verbod verzet.

Niet genoeg evenwel om een poging tot orde-

gonnen is, kan ik niet; maar wel weet ik dat hij van 1861 tot 1867 geëngageerd is geweest bij de Rotterdamsche Tooneelisten onder directie van J. E. d. de Vries. Hoofdzakelijk kleine rollen werden den jongen man daar in den beginne toebedeeld; hij mocht er optreden als *Een dienaar*, als *Een reiziger*, als *Een heer*, als *Een staljongen*; kortom: heel veel meer dan figureeren deed hij er niet; maar de school, waar hij tot ontwikkeling moest komen, was een opperbeste; hij zag er avond aan avond Mevr. KLEINE—GARTMAN spelen, en ALBREGT met zijn vrouw, en MOOR, en VELTMAN, en de twee Heeren HASPELS, en Mevr. SOPHIE DE VRIES, toen nog Mevr. WALTEROP heetend; een school dus, die ieder jong acteur hem mag benijden. En Morriën heeft getoond een bevattelijke leerling te zijn; hij kreeg ook na een jaar of twee allengskens meer te doen; ik heb hem o. a. gezien als *Lindor de danser*, in *Olympia of het leven eener tooneelspeelster*, en als *Vatel de kok*, in *De schoonzoon van Mijnheer Poirter* (welk stuk toen kortweg *De adellijke schoonzoon* heette); deze beide rollen gaven hem gelegenheid het oer-komische van zijn talent te laten zien. Heel wat minder gelukkig trof hij het met zijn rol in *Tartuffe*; hij moest namelijk *Damis* voorstellen; lieve hemel, ik lach nog als ik er om denk: de houterige taal van *Nomsz*, den Molière-verknoeier, in den mond van den met alle banden spottenden Morriën!

verstoring te wagen. Het zal rustig blijven te Rotterdam, met of zonder Martelaar. Geen samenscholingen, geen oproerkreten. Ik sta ervoor in.
25 September.

De Tooneelschool in den roman.

Doodzonde door Marie J. Ternooy-Apèl, dezer dagen verschenen, bevat eenige bladzijden over de (vroegere) examens aan de Tooneelschool.

Een der hoofdpersonen uit den roman is tooneelverslaggever en woont voor het eerst de openbare uitvoering voor een jury bij. «Binnen zijnde, kwam 'r ineens een groot meelij bij 'm op met al die jonge leerende kunstenaars-zieltjes, die daar eenige uren in een erbarmelijk lokaal, bij gloeiend heete gasverlichting werden gepijnigd. De ochtend-examens waren, volgens één van zijn collega's nog al dun geweest. Schrale troost voor wat nu in de middag-uren nog komen moest. 't Programma inziende, kwam hij tot de ontdekking wel voor een uur of drie ingerekend te zijn

En hij zat er over te soezen wat toch wel de beteekenis van die examens zou zijn, afgelegd voor een grootendeels totaal onbevoegd aantal menschjes, die hun mooi middagje bedierven in een slechte atmosfeer van allerlei adempjes: quasi doorgaand, door huff, door niets gemotiveerde tegenwoordigheid, voor hooge en alwijze kunstbeschermers. En bij hoeveel van die kinderen, ter nauwernood tot zelfstandig denken gekomen, die nu proeven van hun bekwaamheid zouden afleggen, mocht «roeping» worden verondersteld, eenig begrip van 't moeilijke, 't *ontzettend moeilijke* van hun kunst, die niet geleerd kan worden door schoolsche dingetjes, maar groeien moet, ópbloeien uit 't leven zelf van alle tijden. En hij vroeg zich af, of ook niet leerlingen op de school gekomen waren, begoocheld door den uiterlijken, klater-gouden schijn der tooneelwereld, of door 't verlangen van ouders, die daardoor voor weinig geld hun kinderen een vrij goeie opvoeding laten geven op een inrichting, waar van alles iets wordt geleerd. Na eenige jaren wordt op die wijze het veld van den tooneelspeler, dat in Holland toch

Na de ontbinding van den troep van J. Ed. de Vries, in 1867, toen Mevr. Kleine weer naar den Amsterdamschen Stadschouwburg op het Leidsche-plein verhuisde met Veltman en Morin en verscheiden anderen, werd Morriën te Rotterdam geëngageerd bij het nieuw opgerichte gezelschap van Albregt en Van Ollefen. Heel gelukkig heeft hij het daar niet getroffen, want Albregt zelf speelde natuurlijk de eerste komieken, en de zoon van WILLEM VAN ZUYLEN was in die dagen aan het opkomen. Veel te doen kreeg hij er dus niet. Ik herinner me hem hoofdzakelijk als *Brasz* in *Nelly*, waarvan de titelrol toen (seizoen 1868/69) door JEANNETTE (CORIJN-)HEILBRON werd vervuld, kort nadat zij, zooals ik vroeger al heb verteld, plotseling het gezelschap van Boas en Judels had verlaten.

En zie, nu ik weer over deze vrouw schrijf, valt me in dat ik onlangs verwijten heb moeten hooren van een van haar vele bewonderaars; naar zijn opinie zou ik namelijk in Hoofdstuk X lang niet genoeg over haar hebben geschreven, vooral wat betreft het door haar te Rotterdam gepresterde. Het kan zijn dat daar iets, ja dat daar veel van aan is, maar wat moet ik nu doen? Terugkrabbelen soms? En zeggen dat ik me heb vergist, en dat de in Amsterdam zoo gevierde Jeannette Corijn het ontwikkelde publiek in Rotterdam niet is tegengevallen, en dat ze er triomfen heeft gevierd als *Madelon Friquet*,

al niet groot is, gevuld, overvuld door een bende ongeroepenen, die meenen, in 't bezit van een eind-diploma, te mogen aanspraak maken op den naam van een tooneelartiest.

Hij voelde een groot verlangen om de zaal weër uit te gaan, kalm thuis te gaan zitten schrijven en te zeggen: «Voel jullie niet op den verkeerden weg te zijn, begrijp jullie niet, dat je op kunstmatige wijze halfgodjes kweekt en den tempel van 't heiligste binnenloodst, van welks drempel zij moesten worden verjaagd met roede en zweep. En als er een van jullie tien of twintig of dertig leerlingen het hoogste bereikt, dit is niet de schuld van jullie fokkerij — maar gevolg van de gave, de gave verkregen bij de gratie Gods!

Want «kunstenaar wordt de mensch geboren», uit barensweeën komt hij voort, en in zijn eerste schreien zal al klinken de rytme van zijn zangen. Zijn eerste stamelen zal al zijn melodie van 't zangrige woord, dat in 't leven zal opgroeien tot een al-reine kunst van blijde vermooring van 't gewoon gedachte.»

De verslaggever ontmoet nu een meisje, Caroline van Leeuwen, die ook zit te luisteren naar de tooneel spelende leerlingen. Zij is al achttien en wil ook tooneelartieste worden. Maar, niet jong genoeg meer om den cursus te volgen, *zal zij vaklessen gaan nemen.* (pag. 83 vlg.)

Nu nóg een aanhaling. Caroline heeft gedebuteerd:

«Een gejuich barstte los van alle rangen — een lang geklap van handen — gejuich van «bravo» «bravo». — Wuiven met hoeden, met zakdoeken, in een groote extaze van bewondering jubelden allen op naar de jonge artieste. . . . »

En nu — *geen* commentaar!

LECTOR.

Het graf van Gerbrandt Adriaensoon Bredero.

Indien eerlang eens tot de slooping van de Nieuwezijds-Kapel werd overgegaan, hoe zal men dan handelen met de graven, inzonderheid met het graf van Neerland's grootsten blijspeldichter Gerbrandt Adriaensoon Bredero? Wie vermag

en als *Lorle* (in *Dorp en stad*), en als *Fanchon* (in de *Krekel*), en Joost mag weten in welke rollen nog meer? Of zal ik op mijn achterste beenen gaan staan, en blijven volhouden dat ze in Rotterdam niet op haar plaats was én tengevolge van haar dialect, én tengevolge van dat de troep van Albregt en Van Ollefen niet was ingericht op het spelen van *haar* genre: vaudevilles en Offenbachiana? De keus valt mij niet zwaar; ik houd mij groot, en zonder te willen beweren dat ik de waarheid in pacht heb, meen ik toch in deze Tooneelherinneringen niet anders te mogen doen, dan de zaken zóó neerschrijven als ik ze me herinner, en niet zoo als ze anderen voorstaan. Heeft nu de bedoelde bewonderaar gelijk, des te erger dan voor mij; *hij* heeft zijn plicht gedaan en mij op een (vermeend) verzuim gewezen; over *mijn* hoofd de gevolgen!

Maar om nu weer op Morriën terug te komen: lang heeft hij het bij Albregt en Van Ollefen niet uitgehouden; in het seizoen 1869/70 vinden we hem namelijk als eersten komiek bij Victor Driessens, en daar heb ik hem o.a. in *De Goochelaar* een echte *draken-clown*-rol zien vervullen, die van *Vol-avent*, factotum van den goochelaar, met een hart van zulk goud als enkel in de mijnen der melodrama's wordt gevonden. In die rol dan komt één tooneel voor van zelfopoffering, zoo onmogelijk als men het zich bezwaarlijk denken

hieromtrent inlichting te geven? Met zekerheid weet men, dat Bredero er begraven ligt.

Op het schutblad van een ouden foliant, berustende in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, in eene Hollandsche uitgave van Livius' Romeinsche historiën, gedrukt te Antwerpen in 1541, heeft de vader van den vermaarden Nederlandschen blijspeldichter in deze woorden den dood van zijn zoon opgeteekend:

Gerbrandt Adriaenssen Bredero is gestorven den 23 Augusti 1618 op de ure zijnder gheboorten tusschen 9 ende 10 ueren voor mydnachts: quam ter werelt 1585 den 16 Maert: ligt begraven In de Heiliger stede. Godt geeft hem 't eweghe leven, Amen.

Ruim een jaar later stierf Bredero's moeder. Zij schijnt om den dood van haar zoon diep getreurd en de wensch geuit te hebben, naast haar zoon begraven te worden; althans haar man teekende op:

Maryghen Gerbrandts Dochter, mijn huisvrouw, is in den Heere gherust, anno 1619, den 13 December. Ligt begraven in der Heiliger stede bij haer Soon. Godt geeft haer Siel rust ende Vreede. Amen.

Nog eens: hoe zal men bij de slooping van de Nieuwezijds-Kapel, voor grafschennis waken, in 't bijzonder op het graf van den oprechten Amsterdamer: Gerbrandt Adriaensoon Bredero?

(N. v. d. D.)

De Haagsche Afdeeling.

Nog een paar circulaires werden aan de leden der Haagsche Afdeeling verzonden. Wij zullen ze nu maar niet laten afdrukken. Het demissionnaire bestuur zal nog een vergadering uitschrijven, waarop gelegenheid wezen zal een nieuw bestuur te kiezen, en de acht protesteerende leden hebben daarom geen gevolg gegeven aan hun voornemen om samen te komen met andere leden der Afdeeling ten einde orde op de zaken te stellen.

De positie van het oude bestuur komt ons vrij zonderling voor. Het heeft *in qualiteit* al het mogelijke gedaan om leden aan ons Verbond te onttrekken en zelfs beweerd dat het de macht had, na zijn ontslag te hebben aange-

kan, maar toch van dien aard dat het superieure talent van den acteur de scène kan redden. Nu, Morriën deed het zóó, dat ik, die dezelfde rol verscheiden keeren van FRANS VAN DOESELAEER, waarachtig ook geen prul, had gezien, en dus precies wist wat er komen moest, een brok in mijn keel kreeg; en van dat oogenblik af heb ik begrepen dat Henri Morriën een kunstenaar was.

Ik wilde dus graag nog meer van hem zien, maar, waarschijnlijk was het toeval, ik trof het in den regel slecht, en dan . . . hm, zijn plat dialect, een mengelmoes van Jordano-Amsterdamsch en puur-Koeterwaalsch en nog minstens drie, vier andere bestanddeelen, begon mij geweldig te hinderen, zelfs te midden van het in mijn ooren nu niet juist hemelsche Vlaamschklappen van zijn medespelenden ¹⁾. En toen hij in den zomer van 1870 met de *tenorino*-rol *Prins Paul*, in *De Groothertogin van Gerolstein*, zijn eerste lauweren behaalde op het gebied der opera-bouffe, ben ik halverwege de voorstelling heengegaan; DRIESENS te zien potsenmaken als *Generaal Bouw* was mij te machtig.

Morriën liep het niet zeer mee, toen hij in

1) Curieus is het zeker dat in 1873 een Antwerpenaar het spel en succes bespreekend van Morriën, in gastrollen aldaar vervuld, na over zijn goede eigenschappen te hebben uitgeweid, het volgende schreef: „Wat zijne *dictie* betreft, dat is eene „andere zaak. Die laat zelfs voor onze Vlaamsche ooren veel „te wenschen over”. — Men ziet dus dat ik, op dit punt althans, niet overdrijf.

kondigd, van de ledenlijst te schrappen de namen van hen, die door toezending van een kaartje ook blijken gaven van ontevredenheid over het hoofdbestuur.

In hoeverre dit mogelijk — en de handelwijze van het afdelingsbestuur in den haak is willen wij hier niet beslissen, alvorens ter vergadering van Maandag, 9 Oct. de aftredende bestuurders te hebben gehoord, al weten wij, op dit oogenblik, zelf geen enkel motief te bedenken dat de houding der heeren mr. Banck c. s. zou kunnen rechtvaardigen.

Wie zijn best wil doen een afdeling van eenig Verbond totaal te desorganiseeren, dient zich toch eerst daarvan los te maken, aangezien hij juist het omgekeerde gaat doen van datgene, waartoe hij zich bij de aanvaarding van zijn lidmaatschap en wel in de eerste plaats van zijn bestuurdersambt heeft verbonden. Dit is tot heden onze meening, die zeker door verscheidene leden zal worden gedeeld.

Klachten.

Herhaaldelijk worden ons briefkaarten toegezonden door gewezen leden van het *N. Tooneelverbond* meldende, dat zij nog altijd het blad ontvangen «tot hun verwondering», niettegenstaande zij voor hun lidmaatschap hebben bedankt en van nieuwe leden, die berichten dat zij lid zijn en geen exemplaar toegezonden krijgen.

Wij moeten onzen correspondenten doen opmerken dat noch de redactie, noch de expeditie van «*Het Tooneel*» het recht heeft iemand's naam van de ledenlijst te schrappen, daar zij niet mogen beoordeelen of het lidmaatschap tijdig is opgezegd en dat zij evenmin gerechtigd zijn tot het plaatsen van de namen der nieuwe leden op de lijsten voor «*Het Tooneel*». Tot een en ander zijn alléén gemachtigd leden van het Hoofdbestuur en heeren penningmeesters, secretarissen en andere leden der Afdelingsbesturen. Eerst nadat wij van een hunner bericht hebben ontvangen, kunnen wij tot schrapping of bijvoeging overgaan.

Van het Haagsche Afdelingsbestuur ontvingen wij geenerlei inlichting. Wel berichten ons corres-

pondenten dat zij *reeds in den zomer* hebben bedankt; maar wij kunnen inderdaad niet verantwoordelijk worden geacht voor onregelmatigheden, die niet aan ons te wijten zijn en gaan dus met de expeditie door tot wij van bevoegde zijde tegenbericht ontvangen.

Redactie en Expeditie van «*Het Tooneel*».

Berichten.

Het orgaan van den Z.-N. Tooneelbond.

Met genoegen zagen wij no. 1 van den vijfden jaargang verschijnen. «*Het Nederlandsch Tooneel*» is nu versierd met een zeer fraai hoofd, geteekend door niemand minder dan Alfred van NESTE.

Wat den tekst aangaat, is het jammer dat een geheele correspondentie aan de *N. R. Crt.* over «*Voldoening*» is opgenomen zonder dat van dit ontleenen iets blijkt. Daar de geachte redactie zeer zeker niet de bedoeling heeft gehad het stuk te laten doorgaan voor werk van een eigen correspondent, is 't jammer dat bij ongeluk de vermelding der bron is achterwege gebleven. De Berner-Conventie-bonders zouden er aanstoot aan kunnen nemen.

«Na 25 jaar van dobberen — soms slingeren — tusschen vóór en tegenspoed bestaat er nog een vennootschap onder de firma Le Gras & Haspels, met Van Zuylen medewerkende in het gezelschap, en het groote Rotterdamsche publiek trekt nog naar haar vertooningen.»

Aldus de Directie der Vereenigde Tooneelisten, in een circulaire, waarin zij mededeelt dat aanstane Dinsdag de vertooning zal worden herhaald, de inwijdings-vertooning, van 3 September 1874. Het zal een herdenkingsavond zijn: geen feestviering.

«De omstandigheden zijn te ongunstig. Mevrouw Cath. Beersmans gebukt onder zwaar en aanhoudend lijden, zwevende in levensgevaar. De heer Rosier Faassen verwijderd van zijn omgeving, ontruikt aan zijn werkkring, in de hoop dat afzondering en goede verpleging zijn geschokt zenuwgestel tot rust zullen brengen. De heer D. Haspels nog altijd, door fysiek lijden, verhinderd de rollen te vervullen waarin hij steeds heeft geschitterd. Eindelijk, de heeren A. J. Le Gras en J. Haspels, door den dood aan het gezelschap ontvallen! Dat is reden te over om geen feest te vieren, al had de geldelijke toestand, waarin de vennootschap verkeert, het feestvieren toegestaan.»

Maar een herdenking dan, en met dezelfde

neelspelers te Amsterdam. Vrage waar en hoelang zij vóór 1851 *elders* hebben gespeeld.

Omstreeks 1860 intusschen waren ze aan het Hollandsche gezelschap van A. van Lier verbonden, waar toen ter tijd Mevr. VAN LIER als eerste rol menigen toeschouwer in verrukking bracht. Deze moet naar het zeggen van de menschen een zeer buitengewone vrouw zijn geweest, met veel dramatisch talent; men vertelde van haar, — maar ik heb dit altijd voor een dwaas praatje gehouden, — dat zij niet kon *lezen*, en dat zij zich dus haar rollen net zoo lang liet voorzeggen tot zij ze van buiten kende. Ik deel dit dan ook enkel voor de curiositeit mee, als een staaltje van wat men in die dagen al zoo voor onzin placht rond te strooien omtrent de tooneelisten, wier doen en laten toen nog in een nimbus van geheimzinnigheid was gehuld, volkomen passend bij de excentrieke namen die men af en toe op de affiches ontmoette, zooals bij voorbeeld die van de in dienzelfden tijd bij A. van Lier geëngageerde *Hollandsche* actrices, de Dames MELDOLA en SASSELONA namen waarbij men op zijn minst aan Venezuela denken zou, of aan Paraguay.

Ook in Den Haag zijn Lorjé en zijn vrouw meer dan eens geëngageerd geweest; o. a. in 1874/75 onder Valois; maar na hun bovengemeld jubileum, — toen een oorspronkelijk tooneelspel van *J. Hubertus Janssen* ¹⁾ werd

¹⁾ Van dezen zelfden schrijver was een groote maand te

voorstelling als toën: — De Afwezige van Manuel en Jongelui, van Léon Laya.

Dit lezen wij in de *N. R. Crt.* Maar volgens den heer Horn (*Nieuws*), is de Directie in de war! Toch kan de voorstelling wel belangwekkend wezen.

Galerij van Portretten.

Te Amsterdam heeft zich eene commissie gevormd voor het stichten van een galerij van portretten en bustes van tooneelkunstenaars, die in den Amsterdamschen schouwburg groot zijn geweest. Leden dier commissie zijn de heeren S. J. Bouberg Wilson, Sarphatipark 103; J. L. A. Schut, Raadhuisstraat 20 en C. Ph. J. Clous, Stadhouderskade 91.

Zij «zouden zoo gaarne wenschen, dat de goede vrienden met (hen) wilden samenwerken, om de jaarlijksche plaatsing van minstens één portret of buste voor te bereiden, en stellen — voornamelijk omdat in den tegenwoordigen tijd voor zooveel gevraagd wordt, als minimum bijdrage voor, de som van f 1.—, in het vertrouwen natuurlijk, dat ieder zijne gift zóóveel zal verhoogen als hem zal goeddunken.

Het is ons aangenaam te kunnen mededeelen, dat de Stadsschouwburg-maatschappij reeds hare sympathie voor dit doel heeft doen kennen.

Bij mislukking van het plan, ontvangt ieder zijne bijdrage terug en zullen genoemde heeren de administratiekosten, door de voorbereiding veroorzaakt, in eigen rekening dragen».

Bühne und Welt.

Van dit zeer goede tooneeltijdschrift is no. 1 van den tweeden jaargang verschenen. Deze aflevering (1 October) bevat o. a. studies met portretten over Eleonore Duse door Roberto Bracco, over Ludwig Barnay door Eugen Zabel en het eerste gedeelte van «*Berliner Theatern 1899/1900*» door Heinrich Stümcke.

Ontvangen voor de lijdende Tooneel- speelster:

van «Maurits» te Amsterdam f 5.—
Van V. T. J. te Dordrecht f 5.—

ADVERTENTIËN.

Bij de ERVEN H. VAN MUNSTER & ZOON, te Amsterdam is verschenen:

STRIJD,

Tooneelspel in 4 Bedrijven,

DOOR

een Lid van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Prijs f 1.—.

vertoond: *Een dag uit het leven van een vrouw*, — hebben ze, geloof ik, spoedig de planken zelf vaarwel gezegd. Maar ze bleven in de buurt ervan. Jaren lang immers is Lorjé de man geweest, die in den Schouwburg van Lier in de Plantage, Fransche Laan, zorgde voor het *inwendige* van de toeschouwers. En menigeen zal zich met welgevallen den gezond uitzienden man met de doordringende maar goedige oogjes herinneren, die aan de koffiekamer daar zoo'n aardig relief gaf.

Zijn naam echter en die van zijn vrouw hebben om nog een reden recht te worden vermeld, want hun beide dochters zijn tooneel-spielsters geweest; over de oudste FLORA, deel ik spoedig een en ander mee, en de tweede, MARIE, tegenwoordig Mevr. VAN DEN TOL, die veler, ik zou haast zeggen *aller* harten placht te stelen door haar keurige toiletten, zou dat misschien niet in die mate hebben gedaan, wanneer ze niet bij het in het leven roepen van haar costumes met raad (en handen?) bijgestaan was door haar smaakvolle moeder.

voren (12 Juli 1876) eveneens in het Zomer-theater van Claus, waar C. P. T. Bigot, den directeurs-scepter zwaaide, een ander oorspronkelijk stuk vertoond, een blijspel: *De sleutel van de secretaire*; ook dat diende voor een feest-avond van een lid der familie Lorjé, want FLORA, de oudste dochter, en haar man BOESNACH gaven toen hun benefice-voorstelling.

Amsterdam, September 1899.

(Wordt vervolgd).

¹⁾ Niet te verwarren met den acteur CLOUS.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: De overgangs-examens der Tooneelschool, door S. J. BOUBERG WILSON — De Nieuwe Cursus aan de Tooneelschool, door Denzelfde. — Programma van het Onderwijs, te geven aan de Tooneelschool, gedurende den Cursus 1899—1900, door Denzelfde. — Het nieuwe «Tooneel»-jaar. — Nieuws uit de Afdelingen. — Algemeene leden van het Nederlandsch Tooneelverbond. — Berichten. — Correspondentie. — Voor de lijdende Tooneelspeelster. — Advertentiën. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

De Overgangs-examens der Tooneelschool.

Vrijdag 30 Juni en Zaterdag 1 Juli werden de gewone jaarlijksche examens afgelegd tot sluiting van den cursus 1898/99 der Tooneelschool. Eind-examen was er niet, daar de eenige leerlinge der hoogste klasse in Maart de school verlaten had, wegens ernstige ongesteldheid.

Op den eersten dag legden de leerlingen des ochtends, in 't Schoolgebouw proeven af van hunne verkregen bekwaamheid in Zang en Voordracht; het laatste met den *Rei van Amsterdamsche Maagden* (door Emma Morel) den *Droom van Badeloch* (Wilna Broese van Groenou), het *Verhaal van Arent* (Corn. v. d. Lugt) en dat van den *Bode* (Louis Vervoorn). Mevr. Holtrop had deze fragmenten van den «Gijsbreght van Aemstel» ingestudeerd.

Des namiddags werden, in het openbaar — als steeds voor een talrijk publiek van autoriteiten, deskundigen en belangstellenden — in «Maison Stroucken» vertoond:

- 1°. *Vrouwentränen*, blijspel in 1 bedrijf, naar het Fransch; ingestudeerd door den heer Van Kuyk. De hierin optredende leerlingen waren Gerard Vrolijk, Sophie de Boer, Corn. v. d. Lugt, Emma Morel en Bernard Rasch;
 - 2°. *Op de Terugreis*, drama in 1 bedrijf, naar het Noorsch, v. Kielland; ingestudeerd door Mevr. Holtrop en gespeeld door Wilna Broese, G. Vrolijk, Sophie de Boer, Emma Morel, L. Vervoorn, B. Rasch en eene ex-élève;
 - 3°. *Marguerite Gauthier*, 3de bedrijf, ingestudeerd door den heer Van Kuyk. De rollen werden vervuld door Wilna Broese, B. Rasch, G. Vrolijk, Emma Morel, L. Vervoorn, Sophie de Boer en de ex-élève van 't vorig nummer;
 - 4°. *Geleerde Vrouwen*, 2de bedrijf; ingestudeerd door Mevr. Holtrop. Hierin traden op G. Vrolijk, Wilna Broese, Sophie de Boer, B. Rasch en Emma Morel.
- Eene jury, ter beoordeeling van voordracht

en spel der leerlingen was er ditmaal, voor het eerst na jaren, niet. De instelling was opgeheven.

Den tweeden dag werd, in het Schoolgebouw, examen gehouden in Dramatische letterkunde en Geschiedenis van het tooneel, Engelsch, Danskunst, Hoogduitsch, Fransch, Costuumkunde en Mimische en Plastische oefeningen.

De uitslag was, dat bevorderd werden van klasse I naar II de B-leerling *Emma Morel*, van I naar III de B-leerling *Wilna Broese* en van II naar III de A-leerling *Sophie De Boer*; de anderen moeten nog een jaar in hunne respect. klassen den cursus meëmaken.

Bernard Rasch deelde na kennisgeving van den afloop mede, dat hij de School ging verlaten: hij had een engagement gevonden bij de Directie Le Gras en Haspels.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

De Nieuwe Cursus aan de Tooneelschool.

Het toelatingsexamen hiervoor werd afgenomen Donderdag 31 Augustus van tien tot half één en van twee tot ong. vier uur. Twaalf candidaten hadden zich aangemeld, doch alleen een viertal onderwierp zich aan de proef. Deze waren Mej. *Mathilda Johannes*, *Julius F. Brongers*, *Margaretha W. Braakensiek* en jongejuifvrouw *N. A. V. Senner*, waarvan de eerste en derde zich hadden opgegeven voor B-leerling, de beide anderen voor A-leerling.

Zij slaagden alle vier; n°. 2 werd echter als B-leerling toegelaten.

Wilna Broese aan het slot van den vorigen cursus van kl. I naar III als B-leerling bevorderd, deed aanvullings-examen voor A-leerling en slaagde evenzeer.

Mej. *Braakensiek*, aan «het Nederlandsch tooneel» verbonden, zal alleen de lessen in Voordracht, Spel, Uitspraak, Stemvorming en Dansen volgen.

Het nieuwe schooljaar werd Maandag 4 Sept. geopend met *negen* leerlingen, in dezer voege geplaatst: *Louis Vervoorn*, *Corn. v. d. Lugt*, *Mathilda Johannes*, *Greta Braakensiek* en *Julius Brongers* als B-leerlingen in kl. I; *Gerard Vrolijk* en *Emma Morel*, de eerste als A-, de tweede als B-leerling in kl. II; *Sophie de Boer* en *Wilna Broese* als A-leerlingen in kl. III.

Jongejuif. Senner berichtte dat zij wegens onverwachte omstandigheden de school alsnog niet kan bezoeken.

De Directeur der School,
S. J. BOUBERG WILSON.

Programma van het Onderwijs, te geven aan de Tooneelschool, gedurende den Cursus 1899—1900.

Commissie van bekeer en Toezicht: De H. H. Marcellus Emants, voorzitter; Mr. A. Fentener van Vlissingen, onder-voorzitter; Dr. F. L. Abresch, secretaris; Dr. C. I. Vinkesteyn; Mr. J. Kalf Jr.; Mr. E. Star Busmann; Ds. P. H. Hugenholtz, Jr.; Mevr. E. Gompertz—Jitta; Freule E. J. Bicker.

N.B. — De H.H. Star Busmann en Hugenholtz hebben zitting als gedelegeerden van de Maatschappij «Tot Nut van 't Algemeen», Mevr. Gompertz en Freule Bicker als gedelegeerden van het Comité der Dames-Patronessen, waartoe bovendien behoort Mevr. M. W. A. de Gijsselaar—van Assendelft de Coningh.

Directeur: de heer S. J. Bouberg Wilson.

Onderwijs wordt gegeven door:

- Mevr. E. Holtrop—van Gelder, 6 uren per week, in Voordracht en Spel op het Tooneel;
- den heer H. van Kuyk, 7 uren per week, in Voordracht en Spel op het Tooneel;
- den heer S. J. Bouberg Wilson, 12½ uren per week, in Dramatische Letterkunde en Geschiedenis van het Tooneel;
- Mej. Joh. Dusault, 4 uren per week, in Uitspraak, Stemvorming en Zang;
- den heer Th. C. Simons, 4 uren per week, in Teekenen, Grimeeren, Mimiek, Costuum- en Costuumeerkunde;
- den heer J. Leefson 1 uur per week, ged. 1 Oct.—30 April, in Houding en Danskunst;
- den heer W. J. C de Blécourt, 3 uren per week, in Plastische en Mimische Oefeningen en Schermen;
- den heer Dr. J. J. A. A. Frantzen, 5 uren per week, in Fransch en Hoogduitsch;
- den heer H. F. Vogin, 2 uur per week, in Engelsch;
- Mej. N. Stemmerik, 1½ uur per week, in Costuumnaaien.

Aan de Tooneelschool wordt alzoo 46 uur wekelijks onderwijs gegeven.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klassen:		
	I	II	III
I. Voordracht en Spel (Mevr. Holtrop)	4½	4½	4
Voordracht en Spel (de heer Van Kuyk)	1½	—	—
	5	5	5
II. Dramatische Letterkunde en Tooneelgeschiedenis .	2	1	1
	5	4	3½

III. Uitspraak en Stemvorming	}	2	I	I
Zang		—	I	I
IV. Teekenen	}	I	2	I
Grimeeren, Mimiek en		—	I	I
Costumeerkunde	}	—	I	I
Costuumkunde		—	I	I
V. Houding en Danskunst .	}	I	I	I
Plastische en Mimische		—	I	I
Oefeningen	}	2½	2½	2½
Schermen (mann. leerl.) .		(½)	½	—
VI. Fransch	}	—	I½	I½
Hoogduitsch		—	I	I
Engelsch	}	—	I	I
VII. Costuumnaaien (vrouwe-		}	—	—
lijke leerlingen)	—		I½	I½
		26½	29½	27

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Voordracht en Spel.

a. Voordracht. — Bij dit onderricht wordt eene geleidelijke opklimming in acht genomen van eenvoudige tot moeilijker oefeningen. Voor een goed begrip wordt de stof altijd vooraf besproken en verklaard.

Kl. I. Begint met beschrijvend, en vervolgt met verhalend proza; daarna komen gemakkelijke gedichten uit onzen tijd aan de beurt, en eindelijk samenspraken.

Kl. II en III beoefenen moeilijker verhalend en redekunstig proza, alleen- en tweespraken uit tooneelwerken, in proza en poëzie, en dichtstukken uit de klassieke, de romantische en de moderne school.

b. Spel. — Kl. I. Vooroefeningen op het tooneel: binnenkomen, loopen, staan, zitten, knielen, groeten, vertrekken, enz. in verschillende karakters, omstandigheden en stijlen; uitdrukking van gemoedstoestanden. Alles door instudeering van kleine, eenvoudige tooneelstukjes en alleenspraken.

Kl. II. Verdere toepassing en voortzetting van het geleerde in het eerste jaar. Studie van blij- en tooneelspeelen, of gedeelten daarvan, uit verschillende tijdperken der letterkunde en van

verschillende volken, ook ter beoefening van stijlkunde in spel.

Kl. III. Uitbreiding van het reeds gegeven onderwijs door de studie ook van drama's en treurspelen (klassieke, romantische en moderne). Instudeering van enkele belangrijke rollen in haar geheel. Spel in costuum en met grime. Samenspel.

II. Dramatische Letterkunde en Tooneelgeschiedenis.

Kl. I. Naar vrije keus en uitsluitend in het Nederlandsch, worden sommige, liefst geschiedkundige drama's gelezen en volledig verklaard, zoo ten opzichte van den tijd waarin ze spelen en dien van hunne vervaardiging, als naar inhoud, vorm en waarde. Hierbij wordt gestadig gebruik gemaakt van encyclopediën, costuumboeken, plaatwerken en geschriften, welke dienen kunnen ter toelichting van het drama, dat gelezen wordt.

Kl. II. Als op deze manier de leerlingen begrip hebben gekregen van de wijze, waarop een drama behoort gelezen te worden, wordt een aanvang gemaakt met de lezing van dramatische werken naar hunne historische opvolging, in verband met de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde. De klassieke Oudheid komt dan het eerst aan de beurt. Daarna worden de Middeleeuwen, in algemeen overzicht, behandeld en verder drama's gelezen en toegelicht van Nederlanders, Franschen, Engelschen en Spanjaarden, van de XVIde tot ongeveer de XIXde eeuw, geheel naar de methode als boven is aangegeven.

Kl. III gaat op dezelfde wijze voort met de Deutsche, Italiaansche en Noorsche dramatische letterkunde, ook sedert het begin van den nieuwen tijd. Daarna wordt de tegenwoordige toestand in Europa besproken, aan de hand der meest bekende en beste dramatische werken der XIXde eeuw. Ten slotte algemeene herhaling van het gelezene en behandelde in den 3-jarigen cursus.

III. Uitspraak, Stemvorming en Zang.

Door dit onderwijs tracht men de voorkomende

fouten in spraak en uitspraak te verbeteren, de stem te ontwikkelen, de ademhaling bij zeggen en zingen te regelen en het gehoor te oefenen, zoowel bij 't spreken en lezen, als ook door middel van den zang. Zingen wordt echter niet alleen als «middel» aangeleerd, maar ook als afzonderlijke kunst beoefend, doch uitsluitend in klassen II en III, bij gebleken aanleg en als de leeftijd het toelaat.

IV. Teekenen, Grimeeren, Mimiek, Costumeeren en Costuumkunde.

a. Teekenen, als afzonderlijk vak van onderwijs beoefend, wil naast vaardigmaking van oog en hand, de aankweeking van den schoonheidszin en moet bovendien zooveel kennis van het gelaat geven als onontbeerlijk is voor het volgen der lessen in Grimeeren en Mimiek. De leerlingen werken naar voorbeelden, pleistermodellen en de natuur.

b. Grimeeren, Mimiek en Costumeerkunde. Alleen klassen II en III ontvangen hierin onderricht, en wel, wat de beide eerste vakken betreft theoretisch door teekeningen te maken van den dusgenaamden spierkop, en van het gelaat, met het oog op de uitdrukking van hartstochten en gemoedstoestanden, en practisch door 't gelaat en de lichaamsdeelen te oefenen, standen en houdingen te doen aannemen en groepeerings te vormen naar aanleiding van in te studeeren dramatische teksten. Zooveel mogelijk geschieden de practische oefeningen in costuum, hoofdzakelijk in de klassieke kleederdracht en die van de XVIIe eeuw, waarin de leerlingen zich gemakkelijk moeten kunnen bewegen.

c. Costuumkunde. — Ook in dit onderdeel van vakgroep IV krijgen alleen de leerlingen van de IIe en IIIe klasse vereenigd les, in een 2-jarigen cursus: eerst oudheid en middeleeuwen, en in het 2e jaar de nieuwe tijd; daarna omgekeerd. Het onderwijs beoogt den leerlingen begrip te geven van de eischen, welke aan 't costuum op het tooneel moeten worden gesteld: 1° als bijdrage tot karakteruitdrukking,

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Vervolg van XVIII.

Een tweede echtpaar in 1870 door Morriën aan den Tivoli-schouwburg verbonden, heel wat jonger in jaren dan de LORJÉ's, vormden S. H. SPOOR en SOPHIE VAN GIJTENBEEK.

De heer Spoor, in de wandeling SIEM genaamd, is — evenals zijn broeders, de in Den Haag en Amsterdam welbekende tooneelspeeler C. R. H. SPOOR (gezegd KEES) en de letterkundige GERARD J. SPOOR, — nu al ettelijke jaren dood. Hij was hoofdzakelijk om zijn zang-stem door Morriën geëngageerd, want, zooals spoedig bleek, zouden ook in Tivoli de opéra-bouffe en opéra-comique het hoofdbestanddeel vormen van het repertoire.

Siem Spoor dan had een merkwaardig buigzame hooge baryton-stem, en met een klein beetje transponeeren bracht hij er zelfs een lyrische tenor-partij niet al te slecht af. Zijn groote aria bij voorbeeld, als *Sylvain*, in *De dragonders van Villars*, beginnende met «Rose, spreek zacht!», was heel goed aan te hooren.

Curieus mag het intusschen heeten hoe wille-

keurig Morriën met het verdeelen van de rollen te werk ging. Zooals ik vroeger al verteld heb, had hij zelf of verbeeldde hij zich te hebben het geluid van een *tenorino*, en zoo waagde hij zich, als de rol maar qua *speel*-rol succes beloofde, aan de meest halsbrekende partijen; maar men moest dan ook wat slikken; lieve hemel! Wijlen *Martin Kalff* schreef in 1873 over hem o. a.: «Dubbel jammer . . . , dat hij zoo vaak poogt te «schitteren waar hij hoogstens een *succès d'estime* «kan behalen. Ik bedoel het zangspel, dat in «den laatsten tijd eene ongemeene aantrekkelijk- «heid voor hem blijkt te bezitten. De heer Morriën, «ja, kan een koeplet zingen, waarbij het meer «op sprekende voordracht dan stem aankomt; «maar een bepaalde partij kan hij niet op zich «nemen, omdat zijn geluid te zwak, te weinig «omvangrijk is, klank en buigzaamheid mist. «Daarenboven, het is immers nog niet voldoende, «over genoegzame stemmiddelen te kunnen be- «schikken; de zanger moet ze door onafgebroken «oefening en voorbereiding, door duurzame «leiding weten te gebruiken. Dit te zamen noemt «men school, en school heeft Morriën niet gehad. «Zijn eenige verdienste is, dat hij gehoor heeft «en . . . de loopjes kent. Met hoeveel schijn van «juistheid zingt hij alles, wat even boven de lijn «gaat, à *fausset*; ja, die niet beter weet, moet «indien hij hem in *Martha* hoort, gaan gelooven «dat de partij van *Lyonel* voor een tenoor is «geschreven, zóó licht, als Offenbach ze zelfs «niet geeft. Onze zanger goochelt met de noten, «hij doet als de *jongleur*, die door zijne handig-

«heid en gebaren de menigte in den waan brengt, «dat hij de ballen huizenhoog werpt, terwijl hij «ze eenvoudig in de hand houdt. Het groote «publiek, het spook van elk kunstenaar, de «gevaarlijke bewonderaar van elk kunstenaar, «klapt intusschen maar in de handen. Daarbij «— dus wordt geredeneerd — wat wil men voor «zestig cents!».

Nu, ik heb Morriën niet als *Lyonel* gehoord, maar toch onderschrijf ik graag al het bovenaangehaalde, en neem tevens mijn hoed af voor de fijne ironie, opgesloten in de vergelijking met den *jongleur*; want, hoewel dit later nog veel erger werd, had Morriën reeds in 1873 de brutale gewoonte van zoo af en toe, als hij een voor hem te hoog liggende noot moest zingen, die te laten spelen door een van de instrumentalisten en zelf, den mond openend, zijn rechterhand omhoog te bewegen met opgestoken wijsvinger. En de onnoozelen onder het publiek dachten dan heusch dat *hij* de noot zong.

Maar diezelfde vermetele man koos, waar het hem goed dacht, in andere zangspelen, voor zich een *baryton*-partij uit, zooals de *Jupiter* in *Orpheus*, of *Bellamy* in *De dragonders van Villars*; de *tenor*-partij (*Pluto* en *Sylvain*) moest dan maar door Siem Spoor worden gezongen.

En zóó is het dan gekomen, dat deze laatste, die van nature meer aanleg had voor zingen dan voor acteren, zijn stem te veel forceerde en allengs geheel bedierf.

Toen nu een half jaar na de onaangenaamheden van het seizoen 1874/75, waarover straks, het ge-

2° als onderdeel der mise-en-scène en tot verhooging van den indruk en weergeving van de stemming, die teweeggebracht moet worden,

3° als hulpmiddel om van eigen lichaamsbouw alle gebruik te maken.

Te dien einde zal een kort maar zoo volledig mogelijk overzicht worden gegeven van de geschiedenis van 't costuum, terwijl de aldus verkregen historische resultaten, steeds in verband met het tooneel en zijn eigenaardige behoeften zullen worden besproken.

V. Houding en Danskunst, Plastische en Mimische Oefeningen, Schermen.

a. Houding en Danskunst. — Niet alleen wordt onderwijs gegeven in de moderne en de voornaamste historische dansen, maar bepaaldelijk ook veel werk gemaakt van al die dansoefeningen, welke de bevalligheid en zekerheid in houding en beweging van 't lichaam op het tooneel bevorderen.

b. Plastische en Mimische Oefeningen. — Deze vakken worden gegeven met de hoofdstrekking de leerlingen eene vlotte ongedwongen houding en losheid en sierlijkheid in de bewegingen te doen verkrijgen. Hoofd, romp, armen en beenen worden alle afzonderlijk behandeld; gemeenschappelijke plastische standen gevormd en mimische oefeningen gehouden.

c. Schermen. — Van het militaire schermen met sabel en floret wordt slechts datgene aangeleerd wat voor algemeene lichaamsontwikkeling noodig is, idem met het geweer. Maar bovendien moet dit onderwijs gegeven worden met het oog op het tooneel, zoodat vaardigheid en sierlijkheid er op den voorgrond treden, en het verschil in acht genomen wordt in de wapenhanteering der elkaar afwisselende tijdperken. Slechts de (mannelijke) leerlingen van klassen II (en III) volgen dit onderricht.

VI. Fransch.

(Kl. I. De lessen in Fransch strekken tot voortzetting en aanvulling van het geleerde op de lagere school, en hebben hoofdzakelijk ten doel uitspraak, woordenkennis en begrip van het

zelschap van Morriën door zijn directeur in den steek was gelaten, trokken de overblijfselen van dat gezelschap in den zomer van 1875 naar De Keizerskroon, waar S. H. Spoor en W. Pierre de Boer als directeurs zich bij hen aansloten; en Spoor koos toen wel voor zich zelf groote rollen uit (bijv. *De koopman van Antwerpen*), maar bracht daarvan weinig of niets terecht. In het volgende seizoen werd hij te Rotterdam bij Le Gras, Van Zuylen en Haspels geëngageerd, maar daar vielen hem meestal enkel bij-rollen ten deel, en werden zelfs die heel dunnetjes door hem gespeeld.

Zijn vrouw Sophie daarentegen was ¹⁾ ik zou haast zeggen, van alle markten thuis. Zij behoorde tot de familie VAN GIJTENBEEK, die in de dagen der balletten op het Leidsche-plein, evenals de familie STEMMERIK, meer dan één solo-danseres heeft opgeleverd. Zij heeft zelf in haar jeugd menigmaal de Stads-schouwburgbezoekers door haar gracieus dansen in verrukking gebracht. Toen de balletten dáár afgedaan hadden, ontdekte Sophie, ik geloof half bij toeval, dat zij een heel heldere *sopraan*-stem had; zij ging muziekles nemen, en met zóó goed gevolg, dat zij bij Morriën vier jaar lang met groot succes *prima donna* in allerlei zangspelen is geweest. Het publiek zag haar gaarne; ook om haar uiterlijk; zij was namelijk, — al zou men haar wat molliger vormen en kleiner handen

¹⁾ Ik spreek ook van haar in den *verleden* tijd; maar zij zal weer optreden, want juist dezer dagen werd zij verbonden aan Het Nederlandsch Tooneel.

gelezene te bevorderen. Spraakkunstige oefeningen worden tot het strikt noodige beperkt. De lectuur bepaalt zich tot niet te moeilijk modern proza, korte epische en lyrische gedichten.)

Kl. II, III. Lezen, verklaren en mondeling vertalen van dramatische werken.

VII. Hoogduitsch.

(Kl. I. Met de bestudeering van het Hoogduitsch wordt in deze klasse eerst een aanvang gemaakt. Overigens zijn doel en strekking van dit onderwijs gelijk aan die van het Fransch).

Kl. II, III. Lezen, verklaren en mondeling vertalen van dramatische werken.

VIII. Engelsch.

Kl. II. Eerste beginselen van de Engelsche taal.

Kl. III. Voortzetting en uitbreiding van het in klasse I geleerde.

IX. Costuumnaaien.

De meisjes van de drie klassen zijn voor deze lessen vereenigd, bij welke er vooral op gelet wordt, de noodige vaardigheid te doen verkrijgen in het knippen van patronen en het maken en veranderen van eenvoudige costumes uit allerlei tijdperken en van verschillende nationaliteiten.

N.B. A-leerlingen ontbreken dit jaar in klasse I zoodat aldaar geen les in vreemde talen wordt gegeven; eveneens in schermen in kl. III, daar er geen mannelijke leerlingen in zijn.

De rooster voor de verdeeling der verschillende lessen is afzonderlijk gedrukt en op aanvraag bij den Directeur verkrijgbaar.

De leerboeken en andere hulpmiddelen bij het onderwijs ontvangen de leerlingen kosteloos ten gebuike.

Opgaat der te gebruiken leerboeken is, na de reorganisatie der school in 1895, overbodig geworden. De weinige, welke in handen gegeven worden, betreffen uitsluitend de vreemde talen.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

Het nieuwe «Tooneel»-jaar.

Hoewel er nog geen groot nieuws te vermelden viel, behalve wellicht de opvoering van *Maat*

hebben toegewenscht, — een zeer mooie verschijning, met een levendig gelaat en prachtige oogen, majestueus, en — waarschijnlijk een gevolg van haar balletdansen — ondanks haar grootte alles behalve ongracelijk.

Het aantal rollen op te noemen, die zij in Tivoli heeft gecreëerd, is ondoenlijk. In alle opera-bouffes van *Offenbach* is zij opgetreden. Haar *Mlle. Lange*, in *De dochter van Juffrouw Angot*, en haar *Giroflé-Girofla* stonden ver boven het middelmatige. De laatste groote partij, waarin zij bij Morriën is opgetreden, was *De Groothertogin van Gerolstein*. Dat was in 1874/75. Toen is er op een avond, in de beroemde scène tusschen *De Groothertogin* en *Fritz* (door Morriën gespeeld) op het tooneel iets voorgevallen, dat gerust mag worden gesteld op rekening van den toen reeds af en toe te voorschijn tredenden abnormalen geestestoestand van Morriën, en waarvan het gevolg is geweest, dat om zoo te zeggen op staanden voet én Siem Spoor én zijn vrouw het gezelschap hebben verlaten ¹⁾.

Sophie is na die treurige historie gedurende een paar seizoenen ambulante gebleven, en heeft, geloof ik, o. a. te Gent in den Minardschouwburg gegasteerd. In het najaar van 1877 is zij geëngageerd door G. Prot, den directeur van den schouwburg *Frascati* in de Nes, bij het gezelschap, waartoe ook FRANS KIS-

¹⁾ Ik heb hierboven al verteld, dat Siem Spoor in het volgende zomerseizoen toch weer bij dat gezelschap is teruggekomen, nadat de steen des aanstoots, Morriën, zich daar tijdelijk van had gescheiden.

voor *Maat* door de steeds wakkere Tooneelvereniging, zullen enkele onzer lezers het toch hebben betreurd dat hier nog zoo luttel plaats kon worden gegeven aan de gewone rubrieken. De tooneelgezelschappen zijn, sommigen reeds vóór September, met ijver de wintercampagne begonnen. Vooraan de Koninklijke Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* met uitmuntend gespeelde stukken, waarvan de vertooning met zorg voorbereid mocht heeten. De overige Amsterdamsche en Rotterdamsche gezelschappen moeten ook hun artistiek succes-stuk nog geven, de Tooneelvereniging dan uitgezonderd. Helaas! men zegt dat *Maat voor Maat* geen menschen genoeg heeft getrokken. 't Is wél heel ongelukkig. Uitblijven van finantieel succes, waar men zijn uiterste best doet het publiek wat buitengewoons te zien te geven, is niet alleen nadeelig voor de kas van een ondernemend gezelschap. Het doet den moed verliezen. Pluimpjes in dagbladen geven geen brood! En niet alleen het, voor zijn mooi streven gestrafte gezelschap verliest er den moed door. Ook de andere durven hoe langer hoe minder den goeden weg opgaan. Zelfs is zulk een verliespost een heerlijk en nooit vermaad argument voor hen, die liever maar uit den treure laffe blijspelen opvoeren, waardoor de goede krachten gevaar loopen, doch de kas gevuld wordt.

Wie spreekt met beheerders en directeurs van onze gezelschappen, verneemt maar één betuiging van goeden wil en maar één klacht over het gebrek aan belangstelling bij een moppen-lievend publiek, dat naar den schouwburg gaat om te lachen, zooals het naar een tingel-tangel trekt of naar een paardenspel met veel clowns. En, als men vraagt of en hoe verbetering in dezen, voor ons vernederenden toestand zou te brengen zijn, halen zij verdrietig de schouders op. De Nederlandsche Tooneelspeelkunst wordt langzaam maar zeker in groot gevaar gebracht.

En dan spreekt men van een nieuw gezelschap! Wij zouden niets liever wenschen dan nog een

TEMAKER behoord heeft, en dat des zomers placht te spelen in de Schouwburg-loge van J. a. c. G. r. a. d. e. r, Plantage-Parklaan over het Park.

Gedurende twee seizoenen is zij daar opgetreden hoofdzakelijk in de operette, en ze heeft er met uitstekend gevolg *Serpolette* gecreëerd, in *De klokken van Corneville* van *Planquette*, en de titelrol in *De kleine Hertog* van *Lecocq*.

Maar al zingende heeft ze ook leeren tooneelspeelen; zij was bij voorbeeld reeds in het voorjaar van 1877 bij W. Pierre de Boer in Tivoli opgetreden als *Gilberte* in *Frou-frou* en als *Lucie Didier*, en in den 8en Jaargang van «Het (Nederlandsch) Tooneel» kan men het volgende lezen: «*De familie Fourchambault* is reeds een «keer of tien bij Prot op niet onverdienstelijke «wijze opgevoerd. De tooneelspelers werken hier «zeer hard, en, vergis ik me niet, dan kan men «van Mevr. Spoor-Geytenbeek, een actrice met «een levendig, sprekend gelaat, wier Marie «Letellier van zeer veel intelligentie en nauw- «gezette studie getuigde, nog veel verwachten. «Alleen wat meer distinctie, waar het de hoogere «comédie geldt, en wat meer zorg voor zuiverheid «van uitspraak zij haar aanbevolen».

Ja... die uitspraak! Hoeveel artiesten van groot talent heeft die niet al den nek gebroken!

Intusschen, ondanks de twee opgenoemde gebreken, had Sophie de aandacht getrokken van *heusche* tooneel-directeurs — d. w. z. directeurs van een gezelschap dat niet *zingt* maar werkelijk tooneelspeelt —; en toen dus in Sep-

tooneelvereniging of nóg een gewoon gezelschap met een «goed succès!» te mogen begroeten . . . indien er reden ware te verwachten dat het artistiek ontwikkeld publiek dit steunen zou door trouw bezoek. Maar wie durft dit voorspellen? Het zou een Haagsch gezelschap moeten zijn. Verondersteld dient dan, dat het zou worden samengesteld uit de allerbeste krachten, die tot heden elders werkzaam waren, want veel hoogst begaafde tooneelkunstenaars zijn ten onzent niet zonder engagement. Zullen de goeden hun bestaan durven wagen? Zullen, indien zij dat doen, andere gezelschappen niet worden gedesorgeriseerd?

Als wij bedenken dat, verleden jaar, te 's-Gravenhage voorstellingen zijn gegeven door twee Rotterdamsche gezelschappen, dat die voorstellingen over 't algemeen goed waren en dat het eene weg blijft en het andere het aantal zijner opvoeringen tot nagenoeg de helft heeft verminderd, dan geeft dit toch wel te denken, en nu juist niet veel opwekkends.

Ook wordt gedroomd van voorstellingen, te geven door verschillende bestaande gezelschappen, die met de beste stukken van hun répertoire in den Haag zouden komen.

Waar is de zaal? Hoeveel menschen van fortuin hebben lust hun geld te steken in een van die ondernemingen, die in Nederland doorgaans geen winst afwerpen? . . .

Zóó praat en droomt men van allerlei . . . ook van een groot Tooneelblad, gratis door de leden van het N. T. V. te ontvangen, alle weken, een blad vol belangwekkende correspondenties, vol nieuws, dat men niet reeds in die gauwe dagbladen heeft kunnen lezen. Wij hopen dat het spoedig komen moge; maar doen, in afwachting, een beroep op de welwillendheid van hen, die ons door belangwekkende bijdragen kunnen helpen om het orgaan, waarmede wij 't voorloopig stellen moeten, zoo aantrekkelijk mogelijk te maken.

Nieuws uit de Afdelingen.

'S-GRAVENHAGE.

Maandag 9 Oct. j.l. had de ledenvergadering

tember 1879 de scheiding plaats had in de Vereniging Het Nederlandsch Tooneel, en Albregt, Van Ollefen, Moor en Veltman, als directeuren, voor drie jaren hun intrek namen in den Stads-schouwburg op het Leidscheplein, werd zij daar geëngageerd. Voor hoe lang? Dat weet ik niet. Ik kan alleen mededeelen dat ik haar bij dat gezelschap gezien heb in een travesti-rol, nl. *Kosinky*, in *De Roovers* van Schiller, en verder als *Markiezin de Villedeuil* in *Een kop thee*. Maar reeds in 1880 vinden wij in een der tooneel-kronyken vermeld: «Mevr. «Sophie Spoor heeft het tooneel vaarwel gezegd en «Amsterdam metterwoon verlaten». — Haar oude liefde roestte intusschen niet; zoo af en toe is zij weer komen opduiken; nu eens hier dan weer daar geëngageerd of gasteerend. In 1883 bij voorbeeld, toen Mevr. FRENKEL-BOUWMEESTER bij Van Lier haar grooten triomf als *Fedora* vierde, speelde Sophie (Spoor-) Van Gijtenbeek de grillige en excentrieke *Gravin Olga Soukareff*, en waarlijk niet kwaad. Verder herinner ik me dat op zekeren avond, nog niet zoo heel lang geleden, ik meen óók bij Van Lier, *De kleine Hertog* zou worden gegeven en de *diva*, die de titelrol moest vervullen, plotseling ongesteld was geworden; gelukkig was juist Sophie van Gijtenbeek in Amsterdam, en, ofschoon ze de rol in jaren niet had gezongen, vervulde ze haar *au pied levé* en redde de voorstelling.

In den allerlaatsten tijd heb ik haar geheel uit het oog verloren; zooals trouwens de meeste van de mindere goden die tot het gezelschap van

der Haagsche Afd. N. T. V. plaats. Behalve het demissionair bestuur, waren vijftien leden aanwezig. De twee eerste punten der Agenda, het Verslag van de laatste Algemeene Verg. en het nazien der Rekening en Verantwoording van den Penningmeester gaven tot geen discussie aanleiding. Wél was dit het geval bij punt 3 der Agenda, verkiezing van nieuwe bestuursleden; er waren twee stemmen uitgebracht op de aftredende bestuursleden, die hun lidmaatschap N. T. V. reeds hadden opgezegd. Volgens het stembureau en de meerderheid der leden waren die twee stemmen van onwaarde. In de daarop volgende discussie werd het demissionair bestuur niet gespaard: een lid keurde de handelingen der vijf gewezen bestuursleden scherp af en noemde hun houding incorrect; vooral het verspreiden van circulaire met het hoofd «Nederlandsch Tooneelverbond», waarin dat Verbond werd aangevallen, vond spreker meer dan afkeurenswaard. Spreker ging verder: «Die vijf heeren zijn geen leden meer, dus behooren zij hier niet te zijn, nog veel minder behoort één van hen een vergadering te presideeren, en dus is deze vergadering onwettig en zijn de tot dit oogenblik genomen besluiten ongeldig. Met deze laatste opvatting vereenigde zich de vergadering echter niet; met meerderheid van stemmen werd besloten de Vergadering als wettig te beschouwen.

Het demissionair bestuur verliet daarop de vergadering, nadat de Voorzitter de afdeling een voortdurenden bloei had toegewenscht, welke woorden door de leden, die op de hoogte waren van het ageeren van den Voorzitter tegen het Verbond, met groote hilariteit werden begroet.

Daarna werd een tweede stemming gehouden ter verkiezing van nieuwe bestuursleden, nadat aan het lid van het Hoofdbestuur, dat tegenwoordig was, de verdere leiding der vergadering was opgedragen.

Gekozen werden de heeren Jhr. Mr. H. Smiisaert, met 13 stemmen, Mr. J. J. Barnet Lyon, met 14 stemmen, W. K. M. Vrolik en J. C. van den Tol, met 10 stemmen en Mr. L. den Beer Poortugael, met 8 stemmen. J. C. v. d. T.

Het nieuwe bestuur heeft zich geconstitueerd als volgt: Jhr. Mr. H. Smiisaert, Voorzitter; W. K. M. Vrolik, Penningmeester; J. C. van den Tol, Secretaris; Mr. L. den Beer Poortugael en Mr. J. J. Barnet Lyon.

Een circulaire, waarin het bestuur van zeer goeden moed getuigde, werd aan de leden der afdeling gezonden als eerste levensteeken.

Morriën hebben behoord, en die ik waarlijk niet alle zal opnoemen.

Wie immers denkt er nog om MARGUERITE HUART BACHÈL, die bepaald leelijk was en een niet mooie zang-stem had en lispelde, maar toch zóó *le diable au corps* had, dat er bij Het Nederlandsch Tooneel sprake van was haar te engageeren, en zij daar zelfs heeft gedebuteerd, trouwens, zooals te verwachten was, niet met succes.

Gelukkiger was in dat opzicht haar confrateresse, het aardige dikkertje BETJE FUCHS; die ging wél van Tivoli over naar Het Nederlandsch Tooneel en werd er in 1876 geëngageerd voor het emplooi van *arglooze rol* (lees: *ingénuité*); ze vervulde er kleine rollen en bleef er, ook na haar huwelijk met den musicus KRIENS, tot in 1879. Toen scheidde ze uit met tooneelspelen.

Eveneens uitgescheden met tooneelspelen is FLORA LORJÉ, de oudste dochter van het echtpaar LORJÉ—VERPLANCKE, en zuster van MARIE. Zij werd in Tivoli graag door het publiek gezien, en speelde met groote verve en daarbij behorende opgewektheid de *rôles-canaille* in de getruffeerde stukken *genre Palais-Royal*. Terwijl ze nog in Tivoli was, is zij getrouwd met den eveneens daar optredenden acteur WILLEM BOESNACH, met wien zij na de binnenlandsche beroeringen, die dat gezelschap in 1874/75 teisterden, naar Antwerpen verhuisd is om onder directie van Driessens te spelen. In den zomer van 1877 waren beiden weer hier; zij moesten

Algemeene leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Een der algemeene leden van het N. T. V. heeft verzocht hier een opgave te willen plaatsen van hen, die tot geene afdeling behooren. Zij kunnen dan nagaan of er misschien enkelen in dezelfde plaats woonachtig zijn, die eventueel pogingen zouden kunnen aanwenden om eene nieuwe afdeling te stichten. Tot heden is dit niet het geval, naar men zal zien.

Mevr. Wed. M. J. van Cappelle	Brussel.
Mr. W. H. de Beaufort	Amersfoort.
H. J. C. Vieweg	Nijmegen.
F. G. van Pesch	Zwolle.
J. C. van Wessema Azn.	Zaandam.
Mr. J. F. Boelens	's-Hertogenbosch.
Mr. G. I. D. Hondius	Deventer.
A. B. E. van Leeuwen	Arnhem.
Kunstzin	Deventer.

Berichten.

Een dag na de laatste Haagsche leden-vergadering werd het nieuwe bestuur verblijd met een gift van een der leden, wiens naam niet vermeld mag worden, en wel, blijkens schrijven van dit lid «ter gemoetkoming in de schade, die de afd. door de afkeurenswaardige houding van het afgetrede bestuur, heeft.»

Correspondentie.

Het is ons onmogelijk in dit nummer brieven op te nemen van onze correspondenten. De officiële mededeelingen nemen te veel plaats in.

Van den heer Horn te Schiedam ontvingen wij een lang ingezonden stuk, dat tot November moet blijven liggen. RED.

Voor de lijdende Tooneelspeelster.

Nog ontvangen:
van F. L. te 's-Gravenhage f 2.50.
Het totaal bedraagt f 12.50. Niet veel!

ADVERTENTIËN.

Bij de ERVEN H. VAN-MUNSTER & ZOON, te Amsterdam is verschenen:

STRIJD,

Tooneelspel in 4 Bedrijven,

DOOR

een Lid van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Prijs f 1.—

helpen den val te voorkomen van het «Tooneelgezelschap» dat «onder leiding en met medewerking van Henri Morriën» speelde in de hierboven vermelde Schouwburg-loge van Jac. Grader. Maar wat de artisten daar ook deden, niets mocht baten, zelfs niet het optreden van Flora Boesnach «in een toilet *on ne peut plus «hasardé»*, zooals een chroniqueur uit die dagen schreef.

Tegenwoordig is Boesnach *impresario*, en Flora speelt ook niet meer, maar hun zoontje treedt als coupletzanger op in den Salondes Variétés in de Amstelstraat. Wie weet wat er uit dat echte tooneelkind nog groeit!

Ten slotte wil ik nog even in herinnering brengen dat met niet geringe aspiraties — hij speelde o. a. maar even de zware *jeune-premier*-rollen, z. a. *Henry de Sartorys*, in *Frou-frou*, en *Armand Duval*, in *Marguerite Gautier* — bij het Tivoli-gezelschap is opgetreden J. F. SCHUTTERO. Het gebrek aan zelfkennis, dat hem dit waagstuk deed ondernemen, is spoedig verdwenen; en zoo heeft hij dan, gelukkig voor hem, eer het te laat was, zijn baantje als mislukt acteur er aan gegeven om *costumier* te worden. Zien wij Schuttero zelf dus al sedert ruim twintig jaar niet meer op de planken, de door hem geleverde costumes hebben jaar in, jaar uit, op het Leidscheplein en elders meegewerkt tot het verbeelden van de voornaamste personaadjes.

Amsterdam, October 1899.

(Wordt vervolgd).

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Uit Amsterdam, door M. MORESCO. — Ingezonden (*Eerste stuk*), door M. HORN. — Berichten. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Uit Amsterdam.

DOOR
M. MORESCO.

Hoe ver het seizoen reeds gevorderd is, gelukkig kunnen we nog schrijven over de opening daarvan en wel omdat deze opening zich gekenmerkt heeft door twee belangrijke feiten op tooneelgebied, die niet reeds een week na dato vergeten zijn.

We kunnen veel onbelangrijks negeeren omdat we te spreken hebben over de Shakespeare-voorstelling door de Nederlandsche Tooneelvereniging en over het bezoek van Sarah Bernhardt; omdat het al zoolang geleden is en omdat de Haagsche strijd in het tooneelverbond zooveel plaats in het officieel orgaan vorderde, zal ik zeer kort zijn in dezen brief, maar «Maat voor Maat» moet erin.

Even in 't voorbijgaan moet ik mijn verwondering uitspreken over den onbegrijpelijken titel, die de talentvolle en hooggeachte vertaler, Dr. Burgersdijk aan het stuk gegeven heeft. Ik erken, mij niet nauwkeurig te kunnen voorstellen, wat een Engelschman, zeker niet wat een Engelschman uit Shakespeare's tijd, zich denkt en dacht bij «Measure for Measure», maar eenige beteekenis moet de uitdrukking toch voor Engelsche ooren hebben of gehad hebben, overwegende, dat Shakespeare tamelijk goed Engelsch verstond. Welk Hollander, die het stuk in quaestie niet kent, zal evenwel op het denkbeeld komen, dat «Maat voor Maat» iets beteekent en wel «Gelijke monniken, gelijke pakken» of iets dergelijks?

Enfin, we weten het nu voor 't vervolg en als Jantje een grooter stuk koek wil hebben dan Pietje, kan moeder zeggen: «Maat voor Maat», wanneer ze tenminste de openingsvoorstelling van de Nederlandsche Tooneelvereniging heeft bijgewoond.

En dat willen we van harte voor haar hopen, want deze voorstelling was een kranige, een zeer kranige, eene die den eerbied voor het vaderlandsch tooneel in 't algemeen en voor het gezelschap Van Kwijk in 't bijzonder vergroot.

Een Shakespeare-voorstelling eischt degelijke studie en die was voorafgegaan, eischt begrip van veel dingen, die niet in onmiddelijk verband staan met het métier van den tooneelspeler: dat begrip bleek niet te falen, en voorts — maar niet «ten slotte» — is voor eene Shakespeare

vertolking noodig zeer veel piëteit en ook die bleek aanwezig.

Daarmee wil ik niet zeggen, dat ik de aanmerkingen, die de dagbladders op *het spel* van sommige vertolkers maakte onbillijk acht.

Men vond mevr. Van der Horst te koel voor Isabella, de heer van der Does niet los genoeg voor Lucio, van beroep: «lichtzinnig jonkman» en ik wil dat alles onderschrijven, ook dat de heer Faassen Jr. als Claudio niet alles te genieten gaf, wat misschien de talentvolste acteur der wereld, deze rol vervullende, gegeven zou hebben.

Trouwens dat geldt van alle hier genoemden en zelfs van de hier niet genoemden, men formuleere het zóó: de rollen *vroegen* meer, maar *eischten* nog niet eens zooveel, anders: de rollen *gaven* elk op zich zelf *geiegenheid* aan talenten van den allereersten rang tot meer Kunst-productie, maar konden vrij wat minder goed gespeeld worden dan het geval geweest is zonder waardeloos te worden.

Immers de kunst, Shakespeare te spelen, ligt ergens anders dan waar de gewone tooneelspeelkunst te vinden is: het geldt hier niet: door spel een karakter te vertoonen aan het publiek, dat de schrijver vooraf aan den acteur getoond heeft door den tekst, maar den uiterst teeren, kostbaren tekst van den auteur naar het publiek te brengen en te zorgen dat er onder weg niets mee gebeurt en, om de vergelijking voort te zetten: de afzender heeft maar matigjes voor eene behoorlijke verpakking gezorgd. Want als het geoorloofd was, Shakespeare te critiseeren, zou men hem in de eerste plaats de ooren moeten wasschen wegens de zonderlinge karakters waardoor en de onmogelijke toestanden waaronder hij zijn heerlijken geest, zijn schitterend vernuft, zijn geniale gedachten tot den toehoorder laat brengen. Moge het mij vergeven worden, maar bijna nooit kan ik mij voorstellen, dat eens in werkelijkheid door een persoon die S. ons voorstelt, onder omstandigheden, die hij voorondersteld, gezegd wordt, wat de dichter doet zeggen.

Als die onmogelijkheid ons niet opvalt, is dit te danken aan het alle dwaasheid wég schitterende genie van Shakespeare en voor een in verhouding zeer bescheiden deel aan het speeltalent van den acteur *buiten den tekst om*, maar hoofdzaak en eenige *eisch* is dat hij niet sta als een wolk tusschen den zon van des dichters geest en het publiek, m. a. w. dat hij den tekst nagevoel gaaf overbrengt.

Nog eens: aan dezen eisch hebben alle spelanden, voor zoover zij meetellen, voldaan.

Meer dan dat gaven de heeren Schwab (de hertog), en de Vries (Angelo), Ternooy Apel

(Pompejus) en mevr. de Boer (de Koppelaarster).

Door hen werd niet alleen correct «gezegd», maar ook gespeeld en het eerste niet verwaarloosd door het tweede. De heer Schwab was en bleef het onder de monnikskap, de heer de Vries was een verrader met juist zooveel tooneel-verraderlijkheid als noodig was om het onnatuurlijk zwart van het karakter niet te doen uitkomen door er te veel natuurlijk wit van modern spel naast te leggen, maar altijd rustig en klassiek blijvende, ook in zijn standen, hetgeen bijzonder opviel, daar waar hij de beschuldiging van Isabella aanhoort.

Hier moet ook de heer Van der Horst gewaardeerd worden, die als steeds zijn kop (van oud-raadsheer ditmaal) verzorgd had als geen ander en die geen enkel oogenblik zijn «staan» verwaarloosde, ook niet als hij een kwartier of nog langer niets te zeggen heeft, een tijd die minder conscientieuse acteurs vaak gebruiken om eens de zaal rond te zien en zichzelf te worden in plaats van — zooals de heer V. d. Horst — de figuur te blijven, die zij voor te stellen hebben, in houding en gebaar en niet plotseling doof en blind worden voor de choquante gebeurtenissen, die om hen heen te tooneele plaats grijpen. Het is waar: het publiek kijkt gewoonlijk alleen naar de eigenlijk handelende personen en zelden naar de houding van een achter den troon staand raadsheer, als de vorst zelf bezig is kolossale dingen te doen. Wanneer de acteur dus zooveel moeite doet voor zoo weinig waardeering, heeft hij, die er toevallig wél op lette, den plicht het dankbaar te signaleeren, van welken plicht ik mij kwijt bij deze.

Zij, aan wier opmerkzaamheid dit trekje ontsnapte, hebben hun dank te brengen voor de geheele voorstelling, die als geheel moeilijk beter gespeeld had kunnen worden door eenig Nederlandsch gezelschap.

Doen we hiermee anderen gezelschappen onrecht, dan kunnen wij niet helpen, dat ze ons niet in de gelegenheid stellen hun superioriteit in het spelen van Shakespeare-stukken te bewijzen.

* * *

Omtrent Sarah Bernhardt's bezoek aan ons land heb ik veel gelezen in dagbladen en nog meer hooren spreken en daarenboven heb ik al haar te Amsterdam gegeven voorstellingen «La Dame aux Camélias, Hamlet, Phèdre en Frou Frou» zelf bijgewoond.

Vat ik nu mijn herinnering aan de dagblad-critieken en foyer-gesprekken samen, dan domineert de stelling: Sarah Bernhardt is ouder dan

zij tien jaar geleden was en nog ouder dan twintig jaar geleden, maar in weerwil daarvan is zij toch nog Sarah Bernhardt.

Om dit te weten is het nu eigenlijk niet noodig courantenartikelen te lezen, foyer-gesprekken te hooren of een voorstelling bij te wonen.

Ook uw onderdanige dienaar is 10 jaar ouder dan 10 jaar geleden, 20 jaar ouder dan vóór 20 jaar en in weerwil daarvan nog altijd uw onderdanige dienaar en als nu Sarah Bernhardt, die toch al zóóveel meer van moeder Natuur meekreeg dan hij, nog daarenboven altijd jong bleef, terwijl zijn haren vergrijzen, dan zou uw onderdanige dienaar moeite hebben om onderdanig te blijven en niet in opstand te komen van wege Moeder Natuur's sehromelijke stiefmoederlijkheid, die niet «Maat voor Maat» geeft.

Kortom, de groote Sarah is 55 jaar oud omdat er 55 jaar verlieden sedert haar geboorte en om die zelfde reden werd de eerste acte van Frou Frou niet meer zoo frisch door haar gespeeld als vroeger. Dat is eigenlijk alles wat te zeggen is van *deze* opvoering van Frou Frou en van de Dame aux Camélias, als men tenminste vooronderstelt dat de lezer Sarah Bernhardt van vroeger kent. Haar in te leiden bij anderen . . . daaraan durf ik mij niet wagen, zeker niet in zóó kort bestek en buitendien: het is nu te laat men zou — up to date blijvende — bij het zingen van haar lof heel veel tonen lager moeten inzetten dan waarop zij recht heeft om wat zij vroeger was.

«Hamlet» heeft mij verbaasd. Gaarna beken ik vóór Robertson's komst te Amsterdam nooit precies geweten te hebben hoe Hamlet opgevat diende te worden, tot dien tijd dacht ik — maar ten onrechte — dat Porsart hem te pakken had, maar al zou ik nooit te voren van Hamlet gehoord hebben, dat Sarah's opvatting er in 't geheel geene is, had ik — dunkt me — toch begrepen. Hoe kan een zóó machtige kunstenaar, een vrouw, die zóóveel dieper en fijner en juister voelt dan wij gewone menschen, zóó totaal niets niemendal van een karakter als Hamlet begrijpen,

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Tweede vervolg van XVIII.

Ik ben op zijwegen geraakt; mijn plan was over MORRIËN zelf te schrijven en ik heb over iedereen en nog iemand gepraat, maar over hem betrekkelijk weinig. En het gekste van het geval is, dat wie het voorgaande gelezen hebben, misschien wel tot de conclusie zijn gekomen dat onder zijn directie in Tivoli enkel zangspelen zijn gegeven, en dat Morriën niet veel anders kon dan dáárin rollen vervullen.

Niets nu is minder waar. Men kon er ook genieten van stukken die te Parijs in het *Palais-Royal* opgeld hebben gedaan. Ik herinner me er onder anderen te hebben gezien een paar allerdolste *farces*: *Het kastje van Bibi*, van Duru en *Saint-Agnan Choler*, en *Tricoche en Cacolet*, *de zonderlinge zaakwaarnemers*, van ik weet niet meer welken schrijver; Morriën was daarin van een onbetaalbare *verve*, en daarbij had hij wonderveel in zijn voordeel: zijn gestalte, zijn gelaat, zijn stem (altijd wel te verstaan zijn *spreek*-stem), een misschien te evenaren, maar zeker niet te overtreffen gemakkelijke om zich op de planken

dat zij b.v. het weemoedige «ga in een klooster Ophelia» zegt als ware de prins van Denemarken een bezopen student.

Ik kan het spelen van Hamlet door Sarah Bernhardt alleen verklaren uit een zekeren zucht om het publiek een les te geven. Zij doceert: «ziet, o veelkoppig monster, hoe verscheiden de tooneel-speelkunst kunst is en hoe de grootste comédienne der eeuw een tragedie van Racine slecht kan spelen en van een treurspel van Shakespeare niet de minste notie hebben zoodat, zelfs wanneer zij in zulk een treurspel een onnavolgbaar schoon trekje van tooneel-speelkunst geeft (het eigen gevonden stil spel bij het duel) men het nog niet eens apprecieert en uitroept: «dank je wel, dáárom hebben we je niet gevraagd.»

Wat ik over haar Phèdre denk, heb ik hierboven al ingemoffeld. Ik zat den geheelen avond Ségond-Weber (die eenige jaren geleden hier was) terug te verlangen. Een tragedie, een klassieke tragedie heb ik dien avond niet gezien en als ik het wel heb, is Phèdre dat dan toch.

INGEZONDEN.

„Es sind Unziemlichkeiten vorgegangen
„In diesem Rechtsstreit, wenn ich's sagen darf.“
„Was wahr ist, musz ich sagen.“
(AMIAS PAULET in „*Maria Stuart*“
Act I.)

Geachte Redactie!

Bij de circulaire, die het afgetreden Bestuur der Haagsche afd. van het Tooneelverbond aan de leden zond, voegde het ook het artikel, dat de heer Mr. Banck in «de Amsterdammer» kort na de algem. verg. schreef. In dit artikel haalt de heer Banck uit een verslag in het «Algem. Handelsblad» aan, wat ik in de Rotterd. afd. over de Haagsche voorstellen in zake de Tooneelschool sprak en waaruit bleek, dat ik die voorstellen met warmte heb verdedigd. Nu hierdoor in de quaesties der Haagsche afd. mijn naam eenigszins is gemengd, acht ik het gewenscht mijn standpunt in dit blad nog eens uiteen te zetten, te meer gewenscht, daar ik van meening ben, dat eerlijke bestrijding een quaestie het

te bewegen, kortom: moeder-natuur had hem met buitengewone voorliefde vertroeteld, en wat zij *niet* kon doen: hem *grimeeren*, dat had hem de kunst in die mate geleerd, dat het een lust was zijn *koppen* te zien en te analyseeren; maar . . . (en, helaas, bij Morriën was steeds een «maar») zijn *credo* luidde: **het publiek moet en zal om mij lachen**; en om dát doel te bereiken liet hij zich tot de allergeweldigste excessen verleiden, zonder stuk of schrijvers, souffleur of medespelenden te ontzien. Volkomen waar, hoewel in niet sierlijke taal uitgedrukt, is dan ook wat in 1872 over hem werd geschreven: «Een man van talent als de heer «Morriën heeft aanspraak op belangstelling, een «belangstelling die zich niet uit in bewondering «maar in het gevoel van leedwezen, dat zich «van ieder, die het wel meent met de kunst, «meester maakt, wanneer hij een begaafd «kunstenaar, een man die een eerste plaats aan «een eerst tooneel zou kunnen bekleeden, al «meer en meer ziet afdalen tot hansworst.

«Schier telkenmale als wij in den laatsten tijd «Tivoli bezochten, werden wij onthaald op zoutelooze grappen en telkenmale vervulde Morriën de rol van paljas . . . Weinig rolvast, of «liever zich niet bekommerende om hetgeen hij «zegt, vertelt de heer Morriën wat hem voor «den mond komt, al raakt het kant noch wal . . . «Ondanks dit alles heeft hij kunstenaarstalent, «al ontbreken hem ook goede smaak 1) en

1) Dat Morriën geen goeden smaak zou hebben gehad, is bepaald onwaar; het **leek** zoo, ja; feitelijk echter vroeg hij

best tot oplossing brengt. Ik weet wel, dat die bestrijding eigenlijk in de alg. verg. thuis behoort, maar ambtsbezigheden beletten mij nu eenmaal die vergaderingen bij te wonen, mij blijft dus niets anders over dan mijne meening in ons orgaan kenbaar te maken, dat immers ook plaatsing geeft aan hen, die het niet met mij eens zijn.

Vooraf moet mij echter iets van het hart. Al ben ik het eens met de Haagsche voorstellen in zake de Tooneelschool, een woord van het krachtigste protest wensch ik te doen hooren tegen het afgetreden Haagsche bestuur ten opzichte van één zijner daden. In het bekende Commissie-rapport stelde de Commissie met algemeene stemmen voor, om de wenschelijkheid uit te spreken, dat bij eene *eventueele vacature* van het directeurschap der Tooneelschool *bij voorkeur* een vakman tot directeur zou worden benoemd. Ik heb een paar woorden onderstreept, om het onschuldige dezer motie nog eens goed te laten uitkomen. In de Rotterd. afd. heb ik dan ook een beetje den draak gestoken met deze motie en ik kon niet begrijpen, hoe de heer Mr. Banck als lid der Commissie met die motie had kunnen meegaan. *Bij eene eventueele vacature* en dan nog *bij voorkeur*; dus als zich nu of over tien jaren eens een *voortreffelijk* vakman beschikbaar stelde? Pardon, wij hebben afgesproken bij eene eventueele vacature en de heer Wilson is er nog. En als de heer Wilson eens weggaat, dat staat het nog aan ons, Hoofdbestuurders, te beoordeelen, of die vakman inderdaad den voorkeur verdient. Zulke moties in de alg. verg. brengen en doen aannemen brengt de quaestie niets verder, zóó was vóór de alg. verg. mijne meening en die meening is hoegenaamd niet gewijzigd en kon ook niet gewijzigd worden door de discussies in de alg. verg., want die motie is voor geene andere uitlegging vatbaar dan die, welke ik en iedereen er aan geven moet: *bij eventueele vacature bij voorkeur* een vakman. Hoe nu het Haagsche bestuur, omdat deze motie aangenomen werd,

«tact . . . Thans holt hij door, gelijk een breidel-«loos paard, dat in spijt zijner kracht zich weldra «overloopt. Ter wille van de kunst zoowel als «van dezen overigens begaafden kunstenaar hopen «we, dat het publiek de grappen en grollen in «Tivoli eenmaal moede zal worden en de heer «Morriën door beter inzicht geleid, zich aansluit «bij een ander gezelschap, waar hij, onder toe-«zicht van een bekwaam regisseur en gerugsteund «door eene hem waardige omgeving, op meer «gepaste wijze met zijne talenten kan woekeren.»

Af en toe intusschen haalde Morriën een oud parade-paardje van stal, meestal een rol in een stuk waarvan de kunstwaarde nog minder was dan nul, maar *zijn* rol erin, dat wil zeggen *de* rol, gaf hem gelegenheid zijn talenten in vollen omvang te laten zien. Eén van die stukken was *De wandelende Food*, een monster-drama, getrokken uit den toen ter tijd voor drie vierden, nú geheel en al vergeten roman van *Eugène Sue*. Morriën speelde natuurlijk de hoogst moeilijke rol van den valschen maar door en door energiekeen Jezuiet *Rodin*. Het is een rol om *en déhors* te spelen, waarbij het hoofdzakelijk aankomt op *mimiek*, niet op *dictie*; en zijn mimeeren was dan ook voortreffelijk. Ik had, als jongen van een jaar of twaalf, den roman, ondanks

niet: „wat **is** mooi?“ of: „wat vind **ik** mooi?“, maar „wat vind **mijn** afgod, wat vind **het** betalende publiek, „waarvan ik moet leven, mooi?“ — Nu, de smaak van het *toenmalige* publiek *dáár* . . . en ik mag er wel bijvoegen de smaak van '18 van het *tegenwoordige* publiek *overal*, die is lang niet mis! En ieder, die deze ontboezeming leest, vleit zich natuurlijk te behooren tot dat ééne achtste!

het ontslag van den heer Wilson kon eischen, is mij, die aan goede trouw bij de Haagsche heeren geloof, het grootste raadsel, dat ik ooit onder de oogen heb gehad. Geloofde ik niet absoluut aan de goede trouw der heeren Mr. Banck c. s., ik zou zeggen, het is de meest *unfaire* daad, welke ooit begaan is, nu zeg ik: het is mij een ondoorgrondelijk raadsel, immers de motie heeft nog eens duidelijk gezegd: Mijnheer Wilson, als u eens weggaat, dan zal het Hoofdbestuur niet absoluut gedwongen zijn in uw plaats een vakman te kiezen, maar wel bij voorkeur; zoolang u blijven wilt, praten wij daarover natuurlijk niet.

Hem zonder meer maar eens eventjes aan den dijk zetten, omdat die nietszeggende motie in de alg. verg. werd aangenomen, zou m. i. eene niet te qualificeeren daad zijn.

Maar die vergissing in de beteekenis der motie kan toch niet wegcijferen, dat de Haagsche voorstellen ter verandering der Tooneelschool gezond, degelijk en juist zijn en dat tot nu toe nog niets er tegen is aangevoerd, wat mij aan het wankelen heeft kunnen brengen. Hoe zou het ook kunnen? Al de verdedigers immers hebben den tegenwoordigen toestand niet verdedigd, omdat zij dien voor den besten houden, maar uit utiliteitsgronden, waarbij dan schering en inslag der verdediging is, dat de Tooneelschool geene leerlingen meer zou krijgen, als de Haagsche voorstellen werden aangenomen. Angst dus, vasthouden aan hetgeen er nu eenmaal is, niet omdat het zoo goed is, maar omdat men bang is voor het nieuwe. Wat had de Twentsche fabrikant gelijk, die eens aan mijn vriend Dr. Jennes te Rotterdam zeide: er is niets conservatiever dan het onderwijs, op onderwijsgebied kan men het dagelijks ervaren.

Voor mij is het kardinale punt der Haagsche voorstellen: verhooging van den leeftijd voor de toelating van 15 tot 18 jaren en in verband daarmede opheffing der splitsing in A- en B-leerlingen. Laat mij even herhalen, wat de meer-

derheid der commissie zelf erkende als gevolg van die verhooging in leeftijd: «Ongetwijfeld zal over de vermoedelijke geschiktheid en aanleg voor het tooneel der aspirant-leerlingen een beter oordeel kunnen uitgesproken worden, als zij zich op lateren leeftijd aanmelden. Verder zal het peil van het technisch onderwijs zeker verhoogd kunnen worden, als de leerlingen der school ouder en dientengevolge ook meer ontwikkeld zullen zijn dan thans het geval is. Doch hoe overtuigd uwe commissie ook is van de waarheid van bovenstaande beschouwingen, toch kan zij op grond van practische overwegingen niet meegaan met de voorstellen der Haagsche afdeeling op dit punt».

Dus: over de geschiktheid en aanleg zal een beter oordeel kunnen uitgesproken worden, als die aspirant-leerlingen een paar jaar ouder zijn; het peil van het technisch onderwijs zal zeker verhoogd kunnen worden, als de leerlingen ouder en meer ontwikkeld zijn.

Welnu, volgt dan niet de conclusie van zelf, dat de leeftijd verhoogd moet worden en de Haagsche voorstellen op dit punt dus volkomen juist zijn? Wel neen, zegt de commissie, logisch zou dat uit onze premissen moeten volgen, maar de practische overwegingen, vergeet die niet. En welke zijn dan weer die practische overwegingen? Wij krijgen geen leerlingen en er is een school, dus moeten er ook leerlingen zijn.

Er is een tijd geweest, dat ditzelfde argument op mij ook een enormen indruk maakte en wie nog eens het oude tijdschrift van ons Verbond naslaan wil, zal daarin een jaar of twaalf geleden een artikel vinden, waarin ik ook, o, zoo bang was, dat de leerlingen zouden verdwijnen, als de voorbereidende school werd afgeschaft. Dat was geen argument van mij, maar van het toenmalige hoofdbestuur en van vele leden, dat een enormen indruk op mij maakte. De heer Ebeling, toen als nu voorzitter van de Rotterd. afdeeling deelde die vrees niet, hij liet mij en mijne medestanders praten, werkte mee tot het doen verdwijnen der voorbereidende school en . . . de

leerlingen zijn er toch gekomen, wel niet meer dezelfde categorie van vroeger, maar eene geheel andere. Met dit voorbeeld voor oogen zeg ik: ik laat mij niet meer bang maken. Als het beter is voor de Tooneelschool, dat de leeftijd verhoogd wordt — en dat het beter is, erkent de commissie zelf — dan moet het ook gebeuren, wij krijgen dan geen vijftienjarige kinderen meer, maar jongelieden, die de liefde tot de tooneelspeelkunst naar het tooneel drijft, beschaafde jongelui met aanleg voor en drang naar het tooneel. Ook voor dezen is vakopleiding dringend noodig, een enkele gaat ook nu wel naar de Tooneelschool als B-leerling, maar de meesten gaan zonder de Tooneelschool direct aan het tooneel, omdat immers, de commissie zegt het duidelijk, het peil van het technisch onderwijs nu lager staat dan wanneer de leerlingen der school ouder en dientengevolge ook meer ontwikkeld zijn. Deze ouderen zouden wel van de Tooneelschool gebruik maken, als zij wisten, dat hunne medeleerlingen van hun leeftijd en ontwikkeling waren, bijgevolg het onderwijs ook daarop gebaseerd was, terwijl het nu — dat spreekt van zelf — op het lagere peil moet staan, waarvan die ouderen niet gediend willen zijn.

Maar als zij nu eens de Tooneelschool niet bezoeken en direct aan het tooneel gaan? Dan zal het vreeselijke gebeuren, dat de Commissie voorspelt. Hooren wij haar: «Zonder de Tooneelschool te bezoeken en zonder in het bezit te zijn van de ontwikkeling, die daar gegeven wordt, zullen zij, die niet in de gelegenheid zijn tot hun 18e jaar voorbereidend onderwijs te ontvangen, trachten zich bij het tooneel te engageeren en *daar niet geweigerd worden* (die cursiveering is van de Commissie, zeker om het verschrikkelijke goed te doen uitkomen). Niet ongegrond is de vrees, dat hiervan eene verlaging van het peil der tooneelspeelkunst het gevolg zou zijn. Dit te voorkomen is een der eerste plichten van het Tooneelverbond». Lieb' Vaderland, kannst ruhig sein! Het Tooneelverbond waakt.

zijn lengte, in een ommezien verslonden, en heb ettelijke jaren lang gehuiverd bij de gedachte aan een zoo snood schepsel; later lachte ik om dat huiveren, en beschouwde ik Rodin eenvoudig als een onbestaanbaar wezen; maar zie, op dien avond in Tivoli heb ik weer gehuiverd, want toen zag ik hem in levenden lijve vóór mij, niet Morriën maar den vreeslijken *Rodin*, die, zich bewust van zijn kracht, eerst gedwongen wordt tegenover den trotschen *Père d'Aigrigny* den onderdanige te spelen, om daarna, als deze door het mislukken van al zijn plannen moedeloos is geworden, in al zijn lengte zich op te heffen en hem moreel te verpletteren. Laat het stuk nu nog zoo onmogelijk zijn geweest, en het spel *vieux jeu*, het was zóó aangrijpend dat ik dat oogenblik nu, na meer dan vijf-en-twintig jaar, nog voor mij zie, en het waarschijnlijk wel nooit zal vergeten.

Van een gansch ander kaliber was Morriën's *Izaak Stern*, in *De oud-kleerkooper of de vriend in nood*, een stuk, dat aesthetisch beschouwd al een even groot misbaksel is als *De wandelende Food*, maar heel wat minder somber. Ik geef nu weer het woord aan een ander, aan *Martin Kalf*, een van degenen, die toen het meest bevoegd werden geacht tot oordeelen; deze schrijft:

«De heer Henri Morriën heeft door zijn voortreffelijk spel den Izaak Stern tot den lieveling van het geheele ¹⁾ Amsterdamsche publiek

«weten te maken. Een tooneelist, met zooveel «kunstvermogen, heeft aanspraak op waardeering, «ook al vergrijpt hij zich somtijds aan de wetten «der verheven meesteres, wier dienst hij zich «heeft toegewijd.

«De heer Morriën is en blijft een raadselachtige verschijning. Dank zij gewis zijner niet «alledaagsche begaafdheden, is hij door de «bladen der hoofdstad, die zich aan het tooneel «laten gelegen liggen, steeds met toegevendheid «behandeld, — eene toegevendheid, die hij slechts «behoeft ten gevolge zijner onverklaarbare neiging «tot kwakzalverij, waar hij, door eene hem «waardige opvatting van het gekozen beroep, «der minst sparende kritiek eerbied en bewondering zou kunnen afdwingen. Hij heeft eene «geheel eigenaardige manier van spelen, die «telkens, wanneer hij haar met ernst betracht, «een onvergetelijken indruk teweegbrengt. Bij «de losheid en gemakkelijheid van spreken en «bewegen, die den Franschen tooneelspeler kenmerkt, bezit hij den *humor*, welke meer het «eigendom van den Duitscher schijnt te zijn, «welke een traan en een glimlach te gelijk te «voorschijn roept. . . . Het ingeschapen gevoel «zegt hem, waar hij het hart moet pogen te «treffen; en wie den Izaak Stern van hem gezien «hebben, zullen gaarne getuigen, dat zij meer «dan eens onwillekeurig den gullen lach be«dwongen, om mee te gevoelen met den op«rechten, dankbaren, nu en dan verongelijkten «Jood.»

Het toppunt van vermaardheid, om niet te

zeggen van *roem*, bereikte Morriën met de vertooning van *Lecocq's* zangspel *De dochter van Fuffrouw Angot*, dat, door hem in 1873 hier geïntroduceerd, zich in een populariteit mocht verheugen, zoo groot als zelfs *Orphée aux enfers* nooit in Nederland heeft gehad. Hoeveel keeren achtereen het op het affiche bleef, kan ik niet zeggen, maar wel dat den 19^{en} Febr. 1876 met eenigen ophef de 160e voorstelling werd aangekondigd.

In de eerste maanden stroomde het publiek er letterlijk heen; en waarlijk les absents avaient tort. Immers de vertooning was voor zoover mogelijk, ook uiterlijk, met alle zorg voorbereid, en de orkest-directeur, de heer KAISER ¹⁾, had het troepje musici goed gedrild. Het is waar, door dat deze dientengevolge zooveel invloed had, moesten we zijn weinig gracieuse en heel slecht zingende echtgenooten slikken als *Clairette*, maar de rest was des te beter: SOPHIE SPOOR als *Mlle. Lange*, SIEM SPOOR als *Larivaudière* enz. enz.; maar boven allen blonk Morriën zelf uit als *Ange Pitou*, niet door zijn zingen, — daarmee heb ik vroeger al afgerekend, — maar door zijn prachtig uiterlijk en zijn enorm knap spel.

Er werd dus zeer veel geld mee verdiend, maar daarna ging het *decrescendo*. Geen van de operettes of opéra-bouffes, waarmee Morriën het naderhand probeerde, bleek op den duur in staat het publiek in Tivoli vast te houden, zelfs niet *Giroflé-Girofla* van *Lecocq*.

¹⁾ Dit *geheele* blijft voor rekening van den heer Martin Kalf; al verstaan we onder „Amsterdamsche publiek” ook alleen de uitgaanden, of zelfs maar de naar den schouwburg gaanden, dan nog is de uitdrukking zeer overdreven.

¹⁾ Het aantal manieren, waarop deze naam gespeld werd, is talloos; met *ai*, met *ei*, met *ij*, met *ey*, met *s*, met *sz*, met *ss*; ik heb maar één uit de duizend gekozen.

Mag ik de lezers van dit blad beleefdelijk uitnoodigen eens het nummer van 10 Febr. 1899 op te slaan? Daar kunnen zij vinden een lijst van al de leerlingen der tooneelschool, die van 1879 tot 1899, dus in de 20 jaren van het bestaan der school eindexamen hebben afgelegd. En dat getal is, incl. de overledene Tonia Poolman en de niet meer aan het tooneel zijnde dames Marie Lorjé en Sophie Bos, te zamen in die twintig jaren... 19, zegge negentien, v. d. Heuvel is te Gent, bij al onze gezelschappen zijn er dus op het oogenblik *dertien* (twee zijn zonder engagement). Wij hebben toch zeker in ons land honderdvijftig tooneelspelers, daarvan zijn *dertien* oud-leerlingen der Tooneelschool, men prente zich die cijfers goed in het geheugen, leze dan wat de commissie over de verlaging van het peil schrijft en... lache niet. Nu weet ik wel, dat bij de anderen ook nog enkelen zijn, die korter of langer tijd de Tooneelschool hebben bezocht, maar deze school wil zelf niet anders beoordeeld worden dan naar hare leerlingen, die het volledig onderwijs hebben genoten en eindexamen hebben gedaan. En dat is verstandig ook van haar. Want noemde zij den oud-adelborst Royaards, die korten tijd aan de school verbonden is geweest, dan zou ik haar vragen, of zij dan ook wil instaan voor... (neen, laat ik hier geen naam noemen). Gaan dus in het vervolg beschaafde jongelui zonder Tooneelschool aan het tooneel, dan is dit erg jammer, maar niets anders dan hetgeen ook nu geschiedt zonder dat het peil verlaagd is, immers *het grootste deel* onzer tooneelspelers, ook van hen, die in de laatste jaren aan het tooneel zijn gegaan, hebben de Tooneelschool nooit gezien. Dat schrikbeeld behoeft ons dus heelemaal niet angstig te maken, maar wel zou ik meenen, dat als die zelfde jongelui een *Tooneel-Conservatorium* hadden kunnen bezoeken, waar zij ontwikkelde en beschaafde jongelui hadden ontmoet, die zich als zij aan het tooneel wilden wijden, zij dat waarschijnlijk wél hadden gedaan, terwijl zij er nu voor bedankten met de kinderen

Is het nu door de daaruit voortgesproten teleurstelling geweest dat de beklagenswaardige Morriën langzamerhand in zijn geestvermogens werd gekrenkt? Wie zal het zeggen?

Zijn lijdensgeschiedenis heeft lang genoeg geduurd. Uiterlijk is de *débacle* al begonnen op dien vroeger vermelden avond toen *De Groot-hertogin van Gérolstein* werd gegeven; sedert is hij nooit weer *de oude* geweest. Financiële moeilijkheden brachten hem al verder en verder van de wijs; nu eens speelde hij ergens als *gast*, dan weer was hij *directeur*, o. a. in '76 in Antwerpen, soms trad hij enkel op als *leider van het gezelschap*, in '77/78 was hij in Brussel *geëngageerd* bij Hendrickx; en zoo sukkelde hij vijf lange jaren voort. Ten slotte raakte hij zelfs zijn stem kwijt, zoodat hij b.v. in *De dochter van Juffrouw Angot* niet meer *Ange Pitou* speelde, maar *Larivaudière*.

In het voorjaar van 1879 was hij vrij wel ten einde raad; en dit kan dunkt mij uit niets beter blijken dan uit een brief, die door hem, den hooghartigen man, geschreven werd aan den toenmaligen Stads-schouwburg-commissaris *Johannes Hilman*, in de dagen toen de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel minstens een derde van haar artiesten zag heen gaan en het bespelen van den Stads-schouwburg aan Albregt, Van Ollefen, Mooren Veltman was gegund.

De brief ¹⁾ is door hem zelf geschreven met

van de Tooneelschool het voor dezen bestemde onderwijs te volgen.

Mijn stuk wordt te lang, dus ik moet eindigen, maar eventueele bestrijders mogen het zich gezegd laten zijn, ik eindig alleen, om niet meer plaatsruimte te vergen, niet omdat mijne argumenten uitgeput zijn. Eén zaak mag ik echter niet onbesproken laten, te minder, omdat deze bij schriftelijke en mondelinge debatten telkens op den voorgrond wordt geschoven als een argument van groote beteekenis voor de verdedigers der tegenwoordige inrichting. Bij het wegvallen van de A-leerlingen valt ook het onderwijs in vreemde talen en zouden dus onze aanstaande tooneelspelers geen vreemde talen meer leeren. Wanneer onze acteurs, zegt de Commissie, op de tooneelschool geen onderwijs in vreemde talen ontvingen, dan zouden zij niet meer in staat zijn door eene vergelijking der vertaling met het origineel, waar die vertalingen vaak zooveel te wenschen overlaten, de bedoeling van den auteur goed te leeren kennen. Ik kan mij begrijpen, dat dit talen-argument grooten indruk moet maken op hen, die buiten het onderwijs staan. Onze acteurs in het geheel geen Fransch, Engelsch of Duitsch meer kennen, dat mag immers niet. Maar als leeraar in een vreemde taal, met een twintigjarige ervaring aan H. B. S. en Gymnasium achter den rug, wensch ik te verklaren, dat dit argument van absoluut geen beteekenis is en alleen op hen vat kan hebben, die niet op de hoogte van taalonderwijs zijn. Ik zal dat onomstootelijk bewijzen. Aan de Tooneelschool worden *in de drie klassen* in drie talen *te zamen zeven* uren les gegeven, met Hoogduitsch en Engelsch, die *te zamen in alle klassen vijf* uren hebben, wordt begonnen. Wanneer ik daarbij nu mededeel, dat in de *Eerste Klasse* der Hoogere Burgerschool, waar met Hoogd. wordt begonnen, in die taal *vier* uren worden gegeven naast *vier* uren Fransch, dat eveneens in de eerste klasse Engelsch (de tweede klasse der H. B. S.) *vier* uren worden gegeven naast drie uren Hoogd. en drie uren Fransch, te

een prachtige Engelsche letter, maar woest haastig, zoodat hij b.v. schreef: *een paarden* in plaats van *een paar woorden*, welke fout hij echter zelf nog heeft verbeterd. Ik neem den brief in zijn geheel onveranderd over; hij luidt:

Amsterdam 14 Mei 1879.

« Wed. Heer!

« Het zal u vreemd vallen van mij een schrijven te ontvangen, doch ik voel mij genoodzaakt «u eenige ophelderingen te vragen, u van wien «ik steeds veele lofuitingen als artist heb mogen «ontvangen.

« Hedenochtend vernam ik dat u in persoon «aanvraag hebt gedaan bij den Heer Frits Bouwmeester om ZEd. te engageren bij de Directie «Albregt en v. Ollefen enz. hoewel hij reeds «verbonden is bij de Vereenigde Tooneellisten ¹⁾.

« Toen ik verleden jaar uit Brussel terugkwam «schreef ik aan den Heer Schimmel en Stumff «of men men ²⁾ ook plaatsen kon, doch ontving «een weigerend antwoord.

« Als men nu zonder vergelijkingen te maken «zulke acteurs engageert voor den stadsschouwburg zou ik wel de ware reden willen weten, «waarom er voor mij geen plaats is, ik die «jaren lang geloof ik bewijzen gegeven heb van «mijn vak door en door meester te zijn.

« Niet dat ik in verlegenheid ben om een «engagement, doch ik zou gaarne aan het publiek «en kenners der kunst, wanneer men mij vraagt

¹⁾ Hij bedoelt: bij de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel.

²⁾ Lees: *mij*.

zamen *in die klasse alleen* tien uren, terwijl aan de geheele Tooneelschool in de drie talen *zeven* uren worden gegeven, dan vraag ik: is het ernst of kortswijl, wanneer de Commissie ons wil vertellen, dat de leerlingen der Tooneelschool daar die vreemde talen moeten leeren, om de slechte vertalingen met het oorspronkelijke te kunnen vergelijken? Ik zie reeds mijn jongens uit den Eerste Klasse H. B. S., hun aantal uren staat zowat gelijk met al het onderwijs in het Hoogduitsch aan de Tooneelschool, ik zie ze al een werk van Sudermann met de vertalingen vergelijken!!

(Slot volgt).

Nieuws uit de Afdelingen.

Uitsluitend voor de leden der Haagsche Afd. en hunne dames geeft Willem van Zuylen, op 10 November a. s. een voordrachten-avond in de bovenzaal van het Gebouw voor K. en W.

Berichten.

De Commissie voor de Galerij van Portretten van Nederlandsche Tooneelkunstenaars in den Stadsschouwburg te Amsterdam, heeft der Gemeente aangeboden, het door den heer H. A. Sangster geschilderde en voor het beoogde doel haar ter beschikking gestelde portret van wijlen Mevrouw Christine Stoetz.

De heeren Wensma en Van Schoonhoven herdachten beiden onlangs den dag waarop zij, 25 jaar geleden, aan het tooneel kwamen: eerstgenoemde maakte er een feestje van, de heer Van Schoonhoven bleef stille jubelaar. Voor beiden onze gelukwenschen.

«waarom ik niet aan den stadsschouwburg ge- «plaatst ben, een volledig antwoord geven.

« Een onuitsprekelijk groot genoeg zoudt u «mij doen, als hiervan natuurlijk het beste op «de hoogte, mij met een paar woorden te willen «antwoorden wat men tegen mij heeft.

« Hopende u mijne vrijheid niet zult euvel «duiden

Hoogachtend

Henri Morriën.»

Het spreekt van zelf dat niemand er ook maar een oogenblik aan dacht den armen man, die geheel **op** was, te engageeren; hij is dan ook naderhand nooit weer opgetreden, en het einde van alles is geweest dat hij, ik geloof in 1885, totaal *krankzinnig* is gestorven.

«Net als PETERS!» werd toen algemeen gezegd; en toen men ook mij dat zei, dacht ik om zekeren raad hem door een criticus in Februari 1873 in *Het (Nederlandsch) Tooneel* gegeven, luidende: «Wie zich aan een ander spiegelt, «spiegelt zich zacht, zegt het spreekwoord — «de heer Morriën spiegele zich aan den ongelukkigen Peters, het treffendst bewijs, dat de «grootste aanleg, zonder studie, onvruchtbaar «is». — Als die criticus bij Morriën's dood nog geleefd en zich zijn woorden van 12 jaar te voren herinnerd heeft, moet hij gehuiverd hebben.

Amsterdam, October 1899.

(Wordt vervolgd).

¹⁾ Het origineel bevindt zich in de Universiteitsbibliotheek alhier.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Volkstoneel, door FRITS LAPIDOTH, I, — «Schouwtooneel» geen pleonasme. — Ingezonden (*Slot*), door M. HORN. — Het Parijsche speelseizoen 1898—99, door B. V. — Berichten. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Volkstoneel.

DOOR
FRITS LAPIDOTH.

I.

Wie weten wil wat het volkstoneel zou moeten zijn om er een opvoedende kracht van te doen uitgaan, diene zich in goed gelooven te wenden tot theoretici. Men roept, in onze dagen, om zulk een beschavingsmiddel, men neemt proeven, maar men staat tegenover het ledig! — De tooneelgeschiedenis helpt hier niet uit den nood. We zien dat een kunstvolk zijn hoog aesthetische tragedies gehad heeft, een vroom volk zijn mysterieën, een nuttigheidsburgerij haar moralisatieën; maar we zien nergens een volk artistiek, mystiek, of didaktiek worden door den invloed zijner tooneelschrijvers. Dramatische kunst is altijd uiting, nooit oorzaak. Want in het theater gaat de menigte vooral genot zoeken; nooit leering, in de eerste plaats; ook niet hoofdzakelijk stichting. Zij wil een echo vernemen, niet een roepstem. Het aantrekkelijke der mysteriespelen was niet de leering, maar de hulp aan de verbeelding. Zij maakten de bijbelverhalen waar, door ze te verwerklijken en te transponeeren. De Heilige Maagd werd boeremeid en de Jooden werd Senne of Dyle. Het geweldige, grootsche in de klassieke tragedie ontroerde den toeschouwer, doch leerde hem niets, dat de priester niet reeds had verkondigd. De machtige treurspelen der klassieken en de naïeve mysteriespelen der middeleeuwen zijn minstens éénzijdig ten nauwste aan elkander verwant. Beider werking op het volk was gelijksoortig. Zij maakten 't geloof concreet; zij deden de Abstractie vleesch worden en de gewrochten der volksverbeelding nederdalen op een tooneel als aanschouwelijke typen en gebeurtenissen.

Indien men wil doordringen tot het begrip «volkstoneel», moet men beginnen met elk artistiek element naar den achtergrond te verbannen. Want het volk heeft nooit en nergens het genie tot zijn volle hoogte gevolgd. Ook niet in Griekenland, zelfs dáár niet in de gouden eeuw. Anders ware het onmogelijk geweest dat, naast de hoogste uitingen van verheven kunst, platte kluchten werden toegejuicht.

Maar wat de menigte overal en altijd heeft verlangd is geweest: handeling, gloed, betoo-

vering en juist genoeg (maar niet meer) realisme als noodig was om zich te kunnen denken als werkelijkheid, wat zij wist dat maar schijn was. De menigte wil vergeten dat zij kunst geniet en toch door kunst worden aangedaan.

Om te weten hoe het, te eeniger tijd, gesteld is geweest met de verbeelding van het volk, moet men nagaan tot op welke hoogte het realisme eischte op zijn tooneel. Ik bedoel niet het uitwendige realisme, verkregen door accessoires; maar dat van het tooneelwerk zelf. Immers, men kan het publiek zoo veeleischend maken als men zelf goed vindt. Het vraagt altijd meer natuurlijkheid van decoratief, van tooneelgeluiden, van tooneelverlichting. Dat Grieken en Romeinen, dat de toeschouwers uit de Middeleeuwen en die uit Shakespeare's tijd tevreden waren met minder décoratief dan onze toeschouwers van het schellinkje bewijst nog niet dat zij meer verbeelding hadden. Wetend dat het tooneel maar tot op zekere hoogte de werkelijkheid kon weergeven, vroegen zij weinig. Men had hen nooit meer leeren vragen. Zoo was ook hun geheugen trouwer, daar zij geen boeken bezaten of niet eens konden lezen en schrijven. Toch zal niemand hen dáárom onze meerderen achten.

Aan innerlijke realiteit heeft het volk thans niet meer behoefte dan voorheen. Wie dikwijls let op de uitingen van het schellinkje in onze schouwburgen weet hoe gemakkelijk dit allerlei situaties aanneemt voor mogelijk, ook al is het niet denkbaar dat het er de motiveering van begripen kan. Het geniet tooneel voor tooneel, niet veel hechtend aan het verband. Het kan over het meer of minder logische verloop der handeling zelden oordeelen, omdat het geen begrip of geen aandacht of geen van beiden genoeg beschikbaar heeft om haar te volgen. Het ziet de innerlijke handeling zooals een bijziend toeschouwer, uit de verte, zonder tooneelkijker, de uitwendige actie volgen kan. Over 't algemeen en beschouwd als massa, is het schellinkje niet grover in zijn smaak dan de stalletjes. Zoovelen onder de besten blijven immers, sedert lang ontmoedigd, thuis! Misschien voelt het nog een beetje juister wát op het tooneel kan worden gebracht en wát niet. Het heeft minder literatuur en gevoeliger zenuwen. Het is ook veel spontaner. Zoo ons modern tooneel ten onder moet gaan, zal het grootendeels komen doordat er geen beweging meer te brengen is in de trage massa der toeschouwers dan door nieuwe middelen: nieuwe tooneleffecten. En de dramatische kunst is arm aan groote ontroeringsmiddelen, die niet verouderd zijn.

Daarbij komt dat de niet meer naïeven literatuur willen hebben op de planken en dat onze lees-literatuur van dien aard is, dat zij in wezen geheel verschillend mag worden genoemd van de dramatische, de plankenliteratuur. We verlangen, in onze romans, de grootst mogelijke intimiteit en de verst mogelijk gedreven analyse. Noch de mooie woorden, noch de mooie karakters, noch de buitengewone avonturen, noch de verbijsterende verrassingen zijn meer in de mode. Wij waardeeren vooral juistheid van analyse, intimiteit in de zielenopenbaring, als ware het boek een biecht. Wij willen in de taal allermint het grootsprakige, rhetorische. Maar het tooneel eischt geheel iets anders en het volkstoneel misschien juist het tegenovergestelde. Wat letterkundig ontwikkelden mooi vinden in een drama is maar heel zelden genietbaar voor het volk, dat niet geeft om intimiteit, omdat het tooneel voor het volk de eigenaardige kracht — noem het de eigenaardige grofheid — moet hebben van het decoratief geschilderde landschap, terwijl de fijnst ontwikkelde het teér geschakeerde natuurgevoel van schilders gelijk Millet en Maris waardeeren in doeken van bescheiden afmetingen, die de massa versmaadt. Wie toegeeft dat de smaak voor intieme literatuur en schilderkunst niet maar iets toevallig mag worden genoemd, doch een gevolg is van de ontwikkeling der meest beschaafden in een zekere richting, begrijpt dat het tooneel óf geheel wat anders moet worden dan het tot heden was óf dat de tooneel-literatuur nóg dieper moet zinken dan zij nu, over 't geheel genomen, reeds gezonken is. Ook haar is het niet gegeven twee heeren goed te dienen: n.m.l. door den volks-smaak te bevredigen en de geletterden te doen genieten. In elk geval is, dunkt ons, duidelijk dat van de tegenwoordig meest gewaardeerde woordkunstenaars geen volksdrama's te verwachten zijn, evenmin als zij thans werkelijk aangrijpende volksliederen en gelegheids-gedichten kunnen geven. Dit zagen we tijdens de Kroningsfeesten en nu, ter gelegenheid van den oorlog in Zuid-Afrika, zien we het weér.

In vroeger tijd stonden de tooneeldichters minder ver van het volk; in vroeger eeuwen, toen elk tooneel volkstoneel was, leefden zij met de massa nagenoeg gelijk op. Al kunnen wij hier ons onderwerp niet in bijzonderheden behandelen, zij ons toch een enkele aanhaling veroorloofd. We kiezen een woord van Gaston Paris, die over de middeleeuwen het rozenroode licht zijner innige liefde heeft doen schijnen:

«... malgré la séparation du peuple en deux, malgré l'introduction de la science des clercs

dans la littérature vulgaire, il y eut une poésie qui s'adressa à toute la nation: ce fut le théâtre... Rien de ce que nous connaissons comme émotion dramatique ne peut nous donner une idée de ce qu'étaient de pareilles représentations» (des Mystères) 1).

Het echte volkstoonel, natuurlijk ontstaan, vindt men in de beschavingsperioden, waarin allen uit het volk — geletterden en ongeletterden, koning en boer — kunnen genieten van dezelfde voorstellingen.

Nu is het wel zeker dat men nog spreken kan van «algemeen menschelijke» gevoelens en aandoeningen, doch er is niet meer voor te vinden een algemeen bevredigende wijze van uitdrukking. Er is ook niet meer een «volk», zelfs niet als homogene massa tegenover de machtigen en de geleerden. Het woord zegt weinig anders nog dan «armen». Het «volk» is niet meer ongeletterd, het is niet meer de bestuurde massa zonder politieke rechten of politieke invloed, het heeft niet meer één geloof, noch één maatschappelijk ideaal. Het woord «volk» heeft geen zin meer. Waar we dan ook spreken van «volkstoonel», bedoelen we het tooneel voor de duizenden en duizenden, die nu nooit of maar hoogst enkele malen, en dan voor 'n fuifje, naar de komedie gaan, de thuisblijvenden en het schellinkje.

Wie in ernst wil theoretiseeren over een «volkstoonel», moet beginnen met die massa te kenschetsen. Laat ons aannemen dat men haar ten naastenbij kan omschrijven door een juist denkbeeld te geven der bezetters van onze goedkoopste schouwburgplaatsen. 't Is niet waar, doch we nemen 't gemakshalve aan. Welnu, ook dan nog komt men tot een samenstel van onderling zeer in aard verschillende elementen. Of men zal thuisblijven omdat men geen dure plaats kan betalen of maar op de hooge galerijen zal gaan zitten, is een quaestie niet enkel van smaak of van liefde voor het tooneel. Er zijn omstandigheden, waaronder het laatste onmogelijk is voor den niet ruim bemiddelden onderwijzer of koopman of bediende. Want naar de komedie

1) „La poésie du moyen âge”. I, pag. 29.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

XIX.

In Mei 1872 was de concessie tot het bespelen van den Stadschouwburch op het Leidse-plein afgelopen, en moest — het werd hoog tijd — met de verbouwing van de oude kast begonnen worden.

J. Tjasink, de laatste concessionaris en sinds twee jaar de laatst-overgeblevene van het driemanschap Roobol, Tjasink en Peters had — hij was trouwens ook al 63 — genoeg van het directeur-spelen en trok zich in het particuliere leven terug met een verlies van meer dan negenduizend gulden, welk verlies zoo al niet vergoed, dan toch verzacht werd, doordat Koning Willem III hem het Officierskruis van de Eikenkroon verleende en hem dit, naar de overlevering luidt, eigenhandig op de borst bevestigde. Hij heeft zijn laatste levensjaren rustig te Haarlem doorgebracht 1).

1) Voor de curiositeit vermeld ik nog dat de Raad van Beheer van de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel

gaan is weelde. Volgens het algemeen gevoelen, zoekt men daar vermaak; niet kunstgenot, ontwikkeling, stichting of wat anders, waarvoor geld uitgeven als eervol of plichtmatig of op zijn minst aanbevelenswaard is.

De vraag: welk tooneel is geschikt voor het volk zou dus gelijk staan met deze: welk tooneel is geschikt voor een Onbekende, indien men, namelijk, geen gegevens wilde ontleenen aan hetgeen men weet omtrent de volksliteratuur. En dit zijn de eenige, waaraan men iets hebben kan. Veel verder helpen zij ons niet. We weten wel zoo ongeveer aan welke vereischten een boek voor het volk moet voldoen om niet schadelijk te zijn; maar wij kunnen niet zeggen hoe 't wezen moet om werkelijk met genot door het volk te worden gelezen.

Misschien komen wij verder door proefnemingen? Ze zijn gedaan door directies van schouwburgen. De volksstukken, op allerlei theaters en door allerlei kuntenaars opgevoerd, zijn legio. Er zijn er geweest, ook hier te lande, die hebben voldaan. Het waren, evenals in de oudheid en in de middeleeuwen, alweêr die stukken, waarin uiting werd gegeven aan een algemeen gevoel. Maar de wijze, waarop dat werd vertolkt door den tooneelschrijver, kon maar zelden anderen den zeer middelmatig ontwikkelden bekoren. De kritiek zei er soms van: «dat is een goed volksstuk», maar zij bedoelde het daarmee niet aan te prijzen voor de lezers, te wier behoefte zij voornamelijk haar oordeel geeft en soms motiveert. Een «goed volksstuk» is, in onze dagen, geen dramatisch meesterwerk, dat ontwikkelden gaan zien, tenzij uit belangstelling of nieuwsgierigheid.

Hiermee is gezegd dat het volksstuk, zooals het nu wordt gegeven, niet geschikt wezen zou voor het ideale volkstoonel, dat men verlangt. Maar het voldoet dan toch aan eischen, waaraan het repertoire van een volkstoonel in de allereerste plaats zou moeten voldoen: het is aangrijpend; het electriseert een menigte, doordat het algemeene gevoelens duidelijk in tooneelfeiten omzet en ze daardoor in hevige mate bij den toeschouwer versterkt. En dat wil het volk ook als massa: versterking van zijn gevoelens, gevolgd

De artiesten van den schouwburch, die zoo doende niet alleen geen huis, maar ook geen engagement meer hadden, sloegen de handen ineen, en de eensgezindheid was zóó groot, dat ze bijkans *en bloc* vereenigd bleven, en zich constitueerden tot een gezelschap, dat den naam droeg van Vereenigde Tooneelisten van den Stadsschouwburch.

Er waren *sociétaires* en *geëngageerde leden*, er was ook een *directie*. — Intrek werd genomen voorloopig in de tent van Grader, in de Plantage, daarna, te beginnen met 1 September 1872, in een der schouwburgen van A. van Lier. Des zomers werd gespeeld eerst in het Zomer-theater op de Stadhouderskade bij het Vondelpark, naderhand in den Schouwburch Plantage Fransche-laan; des winters natuurlijk in het Grand Théâtre. Niet lang na de oprichting werd het gezelschap een gewichtige steun verleend door Koning Willem III, in den vorm van een subsidie van f 10,000 's jaars. Thorbecke heeft dit juist niet meer beleefd; gelukkig, want het klopte niet best met zijn motto: «kunst is geen regeeringszaak»; maar het kwam niet uit de *Staats-kas*, en dan: «le roi règne et ne gouverne pas», zooals Thiers (in navolging van den zestiende-eeuwschen Pool Zamojski) zei;

zijn verdiensten erkend heeft door hem in 1876 tot *Adviseur* te benoemen.

door bevrediging van zijn verlangen naar recht of van zijn zwakken. Een Dreyfus kan, op het tooneel, niet erg genoeg worden gemarteld in de eerste bedrijven en niet genoeg worden verheerlijkt in het laatste. Nu verlangt het volk naar een Transvaalstuk met Rhodes en Chamberlain aan een stel galgen tot apotheose. Maar dat «volk» is niet de menigte, waarvoor men een volkstoonel zou willen. Het is er maar een klein gedeelte van.

* * *

Echte volkstoonelen waren in Athene, in Rome. In de Atheensche theaters konden 27,500 tot 44,000 menschen plaats vinden. Zij bleven er van 's morgen zes uur tot zonsondergang, twee dagen achtereen, op elkaâr gepakt in door kerven gescheiden zitplaatsen op banken zonder leuning, met 33 c.M. ruimte voor ieder. In Rome boden de *drie* groote theaters ruimte voor 17,580, 11,510 en 20,000 toeschouwers: — een totaal van 50,000 voor anderhalf miljoen burgers, dus voor ieder dertigtal menschen eene plaats; terwijl de *twintig* grootste schouwburgen der komediestad Parijs maar 31,000 plaatsen hebben voor 2,300,000 inwoners. Dat is één voor elke vier-en-zeventig.

Echte volkstoonelen waren er in de Middeleeuwen op de groote pleinen vóór de kerken, op de markten en op velden...

Zullen wij ooit weêr in zoo grooten getale gezamenlijk kunstgenot kunnen smaken?

(Wordt vervolgd).

„Schouwtooneel” geen pleonasme.

Dr. J. W. Muller is zoo beleefd geweest ons een overdrukje te zenden van zijn voor onze lezers belangrijk opstel in het «*Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde*», Deel XVIII, handelende over de afleiding der woorden **Tooneel** en **Houweel**. Wij danken hem daarvoor en haasten ons het een en ander uit zijne studie mede te deelen.

Tooneel komt niet van toonen, al is het dan ook een plaats waar of, bij overdracht, iets dat *vertoond* wordt. We hebben hier te doen

alles wel beschouwd zou het dus voor den pas overleden Thorbecke nog zoo erg niet zijn geweest.

Terwijl ik nu bij mij zelf na ga wie er al zoo tot dat gezelschap behoord hebben, merk ik dat ik oud word. Hoe weinigen, van de hoofdpersonen althans, leven nog!

Het is waar, de twee directeuren W. STUMPF en L. J. VELTMAN hebben zich bijzonder flink gehouden; den eerste, klein en gezet, kan men dag in dag uit zien zitten in de directie-kamer van den Raad van Beheer van de Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel, de laatste, mager en lang, doet dagelijks zijn wandelingetje door Amstels straten, dikwijls met het typische steenen tabakspijpje in den mond; — maar de *sociétaires*! Dood Mevr. KLEINEGARTMAN, dood Mevr. STOETZ, dood ANNA VERWOERT, dood MORIN, dood KISTEMAKER, dood A. VINK, dood KLAAS VOS, dood KETTMAN. Alleen NET ELLENBERGER leeft nog, en dan natuurlijk Veltman, dien ik straks al noemde.

Enfin, laat ik me maar troosten met de herinnering aan het vele goede, dat zoo niet *al* die dooden, dan toch eenige van hen mij te genieten hebben gegeven.

Het eerste stuk van eenig belang, dat ik in 1872/73 van hen heb gezien, en dat te voren nog niet door hen was gegeven, — zij hielden zich namelijk grootendeels aan het oude repertoire van den Stads-schouwburch, — was *Emilia Galotti*, het

met volksetymologie, misschien wel met een woordspeling van rederijkers. De schrijver toont aan dat het woord *tooneel*, althans in dezen vorm, niet van oude dagteekening is. In de 17e eeuw is het gewoon; ook op het einde der 16e eeuw vindt men het, met een bijvorm *tonneel* daarnevens, die, hoezeer op zichzelf bij de thans en zeker ook toen ter tijd gewone uitspraak begrijpelijk, toch reeds niet getuigt van een algemeen, sterk sprekend en helder besef der afleiding van *toonen*. Plantijn kent alleen den vorm *Tanneel* (eschafault où on ioue des farces, Pulpitum). Verder in de 16e en 15e eeuw teruggaande, vindt men *nooit* tooneel. Wel bestaat een oudere vorm *teneel*, in kennelijk verwante beteekenis.

Tooneel — zegt dr. Muller — is geen basardaardwoord, maar een echte vreemdeling, die zich naar onze zeden en gebruiken geschikt, en daardoor een Nederlandsch aanzien gekregen heeft: het woord is ontleend aan het oud-fransche *tincl*, doch later in vorm en beteekenis gewijzigd door de bijgedachte aan *toonen*. De beteekenis van *getimmerte* (stellage, stelling, staedge, schavaute, schavot) heeft het woord lang behouden. De jury, die vertooningen beoordeelt, hen, die de ontvangende kamer vertegenwoordigen en prijzen uitdeelen, vinden we ook op een «*toneel*» gezeten. In Zuid-Nederland luidt het woord altijd *taneel* of *tanneel*, naar dr. Muller met vele voorbeelden aantoonend, en beteekent het daar niet allereerst de plaats, waar gespeeld wordt, maar: de estrade of tribune waarop de gastheeren gezeten zijn. Gaan we verder terug (dan de helft der zestiende eeuw) dan zien we dat het *tan(n)eel* of, in nog ouderen vorm *ten(n)eel*, was de estrade of tribune, waarop de hoofdpersonen, de vorst, de voorname heeren en vrouwen of de prijsrechters gezeten waren ook bij schietspelen, tournooien, blijde inkomsten, intreyen enz., zooals er gedurende de 15e en 16e eeuw in de zuidelijke Nederlanden, onder de prachtlievende Bourgondische vorsten, telkens gegeven werden en waarvan de uitvoerige beschrijvingen een goed deel der Vlaamsche en Brabantsche kronieken van dien tijd vullen. Zij, die aan den wedstrijd of den intocht deelnamen

welbekende drama van *Lessing*. Met dat stuk zelf heb ik nooit gedweept, evenmin als met de andere romantische gewrochten van den grooten tooneel-theoreticus; ik ben het hoofdzakelijk gaan zien omdat Mevr. KLEINE de *grande coquette*-rol van *Gravin Orsina* vervulde; ik was nieuwsgierig of deze talentvolle kunstnares in staat zou blijken die mij tot dusverre bijzonder antipathieke persoon zóó voor te stellen, dat, daargelaten de onvermijdelijke tooneelmatige onmogelijkheden, die demonische figuur ten minste *iets* kreeg van een mensch. Nu, ik zal maar dadelijk zeggen dat haar dat volkomen is gelukt. En toch was er niet veel van de opgeschroefde woorden in haar rol gecoupeerd; zelfs de gevaarlijkste passage niet, nl. de monsterachtige claus tegen Emilia's vader: «Kennen Sie mich? Ich bin «Orsina; die betrogene, verlassene Orsina. — «Zwar vielleicht nur um Ihre Tochter verlassen. — «Doch was kann Ihre Tochter dafür? — «Bald wird auch sie verlassen sein. — Und dann «wieder eine! — Und wieder eine! — Ha! (*wie in der Entzückung*) welch eine himmlische «Phantasie! Wenn wir einmal alle, — wir, das «ganze Heer der Verlassenen, wir alle, in «Bachantinen, in Furien verwandelt, wenn wir «alle ihn unter uns hätten, ihn unter uns zerrissen, «zerfleischten, sein Eingeweide durchwühlten, «— um das Herz zu finden, das der Verräther «einer jeden versprach und keiner gab! Ha!

moesten voorbij het *teneel* trekken. Dit alles wordt door aanhalingen toegelicht en bewezen in dr. Mullers opstel, waarin, ten slotte, nog wordt gewezen op een andere beteekenis van het verholandschte woord. Men vindt, namelijk, de uitdrukking (*sijn*) *tan(n)eel houden* naast en kennelijk in denzelfden zin als (*sijnen*) *staet houden* t. w. in staatie zitten, d. i. plechtig met het geheele gevolg (den hofstoet of de kamerbroeders) op eene versierde estrade zitten om receptie te houden, een stoet te zien voorbijtrekken enz., terwijl in het Fransch *tenir tenel* en *tenir estat* eveneens synoniem zijn en dezelfde beteekenis hebben als de boven vermelde Nederlandsche uitdrukkingen. dr. Muller besluit:

«En zoo is dus ons *tooneel* van Zuidnederlandschen, en ten slotte van Franschen oorsprong. In hoeverre de herkomst van het woord wel niet in oorzakelijk verband staat met, maar toch als een symbool is van de herkomst der *zaak*: dit zij aan de beoefenaars van de geschiedenis onzer dramatische letterkunde overgelaten. Dat lat. *scena* (eig. tent) en hd. *bühne* (eig. getimmerte) een dergelijken oorsprong hebben is niet toevallig, maar veeleer natuurlijk. Men zou kunnen zeggen dat de Nederlanders, *tanneel* in *tooneel* veranderende, het van eene *scena* of *bühne* hebben gemaakt tot een «schouwplaats» of «schouwburg», tot een woord dus, dat ook in zijn vorm uitdrukt wat het tegenwoordig beteekent».

INGEZONDEN.

(Slot).

En nu beweert de Vereeniging «Het Buitenland» nog, dat onze jongens in vijf jaren aan de H. B. S. niet genoeg taalkennis opdoen, en dat zijn toch samen *veertig uren*, terwijl de leerlingen der Tooneelschool in *zeven uren* al wonderen kunnen verrichten en vertalingen uit eene vreemde taal met het oorspronkelijke kunnen vergelijken, waarbij het toch op de finesses der vreemde taal aankomt, die zelfs de vertaler niet begrepen heeft. Neen, de waarheid is, dat men aan de Tooneelschool in dien weinigen

«das sollte ein Tanz werden! das sollte!». — En zie, hoe onnatuurlijk ook die woorden zijn als men ze leest, — en in de afschuwelijke vertaling van *G. François*, den lijf-vertaler van de Vereenigde Tooneelisten, waren ze er waarachtig niet beter op geworden, — in den mond van Mevr. Kleine klonken ze op dat oogenblik niet lachverwekkend. Hoe dat kwam? Wel, schijnbaar is het middeltje doodeenvoudig: Mevr. Kleine prentte haar leerlingen steeds deze stelregel in: «zeg alles, wat je te zeggen hebt, «eerst in andere woorden, zoo natuurlijk mogelijk, houd dan dien toon vast, en tracht daarna «de woorden van je rol in dien zelfden toon «weer te geven!»; en daarbij was om zoo te zeggen haar lijfspreuk: «wat je ook doet, kind, «wees *digne*!». — En zóó deed zij zelf ook met al haar rollen; het gevolg bleef niet uit, ook niet in bovenbedoelde claus: wat opgeschroefde bombast was, wist zij zóó te zeggen, dat het den schijn kreeg van natuurlijkheid.

Dat VELTMAN het er als *Marinelli* niet te dun op zou leggen, was te voorzien; op hem, den quasi-vriend doelende, zegt immers de *Vorst van Guastalla* aan het slot: «Ist es zum Unglücke «so mancher nicht genug, das Fürsten Menschen «sind? Müssen sich auch noch Teufel in ihren «Freund verstellen?»; dus: *Marinelli* moet zijn een duivel, en dien kun je niet licht te gemarkeerd voorstellen. — Later vind ik nog wel eens ge-

tijd niets anders dan beginselen kan leeren. Heel goed, noodzakelijk zelfs, maar daartoe is iedere school voor Meer Uitgebreid Lager Onderwijs in staat. Men zou desnoods even goed kunnen eischen, dat de aspirant-leerlingen der Tooneelschool van de drie moderne talen Fransch, Engelsch en Hoogd. zooveel moeten weten, dat zij een niet te gemakkelijk stuk proza moeten kunnen verstaan, een eisch, waaraan alle jongelui, die goed M. U. L. O. genoten hebben, kunnen voldoen en dan zou men aan de Tooneelschool eenige uren kunnen besteden aan het lezen van dramatische werken in die drie talen ter herhaling en verdere ontwikkeling. Maar wanneer de aspirant-leerlingen van Hoogd. en Engelsch niets weten, als zij op de school komen en van Fransch niet meer dan bij het toelatingsexamen geeischt wordt, dan zullen zij bij het verlaten der Tooneelschool niet in staat zijn een dramatisch werk in die talen goed te verstaan, op de school leeren zij het niet, *kunnen* het niet leeren, de leeraars kunnen daar even weinig als op eene andere school wonderen doen en aspirant-tooneelspelers zijn evenmin wonderkinderen als aanstaande kooplieden, officiers, ingenieurs. Nu weet ik wel, dat het doel — en dus ook de leerstof — van het onderwijs in de talen aan de H. B. S. een ander is dan aan de Tooneelschool, maar wil men zoo in de finesses doordringen als de aanstaande artisten volgens de Commissie zullen moeten doen, dan zal men het ook aan de Tooneelschool — althans in Fransch en Engelsch — zonder eene flinke dosis grammaticale kennis niet kunnen stellen.

M. HORN.

Schiedam 16 October 1899.

NASCHRIFT.

Bij de verschijning van het vorige nummer was dit stuk reeds geschreven en gezet, de officiële mededeelingen van den Directeur der Tooneelschool geven mij aanleiding er nog een kort naschrift aan toe te voegen. Vooreerst eene kleinigheid, die ik alleen releveeren wil, om ze niet van de tegenpartij te hooren. De tweede en derde klasse krijgen één uur Fransch en één

legenheid op Veltman's manier van spelen terug te komen; nu alleen dit: hij wist, naar gewoonte, weer van alle hem ten dienste staande middelen partij te trekken, en wendde bovendien een in deze rol zeer gepast truc aan: hij, *Marinelli*, snoof, of liever, in den beginne snoof hij niet, hij bracht namelijk wel de hand naar zijn roszak, waarin de snuifdoos zat, maar haalde deze er niet uit; naarmate nu zijn plan de volvoering meer nadert, vordert ook telkens de handeling van het snuiven een stapje: eerst wordt de doos enkel voor den dag gehaald en dadelijk weer opgeborgen; dan blijft ze een oogenblik in zijn hand, daarna speelt hij er even mee en klopt er op; in het volgende tooneel wordt zij geopend; dan wordt de *prise* tusschen de vingers genomen, maar eer deze naar zijn neus wordt gebracht, doet zich nog een kleine hinderpaal op, en *Marinelli* snuift dus nog niet, om eindelijk, als zijn plan geheel is gelukt, de lang gewenschte *prise* te savouereeren. — Het was *vieux jeu*; dat is waar; maar het pakte; en het teekent Veltman.

Deze twee groote artiesten, Mevr. Kleine en Veltman, zijn het geweest, die gemaakt hebben dat de bedoelde voorstelling van Emilia Galotti mij niet licht uit het geheugen zal gaan; en nu is het wel waar dat hun rollen in het stuk van groot gewicht zijn, maar het zijn toch niet de hoofdpersonen. Ik kan mij dan ook best voorstellen, dat het stuk pakt in geval alle andere

uur Duitsch samen, rekent men dat nu afzonderlijk èn voor de tweede, èn voor de derde, dan worden die twee uren vier en dan worden dus niet *zeven*, maar *negen* uur les in vreemde talen gegeven. Hoewel ook negen uur in mijn betoog niets veranderen, wil ik dit toch even mededeelen, al wil ik er onmiddellijk bijvoegen, dat zoo'n gecombineerd uur voor twee klassen lang niet hetzelfde is als een uur aan iedere klasse afzonderlijk. Dat het Hoofdbestuur dit beaamt, blijkt duidelijk uit de laatste officiële gegevens, immers nu dit jaar in de eerste klasse geen vreemde talen worden onderwezen en het Hoofdbestuur voor zeven uren het geld in de begroting beschikbaar heeft, wordt er niet gesplitst.

Met veel verbazing zal men zeker in het vorige nummer gelezen hebben, dat dit jaar geen vreemde talen in de eerste klasse worden gegeven, omdat er dit jaar in deze klasse heelemaal geen A-leerlingen, maar uitsluitend B-leerlingen zijn. De volgens de Commissie zoo noodzakelijke splitsing, daar anders onze tooneel-spelers geen onderwijs in vreemde talen zouden krijgen, is er dus in deze eerste klasse zelfs nu niet gekomen, nu de toelating voor 15-jarigen open is; wat blijft er derhalve van het geheele rapport der Commissie te dezen opzichte over? Totaal niets, trouwens van de negen leerlingen, die de Tooneelschool telt, zijn er zes B-leerlingen, die derhalve geen taalonderwijs ontvangen en slechts drie A-leerlingen, die ook nog met hun drieën in twee klassen zitten (de 2de één, de derde twee); deze drie kosten dus het Tooneelverbond f 630 aan taalonderwijs. Komt, M. H.! blijft nu niet langer op het onhoudbaar standpunt staan, opdat de vrede weer gesloten worde in het belang van het Tooneelverbond en zeker in het belang van de Tooneelschool.

M. H.

Het Parijsche speelseizoen 1898—99.

Geen groote succes-stukken, die de wereld zullen doorgaan en blijven op binnen- en buiten-

hoofdrollen uitstekend bezet zijn en deze twee niet. Tóén echter deed zich bijkans het omgekeerde voor, want Emilia en haar ouders, op wie ik later terug kom, werden niet meer dan matig vervuld, en juist *die* moesten het stuk redden.

Toch heeft het drama in die dagen bij het publiek *het gedaan*. Misschien zou het *het* nóg wel *doen*; vooral als de hoogere-burger-scholieren werden opgewekt om er heen te gaan; want hun wordt, althans in Amsterdam, — het is mij nog dezer dagen verzekerd, — ingeprent dat Emilia Galotti een kunstwerk is en geen romantische bombast.

Maar laat ik verder gaan met het bespreken van de voornaamste artiesten, die er dien avond in zijn opgetreden.

MORIN was de *Vorst van Guastalla*, en aanzien nu Emilia Galotti een *costuum-stuk* is en de voorstelling plaats had vier jaar vóór Morin's metamorphose ¹⁾, zal ik wel niet veel woorden noodig hebben om kracht bij te zetten aan mijn bewering dat zijn *Vorst* foei-leelijk was.

Maar wat *hij* deed, was nog heilig bij hetgeen gepresterd werd door A. VAN HILTEN HZN., die den schilder *Conti* moest voorstellen. Op

¹⁾ Voor het jongere geslacht diene de verklaring dat, toen Morin bij Het Nederlandsch Tooneel kwam, in 1876, hij als het ware een gedaanteverwisseling onderging en van onuitstaanbaar-vervelend een zeer geliefd acteur is geworden, altijd zoolang hij niet in een *costuum-stuk* optrad.

landsche répertoires. Onder de vele nieuwe tooneelwerken, in het vorig seizoen voor het eerst te Parijs vertoond, is er eigenlijk geen enkel te noemen, dat inderdaad hoog staat en waardoor tevens een nieuw dramatisch talent is geopenbaard. Men is ontevreden over de *Comédie française*. Het kan wel zijn dat men den val van Jules Claretie, haar directeur, wil om redenen, die met de kunst hoegenaamd niemendal hebben uit te staan, doch dat er redenen zijn tot misnoegen moet worden erkend. Noch artistiek, noch finantiëel gaat het huis van Molière vooruit, het moge dan aan toevallig ongunstige omstandigheden — of aan minder goed beheer worden geweten.

De vier voornaamste *premières* waren: *Struensée* van Paul Meurice, *Othello* van Jean Aicard, *Le Berceau* van Brioux en *Le Torrent* van Maurice Donnay. Beide laatstgenoemde stukken hebben ongetwijfeld groote verdiensten. Maar dat is weinig gezegd, waar het Frankrijks eerste tooneel geldt.

In het *Odéon* gingen drie eenigszins belangrijke stukken voor 't eerst. *Déjanire*, een soort van gesproken opera door Louis Gallet en Saint-Saëns, waarvoor niemand veel bewondering kon hebben; *Les Truands* door Jean Richepin, vol rhetoriek en geweldige mooidoenerij en dan Catulle Mendès' *La reine Fiamette*, eigenlijk eene *reprise*, daar het stuk een jaar of zestien geleden is opgevoerd door Antoine. Een *Medée* van denzelfden dichter, met muziek van Vincent d'Indy, werd in het Renaissance-theater opgevoerd met Sarah Bernhardt in de titelrol. Het stuk vond grooten bijval en Sarah triomfeerde. Zij creëerde, naar men weet, ook nog een *Hamlet*. Het oorspronkelijke werd in proza vertaald door Eugène Morand en Marcel Schwob.

Madame Réjane gaf, in het Vaudeville, drie nieuwe stukken: *Le Calice* door Fernand Vandérem, *Georgette Lemeunier* door Maurice Donnay en *Le Lys rouge* door Anatole France. Deze stukken werden goed vertolkt, doch successtukken waren 't ook al weër niet.

In het theater van de *Porte St. Martin*, werd gegeven *Plus que reine* van Bergerat, in de *Variétés*: *Le Vieux Marcheur* van Henri

mijn woord, ik heb of had in het minst geen parti-pris tegen schoolmeesters; en ik zal mij wel wachten de verdiensten van wijlen LE GRAS, van MOOR, van VAN KUYCK, geringer te achten, omdat zij, eer ze acteur werden, onderwijzer zijn geweest of het hadden moeten worden; maar ik herinner me als vandaag hoe ik in een lach schoot, toen in 1870 wijlen mijn neef, die van Van Hilten privaat-les in het Fransch kreeg, mij kwam vertellen dat deze blikken-dominee zijn preeken voortaan zou gaan afsteken op de planken.

Wie hem nooit heeft gezien, kan zich er geen voorstelling van maken. Een gezicht, dat iemand lust gaf er de blomzoetheid uit te ranselen, en waarop schmink en haartooi vergeefs trachtten vat te krijgen. Een paar armen, waarmee de eigenaar alleen dán weg wist als hij ze buikwaarts mocht bewegen om op dat kwetsbaar lichaamsdeel de handen ter bescherming over elkaar te vouwen; en dan was het een lust te zien hoeveel arbeidsvermogen hij gebruikte om de op ronddraaien beluste duimen in bedwang te houden. Zijn stem was nog het ergst van alles, zalvend en krakend te gelijk, en zonder in de verste verte in staat te zijn eenig sentiment, hoe eenvoudig ook, juist weer te geven.

En die man moest nu den *Conti* spelen, een rol, die vóór alles losheid vereischt! Ik begrijp niet welke directie ook zich verantwoord kan achten als zij zoo iemand een rol van eenige

Lavedan, bij Antoine ging *Judith Renaudin* van Pierre Loti zonder succes, in 't *Ambigu* gingen *Papa la Vertu* naar een roman van Maizeroy en *Le Coupable* naar een roman van Coppée. Het *Nouveau Théâtre* bracht op de planken het stuk van Jozs en Dumur *Rembrandt* en *Le roi de Rome* door Emile Pouvillon en Armand d'Artois.

Dit is het voornaamste *nieuws* wat het seizoen 1898—99 den Parijzenaars heeft geschonken, volgens een correspondentie van *Bühne und Welt*.

B. V.

Berichten.

Onze tooneeldirecteuren hebben — naar het schijnt — zelden zooveel aanbiedingen gekregen van nieuwe, oorspronkelijke stukken als thans. Het gaat maar per brief, per telegraaf, per telefoon of per mondelinge boodschap. Doch, laat uw hart niet opspringen van vreugde. Al die aanbiedingen gelden Transvaal-stukken. «Meneer, belijft u ook een Kruger-Chamberlain-spektakel-stuk met apotheose?»

Weinige schrijvers moeten tot heden zijn uitverkoren. J. H. R. in het *Nieuws van den Dag* bericht er van drie, wier stukken zullen worden vertoond.

Kattermolen's *Paul Kruger en de helden van Transvaal* moet 15 November gaan bij Stoel en Spree; Bonefang's *Oom Paul, de held van de Transvaal* gaat 18 November ten Paleize... voor Volksvlijt en dan komt Sprinkhuizen, die ook een Transvaalstuk gereed heeft.

Als nu maar niet de onzijdigheid der vroede burgemeesteren de opvoering van al dat moois in den weg treedt. Laten wij hopen dat het publiek opgewekt zij, door gunstige berichten, om zulke gelegenheidsstukken te gaan zien.

De tooneelherinneringen van onzen gewaardeerden medewerker dr. M. B. Mendes da Costa zullen, verzameld, in boekvorm verschijnen, met portretten. Een eerste bundel, die zal bevatten al wat in ons blad tot en met April a.s. verschenen zal zijn, is in den loop van 1900 te verwachten. (Uitgever is de firma Sijthoff).

beteekenis toevertrouwt. Ik weet wel dat *ik* heel veel niet-om-aan-te-zien heb gevonden, waar anderen mee ingenomen waren; om te beginnen FRANS KISTEMAKER; maar die bezat ten minste ettelijke eigenschappen, geschikt om onaesthetische menschen in te palmen; met Van Hilten evenwel was nu letterlijk geen mensch ingenomen. En toch liet men hem maar gewichtige rollen spelen, *Kreon* bij voorbeeld in *Medea*, en waarachtig zelfs *Shrewsbury* in *Maria Stuart*.

De Raad van Beheer, dien bij de oprichting van Het Nederlandsch Tooneel waarlijk geen al te groote kieskeurigheid kan worden verweten en die bijkans het geheele personeel van de Vereenigde Tooneelisten overnam, engageerde Van Hilten niet ¹⁾. Hij kwam dus in 1876 bij Prot en Kistemaker terecht in Frascati, en later, ja, dat weet ik niet; het kon me ook niet schelen, en daarbij was hij lijdende aan tering en mocht hij dus niet veel optreden. — Zijn dood was geen onherstelbaar verlies voor de kunst.

Amsterdam, October '99.

(Wordt vervolgd).

¹⁾ Trouwens ook Kistemaker werd er niet geëngageerd.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

Hoofredacteur
HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

Bij dit Nummer behoort een Bijvoegsel.

INHOUD: Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond, door HET HOOFDBESTUUR. — Haagsche Brieven, door J. VAN DRACHT. — Berichten (Catharina Beersmans. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA. — Het 25-jarig Bestaan der Tooneelschool, door S. J. BOUBERG WILSON.

Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Men zal zich herinneren dat, toen onlangs het Haagsche afdeulingsbestuur, en bloc aftredend, in eene vergadering dier afdeeling rekening en verantwoording van zijn beheer aflegde, vanwege het Hoofdbestuur verklaard werd dat het zich zijn oordeel over de zaak waar het om ging, en de wijze, waarop zij behandeld was, voorbehield totdat later zijn meening aan de leden zou worden meegedeeld. Het Hoofdbestuur wenscht thans die meening te doen kennen. Bij de uiting daarvan zullen wij echter zooveel mogelijk alleen feiten vermelden, die op officieele stukken; wij zullen alleen die feiten naast elkaar stellen, zonder opzettelijk telkens als met den vinger aan te wijzen welke beweegredenen het Haagsche afdeulingsbestuur hebben gedreven. Wij toch laten gaarne de qualificatie dezer daadzaken aan het oordeel der leden over, vertrouwend dat ook voor hen deze feiten duidelijk genoeg zullen spreken.

Nadat in Mei '99 ter Jaarvergadering de bekende Haagsche reorganisatie-plannen in zake de tooneelschool grootendeels waren verworpen, doordat alle afgevaardigden behalve de Haagsche met de Commissie van onderzoek besloten daaruit alleen de afschaffing van den prijskamp en de motie betreffende den directeur (waaromtrent straks nader) over te nemen, — verscheen 24 Mei een circulaire van het Haagsche afdeulingsbestuur, waarin gezegd werd dat deze gang van zaken het voortbestaan der Haagsche afdeeling, ja zelfs van heel het Verbond in gevaar kon brengen. Hoe dit gebeuren zou, werd niet nader voorspeld. Maar zeer kort vóór 1 October verscheen, met het hoofd: «Nederlandsch Tooneelverbond, afdeeling 's-Gravenhage» een uitvoeriger circulaire, waarvan de aanhef woordelijk aldus luidde:

«In verband met onze mededeeling van 24 Mei l.l. brengen de ondergeteekenden ter Uwer kennis dat zij hun ontslag hebben genomen als Bestuur-

ders en als Leden der Haagsche afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond».

Deze mededeeling — zonder tijdsbepaling — van een niet *aangekondigd*, maar reeds «genomen» ontslag was ondertekend door «Het Bestuur der Afdeeling 's-Gravenhage van het Nederlandsch Tooneelverbond, Mr. J. E. Banck, Voorzitter, P. A. Haaxman Jr., Onder-Voorzitter, Mr. A. C. Maas Geesteranus, Secretaris, Mr. H. W. F. Struben, Penningmeester, Mr. G. M. W. Jellinghaus.» —

Deze heeren hadden het niet noodig geoordeeld *vooraf* aan het Hoofdbestuur mee te delen dat zij hun collectief ontslag *zouden* nemen, noch later, dat zij hun ontslag hadden genomen.

Het Hoofdbestuur is op geenerlei wijze door het Haagsche afdeulingsbestuur van deze feiten in kennis gesteld. Deze heeren hadden het ook niet noodig gevonden hun ontslag als een soort van ultimatum vooraf aan te kondigen. Evenmin achtten zij het correct althans aan de leden hunner afdeeling te doen weten wat zij voornemens waren te doen. Zij meenden het best te handelen door de mededeeling van het fait accompli: wij hebben ons ontslag genomen als bestuurslid en als lid.

In hoever deze gebeurtenis noch — gelijk voorspeld was — het bestaan der Haagsche afdeeling noch (veel minder) dat van het Verbond in de waagschaal gesteld heeft, is den leden uit *Het Tooneel* reeds bekend.

Dit alles is reeds *histoire ancienne* en de zaak heeft, kan men zeggen, haar beslag. Het lust ons dan ook niet ons in verdere bijquaesties te verdiepen. Zelfs willen wij niet anders dan pro memorie vermelden het merkwaardige feit dat het afgetreden bestuur in de circulaire zelve, die het hoofd voerde «Nederlandsch Tooneelverbond, Afdeeling 's-Gravenhage», de leden opwekte hun lidmaatschap op te zeggen! Ook dit is een van die feiten, waarvan wij zeiden dat ze voor elk duidelijk genoeg spreken.

Maar daar het voormalig Haagsch afdeulingsbestuur heeft kunnen goedvinden over de quaestie zelve — over de regeling van het onderwijs aan de Tooneelschool in verschillende tijdperken en de daaromtrent gekoesterde verlangens — tastbare onjuistheden te zeggen, willen wij niet nalaten deze in het licht te stellen. Onder bijvoeging nochtans, dat al waren de grieven billijk geweest, het onverhoedsch collectief ontslag, zonder officieele kennisgeving, gepaard met de poging om liefst vele leden van het verbond afvallig te maken, niet te rechtvaardigen zou zijn geweest.

In de circulaire, door het afgetreden Haagsche Afdeulingsbestuur in September jl. gezonden, lezen wij o. a.:

«Niemand zal ons van overijling of voorbarigheid beschuldigen, waar het U niet onbekend zal zijn, dat onze afdeeling zich sinds vele jaren ijverig heeft bemoeid de tooneelschool tot den rang van een kunstinstelling te verheffen. *Reeds in de Algemeene Vergadering op 10 October 1885 te Utrecht gehouden, werden onze denkbeelden in voorstellen geformuleerd, die steeds het richtsnoer onzer Afdeeling zijn gebleven.*»

Tegen deze voorstelling der feiten zij het ons vergund met kracht te protesteeren: zij is ten eenemale onjuist. Aan de hand van gegevens, deels door de Haagsche Afdeeling zelf verstrekt, deels aan de officieele, door Den Haag nooit gewraakte, verslagen der Algemeene Vergaderingen ontleend, zullen wij aantoonen, dat 1°. de denkbeelden door Den Haag in 1885 in voorstellen geformuleerd, niet volkomen dezelfde zijn als vervat zijn in de reorganisatieplannen van 1898 en 2°. dat de voorstellen van 1885 niet STEEDS het richtsnoer der Haagsche Afdeeling zijn gebleven.

De Reorganisatieplannen van 1898 kwamen in hoofdzaak hierop neer:

1°. De Directeur der Tooneelschool moet een *vakman* zijn.

2°. De leeftijd voor de toelating der leerlingen moet op 18 jaren worden vastgesteld.

3°. Aan de Tooneelschool moet GEEN onderwijs in de moderne talen gegeven worden 1).

4°. Bij een bevredigenden uitslag van een onderzoek betreffende uiterlijk, stemmiddelen en aanleg voor het tooneel wordt *alleen kennis van het Nederlandsch* geëischt om tot de Tooneelschool toegelaten te kunnen worden.

De voorstellen door Den Haag op de Algemeene Vergadering van 10 October 1885 ingediend, luiden als volgt: (Tooneel 15e jaarg. bl. 12 en 13).

«Het onderwijs aan de Tooneelschool draagt het karakter van beroepsonderwijs. Het omvat de vakken, die thans in de 2e en 3e klassen van de zogenaamde vakschool worden onderwezen.» (*Hiertoe behoorden o. a. de 3 moderne talen en hare letterkunde. Zie Tooneel 13e jaargang bl. 49, 50 en 52. Engelsch was facultatief.*) 2).

1) Hierop komt de opheffing der A leerlingen neer; in alle vakken ontvangen A en B leerlingen te samen onderwijs, de moderne talen worden alleen aan de A leerlingen gedoceerd.

2) Hier volgt een zin, die betrekking heeft op het voorbereidend onderwijs. Daar dit op de Alg. Vergadering van 1895 is afgeschaft, kan dit punt buiten discussie blijven.

«Om op de school te worden toegelaten wordt een examen vereischt ter beoordeeling of de candidaten voldoende kennis hebben in de vakken, welke aan eene school voor *meer uitgebreid lager onderwijs* onderwezen worden.» (*Hiertoe behooren behalve het Nederlandsch ook o. a. het Fransch, de Geschiedenis en de Aardrijkskunde*).

«De cursus wordt zoodanig ingericht, dat de mannelijke leerlingen op hun 20e jaar, de vrouwelijke leerlingen op haar 18e jaar de school kunnen verlaten. In verband hiermede wordt de leeftijd van toelating geregeld.» (*Daar de zogenoemde vakschool toen uit 2 klassen bestond, wenschte Den Haag dus den leeftijd van toelating voor jongens op 18 jaar, voor meisjes op 16 jaar bepaald te zien*).

«Met de algemeene leiding van het onderwijs wordt *bij voorkeur* belast een in de praktijk van het tooneel ervaren deskundige.»

Vergelijken wij de voorstellen van 1885 met die van 1898, dan zien wij:

1°. Het voorstel betreffende den Directeur is slechts *schijnbaar* hetzelfde, want bij de behandeling der Haagsche voorstellen op de Algemeene Vergadering spreekt Den Haag o. a. de wenschelijkheid uit «van een inwonend directeur *met het herhalingsonderwijs* belast» 1).

Het kan natuurlijk niet de bedoeling van Den Haag geweest zijn met dit herhalingsonderwijs, aansluitende bij het onderwijs, aan een school voor meer uitgebreid lager onderwijs gegeven, een «in de praktijk van het tooneel ervaren deskundige» te belasten. Den Haag wenschte blijkbaar den tegenwoordigen Directeur te handhaven en naast hem iemand aan te wijzen, met de algemeene leiding van het kunstonderwijs belast.

Tevens dient er op gewezen, dat Den Haag niet *imperatief*, maar *bij voorkeur* een vakman met de algemeene leiding van het onderwijs belast wilde zien. Dezelfde wenschelijkheid is met instemming van Den Haag door de laatste Algemeene Vergadering uitgesproken ten opzichte van de benoeming van een directeur *bij een eventueele vacature*.

2°. Het voorstel 1885 betreffende den leeftijd

1) Tooneel 15e jaargang, no. 1, bl. 42.

der mannelijke leerlingen is in dat van 1898 uitgebreid tot de vrouwelijke.

3°. & 4°. De eischen, aan de tegenwoordige *A leerlingen* bij het admissie-examen gesteld en het onderwijs in de moderne talen, dat zij ontvangen, beantwoorden volkomen aan hetgeen Den Haag in 1885 voor ALLE leerlingen wenschelijk achtte. In 1895 is op voorstel van het Hoofdbestuur een tweede categorie leerlingen ingesteld, voor wie de eischen van toelating lager zijn en die geen onderwijs in de moderne talen ontvangen. In 1898 wenscht Den Haag, dat alleen deze 2°. Categorie behouden blijft.

Recapituleerende zien wij, dat de Haagsche voorstellen van 1885, sub 1 en 2 genoemd, gedeeltelijk, niet geheel overeenkomen met hetgeen deze Afdeeling in 1898 wenschte en dat in de punten, sub 3 en 4 vermeld, de Haagsche wenschen in 1898 geheel andere zijn als die, welke in 1885 door dezelfde Afdeeling zijn geuit.

De Algemeene Vergadering van 1885 1) nam van bovengenoemde voorstellen alleen in behandeling dat, wat betrekking had op de voorbereidende school.

Op de Algemeene Vergadering van 1886 had een herziening van het reglement der Tooneelschool plaats, waarin geen der Haagsche wenschen verwezenlijkt werd. Aan de discussie en de stemming over deze herzieningsvoorstellen namen de Haagsche Afgevaardigden geen deel 2) Op deze vergadering werd Mr. J. E. Banck tot Hoofdbestuurder gekozen.

Den Haag is voor de door haar in 1885 verdedigde denkbeelden niet meer opgekomen; alleen bleef deze afdeeling strijden voor de opheffing der Voorbereidende School.

In 1888 werd de Heer Marc. Emants tot lid van het Hoofdbestuur gekozen.

Op de buitengewone Algemeene Vergadering, den 6^{en} Juli 1889 te Amsterdam gehouden, kwam een concept-reglement voor de Tooneelschool in behandeling, waarvan

Art. 2a o. a. onderwijs in *Fransch en Hoogduitsch* aan de vakschool voorschrijft,

1) Afgevaardigden van Den Haag waren o. a. de HH. Mr. Banck en Haaxman.

2) Tooneel, 15e jaargang, no. 4, bl. 146.

Art. 15 wil, dat de vakken, die de directeur heeft te onderwijzen, bij zijn benoeming worden vastgesteld,

Art. 26 den leeftijd van toelating op 15 jaar bepaalt

en Art. 27 de kennis van het Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis bij het admissie-examen eischt 1).

Uit een schrijven uit Teplitz van den 26^{en} Juni 1889 blijkt, dat de Hoofdbestuurder Mr. Banck wegens uitlandigheid niet medegewerkt heeft aan de definitieve samenstelling van dit concept-reglement; blijkens dezen brief was zijn hoofdbezwaar tegen de Artikels 45 en 46, die het voorbereidend onderwijs betroffen, gekant 2). Dit bezwaar deelde ook de Haagsche afdeeling. In een toelichting harer amendementen op de zoeven genoemde artikels 45 en 46 schrijft zij:

«Uiterst teleurgesteld was echter de afdeeling, toen zij kennis nam van de definitieve voorstellen van het Hoofdbestuur. *Allereerst in art. 1 en verder passim* VOND ZIJ HAAR BEGINSSEL TERUG, maar trof in de twee laatste artikelen (45 en 46) bepalingen aan, zóó geheel met dat beginsel in strijd, dat de twijfel gewettigd scheen, of het begin en het einde van het Reglement wel door hetzelfde college was opgesteld» 3).

Den Haag (en op dat oogenblik had de heer Haaxman zitting in het Haagsche Bestuur) verklaart hier dus openlijk, dat zij in art. 2a, 15, 26 en 27, zoo even genoemd, — en de bepalingen, in deze artikels opgenomen, zijn thans in hoofdzaak nog van kracht — haar beginsel terug vindt. Doch ook uit het uitgebreide verslag der Haagsche Afdeelvingsvergadering, die deze algemeene vergadering voorafging 4), ziet men duidelijk, dat het voorgestelde in deze artikels met de Haagsche wenschen overeenkomt. Den Haag wil zelfs verder gaan dan het Hoofdbestuur. Aan de afgevaardigden wordt opgedragen voor te stellen de Algemeene Geschiedenis in het leerplan op te nemen en de heer Haaxman wenscht aan de voorgestelde eischen van het admissie-examen

1) Tooneel, 19e jaargang, no. 1a.

2) Ibidem, no. 1b, bl. 13 en 14.

3) Tooneel, 19e jaargang, no. 1c, bl. 28 en 29.

4) Ibidem, no. 1b, bl. 16 en 17.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Vervolg van XIX.

Ik heb waarlijk niet te klagen over een wat tooneelzaken betreft slecht memorie, en toch staan mij van die vertoening van *Emilia Galotti* in 1872 wel de andere belangrijkste rollen vrij goed voor, maar de titelrol niet. Als ik mij de voornaamste tooneelen weer voor den geest roep, zie ik alle hoofdpersonen tamelijk scherp omlijnd staan en handelen, alleen *Emilia* niet; in haar plaats doet zich een licht grijs waas voor mij op.

Wel vreemd, maar ik geloof toch dit verschijnsel te kunnen verklaren. Het komt, meen ik, door dat de vertolkster er van nooit *meer*, en ik voeg er dadelijk aan toe: nooit *minder* is geweest dan een *middelmatig* talent.

In geen vak en ook in geen kunst is middelmatigheid mij minder sympathiek dan in de kunst van tooneelspelen. Laat een artiest een of meer gebreken hebben, hinderlijke zelfs, als de *vonk*,

die hem tot kunstenaar stempelt, maar hier en daar voor den dag komt, dan vergeef ik hem zijn gebreken graag. Maar als die vonk steeds op zich laat wachten, dan mist voor mij het gepresteerde alle kracht en heerlijkheid, en kan geen *nooit-iets-bederven* dat ontbreken van die vonk vergoeden.

En als ik nu van de vele artiesten, die ik heb zien spelen, er één zou moeten noemen die *nooit* iets heeft *bedorven*, dan zou dat zijn NET ELLENBERGER.

Wat zij gepresteerd heeft, was altijd af; niemand, geloof ik, zal het tegenspreken. Zij heeft getrouw gewerkt, jaren en jaren, *onder* en later *naast* Mevr. KLEINE-GARTMAN. Héel veel rollen, waarvoor deze te oud was geworden, heeft zij overgenomen en gespeeld volkomen naar het patroon door Mevr. Kleine ontworpen; heel verdienstelijk, ik geef het toe, maar ook niet meer dan dat. De invloed van het spel van haar voorgangerster was dan elk oogenblik zichtbaar. En zeer sterk is dat voor mij het geval geweest, toen ik de *Jane Eyre* van Net Ellenberger zag, een rol, waarin ik Mevr. Kleine in 1867 nog heb zien schitteren ondanks dat zij toen alleen-dertig jaar aan het tooneel was.

Kracht voor eerste rollen heeft Net Ellenberger althans bezeten; in voldoende mate; maar die kracht zóó aanwenden dat ze mij warm maakte, heeft zij nooit gekund.

Haar stem was, tot voor een jaar of tien geleden, sonoor genoeg, maar het sonore ervan temperde zij altijd door het gebruik maken van een zekeren toon, die er op aangelegd, of laat ik nauwkeuriger zijn en zeggen: *aangewend* scheen om meewarigheid te wekken.

Haar uiterlijk, ik bedoel bepaaldelijk haar gelaat, is, van de zaal uit bezien, steeds innemend geweest, zelfs op later leeftijd, en zij is nu al een-en-zestig en een half; toch kan ik mij heel moeilijk voorstellen, dat ooit een van de toeschouwers op haar verliefd is geworden, ook maar voor vijf minuten. En nu is het wel mogelijk dat het weinig slanke van haar figuur daarvan mede-oorzaak is geweest, maar ik weet toch dat meer dan één lang niet slanke actrice, vóór ik de drie kruisjes achter den rug had, en soms nog wel daarna ook, in staat zijn geweest «mijn boezem feller te doen jagen», zooals wijlen Tollens zou hebben gezegd.

Routine... o! veel meer dan genoeg. Geen enkel artiest kan met eenige mogelijkheid althans noemenswaard meer hebben gespeeld dan zij. Ze is op haar 17^e jaar begonnen bij Duport, en daarna is zij opgetreden bij Driessens, bij Van Lier, bij J. Ed. de Vries (in Rotterdam), hier in den Stads-schouwburg onder Roobol, Tjasink en Peters, (in die dagen heette zij nog WILHELMINA VON DER

«teekenen» toe te voegen. Geen enkele stem verheft zich tegen den 15jarigen leeftijd van toelating; niemand stelt voor, dat de directeur een vakman moet zijn. Alleen wordt aan de afgevaardigden opgedragen te vragen omtrent den termijn, waarvoor de directeur wordt benoemd en omtrent de wijze, waarop hem eventueel ontslag zou kunnen worden verleend, een vraag, die nooit de algemeene vergadering bereikt heeft.

Ook deze algemeene vergadering bracht het niet verder dan een beslissing over het voorbereidend onderwijs. Daar dit besluit niet in overeenstemming was met zijn wenschen, trad het Haagsche afdeulingsbestuur collectief af, maar kwam op dit besluit terug op aandrang van Mr. J. E. Banck, die wenschte, dat deze demissie in beraad zou worden gehouden in afwachting van de a. s. algemeene vergadering, waarin de artikels van het reglement der Tooneelschool nader in behandeling zouden komen 1).

In een vacature werd toen Mr. F. Struben tot afdeulingsbestuurder gekozen. Bij deze zelfde gelegenheid werd op voorstel van Mr. Banck met algemeene stemmen besloten aan de algemeene vergadering voor te stellen het onderwijs in het Engelsch in het programma van de vakschool op te nemen 2).

Aan dit verlangen werd door het hoofdbestuur voldaan en bij de eenigszins gewijzigde reglements-voorstellen, die op de Algemeene Vergadering van 9 Mei 1890 in behandeling kwamen, werd het Engelsch in het leerplan opgenomen. Behoudens enkele redactie-wijzigingen kwamen deze voorstellen, wat bovengenoemde artikels betreft, (thans art. 2, 15, 27 en 28) overeen met het concept van het vorige jaar 3). Over art. 2 en 27 werd geen discussie gevoerd; aan art. 28 werd in overeenstemming met de wenschen, door den heer Haaxman het vorige jaar geuit, «teekenen» toegevoegd en art. 15 wordt in eenigszins gewijzigde redactie vastgesteld. Het geheele reglement wordt zonder

1) Tooneel, 19e jaargang, no. 2, bl. 12.

2) Ibidem, no. 4, bl. 28.

3) Ibidem, no. 12 en 13, bl. 98 vlg.

FINCK ELLENBERGER), en daarna weer bij de Vereenigde Tooneelisten, directie Stumpff en Veltman; en ga de affiches maar na: bijkans geen enkel zult ge er vinden waarop niet haar naam prijkt. — Acht-en-dertig en een half was zij, toen zij bij de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel werd geëngageerd, als *jonge eerste hoofd- en eerste rol*.

Een *jeune première* van dien leeftijd heb ik meer bijgewoond, en als Mevr. Ellenberger maar wat minder zwaar op de hand was geweest, zouden heusch haar jaren en haar uiterlijk haar niet in den weg hebben gestaan, maar zich *luchtig* bewegen ging boven haar krachten, en dat liep vooral sterk in het oog in *Dora van Sardou*, waarvan zij de titelrol vervulde. Ze moet, althans in het begin, het ondanks alle ontberingen onbedorven en onbezorgde Spaansche meisje voorstellen, en haar eerste entrée, een zeer moeilijke trouwens voor een actrice op leeftijd, dient terstond in te slaan: zij moet van links komen met het haar nog niet geheel opgemaakt, een kapmantel over de half ontbloote schouders hebbend, op één pantoffel, zoekend naar en roepend om den tweeden. Als dat niet zeer luchtig gaat, is het heelemaal mis; nu *heelemaal* mis was het niet, maar toch wel: *mis*. Ik hoorde weer het aangevende quasi-jonge toontje, waarover ik het straks had, en zag haar ietwat plumpe verschijning

hoofdelijke stemming, dus met medewerking van Den Haag, aangenomen 1).

Op de Algemeene Vergadering, den 18^{en} Mei 1895 te Groningen gehouden, kwam het thans vigeerende reglement op de Tooneelschool tot stand. Wat de betwiste punten betreft wordt in Art. 2 het onderwijs in de moderne talen voor de A. leerlingen gehandhaafd, worden in Art. 14 de vakken, waarin de directeur onderwijs kan geven, beperkt tot: *a* voordracht, spel en figureeren, *b* de zoogenaamde dramatische letterkunde, blijft in Art. 27 de leeftijd van toelating gehandhaafd op 15 jaar en zijn in Art. 29 de eischen voor het admmissie-examen der A leerlingen zoo gesteld, dat degenen, die een school van meer uitgebreid lager onderwijs hebben afgehoopen er aan kunnen voldoen (*wensch van Den Haag in 1885. Zie hiervoor*) [Nederlandsch, Fransch, Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis en Aardrijkskunde]. Tevens werd bij deze gelegenheid het voorbereidend onderwijs aan de Tooneelschool afgeschaft 2).

Op de vergadering der Haagsche Afdeeling van 10 Mei 1895 werden deze reglementswijzigingen besproken en met op één na algemeene stemmen aangenomen. De heer Haaxman sprak toen onder instemming der vergadering de meening uit, dat het op den weg der Afdeeling, die herhaaldelijk op de opheffing der voorbereidende school had aangedrongen, lag in het desbetreffend voorstel het Hoofdbestuur krachtig te steunen (notulen der Haagsche Afdeulingsvergadering). De Afgevaardigden ter algemeene vergadering, o. a. de heer Mr. H. W. F. Struben (de heer Haaxman had zich een benoeming tot plaatsvervanger laten welgevallen), steunden te Groningen de voorstellen van het Hoofdbestuur, die ook met hun medewerking tot stand kwamen 3).

Gaan wij het voorgaande na, dan zien wij, dat de Haagsche Afdeeling tusschen 1885 en 1898

1°. geen pogingen gedaan heeft om in het reglement te bepalen, dat de Directeur der Tooneelschool een vakman moet zijn,

1) Ibidem, no. 15 en 16, bl. 123 en 124.

2) Zie reglement der Tooneelschool.

3) Tooneel, 24e jaargang no. 15 bl. 107 en 108.

over de planken zoogenaamd huppelen, op een manier die mij van de wijs bracht en mijn lachlust opwekte; en toch, toen ze eenige oogenblikken op het tooneel was, kwam haar routine haar weer te hulp, en het resultaat was dat ze de zware scènes, met name die in het vierde bedrijf, heel verdienstelijk gespeeld heeft en dat ze *Dora* . . . niet heeft bedorven.

Het is zooals ik gezegd heb: Net Ellenberger heeft *nooit* iets bedorven. Maar dat is dan ook de hoogste lof, dien ik haar geven kan, want naar het vurig sprankje heeft zij mij altijd laten smachten; anderen hebben het misschien bij haar zien glimmen en gloeien, ik niet; daarom is zij mij als actrice nooit sympathiek geweest, en daardoor zal het dan ook wel gekomen zijn dat ik mij niets meer van haar *Emilia Galotti* herinner.

Wél daarentegen herinner ik mij het spel van de twee artiesten, die voor de ouders van Emilia speelden.

De moeder, *Claudia Galotti*, was Mevr. CHR. STOETZ. Ik kan niet zeggen dat ik in verrukking ben geraakt door haar creatie; maar dat is ook geen wonder: de groote kracht van Mevr. Stoetz lag in haar volmaakt natuurlijk spelen, en hoe zou nu een artiest in zulk een romantisch gewrocht door natuurlijkheid effect kunnen maken! Dat Mevr. Stoetz echter wel in staat was dergelijke karakters, mits niet aan onnatuur lijdend,

2°. aan alle voorstellen om den leeftijd van toelating op 15 jaar te bepalen zonder eenig bezwaar haar medewerking verleend heeft,

3°. in plaats van het onderwijs in de moderne talen af te schaffen mede het initiatief heeft genomen om naast het Fransch en het Hoogduitsch het Engelsch in het leerplan der Tooneelschool op te nemen,

4°. een voorstel gedaan heeft tot uitbreiding der eischen van toelating in plaats van deze te beperken tot kennis der Nederlandsche taal, en ten slotte in een officieele toelichting op amendementen, door haar ingediend, uitdrukkelijk verklaard heeft, dat zij in de regeling der meer genoemde 4 punten haar principe terugvond.

Na deze uiteenzetting zal het niet moeielijk zijn de vraag te beantwoorden, in hoeverre het afgetreden Haagsche Afdeulingsbestuur het recht had te beweren, dat de voorstellen van 1898 een uiting waren der denkbeelden, die sedert 1885 *steeds* het richtsnoer der Afdeeling zijn gebleven.

Bij de algemeene vergadering van 1898 diende Den Haag zijn bekende voorstellen in. Op voorstel van Amsterdam, door Delft geamendeerd, werd het onderzoek dezer voorstellen onderworpen aan het oordeel eener commissie, waarin o. a. de leden der Haagsche Afdeeling Mr. Banck en Mr. Vaillant zitting hadden. Het rapport dezer commissie behoeft hier niet herhaald te worden. Alleen vinde hier de volgende mededeeling haar plaats. Toen uit een discussie, waaraan alle aanwezige leden der Commissie, ook Mr. Vaillant, deelnamen, bleek, dat men algemeen van gevoelen was, dat het imperatief voorschrijven, dat de Directeur een vakman moet zijn, minder wenschelijk was, heeft Mr. Banck in de vergadering van 15 Jan. 1899 de motie geformuleerd 1), die ook met zijn instemming en met medewerking der Haagsche Afgevaardigden door de laatste algemeene vergadering is aangenomen.

Deze motie luidde als volgt:

«De algemeene vergadering, kennis genomen van het rapport der Commissie van advies over

1) Notulen der Commissie-vergadering van 15 Jan. 1899.

weer te geven, heeft zij, gesteld dat dat noodig was, bewezen door haar superieur spel als *Mevrouw Brissot* in *Dénise* van *Dumas fils* 1).

Eenigszins aan hetzelfde euvel ging KLAAS VOS mank, als *Odoardo Galotti*; ook hij worstelde tegen de onnatuur van zijn rol, en had bovendien, evenals trouwens Mevr. Stoetz, zijn uiterlijk niet mee; hij leek allerminst een op een gegeven oogenblik opbruisenden ouderwetschen Romein, gestoken in het costuum van een achttiende-euwschen Italiaan en doortrokken van den zuurdeesem van Lessingiaansche romantiek. — Klaas Vos had namelijk van moeder-natuur zulk een ge-laaitsuitdrukking gekregen, dat hem het huilen altijd nader scheen te staan dan het lachen.

Waarschijnlijk was dit ook wel een van de oorzaken waarom hij het zoo weinig ver heeft gebracht en maar zelden op het groote publiek een machtigen indruk maakte. Ook zijn emplooi van *père noble* en *financier* gaf hem uit den aard der zaak weinig gelegenheid om bijzonder op den voorgrond te treden.

Zeer zeker intusschen is hij veel te weinig geapprecieerd geworden. Er zijn enkele rollen door hem zóó gespeeld, dat zij mij althans buitengewoon hebben getroffen. Zijn *Caussade* in *Vrienden van ons* heb ik vroeger al als zeer

1) Over deze rol van haar heb ik reeds in Hoofdstuk VI van mijn *Tooneel-herinneringen* gesproken.

de voorstellen der afdeeling 's-Gravenhage tot reorganisatie der Tooneelschool, spreekt de wenschelijkheid uit, dat *bij een eventueele vacature van het directeurschap* bij voorkeur een vakman tot directeur der Tooneelschool zal benoemd worden». Bekend is het schrijven van het Haagsche Afdeelingsbestuur, waarin het op grond van het aannemen dezer motie het ontslag van den directeur der Tooneelschool na een jaar eischte. Het Hoofdbestuur meende, dat in de woorden «eventueele vacature» geenszins ligt opgesloten, dat thans een vacature in het leven moest geroepen worden, verklaarde zich bereid, als het Haagsche Afdeelingsbestuur bij haar opvatting der motie bleef, een buitengewone algemeene vergadering bijeen te roepen, die in hoogste ressort haar eigen besluiten heeft te interpreteren 2). Het Hoofdbestuur meende bij de opvatting, die het van de beslissing der algemeene vergadering had, zich aan *perfidie* tegen den directeur der school schuldig te maken, als zij, zonder den hoogsten rechter in dezen gehoord te hebben, meeding met de voorstellen van het Haagsch Afdeelingsbestuur.

Op bovengenoemd schrijven van het Hoofdbestuur kwam nooit enig antwoord van Den Haag in; het Afdeelingsbestuur had dus bezwaren om bij een verschil van meening met het Hoofdbestuur de beslissing over te laten aan dat lichaam, dat hiertoe alleen wettig aangewezen is. Het gaf er de voorkeur aan om in zijn kwaliteit van Afdeelingsbestuur de Haagsche leden over te halen voor hun lidmaatschap te bedanken 1).

Ziedaar, gelijk wij aangekondigd hadden, de geschiedenis der regeling van het onderwijs aan de Tooneelschool en der (speciaal in Den Haag) daaromtrent gekoesterde verlangens beschreven uit onweerspreekbare officieele gegevens.

Het is ons voornemen het hierbij te laten.

Het Hoofdbestuur.

2) Tooneel, 28e jaarg., no. 23 en 24.

1) Tooneel, 29e jaarg., no. 1.

goed geslaagd vermeld, maar ook zijn *Baas van Ommere*n in *Zege na strijd* van *Schimmel*, en vooral zijn *Martial* in *Ferréol* van *Sardou* getuigden van groot talent. Als dus in de dagen, toen hij bij Het Nederlandsch Tooneel was geëngageerd (1876—1879), niet juist DAAN VAN OLLEFEN, de *oude*, hem in den weg had gestaan en hem door gunstiger uiterlijk — geenszins echter door artistieke gaven — had overtroffen, zou hij zeker meer en gewichtiger rollen te spelen hebben gekregen. Het heeft mij dan ook zeer verbaasd dat hij zich in 1879 heeft laten verleiden om over te gaan tot het gezelschap van *Albregt, Van Ollefen, Mooren Veltman*, want nu hield hij natuurlijk dien zelfden Daan van Ollefen voor zijn neus. Eén ding is zeker: Het Nederlandsch Tooneel heeft sedert nooit weer zulk een goede vader-rol gehad, altijd wel te verstaan in het meer burgerlijke genre. Edellieden voorstellen ging hem nooit zoo best af, evenmin trouwens als verzen zeggen: met zijn *Willebrord* in den *Gysbrecht* heb ik nooit kunnen dwepen, en ook niet met zijn *Amias Paulet* in *Maria Stuart*.

In 1882, na de ongelukkige drie jaren op het Leidsche-plein, kwam *Klaas Vos* bij het gezelschap van *A. van Lier*, en daar heb ik hem heel mooi in *Nelly* den *David Trent* zien voorstellen, den ongelukkigigen grootvader, in wien

Haagsche Brieven,

DOOR

J. VAN DRACHT.

Waarde Redacteur,

«Voor een brief geen plaats en voor een kattedelletje te veel stof!» Het ziet er mooi uit! Ik moet me dus maar bepalen tot algemeenheden. Het seizoen is goed begonnen, al kregen we tot heden niet het bij uitstek pakkende stuk, dat de toeschouwers in verrukking brengt. De *K. V. Het Nederlandsch Tooneel* heeft ons, achtereenvolgens, heel gauw een groote verscheidenheid van nieuwe stukken te zien gegeven. Met recht is de vertooning geroemd. We hebben hier zeer gewaardeerd de zorgen aan de voorbereiding en tooneelschikking besteed en, daar men wezenlijk niet had te klagen over gebrek aan afwisseling, zijn, naar ik verneem, geabonneerden en trouwe bezoekers voorloopig tevreden. Wat onze leden aangaat, die zijn in de wolken. Verleden jaar, bestond er wel reden voor de vrees dat de uitnodigingen voor het bijwonen van een gratis voorstelling voor goed moesten worden geschrapt van het lijstje der verlangde en verwachte heerlijkheden. Er werd gefluisterd, redacteur, dat ook gij het had verbruid, door mijn brieven op te nemen en u zelf ook niet heel vriendelijk te toonen voor de *Koninklijke*. Maar, gelukkig, ofschoon er in de redactie van ons blad geen verandering kwam, is er wél iets gewijzigd in de verhouding tusschen de *Koninklijke* en onze Afdeeling. We mogen daarmede ons nieuw bestuur geluk wenschen. Weldra zullen onze Haagsche leden de uitnodiging ontvangen om een, te 's-Gravenhage éérste, voorstelling bij te wonen van een oorspronkelijk Nederlandsch blijspel door den heer de Koo.

Tivoli kwam hier eenige voorstellingen geven in Dierentuinzal en Gebouw. Merkwaardig is enkel te noemen de creatie van *Zaza* door mevrouw *Mulder—Roelofsen*. Deze getuigde van werkelijk groot talent. Ik geloof dat de directie maar matig tevreden is over de geldelijke resul-

de hartstocht voor het spel voortdurend strijdt tegen de liefde voor zijn kleindochter.

Ook rollen die meer aan den komischen kant waren, vonden bij hem een goede vertolking, en juist bij *Van Lier* kreeg hij nogal eenige van deze te spelen, bij voorbeeld *Wagner*, in *Faust*, en *Baron de Cambry*, in *Frou-frou*. De laatste rol, evenals den *ouden Duval*, in *Marguerite Gautier*, en *Gretch*, in *Fedora*, speelde hij in de dagen toen *Mevr. Frenkel-Bouwmeester* haar eerste werkelijke triomfen vierde. — Zoo was dan ook *St. Phar*, in *Olympia of het leven eener tooneelspeelster*, een van zijn lievelingsrollen, en deze werd door hem o.a. vervuld den 31^{en} Maart 1876, toen hij zijn 25-jarigen tooneeldienst herdacht (tegenwoordig zegt men: jubileum vierde).

In de laatste jaren van zijn leven sukkelde hij vreeslijk aan rhumatiek; en daardoor is het gekomen dat hij steeds minder en minder te doen kreeg en eindelijk belandde bij het gezelschap van *Charles de la Mar* in *Tivoli*. Eéns, in het seizoen 1889/90, heb ik hem daar gezien, toevallig in een stukje van mij zelf, in *Thuisgebleven*. Hij speelde toen het miniem-kleine rolletje van *Knuppel, brigadier van de politie*. Ondanks of misschien juist dank zij de stramheid van zijn ledematen, maakte hij er een wel wat oud maar toch heel aardig type van; maar dat neemt niet weg dat ik erg met

taten van haar bezoeken aan de hofstad. Die Dierentuinzal is dan ook zeer ongeschikt voor tooneelvoorstellingen. Het is te verwonderen dat men niet beproeft de acoustiek wat beter te maken, b.v. door het inleggen van een klankbord, zooals men er vroeger een had, en zeker nog heeft, in die geluid smorende zaal van het Amsterdamsch Paleis voor Volksvlijt. Daar hielp of helpt het toch wel degelijk.

De Rotterdamsche tooneelstukken kwamen hier met *De Hofslachter*, in den Schouwburg.

Willem van Zuylen gaf Donderdag, 16 Nov. een voordrachten-avond uitsluitend voor leden der Haagsche afdeeling van het N. T. V. Velen zijn hem gaan hooren en, natuurlijk, werd de komische zegger dankbaar toegejuicht na elk der zeven voorgedragen stukjes. Vol was de foyer van het Gebouw niet, maar toch flink bezet. We kregen den indruk dat allen zich recht behagelijk voelden, zoo zonder vreemden, op een avondje speciaal voor hen georganiseerd. Royaards droeg, dienzelfden avond, *Julius Caesar* voor in 't Nut. Dat trof ongelukkig, want er zijn nog al wat leden van het N. T. V. óók lid der Maatschappij t. N. v. 't'A. Ook nog naar de opera werden de Hagenaars vriendelijk gelokt.

Berichten.

CATHARINA BEERSMANS.

Juist toen dit blad ter perse ging, vernamen wij het overlijden, nog onverwacht, van de hoogst begaafde tooneelspeelster *Catharina Beersmans*, die heden nacht ontsiep, na lang lijden, te Rotterdam. Algemeen geëerd om haar buitengewoon talent en haar ijzeren energie, zal zij, ofschoon *Turnhoutsche* van geboorte, door geheel Nederland worden betreurd als een der besten onzer.

Onze groote dagbladen bevatten heden waardeerende artikelen over deze begaafde artiste. Het is nu te laat om er iets uit over te nemen. *Mevrouw B.* wordt te Brussel begraven.

den man te doen had toen ik hem lichamenlijk zóó afgetakeld vond.

Daarna heb ik hem niet meer zien spelen; hij heeft trouwens nog maar een paar jaar voortgesukkelde en eindelijk rust in het graf gevonden.

Klaas Vos heeft zich ook gewaagd aan het schrijven van een gelegenheids-tooneelstuk: *Drie eeuwen geleden, den Briel op den 1^{en} April 1572*, dramatische schets, door hem natuurlijk bestemd voor de April-feesten van 1872. Het is echter niet op den 1^{en} April zelf gespeeld, toen werd gegeven een stuk met nog veel langeren titel, namelijk *Moederliefde en Heldenmoed of de gevangenis op het slot 's-Gravenstein in Antwerpen* van *A. Ruysch*; maar wel werd het eenige dagen te voren en eenige dagen er na vertoond; de 1^e voorstelling had plaats den 27^{en} Maart van dat jaar.

Bepaald succes heeft het niet gehad, maar het werd toch beschouwd deel uit te maken van datgene wat die feesten heeft opgeluisterd; de Brielsche commissie ten minste, die een jaar later een verzameling van *Apriliana* heeft aangelegd, vond het stuk belangrijk genoeg om *Klaas Vos* een afschrift er van te vragen, en kreeg dit ook van hem; het is namelijk niet in druk verschenen 1).

Amsterdam, November 1899.

(Wordt vervolgd).

1) Een afschrift bevindt zich in de Universiteits-bibliotheek alhier.

BIJVOEGSEL behoorende bij „HET TOONEEL”.

MAANDAG 20 NOVEMBER 1899.

Negen-en-twintigste Jaargang. No. 6 en 7.

Het 25-jarig Bestaan der Tooneelschool.
1874 — 23 November — 1899.

Losse Aanteekeningen en Herinneringen,

DOOR

S. J. BOUBERG WILSON.

„De Geschiedenis van het Tooneel-
verbond is in de eerste plaats die van
de Tooneelschool.”

MR. J. N. V. HALL.

INLEIDING.

In het midden dezer eeuw was de klacht algemeen, dat het Tooneel en de Dramatische Kunst in Nederland zich in schromelijken staat van verval bevonden. Het schouwburgbezoek was geen genot meer voor de ontwikkelden. Onverschilligheid, zoo niet erger, heerschte toen alomten opzichte van het Nationaal tooneel. Slechts zeer weinigen hadden nog geloof in zijn toekomst. Onder dezen behoorde o. a. Mr. Jacob van Lennep, die in 1851 met een uitgewerkt plan voor den dag kwam tot verbetering van den bestaanden toestand. Hij mocht zelfs den machtigen steun verwerven van Z.M. Koning Willem III; maar niettemin, waarschijnlijk ook wel door den weinig practischen zin der beoogde hervormingsmiddelen, slaagde de onderneming niet.

«Toch heeft die doodgeboren vrucht van goeden wil en kunstliefde middellijk een goeden invloed geoeffend. Van het gebied der ijdele declamatie was de kwestie op het terrein der werkelijke daad overgebracht. Men had een voorstel gedaan tot verbetering, men had geformuleerd wat men wilde.»

Op de sedert 1849 in het leven getreden Nederlandsche Taal- en Letterkundige Congressen werd de treurige toestand herhaaldelijk besproken. Wel werd daardoor de zaak levendig gehouden, maar tot een bepaald resultaat kwam het vooreerst nog niet. Het duurde tot 1867 en 1868 alvorens ernstige plannen ter opbeuring aan de hand werden gedaan. Van deze kwam niets; doch in 1869 stelde MR. J. N. V. HALL, op het Leuvensch Congres, voor tot de oprichting van een Tooneelverbond over te gaan, welk voorstel, warm ondersteund, bij acclamatie werd aangenomen.

Op 19 December 1870 werd de constitueerende vergadering van de nieuwe Vereeniging gehouden, die 200 leden telde met f 700 inkomsten.

Inmiddels had de «Maatschappij tot Nut van 't Algemeen», begrijpende, dat het Tooneel eene opvoedende en onderwijskracht voor het volk behoort te zijn — aan welke roeping het geenszins beantwoordde — de handen aan 't werk geslagen en, met eene jaarlijksche bijdrage van f 2000, de opleiding van jeugdige tooneelkunstenaars binnen den kring van hare bemoeiingen getrokken.

De oprichters van het Tooneelverbond echter meenden, dat juist deze opleiding bovenaan moest staan op het program, dat zij zich hadden voorgesteld te verwezenlijken, en dat het «Nut» uitterwaard en op den duur niet kon doen.

Er moest dus eene Tooneelschool worden gesticht.

De verbetering van het tooneel — wilde men iets duurzaam tot stand brengen — moest van onder-op worden begonnen: een nieuw geslacht van degelijk ontwikkelde tooneelspelers gevormd worden.

DE TOONEELSCHOOL OPGERICHT.

Vier jaar evenwel heeft het nog geduurd, alvorens deze Instelling tot stand kwam. Maar gedurende dien tijd werd ijverig en met volharding de oprichting voorbereid. Zoo werd door de eerste algemeene vergadering van het Verbond, 27 October 1871, met algemeene stemmen, ofschoon na vele discussiën, een vrij omvangrijk leerplan voor een 3-jarigen cursus aangenomen, waarbij voor de toelating nog al strenge eischen

werden gesteld. Om van de Tooneelschool eene degelijke school te maken, wilde men geene leerlingen hebben, dan flink ontwikkelde, die het te geven onderwijs met vrucht zouden kunnen volgen. De minimum leeftijd zou 13 jaar zijn.

Hoófdzorg was echter vooreerst de finantiële kwestie. Men ontveinsde zich niet dat de Inrichting groote offers zou eischen. En waar het geld vandaan te halen, nu het Verbond zelf nog maar zeer weinig zou kunnen bijdragen? Er werd druk gecorrespondeerd en gesproken met de Besturen van Genootschappen, wier doel geacht werd het verleen van steun mogelijk te maken. Veel tegemoetkoming werd evenwel niet gevonden. Slechts de «Maatschappij tot Nut van 't Algemeen» besloot 14 Augustus 1872 «aan het Nederlandsch Tooneelverbond een subsidie van f 10.000 toe te zeggen ter gedeeltelijke bestrijding der kosten van oprichting eener Tooneelschool.»

Zoolang deze nog niet bestond, was de Maatschappij geneigd om de leerlingen der totnutoe door háár beheerde Inrichting aan de zorgen van het Tooneelverbond toe te vertrouwen, en daarvoor eene som van f 2000 's jaars te verstrekken.

Ten gevolge van deze besluiten ging het Verbond er alsnu toe over, op hoe kleine schaal dan ook en met hoe weinig zekerheid voor het voortbestaan, eene Tooneelschool op te richten. Zij werd 23 November 1874 geopend.

Het aantal leerlingen bedroeg zeven, waarvan 2 van het «Nut» werden aangenomen en 5 werden toegelaten na een op 16 November gehouden admissie-examen. Twee der vijf moesten echter spoedig weér worden verwijderd. De beide «Nuts»leerlingen waren ANNA SABLAIROLLES en CORNELIS SCHULZE.

Het gebouw, dat betrokken werd, was eene woning op de Prinsengracht bij de Reestraat (te Amsterdam).

Als Directeur was aangesteld de Heer J. H. RENNEFELD, lid van het Bestuur der Amsterdamsche Afdeeling, een alom geacht beoefenaar der kunst van voordracht en tooneelkenner.

Het onderwijs werd, behalve aan den Directeur, (lezen en teekenen) opgedragen aan Mevr. M. J. KLEINE-GARTMAN (voordracht en oefeningen op het tooneel), en de hh. I. BRALS (Nederl.), F. C. DELFOS (Fransch, Hoogd. en Engelsch), F. NOUT (Mythologie, Aardrijksk. en Geschiedenis), W. J. HOFDIJK (geschied. v. h. tooneel, ontleding van drama's en costumkunde), Prof. LEMCKE (aesthetica) en den heer MATTERN (zang).

Tot eene Commissie van Beheer en Toezicht over de nieuwe stichting werden benoemd: Mr. G. VAN TIENHOVEN (voorz.), Dr. B. J. STOKVIS (onder-voorz.), J. ELIAS HACKE (secret.-penn.), H. J. SCHIMMEL, H. DE VEER, J. G. DE HOOP SCHEFFER en H. BINGER.

FINANTIËELE BESLONNINGEN.

De School was onder geldelijke bezwaren geopend. Voor een volledigen cursus van 3 jaar waren de uitgaven berekend op f 12000 's jaars. Voor het eerste jaar waren die geraamd op f 7050, hieronder begrepen de kosten van inrichting. De ontvangsten zouden echter — hoewel zonder het schoolgeld ad f 50 per leerling mede te tellen — slechts f 6073 bedragen. Toch meende het Hoofdbestuur de proef te mogen, ja te moeten wagen, in de overtuiging dat, wanneer eens de zaak op deugdelijke gronden was gevestigd, men met recht een beroep op Staat en Stad mocht doen om deze inrichting te steunen. Had de Tooneelschool eens van hare levensvatbaarheid doen blijken, dan zou men (behalve op Staat en Stad) ook op eene aanzienlijk hogere bijdrage van de «Mij. tot Nut van 't Algemeen» mogen rekenen.

Mochten intussen de berekeningen voor dit eerste jaar falen en alle strengen breken, dan hadden, in dat onverhoopt geval, particulieren zich bereid verklaard om door hun steun het deficit te dekken.

Van dit belangeloos aanbod behoefde echter gelukkig geen gebruik te worden gemaakt; want de kansen op duurzame finantiële zekerheid

werden aanmerkelijk verbeterd, zoowel door den aanzienlijken aanwas van leden van het Verbond — van 497 in 1873/74 tot 791 in 1874/75 — als doordat Z.M. Koning Willem III in Januari 1875 het Hoofdbestuur verblijdde door een jaarlijksche subsidie van f 5000 te zijner beschikking te stellen, «om die, op de wijze welke het 't geschiktst oordeelen zou, aan te wenden tot bevordering van den bloei van het Nederlandsch Tooneel»¹⁾.

Maar al was deze vorstelijke gift een krachtige steun tot bevestiging der jonge stichting, daar stond tegenover, dat de bijdrage van het «Nut» na het tweede jaar de School niet verder zou geschonken worden, en dat deze Maatschappij zich aan hare in 1872 gedane toezegging tot het verleen van een subsidie, groot f 10.000, alleen dan nog zou gebonden rekenen, wanneer vóór 1 Juni 1876 de toekomst der School finantiël verzekerd zou blijken.

En die vastheid was er nog geenszins, al bleven de zaken overigens goed gaan.

Het aantal leden van het Verbond toch was steeds toenemende. Het steeg van 791 tot 955 (in 1875/76) en was in Oct. '76 reeds tot ongeveer 1000 aangegroeid.

Bovendien gaf het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen een bewijs van vertrouwen in de toekomst der School, door zich bereid te verklaren den eersten termijn (f 5000) der in 1872 toegezegde bijdrage in de oprichtingskosten van een gebouw voor de Tooneelschool uit te keeren, onder mededeeling dat de tweede termijn zou worden uitbetaald op den dag dat het voltooid gebouw zou zijn afgeleverd.

Verder wendde het Hoofdbestuur zich, onder dagteekening van 11 Maart 1876, tot den Minister van Binnenlandsche Zaken met een adres, waarin de aandacht van den Minister op het hooge gewicht van de Tooneelschool werd gevestigd en verzocht werd dat Zijne Excellentie het verleen van een Rijkssubsidie aan deze eerste Nederlandsche Instelling van dien aard in ernstige overweging mocht nemen.

Eerst na ongeveer 4 jaren werd het Rijk bereid gevonden tot steun, doch ten slotte werd hij niet verstrekt.

Eindelijk zij vermeld, dat voor den voorgenomen bouw van eene eigen School door het Hoofdbestuur bij belangstellende particulieren tot het aangaan eener 4°/_o leening, groot f 12000, werd besloten, met jaarlijksche aflossing van één aandeel ad f 500. Deze schuld is binnen den gestelden termijn geheel gedelgd.

EEN EIGEN GEBOUW VERKREGEN.

Uit de voorgaande regelen bleek reeds van het voornemen om een eigen gebouw op te richten. De noodzakelijkheid daartoe had zich al dadelijk na het betrekken der woning op de Prinsengracht doen gevoelen. De bekrompen beurs was oorzaak geweest, dat de inrichting der schoollokalen, zonder aan de gewenschte doelmatigheid iets te kort te doen, toch met de grootst mogelijke eenvoudigheid was geschied. Maar zelfs aanmatige eischen konden deze op den duur niet voldoen.

Eene ramp was het dus allerminst, toen de huur van dit gebouw na 1 Mei 1876 niet kon worden voortgezet, en op dien datum eene andere woning moest worden aanvaard. Gekozen was eene op den Singel, hoek Warmoesgracht. In dit nieuwe gebouw waren de schoollokalen wel geschikter ingericht dan in het vorige, doch dezelfde behoefte aan meer ruimte deed zich evenzeer gevoelen en de wensch om een eigen, vast gebouw te bezitten, dat van den beginne af aan het ideaal was geweest, werd slechts te krachtiger.

Toen nu het «Nut» zijne eerste uitkeering van f 5000 had gedaan, kon hieraan een begin van gevolg worden gegeven. IJverig werd uitgezien naar een aan het doel beantwoordend terrein, dat men zou kunnen aankopen. Een adres aan

¹⁾ De bedoeling was natuurlijk: het tooneel in ons Vaderland; de vereeniging, thans bekend onder den naam „het Nederl. Tooneel”, bestond toen nog niet.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam leidde tot schriftelijke onderhandelingen en eindelijk tot het Raadsbesluit van 25 Juli 1877, waarbij een stuk gemeentegrond ter grootte van 214 centiares, gelegen aan den Schans nabij de Raampoort (thans Marnixstraat bij de Bloemgracht) aan het Tooneelverbond tegen f 214 's jaars in erfpacht werd afgestaan.

Op 8 November d. a. v. werd het bouwen van eene Tooneelschool met Directeurswoning, naar het plan van den architect A. L. van Gendt aanbesteed en gegund aan de laagste inschrijvers, P. Groenhoff en A. G. Haak, voor eene som van f 18,900. De termijn van oplevering werd op 1 Augustus 1878 gesteld. Ze vond echter iets later plaats, zoodat het Gebouw eerst op 8 November kon worden ingewijd. Dit geschiedde daags vóór de Algemeene Vergadering van het Tooneelverbond, officieel, voor afgevaardigden en genoodigden. Gelukkig geslaagde proeven in Voordracht en Spel der leerlingen van de 2de en hoogste klassen, voorafgegaan door een goed gedacht en goed gesproken woord van den Directeur 1), maakten den inwijdingsavond tot een recht genoeglijken en recht bemoedigenden. De feestelijkheid werd gevolgd door eene bijeenkomst in «Maison Wackwitz», waar door de Amsterdamsche Afdeeling aan allen, die de voorstelling hadden bijgewoond, gastvrij een souper werd aangeboden.

HET GEBOUW VAN BUITEN EN VAN BINNEN.

In tegenstelling met de meeste huizen, heeft de Tooneelschool groter gevelbreedte (21.40 Meter) dan diepte (7.95 Meter). Zij heeft, op den beganen grond, twee vensters aan weerskanten van den ingang en op de bovenverdieping vijf hooge, breede ramen. De voorgevel is in donkeren baksteen met geelgrijzen zandsteen ontworpen, waarvan de vormen grootendeels aan den Romaanschen stijl zijn ontleend. Deze voorgevel zou, met zijn ietwat vestingachtig karakter, misschien niet de bestemming van het gebouw doen vermoeden, waren er niet eenige motieven, aan het tooneel ontleend, in aangebracht, en stond niet boven de inspringende deur de naam «Tooneelschool» gegrift.

Het benedengedeelte van het gebouw bevat aan beide zijden van de gang, die met eene trap naar den bel-étage geleidt, de 4 kamers, oorspronkelijk voor directeurswoning bestemd. Rechts en links van eene tweede gang, parallel met de straat en achter de woonvertrekken, zijn keuken en kelder, terwijl 2 deuren erin toegang verleen tot den tuin, achter het gebouw, door de Singelgracht bepaald. Het ruim uitgebouwd trapportaal naar de eerste verdieping scheidt zich halverwege in tweeën en voert naar de schoollokalen. Deze zijn hoog, ruim en luchtig, ten getale van drie, voor even zoovele klassen, waarvan één ingericht met een tooneel, dat op den duur, ongelukkig, wel wat al te klein is gebleken voor de behoefte. Dit tooneel wordt met den teekenenden naam van «stooft» aangeduid. Het bezit twee kamerdècours en een boschdito, evenals scherm en manteaux, geschilderd door den heer v. d. Hilst, décorateur van den Stadsschouwburg. Onnoodig te zeggen, dat het zich boven den grond der eigenlijke schoolkamers verheft. De drie lokalen kunnen door twee tot aan de plafonds reikende en zich in vieren vouwende deuren tot ééne groote zaal gevormd worden, die ongeveer 100 personen kan bevatten. Twee kleine kledkamertjes worden bezijden tooneel en achterst schoolvertrek aangetroffen; bovendien zijn in den wand van twee lokalen kasten voor berging van requisieten, boeken, enz. aangebracht. In de middelste kamer staat eene piano, en hangt een groote spiegel ten gebruike van de lessen in Mimiek, Plastiek, Grimeeren en Houding. De bibliotheek is gehuisvest in drie groote, mahoniehouten kasten, voor twee rijen boeken.

Alle vertrekken zijn in drie nuanceeringen bruin geschilderd en hebben een eenvoudig, net, maar toch gezellig aanzien. Eene marmeren buste van den heer J. L. Wertheim, een tijdlang een zeer gewaardeerd Secretaris der Commissie van de School, versiert de tooneelkamer, waar tevens de wanden prijken met de portretten van den eersten directeur, Rennefeld, en van mevrouw

Kleine, en ook de oorkonde hangt aan mevrouw Kleine bij haar afscheid van het Tooneel (1885) door de Amsterdamsche afdeeling opgedragen, een meesterwerk van penteekening door Antonie Grevenstuck.

In het middenste lokaal is een portret in olie- verf aangebracht van wijlen den tooneelspeler Albregt, terwijl drie afgietsels in gips er de een-tonigheid der muren breken.

De bibliotheekkamer eindelijk bevat de portretten van den heer J. L. Wertheim (photographie) en van mevrouw Wattier—Ziezenis in de rol van Epicharis en van Andries Snoek in die van Orestes.

Alle drie lokalen worden bij voorstellingen door gaskronen en lusters verlicht.

De zolderverdieping, die óók eene flinke hoogte heeft, bevat drie kamers voor inwonende leerlingen, die ten getale van zeven kunnen gehuisvest worden. Op deze verdieping wordt het archief van het Verbond bewaard.

HET ONDERWIJS EN ZIJNE RESULTATEN IN DE EERSTE JAREN.

Wij zagen dat de School, na verwijdering van een 2 tal onwaardigen, in 1874/75 bezocht werd door vijf leerlingen. Deze gaven door hunne ongelijke ontwikkeling en kennis, waar zij toch in ééne klasse waren geplaatst moeten worden, veel zorg en moeite. Niettemin waren hunne vorderingen over 't algemeen in het eerste jaar voldoende. Hun aanleg en geschiktheid bleken vooral uit de proeven in voordracht, welke o. a. bij gelegenheid van het overgangsexamen, door hen werden gegeven. Toch kan niet verzwegen worden, dat zij nog te veel behoorden tot eene klasse der maatschappij, die in den regeleene hoogere opleiding, als de Tooneelschool wilde geven, niet genoeg op prijs stelt. Vandaar dat dikwijls de goede invloed, door de School geoeft, door de manieren en den toon, die in de huisgezinnen heerschte, werd verzwakt. Temeer viel het dus te waardeeren, dat de Directeur, bijgestaan door zijne verdienstelijke echtgenoot, Mevr. H. RENNEFELD—LOWENSTAM, in het euvel zooveel mogelijk trachtten tegemoet te komen.

De tweede cursus (1875/76) ving, na een toelatingsexamen op 3 Sept. 1875 en met de 5 overblijvenden van het eerste jaar, aan met 8 leerlingen, die allen bij de sluiting van het schooljaar aan het examen deelnamen. Dit gaf wederom de verblijdende bewijzen van hun aanleg en vorderingen; doch versterkte de reeds opgevatte meening, dat bij den jeugdigen leeftijd, waarop de leerlingen werden aangenomen, een 3-jarige cursus op den duur niet toereikend zou blijken. Daarom kon dan ook het tweetal, dat de 2de klasse had gevormd, niet tot de hoogste bevorderd worden.

Ook na afloop van het 3de jaar ('76/77) kon er nog geene hoogste klasse geschapen worden, al werden na de examens aan het slot van den cursus — waaraan 9 élèves deelnamen — dezen toch feitelijk in 3 klassen geplaatst (I, IIa en IIb). De lessen in voordracht en spel van Mevr. Kleine werden ditmaal voor het eerst door zoogenaamde vakleerlingen gevolgd, zijnde Mej. Valois en de heeren De Vos en Ising.

TWEE VOORSTELLINGEN DER TOONEEL-SCHOOL.

Den 9den Maart 1877 legden de leerlingen der tweede klasse, te Amsterdam, in «Bellevue» voor het eerst tegenover een meer eigenlijk gezegd *publiek* en in het openbaar, proeven af in voordracht en spel. Van deze voorstelling zeide mr. J. N. van Hall: «... En wat gaven zij ons te zien? Pensionnaires van Verdi en Dassié op de dramatische koord dansende, wonderkinderen of andere vroegrijpe broeikasplanten, mevrouw-tjes Kleine in duodecimo? Niets van dat alles. Hier stond de volle, frissche natuur voor ons, in een vijftal aankomende tooneelisten van onmiskenbaren aanleg, maar wier aangeboren talent door ernstige studie van «het handwerk» — uitspraak, voordracht, samenspel, enz. — in een degelijke richting werd geleid. En die jongelieden, die zich daar met gemak op de planken bewogen (al bleek het gemis van gewoonte om voor een publiek te spreken ook daardoor, dat de stemmen nog te weinig ver droegen), wier spel van intelligentie en smaak getuigde en —

waar vooral de volle nadruk op mag vallen — wier uitspraak bijna zonder uitzondering zuiver en hoogst beschaafd mocht heeten: het waren kinderen [tusschen 15 en 18 jaren oud] uit een stand die, wat ontwikkeling en beschaving aant gaat, zeker tot de min bevoorrechten moe- worden gerekend. Zulk een uitslag is ongetwijfeld hoogst verblijdend... Het is ons voor heden [er om te doen] een algemeenen indruk weer te geven en als onze overtuiging uit te spreken, dat de school... slechts heeft voort te gaan op den weg, dien zijn insloeg, om een zegen te worden voor het Nederlandsch tooneel.»

Dezelfde voorstelling werd den 7den April herhaald te Rotterdam voor de leden der Afdeeling met hunne dames. De heer J. R. schreef erover: «De talrijke opkomst was een verblijdend bewijs van belangstelling in de jeugdige inrichting, die bij het meerendeel der aanwezigen nog volstrekt onbekend was, en wij durven beweren, dat de kennismaking een hoogst aangename geweest is... Men genoot den geest van beschaving en veredeling, die van de opvoering uitging; men gevoelde het, dat — mocht de school het al niet in haar hand hebben talenten te kweken — er toch een schoone toekomst voor de tooneel- speelkunst open ligt, wanneer de toon op het tooneel tot dat peil van beschaving wordt opgevoerd.»

J. H. RENNEFELD †.

In het Onderwijzend personeel der School waren sedert de oprichting een paar wijzigingen voorgekomen. Eerst door ongesteldheid van den heer Nout, die door den heer Heijnsius werd vervangen, toen door het vertrek van Prof. Lemcke en den heer Brals, die beide buiten Amsterdam een nieuwen werkkring hadden gevonden. De laatste kreeg alleen een opvolger in den heer T. Terwey. Maar groter nadeel leed de School, toen tegen het laatst van den cursus 1876/77 de hoogge- waardeerde Directeur, de heer Rennefeld, door eene ernstige ziekte werd verhinderd zich onverdeeld aan zijne taak te wijden. Ten einde hem daarin zooveel mogelijk te verlichten, werd voor het volgend schooljaar de leeraar Delfos aangewezen, hem, waar dit noodig was, bij te staan en desnoods te vervangen.

Met den aanvang van dien nieuwen cursus nam hij echter weer met onverzwakten moed zijn werkkring op zich, en ieder hoopte, al schudden ook de mannen van de medische wetenschap bedenkelijk het hoofd, dat de wakkere man weer opnieuw zijn post, trouw als altijd, zou kunnen waarnemen. «Helaas, het mocht niet zoo zijn! De ziekte nam in November hand over hand toe. In den nacht van 2 op 3 December [1877] werd Rennefeld 1) aan onzeschool, aan de kunst, die hij met zoo groote toewijding diende, aan zijne trouwe gade en aan zijn talrijke vrienden ontrukkt. Met den diepbetreurden kunstenaar leed ons Verbond een verlies, dat zeker niet gemakkelijk te herstellen (viel).

Hoe Rennefeld, toen zooveel aan de mogelijkheid van welslagen twijfelden, den moed had de leiding van de Tooneelschool op zich te nemen; hoe hij met onverflauwden ijver die zware taak vervulde, aan alles de wijding gevende van zijn veelzijdige ontwikkeling, van zijn helder oordeel en van zijn gezonden kunstsmaak; hoe hij onze instelling tot die hoogte wist te brengen, waarop zij zich de sympathie verwierf van velen, die haar aanvankelijk weinig gunstig gezind waren — dit alles erkennen wij met weemoedige dankbaarheid. Helder van geest tot het einde toe, bleef hij, vol liefde voor de school, zich tot de laatste dagen van zijn leven met hare belangen bezighouden. Rennefeld heeft de vruchten van zijn arbeid niet mogen zien rijpen, maar zijn naam blijft niettemin onafscheideijk aan de Tooneelschool verbonden; die naam blijft leven in de harten van zijn leerlingen, die hem als een vader vereerden en liefhadden, in de harten van ons allen, leden van het Tooneelverbond, die zooveel aan hem zijn verplicht.»

Aldus Mr. J. N. van Hall in zijn jaarverslag over 1877/78.

In den zevenden jaargang van het Tijdschrift van het Tooneelverbond, hebben ook de hh. Prof. B. J. Stokvis en H. Th. Boelen eenige van groote waardeering getuigende woorden aan de

1) Dit was toen de heer W. C. GOTELENG VINNIS.

1) Op pas 45-jarigen leeftijd.

nagedachtenis van den overledene gewijd. De eerste spreekt zich o. a. op deze wijs uit:

«Rennefeld was eene rijk begaafde natuur. Zijn geheel leven ging op in het streven naar het καλὸν καὶ ἀγαθόν der oude Grieken. Kunstenaar en mensch — in de rijke beteekenis van het woord —, trok het «goede en schoone» hem met evenveel kracht aan. Hij leefde voor de kunst, niet omdat in zijne jeugd het toeval hem eene graveernaald in de hand speelde, die hij met talent leerde hanteeren, niet omdat het vertrouwen zijner kunstbroeders hem tot secretaris van «Arti et Amicitiae» maakte, niet omdat zijne jongelingsjaren hem lid zagen worden eener Rederijkerskamer, waar hij eene zeldzame gave in het voordragen van dramatische kunstvoortbrengselen ten toon spreidde; maar omdat hij een open oog had voor de uiting der kunst op elk gebied. Schilderkunst, bouwkunst en beeldhouwkunst, toonkunst en literatuur, tooneel-speelkunst en graveerkunst, hij had ze allen even lief; maar zijne melodieuze stem, zijne zeggingskracht, zijn helder oog, zijn open gelaat, zijne bewegelijke trekken, en bovenal zijn diep en juist gevoel, zijn edel hart, zijn ontvankelijk gemoed stempelden hem bij uitnemendheid tot een dramatischen kunstenaar. Wie hem dan ook den Schiller in Laube's *Karl-Schüler*, den *Rei der Engelen* in da Costa's *Cain*, den *Willem van Oranje* in Schimmel's *Kind van Staat* heeft hooren voordragen, hij werd verrast door een ongewoon talent, waaraan slechts weinig ontbrak, om een tooneelspeler van den eersten rang te vormen.»

In gelijken geest getuigde ook de heer Boelen.

NA RENNEFELD'S OVERLIJDEN.

Het afsterven van den Directeur moest noodzakelijk stoornis brengen in den gang van zaken aan de School. Het dagelijksch beheer werd tijdelijk opgedragen aan de weduwe des overledene, Mevr. H. RENNEFELD—LOWENSTAM; terwijl de administratieve werkzaamheden werden vervuld door den vroeger reeds genoemden leeraar DELFOS. Ds. P. H. HUGENHOLTZ nam van Rennefeld het onderwijs in lezen over, de heer W. STEELINK dat in teekenen. Prof. A. PIERSON verklaarde zich bereid tot het geven van onderwijs in aesthetiek (vacature LEMCKE).¹⁾

Ofschoon door deze regeling in een zeker aantal uren voorzien werd, bleven er nog altijd een groot aantal onbezet, wat temeer te bejammeren viel, omdat ook Mevr. KLEINE, door haar werkkring aan het tooneel, nog al eens gedrongen werd hare schoollessen te verzuimen. Bovendien scheen de overgangstoestand een minder gunstigen invloed te oefenen op de energie en den ijver van sommige leerlingen.

Een maatregel, van welke men zich veel goeds beloofde, was het optreden van een 4tal dames, Mevr. SCHIMMEL—KALFF, Mevr. WALLER—SCHILL, Mevr. VAN LEEUWEN—MATTHES en Jonkvrouwe A. BICKER als *Dames-Patronessen* der School, vooral belast met het verzorgen der uiterlijke beschaving en maatschappelijke vormen der leerlingen. Zij zouden de leerlingen de «wereld» inleiden.²⁾

De cursus 1877/78 werd bezocht door 10 leerlingen. Op 1 en 2 Mei gaven de meestgevorderden, onder leiding van Mevr. Kleine te Leeuwarden en te Utrecht voorstellingen.

Inmiddels waren oproepingen gedaan van sollicitanten naar de vacante betrekking van Directeur. Uit het 3otal dat zich aanmeldde, gaf de Commissie van Beheer en Toezicht de voorkeur aan den heer W. C. GOTELING VINNIS, die, naar haar oordeel, vele van de eigenschappen in zich vereenigde, welke men voor het opengevallen ambt meende te moeten stellen. Het Hoofdbestuur vereenigde zich met de aanbeveling, en 24 Juni '78 werd de heer GOTELING VINNIS tot *Directeur der Tooneelschool* benoemd.

HET DIRECTORAAT VAN DEN HEER GOTELING VINNIS.

Natuurlijk bracht de komst van een nieuwen Directeur in verband met het betrekken van een eigen woning wijzigingen in den bestaanden toestand der School mede. Die alle op te sommen, kan in deze vluchtige schetsen niet verlangd

worden. De beschikbare ruimte noodzaakt mij ook voor het vervolg nog meer beknoptheid te betrachten.

De belangrijkste gebeurtenis uit het eerste jaar van den heer Goteling Vinnis was ongetwijfeld, dat toen de eerste leerlingen aan het Tooneel werden afgestaan. Het waren de jonge dames ANNA SABLAIROLLES (thans Mevr. RÖSSING), ANTONIA POOLMAN (later óók gehuwd, maar daardoor van het tooneel af, en sedert overleden) en WILHELMINA BOURET (evenzeer door haar huwelijk later aan het tooneel onttrokken) en de heer COR. SCHULZE. Zij legden hun eind-examen 25 Juli 1879 af, en verwierven eervol ontslag onder toekenning van het diploma der School. Alle werden door «het Nederlandsch Tooneel» geëngageerd, reeds vóór zij hun studiën geëindigd hadden; iets wat tot heel veel gewrijf en geschrijf aanleiding heeft gegeven, en o. a. ten gevolge had de invoering van een «voorloopig eind-examen» in Januari, 't welk, na gunstigen uitslag, recht gaf om engagementen te sluiten.¹⁾

Het tweede directoraatsjaar van den heer Goteling Vinnis kenmerkte zich helaas door verscheiden feiten, welke ernstige bezorgdheid voor het welzijn der School deden ontstaan: langdurige ongesteldheid van Mevr. Kleine; vertrek van twee leeraren, midden in den cursus, die om finantiële redenen slechts door één vervangen konden worden; noodzakelijke verwijdering van 3 der 15 leerlingen, ter handhaving van de goede orde en vermindering van het subsidie van f 5000, door Z. M. den Koning geschonken, tot op f 2500 (15 Mei 1880).

Hiertegenover stond nu wel, dat de offervaardige belangstelling bij een aantal leden zóó groot bleek, dat het hierdoor ontbrekende spoedig ruimschoots werd gedekt, en dat de bij Rijk, provincie Noord-Holland en gemeente Amsterdam aangevraagde jaarlijksche bijdrage, met resp. f 1000, f 1000 en f 2000, voor den volgenden cursus werden ingewilligd²⁾; maar het zorgwekkendste van alles was zeker, dat er zich meer en meer een aanmerkelijk verschil van inzicht openbaarde tusschen den Directeur en het Bestuur der School.

Dit nam in die mate toe, dat de heer Goteling Vinnis er aanleiding in vond om, bij schrijven van 15 September 1880, ontslag uit zijne betrekking te verzoeken, wat hem, tien dagen later, met ingang van 1 Mei 1881. eervol verleend werd.

Het derde jaar van den heer G. V. ving dus onder ongunstige auspiciën aan, welke nog verergerd werden door den plotseligen dood op 2 Dec. 1880 van den pas sedert kort, na maanden lange vacature, aangestelden leeraar P. KARSEN, die Nederlandsch en Geschiedenis onderwees.

Op verzoek van Prof. A. PIERSON, voorzitter van 't Verbond zoowel als van de gemeentelijke Commissie van Toezicht op het Middelbaar Onderwijs te Amsterdam, verklaarde zich echter de heer S. J. BOUBERG WILSON, candidaat in de letteren en leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde aan de Handelsschool aldaar, bereid (half Januari 1881) een vijftal uren per week voor de Tooneelschool beschikbaar te stellen voor onderwijs in onze taal en literatuur en in geschiedenis.

Nauwelijks had hij deze tijdelijke betrekking aanvaard, of de oproeping werd hem bekend voor sollicitanten naar het directeurschap der Tooneelschool. Na gepleegd overleg, meldde hij zich als gegadigde aan, en werd op 19 Maart 1881 als *uitwonend directeur benoemd*.

Nog terwijl de heer G. V. zijne functiën waarnam, deed Z.M. Koning Willem III van Zijne voortdurende belangstelling in de Tooneelschool blijken, door jaarlijks twee gouden, twee zilveren en twee bronzen medailles beschikbaar te stellen voor die leerlingen, die het eind-examen met goed gevolg hadden afgelegd en door «het Nederlandsch Tooneel» zouden worden geëngageerd. Van deze vrijgevigheid is echter slechts in de eerste jaren gebruik gemaakt.

Een ander bewijs van die ingenomenheid mag het zeker wel genoemd worden, dat Z.M. de uitnoodiging der Commissie van Beheer en Toe-

zicht aannam, om tijdens het jaarlijksch bezoek aan de hoofdstad, met H.M. de Koningin eene voorstelling van leerlingen in het schoolgebouw bij te wonen. Vertoond zouden o.a. worden fragmenten uit «Tartuffe» en «De Geleerde Vrouwen», beide in costuum. Ongelukkig verhinderden onvoorziene omstandigheden H.H. M.M. aan Hun voornemen gevolg te geven. Kort daarop werd toen hetzelfde program voor de leden der Amsterdamsche Afdeeling in «Maison Stroucken» met veel bijval afgespeeld.

Inmiddels had de heer Goteling Vinnis, einde April, zijn ambt neergelegd, en werd, voor eene maand, Mej. M. SMITS, leerares in Fransch en Duitsch, belast met de waarneming van het Directoraat, terwijl met ingang van 1 Mei Mevr. de Wed. J. H. RENNEFELD—LOWENSTAM als inwonende Directrice werd aangesteld, ter behartiging van de belangen van het Internaat en van het Gebouw.

24 Mei werd daarop de nieuwe Directeur plechtig door Prof. A. Pierson, den Voorzitter der Commissie, in tegenwoordigheid van deze, de leeraren en de leerlingen, in zijn ambt geïnstalleerd.

1881—1899.

A. GEDIPLOMEERDE EN ANDERE LEERLINGEN.

Ik ga niet verder met eene soort beknopte *geschiedenis* van de Tooneelschool te schrijven, doch bepaal mij voor het vervolg tot enkele losse mededeelingen.

De cursus 1880/81 werd besloten door de jaarlijksche overgangs- en eind-examens. De uitslag, voorzoover de laatste betreft, was dat eervol ontslag met diploma verwierven:

MARIE LORJÉ, (na haar huwelijk heeft zij het «Nederl. Tooneel» verlaten);

CHRISTINA VAN EIJKEN, (door haar huwelijk met den heer Egener, verliet ook zij het tooneel [te Rotterdam]);

ARIE L. VAN DEN HEUVEL, (nog steeds aan het tooneel, thans in België, werkzaam).

Op dezelfde wijze hebben sedert de School verlaten:

MINA WELMAN (1882; thans Mevr. SCHWAB, en bij de Nederl. Tooneelvereniging);

SOPHIE BOS (1882; eerst bij «het Nederl. Tooneel» en elders, tegenwoordig declamatrice);

HERMANN SCHWAB (1882; thans bij de Nederl. Tooneelvereniging);

JETJE ROOS (1884; eerst Salon des Variétés, laatstelijk bij «het Nederl. Tooneel», toen gehuwd en weg van het tooneel);

LAMBERTUS SMITH, (1884, tegenwoordig sociétaire van den Frascati-Schouwburg te Amsterdam);

ADÈLE GODOY (1884; was gedurende korten tijd aan «het Nederlandsch Tooneel»);

BETSY VAN GELDER (1886; eerst bij den heer A. van Lier, thans aan «het Nederlandsch»; gehuwd met den heer J. A. Holtrop);

ANNA BEUKERS (1886; eerst bij Le Gras en Haspels, nu aan het Tivoli-gezelschap te Rotterdam);

ADRIAAN VAN DER HORST (1886; tegenwoordig het hoofd der Nederlandsche Tooneelvereniging);

SOPHIE DUSAULT (1887; van den beginne af bij «het Nederlandsch Tooneel», waar zij nog is; gehuwd met den heer G. C. Verenet);

GEORGE C. VERENET (1887; als vorige);

LEIDA ROELOFSEN (1888; thans gehuwd met den heer J. Mulder, een der hoofden van het Tivoligezelschap te Rotterdam, waaraan zij mede verbonden is);

ALIDA KLEIN (1890; van den beginne af tot nu toe verbonden aan het gezelschap Le Gras en Haspels);

FRANS BOERSMA (1892; geëngageerd bij «het Nederl. Tooneel»; moest wegens ernstige ziekte het tooneel verlaten);

HENDRIK TEUNE (1893; tegenwoordig aan «het Nederl. Tooneel»);

RIKA HOPPER (1896; eerst bij Gebr. A. v. Lier, sedert aan «het Nederlandsch Tooneel»);

CHRISTINA STAAS (1897; bij het Tivoligezelschap te Rotterdam); en

KO VAN DIJK (1898; dadelijk bij «het Nederlandsch Tooneel»).

In het geheel heeft dus de Tooneelschool sedert

1) Later is deze instelling, als toen geen raison d'être meer hebbende, weer afgeschaft.

2) Die van het Rijk echter werd door een nieuw opgetreden ministerie niet gehandhaafd.

1) Vooreerst echter kon Z.H.G. hieraan nog niet voldoen.

2) Later is gaandeweg de aard van het Patronaat gewijzigd.

1879, toen de eerste kweekelingen haar konden verlaten, *vijf en twintig* gediplomeerde leerlingen «afgeleverd» (niet 19, gelijk abusievelijk in een Ingezonden stuk in no. 4 van dit tijdschrift werd gemeld). Is die oogst zóó schraal, gelijk men wel wil doen voorkomen? Men houde toch ook rekening met ons kleine landje, dat slechts in twee steden tooneelgezelschappen bezit, en met de treurige tooneeltoestanden der laatste jaren, welke zeer zeker invloed moeten geoeffend hebben op de beroepskeuze van dezen en genen, die zich anders gaarne aan het tooneel zou hebben gewijd.

Verder wordt gereleveerd, dat van dit 25tal *gediplomeerde* maar 13 aan onze gezelschappen verbonden zijn. Lees voor dit laatste cijfer 16. Waarom echter moet het aan onze Inrichting tot nadeel verstrekken, dat ook België van de door haar gegeven resultaten profiteert? En dan, wie kan het helpen, dat een *vijftal* meisjes door haar huwelijk aan het tooneel werd onttrokken? Het zou eerder vóór de School pleiten, want zonder haar en haar beschavenden invloed — ik durf het gerust beweren — waren die huwelijken nooit gesloten. Dat één om gezondheidsredenen het tooneel moest verlaten kan de Tooneelschool toch evenmin worden aangerekend! En hebben die weggegene *élèves* indertijd niets gepraesteerd? Blijven over twee van de 25, die ten slotte de planken vaarwel zegden, omdat zij er op den duur niet konden aarden.

Zijn echter de leerlingen, die *zonder diploma* en doorgaans tusschentijds de school verlieten, door ons totaal te negeeren gelijk men schijnt te willen, dat gedaan wordt? Dit, ja, *moet* geschieden, als zij de planken voor het eerst betreden. Op de programma's «leerling der Tooneelschool» genoemd, worden zij door het publiek dan voor vol aangezien en de School naar hen be- en veroordeeld. Iets anders echter is het, wanneer de resultaten der School in haar geheel ter sprake komen. Waarom moeten zij dan *niet* meerekenen? Op de 150 tooneelspelers in ons land, zijn er maar *dertien* (lees 16) oud-leerlingen! zegt men. 1) Onder die de School niet ten einde toe bezochten zullen er toch wel zijn die de lessen met vrucht gevolgd hebben, en zich ontwikkelende, op het tooneel de eigenschappen vertoonen, waarvan de grondslagen op de School zijn gelegd. Moeten zij dan toch maar als waardeloos beschouwd worden?

Verzuimen we ook niet te noteren dat de School nog «*Vakleerlingen*» gekend heeft; dat, indertijd, beginnende acteurs en actrices het hun ontbrekende aan de School zochten aan te vullen. Zoo kunnen bij de 25 gediplomeerden gemakkelijker nog eens ruim *vijf en twintig* gevoegd worden, die de School op het tooneel nu juist niet ten oneere strekken of strekten, 't zij op deze, 't zij op gene wijze.

Voor de aardigheid geef ik hier, uit het geheugen citeerende, dit lijstje van tooneelspelers(sters), die gedurende korter of langer tijd op school waren: de heeren TOURNAIRE, ISING, JAN C. DE VOS, MEINADIER, WENSMA, MEJ. MINA VALOIS, de heeren G. G. C. RUIJS, ALBERT DE ROCHEMONT, JEAN MALHERBE, HENRI DE VRIES, B. VAN DER HILST, J. A. HOLTROP, FRIDA HERBERICH, W. C. ROIJAARDS, Mevr. J. ROIJAARDS—SPOOR, JULIA UDE, MARINUS SPREE, Mevr. SPREE—MÖNCH, MINA SASBACH, MELIA TARTAUD, MARTHA COURDES, CAROLINE V. DOMMELEN, ALBERTINA HEIJBLUM, JOHANNA WERTWIJN, ELISABETH VAN BERKEL, JAN VAN DOMMELEN, J. WENSMA JR., RUDY SCHEFFER, MINA BEERSMANS, JOHAN SMITS, Mevr. MARIA SMITS—GRADER (de laatste 3 thans in België), de zanger HENRI ALBERS, Mevr. CATEAU ENGELLEN—SEWING, Mevr. POONS—VAN BIENE, Mevr. SMITH—VEREÛL en de declamatrice Mej. JOH. KOETSCHIEDT.

1) En men vergeet dat er op die «150» heel wat zijn, die om hun leeftijd en den datum der oprichting van de School, aan deze nooit hunne opleiding konden verkrijgen.

B. HET ONDERWIJS EN ZIJNE RESULTATEN.

De nieuwe Directeur bracht natuurlijk eene wijziging in het onderwijssysteem mede, waartoe hem, behoudens de goedkeuring der autoriteiten, voor de regeling van den cursus 1881/82 geheele vrijheid was gelaten. Feitelijk werd toen de School, al bleef de 3-jarige leergang voorloopig nog bestaan, reeds ingericht op eene splitsing in 2 afdelingen: *Vorbereidende*- en *Vakschool*, met 5-jarigen cursus samen.

Hierin stemde dus het oordeel van den pas benoemden titularis, na eene halfjarige onderzanding, overeen met dat van de Commissie, gedurende de laatste jaren gevormd. Wat is echter dit inzicht spoedig aangevochten! Bestreden, alsof het ideaal gericht was op het voortdurend onderhouden van zoo'n *Vorbereidende Afdeling*. Het tegendeel is den tegenstanders herhaaldelijk verzekerd! Maar men moest toch roeien met de riemen die men had! En de praktijk leerde toen, dat men met de Tooneelschool geen resultaten zou bereiken, tenzij er *Vorbereidend* onderwijs werd gegeven. Doch later, zoodra ze niet meer direct noodig bleek, werd de *Vorbereidende School* afgeschaft. Sinds een jaar of wat is de Tooneelschool alleen eene zuivere *Vakschool*. Dit wordt nu wel nog van zekere zijde voortdurend ontkend, omdat de Directeur vóór 18½ jaar het ongeluk had te worden gerecrueteerd uit het Middelbaar Onderwijs en de School van *ambtswege* daaronder nog ressorteert; maar evenwel nochtans en desalniettemin is die ontkenning van nul en geener waarde. Wie het onderwijsprogram van den thans weer 3-jarigen cursus heeft ingezien (no. 3 van dit Tijdschrift) zal dit *moeten* erkennen. Of meent men werkelijk dat de School niet aan hare wezenlijke roeping voldoet, omdat er onderwijs in Fransch, Hoogduitsch en Engelsch wordt gegeven? Spijkers op laag water van een, die voor jaren als zijn vrees uitsprak, dat het literair onderwijs aan de Tooneelschool niet genoeg verzorgd werd.

In het zoeven aangehaalde Ingezonden Stuk wordt dit zelfs een *feit* genoemd, 't welk de geachte Steller onomstootelijk meent te bewijzen. Schijnbaar doet hij dit ook; doch alleen doordat hij een paar kleinigheden (?) over het hoofd ziet. Er worden, ja, niet meer dan 7 (9) uur per week aan de drie vreemde talen besteed; maar deze worden niet, als aan een Gymnasium of H. B. S., aan *talrijk bezochte* klassen gegeven. Bij ons is het haast *privaat*-onderwijs. Dat maakt een groot verschil voor de resultaten! Dan zijn er onder onze leerlingen niet uitsluitend *beginners*, maar reeds *meergevorderden*, als zij op de School komen, die wel geen Duitsch en Engelsch *hoeven* te kennen, er niettemin soms al aardig wat aan gedaan hebben.

Dat spruit hieruit voort, dat we waarlijk niet alleen met 15-jarigen aanvagen, maar verreweg de meesten tusschen 17 en 18 à 20 tot 22 jaren tellen. De School heeft dit jaar bijv. alleen één leerlinge van 16, vier van 17, twee van 19 en twee daarboven. De «kinderen» blijken dus geen hinderpaal voor de anderen te zijn om zich aan onze Inrichting te begeven. Ook geeft de statistiek van allen die zich aanmeldden, dit aan. Nú weer wenschen toegelaten te worden een 19-en eene ruim 20-jarige! Wat blijft er dus over van het minimum-leeftijdsargument? Het is nu eenmaal voor sommige gevallen wenschelijk, ja noodzakelijk den 18-jarigen leeftijd niet imperatief voor te schrijven.

En al bereiken we nu niet met allen het *hoofdoel*, waarmee de vreemde talen worden onderwezen — er *zijn* er met wie het verkregen werd en wordt — zoo dienen we toch niet uit het oog te verliezen, dat met wat minder voor een acteur, al veel gewonnen is. Dit zal de geachte Inzender wel beamen. Ik kan op dit punt, om de ruimte, niet verder ingaan. Even-

min pleiten voor het behoud der onderscheiding in A- en B-leerlingen. Dit artikel zou dan een strijdschrift gaan worden, en ik wil alleen maar verdedigen.

Daarom dit nog.

Eigenaardig, dat bij de bespreking van de inrichting der Tooneelschool, deze bijna nooit geoordeeld wordt naar de practijk, doch dat theoretische bespiegelingen steeds den doorslag geven. De Tooneelschool is nu eenmaal in alle opzichten eene andere School dan welke Inrichting van Onderwijs ook. Leeraren aan deze laatste kunnen haar niet toetsen aan hunne ervaringen. Ook kunnen Meesters in de Rechten, die althans in de laatste 18 jaren het onderwijs nooit bijwoonden (tenzij misschien eene enkele maal eene les in Spel), hunne inzichten niet met grond als de alleen-zaligmakende decreteren. Ieder die eigenlijk buiten de School staat, kent hare nooden en behoeften steeds beter dan Hoofdbestuur, Commissie, Directeur en Leeraren. En die zullen toch wel een woordje mogen meespreken!

Dat de Tooneelschool hare roeping redelijkerwijs in de 25 jaar van haar bestaan heeft vervuld, is mij o. a. weér gebleken bij eene voorstelling van «De Dame van Maxim», welke ik dezer dagen bijwoonde. Ik kies juist dit stuk, omdat het eigenaardige eischen aan de vertooners stelt. Hierin traden op één gediplomeerd leerling, één voormalig vakleerling, die zijn tijd op de School heeft uitgediend, eene, die, door de School zelve, vóór haar eindexamen naar het tooneel is gezonden, en drie, welke haar uit eigen beweging vóór voltooide studie verlieten. Welnu, alle zes muntten zonder onderscheid door hun beschaafd spel onder de anderen uit, ofschoon natuurlijk niet alle zes even groote kunstenaars zijn, en bij deze(n) en gene(n) nog wel gegronde aanmerkingen waren te maken.

Of moet de Tooneelschool, in tegenstelling tot alle andere Vakscholen, uitsluitend eerste-rangs kweekelingen afleveren, die, liefst al bij hun vertrek, dadelijk groote artisten zijn?

Het tooneel behoeft die ook niet uitsluitend. Tweede- en derde-rangs talenten zijn daar, in het ensemble, zelfs noodig. In allen gevalle heeft de Tooneelschool er *distinctie* gebracht en *goede manieren*, zelfs verscheiden goede *kunstenaars* geleverd en veelal *ontwikkelde* personen de planken doen betreden. Dat het tooneel sinds eenigen tijd zijne krachten verwerft uit betere standen dan vroeger doorgaans het geval was, mag weder aan den verheffenden invloed te danken zijn, die van de School is uitgegaan.

Gaarne zou ik nog willen spreken over vele dingen, die voor de Tooneelschool van belang zijn; ook over menige onderwijskracht, die aan haar verbonden was en het onderwijs, door deze gegeven. Een woord over Mevr. KLEINE, den heer LE GRAS en Mevr. STOETZ bijv. zou hier zeer zeker op zijne plaats geweest zijn. Maar de mij gracieuselijk toegestane ruimte van een geheel nummer van dit Tijdschrift is gebruikt; ik *moet* dus wel zwijgen.

Misschien wordt mij de gelegenheid nog geopend, later dit opstel aan te vullen. Ik zal daar dan een dankbaar gebruik van maken.

Ik besluit thans met een wensch te uiten voor den gestadigen bloei en vooruitgang der Tooneelschool; dat het haar moge gegeven zijn nog lange jaren nuttig, en steeds in meerdere mate, voort te werken, en dat er eenmaal een tijd moge komen, waarin algemeen erkend zal worden, dat zij hare roeping trouw en ernstig, naar niet *overdreven* verwachtingen vervult.

S. J. BOUBERG WILSON.

Amst., November 1899.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Catharina Beersmans, 1845—1899. — Nieuws uit de Afdelingen. — Feuilleton: Tooneelherinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Catharina Beersmans. 1845—1899.

Met een enkel woord slechts, konden wij in ons vorig nummer melding maken van het overlijden, op 19 Nov., dezer zoo hoogst begaafde en zoo algemeen gewaardeerde, beminde vrouw, een sieraad voor ons Tooneel, een niet genoeg te waardeeren kracht voor het gezelschap, waaraan zij was verbonden. Lang heeft zij moeten ziek liggen, werkeloos, wreedaardig ver gehouden van het tooneel, dat haar zoo lief was en waaraan zij hare krachten heeft gegeven, het beste, edelste wat zij bezat, haar hoog talent, haar zeldzame energie. Catharina Beersmans gaf zich geheel en spaarde zich nooit, zelfs niet waar dit raadzaam zou zijn geweest, ook niet indien zij optrad voor een publiek, dat, aan minder soort van kunst gewend, ook zeer tevreden zou zijn geweest met minder dan deze kunstnares het geven wilde, omdat zij niet speelde voor een zeker publiek, maar speelde voor haar kunst, die zij hoog hield, altijd, onder alle omstandigheden, tot het laatste.

Ons publiek heeft deze buitengewone kunstnares weten te waardeeren; haar landgenooten, de Vlamingen, zijn haar blijven liefhebben en eeren, al trad zij dan ook maar zelden meer voor hen op. Groote eer is haar nagedachtenis bewezen en men zal Catharina Beersmans niet spoedig vergeten, al ligt zij nu ook begraven ver over onze grenzen, in haar vaderlandschen grond.

Haar jeugd en haar ontwikkeling.

Zij was geboren in 1845, te Turnhout, waar zij zich, met hare moeder samen, bezig hield met kantwerken. Op jeugdigen leeftijd, verloor zij haren vader, die de weduwe en halve weeze in treurige omstandigheden achterliet. Zij vestigden zich te Brussel, om daar door kantwerken in haar onderhoud te voorzien. Een oom woonde daar, de heer Castelain, voorzitter van de *Veldbloem*. Hij stelde Catharina in staat eenige voorstellingen van zijn gezelschap bij te wonen. Vooral «*de Armen van Parijs*» maakte op het jonge meisje een geweldigen indruk. Zij wilde naar het tooneel. Oom Castelain, die haar had hooren zingen, liet zijn nichtje in de *Veldbloem* een romance voordragen: «*Le Conseil d'une mère*». De toehoorders waren tot tranen geroerd. Maar de moeder was er eerst niet toe te bewegen haar dochtertje naar het tooneel te laten gaan. De tooneeldirecteur, Felix Van de Zande, wist echter

de ergste bezwaren uit den weg te ruimen. Hij engageerde de kleine Beersmans tegen een salaris van vijf franken per avond, om in een kluchtspel voor Paljas te spelen. Bij het opkomen, struikelde zij en viel op den grond. Het bleek toch geen kwaad voorteken te zijn geweest. Enkele maanden maar, bleef zij in Brussel aan den *Vlaamschen Schouwburg*. In 1863, vertrok zij naar Antwerpen, waar zij aanvankelijk slechts onbeduidende rolletjes te vertolken kreeg, maar toch spoedig de lievelinge van het publiek werd. De leider, Eloy Lemaire, van den grooten schouwburg, liet haar toen in wat belangrijker rollen optreden. Groot succes werd door het jonge meisje nog niet behaald. Zij zou eerst geven wat daar nog in haar sluimerde, onder leiding van den uitmuntenden egisseur Victor Driessens, die haar engageerde om in Nederland en Vlaanderen te spelen; nu hier, dan daar. Ofschoon Catharina maar tot haar twaalfde jaar school had kunnen gaan, wist zij zichzelf voldoende verder te ontwikkelen om, ofschoon de omstandigheden niet gunstig schenen, vrij spoedig zich te kunnen bekwamen voor het spelen van al moeilijker en moeilijker rollen, o. a. die van Louise in *Multatuli's Vorstenschool*, waarmede zij een schitterend succes behaalde. Men schijnt te mogen aannemen, dat haar snel opkomen dagteekent van den tijd, toen Driessen's eerste rol, Eugénie de Terre, ziek werd en zij de plaats van deze tooneelspeelster mocht innemen.

Haar eerste buitengewone succes behaalde zij met *Clotilde*, in Sardou's *Fernande*, welke rol zij als gast bij Van Ollefen speelde in den zomer van 1871. Eerst zes jaren later, kwam zij voor goed in ons land, bij Legras, Van Zuijlen en Haspels, die toen (1877) den *Grooten Schouwburg* in Rotterdam gingen bespelen.

Waardeering.

Met volmaakte eenstemmigheid heeft de Tooneelkritiek over de afgestorvene geoordeeld. Wij zouden uit alle Nederlandsche en de meeste groote Belgische bladen moeten aanhalen, om een volledig overzicht te geven van hetgeen door de Pers is getuigd na Catharina Beersmans' overlijden. Kort vat de heer M. Horn, in *Het Nieuws van den Dag* van 22 November, zijn oordeel samen:

«Twee-en-twintig jaren heeft zij dus in Rotterdam de kunst gediend, en al mocht zij in het laatste paar jaren niet zoo heel dikwijls meer optreden, omdat ongesteldheid haar meer dan eens daarin verhinderde, zij oefende desniettemin een grooten en weldadigen invloed op het Rotterdamsch tooneel uit.

Hoe zou het ook anders gekund hebben? Eene kunstnares, als Catharina Beersmans was, moest hare omgeving hooger opvoeren; wie met haar samenspeelde, moest wel het beste geven, wat hij of zij had: zij gaf zich immers ook steeds geheel; sleur en halfheid waren haar een gruwel. Hare majestueuze gestalte, hare diep aangrijpende, tot in de ziel doordringende stem stempelden haar in de allereerste plaats tot vertolkster van tragische rollen, maar ook in comédie en blijspel heeft zij soms prachtige vertolkingen gegeven. Trouwens, alles, wat zij deed, was goede op den voorgrond drong zij zich nooit, waar de rol haar niet daartoe aanleiding gaf; zij was daarvoor te veel kunstnares. Voor haar bleef de hoofdzaak het ensemble, en zij zou nooit iets gedaan hebben, wat het ensemble had kunnen storen, al had zij er ook een persoonlijk succes meê kunnen behalen. Nooit was het haar te doen om persoonlijk te schitteren; voor niets ter wereld zou zij eene rol voor zich hebben ingericht, daarvoor was het werk van den schrijver haar te heilig. Zijne gedachten mee te deelen, mee te gevoelen, mee te begrijpen en ze daarna voor te stellen, dat was het ideaal, waarnaar zij streefde. Juist daardoor was zij ook bij hare confrateressen en confraters zoo bemind. Allen zonder onderscheid erkenden hare meerderheid; maar nooit liet zij die aan anderen merken. Hartelijk, vriendelijk en bescheiden was haar optreden tegenover anderen, hulpvaardig tegenover iedereen. Meer dan eens is het voorgekomen, dat ik, naar aanleiding van eene door mij geschreven kritiek, een gesprek met haar had; altijd wist zij een excuus, een woord van waardeering of verdediging te vinden voor die confraters, met wier spel ik mij niet had kunnen vereenigen. En al was zij er volstrekt niet onverschillig voor, dat haar eigen vertolking bewonderd werd, zij had er nog meer plezier in, wanneer de couranten iets goeds van anderen schreven. Wat was zij gelukkig, toen in *Borkman* de helaas ook reeds overleden Anna Burlage geprezen werd; men kon het haar aanzien, hoe innig veel genoegen zij daarvan had.

Haar karakter was één en al goedheid tegenover iedereen; daarom hield iedereen, die met haar in aanraking kwam, van haar, en ik voor mij zal het steeds als een voorrecht in mijn leven beschouwen haar gekend te hebben en mij meermalen met haar te hebben mogen onderhouden. Het prachtige groote portret als «*Medea*», dat zij mij ter gelegenheid van haar jubileum schonk, zal steeds een eereplaats in mijn huis blijven innemen, en ik zal het eens mijnen kinderen nalaten als iets, dat mij zeer dierbaar is geweest.»

In denzelfden toon zijn alle rouw-artikelen over haar gesteld. De bekende Antwerpsche correspondent der *N. R. Crt.* schreef aan zijn blad:

In Memoriam.

Antwerpen, 20 November.

«De mare van Catharina Beersmans' heengaan, alhoewel niet onverwacht, tot ons komende, zal lang en droeven weerklank in België wekken. Zij was een kind van Vlaanderen, zij had zich op dezen bodem gevormd, zij had hier haar eerste lauweren geogst, zij was tot hare laatste dagen de welbeminde, de gevierde bij uitnemendheid gebleven.

Laten wij ons de datums herinneren: zij werd geboren den 30en Augustus 1845 te Turnhout, ging elf jaar later met hare moeder naar Brussel wonen, begon daar reeds als vijftienjarig meisje te spelen; in 1863—1864 wordt zij aan het nationaal tooneel van Antwerpen verbonden en blijft in dit gezelschap spelen tot op het einde van het tooneeljaar 1876—77. In het begin van het daaropvolgend seizoen trok zij naar Rotterdam. Herhaaldelijk echter trad zij sedert dien ten onzent op, en elk verschijnen op de planken ten onzent was een triomf voor haar.

Vlaamsch-België heeft nooit de groote kunstnares een kwaad hart toegedragen, omdat zij den geboortegrond verliet voor het broederland; wij hebben ons in den loop der laatste twintig jaren enkele malen met de hoop geveid haar te zien terugkeeren; die hoop kon zich niet verwezenlijken, niettemin bleef zij voor ons wat zij van het begin harer loopbaan geweest is, de grootste onzer tooneelkunstenaressen. Dien rang veroverde zij van eerst af en behield zij zonder tegenspraak, zonder afgunst, zonder mededinging. Zij was een dier hoog bevoorrecht, die van de natuur alles verkregen, ook de gave om onafgebroken aan eigen volmaking te werken.

Wij herinneren ze ons nog in haren eersten

tijd, de slanke hoog- en welgebouwde vrouw, met den zwaren donkeren haardos, de groote bruine kijkers, het bewegelijke gelaat vol uitdrukking sprekende uit elken trek, uit elk vezeltje, de gouden stem, zoo mollig weekvloeiende, waar zij roeren moest, zoo forsich galmende waar zij moest doen medetrillen. Zij had geen school, geen wetenschap noch van taal noch van letteren, en van het eerste oogenblik sprak zij zooals zij spreken moest, zooals wij ze ten onzent gaarne hoorden, zonder dialect noch van de straat noch van de school, de eigen vrije natuurlijke taal, rijk van klank, lenig van buiging, muzikaal van toon; een normaal Nederlandsch zooals het in Zuid en Noord kon en moest gelden. Zij had die taal niet geleerd, zij had ze gevoeld en gevonden. Zij kende geene letteren, maar zij gevoelde ook wat schoon en onschoon was in de tooneelliteratuur. Zij was opgegroeid in een gezelschap, waar Victor Driessens met zijn overheerschende macht en alles bedwingend gezag aan het hoofd stond en uit die leiding en met eigen aanleg ontstond bij haar een voorkeur en een overhellen naar het krachtig dramatische, naar het forsich gekleurde. Maar zij was dan ook aangrijpend in het drama, rijk gekleurd in haar spel en aan het forsiche offerde zij niet de fijnere tinten op; ook de zachtere gemoedsaandoeningen wist zij op doordringende wijze uit te drukken.

Zij speelde als zij wilde alle vakken, en muntte in alle uit. Wij herinneren ons haar nog altijd in het *O m g e v a l l e n z o u t v a t*, het eenige blijspel dat zij op haar repertorium behield en waarin zij zoo levendig en geestig van spel was, dat geene soubrette het haar zou nagedaan hebben.

Zij was niet gewiegd op den schoot eener hertogin en in hare jonge jaren was de kring harer betrekkingen noodzakelijk beperkt; nooit echter merkte men dit op de planken: daar was zij evengoed eene koningin als eene bedela-

res, een coquette als een eerbare burgervrouw.

Zij was rijk begaafd door de natuur, maar zij was en bleef een vlijtige werkster: zij studeerde hare rollen in geweten, drong in hare personages door en maakte er telkens eigen scheppingen van.

Zij was een groote kunstnares en tevens een edele vrouw. Zonder aanmatiging, zonder nuffigheid of grilligheid, eenvoudig in haar eigen doen, welwillend voor anderen. Wij hebben ze in later jaren meer dan eens in den Antwerpschen Schouwburg zien optreden wanneer het gold een kunstmakker van vroeger dagen hulde te brengen. Zij deed dit altijd met eene warmte en eene ongezotheid, die toonde dat de vertolkte gevoelens uit het hart kwamen.

Zij was voor ons de echte verpersoonlijking der Nederlandsche kunst, gevierd en gekend overal waar onze taal klonk, geboren en gerijpt op onzen grond, vrij gebleven van vreemder navolging, trouw blijvende aan waarheid en natuur en die vertolkende op eigen en kleurige wijze. In Vlaanderen vooral, daar waar zij, de eenvoudige van aard, de breede kunstnares nauwer verwant was aan het groote publiek, aan haar volk, vond zij luide weerklank in de gemeederen, op gelijken toon met het hare gestemd. Daar waar zij nog immer van den huize was, ondanks hare lange afwezigheid, zal haar heengaan diep gevoeld worden en daar zal men luide van haar getuigen als van een uitverkorene, wier aandenken in hooge eer moet blijven.»

En de Antwerpsche Gemeenteraad bracht, bij monde van den sympathieken burgemeester Van Rijswijk, hulde aan de groote kunstnares, in de zitting van 21 November.

Des avonds had de jaarlijksche vertooring van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond plaats in den Nederlandschen Schouwburg, denzelfden waar Beersmans zoo dikwijls was opgetreden. Men speelde Sudermann's *De Eer*. Tusschen

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

XX.

In de maand Augustus van 1874 las ik onder de schouwburg-aankondigingen het volgende:

«Schouwburg-loge. Plantage over het «Park, onder directie van Jac. Grader. — «**Koninklijke Hollandsche Tooneel**isten. — «*Asschepoester of het glazen muiltje*. Fantastisch «Toover-kluchtspel naar aanleiding van het «sprookje van dien naam van Moeder de Gans, «met Koren, Aria's, Coupletten, Chansonnetten, «Optochten en Dansen, in 5 bedrijven en 9 tafereelen, door *A. Wijnstok*. — Nieuwe decoratiën «en machineriën. Nieuwe costumes van den Heer «*Durivou* uit Rotterdam. Muziek van *Offenbach* «en andere componisten, gearrangeerd door den «Heer *Strelitski*, orchestmeester aan dezen [lees: «aan den *H a a g s c h e n*] schouwburg. — De «Solopartijen worden gezongen door de Dames «*BELINFANTE* en *STRELITSKI—ORGELIST*.»

Evenmin als ooit de illustraties, hoe artistiek ook, van een werk, te voren onverlucht door mij gelezen en genoten, aan de voorstelling die ik mij van de zaken had gemaakt, hebben beantwoord of mij hebben kunnen bekoren,

evenmin voelde ik mij bij het lezen van bovenstaande annonce aangetrokken om de verhandeling te gaan zien — want het zou natuurlijk een verhandeling wezen — van dat liefste aller sprookjes.

Immers, — hoe verkeerd het ook zijn moge in de oogen van Mevr. *Nellie van Kol*, die nu pas in *De Gids* op de verderfelijke gevolgen gewezen heeft van kinderen o. a. *De gelaarsde kat* te laten lezen, — ik heb van de Sprookjes van Moeder de Gans genoten zooals van geen ander boek, en kon ik teekenen, dan zou ik nú nog best in staat wezen de voornaamste tafereelen uit alle, maar vooral uit Asschepoester, zóó weer te geven als ik ze voor me heb gezien toen ik zes, zeven jaar was. — Ik had dus op mijn drie-en-twintigste al zeer weinig lust om alles heel anders te gaan zien dan het volgens mijn kinderlijk begrip wezen moest. Om maar één ding te noemen: een glazen muiltje is een *glazen* muiltje, en dat kan men *wel* krijgen als bovennatuurlijke machten je het bezorgen, maar niet van een tooneel-costumier, zelfs niet al is dat een zoo vermaarde (?) grootheid als de Heer *Durivou* uit Rotterdam.

Toch ben ik er heengegaan en wel in hoofzaak omdat het vooruitzicht mij aanlokte weer eens mijn oude kennissen de Dames *BELINFANTE* en *STRELITSKI—ORGELIST* te ontmoeten, en dan ook omdat ik, vóór het daartoe te laat zou zijn, gaarne twee mij tot nu toe nog onbekende oudere artiesten wilde zien spelen van het gezelschap van *Valois*, want daartoe behoorden de *Koninklijke Hollandsche Tooneel*isten, die versterkt met een stuk of wat *gasten* de feërie hier kwamen vertoonen.

Deze twee artiesten waren de Heer *KIEHL* en Mevr. *IBURG*, die het ouderpaar van Asschepoester zouden voorstellen.

Natuurlijk trad in het stuk ook op de maker er van, *A. WIJNSTOK*, vroeger acteur van den Amsterdamschen Stads-schouwburg, die een *komische knechts*-rol vervulde, waarvan ik mij zoo goed als niets meer herinner. Toen in 1876 het gezelschap van *Valois* uit elkaar gegaan is, werd *WIJNSTOK* kastelein in het nu verdwenen café *De Koningskroon*, hier in de Plantage. Hij is krankzinnig gestorven.

C. P. T. BIGOT, die voor *Koning Kwiek de zooveelste* speelde en wien het dus beschoren was aan het slot de schoonvader te worden van Asschepoester, had een betrekkelijk onbeduidende rol. Pas later, bij *Het Nederlandsch Tooneel*, heb ik hem in zijn kracht gezien.

Ook de familie *LORJÉ*, nl. de beide oude lui ¹⁾ en *FLORA*, hebben meegedaan in de feërie; en evenzoo de tegenwoordige directeur-gérant van *Het Nederlandsch Tooneel*, *WILLEM VAN KORLAAR*, oom-zegger van *J. C. Valois* ²⁾, en *VAN KORLAAR*'s vrouw *LOES VAN DAM*, die in den tusschentijd, ik bedoel: vóór zij met *Van Korlaar* trouwde, gehuwd is geweest met den Rotterdamschen orkest-directeur *EGENER* ³⁾.

Van Korlaar vervulde op den bewusten avond

1) Een treffend toeval is het dat den 15en October de oude Heer *HECTOR LORJÉ* overleden is, vijf dagen, nadat ik van hem in deze *Tooneel-herinneringen* had melding gemaakt. Hij was 77 jaar oud.

2) Zie over deze verwantschap Hoofdstuk I.

3) De Heer *Egener* is hertrouwd met *CHRISTINE VAN EIJKEN*, gediplomeerde leerlinge van de Tooneelschool, bekroond met de koninkl. gouden medaille, van wie zeer groote, helaas,

het derde en vierde bedrijf werd het doek opgehaald; de leden van den troep, die in de vertooning optraden, waren op het tooneel geschaard en met hen het bestuur van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond. De voorzitter van dezen kring, de heer Arthur Cornette, trad vooruit en in diep gevoelde bewoordingen beklagde hij het verlies dat de tooneelkunst had ondergaan en herinnerde hij aan de schitterende loopbaan der rijk begaafde kunstenaars. «Van haar zal een gevierde en hooggeachte naam overblijven, maar van nu af mogen wij bekend maken, dat door het Antwerpsche publiek zal gezorgd worden voor eene passende vereeuwiging van haar aandenken in ons midden. Bij openbare inschrijving zal haar borstbeeld in marmer worden uitgevoerd, om geplaatst te worden in de wandelzaal van den Nederlandschen Schouwburg.» Goedkeurende toejuichingen drukten de instemming van het publiek met de belofte uit.

In de *Messenger de Bruxelles* teekende, na zijn uitvoerig opstel over Catharina Beersmans, Gustave Lagye (22 Nov.) aan:

«On peut dire qu'avec Victor Driessens, Catherine Beersmans a si bien révolutionné la scène néerlandaise que ce sont nos voisins du Nord qui nous envoient maintenant leurs artistes, au lieu de nous demander les nôtres.

On se rappellera le retentissement du vingt-cinquième anniversaire de théâtre de Catherine Beersmans, fêté récemment à Rotterdam, à Anvers et à Bruxelles. Dans cette dernière ville, elle interpréta, à l'Alhambra, la *Jane Shore*, de Frans Gittens.

Et la voilà disparue, la pauvre et grande artiste, dont le talent s'est, malheureusement pour nous, surtout dépensé en Hollande.

Mais, du moins, sa cendre nous reste; le corps arrivera à Bruxelles, mercredi ou jeudi, pour être inhumé à Evere, dans le caveau particulier de la famille. Le cortège se formera à la gare du Nord, et, sans aucun doute, toutes

twee niets beteekenende rolletjes; ik noem hem dan ook alleen voor de curiositeit, omdat Loes van Dam meedeed, die een heel lieve *Asschepoester* was, wel het hoofd een beetje te veel ter zijde buigend, een eigenschap die haar is bij gebleven zoolang ze de *Sentimentale Liebhaberinnen* speelde, maar dat hinderde niet erg voor deze verdrukte onschuld.

Zooals ik straks al zeide, trad Mevr. Iburg op als Asschepoester's stiefmama, luisterende naar den wijschen naam van *Urania, Markiezin van Moosenstein*. Zij was een ware helleveeg, maar gelegenheid om haar talenten te laten uitkomen gaf de rol haar niet; het zouden trouwens enkel de beaux restes van haar talenten zijn geweest, want zij was toen al drie-en zestig.

De Hagenaars van over de veertig zullen zich haar nog wel herinneren. Voluit heette zij C. L. H. IBURG, geboren NEYTZ. Zij stamde af van J. T. NEYTZ ¹⁾, die met de zoogenaamde *Vlaamsche Operisten* den 11^{en} Mei 1772 de opera *De Deserteur* in den Amsterdamschen Schouwburg aan de Keizersgracht vertoonde, toen tijdens de voorstelling de bekende vreeslijke brand ontstond, waarbij zooveel menschen zijn omgekomen.

Reeds op haar vijfde jaar is Mevr. Iburg begonnen tooneel te spelen, nu bij dit, dan bij

niet verwezenlijkte verwachtingen werden gekoesterd. Zij heeft, te beginnen met het seizoen 1881/82, maar een paar jaar tooneel gespeeld, bij de voormalige *Rotterdamsche* afdeling van Het Nederlandsch Tooneel. In Maart van dit jaar, 1899, heeft zij hier en daar voordrachten gehouden; echter zonder succes.

2) Ook wel NEIJTS of NETS gespeld.

les sociétés flamandes de la capitale y figureront. Lorsque le char funèbre arrivera en gare à Anvers, M. van Ryswyck et son corps échevinal viendront saluer la dépouille mortelle de la grande tragédienne.

Catherine Beersmans laisse trois enfants, dont deux filles qui sont au théâtre, Minna et Pauline, la première mariée avec l'acteur anversois Dillis, la seconde engagée au Théâtre National de Rotterdam.»

Uitvaart.

Ja, wèl «Uitvaart». Het stoffelijk overschot heengevoerd, zoo snel, over de grenzen! Het Rotterdamsch publiek toonde eerst weinig belangstelling. Misschien een honderdtal belangstellenden waren Woensdag, 22 Nov., voor het huis in de Delftsche straat — het sterfhuis — aanwezig. Maar een schat van bloemen bedekte het rouwfloers der lijkkest. Men bracht het stoffelijk overschot het eerst in de vestibule van den Schouwburg, waar trouwe vrienden en vereerders weemoedig wachtten. Gevoelvolle woorden werden gesproken door de Heeren J. J. Bos, administrateur van den Schouwburg, Van Eijdsen, namens den heer Dirk Haspels, door Jan C. de Vos, Willem van Zuijlen, door mevrouw Van Eijdsen—Vink, den heer Bronggeest (namens *Tivoli*), den heer Van Korlaar (namens *Het Nederlandsch Tooneel*), door mevrouw Mann-Bouwmeester.

De heer L. J. Jacobson, die met den heer Milders de afdeling Rotterdam van het Tooneelverbond vertegenwoordigde, sprak namens die afdeling, omdat de Voorzitter, de heer Ebeling, tot zijn leedwezen door ongesteldheid verhinderd was. De heer Jacobson huldigde mevrouw Beersmans als een edele, goede, groote vrouw, alom gerespecteerd, wier voorname talenten zoo zeer op prijs werden gesteld. Zij heeft het voorrecht gemaakt te weten, dat ieder haar mooie eigenschappen kende. Moge zij tot voorbeeld zijn voor de jongeren! Hare nagedachtenis zal in dankbare herinnering blijven.

dat reizend gezelschap. Daar zij een heel melodieuze stem had, begon zij omstreeks 1835 de aandacht te trekken, en spoedig daarop, ik geloof in '37, werd zij in Den Haag geëngageerd. In later jaren, onder de directie van Valois, trad zij daar op als *Mère noble* en *Anstands-dame*, bij voorbeeld als de *Burggravin de Vernières* in *Parijsche Zeden* (dat wil zeggen in de *Demi-monde*), in de dagen toen DIRK HASPELS als als *Olivier de Falin* lauweren behaalde.

Den 5^{en} Mei nam zij afscheid van het tooneel. Tijdens de voorstelling (*Martin de Kruier* werd gegeven en *De militaire Willemsorde*) werd zij door tooneel-vrienden bedacht niet alleen met een Voltaire-stoel om daarin uit te rusten, maar ook, wat nog wel zoo goed was, met een lijfrente van f 10.— 's weeks; en haar mede-artiesten boden haar als souvenir een gouden keten aan, welke aanbieding vergezeld ging van de noodige hartelijke woorden gesproken door haar kunstbroeder H. G. KIEHL.

Deze, door zijn vrouw SOPHIE SABLAIROLLES de zwager van J. C. Valois, heeft jaren lang als *komiek* gespeeld bij diens gezelschap. Na de ontbinding daarvan is hij, meen ik, niet meer opgetreden. Hij had op dien bewusten avond dan ook de aan het clown-achtige grenzende rol van den *Markies van Moosenstein*, opperceremoniemeester van Z. M. Kwiek, vader van *Asschepoester*, en geweldig onder de plak zittend van zijn vrouw en van zijn twee stiefdochters *Eglantine* en *Milomana* ¹⁾.

1) Ik vermoed dat die naam *Milomana* een verknoeiing is van *Melomana*, dat in het Grieksch *De op zingen verzotte*

Nog spraken de heer Van Zuijlen (voor *Apollo*), de heer Ternooy-Apèl (voor de *Nederl. Tooneel-vereeniging* te Amsterdam), de heer Poutsma (voor de *Vereeniging tot beoefening van Vocaal-dramatische Kunst*), de heer Vriesendorp (voor de *Dordtsche Schouwburgvereeniging*), de heer Schipperus voor het *Aesthetisch Genootschap* te Rotterdam, vertegenwoordigers van den heer en mevrouw Moor, den Hollandschen Schouwburg, Gebroeders Van Lier, Frascati-schouwburg en de Rederijkerskamer Vreugdendal te Breda. Er kwamen nog kransen van het *Hoofdbestuur van het Tooneelverbond*, van den heer Rooijaards, van de abonnées van den *Grooten Schouwburg*.

Te kwart voor twaalven werd de lijkkest weggedragen uit den Grooten Schouwburg. Het aantal belangstellenden buiten was inmiddels toegenomen, en nu trok de stoet langzaam naar het station, de rouwwagen met vele kransen behangen en een rijtuig daarachter volgeladen met bloemen en kransen.

Tal van kunstenaars volgden te voet achter de rijtuigen, waarin, behalve de familie en de genoodigden, ook een deputatie uit de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten had plaats genomen.

Bij het station wachtte een talrijke menigte den lijkstoet op.

Om 12 uur 57 spoortijd vertrok de trein van Rotterdam.

Te Antwerpen

hield de trein tegen vijf uur stil. Hij werd opgewacht door den Burgemeester van Antwerpen, de leden van het Nederlandsch Tooneelgezelschap, van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond en door andere bewonderaars der overledene.

Een krans van het *Stedelijk Bestuur* werd in den lijkwagen gelegd door den beambte, den tooneelschrijver Huibert Melis. De Burgemeester, Jan van Rijswijck, nam het woord:

«Voor de laatste maal, zeide hij, komt Beersmans in Antwerpen, maar zij die hier triomfan-

Zijn gezicht had een onweerstaanbaar komisch iets, — evenals trouwens dat van zijn zoon AUGUST ¹⁾, — ik herinner mij bij voorbeeld nog best het oogenblik, waarop hij zich tegenover een anderen grootwaardigheidsbekleeder beklagt over de schatten, besteed aan de toiletten, die zijn stiefdochters — natuurlijk achter de coulissen — bezig zijn aan te trekken voor het hofbal van dien avond. Met een van domme extase stralend gezicht stootte hij er dan de dwaze woorden uit: «Milomana is zelfs van sexe veranderd».

Het klinkt wel zonderling dat een meisje, om het hart van den Prins te winnen, — want daar zat hem eigenlijk de kneep, — van *sexe verandert*, maar er was reden voor; een reden niet voortspruitende uit een abnormaliteit van den Prins, maar uit de abnormale proportie van de neus van PAULINE BELINFANTE, die als Milomana optrad.

Deze toenmaals betrekkelijk jonge Dame zou namelijk, als ze nu nog leefde, heel best voor *Cyrano de Bergerac* hebben kunnen spelen zonder eenig hulpmiddel aan te wend en om het benodigde uiterlijk te krijgen.

beteekent; dit klopt ten minste volkomen met de eigenaardigheden van deze rol.

1) Van dezen August heb ik een jaar geleden geschreven dat hij *ambulant* was. Tegenwoordig is hij weer vast geëngageerd bij het operetten-gezelschap van Adee en Co. (*Adee* beduidt A. D. Loman). Ongelukkig geven ze hem daar ook *ténor-léger*-partijen te zingen, b.v. *Ange Pitou*, in *De dochter van Juffrouw Angot*, waarvoor hij noch de stem noch het uiterlijk heeft. Alleen *niais* rollen, waarin hij niet of bijna niet hoeft te zingen, gaan hem goed af, ja *zeer goed*.

telijk placht onthaald te worden, wordt hier rouwend door ons begroet; zij die zoo aangrijpend het leven in al zijne schakeeringen wist weer te geven, is nu levenloos, en gesloten is de mond uit welken onze taal zoo heerlijk klonk. Weer worden bloemen en kransen haar aangebracht in overvloed, zij vertolken echter nu niet enkel meer bewondering voor haar talent, maar ook droefheid over haar heengaan. Men zegt dat van tooneelkunstenaars niets anders overblijft dan de naam en de herinnering; voor Beersmans zal dit niet zoo zijn: haar voorbeeld zal vruchten dragen en hare kunstgenooten zullen benuttigen de hooge lessen die zij hun gaf. Antwerpen zal het zich ten plicht rekenen op zijn schouwburg door een blijvend gedenkteeken haren naam te vereeuwigen in de stad waar zij zooveel bewonderd werd.»

Na den Burgemeester sprak de heer Van Doeselaer, bestuurder van den Nederlandschen Schouwburg, die in naam van zijn gezelschap een reusachtigen krans bij de baar nederlegde; de heer Cornette, die in naam van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond eveneens een krans aanbracht en eindelijk de heer de Somme van het Gentsche tooneel.

Te Brussel.

(23 Nov.)

Nadat de trein, in den laten avond, was aangekomen, rustte het stoffelijk overschot bij den heer Louis Beersmans, broeder van de overledene. De ruime vestibule van zijne woning was in een *chappelle ardente* herschapen. Een geurende bloemenberg bedekte nu de lijkst. Om twee uur, den volgenden namiddag, voerde men het stoffelijk overschot naar de begraafplaats van Evere, bij Brussel. De stoet was lang. Tien tooneelmaatschappijen hadden afgevaardigden gezonden met omfloerste banieren. Dezen gingen vooraf. Dan rolde de lijkwagen aan, bedolven onder kransen. De zilveren kwasten van het kleed werden gedragen door de heeren Hendrickx,

Werkelijk, dit lichaamsdeel was bij haar zoo enorm, dat in den tijd, toen zij in Amsterdam optrad, een oude woordspeling (*nés en nez*) weer voor den dag werd gehaald, luidende: *tous les Belinfantes sont bien nés*.

Die neus is haar ongeluk geweest; en behalve leelijk was zij ook zoo brood-mager, dat haar verschijning ieders lachlust opwekte. Het was bepaald verschrikkelijk, maar te gelijker tijd zeer te bejammern, want zij had een prachtige stem en had heel goed leeren zingen in het *coloratuur*-genre. Terecht durfde echter geen opera-directie zulk een monster engageeren. Ik mag er nu schijnbaar mee schertsen, feitelijk heb ik haar steeds beklagd. Zij heeft haar roeping gemist, en alleen door haar uiterlijk.

Het zal, denk ik, zoowat 1870 zijn geweest, dat hier in de oude Parkzaal, zaliger gedachtenis, een soort van hoogst fatsoenlijk Café-chantant optrad, waar zelfs veel dames heen gingen. Daar is Pauline Belinfante door mij voor het eerst gehoord, en steeds met het grootste genoegen; want als zij den mond maar open deed om de *Valse van Venzano* te zingen, of de groote aria uit *Le pré aux Clercs* van *Hérolde*, of het drinklied uit *Galathée* van *Massé*, dan vergat men oogenblikkelijk haar leelijkheid.

Wijnstok, de samenflanser van de feërie Asschepoester, had nu uitgedacht om in het zooveelste tafereel, op het bal, de dochters, Milomana en Eglantine, allerlei opera-aria's te laten zingen, om daardoor het hart van den Prins te winnen en tevens het op muziek verzotte publiek in den schouwburg te lokken; en zoo waren dan de Dames Belinfante en Strelitski-Organist

Van Doeselaer, Wannijn (directeuren der schouwburg van Brussel, Antwerpen en Gent) en Wouters, voorzitter van den Bond der Vlaamsche Tooneelmaatschappijen.

Behalve door de familie, werd de lijkwagen gevolgd o. a. door Peter Benoit, Frans Gittens, Arthur Cornette (voorzitter van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond) den burgemeester en verschillende raadsleden van Molenbeek, belangstellende Nederlanders te Brussel woonachtig, kunstbroeders en -zusters uit Brussel, Antwerpen, Gent. Na hen, volgden drie landauers met kransen en vier-en-twintig gesloten landauers.

Aan het graf werd gesproken door de heeren Hendrickx, Wannijn, Roelants (voor Legras en Haspels) Poolman, Faassen, Laroche (van Antwerpen), mevrouw Julia van Lier-Cuypers.

De *Afdeeling Rotterdam* van *Het Nederlandsch Tooneelverbond* werd vertegenwoordigd door den heer *L. F. Jacobson*, lid van het afdeulingsbestuur.

Huldebewijzen.

Het Bestuur der afd. Rotterdam van het Nederlandsch Tooneelverbond zal pogingen aanwenden om de nagedachtenis van mevrouw Beersmans door het eene of andere gedenkteeken in den Schouwburg bij het Rotterdamsche publiek levendig te houden.

Te Amsterdam, in den Stadsschouwburg, is een portret van de gestorvene met rouwfloers omhangen. De Nederlandsche Tooneelvereniging en den Hollandschen schouwburg te Amsterdam, het operettegezelschap en nog andere gezelschappen te Amsterdam en elders brachten der overledene vóór- of onder de voorstelling hulde.

Nieuws uit de Afdeelingen.

AMSTERDAM.

Daar wij geen officieel verslag van den heer secretaris der afdeeling ontvingen, nemen wij

de aangewezen personen om deze rollen te vervullen. De laatstbedoelde zag er werkelijk niet kwaad uit, maar om Pauline Belinfante ten minste een niet al te verschrikkelijk mal figuur te laten maken, had hij haar een travesti-costuum doen aantrekken, nl. dat van *Méphisto* uit *Le petit Faust*. En waarlijk, door het flink opvullen van haar tricot en van haar buste, en door de pofmouwen, zag ze er toen niet al te mager uit, en door het gracieuze mutsje met de lange haneveeren scheen op mijn woord haar neus *iets* korter dan gewoonlijk.

Maar Pauline zou dien avond nog meer doen dan spelen en zingen; want, naijverig als zij natuurlijk moest zijn op haar zuster Eglantine, die vlak vóór het bal haar al zingende toevoegde:

«Door mijn zang wil ik hem veroov'eren», antwoordde zij deze, natuurlijk ook zingende, maar met iets triomfeerends in haar stem:

«Door mijn *dans* zal ik hem betoov'eren».

En jawel, op een gegeven moment, nadat zij op haar gewone, d. w. z. zeer verdienstelijke manier, een paar aria's voor den Prins had gezongen, zagen we haar plotseling een *pirouette* maken, en toen bleek het dat zij waarlijk, tant bien que mal, ook ballet-dansen had geleerd; de eerlijkheid gebiedt mij intusschen te bekennen dat haar onderbenen dikwijls een hoek van 90 graden vormden met haar bovenbenen, en dat haar *points d'orgue* op één grooten teen lang niet zoo goed waren als die, welke zij uit haar keel wist te halen.

In de jaren, die op den zomer van '74 volgden, heeft zij nog al gezworven: in het seizoen 74/75 was zij geëngageerd bij *Valois*; in 75/76 cre-

het volgende over uit het *N. v. d. D.* Heeren leden der afdeulingsbesturen kunnen ons korte verslagen van de vergaderingen doen toekomen, die dan natuurlijk worden geplaatst. Zij zijn daartoe echter *in geen deele verplicht*.

Donderdag, 23 Nov. heeft de Amsterdamsche afdeeling van «Het Nederlandsch Tooneelverbond» in een der zalen van het Hôtel Polen vergaderd. Een gering aantal leden was tegenwoordig.

Na het openen van de vergadering bracht de voorzitter hulde aan de nagedachtenis van wijlen *Mevr. Cath. Beersmans*, de tooneelkunstenaressen. *Alle aanwezigen stonden daarbij van hunne stoelen op*.

De voorzitter herinnerde, dat het heden juist 25 jaar geleden was dat de tooneelschool geopend werd.

Bij het behandelen van de geldzaken, bleek dat er een batig saldo van *f* 26 in kas was. Besloten werd een gulden in de kas te laten en de overblijvende *f* 25 te storten in de kas der Commissie, die beeltenissen van beroemde tooneelisten in de gangen van den Amst. Stadsschouwburg wenscht aan te brengen.

Tot de verdere besluiten, dezen avond genomen, behoort ook dit, om de Maatschappij Apollo op haar 50-jarig feest een bloemgeschenk aan te bieden.

Mededeeling werd gedaan, dat aan het voor-nemen den leden eenig voordeel bij schouwburgbezoek te verleenen, geen gevolg kon worden gegeven, omdat, alhoewel de firma Van Lier bereid was, het bestuur der Nederlandsche Tooneelvereniging zich ongeneigd verklaarde, wyl 't meent dat het Nederlandsche Tooneelverbond niet aan haar taak en roeping voldoet. De Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel kon niet meegaan uit praktische bezwaren.

Van het hoofdbestuur is bericht ontvangen, dat een model-voorstelling aanstaande is.

eerde zij bij *Morriën* de titelrol in *Mevrouw de Aartshertog* van *Offenbach*; in 76/77 was zij gast bij *Proten Kistemaker*, en speelde er een travesti-rol in *De reis naar de maan*, waarin ook een *dromedaris* gedebuteerd heeft,— ook creëerde ze daar de titelrol in *Het waschmeisje van Bergen-op-Zoom*, een lieve operette, muziek van *Léon Vasseur*; eindelijk was zij in 1877/78 te Antwerpen geëngageerd bij *Driessens*.

In dien tusschentijd heb ik haar ook nog eens gezien bij *Judels* in *De kleine Faust* van *Hervé*. Zij was natuurlijk *Méphisto*; *MINA VAN SLUYTERS* was *Margareta*, *JUDELS* was *Faust*, en voor *Valentin* speelde de omvangrijke baryton *PHILIPPE*. Ik herinner me nog den onbe-daarlijken lach toen Faust met Grietje aan tafel zittend uit de soep-terrine een *worteltje* wilde halen, dat al langer en langer werd en ten slotte de panache bleek te zijn van *Valentin's* helm, die hooger en hooger rees tot eindelijk de kolosale *Philippe* boven op de tafel stond.

De gustibus non est disputandum; dat spreekwoord is ook in de persoon van Pauline Belinfante bewaarheid; want zij heeft waarlijk nog een man gevonden, namelijk *ARY VAN VEEN*, die de eerste, of althans een van de eerste bestuurders was van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen in Den Haag. Lang zijn zij niet getrouwd geweest; Van Veen is 12 April 1879 aan de gevolgen van een beenbreuk gestorven, en zij betrekkelijk kort vóór of na hem.

Amsterdam, November 1899.

(Wordt vervolgd).

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL
ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Het Gouden feest van «Apollo», door MORESCO. — Pavidus. — Aan de Besturen der Afdelingen. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

HET GOUDEN FEEST VAN „APOLLO”

DOOR M. MORESCO.

Eerste avond.

Met mijn zwarte rok kreeg ik inderdaad den 30sten November zeker plechtig gevoel over mij, toen ik optrok naar het Leidscheplein, om het feest van «Apollo» mede te vieren.

Intimi die ik wel eens erger door mijn (zèer dagelijksche) dagelijksche plunje, zullen het misschien vreemd vinden, maar ik vloek minder dan de meeste menschen tegen het verzoek — ditmaal gericht tot alle bezoekers der eerste rangen en tot voorwaarde gemaakt voor hen, die tegenwoordig mochten zijn bij de ontvangst van de autoriteiten in den foyer — het verzoek namelijk om zich in gala te kleeden. Ik heb niets tegen een rok, mits dit kleedingstuk van den hoogen ernst en de grootste vreugde niet ontwijfd worde door heertjes en dametjes, die hun onbeduidend pretje deftig meenen te maken door het te galaiseeren. (Ik hoop dat niemand mij voor is geweest met het gebruik van dit woord).

Maar bij het halve-eeuwest van de maatschappij, die reeds bij hare geboorte hoogst respectabel was, zou het mij niet aangenaam geweest zijn, den schouwburg binnen te stappen zóó als ik daar binnen kruip, wanneer de Kleine Lord weer eens afgedraaid wordt.

Dus «trok ik op» ten Leidschepleine in de stemming, die ik meen de juiste te zijn: de rokstemming; de kritische geest, die zijn gezelschap wel eens aan mij opdringt, begreep dat hij dezen avond zeker verre te blijven had.

Met hoeveel leedvermaak zal de ellendeling uit die verte gelachen hebben: «zie, nu ben ik er niet bij en nu tuimelt hij toch van zijn zeven den hemel naar den zesden en van den zesden naar den vijfden en mag hij blijde zijn, wanneer hij niet heelemaal bij Pluto belandt!»

Het begon al in den foyer, waar om half acht een officieele receptie zou zijn: H. M. de Koningin-Moeder zou een vertegenwoordiger zenden, de Commissaris der Koningin voor N.-Holland en de burgemeester van Amsterdam zouden zelf komen en plechtig ontvangen worden door het bestuur van Apollo en ook zouden daar zijn het bestuur van het Ned. Tooneelverbond, van St. Lucas, daar zouden zijn en daar moesten ook zijn allen, die op kunstgebied de eerste plaatsen innemen en de pers, die zich gelukkig

achte, de bescheiden heraut te mogen zijn van de edele uitingen van edele geestdrift, die uit zóó edele schare op zóó schoon een oogenblik de wereldgeschiedenis zouden ingegalmd worden.

Die pers kreeg vacantie en ik raakte zoo zoetjes aan naar hemel numero zes.

De foyer droeg een planten-versiering, die men met recht mag roemen als «eenvoudig» maar met dezen lof moet zij het doen.

Er waren eenige leden van de genoemde kunst-vereeningen, de Amst. afdeling van het Tooneelverbond was behoorlijk vertegenwoordigd, maar viel helaas niet in het oog doordat de voornaamste bestuursleden der afdeling, de president en de ijverige heer Merens ook functiën hadden te vervullen bij «Apollo» en deze waardigheid op dien avond natuurlijk al hun andere qualiteiten overschaduwde, natuurlijk waren er leden van «Apollo», waaronder de president de heer Louis Bouwmeester en eenige andere bekende acteurs. Het gezelschap had een verdienste, die het juist niet hebben moest: het was «gezellig», bijna allen kenden elkaar en mijn rok voelde zich niet prettig wegens de vele familiäre handdrukken, die ik gaf en de weinig buigingen, die ik te maken had.

Gedurende de ongedwongen gesprekken keek men nu en dan naar de deur om te zien of men nog niet moest zwijgen, en toen het bekend werd, dat de commissaris der koningin niet zou komen en de burgemeester zou wegblijven, begon het gerucht te loopen dat ook de koninklijke beschermvrouw op haar besluit, zich te doen vertegenwoordigen, was teruggekomen. Dit bleek onjuist. H. M. had tenminste woord gehouden. Tegen acht uur kwam met stille trom een heer binnen, die zich alleen door het dragen van gouden knopen aan de rok onderscheidde van de andere aanwezigen. Zij, die hem toevallig zagen binnenkomen, zetten zich in postuur om de welkomstrede aan te hooren; *zagen*, dat de heer Fabius en de heer Bouwmeester den heer met de gouden knopen wat toefluisterden, zij *zagen* een paar andere officieele menschen buigen voor hem, die Hare Majesteit was, zij *zagen* Koningin-Weduwe p. proc. terugbuigen maar zij *hoorden* alleen den heer Merens roepen: «den dames en heeren wordt verzocht naar de zaal te gaan». De receptie was nl. afgelopen. «Moesten we daarom om half acht komen?» hoorde ik veelvuldig mompelen en ik schaamde mij jegens mijn rok.

En toch was dat verblijf in den foyer nuttig.

De val naar hemel no. 3 of no. 2 werd er eenigszins door gebroken, maar bleef toch pijnlijk genoeg.

De zaal was maar half vol.

Van de mededeeling hiervan stel ik mij geen effect voor; de feiten, de treurige feiten kent men immers reeds lang uit de pers en zij heeft dit feit reeds zoo uitvoerig en eensgezind gecommentarieerd, dat ik daar zelfs vrij van ben. Natuurlijk ben ik het niet eens met de beschouwingen over het ergerlijke van deze beleediging door het Amsterdamsche publiek onzen verdienstelijken kunstenaars aangedaan, maar in alle bescheidenheid en gevende mijn oordeel après coup voor wat een oordeel après coup van een stuurman aan wal waard is, wil ik toch even zeggen, dat het nu tamelijk mislukte feest misschien geslaagd was, wanneer elk lid van «Apollo» dit feest als *zijn* feest beschouwd had. Toen de heer Wensma onlangs zijn jubileum vierde kon er geen muisje meer in den schouwburg, de stalles waren vergroot door een paar vrije stoelen en zoo behoorde het ook, men was het den hoogst verdienstelijken kunstenaar verschuldigd, maar zou nu het publiek voor dezen ééne acteur die in de volle kracht zijns levens is en wien het naar den vleeze gaat, gedaan hebben, wat het weigerde te doen voor de hulpbehoevende beschermelingen van «Apollo», wanneer de vrienden des heeren Wensma niet een weinig met lijsten, bezoeken enz. «gewerkt» hadden? Er is in zulk «werken» niets oneervols en het wordt zeer eervol, wanneer men het doet voor verarmde vakgenooten.

Men zal gemeend hebben, dat het voor een gelegenheid als deze niet noodig was — men heeft zich vergist. Het is jammer, maar nu verder.

De heer Bouwmeester sprak een korte rede uit met een pessimistisch begin over den toestand der kas en een optimistisch slot over de groote belangstelling, waaruit reeds blijken kon, dat de heer B. niet ex tempore spreekt, ook al had hij geen dank uitgesproken voor de tegenwoordigheid van den Commissaris der Koningin en den Burgemeester, die er niet waren. Het compliment voor den laatste ging gelukkig niet geheel verloren: mevrouw en mej. Vening Meinesz zaten in de loge van het Dag. bestuur en zullen het dus naar huis meegenomen hebben.

Metamorphose: de heer Louis Bouwmeester strekt de beide armen uit en wordt kapstok, waarvan de vertegenwoordigers van het Tooneelverbond, de Schildersvereniging St. Lucas, de beide Amsterdamsche studentencorporaties («corps» en «bond»), de tooneelgezelschappen, verscheidene dilettantenclubs («D. V. G.», «Hooger zij ons doel» enz.) kransen hangen, zwijgend of met een paar gelegenheidswoorden. De kapstok buigt, het publiek («juicht» had zoo mooi

gerijmd!) klapt heel even en heel zachtjes in de handen.

Gelukkig wordt « Tobias Bolderman » in den Haag gespeeld en zal dus bekwaamer pen dan de mijne daarover schrijven ¹⁾). Voor mij dus niet het gevaar van onbillijkheid jegens een schrijver, die volgens courantenberichten thans ijverig aan het snoeien is. Wat mij betreft, zouden de eerste twee en de laatste drie bedrijven wel . . . maar ik mag zwijgen over Bolderman.

Niet mag ik dat doen over het feestprogramma, dat zeer ijverig en gracieus door eenige dames artisten en a. s. artisten (mej. de Boer, mej. Morel, leerlingen der Tooneelschool, mevr. Mann, mej. Klaassen en mej. Hopper van het « Nederlandsch ») ten voordeele van « Apollo » verkocht werd. Gaarne zou ik daarmee handelen als met Bolderman, overslaan, want alweer is wat ik te zeggen heb een klacht, maar die is niet terug te houden, waar men verplicht is zijn teleurstelling omtrent bijna het geheele feest, eenmaal uitgesproken, ook te motiveeren.

Ja, zelfs dat feestprogramma was — het zij gezegd met alle waardeering voor de uitmuntende bedoelingen en belangelooze en flinke werken van de feestcommissie — alweer eenigszins een mislukking.

Behalve het eigenlijke programma van het vierdaagsche feest en een geschiedenis van Apollo, de tekst der te zingen en dus nu gezongen liederen vindt men in het mooi gedrukte boekje eenige bijdragen van de hand van bekende acteurs, welke bijdragen niets anders bewijzen dan dat men een zeer goed tooneelspeler en tevens een zeer slecht schrijver kan zijn, een bewijs, dat niet meer geleverd behoefde te worden (Zie de talrijke werken van den heer M. J. Ternooy Apel).

De poovere stijl van alle, de onbeduidendheid van vele bijdragen nog daargelaten, heeft een der stukken zelfs aanleiding gegeven tot een verontwaardigd protest van een actrice in de

¹⁾ Wij schorten ons oordeel op, totdat wij het stuk na de besnoeiing nog eens hebben gezien. RED.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Vervolg van XX.

Ettelijke jaren vóór mijn geboorte zwaaide bij mijn grootvader-van-moederskant in de keuken als prinses den scepter een zekere REINA; haar *van* is mij ontgaan. Deze Reina trouwde later met een acteur van den zooveelsten rang, een meneer ORGELIST, die o. a. in Den Haag bij J. C. Valois heeft gespeeld.

Uit dien echt is gesproten een dochter: CAROLINE.

Carolientje is al heel vroeg aan het tooneel gegaan; zeker meer dan veertig jaar geleden speelde zij bij Boasen Judels de *soubrette* rol van de kamenier Rosine in *De voddendraper van Parijs*, het overbekende melodrama van Félix Pyat.

Maar Carolientje had — of laat ik liever zeggen: heeft, want zij leeft nog — ook een mooie sopraan-stem, en moeder Reina, die heel goed wist dat mijn grootvader niet alleen zelf een goed musicus was, maar tevens veel voelde voor musicale talenten in den dop, kwam tot

N. R. Crt. en volgens mijn on-artistieke burgermans-opvatting was in datzelfde stuk nog meer stof tot verontwaardiging te vinden dan de protesteerende dame erin zag.

Bijzonderheden uit het artistenleven zijn meestal interessant, maar ze moeten niet door de helden zelf neergeschreven worden.

Tweede avond.

Nu zou hen enthousiasme erin komen. De tweede avond toch was niet geheel ingenomen door de première van een stuk en dus niet geheel afhankelijk van het talent van een schrijver, maa, de allerbeste leden van « Apollo » zouden het allerbeste toonen wat zij te toonen hadden en daarbij zouden zij geholpen worden door de eersten van andere kunstvakken.

Er kwam ook enthousiasme, maar dit gold niet « Apollo », niet de tooneelspeelkunst of tooneel-artisten.

Staande hoorde men den heer Orelie « Wilhelmus van Nassauwe » zingen; staande (aan « staander » durf ik niet) hoorde men het Transvaalsch Volkslied en toen kwam eindelijk het lang verwachte juichen van het publiek. Gelukkig toonde het applaus na de bekende ballade « Archibald Douglas », dat men ook zonder patriotisme of Transvaal-sympathie den heer Orelie waardeerde.

Toen een bankroetje: mevr. Albrecht was verhinderd haar successtukje « De Grootmoeder » te komen voordragen; in plaats daarvan weer een metamorphose: de heer Poons zong de Prolog uit Paljas en nam daarbij de gedaante aan van den heer Dons, zóó zelfs dat de beste kennissen van den heer Dons hem voor deze hielden, tóch was de zanger de heer Poons, immers het stond in verscheidene couranten te lezen.

Voor de pauze, hoorden we nog: « Kom hier », het oude over-bekende tooneelspelletje van J. L. Kerkhoven, waarin de vrouwerol vervuld werd door een leerlinge van de Tooneelschool mej. W. Broese van Groenau.

Men laat dit stukje dikwijls door aankomende

deze met het verzoek eens te willen zien of naar zijn meening wat stak in het meisje, dat intusschen al een beetje zingen had geleerd. En zoo werd er een muziek-avondje georganiseerd, waarop Caroline een proef van haar bekwaamheid aflegde.

Ik ben daar niet bij geweest; ik was nog veel te klein; maar ik herinner me als vandaag dat mijn oudelui mij den volgenden morgen aan het ontbijt vertelden dat zij beiden, evenals grootpapa, vonden dat Caroline heel veel aanleg had en een stem waarvan men wat mocht verwachten, maar dat zij nog veel studeeren moest en vooral ook de uitspraak van het Fransch leeren.

Heeft ze nu veel gestudeerd? Ik weet het niet; maar zeker wel een beetje, anders zou zij niet jaren lang een van de steunpilaren hebben kunnen zijn van . . . ja, dat komt straks.

Intusschen: gedurende drie seizoenen, van 1864 tot 1867, is zij als **gewone actrice** geëngageerd geweest bij Valois in Den Haag; en ze heeft daar o. a. in *Klaasje Zevenster* de aristocratische rol opgeknapt van *Mevrouw Mietje Eylar*. Het spreekt van zelf dat de Heer Valois, telkens als hij zich waagde aan het laten vertoonen van zangspelen, vooral haar gebruikte voor de gewichtigste partijen; zoo o. a. in *De reis naar China*, de aardige operette van *Bazin*.

Eigenlijk had ik sedert mijn kinderjaren weinig of niets meer van haar gehoord, — want bovenstaande particulariteiten ben ik pas later te weten gekomen, toen ik, in Augustus 1874, haar naam met chocolade-letters zag prijken op het aan-

actrices spelen. Waarom toch? In « Kom hier » moet een aspirant-tooneelspeelster proeven van haar bekwaamheid geven door op verschillende wijzen, in opgegeven situaties, « kom hier » te zeggen. Als het stukje dus deugde, zou het voor de hand liggen, dat het door jonge actrices voor haar entrée op de planken gekozen wordt. Maar het ding *deugt niet*, 1°. bepaalt de actrice zich er niet bij « kom hier » te zeggen, maar fantaseert zij er telkens eenige frases bij, overeenkomende met den toestand, zelfs wordt « kom hier » nu en dan heelemaal niet gehoord, maar vervangen door « komt naderbij », « kom, kom dan toch » enz. 2°. zijn de opgegeven omstandigheden niet geschikt tot het aanbrengen van fijne nuances: men hoeft niet juist een artist te zijn om verschil te brengen in de wijze waarop een koningin tot een delegatie zegt « kom hier » en die waarop een achterbuurtbewoonster, die met haar man vecht, die woorden uitroept en de aardigheid gaat er heelemaal af, wanneer de koningin zeggen mag « komt naderbij » en de vechtende vrouw « kom hier, ik word vermoord! »

Ik schrijf dit alles omtrent het oude prul (vergelijk daarbij eens het mooie « oh monsieur », dat thans nogal in de mode is!) om mij te excuseeren van eenige ernstige beoordeeling van mej. Groenau. « Kom hier! » is m. i. allerm minst geschikt om te doen zien, wat een actrice vermag. Wel kon ieder zien, dat de debutante (als zij nu al zoo genoemd mag worden) een goed figuur op het tooneel maakt, zeer zuiver Hollandsch spreekt, zich met veel zorgvuldigheid kleedt en de verzen haar minstens zoo goed afgaan als den heer Van Kwijk (Leonard) en zeker beter dan den heer van Ollefen (de bediende).

Na de pauze een monoloog van den heer Van Zuijlen en een gelegenheidsgedicht « Onze oude eeuw en Zuid-Afrika » vervaardigd door den heer Joh. H. Been en voorgedragen door den heer L. Bouwmeester.

De heer Been bleek uitmuntend de traditie omtrent gelegenheidsgedichten te kennen: zij

plakbiljet van *Asschepoester*. Wel heette ze toen, evenals nu nog, Mevr. STRELITSKI—ORGELIST, maar het was toch Caroline; dat had ik in een ommezien geïnformeerd; haar gemaal Strelitski was de orkest-directeur van het gezelschap.

Mijn oude vriendin, — want ik hield van haar al had ik haar nooit gesproken en op zijn best een of twee keer als kind ontmoet, — heb ik dus op dien avond gezien als *Eglantine van Moosenstein*, de stiefzuster van Asschepoester, die, zooals ik vroeger al verteld heb, zich voorstelde den Prins door haar *gezang* te zullen *veroveren*.

Om dat te bewerkstelligen zong zij dien avond den toen zeer en vogue zijnden *boléro* uit *Les vèpres Siciliennes* van *Verdi*, een opera, die in 1855 in Parijs voor het eerst is vertoond en nooit veel succes heeft gehad.

Caroline had dien avond wél succes, dat wil zeggen: niet bij den Prins, maar bij het publiek in de zaal; en toch, de eerlijkheid gebiedt mij het te bekennen, lang zoo veel niet als haar kunstzuster PAULINE BELINFANTE, al was deze leelijk als de nacht en al zag zij er niet onknop uit.

Niet lang na die vertooning van Asschepoester verbond zich Mevr. Strelitski-Orgelist als koriste aan de Fransche Opera en zeker wel twintig jaar lang is zij daar *coryphée* geweest. Het is waar, zij was maar *tweede coryphée*, maar als men haar daar, elken avond trouw op haar post, achter de eerste coryphée, Mevr. KNOR, — soms ook wel heel zusterlijk: zij aan zij met deze, — haar entrée zag doen, hoefde men beide

worden geschreven om door geënthousiasmeerde menschen gehoord, niet om door droogstoppelige critici gelezen te worden en de heer Bouwmeester toonde zich in zijn volle kracht bij het voordragen.

Ik weet niet of dit nu het door sommigen aangeboden «verzen zeggen» is, maar wel weet ik, dat het mooi was, dat er een warmte in zat en het ook een niet-hiep, hiep, hoera-publiek in geestdrift kon brengen. Viermaal ging het scherm op, na de voordracht, rekenen we tweemaal voor Transvaal, dan blijven nog twee maal over voor Bouwmeester en dat is eerder te weinig dan te veel.

Nog eenmaal zagen we Apollo's president dien avond en wel tegelijk met zijn begaafde zuster, mevr. Mann—Bouwmeester, in «Jean Marie», dat door beiden (Joel was de heer Holtrop) zoo heerlijk gespeeld werd dat men hun bijna zou vergeven op zulk een avond met zó'n afgezaagd ding aan te komen.

Nog zijn te vermelden een drietal door mevr. S. Croes, geb. Spoor gezongen liederen (Vieille chanson van Bizet en Das Orakelblümchen en Ontwaken, gecomponeerd door den heer Gottfr. Mann), die een uitbundig succes hadden, maar de eer van den avond was toch voor de Schildersvereniging St. Lucas met hare twee prachtige tableaux vivants «Rebecca bij de bron» en «Lente». Al heb ik tegen het eerste tableau het bezwaar, dat de beide hoofdfiguren niet duidelijk het laven van den dorstigen volgens de legende doen uitkomen, en tegen het tweede dat het misschien wat minder sober had gekund, dat in beide tableaux de allerminste kleinigheid de hand des meesters onmiskienbaar toonde, zal wel ieder toeschouwer met mij eens zijn, elke houding, elke stand, elke plooi van elk kleed beantwoordde aan de meest strenge eischen van aestetiek, en het geheel trof ieder diep, ook hen, die onmiddellijk luide applaudiseerden, hetgeen enkele zwaar-artistieke menschen van wege het breken der stemming scheen te hinderen. Hun gesis werd gelukkig begrepen en het applaus

dames maar even aan te kijken om te begrijpen dat, ja, alle twee stevige steunpilaren waren voor het koor, maar dat Caroline toch met een niet onrechtmatig gevoel van eigenwaarde heel goed besefte, dat zij, al had zij wat minder stem, eigenlijk heel wat beter voor haar taak berekend was dan Mevr. Knor. Deze kwam op, massief, en altijd, natuurlijk behoudens de kleeding, hetzelfde, onverschillig of zij een edelvrouw moest voorstellen of een boerin. Niet alzo Carolientje. Terstond merkte men dat zij een geboren actrice was. Eerst kwam natuurlijk de altijd eenvormige en daarom juist moeilijke wandeling over het tooneel tot naar den voorgrond links. Dan bleek het duidelijk dat een beetje coquetterie haar eigen was; ze heeft steeds, zelfs toen zij al over de vijftig was, haar best gedaan er zoo voordelig mogelijk uit te zien: het hoofd ietwat op zij gebogen met een stereotiep lachje, zoo lang ten minste de omstandigheden op het tooneel dit niet anders eischten; de eene elleboog werd tegen de zijde gedrukt, en den anderen arm liet zij los langs het lichaam hangen, terwijl de mollige handjes zoo gracieus mogelijk werden opgehouden; trantig werden de voetjes neergezet, met kleine pasjes, terwijl onder de hand het benedengedeelte van haar rug ietwat zwierig heen en weer bewogen werd. En stond zij eenmaal op den voorgrond, dan keek zij den orkest-directeur als het ware triomfeerend aan, met een blik die zeggen wilde: «ik ben er; u kunt op mij rekenen; ik sta voor alles in; wees gerust»; en met aplomb zette zij het koorgezang in, zoodat

hield op totdat het doek voor goed viel en de muziek zweeg.

Zeër grooten dank is «Apollo» en is het publiek aan de Schildersvereniging «St. Lucas» schuldig.

Derde avond.

Gedeeltelijk hetzelfde programma van den tweeden avond. Dat mocht, omdat deze avond speciaal aan de donateurs der maatschappij «Apollo» was aangeboden.

Ditmaal was mevrouw Albregt gekomen en natuurlijk miste zij haar succes niet. Jammer, dat zij niet op dat tooneel, waar zij toch eigenlijk thuis hoort, kan blijven. (zooals men weet, is zij reeds jaren bij Prot in Frascati).

De heer Van Zuijlen gaf weer een andere monoloog en voorts was nieuw: «Flirtation», een in weerwil van den Engelschen naam Fransche monoloog (van Eugène Adénis), voorgedragen door den heer Mr. G. S. Brantsma van de Arnhemsche Courant. Ik vond deze voordracht — ook wat de hooggeroemde Fransche vlugheid, chic en andere soi-disant Fransche eigenschappen aangaat — verre staan boven dat; wat we gewoonlijk van echte nazaten der Galliërs te genieten kregen in de «Alliance Française» en elders. Vergeefs zocht ik onder het publiek naar een Franschman om dit mijn oordeel te bevestigen, maar als hij «neen» had gezegd, was ik toch bij «ja» gebleven.

De monoloog bevat een bespotting op de zoo vaak bespote Engelsche wet, die schadevergoeding toekent wegens boeten van trouwbeloften en eischt van den voordrager — behalve natuurlijk onberispelijk Fransch — een Fransch spreken op een Engelsche manier en ook dit schijnt de heer Brantsma niet alleen uitmuntend afgeluisterd te hebben, maar ook superieur te kunnen nabootsen,

Correct, als alles wat mevrouw Holtrop doet, droeg deze sympathieke kunstenares de groote alleenspraak voor uit het vierde bedrijf van Schiller's Maagd van Orleans. Als het geoorloofd was iets aan te merken op deze zoo hoogst

de naast haar staande dames wel gelijk mee zingen *moesten*; dat de verderaf zich bevindende af en toe zakten, kon zij niet helpen, *zij* heeft haar plicht gedaan, minstens twintig jaar lang.

Eén seizoen is zij zelfs in hooger rang dan die van 2e coryphée opgetreden; namelijk in 77/78; toen vervulde zij het empooi van *Troisième dugazon* en mocht zij dus kleine solo-partijtjes vervullen, zooals dat van *Annette* in *La traviata*.

Altijd leefde zij mede met wat er op tooneel gebeurde; bij haar hoefde men nooit te klagen over onverschillig staan, of over kijken in de zaal; zij was zich veel te veel bewust van het gewicht van haar taak.

Een enkele maal maar toonde zich op haar gelaat een trek van vergeefbare ergernis over het minder juist zingen van de *prima donna*, en wellicht dacht zij dan bij zich zelf dat *zij* hem dat allicht beter zou hebben geleverd als de omstandigheden haar maar gunstiger waren geweest; over het geheel echter kon zij iederen korist of koriste, iederen figurant of figurante tot voorbeeld strekken.

Iets later dan zij, is haar man aan de Haagsche Opera verbonden als *Répétiteur des chœurs*, een van de lastigste baantjes die men zich denken kan.

Uit hun huwelijk zijn minstens drie dochters gesproten.

Een van deze is getrouwd met S. J. H. DE LA FUENTE, den artistieken, veel geprezen orkest-directeur, die eerst bij de Nederlandsche Opera in den Park-schouwburg werkzaam was, en later bij de Nederlandsche

nauwgezet en met groote kunstliefde bestudeerde voordracht, zou deze aanmerking de weinige afwisseling moeten gelden. Mevrouw Holtrop klaagde (zij klaagde schoon!) van begin tot einde. Het zou kunnen dat Schiller dat niet bedoeld heeft en Jeanne d'Arc in den mond wilde leggen: 1°. een zelfbekentenis en wanhoopige *zelfaanklacht*, 2°. een zelfverdediging, die overgaat in 3°. een opstand tegen de hoogere macht, die haar koos tot een werk, dat het hare niet was en die 4°. eindigt in een droevige Sehnsucht-klacht over haar verloren eenvoud en stil geluk als boerenmeisje. Mocht deze opvatting de juiste zijn, dan zou vooral de *révolte* een prachtige gelegenheid geven voor eenige afwisseling. Ik heb het oorspronkelijke er nog eens op nagelezen en zie geen enkel woord dat in strijd is met deze meening.

Even nu «zieleketens» van Neston de Tière, gespeeld door de landgenooten van den schrijver, artisten van het Vlaamsch Tooneel te Antwerpen.

Toen het scherm zou opgaan, keek ik nog eens door de half leege zaal; hoe pijnlijk moet vooral *hun* val uit den zevenden hemel zijn en welk een schandel tot dusverre waren we onder ons, maar nu de Belgen kwamen in de meening dat zij een schitterend feest kwamen meevieren... Had men maar «brand!» geroepen op het Leidscheplein en vrijbiljetten uitgedeeld aan de toestroomende menigte!

«Zieleketens» is, behoudens een hoop sentimentaliteit, die vooral door de onnoodige en hinderlijke tegenwoordigheid van een kind wordt aangebracht, een heel aardig, met gevoel geschreven stukje, dat vooral door mevrouw Verstraeten-Laquet en den heer la Roche subliem gespeeld en door het publiek behoorlijk geapprecieerd werd.

Dat men mevrouw Verstraeten hier te lande kent, bewees het applaus, waarmee zij ontvangen werd en zeer aardig maakte de kunstenares gebruik van de eerste woorden van haar rol «Ik kan niet zeggen, hoe blij ik ermee ben», door deze woorden met het gelaat naar het publiek

Opera-Vereeniging in het Paleis voor Volksvlucht. Bij laatstbedoeld gezelschap, in het najaar van '94 door J. G. de Groot opgericht en in een minimum van tijd op de flesch gegaan, is Caroline's dochter, Mevr. DE LA FUENTE—STRELITSKI, opgetreden als *Dugazon*. Zij heeft er geen gelegenheid gehad om te schitteren.

De beide andere dochters zijn, toen mama in '95 of '96 haar ontslag nam als coryphée, in haar voetsporen getreden, en de Haagsche critici hebben beider verschijning in het opera-koor met ingenomenheid begroet.

In het najaar van '97 — het voortbestaan van de Haagsche Opera liep destijds groot gevaar — toog de familie naar een tweede-rangstad in de buurt van Algiers; de twee meisjes zongen er in het koor, papa was orkest-directeur; evenzoo in het seizoen 98/99 te Angers, waar de jonge-dames zelfs gepromoveerd werden tot *Chefs d'attaque*, wat zooveel wil zeggen als *Opstem-houd(st)ers van de koristen*. Dezen zomer hebben zij de ooren gestreeld der Fransche badgasten te Aix-les-Bains. En mama reist en trekt natuurlijk mede.

Onwillekeurig ben ik hierboven in mijn uitdrukkingen een tikje ironisch geweest. Maar volkomen oprecht meen ik het: iemand als Caroline Strelitski-Orgelist is voor elk opera-gezelschap goud waard.

O, het is zoo makkelijk den volgenden morgen of avond in je kritiek te zeggen dat het koor als naar gewoonte weer niet de handeling mee-

gewend, buigend uit te spreken, als antwoord op het applaus. Jammer dat het niet werd begrepen, anders ware er wel een tweede applaus gevolgd.

Er komt in «Zieleketens» een dans voor van twee oudjes (mevr. Verstraeten en la Roche), die — zóó uitgevoerd — het summum is van eenvoud, geest en smaak. Kan men misschien mevr. Albregt in zeker opzicht de Hollandische mevr. Verstraeten—Laquet noemen, een la Roche, die Cyrano de Bergerac speelt, zooals wij het hem indertijd in het Paleis voor Volksvijt zagen doen en tevens «Baas Coene» in «Zieleketens», zooals hij het nu deed, hebben wij niet en gaarne biedt ik het Vlaamsche Tooneel, voor hun la Roche, in ruil tien Nederlandsche acteurs aan (mits ik dezen zelf mag uitzoeken, natuurlijk.)

Het slot van het feest was een gala concert in het concertgebouw onder leiding van Mengelberg. Daar dit verslag misschien reeds te lang geworden is, maak ik gebruik van deze omstandigheid om te zeggen: dit ligt buiten het kader van «Het Tooneel».

Van een slot-beschouwing over den totaal indruk van het gouden feest van «Apollo» zou ik mij onthouden zelfs al was er gebrek aan copy. Men zal na het voorafgaande wel begrijpen, waarom.

Pavidus.

«En waarom geen *brief uit de Maasstad?*» zullen vele lezers hebben gevraagd. Wij moeten daarop zeer tot ons leedwezen antwoorden dat Pavidus den 9^{den} November reeds aan de redactie heeft laten weten dat hij niet langer wenschte mée te werken. Hij vergunde ons niet de redenen, ons medegedeeld, hier bekend te maken. Wel mogen wij zeggen dat Pavidus niet is heengegaan uit gebrek aan sympathie voor den redacteur of om verschil van gevoelens tusschen hem en ons.

Wij kunnen niet anders dan dezen zoo hoog gewaardeerden medewerker in het openbaar ons

leefde! Wie nooit met dergelijke heeren en dames bij een tooneelvoorstelling te maken heeft gehad, kan in de verste verte niet begrijpen wat voor slag van personen het is.

Toevallig weet ik er ten minste eenigszins over mee te praten, omdat in Nov. 1896 bij de eerste serie vertooningen door Het Nederlandsch Tooneel van *Koning Oedipus* de koren werden *gezongen*, en wel door de koristen van de Nederlandsche Opera. Ik heb toen vrij geregeld de repetities bijgewoond; en ik krijg nog kippevel als ik om die heeren denk. Met hoeveel geduld ook de doorkneede *Massen-director* W.P. DE LEUR bij dezelfde passage telkens en telkens riep: «Heeren, komt u nu asjeblijft van lieverlede naar hier toe!», er waren er altijd die niet naar hem luisterden. Of ook al LOUIS BOUWMEESTER, die bij deze repetities waarachtig geen *schoenen in zijn mond lapte*, door grooten animo te toonen en door met vuur zijn pakkende zinnen uit te spreken, trachtte de heeren tot opletten en meelevens te dwingen, voor enkelen gaf het niets.

Maar één meneer was er bij, een comble! Hij behoorde tot de *bassen*, en als hij was opgekomen, moest hij gaan staan achter een quasi-marmeren bank. Daar stond hij, als een *paal*, met den stok in de hand, en voor nog zooveel zou hij geen vin hebben verroerd, behalve zijn kaken: hij was immers gehoord om te *zingen*. Moest hij zich verplaatsen, dan duwde zijn buurman hem op, net zoolang tot hij stond waar hij behoorde te zijn, en dan begon het lieve leven

groot leedwezen betuigen, en tevens *onze dankbaarheid* voor het vele, dat hij als Rotterdamsch correspondent voor het orgaan van het N. T. V. heeft gedaan. Dat wij eerst nu mededeeling doen van zijn besluit, komt doordat wij nog hoop hadden Pavidus voor ons blad te kunnen behouden. Het is ons niet gelukt. Wij hebben te berusten.

Maar de redactie mag niet verzwijgen dat zij zich, door het besluit van dezen haar onmisbaren correspondent, zoo moeilijk, waarschijnlijk in 't geheel niet te vervangen, zeer ontmoedigd gevoelt. Allermint verbeelden wij ons, zonder hulp van bekwame correspondenten, gelijk Pavidus, van *Het Tooneel* iets te kunnen maken, dat ook maar in de verte gelijk op het orgaan, dat wij bij de aanvaarding van de redactie hadden gehoopt nog eens te kunnen geven.

Aan de Besturen der afdelingen.

M. M. H. H.

Zooals u wellicht bekend is, zijn destijds door de Amsterdamsche Propaganda-Commissie, die werkzaam was om nieuwe leden voor de Amsterdamsche afdeling van ons Verbond te werven, zoogenaamde «propaganda-boekjes» samengesteld, die aan de schouwburgbezoekers gratis werden uitgereikt en waarin dezen konden lezen wat het Nederlandsch Tooneelverbond wil en doet, wat de Tooneelschool beoogt en welke haar resultaten zijn. Aan die uiteenzetting was toegevoegd een opgave van eenige der meest bekende oud-leerlingen van de Tooneelschool en hunne tegenwoordige verbintenissen (bijgewerkt tot Januari 1899). Een geperforeerd inschrijvingsbiljet stelde den lezer van het boekje in staat na kennisneming van den inhoud, te verklaren dat hij tot het Verbond als lid wenschte toe te treden en door de propaganda-commissie was met de suppoosten eene regeling getroffen, waardoor dezen zich belastten de ingevulde verklaringen in ontvangst te nemen en aan den secretaris der Amsterdamsche afdeling te doen toekomen. Het typografisch-welverzorgde boekje heeft zijn doel niet gemist en verschillende nieuwe

weer van voren af aan. Waarom dan zóó'n man gehouden? Natuurlijk alleen om zijn vastheid in het zingen; en die was opmerkenswaard; dat dient gezegd. Maar met dat al... een *zoutpilaar*.

Daargelaten echter zulk een uiterste, zoo lang een opera-directeur geen middelen heeft om den koorleden zooveel te betalen, dat zij van dát baantje alléén kunnen leven, zóó lang zal men hun geen te hooge eischen mogen stellen, noch in de groote opera, noch in de opéra-comique, noch zelfs in de operette.

En waarlijk met de figuratie in gewone tooneelstukken is het niet zoo heel veel beter gesteld. De onbeschaafdheid van de meeste menschen, die zich daartoe leenen, is een onoverkomelijk bezwaar.

Bij de vertooning van *Coriolanus*, dit voorjaar in Utrecht, door Het Nederlandsch Tooneel, hebben de studenten na niet meer dan één repetitie een figuratie geleverd, die, ja, wat bewegelijk was, maar toch ver uitblonk boven al het ingepompte gedoe, dat we gewoonlijk bij dergelijke stukken te zien krijgen. En toch, als gehuurde figuranten *werkelijk* meelevens, is het misschien nóg gekker, dan als ze poppen zijn waarvan de regisseur de touwtjes in handen heeft; want niets is maller om aan te zien dan iemand, die niet heeft geleerd, hetzij door studie, hetzij door routine, hoe hij zich op de planken moet bewegen. Daarom zijn ook, heel misschien behoudens enkele uitzonderingen, alle mogelijke tooneelvertooningen van dilettanten au fond

leden zijn langs dezen weg voor ons Verbond gewonnen.

Met groote ingenomenheid van dit feit kennisnemend, heeft het Hoofdbestuur zich de vraag gesteld of wat te Amsterdam met zooveel succes was beproefd, niet ook elders kon worden ter hand genomen en of, wanneer andere afdelingen ook in haar midden zoodanige actie wilden beginnen, dit niet in samenwerking met de Amsterdamsche propaganda-commissie zou kunnen geschieden op dien voet, dat voor gezamenlijke rekening van alle daartoe genegen afdelingen ééne groote oplage van het boekje te maken ware. Mogelijk is dit zeker wel, daar bij een eventueelen tweeden druk het *plaatselijk* karakter van het boekje, dat zich slechts éénmaal verdraagt, zonder schade kan worden weggenomen. Het is duidelijk dat zoodanige uitgave voor gemeene rekening en voor de Amsterdamsche propaganda-commissie en voor de elders gevestigde afdelingen belangrijke besparing van kosten en van arbeid zou kunnen opleveren.

Wij hebben, dit overwegende, ons gewend tot het bestuur der Amsterdamsche afdeling, met de vraag of dit bestuur, zoo het voor ons denkbeeld iets gevoelde, met de andere afdelingen zich tot dat doel in verbinding zou willen stellen. Op welke vraag dit bestuur antwoordt: «Het bestuur is van oordeel dat eene herhaling «dezer reclame, die succes had en bovendien — «door de advertentiën — nog een klein winst-cijfer in de kas der afdeling heeft doen vloeien, «alle aanbeveling verdient. Het bestuur is niet «ongezind, ingevolge uw voorstel, in deze samen «te werken met andere afdelingen van het T.V. «opdat ook zij door deze reclame worden ge- «baat, doch is van oordeel, dat de stappen «daartoe bij die afdelingen, van het Hoofdbestuur «dienen uit te gaan.»

Aldus tot het initiatief uitgenoodigd, willen wij niet nalaten daaraan gevolg te geven. Wij verzoeken dus den besturen der afdelingen deze zaak, zoo mogelijk spoedig, op de agenda hunner bestuursvergadering te willen plaatsen en ons te doen weten tot welk resultaat de daarover gevoerde besprekingen hebben geleid. Bij een eventueele betuiging van instemming, tevens mede te deelen hoeveel ex. zouden worden verlangd, zou aanbeveling verdienen. De brieven te richten aan den algemeenen secretaris, Frederikstraat 159b, Den Haag.

Het Hoofdbestuur.

leelijk. Al begrijpen de spelers hun rol zoo goed als de beste acteur, al *zeggen* ze hem even goed, al hebben ze zelfs geen lampen-koorts, in *mijn* oogen *trekt* er altijd iets: ze weten niet te berekenen hoe hun *doen* inwerkt aan de overzijde van het voetlicht, en dat weet een acteur, ten minste als hij geen beunhaas is, na ettelijke jaren wél.

Toch verlang ik voor de stomme personen geen werkelijke acteurs; ik voel maar bitter weinig voor een schijnbaar zoo volmaakte figuratie als die van de *Meiningers*; l'optique du théâtre eischt licht en bruin; als allen even mooi doen, komen de hoofdpersonen niet genóg uit en gaat het geheel rammelen. Zoo min mogelijk zwijgenden op het tooneel is mijn ideaal; geen kleurige soldaten en drukdoende groepen, die het quasi met elkaar hebben over wat er gebeurt, maar intusschen te veel de aandacht trekken. We kunnen immers maar één ding te gelijk zien.

De *groep* moet indruk maken, niet elk lid ervan, en om dat gedaan te krijgen van onontwikkelde menschen moet de *regisseur* in de eerste plaats zijn *artiest* om hun doen en laten te concipieeren, in de tweede plaats *acteur* om het zelf goed te kunnen voordoen, en in de derde plaats *schoolmeester* om hen te drillen.

Amsterdam, November 1899.

(Wordt vervolgd).

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL
ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofredacteur **HENRI DOORMAN.**

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Hoofdbestuur. — Overzicht. — Ingezonden (Ziel en lichaam). — Berichten (Reclame-boekjes, Gedenkteeken Beersmans, Vreemde bladen over Catharina Beersmans. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Hoofdbestuur.

In zijne vergadering van 10 December l.l. heeft het Hoofdbestuur onder meer zich beziggehouden met de «modelvoorstelling». Besloten werd thans aan de drie grootste afdelingen te doen weten, dat een geschikt stuk gevonden was, en ook een gezelschap, dat onder zekere voorwaarden zich bereid had verklaard te Amsterdam, te Rotterdam en te 's Gravenhage dit stuk op te voeren. Het Hoofdbestuur heeft de besturen dezer drie afdelingen uitgenoodigd afgevaardigden te zenden naar eene bijeenkomst, waar eene commissie uit het Hoofdbestuur nader met hen omtrent deze plannen overleg wenschte te plegen.

Voorts heeft het Hoofdbestuur kennisgenomen van het rapport der commissie uit zijn midden, tot voorbereiding der noodzakelijk geworden statutenherziening, en werden naar aanleiding van dit rapport verschillende artikelen der Statuten besproken.

OVERZICHT.

Het is ons niet mogelijk geweest in ons vorig nummer gewag te maken van de belangrijkste eerste voorstellingen, in de maand November gegeven. De plaats, voor het artikel over Catharina Beersmans gevraagd, moest worden ingeruimd. En ook ditmaal dienen wij kort te zijn.

Rotterdam.

Vrijdag, 17 November, ging, bij Legras en Haspels, «Zijn laatste wil» (*Das Vermächtniss*) door Arthur Schnitzler, een werk van betekenis, hoe verschillend ook beoordeeld. De hoofdinhoud is deze:

Hugo, de zoon van een vrijzinnigen afgevaardigde en professor in de staathuishoudkunde Losztti, valt bij een wedren van zijn paard en wordt stervende bij zijne ouders binnengedragen. Voordat hij sterft, deelt hij zijn moeder mede, dat hij een zoon heeft, en verkrijgt van haar de gelofte, dat zij kind en moeder in haar huis zal opnemen; moeder en kind worden op verzoek van den stervende gehaald en zijn met de geheele familie bij het uiteinde tegenwoordig. In het tweede bedrijf — acht dagen later spelend — blijkt, dat de laatste wil van den overledene geëerbiedigd is, hoewel de vader en vooral

de aanstaande schoonzoon, de geneesheer Dr. Schmidt, daartegen bezwaar hebben gemaakt, maar ter wille van het kind daarin berust hebben. Dit kind wordt nu ook plotseling zeer ernstig ongesteld; aan het einde van dit tweede bedrijf weten wij, dat het sterven zal. Dit geschiedt dan ook, en in het laatste bedrijf — weer acht dagen later — zien wij, dat daarmede tevens de band tusschen die jonge moeder en de familie van den vader van haar kind verbroken is. De invloed van Dr. Schmidt overwint, en zij krijgt van hem de mededeeling, dat zij het huis weer moet verlaten; dadelijk gaat zij nu heen, een briefje achterlatende, waarin zij meedeelt dat zij een einde aan haar leven gaat maken.

In de *N. R. Crt.* wordt een lang en belangrijk feuilleton gewijd aan dit drama. Veel van de dialoog wordt daarin weêrgegeven. De schrijver noemt de typeering (eerste bedrijf) in de eerste omtreklijnen uitnemend. Schnitzler heeft menschen willen geven, niet alleen maar om een mooie intrigue of handeling was het hem te doen.

De verdere bewerking van het eerste bedrijf, negen tooneelen, zou een aanleiding kunnen zijn tot beschouwingen over de moeilijkheden van tooneelrealisme. In een roman zou de auteur het zich gemakkelijk hebben gemaakt met een voortrek. Hier moest hij zich tot één vertrek beperken, en het herriet nu allervreemdst om den zieke heen, niet slechts de zenuwachtige drukte van een huis waar alles op eens zoo overhoop wordt gegooid, maar een blijvende drukte van gesprekken, die onze zenuwen schokken en toch niet den indruk geven van waarschijnlijkheid. Ten einde Hugo's vader te typeeren, laat de schrijver hem blijven in een ongeloof aan den ernst van den toestand, dat ook al niet waarschijnlijk aandoet.

Ook roemt hij de wijze, waarop door Schnitzler de gevolgen zijn geteekend van dat inhuisnemen der geliefde van Hugo met haar kind. «Dit werk is voortreffelijk; scherp en fijn van psychologie, roerend van dramatische werking.» Het tweede bedrijf roemt hij als volgt:

Al deze tooneelen zijn bewonderenswaardig knap gedacht en uitgevoerd. Schnitzler heeft nu eenmaal gewild, dat wij met Toni ten volle vrede zullen hebben, omdat haar verhouding tot Hugo — we zijn te Weenen — die van eene geheel overgegeven liefde en toewijding is geweest. En aldoor doet hij ons die bewondering voor Toni-en-hare-liefde gevoelen, door ertegenover te stellen het harde, harteloze der maatschappelijke-moraal. Door het zeer duidelijk (wat dik maar zoo geestig geteekend) gehuichel van den Professor, wordt het scherpere, hoewel ook

niet van mooie woorden vrije, spreken van Schmidt telkens geïllustreerd.

En het tweede bedrijf eindigt met een plotselinge ziekte van het kind, welke ons den dood doet voorzien.»

Hij vervolgt:

«In het derde bedrijf is heel mooi de langzaam-droeve beweging (actie wêrkelijk, maar mooie actie: niet van ziellooze gebeurtenis!) Het onafwendbare gebeurt, de banden wikkelen zich langzaam los... tot opeens blijkt, dat ze al los waren, dat het nimmer banden geweest zijn.»

Ook roemt de criticus der *N. R. Ct.* zeer het spel, niet het minst dat van den heer Jan C. de Vos, als professor. Dat is, zegt hij, «op den kop getikt in de weec, kille, jovialiteit van een man der frazen.»

Anders luidt het oordeel van den heer M. Horn (*Nieuws v. d. Dag*). Deze noemt het stuk pijnlijk, wel wat om al die dooden, in elk bedrijf één, echter voornamelijk daardoor, dat de schrijver scherp heeft willen doen uitkomen welk een verschil er bij dien professor tusschen woord en daad bestaat: aan het ons opdringen van die tegenstelling heeft hij alles geofferd. Ziehier dan nu een liberaal afgevaardigde, professor in de staathuishoudkunde, die in collegezaal en volksvertegenwoordiging zijne vrijzinnige denkbeelden luide verkondigt, maar in werkelijkheid, als het zijn persoon en zijne familie betreft, aartsconservatief en vol standsvooroordeelen is.

Ik wil volstrekt niet beweren, dat er geen liberale afgevaardigden en professoren in de staathuishoudkunde bestaan, wier vrijzinnige woorden ook altijd vrijzinnige daden beteekenen; zelfs zij gaarne toegegeven, dat zulke afgevaardigden ook nog wel buiten Oostenrijk te vinden zijn; maar de schrijver behoefde, om ons dat te doen kennen, niet zijn gansche stuk met toch mooie en nobele gedachten daaraan op te offeren. En dat heeft hij gedaan. Noemde ik den inhoud pijnlijk, pijnlijker is de behandeling. Zijn stuk is verstandswerk geworden, een maakwerk van het minste allooï.»

Tegen een bewering van den heer Horn, is door den heer Jan C. de Vos in het *N. v. d. D.* opgekomen. Daar wij de voorstelling niet hebben bijgewoond, laten wij dit incident verder onbesproken.

In *Tivoli*, ging het vierbedrijvige *In Oorlogstijd* van Heinrich Stobitner. De *N. R. Crt.* (30 Nov.) noemt het stuk niamendallerig.

«Hier fungeeren de Duitschers als barbaren, want we hooren Franschen spreken: het stuk is immers van Duitschen oorsprong. Franschen,

die veel kwaads van de Duitschers vertellen, totdat de inkwartiering van twee edelaardige officieren en vele dito manschappen hen van hunne dwaling overtuigt, Alleen één jeugdige Fransman is niet te bekeeren; in hem is de snoodheid, de gluiperigheid en de lafheid van den meest traditioneelen marqués gevaren. Hij moet er dus wel slecht afkomen en verdwijnt, waarna de twee fransche freules zich haastig verloven met de officieren. Ook onder het dienstpersioneel wordt er van verbintenissen gemompeld, na een kerstboom-viering, waarbij het koor van manschappen «O du fröhliche» heeft gezongen.

Al deze plompe scherts van tamme sentimentaliteit, al deze door geen élan van vaderlands-liefde tot iets beters gemaakte nationale eigen-gerechtigheid, al deze onwaar- en onwaarschijn-lijkheden, al dit prullig maakwerk werd vanavond voor een niet volle zaal met opgewektheid en zorgvuldigheid vertoond door de h.h. Brondgeest, Erfmann, Morriën en Holkers, mevr. Brondgeest, mej. Staas en de noodige anderen.»

Elders wordt het stuk als aardig geprezen. De spelers voldeden allen beoordeelaars vrij wel.

INGEZONDEN.

Ziel en lichaam.

In een zeer talentvol geschreven artikel van Maurits Wagenvoort *Dingen van Spanje* (Nederland 1899, afl. 9 en 10) komt het volgende voor, dat mij spijt door den schrijver te zijn neergeschreven.

«... Buitendien geloof ik niet aan den veredelenden invloed van welk schouwspel ook. De mensch brengt overal zijn mate van gemoed en verstand mede, die het gevolg is van tal van onnaspeurlijke oorzaken. De beschavende invloed van het tooneel, van de muziek, van de kunst: een hol woord, een zinlooze frase. Stuur een

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

XXI.

In *Het Nieuws van den Dag* van 3 Februari 1874, dus in het nummer uitgekomen den avond van Maandag 2 Februari, toen de opening plaats had van den «Hernieuwden Schouwburg» op het Leidsche-plein, stond het volgende te lezen:

«De Heeren A. J. le Gras, W. J. van Zuylen en J. M. Haspels hebben, zoo voor zichzelf als voor de Heeren J. J. Soeter, S. van Beem en L. B. J. Moor en de Dames S. de Vries, Götz-Scheps en A. E. Fuchs, allen leden van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap, een *Woord aan het kunstminnend publiek van Rotterdam* gericht. «Zij leggen daarin hunne bezwaren bloot tegen een gezamenlijke bespeling van de Rotterdamsche en Amsterdamsche schouwburg onder dezelfde directie, en verklaren dat zij, zoo hiervan door de directeuren niet afgezien wordt, een eigen gezelschap zullen vormen. Hoewel een vroegere onderhandeling van genoemde personen met de directeuren tot geen door hen gewenschte uitkomst heeft geleid, verklaren zij zich bereid, indien de Heeren Albregt en Van Ollefen binnen een week na dato hunner verklaring (31 Januari)

kinkel tien jaren lang alle avonden naar comédie of concert, wat zal hij er bij winnen?»... .

Het onlogische aan te toonen van deze woorden uit den mond van iemand, die zoo veel heeft gezien in de wereld, opgemerkt bij zijne omzwervingen in den vreemde, en genoten door den invloed van al wat zich aan zijn geest opdrong, en dat hij zoo boeiend weet weer te geven, — ligt niet op mijn weg.

Dat de beschavende invloed van het tooneel een hol woord, een zinlooze frase is, meen ik, geleid door mijne opvatting van het tooneel, niet stilzwijgend te mogen laten zeggen, al betreuer ik het, dat zoovele gezaghebbende mannen niet vóór mij den handschoen hebben opgenomen, om de beleediging mijn geliefde kunst aangedaan, nu niet bepaald gezegd te wreken, maar ten minste te weerleggen.

Op het gebied der kunst in het algemeen, en op dat der tooneelspeelkunst in het bijzonder, hangt zooveel af van opvatting.

't Is waar «dat de mensch overal meëbrengt, «zijn mate van gemoed en verstand, die het gevolg is van tal van onnaspeurlijkheden.» en daardoor wordt elke opvatting geleid door bijzondere richting. Doch alle richtingen behooren saam te loopen in één punt van erkenning: dat het Goede en Schoone in alles de kern is van het begrip van «Kunst».

Ik weet helaas maar al te goed, hoe groote geesten hun vaardige pennen hebben gepunt voor wedstrijden in dienst van het Schoone, en niet hun geest dwongen tot het vinden van een schoonen vorm, om het goede dat hun bezielde, tot een aantrekkelijk of waarschuwend beeld te maken.

Het tooneel en in het algemeen de fraaie letteren vertegenwoordigen de kunst, die in deze het meest voor zulk een invloed vatbaar is en daaronder lijdt, omdat alles rechtstreeks op de hersenen inwerkt.

Een tooneelspel, dat geschreven werd om een

«mochten verklaren den Amsterdamschen schouwburg niet te zullen exploiteeren met het gezelschap van den Rotterdamschen Schouwburg, «geen gevolg aan genoemd voornemen te geven.»

Dit bovenstaande wil dus met andere woorden zooveel zeggen als: één week voordat de Heeren Albregt en Van Ollefen, die pachters geworden waren van den nieuwen schouwburg in Amsterdam, deze zouden openen, dreigden een negental van hun voornaamste artiesten met verbreking van hun contract, zoo die Heeren niet afzagen van het bespelen van dien schouwburg.

Werkelijk het was een kritieke positie voor de nieuwe directeuren; en men was in Amsterdam ook volstrekt niet gerust. Zoo lezen wij in *Het Vaderland* van 4 Februari:

«De heropening is een voldongen feit. Nog gisteren, nog op den dag die aan den avond van de opening voorafging, waren er pessimisten die elkander geheimzinnig in het oor fluisterden: «ik geloof 't niet, voordat ik 't zie». — Allerlei geruchten waren in omloop. Volgens den een hadden de Heeren Albregt en Van Ollefen maar op goed geluk de eerste voorstelling aangekondigd, zonder de vaste overtuiging te hebben van de medewerking hunner artiesten, die, naar het schijnt, werkelijk aanvankelijk was geweigerd; volgens een ander hadden de artiesten toegestemd met het vaste voornemen om op het oogenblik, dat de gordijn zou worden opgehaald om Amstels schouwtooneel weder voor het eerst gedurende (lees: na) een tijdsverloop van bijna twee jaren aan het oog der toeschouwers te onthullen, nieuwe voorwaarden te stellen, dwang uit te oefenen en dus de voorstelling onmogelijk

bepaald denkbeeld, eene gedachte te uiten, zal misschien een tiende deel van het publiek boeien dat zich om de vertooring van een klucht zal verdringen.

Met deze droeve waarheid moet rekening gehouden worden; geen macht ter wereld kan hierin verandering brengen, al zou 't voor de *welvaart* van het volk bevorderlijk zijn, dat het tusschen kerk en tooneel eenige samenwerking gevoelde.

Zoo waar het is, dat de mensch goed geboren werd, even onomstootelijk leert de ondervinding dat de zucht tot gemak, het wint van den drang tot ernst. En met het verminderen van dien drang tot ernst, verdwijnt gaandeweg het geloof in de kunst.

Aan de vereering van het lichaam wordt den dienst die de ziel eischt, geofferd.

't Gaat in de tooneelspeelkunst als bij het zien van een schoone vrouw. Het uiterlijk beheerscht en werpt den sluier van het boeiende over een kern, welke dikwijls zelfs niet wordt opgemerkt.

Uit de zich herhalende bewondering wordt dan geboren een jagen en drijven naar nieuwe spanning, totdat men de overtuiging krijgt, dat waar het in- en uitwendige schoon niet saamgaat, de kracht tot blijvend boeien ontbreekt, ... en men hoe langer zoo meer eischend en onbevredigbaar wordt.

Het tooneel heeft ziel én lichaam.

Het grootste deel der menschen laat zich verleiden door wat het oog het meeste boeit en wat hoofdzakelijk door de zinnen wordt meêgevoeld. De kleinste massa wenscht niet alleen een schoon uiterlijk, maar hoopt op de *werking* van een schoon innerlijk.

Ik heb wel eens hooren beweren, dat als een tooneelstuk slechts een paar malen wordt gespeeld, 't mogelijk is dat het een zeer goed stuk is.

Hoe hoog ik de fransche tooneellitteratuur stel, ik geloof vast dat de fransche tooneelschrij-

«te maken. «De pers is geduldig», zoo riepen die pessimisten, toen de aanplakbiljetten, waarop de heropening van den bestaanden schouwburg was aangekondigd, op de hoeken der straten verschenen; «wacht maar, publiek, er komt «niets van». En voorgelicht door het Rotterdamsche *Zondagsblad*, betwijfelden velen of de «schouwburg wel inderdaad zou worden heropend. De heropening is echter een voldongen feit.»

Wat was er nu gebeurd om het gewelddadig optreden van de met werkstaking dreigende Rotterdamsche artiesten zoo al niet te wettigen, dan toch begrijpelijk te maken? — Heel veel, en heel veel geheimzinnigs.

Om nu die zaak, zoo goed en zoo kwaad als dat na meer dan een kwart eeuw gaat, uit te leggen, moeten we eerst een aantal jaren terug gaan.

In 1841 was de concessie tot het bespelen van den Stads-schouwburg gegund aan zeven Heeren, die ik vroeger ¹⁾ al eens heb opgenoemd, maar wier namen ik voor de volledigheid hier toch nog eens neerschrijf; het waren: Reinier Engelman, Piet Snoek, Kees Roobol, J. Ed. de Vries, Voitus van Hamme, Maarten Westerman en Peters. Na vier jaren werd hun vennootschap ontbonden door den dood van den hoofd-directeur Reinier Engelman, en toen aanvaardden Westerman en De Vries alleen het directeurschap. De eerste vertegenwoordigde het litteraire element, De Vries was de decorateur bij uitnemendheid. Deze energieke man, afstammeling van Marten Harpertszoon Tromp,

1) In Hoofdstuk VII.

vers uit de laatste helft dezer eeuw, het tooneel en zijn ideale beteekenis hebben benadeeld. De ondervinding heeft hen geleerd, dat hoe verleidelijker al wat bestaat wordt voorgesteld, hoe grooter hun aandeel is in de ontvangsten. Het eigenbelang heeft hen onwillekeurig verlaagd tot de welwillende dienaren van het publiek, dat hen behalve zakken vol goud, voor hun vaardigheid in uitbeelden en zinneprikkeling, een lauwer vereerde die onverwelkbaar blijft, totdat er een schrijver komt, die zijn voorganger voorbij streeft.

Ook in tooneellitteratuur mag de waarheid niet verbloemd worden; doch er zijn waarheden, welke iedereen weet, maar waaraan men op het tooneel niet moest herinnerd worden, tenzij dat de schrijver haar noodig had, om de ondermijnende en als lood drukkende gevolgen het volk voor oogen te stellen.

Er zijn stukken, bij welker vertooning ouders zich schamen hunne kinderen tegenwoordig te weten. Het gebeurt vaak, dat menige dames lachen en men zich afvraagt: hoe oud zou dat dametje zijn, dat zulke dingen vat? Wat beteekent die glimlach? Moet die het bewijs leveren, dat zij weet of begrijpt? Is haar heerlijke jeugd alreeds ontwijd door een leerschool, waarin haar ouders haar nooit hebben gedroomd? Zelfs voor getrouwde vrouwen is het hedendaagsche tooneel dikwijls te gepeperd.

Alle overdrijving schaadt.

En toch moest het tooneel zijn hechtsten grond zoeken in het hart der vrouw, die zoo veel gevoelt, dat niet in woorden kan worden geuit, en zoo oneindig veel behoefte heeft aan een aanschouwelijk vorm, van wat haar zoo veelzijdig aandoenend door de gedachten gaat.

Er wordt m. i. te veel gedaan om den man te believen, en te weinig voor de vrouw, aan wie de opvoeding der kinderen is toevertrouwd.

Hoe kan, in het algemeen oordeelend, het hedendaagsch tooneel een beschavenden invloed

had door zijn talent zich van leerling-decoratieschilder weten op te werken tot hoofd-decorateur van den Schouwburg, welke betrekking in 1836 hem, toen hij pas acht-en-twintig jaar was, werd opgedragen. Ondanks de kabalen onder de acteurs zelve ¹⁾ en den naijver van anderen, wisten beide Heeren de zaak gaande te houden; en in 1852 na den dood van Westerman werd De Vries alleen directeur²⁾.

Voor niemand is het een bepaald voorrecht een uitgebreide familie te hebben, waarvan de verschillende leden op je protectie rekenen, maar zeker allerminst voor een tooneel-directeur. De treurige gevolgen van een als van zelf daaruit voortvloeiende familieregeering heeft zich tot in 1876 al bijzonder sterk doen gevoelen in Den Haag onder het bestuur van het huis Valois. De vrouw van VALOIS was aan zijn schouwburg verbonden, en zijn drie dochters (LINA, JOHANNA en MINA), en zijn schoonzoon DIRK HASPELS (de man van Lina), en KIEHL, de man van zijn schoonzuster SOPHIE SABLAIROLLES, en WILLEM VAN KORLAAR, de zoon van zijn schoonzuster HENRIËTTE; kortom: het wemelde er van familieleden. — Hier in Amsterdam was het onder De Vries wel niet zóó erg, maar dat kwam omdat deze zelf bij geen van zijn beide vrouwen kin-

uitoefenen, waar de tooneelschrijvers in gebreke blijven voldoende materiaal te leveren? Maar, dit zelfs erkennende, wil ik niet aangevallen zien de macht van het tooneel om te *kunnen*.

Waar wordt beweerd dat de «beschavende invloed van het tooneel een hol woord, een «zinlooze frase» is, ligt daarin in logisch verband opgesloten, dat de «invloed» van het tooneel *geen* hol woord, *geen* zinlooze frase is, zooals trouwens dagelijks bewezen wordt. Wie kan zich nu het begrip «Kunst» denken, zonder dat van «beschaving» daarin meê te gevoelen?

Wanneer het nu onbetwistbaar is, dat het tooneel invloed uitoefent, dat men dan ook het te verwerken materiaal veredele, opdat het tafereel dat de dichter ontwierp, spreke tot het gemoed dat voor beschaving, d. i. het juiste begrip van het Goede en Schoone, ontvankelijk is.

Ieder gemoed *is* daarvoor ontvankelijk, mits het ontruikt worde aan de voorbeelden, die het ontreinigen.

Amsterdam.

J. L. A. SCHUT.

BERICHTEN.

Reclame-boekjes.

Het Bestuur der Afdeeling Utrecht van *Het Nederlandsch Tooneelverbond* heeft, op voorbeeld van Amsterdam, reclame-boekjes verspreid. De inhoud is dezelfde. Vele advertentiën werden opgenomen. De kosten der reclame zullen dan ook wel gedekt zijn. Het denkbeeld der Amsterdamsche propaganda-commissie blijkt dus praktisch. Mogen ook nog anderen het overnemen.

Gedenkteeken Beersmans.

Wij hebben wel in de dagbladen gelezen dat door de zorgen van den *Zuid-Nederlandschen Tooneelbond* een gedenkteeken zal worden opge-

deren had. Zijn tweede gade echter, MIMI ¹⁾ BIA, de dochter van LAMBERT BIA, eersten tooneeldanser en stads-dansmeester van Amsterdam, hield van het uitdeelen der lakens en, daar zij zelf eerste actrice aan den schouwburg was, was zij er steeds op uit haar vroegere mededingsters, de Dames NARET KONING—MAJOFSKI en VAN OLLEFEN—DA SILVA, op een afstand te houden. Bovendien had zij uit haar eerste huwelijk, met REINIER ENGELMAN, een dochter WILHELMINA, die in 1852 met JAN ALBREGT getrouwd is, en ook deze beiden waren aan den Schouwburg verbonden. Intriges, zoo van die echte tooneelintriges, waren dus aan de orde van den dag, en als ze soms eens een poosje rustten, verzonnen de vijanden van De Vries en de zijnen de noodige cancons om hen zwart te maken.

En zóó gebeurde het dan dat aan J. Ed. de Vries, die in 1857 ridder van de Eikenkroon was geworden, en in April 1859 zijn veertigjarige verbinding aan het tooneel had gevierd, — bij welke gelegenheid een commissie, met den Burgemeester Messchert van Vollenhove aan het hoofd, hem een aanzienlijk geschenk aanbood, — bij Raadsbesluit van 18 Mei 1859 met 17 tegen 12 stemmen de verdere concessie van den Schouwburg werd geweigerd, en deze werd verleend aan de Heeren Roobol en Tjasink.

Dit besluit vond natuurlijk geenszins algemeene instemming. De drie stedelijke Commissarissen van den schouwburg, de Heeren Cruys, Modderman en 's Jacob waren er zelfs zoo gebelgd over, dat zij hun ontslag namen.

1) Volut MARIA FRANCISCA.

richt, te Antwerpen, voor de groote kunstenaars Catharina Beersmans, en dat aan niemand minder dan den beeldhouwer Jef Lambeaux de vervaardiging is opgedragen; we weten zelfs dat deze haar zal afbeelden in haar *Medea*-rol met den dolk in de hand . . . maar — men schrijft uit Antwerpen: «Hiervoor zijn nog al eenige guldens noodig». En de secretaris van den *Z.-N. Tooneelbond* (G. de Lattin, Lombardstraat 16, Antwerpen) hoopt «dat er te Amsterdam (en zeker hoopt hij dat ook wel voor andere steden), menschen zullen gevonden worden, die voor de oprichting van dat monument iets zouden willen bijbrengen, verenigingen, die iets daarvoor zouden willen doen.»

Hoewel het verzoek om medewerking niet tot de tegenwoordige redactie van *Het Tooneel* werd gericht, doch ons langs een omweg door vriendelijke bemiddeling bereikte, willen wij toch den wensch van den *Z.-N. Tooneelbond* hier kenbaar maken, echter niet zonder er aan te herinneren dat het bestuur der *Rotterdamsche Afdeeling* van ons verbond, dadelijk na het overlijden van mevrouw Beersmans, het voornemen heeft kenbaar gemaakt om het zijne te doen tot oprichting van eenig gedenkteeken te *Rotterdam*.

Men kan natuurlijk den *Z.-N. Tooneelbond* krachtig steunen en meteen het *Rotterdamsche Afdeelingsbestuur* met groote gaven verblijden. Moet er gekozen worden, echter, tusschen Rotterdam en Antwerpen, dan zou 't misschien niet wenschelijk zijn het *Rotterdamsche Afdeelingsbestuur* achter te stellen.

Vreemde bladen over Catharina Beersmans.

In het Duitsche tooneeltijdschrift *Bühne und Welt* (aflevering van 10 Dec. 1899) leest men, onder *Bühnentelegraph*: «Hollands grösste Tragödin Katharina Beersmans ist nach langem Leiden in Rotterdam gestorben. Sie war . . .

Van dien tijd af dateert het tegenover elkaar vijandig voortbestaan van twee gezelschappen, dat van Roobol en Tjasink en dat van J. Ed. de Vries.

Roobol en Tjasink hadden eerst een harden dobber te doorstaan, want De Vries had de beste krachten van het gezelschap overgehaald met hem mee weg te gaan. Vooral de eerste twee jaren was het bijzonder treurig met hun tableau de la troupe gesteld; maar langzamerhand kwam er verbetering: A. PETERS (toen nog op het toppunt van zijn roem) verbond zich in Sept. 1861 aan het Leidsche-plein, en werd zelfs na een jaar in de directie opgenomen; Mevr. KLEINE—GARTMAN en de Heeren L. J. VELTMAN en C. G. METSCH traden in Sept. 1863 ¹⁾ toe, en in 1866 kwamen er ook P. A. MORIN en SUZE SABLAIROLLES, welke laatste intusschen heel spoedig gestorven is.

Financieel werden de directeuren in den beginne flink gesteund; zij hadden van Z. M. den Koning een jaarlijksch subsidie van f 10,000.—; de provincie Noord-Holland gaf f 3000.—; Amsterdam f 9000.—; dus in het geheel f 22,000.— 's jaars, plus het recht den schouwburg kosteloos te bespelen. Na een jaar of zeven echter kwam er verandering; want eerst trok de provincie haar subsidie in, en een jaar later de gemeente Amsterdam; als compensatie moest dienen de vergunning om op Zondag-avond te spelen.

Door allerlei oorzaken ging het sedert heel slecht op het Leidsche-plein, en voornamelijk

1) Bij vergissing schreef ik in Hoofdstuk XVIII dat Mevr. Kleine en de Hr. Veltman tot 1867 bij De Vries zijn gebleven.

1) Ik heb daarover in Hoofdstuk VII een en ander verteld.
2) Behalve door de vele, in die dagen zeer geroemde decoraties door hem ontworpen of geschilderd, wist hij de toeschouwers zoo af en toe op handige wijze in te pakken, o. a. in Mei 1852, toen hij bij de Rembrandtsfeesten (ter gelegenheid van de onthulling van diens standbeeld) de bezoekers verraste door een niet van te voren aangekondigd tableau-vivant van *De Nachtwacht*.

eine eminente Schauspielerin, die ihre Gestalten mit eigenem individuellen Temperament und mit glutvollen Farben auszustatten wuszte. Ihre Charakterestik lag in den tiefgehenden Leidenschaften — im Dämonischen. Ihre imponierende äuszere Erscheinung war ernst und vornehm. Die tragische Muse Hollands had für diese Meisterin der Darstellung bis heut leider noch keinen Ersatz.»

In de *Sunday Special* (Londen) van 10 December 11. schreef onze landgenoot J. T. Grein o. a. dit:

If I chronicle it here that Catharina Beersmans is dead the great majority of my readers will say: And what of that? But if I add to the name the part which made her famous in London, if I explain: «But it is «Anne-Mie» who is gone,» I feel sure that many staunch playgoers will remember her vividly. Twenty-five years ago she came to London with the renowned Rotterdam company of Legras, van Zuylen and Haspels; she acted in the dingy Imperial Theatre, close by the Aquarium, and, although she was unknown over here, she became famous in one night, and her splendid performance is still frequently mentioned when people talk of cosmopolitan art.

In Catharina Beersmans the drama loses a power that would have wielded greater influence if she had been born elsewhere than in the Low Countries. It is a misfortune, but alas it is the incontestable truth, that the children of small nations are handicapped by their birthright. If Catharina had not been a Flemish girl, who passed her early life in Flanders and her middle age in Holland, if she had been as lucky as Sarah Bernhardt, as Ristori, as Clara Ziegler, as Ellen Terry, her name would have been bugled all over the world, and a mighty rival she would have been to the greatest actresses of her time. . . . I said that nature favoured her. I might have said that it almost spoiled her. She was beauti-

door de groote jaloezij van Roobol en Peters, tegen wie Tjasink alleen niet was opgewassen. Geen enkel stuk, om zoo te zeggen, sloeg aan, en, behoudens enkele favoriete artiesten, dienden de meesten tot mikpunt voor de geenszins onverdiende, maar daarom niet minder nadeelige hatelijkheden van de heele, halve en kwart critici uit die dagen.

In 1870, na den dood van Roobol (in Juni) en het krankzinnig worden van Peters, was Tjasink nog alleen als directeur over; hij hield het nog twee jaar vol, tot Mei 1872, toen de hem verleende concessie ten einde liep.

Hoe daarna de meeste leden van zijn gezelschap als Vereenigde Tooneelisten van den Stads-schouwburg bij Van Lier zijn terecht gekomen, heb ik in Hoofdstuk XIX verteld.

J. Ed. de Vries had intusschen handig manoeuvreerd, want toen in '59 de poorten van den Stads-schouwburg zich voor hem sloten, had hij een troep weten bijeen te houden en te brengen, die niet ten onrechte de keurbende werd genoemd. De voornaamste leden ervan waren: de Dames KLEINE—GARTMAN, DE VRIES—BIA, ALBREGT—ENGELMAN, VAN DIJK—ALBREGT en GÖTZ—SCHEPS, en de Heeren BARBIERS (als gast), PETERS, METSCH, ALBREGT, VELTMAN en MOOR.

Dat gezelschap heeft hij eerst korten tijd laten optreden in den kleinen *Vaudeville Français*, op den Singel bij het Koningsplein, ter plaatse waar nu in perceel 512 tal van kantoren gevestigd zijn, maar reeds vóór de maand October van '59 halverwege om was, verhuisde hij naar het theater *Frascati* in de Nes. En daarheen

ful, she was magnetic, she had the figure and the dignity of Juno, she had a voice which would sometimes ring like the impressive chords of a church-organ. With such gifts tragedy was evidently her proper domain, and failing tragedy, that class of (melo-)drama, in which the woman of the people is drawn in bold lines and vigorous fragments. To think of her in «Paljas» in «The Two Orphans», in all the famous dramas of Denney, is to recall thrilling hours of fleeting youth. Alas, in Holland, where stage-life is hard and the repertoire of the theatres is as swiftly variable as the barometer, pure tragedy is apt to spell ruin, so Beersmans had but rarely an opportunity to shine in parts fully worthy of her. But in her immense love of her work she allowed no pining after the unattainable to hamper her. She played every part with equal conscientiousness, and although it cannot be said that the Fernandes and the Fedoras of Sardou were most suited to her, it must be placed on record that she did great things in both and in kindred plays which were then popular in Holland. Even the light comedies of Germany she did not disdain when the exigencies of business ordered them, and it was remarkable to observe how well this powerful, majestic woman would almost succeed in being light and airy in spite of herself. I say «almost,» for the seething cauldron of her passion would unvoluntarily flow over in spite of all self-control, and the rich voice often almost crushed the skeleton thinness of comedy dialogue.

To finish off this rapid portrait I must not forget two touches—her delightful simplicity and her power of inspiring her fellow-players. Simple she was like a child. . . .

Wij vonden deze woorden zoo volkomen juist en zoo weldadig hartelijk, dat we 't niet over ons konden verkrijgen ze te vertalen, waardoor allicht wat zou zijn verloren gegaan van de warmte der uitdrukking. En bovendien — men weet nooit

wist hij het publiek te lokken, o. a. doordat hij de prijzen niet hoog stelde (de 1^e rang kostte namelijk f 1.—), en doordat hij zorgde voor mooi geschilderde decoraties, waaronder vooral die van de *Gysbrecht*-voorstellingen in 1860 furore hebben gemaakt. Hij was dus voor de Leidschepleiners een geduchte concurrent.

Bovendien had hij reeds in 1855 den schouwburg te Utrecht aangekocht, en ook daar liet hij natuurlijk zijn gezelschap spelen.

In het voorjaar van 1860 bood de Gemeenteraad van Rotterdam hem het directeurschap aan van een Hollandsch Tooneel- en een Duitsch Opera-gezelschap, en De Vries aarzelde niet dat aanbod aan te nemen. Den 1^{en} September 1860 aanvaardde hij die betrekking, en op den 10^{en} van die zelfde maand kwam hij met zijn gezelschap uit Rotterdam over om in den *Vaudeville Français* afscheid te nemen van de Amsterdammers met *Jarvis* en *Negen of de vrije stemming*.

Maar het ging in Rotterdam niet in alle opzichten zóó als hij het had gewenscht. De kunstlievende Rotterdammers, natuurlijk enkele uitzonderingen daargelaten, gingen in die dagen liever naar de opera dan naar een gewone tooneelvoorstelling, en dat had tengevolge dat verscheiden van zijn artiesten ontevreden werden en na een jaar of wat zich van hem scheidden, o. a. Mevr. Kleine-Gartman en de Heeren Peters, Veltman en Metsch. Maar aan den anderen kant wist hij zeer goede jonge krachten aan te werven, zooals DIRK en JAAP HASPELS en WILLEM VAN ZUYLEN, Mevr. SOPHIE(VAN WALTEROP)—DE VRIES ¹⁾, en de nu eens veel gesmade, dan

1) Volstrekt geen familie van den directeur.

van een vertaling of er niet wat is mooier gemaakt dan het oorspronkelijke.

Den 12 Dec. 11. vierde Henri van Kuyk feest, omdat hij dertig jaren aan het tooneel is, en vierden de leden der *Nederlandsche Tooneel-vereeniging* en vele belangstellenden dat feest met hem mede. Gegeven werd «*Een Faillissement*».

De jubilaris kreeg kransen en andere huldebewijzen van: de Artisten der Nederlandsche Tooneel-vereeniging, het orkest van den Hollandschen Schouwburg, van den Raad van Bestuur van den Hollandschen Schouwburg, met enveloppe, bij monde van den heer J. Sequire, van het gezelschap Prot en Zoon, bij monde van den heer Lageman; van Chrispijn, Holtrop, mevr. Holtrop van Gelder, J. Uhde, Lambertus Smith, Henri Poolman, v. Eysden, mevr. Kley en Kerkhoven, den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond, de Commissie (krans met enveloppe) bij monde van den heer Bouberg Wilson; bovendien een mooie ruiker van gele rozen van leerlingen der Tooneelschool, een krans van de Commissie van Toezicht op de Tooneelschool, enkele bloemen van Margot Cohen, kransen van Sprinckhuysen, Herman Heyermans, Stoel en Spree, Horn, uit Schiedam, van v. d. Pauvert, uit Middelburg, enz.

Gesproken werd door de heeren Ternooy-Apel, Wilson en den heer van Kuyk zelf, die een gevoeld woord wijdde aan Driessens en Beersmans.

Den 16^{den} December heeft de Heer Rooyaards in den *Rotterdamschen Kunstkring* Richard II voorgesteld, in de vertaling van Dr. Burgersdijk, naar men ons schrijft, bewonderenswaardig van stijl, expressie en als geheugenwerk. Het is echter absoluut noodzakelijk dat zijn hoorders het stuk eerst nog eens goed gelezen hebben. Wie dat niet gedaan had vond het «veel te zwaar». Ook is de indruk van onzen correspondent, dat hij zijn voordracht met Richard's troonafstand moest eindigen; dus de daarna volgende tooneelen weglaten.

Te Rotterdam had *Tobias Bolderman* van de *Koninklijke Vereeniging* veel succes bij de leden van het *Tooneelverbond*, die waren uitgenoodigd de voorstelling bij te wonen.

weer hemelhoog geprezen NANS SANDROCK—TEN HAGEN.

Al meer en meer werd het gezelschap door zijn eigenaardige samenstelling er toe gebracht voornamelijk zoogenaamde *Salon-stukken* te vertoonen, en gaandeweg werd zijn naam daarin zoo groot, dat het vooruitzicht van De Rotterdammers te zien spelen menigeen in Amsterdam naar de komedie deed gaan, als *zij* overkwamen.

In 1867 trad J. Ed. de Vries als directeur af; hij werd vervangen door de Heeren Albrecht en Van Ollfen, die eerst voor rekening van het Comité van den schouwburg, maar sinds het najaar van '69 voor eigen rekening het Hollandsch Tooneel, afgescheiden van de Opera, bestuurden.

Dat is de wording geweest van het gezelschap, welks directeuren op zich hadden genomen naast den Rotterdamschen Schouwburg, ook den Amsterdamschen te bespelen.

RECTIFICATIE: Een belangstellend lezer deelt mij mede dat de in Hoofdstuk XX door mij besproken PAULINE BELINFANTE niet slechts ééns, maar zelfs tweemaal getrouwd is geweest; immers uit haar huwelijksacte, d. d. 27 Febr. 1878, blijkt dat zij toen reeds weduwe was van zekeren FELIX SIMON CHARLES VERHULST. Voorts vernam ik van hem dat Pauline den 24 Nov. 1878 overleden is.

Steeds houd ik mij aanbevolen voor dergelijke aanvullingen en opmerkingen.

Amsterdam, December 1899.

(Wordt vervolgd).

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Uit Amsterdam, door MORESCO (Het Zevende Gebod). — Uit de Maasstad (Een trekvogel door EMILIUS. Om 't goud van Transvaal, door VAN SPRINCKHUISEN.) — De Pers. — Feuilleton Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

UIT AMSTERDAM.

DOOR M. MORESCO.

Het Zevende Gebod.

Alweer de Nederlandsche Tooneelvereniging.¹⁾ Onmiddellijk na haar feest — het feest van den heer Van Kuyk mag toch ook wel het feest van deze vereniging genoemd worden? — toonde zij zich weer in hare volle, degelijke, gezond-artistieke kracht bij de opvoering van Heer Heijermans Jr.'s «Zevende Gebod», een stuk waarvan men juist alles zou kunnen zeggen behalve dat het «gezond» is.

Hadde ik het gezag van wijlen Sarcey, dan zou ik over dit stuk het volgende verslag schrijven:

«Ik zag het Zevende Gebod. — Ik walg».

Thans ben ik verplicht duidelijker te zeggen, dat en waarom mijn oordeel zoo zeer verschilt van dat der velen, die «het Zevende Gebod» stormachtig toejuichten.

Hopen we voor het gezond verstand van ons volk, dat dit applaus grootendeels het spel gold.

Het Zevende gebod is een tendenz-stuk, de geheele bouw, alle dramatische eischen, kortom alles is opgeofferd aan den tendenz en het is te duidelijk, dat de schrijver zich daarvan volkomen bewust was dan dat men hem daarvan een verwijt kan maken. Hij heeft willen betoogen en heeft voor dit betoog de vorm van een tooneelstuk gekozen; men kan dezen vorm niet den meest geschikten vinden, het is des schrijvers recht zijn vorm te kiezen.

Maar dan blijft over: het betoog, de tendenz.

Deze is naar mijn bescheiden meening en in allen afkeer, dien ik koester van het gebruik van groote woorden in de pers, *krankzinnig*.

Het betoog moet dan strekken ten voordeele van vrije liefde of eigenlijk weer niet. Er is daaromtrent namelijk verschil tusschen de beide personen, die te zamen de meening des schrijvers moeten dragen. Een van de twee meent in vrije liefde te leven met zijn maitresse maar de ander legt hem uit, dat vrije liefde in onze vervloekte maatschappij eigenlijk niet bestaat.

En daar men niet pleiten kan voor iets dat niet bestaat . . .

Maar ik vind het heele stuk zoo dwaas, dat ik maar beter doe, den inhoud te geven.

Een Zeeuwsche boerenfamilie: Vader, rijk koopman, moeder met Zeeuwsche kap, 2 doode zoons en als ik mij goed herinner 1 doode dochter (tering), 2 levende zoons, waarvan de oudste pastoor met gewoon conventioneel pastorenkarakter; de jongste zoon is 21 jaar, katholiek evenals de geheele familie, overigens hetzelfde misbaksel als Raphaël van Ghetto, alleen een beetje slapper, zijn scherpe kantjes zijn overgenomen door een inséparable vriend, die met hem samen woont in «de Pijp» te Amsterdam, waar zij in hetzelfde huis «student zijn», van *studeeren* blijkt weinig, immers de vriend (jurist) is reeds in het negende jaar zonder het B. W. te kernen, waarop hij zich beroemt, immers dat komt volstrekt niet omdat hij lui, maar omdat hij socialist is en zijn «liberale-unie-vader» hem geen geld meer stuurt. Daardoor kan hij het B. W. niet leeren, wel negen jaar leven bij een hospita, die blijkbaar niet lang krediet geeft.

Aan dezelfde kwaal, het niet zenden van geld, gaat Peter's vader lijden (Peter is de 21 jarige held, zoon des Zeeuwen, medicus en teringachtig, katholieke Raphaël) nadat hij onverwacht zijn zoon in «de Pijp» was komen bezoeken terwijl de held juist in Zeeland was. Bij dit bezoek bemerkt de oude heer Dobbe, dat zijn zoon Peter leeft met . . . Ja, hoe moet dat gezegd worden? In een gewoon geval zou men zeggen «een maitresse», immers een meisje, dat, na met verscheidene andere mannen samengeleefd te hebben, nu met dit jonge mensch leeft. Maar dit is geen gewoon geval, deze maitresse is geen maitresse, dit «scharrelpartijtje» zooals de vader, die lamme beroerde, bekrompen bourgeois, zegt, is geen scharrelpartijtje. Platonische liefde, denkt gij? dat niet, die liefde gaat heel gewoon haar gewonen gang, maar toch is deze verhouding een hoog verhevenc, een, waar een conservatief, stompzinnig bourgeois niet bij kan, héél iets anders. Waarin dat andere zit? Ik heb het stuk van begin tot einde met grooten aandacht gevolgd, ik heb de niet-maitresse («vrouw zonder stadhuisbriefje» zegt de inséparable) een paar maal innig hooren zeggen «ik heb je zoo lief» en Peter hooren betuigen, dat hij van Lotte hield, maar in welk opzicht deze verhouding van al dergelijke van 21-jarige studenten verschilt en aan welke de papa's verstandig doen een eind te maken, heb ik niet kunnen zien. Ik kan het daarom den vervloekten, stommen enz. bourgeois, baas Dobbe, die nog veel minder van Lotte weet dan ik, niet kwalijk nemen, dat hij ook het verhevenc

van de positie niet inzag en de kamers des helden opzei, hemzelven een standje maakte, trouwplannen niet au sérieux nam, en den held zelve naar Groningen zond om af te studeeren, al is het wat naïef van den Zeeuw om te meenen, dat daar geen Lotte's zijn.

Dat die Dobbe Sr. wat ruw en tactloos daarbij te werk gaat, dat hij zich onmogelijk hard en ploertig gedraagt, wanneer de zoon, (die niet naar Groningen gegaan is en in weerwil van het vaderlijk verbod naar de Pijp en de vrouw zonder stadhuisbriefje is teruggekeerd), plotseling aan bloedspuwing overleden is, dat alles is niet Dobbe's schuld, men bedenke, dat hij te doen heeft, wat de schrijver hem beveelt. Ook Sachel, de tragische, ongelukkige, in 't algemeen zeer fatsoenlijke huisvader, die alle Raphaëls ter wereld zich tot voorbeeld mogen nemen, kan het niet helpen, dat de schrijver van «Ghetto» hem den voet op de weegschaal laat zetten. De hemel beware ieder er voor, de «chose» te zijn van een tooneelschrijver.

Bij den dood van den held wordt Lotte op stuitende wijze door Dobbe uit het sterfhuis gejaagd. Bij die gelegenheid gedraagt trouwens ieder zich zóó, dat den beschaafden toeschouwer het hart in het lijf omdraait. De hospita wil betaald zijn, de krudenier wil betaald zijn, de ouders van Lotte willen wat halen, de juffrouw van zóó of zóóveel hoog komt vuile praatjes verkopen, de familie van den overledene kijft en hier is het talent van den schrijver — niet te bewonderen maar — te constateeren, het talent om alles wat vuil en gemeen is, door een vergrootglas te zien en den toeschouwer te doen zien met nauwkeurig écarteeren van elk puntje licht, van elk stipje schoon, van het allermiste wat zweemt naar poëzie. Ook is te *constateeren* de moed om de vuilste praatjes en de platste woorden, die een pijp-hospita kan zeggen (en die praatjes en die woorden zijn zéér vuil en zéér plat) op het tooneel te doen hooren.

Ik zeg daar «moed». Waar is eigenlijk de moed? Zal iemand het in zijn hoofd krijgen den heer H. op den brandstapel te brengen wegens zijn ketterij? Wordt hij zelf maar moreel op den brandstapel gezet? Geen sterveling float, onbedaarlijk werd er gelachen en geapplaudiseerd bij elke vuiligheid en last not least: Het Handelsblad, vervloekt bekrompen, gemeen, omgekocht . . . enz. enz. enz. bourgeoisblad, getrouwe dienaar . . . enz. enz., huichelachtig, fatsoenlijk . . . enz., kortom het blad, dat de grootste vijandin is van de «edele», «grooten», «verlichte» principes, waarmee «het Zevende Gebod» overdruppeld is, *het Handelsblad* — neemt bij voor-

¹⁾ Door plaatsgebrek kon het uitgebreid verslag over het jubileum Van Kuyk niet in het vorig nummer verschijnen.

baat den hoofdcommissaris van politie, die de première bijwoonde, in de maling, wegens protesten die hij misschien van plan zou kunnen zijn aan te teekenen!

Waar is toch de moed? Waar is de tegenpartij? Don Quichotte had ten minste nog een windmolen tegenover zich.

Men kent nu de intrige en weet nog niet, waarom het stuk «Het Zevende Gebod» heet. Dit gebod handelt namelijk over echtbreuk en men heeft nog niets over echtbreuk gehoord. Welnu, zóó is het kind aan zijn naam gekomen: In een gesprek tusschen den held en den jurist in het 9de jaar, waarin betoogd wordt, dat Peter's verhouding tot Lotte wel degelijk huwelijk is, geen vrije liefde, komt men al keuvelende over vrijen en trouwen op het chapter «echtbreuk» en beweert de jurist, die het B. W. niet kent, maar wel den bijbel, dat het gebod tegen echtbreken (het zevende der «Tien Geboden») thans geen zin meer heeft, maar wel ten tijde dat het gegeven werd.

Toen immers — hooren we tot onze onuitsprekelijke verbazing uit den mond des bijbelvasten juristen van het 9de jaar — kwamen man en vrouw vrijwillig bij elkaar *en gingen zij vrijwillig van elkaar af!!!* en toen was het dus gemeen den echt te breken. Ik vroeg niet, of zulk een echtbreuk wanneer men onmiddellijk vrijwillig van elkaar af kon, niet eigenlijk onnoodig, ja ondenkbaar was; ook vroeg ik niet, hoe het komt, dat we altijd gehoord hebben, dat er destijds en op die plaats geen sprake was van een vrijwillig heengaan der vrouw, want het vragen leert de heer Heyermans den toeschouwer gauw af.

Men accepteert ten slotte alles. In het eerste bedrijf komt een walgelijk verhaal voor van een vrouw, Peter's zuster, (waarover nog niet gesproken is, omdat zij niets met de handeling te

maken heeft, maar die toch een groote rol vervult), aan den pastoor, welk verhaal een verklaring is: men denkt dat zij, Gaaike, van haar man gescheiden is wegens een klap, die hij haar gegeven zou hebben, dat is niet zoo, de man had haar niet geslagen, maar had een niet te noemen kwaal en dat wist hij toen hij trouwde, en de kinderen kwamen blind ter wereld en stierven en zij werd geopereerd en «met de ooievaar is het nu uit» enz. enz. Dit verhaal heeft absoluut niets met de handeling te maken, evenmin als die heele zuster Gaaike zelve, maar geeft den schrijver weer gelegenheid tot het uitstellen van principes: «een vrouw, die haar kind verdrinkt, komt in de gevangenis, maar *er wordt niets gezegd* van een man, die schuld is, dat zijn vrouw zóó geopereerd wordt, dat . . . enz.» Alweer: waar is de tegenpartij? Wie vindt dit *niet* gemeen van een man? Wat wil toch de schrijver? Moet elk man vóór hij trouwt, een medisch attest hebben?! Moet een vrouw, die haar kind verdrinkt, *niet* in de gevangenis?

Maar zooals ik zeide: men vraagt niet meer.

Aandoenlijk klaagt Peter, dat men hem een kind noemt om geen andere reden dan — raad, lezer! — dan dat hij jong is! Welk gemeen bourgeois-voorwendsel, niet waar? Zoo heb ik iemand gekend, die een oud-man genoemd werd enkel en alleen omdat de man zoo bejaard was!

Wat moet nu dat weer? Moet de 23 jarige leeftijd voor de meerderjarigheid gesteld met een paar jaar verminderd worden? Dat is toch de moeite niet waard voor een profeet. Moet op *elken* leeftijd vrijheid gelaten worden tot trouwen met of zonder «stadhuisbriefje»? Opmerkelijk is, dat de hardvochtige Dobbe niet eens van zijn recht gebruik maakt, zijn minderjarigen zoon te dwingen tot terugkeer; de martelaar is dus niet eens een martelaar. Hij leeft als vanouds bij de wed. Engel in «de Pijp» met Lotte samen, alleen

betaalt hij nu niet, noch Engel, noch . . . Lotte, d. w. z. deze eet en drinkt met hem, maar zal het wel minder goed gehad hebben, dan toen papa nog betaalde. Is nu het verschil tusschen haar en gewone maitressen daarin gelegen, dat zij niet dadelijk wegloopt en zelfs haar horloge naar den lombard wil brengen (De muziek speelt in de entre actes «La Traviata»)?

Ieder, die met Pijpsche toestanden bekend is, zal weten, dat dit niet zoo gemakkelijk is. Lotte heeft niet onmiddellijk een ander bij de hand en buitendien: waarom zou een jonge vrouw, ook al heeft zij een eigenaardig verleden en *precies dezelfde toekomst*, zich niet min of meer kunnen hechten aan den jongen, met wien zij eenigen tijd samenwoont en die haar op de handen draagt? Daarvoor behoeft zulk een «vrouw zonder stadhuisbriefje» volstrekt niet zoo vreeselijk hoog boven bourgeois te staan, en daarmee is volstrekt niet gezegd, dat een vader niet het zijne moet doen om zijn 21-jarigen zoon van zulk een kolossaal verheven «huwelijk» los te maken, eigenlijk in het belang van beiden, en al was dat niet zoo, dan heeft een vader in de eerste plaats te maken met het belang van zijn eigen kinderen.

Misschien doe ik «het Zevende gebod» te veel eer aan, het zoo ernstig te bespreken, maar er werd zóó geestdriftig geapplaudiseerd, dat men met het stuk rekening te houden heeft. Het negeeren zou zijn het negeeren van al die menschen, die zich door volksvergadering-principes in de meening laten brengen, dat zij iets diepzinnigs voor zich hebben, als men hun nonsens presenteert en hoe gering de kwaliteit van die menschen is, hun quantiteit is groot.

* * *

Prachtig werden de types weergegeven, alle, alle zonder uitzondering: de misgebakken held door den heer Faassen, de cynische jurist door den heer Ternooy Apèl, wed. Engel door mevr.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Vervolg van XXI.

Hoe was het nu gekomen dat in het laatst van 1873 de bespeling van den nieuwen Stadschouwburg door den Amsterdamschen Gemeenteraad werd gegund aan een gezelschap gevestigd in het op de hoofdstad zoo najverige Rotterdam?

Den 31^{en} Mei 1871 nam de Raad het besluit dat de Schouwburg zou worden verbouwd, en mitsdien werd aan Tjasink meegedeeld dat de hem tot den 1^{en} Mei 1872 verleende concessie niet zou worden verlengd.

Heel best begrijp ik dat dat voor de artiesten, die nu al jaren lang op dat tooneel gespeeld hadden, een hoogst onaangename zaak was, en voor hen in veel hooger mate onaangenaam dan voor hun directeur Tjasink, want deze had nu meteen een geschikte gelegenheid om het bijltje er bij neer te leggen; maar de wijze waarop zij de zaak aanpakten, was toch heusch wel wat onnoozel. Niet alleen toch dat zij moord en brand schreeuwden over hetgeen hun overkwam, maar zij noemden het zelfs een schreeuwend onrecht. «Op «straat gezet» waren zij door den Raad, zij, de Tooneelisten, die *aan den Schouwburg verbonden* waren, zooals ze beweerden. Ongelukkig voor hen was dat niets meer dan een *beweren*. Immers, niet aan den *Schouwburg* waren zij verbonden,

maar aan hun *directeur Tjasink*; *deze* had hen geëngageerd, niet de Raad, noch de Gemeente Amsterdam, noch de Commissarissen van den Schouwburg. Tjasink wist, toen den laatsten keer de concessie weer was verlengd, natuurlijk dat deze liep tot 1 Mei 1872, en had dus met zijn artiesten contracten gesloten, die op dien datum afliepen. Ware dat niet het geval geweest, en hadden de contracten tot een lateren termijn geloopt, dan zouden de artiesten *Tjasink* in rechten hebben kunnen aanspreken, maar nooit den Gemeenteraad. Maar zij dachten zeker door brutaliteit indruk te zullen maken, en de *Vereenigde Tooneelisten van den Stadschouwburg* (een titel die hun strikt genomen niet eens toekwam), onder directie van *Stumpff en Veltman*, dienden dus bij den Raad een petitionnement in, waarin zij uiteenzetten dat hun *ipso jure* het recht toekwam na de verbouwing den Stadschouwburg weder te bespelen, **omdat** zij er vroeger hadden gespeeld, en dientengevolge verzochten zij dat hun de concessie zou worden verleend.

Onnoodig te zeggen dat de Raad daar geen ooren naar had. De vroede vaders gingen intusschen nog verder, en besloten den Schouwburg niet meer gratis te laten bespelen, maar hem te **verpachten**. Dit klinkt nu wel heel erg, en zeer zeker was dat besluit niet in het belang van de kunst; maar, wanneer men bedenkt dat juist in die dagen, betrekkelijk kort na de Parijsche Commune, de eischen van of voor den vierden stand luider begonnen te worden gehoord, dan is het toch niet zoo vreeselijk gemeen dat de stad, die een kwart miljoen had uitgegeven om op het Leidsche-plein een fatsoenlijk theater neer te zetten, en zeker jaarlijks een aardig sommetje

voor het onderhoud van het gebouw zou moeten bijpassen, ten minste de rente van het gebezigde kapitaal door verpachting wenschte en trachtte terug te krijgen.

Inmiddels was den 28^{en} Augustus 1872 de eerste steen van den Schouwburg gelegd door den jongenheer Gerrit den Tex, den tweeden zoon van den toenmaligen Burgemeester van Amsterdam; de eerewijn was daarbij geschonken en een welverdiend pluimpje uitgereikt aan *Johannes Hilman*, een man, die zich door zijn excentrieke manier van doen, door zijn pedanterie, door zijn plomp-burgerlijke vormen, door zijn gebrek aan gevoel voor wat waarachtig schoon is, heel veel aanmerkingen en spot op den hals heeft gehaald, maar die aan den anderen kant letterlijk *blaakte* van liefde voor het tooneel, en die zich indertijd het vuur uit de sloffen geloopt had om gedaan te krijgen dat tot de verbouwing werd overgegaan. Gerust mag men dan ook zeggen dat zonder hem de zaak waarschijnlijk nooit zou zijn klaar gespeeld.

In het begin van '73 begon het dus tijd te worden dat men naar een geschikten pachter omzag. Maar voor en aleeer deze zaak door B. en W. aan de orde werd gesteld, richtte de afdeling *Amsterdam* van Het Nederlandsch Tooneelverbond een en andermaal een adres aan den Gemeenteraad ten einde het stelsel en de zienswijze van het Dagelijksch Bestuur der Hoofdstad in zake de verpachting te bestrijden. In het laatste request werd o.a. gezegd: «Nu «missen de voorwaarden van gunning alle waarborgen, dat de eventueele pachter in de eerste «plaats bedacht moet zijn op de verheffing van «het tooneel als een nationale kunstinstelling»; terwijl het slot van dat zelfde request luidde:

UIT DE MAASSTAD.

Een trekvogel.

DOOR EMILIUS.

Het is opmerkelijk, hoe weinig van onze nieuwe jonge Hollandsche schrijvers hunne krachten en talenten aan het tooneel wijden. Zou het misschien zijn omdat hun, met uitzondering van enkelen (b.v. Herm. Heyermans), de aanmoediging onthouden wordt, hunne stukken opgevoerd te zien? Werden zij vertoond, dan zouden zij ten minste kunnen beoordeelen in welke richting zij zich moeten oefenen, om de tooneelkunst tot een hooger standpunt op te voeren dan zij op het oogenblik in Holland is. Maar verreweg de meeste directies geven er den voorkeur aan te trachten hunne kassen te vullen met vertaald werk, als: *de Hofslachter*, *In Oorlogstijd*, *Terug in den liggenden os*, enz. Dus behooren de oorspronkelijke Hollandsche stukken tot de zeldzaamheden.

Uit dit oogpunt alleen verdient «*de Trekvogel*» onze hartelijke belangstelling en wij mogen er ons niet toe bepalen er een enkel vluchtig woordje aan te wijden.

De actie van het stuk was vlot en hier en daar zelfs pakkend, maar toch gelooven wij niet dat Emilius de kracht had, het gegeven tot zijne volle waarheid te laten komen, want nergens kwamen de figuren ook maar bij benadering volmaakt op den voorgrond en nergens werden wij getroffen door iets héél moois, iets héél grootsch.

De typeering van Digma, de trekvogel, is nog de aantrekkelijkste en beste uit het stuk. Het spel van Mevr. Brondgeest verdient onze volle waardeering. Ook in de uitbeelding van Mientje heeft de schrijver een zweem van realiteit gegeven; mejuffr. Staas speelde deze rol opgewekt en natuurlijk. Met de andere hoofdpersonen was het wat treuriger gesteld, doch dit is in geen deele de schuld van de spelers, maar wel van den auteur. Het was toch volstrekt niet noodig dat de eenvoud van Nancy in smakeloosheid moest ontaarden, die overdrijving was trouwens geheel onjuist, waar Nancy

«ontwerp-voorwaarden in te dienen, waarbij beter «op de eischen van den Nationalen Schouwburg «worde gelet.»

De personen op wie de in het bovenstaande door mij gecursiveerde woorden sloegen, waren de Heeren H. J. Schimmel¹⁾, J. G. Jäger, W. J. Hofdijk, H. de Veer, Joh. C. Zimmermann, F. C. de Brieder en H. F. R. Hubrecht. Deze zonden namelijk ter zelfder tijd het volgend adres aan den Gemeenteraad:

«De ondergeteekenden, zich vereenigd heb-
«bende om te trachten den wensch, uitgesproken
«door de afd. Amsterdam van het Ned. Tooneel-
«verbond tot eene exploitatie van den Stads-
«schouwburg, waarbij de eischen der kunst op
«den voorgrond gesteld worden, te verwezenlijken,
«nemen de vrijheid zich tot Uwe Vergadering te
«wenden, met het verzoek, dat het haar moge
«behagen de concept-voorwaarden van gunning,
«waarbij het beginsel van verpachting op den
«voorgond wordt gesteld, door B. en W. aan
«Uwe beslissing onderworpen, te verwerpen, en
«hen uit te noodigen met de ondergeteekenden in
«overleg te treden, ten einde te komen tot eene
«exploitatie, waarbij de belangen der kunst in
«de eerste plaats worden behartigd en het doel
«zal worden bereikt, waartoe de gemeente zich
«het kostbare offer der verbouwing heeft getroost.»

Deze beide adressen werden in de Raads-zitting van 8 Januari behandeld, tegelijk met een adres van het Hoofdbestuur der Maatschappij Tot nut van 't Algemeen, inhoudende het verzoek dat «door den Raad, bij de regeling der

1) Toen Voorzitter van het Hoofdbestuur van Het Nederlandsch Tooneelverbond. Hij had echter het adres niet in die qualiteit onderteekend.

de Boer, de moeder van Lotte door mevr. Kiehl, Lotte zelve door mevr. v. d. Horst, de pastoor door den heer Schwab, de ongelukkige Gaaike door mevr. Rössing, Peter's moeder door mevr. Schwab. Al de karakters zijn zoo weinig gecompliceerd, liggen «er zoo dik op», dat misschien de verdienste van het goede spelen niet zoo heel groot is, wat niet weg neemt, dat we geen ander gezelschap kennen, dat voor al die karakters zóó uitmuntende vertolkers bij de hand heeft. Bewondering verdient de heer de Vries, die twee groote rollen speelde, die van den ouden Dobbe en van den Vlaamsch klappenden vader van Lotte (eerst aan den heer Van Kuijk toebedeeld, die ziek is), twee karakters die zeer ver van elkaar staan: de deftige burgerkoopman en het verlopen sujet, dat bij den man, die zijn dochter tot maitresse heeft, sigaren komt snoepen. Dit laatste type was prachtig, het Vlaamsche accent, ja zelfs de Vlaamsche gebaren tot het einde toe heerlijk vol gehouden.

Een klein rolletje had mej. Hooft: een Pijpsche juffrouw van drie hoog», ook in Heyerman's opvatting een publieke vrouw, maar de wijze, waarop zij dat rolletje vervulde, deed ons bemerken, dat de Ned. Tooneelvereniging één goede actrice meer heeft, dan wij wisten. Haar costuum en grime, maar veel meer haar huiveren en smeekend kijken waren zóó volkomen echt, dat zij daardoor het eenige moment van ware ontroering schiep in dit toch van het begin tot einde zoo hard-somber stuk.

Maar het uitmuntende spel kon niet verhinderen, dat de overheerschende indruk, die de voorstelling op velen maakt, is weer te geven door «bah».

De arithmetische meerderheid lacht en juicht toe, stormachtig, hartstochtelijk.

«De afdeeling weet, dat zij een zaak verdedigt, «die slechts door betrekkelijk weinigen in den «lande en ook in deze stad der aandacht waardig «wordt gekeurd. Dat zij dit als onbetwistbaar «feit moet erkennen, getuigt in de eerste plaats «tegen hen, die uit den aard hunner maat- «schappelijke betrekking gewichtigen invloed «hadden kunnen oefenen op de richting en de «wijze van bespeling van den Schouwburg, maar «die steeds hebben kunnen dulden, dat een in- «stelling, geroepen om naast de school een zede- «lijke en boven deze nog een aesthetisch-be- «schavende kracht in onze maatschappij te zijn, «meer en meer zonk tot een publieke vermake- «lijkheid, die van den wansmaak en de harts- «tochten der groote menigte haar gemakkelijkste «en rijkste triomfen vierde. De afdeeling ver- «meent, dat het beginsel door B. en W. in hun «ontwerp van verpachting en in hun praeadvies «neergelegd, tot het gelukkig voorbij gegaan «tijdperk behoort, waarin het hooghartige woord: ««kunst is geen regeeringszaak¹⁾» als een diepe «en ware gedachte werd gehuldigd en opgevolgd. «Zij blijft het dan ook hare roeping achten, bij «Uwe vergadering er krachtig op aan te dringen, «de aanzoeken van hen, *die de exploitatie ten «bate der kunst wenschen*, in overweging te nemen, «alzo het voorstel van het Dagelijksch Bestuur «niet met hare goedkeuring te bekrachtigen, «maar dat Bestuur uit te noodigen gewijzigde

1) Deze woorden, in Hoofdstuk XIX, door mij *Thorbecke's motto* genoemd; zijn feitelijk nooit door deze gesproken. Zij zijn — hetzij te recht, hetzij ten onrechte — gedistilleerd uit wat hij 22 Sept. 1862 bij het debat over het antwoord op de troonrede zeide, toen men hem verweet dat daarin niet werd melding gemaakt van het succes der Nederlandsche kunst op de Londensche Tentoonstelling; letterlijk waren zijn woorden: „de regeering is geen oordeelaar van wetenschap en kunst”.

grooten haat voor Digna en groote liefde voor Daniël toont, is de veronderstelling onmogelijk, dat zij opgaat enkel in het kookboek en eene droge of natte wasch. Daniël, (de heer Brondgeest) had in het geheele stuk nergens gelegenheid door spel of zeggingskracht sterk te boeien, daarvoor was de figuur te zwak geteekend, doch de heer Brondgeest heeft van de rol gemaakt wat er maar eenigszins van te maken was.

De domme Reynders (de heer Holkers) had veel weg van het type, dat de *Fliegende Blätter* voor zijne karikaturen gebruikt. De lachlust, dien zijn persoon opwekte, was dan ook vaak hinderlijk. Ook was het spel van mejuffr. v. Berkel wat te strak. Zij heeft ons geen oogenblik doen vergeten, dat het maar *spel* was en mejuffr. Carelsen heeft van haar rol veel minder terecht gebracht, dan de schrijver er van verwacht moet hebben. Tevens moet zij dat gesticuleeren met het hoofd achterwege laten, daar dit eenvoudig niet is aan te zien.

Er mogen dan in het stuk veel fouten en zwakheden zijn, toch wensch ik het *Tivoli*-gezelschap van harte geluk met de opvoering.

Het nastukje «*de Matroos*» (zonder naamvermelding van den schrijver) heb ik dien avond tweemaal gehoord en wel: éérs van den souffleur en daarna herhaald door de spelers. De acteurs hebben het nietswaardige prulletje zeker niet der moeite van instudeeren waard geacht.

Rotterdam, 23 Dec. 1899.

Om 't goud van Transvaal.

DOOR A. VAN SPRINCKHUISEN.

Waarlijk moeten wij het vernuft bewonderen van den heer Sprinckhuisen, die als gelegenheidsauteur in eene bepaalde leemte voorziet. Men mag hem wel dankbaar zijn, dat hij, op een oogenblik dat de tooneeldirecties het meeste noodig hebben hunne kassen te vullen, met een stuk voor den dag komt, dat het publiek pakt en den geheelen schouwburg tot den nok toe met bezoekers vult.

«exploitatie van den Schouwburg allereerst, en «des noodig door het brengen van belangrijke «offers, worde gelet op de eischen der kunst en «der zedelijkheid, — opdat door 's Raad be- «slissing de Nationale Schouwburg in de Hoofdstad «des rijks een leerschool kunne worden voor het «volk bevorderlijk aan de ontwikkeling van de «kunstliefde onder alle standen der maatschappij».

Bovendien was nog ingekomen een missive van A. Carpiér, ancien directeur du Théâtre Royal de la Haye pour la compte de cette ville, ancien directeur des Théâtres de Bordeaux, de Lyon et du Théâtre Royal de Liège, waarin deze in overweging gaf 1°. het stelsel van twee directeuren, zooals dat toen in Den Haag bestond, (nl. één voor een *Fransch opera*- en één voor een *Hollandsch tooneel*-gezelschap); en 2°. de voordeelen die daaruit voor de kunst zoowel als voor de gemeente zouden voortvloeien.

Over deze twee laatste adressen werd weinig of niet gesproken, maar wat het verzoek van de Heeren Schimmel c. s. betreft, stelden B. en W. kortweg voor daarop afwijzend te beschikken; immers — en dit was maar al te waar — «de «Heeren van het Tooneelverbond», zooals ten onrechte de Heeren Schimmel c. s. werden genoemd, waren niet met definitieve plannen voor den dag gekomen, de ingenieur vleide zich nog steeds, met het oog op de gunstige weersgesteldheid, dat het gebouw op primo September gereed zou zijn, en acht maanden waren wel noodig voor de samenstelling van een goeden troep.

Een voorstel van den Heer Kuiper «dat B. «en W. de voordracht» zouden «uitstellen en in «overleg treden met het bestuur van het Tooneel- «verbond en daarvoor een termijn stellen, om «te kennen te geven wat zij willen en hoe zij

Eerst was het ter gelegenheid der kroningsfeesten dat «Kaat Mossel» ten tooneele verscheen en «Oranje-Klanten» als vervolg er op. Toen kwam ter gelegenheid der Dreyfus-affaire «De Martelaar», welk stuk door den Burgemeester verboden werd, en nu hadden wij gisteravond als sympathiebewijs voor onze Z. A. broeders de opvoering van «Om 't goud van Transvaal» bij te wonen. Misschien krijgen wij nu eerstdaags wel een drama, getiteld «De Ongevallenwet». Als onze burgemeester zoo iets toe zou willen staan, zou dit voor den vindingrijken Sprinckhuisen wel aanleiding zijn voor eenige roerende tooneelen.

Als gelegenheidsstuk moet de vertooring van gisteravond het publiek geweldig beetgepakt hebben, want de enthousiaste toejuichingen verflauwden geen oogenblik.

De drie eerste tafereelen, die men nog als tooneelspel kan beschouwen, waren, hoewel een weinig langdradig, toch heel aardig in elkaar gezet; vooral het tweede bedrijf was goed van typeering en de tooneeltjes daarin waren lang niet onverdienstelijk geschetst; bij voorbeeld: Twee broers, Schalk en Jan Malan, hebben geschil over de verdeling van den grond, dien zij bij erfenis gekregen hebben. Als Schalk verdeelt, wil Jan zijn deel niet hebben en omgekeerd als Jan verdeelt wil Schalk zijn deel niet. Nu spreekt het van zelf dat aartsvader Kruger de aangewezen persoon is om den rol van Salomo te vervullen. De beide broers gaan naar hem toe en vragen oom Paul hun geschil bij te leggen. «Wie is de oudste» vraagt Kruger, waarop Schalk antwoordt dat hij het is. «Goed dan, jij Schalk, als de oudste, verdeelt den grond en Jan als de jongste heeft de eerste keus. Zie, die rechterlijke uitspraak van Paul Kruger om hun twist op te lossen is machtig mooi van eenvoud en juistheid.

In het derde bedrijf, zingt Martha Bezuidenhout (Mevr. Alida Tartaud-Klein) het Transvaalsche volkslied. Haar zachte melodieuze stem verwekt algemeen ontroering en geestdrift. Ook wordt in dit bedrijf het bekende plaatje van den boer die met zijn tien zonen naar het oorlogsveld oprukt, als tableau-vivant voorgesteld.

De overige tafereelen kan men eigenlijk meer als beweegende tableaux-vivants beschouwen,

«de zaak willen regelen», werd verworpen met 20 tegen 13 stemmen; de tegenstemmers waren zeker sterk geïnfluenceerd door de curieuse woorden van den Burgemeester Den Tex: «ik acht het «de beleefdheid te ver gepousseerd om ten gerieve van eenige hunner» (d. w. z. van de Heeren van het Tooneelverbond) «nogmaals de «zaak uit te stellen». — Nu kwam de Heer A. S. van Nierop ¹⁾ nog een lans breken voor het beginsel van concessie, en deed dus het volgende voorstel: «De Gemeenteraad vergunt de exploitatie aan dengene, wiens aanbieding de beste «waarborgen geeft voor de vervulling der eischen, «die aan het voornaamste tooneel der hoofdstad «mogen gesteld worden, behoudens de voorwaarden daartoe door den Raad vastgesteld». Ook deze gulden middenweg werd verworpen met 20 tegen 11 stemmen, nadat de Burgemeester nog eens uitdrukkelijk had gezegd dat B. en W. bij de verpachting niet wilden uitsluiten de mededinging van het Tooneelverbond. En toen werd met 22 tegen 9 stemmen het beginsel der verpachting aangenomen, waarna in die en in de volgende zitting de verschillende artikelen van de voorwaarden der verpachting werden vastgesteld.

Toen deze nu waren openbaar gemaakt, alle gegadigden dus hadden kunnen mededingen, en de termijn daarvoor was verstreken, bleek:

1°. dat de Heeren Schimmel c.s. zich hadden teruggetrokken; deze waren, naar men vertelde voornemens geweest de gezelschappen van de Vereenigde Tooneelisten en van Albregt en Van Ollefen, behoudens enkele onbruikbare artiesten, tot één te doen

want hier zijn het voornamelijk de groepeerings en de décors, die onze belangstelling vergen.

Het einde van het laatste bedrijf deed mij denken aan het slot tafereel van «De slechte Herders» waar ook die twee lijken op eene draagbaar binnen gebracht worden.

De rollen waren heel goed bezet en de montering met zorg ten uitvoer gebracht, ook de acteurs deden allen hun best en zij waren, de korten tijd van voorbereiding in aanmerking genomen, er tamelijk wel in. Vooral aan de grimeering was veel werk besteed, hetgeen natuurlijk den indruk van het geheel ten goede kwam. In het bijzonder een woord van lof aan de heeren van Zuylen, Faassen en Poolman, zoowel voor hun karakterstiek spel als voor het prachtige type dat zij zich gemaakt hadden.

In het geheele stuk kwam de vrome godsdienst wel een weinig te sterk uit, maar, enfin, dat past bij de kerststemming.

Naschrift.

Woensdag avond 27 Dec. werd de nieuwe foyer van den *Tivoli-Schouwburg* alhier voor het publiek opengesteld. Het spijt mij dat ik het moet zeggen; maar zij heeft aan de verwachting, die ik er van gekoesterd had, niet voldaan. De zaal is eigenlijk te groot om een gezellige foyer te kunnen zijn. Vooral de bovenganderij, die in volslagen duisternis gehuld, is akelig kil en leëg, maar dit is nog te veranderen. Het doet mij voor het *Tivoli*-gezelschap plezier, dat de financiën zulk eene uitgave konden veroorloven.

C. A. H.

Rotterdam, 26 Dec. 1899.

De Pers.

Strenger dan onze (nieuwe) Rotterdamsche correspondent, oordeelt de tooneelrecensent der *N. R. Crt.*, over «*Een Trekvogel*» uit wiens verslag wij hieronder iets overnemen:

Uitvoerig de gebrekkigheid van dit stuk te betoogen, schijnt ons eerlijk gezegd overbodig. Met zulke onbeholpen grove lijnen heeft Emilius

samensmelten, maar zij waren in dit plan tegengewerkt door ettelijke grootheden, die begrepen dat zij bij zulk een combinatie zouden worden buiten gesloten; dit eitje, nauw verwant aan het ei waaruit in '76 de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel te voorschijn kwam, is dus nooit uitgebroed.

2°. dat Albregt en Van Ollefen niet meegedongen hadden

3°. dat de Vereenigde Tooneelisten bij wijze van protest als jaarlijksche pachtsom f 1.— hadden geboden.

Zoo bleven er ten slotte nog maar twee ernstige kandidaten over, nl. de vroeger genoemde A. Carpier en Victor Driessens.

Den 4en April dienden B. en W. de volgende voordracht in:

«B. en W. hebben het eerst onderhandeld «met den Heer A. Carpier, die én door hogere «geboden pachtsom, én door zijne vroegere «betrekking van concessionaris van het tooneel «te 's-Hage hun voorkwam de meeste waarborgen «te leveren voor eene goede exploitatie, in den «zin hunner voordracht aan den Raad. Bij zijn «inschrijvingsbiljet was niet gevoegd eene verklaring van zijnen borg, zoodat hij werd «uitgenoodigd de vereischte stukken in gereedheid te brengen. Wegens zijne ongesteldheid is «aan deze zaak geen dadelijk gevolg gegeven, «en moest zijne komst hier ter stede worden afgewacht. Maar de Heer Carpier heeft eenige «dagen later verklaard, dat zijne pogingen, om «een Hollandsch tooneelgezelschap aan zich te «verbinden, waren mislukt, daar alle gezelschappen die door hem werden geraadpleegd, «reeds voor het volgende tooneelseizoen waren «verbonden.

het beeld van dit ongelukkig huwelijk geteekend, dat het leed ons nergens heeft getroffen, dat Daniël ons denken deed aan een zwakken zwemmer, die gisteravond in een bijt in den Coolsingel zou zijn gesprongen en ons van daar zou hebben toegeropen dat-ie het koud had.

Tot charges zijn de menschen gemaakt, tot onmogelijkheden al de kleine gebeurtenissen, van die zóó verschillende verwelkoming van Digna af, 't moment met het kookboek enz. enz. tot dat poseeren der drie «zwijgenden» bij het laatste gesprek tusschen Digna en Daniël, nergens iets, dat zeggen doet: zie, dit is naar het leven geteekend, dat heugenis in ons wakker roept van kleine tooneeltjes, zelf aanschouwd.

De kracht missend om zich voldoende in te denken in het huis, de menschen, de toestanden die hij wilde schetsen, om wezenlijk, zoo groot en zoo belangrijk als het is dat huis te bouwen, die menschen te scheppen, het vreeslijk leed van die gebeurtenissen ons open te leggen, heeft Emilius natuurlijk uitgezien naar hulp van buiten. En de herinnering van Magda is over hem gevaren. Maar zoo min als het leed van Daniël-en-Nancy, heeft hij de liefde van deze Magda, van Digna-voor Daniël ons weten waar te maken.

Iets wezenlijks hebben wij enkel gevoeld in dat ééne moment, toen Digna tot prijs voor hare liefde stelde, dat Daniel, niet, als het domineesdochtertje dat een «Londenschen correspondent» onzer krant in opspraak dreigt te brengen! vluchten zal en een brief achterlaten, maar met zijn vrouw en zijn moeder zal spreken, hun zeggen dat hij den band wil verbreken.

Wat te zeggen van de vertooring van een stuk dat «het niet doet?» welke eischen daarbij aan de spelers te stellen? De damesrollen waren alle aan de nieuwe krachten van het gezelschap gegeven. Mevrouw Brongdeest was Dagna, mej. Wertwijn vaak verdienstelijk als Daniel's vrouw — doch hóe las zij den brief van het gevluchte zusje? — mej. Staas deed haar best als het door liefde oproerige kind. Brongdeest en Holkers hadden de hoofdrol en die van den geschargeerden dominee op te knappen: ze kennen hun vak.

«Na zijn terugtrekken kwam het B. en W. «voor, dat de volgende inschrijver, de Heer «Victor Driessens, de meeste aanbeveling verdiende. Sedert dertig jaren is de Heer Driessens «in de tooneelwereld werkzaam, en wordt zoowel «ten onzent als in België gewaardeerd. Onder «vinding van hetgeen op dit gebied wordt vereischt, bezit hij dus in ruime mate. Dat het hem «aan kennis, wat het voeren van administratie «betreft, niet ontbreekt, bewijst hij ook thans, «nu hij te gelijkertijd in Nederland en België «aan het hoofd van een tooneelgezelschap «staat. De Heer Driessens verklaart als pachtsom te willen betalen eene som van f 10.000.— «en verbindt zich ieder jaar eene voorstelling te «geven, waarvan de bruto-opbrengst ten voordeele van de algemeene armen der gemeente «zal strekken. Hij is bereid den borgtocht van «f 5000.— onverwijld te storten.

«Op bovengenoemde gronden meenen B. en W. «den Heer Victor Driessens te mogen aanbevelen «en geven zij, in overleg met de Stedelijke «Commissie voor den Schouwburg, aan den Raad «in overweging, de exploitatie van den Stads-schouwburg tot 1°. September 1876 aan den «Heer Driessens op te dragen.»

Dit voorstel van B. en W. zou in de Raadszitting van 9 April 1873 worden behandeld.

Amsterdam, December 1899.

(Wordt vervolgd).

1) Vader van het tegenwoordige Raadslid Mr. F. S. van Nierop.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Officieel. — Een Statistiek en een Nabetrachting door G. R. DEELMAN. — De Pers over «Het Zevende Gebod». — Berichten. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

OFFICIEEL.

H.H. Afdeulings-secretarissen worden beleefdijk uitgenoodigd aan ondergeteekende te willen doen toekomen de gebruikelijke opgaven omtrent de samenstelling van het bestuur en het ledental der afdeling, met vermelding van den gedelegeerde in de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool.

De algemeene secretaris,

Frederikstraat 159b, H. SMISSAERT.
Den Haag.
10 Januari 1900.

Een Statistiek en een Nabetrachting

DOOR G. R. DEELMAN.

In het Novemberheft van «Bühne und Welt» geeft Berthold Held, regisseur te Hermannstadt in Zevenbergen onder den titel: «Was leistet das gegenwärtige deutsche Theater? Rückblick auf die Spielzeit des deutschen Theaters vom 1 Sept. 1898 bis 1 Sept. 1899» een statistiek der opvoeringen in 302 Deutsche schouwburgen in Duitschland, Oostenrijk-Hongarije, Zwitserland, Rusland, Engeland (Londen) en Amerika. Hij laat de waarschuwing voorafgaan, uit deze statistiek geen al te stellige conclusies te trekken omtrent den smaak van 't publiek. En dit terecht! In de eerste plaats heeft men (een factor, dien de schrijver vergeet in rekening te brengen) in Duitschland een aantal hoftheaters, waarbij uit den aard der zaak de smaak van 't publiek minder invloed op den gang van zaken heeft. Voorts zijn er een aantal schrijvers, van wie alle noviteiten moeten worden gegeven en wel met een gegarandeerd aantal voorstellingen, omdat men anders gevaar loopt andere van denzelfden auteur niet te mogen geven. Verder heeft men nog met verschillende zaken rekening te houden. Zoo bracht «Fuhrmann Henschel» het tot 716 opvoeringen, zonder dat men hieruit mag besluiten, dat het in 't algemeen zoo bijzonder in den smaak viel, daar het, dank zij het succes der première in het «Deutsche Theater» te Berlijn bijna overal werd gespeeld en dus in elken schouwburg afzonderlijk niet zoo heel vaak; het succes van een stuk, dat b. v. op slechts 40 verschillende plaatsen 300 opvoeringen beleefde, is als grooter te beschouwen.

Wanneer we opera, operette en ballet buiten

rekening laten, heeft Held 30795 opvoeringen geregistreerd van 1590 verschillende stukken. Bovenaan staat de klucht «Im weissen Rössl» met 1692 opvoeringen, dan volgt «Le controleur des wagons-lits» met 769, «Fuhrmann Henschel» met 716, «Hofgunst» met 642, «Das Erbe» met 610 opvoeringen. Of «Hofgunst» hier gegeven is, durf ik niet beslissen, de andere zijn te onzent door opvoering bekend. Onder de stukken, die meer dan 100 maal «gingen» vinden we naast kluchten als «Logenbrüder», «Hans Huckebein», Robert und Bertram», Charleys Tante», «Pension Schöller», alle hier te lande bekend, ook «Versunkene Glocke», «Heimat», «Johannes» «Cyrano», «Pfarrer von Kirchfeld», «Ehre», «Journalisten».

Van de klassieken is boven de 100 opvoeringen in de eerste plaats Schiller met 8 stukken vertegenwoordigd, Lessing met 1 («Minna von Barnhelm») en Shakespeare met »Othello» en «Taming of the Shrew».

Wat de auteurs in 't algemeen betreft, staat de firma Blumenthal—Kadelburg, kluchtfabrikanten als koningen der tantième bovenaan, dan volgt Hauptmann en dadelijk daarop Schiller (17 werken 1102 maal) en Sudermann (8 stukken 988 maal). Van Shakespeare werden 25 verschillende stukken, van Ibsen 17 opgevoerd.

Van de klassieke avonden kwam een derde voor rekening van Schiller, dan volgen Shakespeare, Göthe, Grillparzer, Lessing en Kleist, evenals Grillparzer bij ons verwaarloosd. «Faust», 1ster Teil, bracht het tot 92 opvoeringen, van Grillparzer ging «Des Meeres und der Liebe Wellen», het vaakst (68 maal).

Ik wil aan de zeer uitvoerige statistiek niet meer cijfers ontleenen; misschien vindt menigen ze dorder dan ik!

De schrijver vestigt nog op een paar zaken de aandacht. In de eerste plaats op het tamelijk veel voorkomend verschijnsel, dat slechts enkele bedrijven van verschillende stukken op één avond werden gegeven en vervolgens op de cyclussen van stukken van één schrijver. Wanneer deze met zorg worden gegeven, maken ze natuurlijk het best een oordeel mogelijk over de individualiteit van een dichter en dragen ze het meest bij tot de «dramatische opvoeding», als ik het eens zoo mag noemen, van het publiek. Hamburg beleefde een Schillercyclus van tien avonden, die om den aandrang van het publiek herhaald moest worden.

Een Schillercyclus gaven ook Posen, Halle en Bromberg. De Göthecyclussen ter eere van het geboortefeest des dichters vallen voor het grootste deel buiten den tijd, waarover de statistiek

loopt. Hamburg had ook een Sudermanncyclus, eveneens Zürich en Göttingen; in Praag werd een cyclus van blijspelen van Shakespeare gegeven.

Tot zoover de statistiek.

En nu de nabetrachting! Is het wonder, dat een statistiek als de besprokene tot vergelijking dringt; is hij een pessimist, dien deze vergelijking droevig stemt? Een statistiek over de Nederlandsche gezelschappen bestaat niet; maar mogen we niet aannemen, dat het resultaat bedroevender zou zijn dan voor de Duitsche?

O, voorzeker in waardeering van «In den liggenden Os» alias «Im weissen Rössl» en dergelijke producten doen we voor de burens niet onder, we komen zelfs reeds «Terug in den liggenden Os»!

Maar zouden daarnaast veel verblijdende cijfers staan?

Wanneer we de dramatische producten eens voor een oogenblik verdeelen in amusements- en overige drama's (schimmen van Eschylus en Sophokles, vergeeft me de eerste combinatie!) dan zou de verhouding van de laatste tot de eerste, dunkt me, veel ongunstiger zijn dan in Duitschland.

Waarom zou dit zijn toe te schrijven?

«Aan het publiek» beweren de meeste schouwburgdirecties.

Ik veroorloof me dat niet zoo grif aan te nemen.

Göthe was van meening, dat tooneeldirecties het publiek moeten vormen en opvoeden. «Ja», zal men zeggen, «Göthe had makkelijk praten, die was Intendant van een hofschouwburg». Zeker, maar dezelfde Göthe, en hij kende de menschen, heeft ook gezegd: «wenn man dem Publikum das Bessere giebt, so ist es noch zufriedener» 1) En het finantieel succes van het «Deutsche Theater» te Berlijn bevestigt zijn uitspraak. Hoevele pogingen doen over 't algemeen onze tooneelbestuurders om het publiek op te voeden? En hebben ze, wanneer werkelijk iets goeds werd gegeven, *berekend voor de krachten van hun gezelschap*, zoo slechte zaken gemaakt? Ik meen me uit een Jaarverslag der «Koninklijke Vereeniging» te herinneren, dat de grootste recettes dat jaar met Shakespeare gemaakt waren. En is niet het afgelopen jaar «Fuhrmann Henschel», dat men toch niet tot de amusementsstukken mag rekenen, voor diezelfde Vereeniging een goudvischje geweest? Heeft het gezelschap, dat zeker de meeste pogingen heeft gedaan, om het publiek op te voeden, «de Nederl. Tooneel-

1) Eckermann: Gespräche mit Göthe. Bd. I S. 166.

vereniging» slechter zaken gemaakt dan andere?

't Is waar: wij hebben geen eigen tooneel-litteratuur! Een hedendaagsche zeker niet; want «Tobias Bolderman» is een evenement! Een vroegere blijkbaar ook niet; we krijgen ze althans niet te zien. De «Nederl. Tooneel-vereniging» alweer heeft het met Brederode gewaagd en er, meen ik, geen berouw van gehad. Voor 't overige geeft men «Gysbreght van Aemstel» en daarmee heeft onze klassieke tooneel-litteratuur «ihre Schuldigkeit gethan und kann gehen».

We moeten dus leentjebuurt spelen, maar nu we dat eenmaal moeten, waarom elk amusementsstuk gretig overgenomen, en, om bij de nieuwere Deutsche tooneel-litteratuur te blijven, stukken als «Die versunkene Glocke», «Johannes», «Die drei Reihfederer», «Die Hochzeit der Sobeide», «Der Abenteurer» gelaten waar ze zijn? «Die versunkene Glocke», noviteit van 1896, bracht het in het afgelopen seizoen nog tot 220 uitvoeringen. Om van de oudere te spreken; volgens sommigen hier te lande is Schiller verouderd. Meent men, dat de Duitschers uit patriotisme of pieteit de schouwburgen vullen, wanneer Schiller gegeven wordt? Omdat de Amsterdamer misschien uit sleur naar «Gysbreght» gaat? Voor het eenige klassieke Nederlandsche stuk, dat geregeld gegeven wordt (wanneer buitenlanders «Het Tooneel» lezen, zou 'k het niet durven schrijven!) mag dat gelden; niet voor de 8 stukken van Schiller, die in de statistiek boven de 100 opvoeringen voorkomen. Neen: «wenn man dem Publikum das Bessere giebt, so ist es noch zufriedener», en tot dit «Bessere» hier in den zin van «beste» genomen, behoort Schiller bij wien iedere stof dramatisch leven krijgt; Schiller, die door gloed van taal, die bij hem scherpte van dialoog niet uitsluit, en schoonheid van gedachten het publiek veredelt! Schiller, die gelegenheid geeft om te «spelen» en te «zeggen». Mooie rollen in elk stuk te over! Er

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Tweede vervolg van XXI.

Er werd onder tooneelvrienden heel wat geredeneerd tusschen dien 4^{en} en 9^{en} April 1873; men vroeg elkaar waar Driessens toch de artiesten van daan zou halen. De namen van de voornaamste leden van zijn toekomstig gezelschap zouden in de Raadszitting van den 9^{en} **natuurlijk** — daaraan twijfelde men niet — worden meegedeeld. Immers al stelden B. en W., blijkens hun voordracht van den 4^{en}, ook nog zooveel vertrouwen in de bekwaamheden van Victor Driessens, het was niet te verwachten dat al de 34 andere Raadsleden maar *amen en ja* zouden zeggen, zonder ten minste *eenige* zekerheid te hebben dat ettelijke flinke artiesten door den voorgestelden pachter zouden worden geëngageerd.

En zie: den avond vóór den gewichtigen dag namen de nog steeds zich verongelijkt wanende Vereenigde Tooneel-isten met **algemeene** stemmen het besluit nog één jaar in het Grand-Théâtre te blijven spelen ten einde rustig te wachten tot **de schouwburg voltooid zou zijn**; een besluit om twee redenen merkwaardig, en wel omdat er uit bleek:

wordt vaak door de kritiek geklaagd, dat onze acteurs geen verzen kunnen zeggen. Waar zouden ze 't leeren? Onze acteurs zullen langzamerhand voor het hogere drama geheel ongeschikt worden, de «breede stijl» in onze tooneelspeelkunst zal verloren gaan! 't Is heel wat anders, des noods met de handen in den zak, sigaar of sigarette in den mond, «onder ons» te converseeren dan in koningsmantel of ridderdos verzen van Shakespeare of Schiller te zeggen!

De talenten van den heer Royaards, een acteur, dien menig buitenlandsch tooneel-gezelschap van den eersten rang ons zou benijden, die door zijn voordrachten toont, waar zijn kracht steekt, laat men nagenoeg renteloos liggen.

De amusementsstukken werken niet alleen in negatieven zin maar ook positief slecht op den tooneelkunstenaar.

'k Herinner me den tijd, dat ik met Willem van Zuylen dweeptte. Toen kwam er een keer. 'k Geloof dat het in «Zenuwachtige Vrouwen» was. Mijn geheugen voor tooneelzaken is helaas niet zoo goed als dat van onzen «Redakteur unterm Strich»! Daar had Van Zuylen zich als de pasteibakker een neus gemaakt, — neen maar die neus! Als die neus maar om het hoekje van de deur stak, barstte het publiek uit. En ongeveer sedert dien neus behoeft Van Zuylen maar zijn neus om het hoekje van de deur te steken, om het publiek te doen lachen, en sedert dien tijd ongeveer amuseert de heer Van Zuylen het publiek, en sedert dien tijd ongeveer heb ik niet meer den moed, hem te gaan zien.

(Slot volgt).

De Pers over «Het Zevende Gebod».

De heer Heyermans mag tevreden zijn over de houding van onze Dagbladen ten opzichte van zijn nieuw drama. *Handelsblad* en *Telegraaf* hadden veel lof voor het werk; de *N. R. Ct.*

1°. dat men volstrekt niet verwachtte dat de schouwburg reeds 1°. September gereed zou zijn;

2°. dat Mevr. KLEINE—GARTMAN vast besloten was zich niet aan het gezelschap van Driessens te verbinden.

Niettemin werd den volgenden dag in den Raad, toen de voordracht van B. en W. aan de orde was, het allereerst voorgelezen een missive van Driessens, waarin deze meedeelde dat o. a. Mevr. Kleine—Gartman verklaard heeft bereid te zijn in zijn gezelschap op te treden, en dat hij vele andere aanzoeken heeft bekomen.

Dat was enkelen van de in die dagen zoo volgzame leden van den Raad wel wat te kras, en de Heer Van Nierop wees dan ook terstond er op, dat de brief, door Mevr. Kleine den 2^{en} April aan Driessens geschreven, **niets** behelsde van wat de Heer Driessens beweerde, en 'dat de Vereenigde Tooneel-isten den vorigen avond besloten hadden vereenigd te blijven. Hij stelde daarom vóór de verpachting nog een jaar uit te stellen; te meer omdat, naar de Burgemeester had meegedeeld, de architect wel den voorgaanden morgen de verzekering had gegeven dat de schouwburg 1°. September gereed zou zijn, maar met de toevoeging: behalve wellicht het uitwendige en de foyers; hij zeide te gelooven «dat het een ongelukkige poging zou zijn te trachten het nationaal tooneel «te verheffen in een onvoltooid gebouw, met een «pachter die nog geen troep heeft». — Bovendien voorzag hij moeilijkheden tusschen de stad en den pachter, omdat z. i. het recht van onderverhuring niet duidelijk geregeld was.

schreef er herhaaldelijk over, de heer Rössing toornde heftig in her *Nieuws* en de heer Moresco deed alzoo in ons eigen blad.

Na het zien opvoeren van Heyermans' *Zevende Gebod*, door de Nederlandsche Tooneelvereniging van Amsterdam, schreef onze Rotterdamsche correspondent:

Als ik de Amsterdammers hier zie spelen, komt het mij altijd voor, dat zij zich veel meer moeite en studie getroosten om de karakters die zij uitbeelden moeten, zoo natuurlijk mogelijk weer te geven, dan de acteurs van onze gezelschappen. Hoe kostelijk was b.v. die creatie van Engel, de Pijpsche kamerverhuurster en Henri de Vries, als vader Dobbe en de daar glad tegenoverstaande rol van Ricaudet, die hij beide zoo natuurlijk speelde, dat ik moeite had me voor te stellen dat dezelfde acteur optrad. De prachtige lauwerkrans, die hem in het laatste bedrijf aangeboden werd was dan ook ten volle verdiend.

C. A. H.

Rotterdam, 6 Januari 1900.

En de *N. R. Ct.* teekende aan:

Bij de vele vermoedens over den oorsprong en de beteekenis van den titel, zouden we het volgende willen voegen. De schrijver heeft eene contradictie van de maatschappelijke moraal willen schetsen en hekelen, met de verschillende dingen, die Samuel Dobbe tegen zijn dochter Gaaike en tegen zijn zoon Peter zegt. Tegen haar zegt hij: keer toch terug tot den man die je wel eens geslagen heeft. Wij weten — Samuel weet het niet — dat Gaaike niet om een paar driftbuien van haar man is weggegaan, maar omdat hij, tengevolge van zijn leven vóór het huwelijk, ziek was, en dit wist, toen hij haar trouwde, niet-levensvatbare — reeds gestorven — kinderen heeft verwekt, en de schuld draagt van háre levenslange verminking. Wáárom weet Samuel dit niet? Want nu maakt zijn aandringen op terugkeer niet den beoogden indruk. Hij zou zoo

Maar de Burgemeester en de Wethouder Coninck Westenberg wisten van geen uitstellen, en de Heer Jäger, een der mede-ondertekenaars van het van de hand gewezen adres Schimmel c. s., die wenschte dat de verpachting althans tot de volgende vergadering werd verschoven, kreeg van den Heer Coninck Westenberg te hooren «dat de strekking van dat voorstel het eerste middel was om te geraken tot wat hij (de Heer «Jäger) heimelijk wenschte: de afwijzing van «den Heer Driessens; daar dezen dan de tijd «zou ontbreken om een gezelschap samen te «stellen, zoodat hij zich zou moeten terugtrekken».

En de Burgemeester wanhoopte volstrekt niet er aan dat de onderhandelingen van den Heer Driessens met de artiesten tot een goed resultaat zouden leiden; hij had voorts zelf den Heer Driessens attent gemaakt op de voorwaarden en de bezwaren daartegen; en de voorwaarden gaven voldoende constrainte om moeilijkheden te voorkomen.

Voor zulke **afdoende** argumenten bogen de zoete Raadsleden natuurlijk het hoofd; het voorstel-Van Nierop werd verworpen met 21 tegen 12 stemmen; de voordracht van B. en W. werd aangenomen met 31 tegen 3 stemmen.

Dus: **aan Driessens werd de pacht gegund van 1°. Sept. 1873 tot 1°. Sept. 1876.**

De, ik had haast gezegd «ministerieele» bladen, die oorspronkelijk tegen de verpachting gekant waren, namen voor het meerendeel toen hun draai, zoo b.v. het *Algemeen Handelsblad*; dit schreef o. a.:

«De «Vereenigde Tooneel-isten» toch, de loffelijke uitzonderingen niet te na gesproken, ver«tegenwoordigen eene manier van spelen, die

graag een kleinkind hebben: hij weet niet, dat dit onmogelijk is geworden. Ook iemand, die niet dacht volgens de conventionele moraal, welke de heer Heyermans wil aantasten, zou tot zijn dochter kunnen zeggen: vergeef je man toch, liever dan hier aan den stillen haard van je ouders te verdorren.

Hád Samuel geweten en dán aan zijn dochter metterdaad het zevende gebod gepredikt, terwijl hij tot zijn zoon, die zich met het meisje uit de Pijp áls getrouwd vóelt, zegt: verlaat haar — dan ware de contradictie verkregen, waarop de titel en 't begin van het stuk schijnen te doelen. Om te treffen had de liefde van Peter dan érnstig moeten geteekend zijn: liefst ware hij geen monsieur aux camélias geweest, want van dézen zou men, bij ernstige liefde, gewenscht hebben dat hij Lotte niet vasthield, doch deed wat hij kon, om hare toekomst te verzekeren, in stee van zijn ziekte voor haar geheim te houden en sentimenteelerig voort te bohémieren in de Pijp. Niet Lotte's verleden, maar het uiterlijk voortzetten van dat verleden maakt de liefde van Lotte-en-Peter zoo volkómen onbelangwekkend. Hádden we Peter gezien, student-áf, klerk of wat ook geworden om zijn vrouw te onderhouden, dús wérkelijk de vrouw die hij lief heeft makende tot een vrouw op wie niemand méér om de uiterlijke levensomstandigheden het recht heeft af te geven, — en was dan aan dit paar Samuel komen zeggen: gaat van elkaar, na tot Gaaike te hebben gezegd: keer terug tot den zwijnjak, die volgens de wet en onze geboden je man nog is, — dán had de heer Heyermans gegeven, wat zijn aanvanke-lijke bedóeling schijnt geweest te zijn.

Hoe komt het, dat de schrijver op zijwegen is gegaan, en juist Gaaike een volkomen onnutte bijfiguur is geworden?

Het zou gevaarlijk zijn, tegenover dezen zóó verrassenden schrijver, die zóóveel kán, zich te

«wel door een deel des publieks wordt toege-juicht, maar reeds voor eeuwen door bevoegde «rechters veroordeeld werd: door Shakespeare, «toen hij zeide *speak the speech as I pronounced it to you*; door Molière toen hij spottend op-merkte *les autres sont des ignorants qui récitent comme l'on parle . . .* Naarmate de laatste «nagalm van den treurspeltoon wegsterft, naar-«mate tafereelen uit het dagelijksch leven, zui-«verder afgewerkt, uit den tooneelvorm te «voorschijn komen, zal die behoefte aan natuurlijk «spel, aan ongekunstelde voordracht, sterker «worden gevoeld. Dit heeft de Heer Driessens «begrepen. Als tooneelkunstenaar — wie erkent «het niet gaarne! — heeft hij altijd zijne taak «zóó opgevat. Hij heeft dit ten slotte bewezen, «toen hij, wetende dat hij het afgetreden gezelschap van ons eerst tooneel er niet weer op «terug zou kunnen brengen, zijn aanbod niet «introk . . . Het eerste jaar van Driessens (zal) «een tijdperk van overgang doen ontstaan, bij «welks voleindiging de wedergeboorte der Neder-«landsche tooneelspeelkunst een aanvang moge «nemen! Geschiedt dit, dan zullen we, warsch «van bekrompen provincialisme, den Vlaming «dank zeggen voor deze weldaad aan Holland «bewezen».

Wierook was, zooals men ziet, niet duur in 1873!

Daarentegen waren blijkbaar werklu en bouwmaterialen dat jaar al heel schaarsch; ten minste, ondanks de stellige verzekering den 7^{en} April door den architect aan den Burgemeester gegeven, en den daaraanvolgenden dag door den Burgemeester in den Raad meegedeeld, — het

wagen aan psychologische vermoedens, welke hij misschien morgen logenstraffen zou met wat nieuws. Dat hij opzettelijk zoo zou hebben gehandeld gelooven we niet. Het is wat anders, even door iets aangedaan te worden, en, met het dramatizeerend intellect, dezen schrijver eigen, er ook terstond een begin-van-vorm voor te vinden; of iets zóó wezenlijk en innig te doorvoelen, dat het den vollen levenden vorm erlangt.

Is Peter weer dezelfde onbelangwekkende minnaar als die uit Ghetto, om zijn liefde enkel wat lijdend en niets dóende voor zijne vrouw —, Lotte is een goedig kind. Maar het opzettelijke in de idealisering dezer meisjes uit de Pijp blijkt eigenaardig uit de teekening der juffrouw van drie hoog. De knappe dramatizeur Heyermans heeft een zeer pakkend moment bedacht, door deze meid, in alle realiteit van een négligé, in Lotte's kamer te doen zijn, wanneer Peter's broer, de pastoor, onverwachts binnenkomt; en hij heeft nóg iets knaps gedaan met dat zinnetje, waarin de meid aan Lotte doet voelen dat zij zich als haar gelijke beschouwt. Maar waarom ook die meid met de weeë klachten over haar leven versentimentaliseerd, in stee van haar te geven in even Pijpsch-lugubre realiteit als de kamerverhuurster en de vrouw van een-hoog?

Met 1°. sentimentaliteit en 2°. knap bijwerk heeft de schrijver getracht het verlies van zijn oorspronkelijk drama te doen vergeten.

Dit bijwerk stoort hier dikwijls. Over de waarde er van op zichzelf, straks. Maar in dit verband stoort het dikwijls. Het had schrijnend moeten werken en het doet lachen. Zelfs de bezoeken van Lotte's ouders zijn wel levendig van frapante realiteitsuitbeelding, niet treffend van droeve weegheid. Men voelt te zeer zich in de Pijp, in Engel's huis, op de kamer van twee bohème-studenten, om sterk de voor Lotte vreeselijke tegenstelling te voelen van hare gedachten en de hunne.

deed toen meteen dienst als hefboom voor het er door krijgen van de verpachting, — ondanks die stellige verzekering, 'zeg ik, was de Schouwborg 1°. September niet ter bespeling gereed, en 1° October ook niet, en 1°. November ook niet; maar in December zou het eindelijk zoo ver komen.

Intusschen was wel den 27^{en} Juni het contract tusschen Driessens en de stad door beide partijen geteekend, maar men had nog altijd niet gehoord hoe toch wel de samenstelling zou zijn van Driessens' gezelschap, en er liepen ook geruchten dat hij weigerachtig zou zijn de waarborgsom van f 5000.— te storten. — Daarom trok de Heer D. Mendes ¹⁾ in de Raadszitting van 8 November de stoute schoenen aan en vroeg: «Zal de Schouwborg, die in de volgende maand ter bespeling «gereed zal zijn, door den pachter worden be-«speeld?»; waarop de Burgemeester antwoordde: «De Heer Driessens heeft gisterenochtend een «bezoek aan den Schouwborg gebracht, en heeft «verklaard aan B. en W. nader bericht te zullen «zenden»; en op een tweede vraag van den Heer Mendes zeide de Burgemeester: «B. en W. hebben «den Heer Driessens uitgenoodigd, om bij de «overneming van de decoratiën de waarborgsom «te storten».

Weer bleef de zaak een kleine drie weken sluimeren, maar den 27^{en} Nov. kwam het *Algemeen Handelsblad* met het volgende quasi-indiscrete bericht voor den dag: «Wat in de

1) Voor belangstellenden diene de meedeeling dat deze Heer Mendes wel familie van mij was, maar alleen door zijn huwelijk met een Juffrouw Mendes da Costa, een volle nicht én van mijn vader én van mijn moeder.

Juist in het tot-eenheid-maken van zijn gegevens voelt men het meest het weiniggevoelige van den heer Heyermans. Als hij daarom van het gevoelige áf bleef! 't Is waar, in het naturalisme van zijn, nog niet voltooiden, roman *Diamantstad* schrijnt de ellende wel. En ook elders nog, heeft hij, op-eens, geniále momenten gehad van ontzaglijk aangrijpende situaties. Maar hier schuift al wat gevoelig moest wezen weg onder de met zooveel geest en zooveel kracht van uitbeelding geschetste Pijp-realiteit. In Ghetto was dat anders. Daar had men nog geen narigheid — die komt pas in 't melodramatische slot — toen in den winkel en in de achterkamer het typische van die kleine joden zoo voortreffelijk was belichaamd. Hier werkt het typische tusschen het drama door als de befaamde beurtzangerij van «lach en traan».

Een blijspel van Heyermans uit de Pijp! Hoe zou het pakken! Want dit verdient ook nog wel opmerking: gretig neemt het publiek dit realisme aan. Dat was Zaterdag duidelijk zichtbaar; ook beneden in de stalles. Verwonderen deed het ons, trouwens, niet, na de verblijvende ondervinding, verleden jaar met den Brabander. Het goede in dit stuk van Heyermans is uit de school van onzen Breero — dat men het voortzegge! En er is zeer veel van dat goede, én het is weer kostelijk. Als het maar losstond van het dramatisch mistastsel, dat Het Zevende Gebod heet! . . .

Wij veroorloven ons nog even aan te halen wat de heer Rössing leert in het *Nieuws* van 1 Jan.:

Neen, duizendmaal neen, de vader heeft gelijk, en wordt door zijn zoon diep ongelukkig.

Te ongelukkiger, omdat diezelfde vader reeds de droefheid heeft, dat z'n eenige dochter van haar man weggeloopt is, wegens mishandeling, zoo zij zegt. In werkelijkheid was die man aangetast door eene afschuwelijke ziekte, waaraan twee kinderen kort na de geboorte sterven, en waarmede hij ook zijn vrouw besmette, die, na

«geheime Raadszitting van gisteren is besproken «is natuurlijk . . . een geheim. Het gerucht wil «echter, dat de bespeling van den Stads-schouw-«burg het onderwerp der beraadslagingen is «geweest. Wat betreffende deze zaak nog meer «verhaald wordt, berust ook slechts op *on dits*, «die echter belangrijk genoeg zijn om ze, onder «bepaald voorbehoud, mede te deelen. «*Men* «verhaalt namelijk dat er bezwaren zijn gerezen «tusschen den Heer Driessens en de Schouwborg-«commissie. De eerste zou met de voorstellingen «geen aanvang willen maken, zoolang het ge-«bouw niet *geheel* is voltooid en afgewerkt, «terwijl de Commissie bezwaar maakt om het «gezelschap, waarmede de Heer Driessens de «campagne denkt te openen, goed te keuren. «Ook zouden er reeds pogingen zijn gedaan om «het contract in der minne te niet te doen; zelfs «wordt de som genoemd, welke de Heer Driessens «voor het afzien van de pacht zou verlangd «hebben. Tevens wordt verzekerd dat in geval «de bestaande pacht werkelijk vervalt, er voor-«uitzicht bestaat, dat een vrij voldoende tooneel-«gezelschap zich met de zaak zal belasten».

Die *on dits* bevatten werkelijk veel waars, maar toch was er bovendien in de laatste dagen vóór de bedoelde geheime zitting een heel gewichtig besluit genomen, want:

den 8^{en} December diene voor de Amsterdamsche Arrondissements-rechtbank (kamer van burgerlijke rechtszaken), de door den Burgemeester van Amsterdam tegen Victor Driessens, pachter van den Stads-schouwborg alhier, ingestelde vordering tot ontbinding van de tusschen beide partijen gesloten pacht-overeenkomst, betreffende de ex-

een vreeselijke operatie, gezonder leven kon voortzetten.

En nu z'n jongen, niet sterk, in de handen eener vrouw, die haar eer reeds te grabbel heeft gegoooid. 't Is ontzettend voor dien vader!

Dat had het stuk moeten doen uitkomen, en niet het tegenovergestelde.

Op het ware van dit in-droeve en diep-jammerlijke valt geen enkel licht. En dat diep-jammerlijke en in-droeve cijfere men niet weg. Het is er. Het maskeeren er van in het burgerlijk tooneelspel: *Het Zevende Gebod* doet pijn en brengt een weldenkend mensch in opstand.

Zou dat kunst zijn?

Zou dat werk van een kustenaar zijn, van wien de groote duitsche dichter zegt:

Der Menschheit Würde ist in Euren Hand gegeben,

Bewahret Sie!

Men oordeele zelf.

Niet de sterke, de brutale gevallen zijn verwerpelijk. wèl de behandeling, het oogenblik-photographietje van den photograaf, die geen licht kent en slechts het stuitende ziet

Er zijn, Gode zij dank, nog altijd velen, die van kunst loutering verwachten en voor wie kunst is en blijven zal de ladder, die van de aarde tot den hemel rijkt, niet een voertuig dat den mensch naar den vuilnisbelt brengt, als hij meent, of voor zijn vermaak of tot zijn stichting den schouwburg te bezoeken

Wat de medicijnmeester is voor het zieke lichaam, is de kunstenaar voor de zieke ziel, als het hem lust uit de hoogere vreugde der kunst af te dalen tot den jammer der wereld en der menschheid. Hij verdrijft den jammer, troost en loutert en trekt den mensch opwaarts.

In een later stukje, zegt de heer Rössing nog:

Men zal opgemerkt hebben, dat *Het Zevende Gebod* in het groote hetzelfde is als *Ghetto*. De

exploitatie van dien schouwburg, en een daarmee verbonden eisch tot schadevergoeding, op grond van wanpraestatie van de zijde des pachters (het weigeren om de bij contract bedongen borgtocht van f 5000.— te storten).

Voor den Burgemeester trad als pleiter op de stads-advocaat Mr. A. Brugmans, voor den Heer Driessens de advocaat Mr. Ph. A. Haas.

Laatstgenoemde vroeg uitstel, omdat hij pas twee dagen te voren kennis had gekregen van de op korten termijn gedane dagvaarding tegen heden. Daar dit uitstel evenwel onmogelijk kon worden toegestaan verwijderde zich Mr. Haas, wiens tegenwoordigheid dringend bij een ander proces werd vereischt, na voorlezing der door hem gestelde conclusie, strekkende tot ontzegging der gedane vordering.

In die conclusie werd o. a. beweerd dat de Heer Driessens tot het storten van den borgtocht niet verplicht was, vóórdat de pacht aanving en dat volgens de woorden van het contract, die pacht begon op 1 September 1873 of zooveel later als de Schouwburg door den pachter definitief kon worden aanvaard. En de Schouwburg was nog niet opgeleverd en kon zelfs op 31 Dec. a. s. niet worden opgeleverd aan den pachter. Voorts zou ook, volgens den Heer Driessens, *het-geen in deze van de zijde van het gemeentebestuur was geschied, niet de fraaiste bladzijde uitmaken van het gedenkboek van den stedelijken schouwburg en het nationaal tooneel.*

Men ziet het, het ging hard tegen hard.

Maar Mr. Brugmans liet zich ook niet onbetuigd; daargelaten het eigenlijke juridisch betoog, deelde hij onder meer mede dat de Heer. Driessens,

zelfde gedachten, dezelfde personen. Daar in het Joodsche, hier in het Katholieke, wat den vader nog meer recht geeft de leeringen van zijn zoon over het huwelijk niet toegedaan te zijn, daar de Katholieke Kerk het huwelijk zeer hoog en heilig, zelfs als sacrament beschouwt.

In het eene stuk een rabbijn, in het andere een Roomsche Katholiek geestelijke. Maar de auteur kent de rabbijnen en het Joodsche leven beter dan het andere, hem slechts zwak bewuste. Daarom in *Ghetto* het schoone tafereel van de Sabbath's tafel, de kostelijke woorden van den rabbijn, die, met het eerste bedrijf, het stuk het succes hebben bezorgd.

Het beste gedeelte van *Het Zevende Gebod* staat sterk — tot den geestelijke en de eettafel aan het slot toe, in het slot zelf — onder den invloed der nieuwere Duitsche dramatiek van voor 10 jaar. Men leze *Einsamen* van Hauptmann eens. *Eenzame menschen* heette 't, bij de goede vertooning in het Hollandsch. In de stemmingstooneelen, vooral van het eerste bedrijf, muntte de regie van Chrispijn uit. Bij het zien van het eerste bedrijf van *Het Zevende Gebod* was 't of ik *Einsamen* weer zag vertoonen, alleen met een beetje andere woorden en hooger van opvatting.»

Over de vertooning is maar één roep. Alle beoordeelaars voor de groote dagbladpers brengen hulde aan de *Nederlandsche Tooneelvereniging*, die met haar successtuk dan ook zeker wel vruchtbare reisjes door Nederland zal kunnen maken.

BERICHTEN.

«Zaterdag 20 Januari a. s. geven de leerlingen der Tooneelschool proeven van Voordracht en Spel in het Gebouw Marnixstraat 150; 8 uur.

Leden van het Tooneelverbond kunnen toegang verkrijgen bij den Directeur, zoover de plaatsruimte dit gedooft.»

het toekomstig hoofd van het Nationaal tooneel der hoofdstad, nadat hem de pacht was gegund geworden, den Burgemeester in een *Franschen* brief had dank gezegd voor de gunning; dat hij zich later van zijn verplichtingen had trachten af te maken door allerlei chicanes en uitstellen. Hij had b. v. eerst den 25^{en} October geantwoord op een schrijven van 9 Oct., waarbij hij was uitgenoodigd om den inventaris te komen teekenen voor de overname der aanwezige tooneeldecoratiën, ameublementen, enz. Hij had die onderteekening later geweigerd, omdat hij niet tevreden was met de *aanwezige* decoratiën, maar vorderde dat Amsterdam voor hem zou betalen de decoratiën voor *alle* stukken die hij (Driessens) verkoos te vertoonen, hetzij dan uit de dagen van Lodewijk XIV, hetzij uit de Midden-eeuwen, hetzij uit welken tijd ook. Hij had voorts als leden van het *Hollandsche* gezelschap opgegeven een aantal Belgen, die ook uitmaakten het personeel van het Nationaal tooneel in Antwerpen voor het seizoen 73/74. Op deze wijze zou Gysbrecht van Amstel hier in *patois* hebben gesproken; Jacob Simonszoon de Rijk in Gentschen, en Van der Werf in Antwerpschen tongval op het Amsterdamsche tooneel zijn opgetreden.

Den 10^{en} December nam de (Substituut-)officier van justitie zijn conclusie, strekkende tot toewijzing der door den Burgemeester ingestelde vordering en derhalve tot vergoeding van kosten, schaden en intresten door wanpraestatie van den gedaagde veroorzaakt. — En, overeenkomstig die conclusie van het Openbaar Ministerie, heeft de Arrondissements-rechtbank bij vonnis van den 15^{en}

De Commissie voor de «Galerij van portretten van Nederlandsche Tooneelkunstenaars in den Stadsschouwburg te Amsterdam», heeft de eer u mede te deelen, dat heden aan Burgemeester en Wethouders der gemeente zijn aangeboden:

1°. een — volgens deskundigen — door den kunstschilder J. W. Pienemann in olieverf geschilderd portret van wijlen

J. R. JELGERHUIS,

geb. 24 Sept. 1770, overl. 6 Oct. 1836,

dat vele jaren in het bezit was van zijn kleindochter mevr. M. J. Kleine—Gartman, door deze gelegateerd werd aan wijlen den heer P. A. Morin, wiens zoon het op zijn beurt voor het door de Commissie beoogde doel afstond.

In opdracht van de Commissie heeft de kunstschilder J. E. Morel, het beschadigde stuk geheel verdoekt en gerestaureerd.

Indien het gemeentebestuur ons verzoek inwilligt, hopen wij het — na overleg met het bestuur der Stadsschouwburg-maatschappij, — spoedig een plaats te zien innemen tusschen de portretten van mevr. Kleine en mevr. Stoetz.

2°. een afgietsel in gips naar de buste van wijlen mevrouw

SOPHIE DE VRIES,

geb. 2 Maart 1839, overl. 13 Maart 1892,

in marmer gehouwen door den heer H. Teixeira de Mattos, tot welke aanbieding mevr. de wed. Oldenzeel te Rotterdam, als vriendin der betreurde kunstenaars, ons in staat stelde.

Met alle achting,

Namens de Commissie:

J. L. A. SCHUT.

Amsterdam, 9 Jan. 1900.

December «toegewezen de door den Burgemeester «van Amsterdam tegen den Heer Victor Driessens, «pachter van den Stads-schouwburg, ingestelde «vordering, en alzoo ontbonden verklaard «de tusschen partijen op 27 Juni «1873 gesloten pachtvereenkomst, «op grond van wanpraestatie des pachters, en «den laatste veroordeeld tot schadevergoeding «deswege». De rechtbank verklaarde voorts dat vonnis uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande verzet op hooger beroep.

Dus: **Driessens als pachter af.**

Ik heb gemeend goed te doen door deze histoire de coulisses ietwat uitvoerig te bespreken; daaromtrent toch deden indertijd de meest dwaze praatjes de ronde. Ook Z. M. Koning Willem III zou, naar men zei, zich met de zaak hebben bemoeid om deze of om die of om een andere reden; en hoewel Z. M. eerst vóór Driessens geporteerd was, zou het *Fransch* in plaats van *Hollandsch* spreken van Driessens op een audiëntie den toorn van Z. M. gewekt en aan Driessens een uitbrander bezorgd hebben, en toen zou de Raad niet anders hebben kunnen doen dan met Driessens breken.

Ik hoop van al die af en toe weer opduikende praatjes nu voor goed de ongerijmdheid te hebben aangetoond.

Amsterdam, December 1899.

(Wordt vervolgd).

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL
ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Het nieuwe drama van Ibsen. — Dr. L. J. A. BURGERSDIJK. — Rosier Faassen door CONRAD A. HARTOGS. — Een Statistiek en een Nabetrachting door G. R. DEELMAN. — Uit Amsterdam door M. MORESCO. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Het nieuwe Drama van Ibsen.

„Wenn wir Toten erwachen“.
(Ein dramatischer Epilog in drei Akten).

De beeldhouwer Arnold Rubek heeft eens een meesterstuk gemaakt: De Opstanding voorstellende in de gedaante eener schoone jonkvrouw. Een rein jong meisje, Irene, heeft hem als model tot die schepping gediend. Uit verheven liefde voor de kunst belichaamd in den kunstenaar, gaf zij haar kuische naaktheid aan zijn blikken prijs, dag aan dag, tot het beeld geschapen was. Zelfzuchtig en koud nam Rubek het offer aan, zonder het meisje, dat hem verafgoodde, liefde te geven. Irene beschouwde het beeld als haar kind en zoo noemde zij het ook, evenals in *Hedda Gabler*, Thea Elvstedt het boek dat Eilert Löberg onder haar inspiratie schreef. Maar toen de beeldhouwer zijn model niet meer noodig had en hij Irene, op kwetsende wijze, dankte voor wat hij een episode noemde, ging zij heen en verdween zij spoorloos uit zijn leven. Zij had hem haar ziel gegeven en hij had haar versmaad. In haar wanhoop stelde zij haar ongerepte schoonheid naakt ten toon op het tooneel, leefde zij een zinnelijk leven dat haar echter niet kon voldoen, sloot een dwaas huwelijk en, na den vroegtijdigen dood van haar eersten man, een even onzinnigen tweeden echt en werd ten slotte krankzinnig. Uit het gesticht ging zij, half genezen, met een diakones, naar een sanatorium in het gebergte. Zij is nu voor goed gebroken; als een levenddoode sleept zij haar zielloos lichaam voort.

Arnold Rubek veranderde ook in die jaren. Het kleine voetstuk, waarop de reine jonge vrouw in extase tot eeuwige heerlijkheid ontwaakte, leek hem niet groot genoeg. Hij verving het door een stuk der openbarstende aarde, waaruit velerlei menschengezichten, zooals hij ze in het gewone leven had ontmoet, te voorschijn kwamen. Het ideale vrouwenbeeld werd naar den achtergrond geschoven en de hemelvreugde op haar gelaat wat uitgewischt.

In de groep stelde hij zichzelf voor als het Berouw, een eenzame man bij een bron gezeten. «Hij doopt zijn vingers in het ruizelend water, om ze rein te wasschen — en lijdt en kromt zich onder de gedachte dat het hem nooit gelukken zal. In alle eeuwigheid zal hij niet vrij

worden, leven en opstaan uit den doode.»

Het kunstwerk, in marmer beeldhouwd, heeft zijn maker rijkdom en roem verschaft. Rubek kocht een paleis in de hoofdstad en een prachtige villa in de bergen. De bestellingen stroomden hem toe. Maar geen groot werk gelukte hem meer. Onwillig boetseerde hij portretbusten. De menschen vonden ze welgelijkend en betaalden ze met veel goud. Maar de kunstenaar voelde wel dat dit werk geen echte kunst was. Uit verveling trouwde de zich eenzaam voelende man met een alledaagsch meisje, dat zich liet verlokken door zijn roem, door zijn geld en door het vooruitzicht van veel reizen. De beeldhouwer had haar beloofd, haar alle heerlijkheden der wereld van een hoogen bergtop te laten zien. Daar is niets van gekomen. Zij begrijpen elkaar niet, beiden voelen zich ongelukkig.

Nu komt de wending van hun lot. Op een zoogenaamd plezierreisje in de bergen leert Maja, de jonge vrouw, den man kennen die bij haar past, den berenjager Ulfheim, een cynisch-ruwen menschenhater en hondenvriend, verbitterd door de ontrouw van een eens geliefde vrouw, maar frisch en frisch als een natuurkracht. Rubek vindt Irene weer.

Maja, die zich vrij voelt, na een onderhoud met haar man, waarin deze haar onbewimpeld te kennen gaf dat zij hem verveelt, jubelt als een leeuwerik in het bezit van haar vrijheid en werpt zich in de armen van Ulfheim. De berendooder draagt haar in zijn krachtige armen van den bejdsden bergtop naar het beschutte dal. Samen zullen zij een nieuw leven beginnen.

Ondertusschen bekennen Rubek en Irene elkaar al hun droeve ervaringen. Irene alleen bezit den gouden sleutel van het geheim schrijven, waarin zijn kunstdroomen worden bewaard en Rubek alleen kent het raadsel van Irene's geestelijken dood. Eens, lang geleden, had een zalige zomernacht in de bergen hun het ware leven kunnen geven. Zij hebben hun geluk verzuimd, nu moeten zij er voor boeten. Nu is het te laat. Zij zijn allebei wandelende lijken. Irene heeft het offer van haar schoonheid, van haar ziel tevergeefs gebracht. Het genie van den beeldhouwer is onherroepelijk gestorven, even onherroepelijk als haar gezondheid naar lichaam en geest, die hij zelfzuchtig op het spel zette. Wel noemde zij het beeld, waaraan hij zijn genie en zij haar ziel gaf, liefkozend hun kind, maar Irene was een levende warmvoelende vrouw, die aan andere kinderen dan een marmeren beeld het leven had moeten schenken. En Rubek, in zijn kunstenaarsverblinding, heeft het geluk der liefde dwaas versmaad. Zij zijn dood, maar eer zij tot hun

graven terugkeeren, willen zij hoog op de blanke bergen, toch nog hun liefdefeest vieren, in het stralende licht. In storm en nevel stijgen zij, arm in arm. Uit het dal rijst het gejubel der bevrijde gelukkige Maja. Plotseling, met een donderenden slag, stort een lawine naar het dal. Rubek en Irene worden mee naar den afgrond geslagen. De diakones, die haar patiënte, zwijgend en onbemerkt, heeft gevolgd, geeft een gil van ontzetting, maar redding is onmogelijk. En terwijl nog uit het dal Maja's jubellied: «Ik ben vrij! ik ben vrij!» weerklinkt, slaat de diakones vroom een kruis en roept het verzoenend slotwoord: «Pax Vobiscum».

Zoo volgt de Kunstenaar den Vrede (?) (Irene) naar de hoogste toppen van het Ideaal en stort neer, als Baumeister Solness van zijn toren, in het dal, waar Maja (de Levenswaan) vereenigd met Ulfheim (de Levenswil) zingt van vrijheid en vreugde.

Dr. L. A. J. Burgersdijk.

Met leedwezen zullen onze lezers vernemen, dat dr. Burgersdijk in de afgelopen decade te Apeldoorn is overleden. Voor niemand, die eenig belang stelt in ons Tooneel, had zijn naam een vreemden klank; iedereen kende hem als den vertaler van Shakespeare's werken. Meer nog dan algemeen wordt erkend heeft Burgersdijk gedaan om ten onzent den grooten Engelschen tooneeldichter in den wijdst mogelijken kring bekend te maken. Van alle Shakespeare-vertalingen, die ooit in Nederland verschenen, is alleen de zijne doorgedrongen tot het Nederlandsche Volk. Dat er drie drukken van konden verschijnen, bewijst wel hoezeer zij werd gewaardeerd. Dat zijn werk niet volmaakt was, heeft men natuurlijk aangetoond met den ijver, waarmee doorgaans elk grootsch ondernemen wordt gekritiseerd; dat zijn werk zoo goed is als men redelijkerwijs kan verwachten, bewijst wel het getuigenis van een kunstenaar als Royaards, van een gezelschap als het *Nederlandsch Tooneel*, die zijne vertaling en uitsluitend de zijne gebruiken bij voordrachten en opvoeringen.

Ook verschillende Grieksche tragedies heeft dr. Burgersdijk met succes vertolkt. De dichter Willem Kloos prees hem daarvoor naar verdienste. Geen nauwgezet vertaler was dan ook denkbaar. Burgersdijk rustte niet alvorens hij het bijna onmogelijke in de wedergave had bereikt. Zijn kennis van het Nederlandsch en zijn gevoel voor onze taal, waarmede hij zoo veel wist te doen, mogen ons aller bewondering wekken. Toch was dr. Burgersdijk niet bepaald voor

letterkundige opgeleid. Geboren te Alphen aan den Rijn, den 11 Maart 1828, werd Leendert Alexander Johannes Burgersdijk in 1844 student te Leiden en aldaar in 1852 Phil. Nat. Dr., in 't zelfde jaar leeraar, later Hoogleraar aan de Koninkl. Milit. Academie te Breda, in 1864 Hoogleraar te Deventer, in 1866 directeur, later weer gewoon leeraar a./d. H. B. S. in de Natuurlijke Historie. Hij schreef, behalve de vertalingen, die hem zulk een grooten naam hebben bezorgd, werken over dierkunde.

Zijn naam zal in elke geschiedenis van het *Nederlandsche Tooneel* met grooten eerbied worden genoemd naast de weinigen, die ons oorspronkelijk repertoire met echt-Nederlandsche stukken hebben kunnen verrijken. Geen van onze talrijke andere vertalers kan met Burgersdijk worden vergeleken.

De avonturierster.

Mr. M. G. L. van Loghem heeft (als Fiore della Neve) in prettig te lezen rijmlooze verzen vertaald Augier's *L'aventurière*, geschreven in rijmende alexandrijnen. Op het tooneel is reeds gebleken dat deze overzetting zich uitmuntend leent voor de voordracht. Wij behoeven er dus niet veel goeds meer van te zeggen. Alleen nog dit: zij, die de *Avonturierster* niet kunnen zien spelen, zullen met de lektuur van Fiore della Neve's vertaling een zeer aangenaam uurtje kunnen doorbrengen. Wat ons wordt gegeven, is echt Nederlandsch, heelemaal geen operatekstboekjes-taal, doch taal van een Hollandschen dichter!

Rosier Faassen.

DOOR

CONRAD A. HARTOGS.

Onze lezers zullen zeker wel belangstellend zijn, een en ander omtrent de gezondheids-toestand van onzen beminden Rosier Faassen te vernemen en ik geloof niet beter te kunnen doen, dan iets over het verloop van de ziekte

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Derde vervolg van XXI.

Men dacht nu in Amsterdam door dat vonnis van de rechtbank goed en wel van Victor Driessens af te zijn, maar, al scheelde het niet veel, toch was het nog niet zoo ver. Hij kon namelijk in hooger beroep gaan. En bovendien was er nóg een gekke geschiedenis: in de vroeger besproken geheime Raadszitting van 26 November, dus vóór dat het proces aanhangig werd, was aan het Raadslid Mr. A. S. van Nierop opgedragen te trachten een minnelijke schikking met Driessens te treffen; en de Heer Van Nierop had gemeend die opdracht te moeten volvoeren, ondanks dat de zaak intusschen voor de rechtbank was behandeld, en wel voorloopig geheel onafhankelijk daarvan.

Zeker handig iemand toch, ik weet niet wie, had als uitweg bedacht dat De Rotterdammers onder Albregt en Van Ollefen (die eerst in het geheel niet hadden meegedongen) de pacht van Driessens zouden overnemen, op dezelfde voorwaarden; zij hadden wel hun domicilie

van onzen geliefden en gewaardeerden acteur te vertellen, dat mij van betrouwde zijde werd medegedeeld.

Voordat ik echter mijne lezers lang in bange onzekerheid laat, kan ik de heuglijke tijding melden dat de heer Faassen goed vooruitgaande is en naar alle Waarschijnlijkheid einde Februari reeds als genezen uit de inrichting «Salem en Pella» te scheveningen ontslagen wordt. Dus blijft voor ons alle hoop het gouden feest van den nestor van onzen grooten Schouwburg met allen luister te kunnen vieren. Wij hebben des te meer reden tot dankbaarheid omdat de ziekte zich in den beginne zoo hevig deed aanzien, dat wij alle hoop op herstel verloren hadden en wij niet geloofden, dat het ooit terecht zou komen.

De symptomen van de zenuwziekte, tengevolge van finantieele zorgen en overspanning, waren reeds in begin van Mei aanwezig en hebben steeds in hevigheid toegenomen, totdat het eindelijk in de maand Augustus tot eene noodlottige uitbarsting is gekomen.

Gedurende den geheelen zomer was de heer Faassen erg zenuwachtig. Wel deed hij zijn werk, maar het was hem steeds of iemand hem opjaagde, hij was zeer angstig op straat en kon zich over de kleinste nietigheden vreeselijk druk maken.

Die zomer was een angstige tijd voor hem en zijne familie. Wij geven hier even het woord aan iemand uit zijn naaste omgeving:

«Nooit zal ik die avonden vergeten van «de Reis om de wereld.» Wat was de arme stakker «toen zenuwachtig; hoewel een oude rol spelende, «die hij kon droomen, verbeelde hij zich steeds «zijn memorie kwijt te zijn. Het koude zweet «stond hem op het voorhoofd als hij op moest. «Angstig stonden wij dan tusschen de coulissen «naar hem te luisteren en . . . het ging goed. «Kwam hij dan af, was het iederen avond weer «het oude praatje: — «Heb je wel gehoord, jongens «geen woord weet ik er meer van.» O, dat «was zoo'n angstigen tijd voor ons.»

Dat heeft zoo eenige avonden geduurd tot dat eens op een morgen in Augustus de zenuw-

niet in Amsterdam, — en het pacht-contract eischte juist dat de pachter *hier* zou wonen, — maar daaraan zou wel een mouw te passen zijn, hetzij door een strooman als pachter aan te nemen, die dan hun gezelschap zou engageeren, hetzij door dat de Heeren Albregt en Van Ollefen hier domicilie namen.

Daar kwam de uitspraak van de rechtbank ook dát vernuftige plan in duigen gooien; immers er viel nu geen pacht meer van Driessens over te nemen. En B. en W., die óf werkelijk onkundig waren van deze besprekingen met Albregt en Van Ollefen, óf zich er onkundig van hielden, dienden bij den Gemeenteraad den 18^{en} December een voordracht in, luidende:

«Gelet op het vonnis van de Arrondissementsrechtbank alhier van den 15^{en} December 1873, «waarbij het pacht-contract tusschen het Gemeentebestuur en den Heer Victor Driessens, voor «de exploitatie van den Stads-schouwburg, is «ontbonden verklaard, welk vonnis uitvoerbaar «is verklaard bij voorraad, niettegenstaande hooger beroep;

«Gezien de voordracht van B. en W. van den «18^{en} December j.l.;

«Gelet op het te dezer zaken gegeven rechtskundig advies van den gemeente-advocaat;

«Heeft besloten:

«1°. B. en W. te machtigen den Stads-schouwburg tijdelijk, d. i. per keer of per week, aan «één of meer personen ter exploitatie te verpach-

aandoening tot haar volle openbaring is gekomen.

De heer Faassen heeft toen een toeval gekregen, die twee volle uren heeft geduurd. De tengere man was nu ijzersterk en vier man waren noodig om hem in bedwang te houden.

De eerste maand van zijn ziekte is hij thuis verpleegd, maar het ging niets vooruit, hij bleef maar steeds koortsig ijlen en dacht voortdurend dat hij doodarm was en op straat stond. Toen oordeelden de doktoren het hoog tijd hem in eene inrichting te plaatsen. Alleen absolute rust kon hem nog genezing brengen. Den 15^{en} September werd de heer Faassen naar Scheveningen overgebracht, en dank zij de goede zorgen van dokter, directeur en pleegzusters is hij nu zoover vooruitgegaan, dat wij de toekomst niet meer donker behoeven in te zien.

In de drie eerste maanden van zijne ziekte, is de toestand vrij wel dezelfde gebleven, maar in de laatste maand is de groote omkeer gekomen en hebben de sombere ideeën hem gaandeweg verlaten. In den beginne interesseerde hem niets, alles was hem totaal onverschillig zelfs zijn zaak, alleen vroeg hij altijd maar om geld; nu is dit alles beter geworden, hij leest weer zijne couranten, stelt weer belang in het tooneel, praat over alles mee en speelt 's middags weer zijn partij domino. Hoewel de heer Faassen nog niet geheel de oude is hadden wij toch niet gedacht, dat het zich zoo spoedig redresseeren zou.

In een schrijven van 23 December, meldt de directeur van de inrichting waar de heer Faassen verpleegd wordt, dat de toestand steeds vooruitgaande is, de heer Faassen is dagelijks beneden en neemt deel aan alle maaltijden; wel zijn er nog enkele sombere oogenblikken, maar deze worden geleidelijk minder. De dokter is zeer tevreden. En aan een schrijven gedateerd van den 29^{en} December ontleenen wij het volgende: «Het gaat aanmerkelijk veel beter met den heer Faassen, hij speelt dagelijks een dominootje, neemt deel aan alles, zoo ook aan de kerstfeest-viering, waarbij hij zeer aardig met al de gasten was. Werkelijk er is zeer zeer veel reden tot dankbaarheid.»

«ten, onder die voorwaarden als hun, B. en W., «daartoe zullen goedgeindken;

«2°. dit besluit te onderwerpen aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland.»

Maar ondanks deze voordracht liet Mr. Van Nierop zijn plan nog niet los, en ried den Heeren Albregt en Van Ollefen aan een adres in te dienen, waarbij zij verzochten hun de pacht van den Schouwburg te gunnen tegen f 10,000 's jaars, van 1 Sept. 1874—1 Sept. 1876 en voor f 4500 voor het nog loopende seizoen, met ontheffing echter van de bepaling dat hun tooneelgezelschap alhier moet gevestigd zijn.

Hij (Mr. Van Nierop) zelf deed het voorstel aan den Raad om Victor Driessens, *tegen berusting in het tegen hem gewezen vonnis*, te ontheffen van de betaling van schadevergoeding en proceskosten, en de exploitatie van den Schouwburg te verpachten aan de Heeren Albregt en Van Ollefen, op de voorwaarden, bij hun adres aangegeven.

Bij de behandeling van deze voorstellen in de Raadszitting van 24 December bleek het dat bepaaldelijk de Burgemeester gansch niet ingenomen was met de door den Heer Van Nierop voorgestelde oplossing, en te minder omdat het voorbereiden van die minnelijke schikking dezen was opgedragen vóór de uitspraak van den rechter.

Daarop werd door den Heer Van Nierop duidelijk aangetoond:

En die reden zullen wij allen van ganscher harte aangrijpen om onze dankbaarheid vroolijk te laten opjubelen over de vreugde, dat wij onzen beminden ouden Rosier Faassen weer terug gekregen hebben, dien wij bijna verloren waanden, onder gegaan in den zwaren levensstrijd. In alle oorden des lands zullen de vreugdetonen weerschallen, als onze held in dit seizoen zijn gouden feest viert, omringd en gewaardeerd door al zijne vrienden en vereerders.

Dan zal de gulle, joviale toon vol vreugde weerklinken in onzen grooten schouwburg; waar de stemming, door de teleurstelling van den laatsten tijd wel dikwerf somber en triestig was. Dan zal ook het kunstenaarszonnetje weer helder stralen, vol intense blijdschap, in de lachende toekomst en zullen wij nog even huiverend terugdenken aan het tijdperk van melancholie en misère, dat achter ons ligt; heel even maar want daar davert de lucht van het gejubel en de muziek, in blijde verwachting van het zon-nige verschiet.

Mogen allen er toe medewerken, om het gouden feest van onzen geliefden Rosier Faassen tot iets schitterends te maken en het jubilé heerlijken praal en grootsche wijding bij te zetten.

Rotterdam, 11 Januari 1900.

Een Statistiek en een Nabetrachting

DOOR G. R. DEELMAN.

Vervolg en slot.

Welken invloed de amusementsstukken op de acteurs hebben, *kunnen* hebben althans, bleek me bij «Tobias Bolderman. Terwijl de overige spelenden, onder de sublieme leiding van Mevr. Holtrop, een actrice, voor wie ik bij alle erkenning van de grenzen van haar kunnen, steeds meer achting krijg om hare opvatting van «kunst», het stuk als tooneelspel gaven, maakten de H. H. Schultze en Tourniaire, de eerste in het vijfde bedrijf, de andere bijna voortdurend er een klucht van. De Hr. Tourniaire weet natuurlijk evengoed als ieder verstandig mensch, dat een conferentie, waarbij het huiselijk geluk van een intiem vriend wordt besproken en bedreigd, een zaak, die

1°. dat men toch nooit verhaal had op Driessens, daar Nederlandsche vonnissen in België niet excutabel zijn,

2°. dat hij het schriftelijk bewijs in handen had van het instemmen van Driessens met het gedane voorstel,

3°. dat de stad er betrekkelijk maar een kleine schade door leed,

4°. dat de door hem voorgestelde manier **de** manier was om voor goed van Driessens af te komen.

Desniettemin stelden B. en W. voor eerst het advies te vragen van den stads-advocaat.

Maar de anders zoo volgzame Raadsleden waren van oordeel dat het nu lang genoeg had geduurd: het voorstel van B. en W. werd *verworpen* met 7 tegen 21 stemmen, dat van den Heer Van Nierop *aangenomen* met 26 tegen 2 stemmen.

Zoo waren derhalve de Heeren Albregt en Van Ollefen, geheel onverwacht, pachters geworden, **midden in het seizoen**. Niemand had voor een maand of wat kunnen denken dat het zóó zou loopen; ook zij zelf niet; en zeer zeker nog minder hun artiesten. Dezen hadden dus nu in het vooruitzicht een maand of vier van bijzonder hard werken, het natuurlijk gevolg van in twee groote steden als *vast* gezelschap te moeten spelen; terwijl tevens dat gezelschap (gelukkig!) te klein was om te *doubleeren*.

Wijl nu in hun contract vermeld stond, dat het gezelschap, waarbij zij geëngageerd waren, gevestigd was te *Rotterdam*, meenden zij dat hun

door de beide andere aanwezigen au sérieux wordt genomen, geen aanleiding geeft tot dans-pasjes en andere kluchtspeltrucs. Wanneer nu de Hr. T. wiens toewijding en plichtbesef boven allen lof verheven is, zich daarvan bedient, dan is dit werken op, toegeven aan den slechten smaak van het publiek, dat geamuseerd wil worden. Waardoor onderscheidt zich Tobias Boldermans poging tot zelfmoord in de 5de acte van een «komek intermezzo» in een circus? Duldte de regisseur een dergelijke stijlloosheid? Of heeft de auteur de laatste acte zoo bedoeld? Dan te erger voor zijn stuk, dat daardoor amusementswerk wordt. 'k Hoorde trouwens bij het uitgaan der comédie van geletterde bezoekers: «Hoe heb je je geamuseerd?» En in het antwoord: «Nee, die Schultze was weer eenig!» Na een «blijspel» als de «Vrek» zouden dezelfde bezoekers niet hetzelfde vragen. Of moet de Heer S. de 5de acte redden? Maar ze had immers zonder bezwaar weg kunnen blijven met een klein toevoegsel aan de 4de.

De heer Ternooy Apèl, die zeker niet minder «komek» kan zijn dan de H. H. Schultze en Tourniaire, biedt èn als de rabbi in «Ghetto» èn als Behrent in «Een Faillissement» aan de verleiding weerstand, evenals de Hr. Van Westerhoven in «Bolderman». Heb ik misschien zoo zeer ongelijk, wanneer ik dit toeschrijf aan den goeden invloed van een gezelschap, waarin ten eerste het «emplooi» minder heerscht, en ten tweede, ook al, maar niet alleen, tengevolge der eerste omstandigheid, de acteurs meer gelegenheid hebben op te treden in stukken, niet gemaakt om te amuseeren.

Om nog even tot «Publiek» terug te keeren. Niemand zal er aan denken, de klucht geheel te willen verbannen. Lachen is gezond! Maar dit heeft met de kunst niet veel te maken. Een kittelautomaat zou denzelfden dienst doen. Maar naast de klucht dient het tooneel aan *kunst* te doen. Het Tooneel valt nu eenmaal onder de rubriek «Schoone kunsten» en we hebben nu eenmaal een tooneelspeel*kunst* en tooneelspeel*kunstenaars*.

Dit is zeker, geeft men te veel amusements-

directeuren zich aan contractbreuk schuldig hadden gemaakt door de pacht te Amsterdam aan te nemen; de directeuren echter hadden uitdrukkelijk bij hun aanvraag om de pacht bedongen de *onthefing* van de bepaling dat het gezelschap te Amsterdam moest gevestigd zijn, en dreigden dus de onwillige artiesten met een vervolging wegens contractbreuk.

Het gaat natuurlijk niet aan al het heen-en-weer-gepraat, gedebatteer, geschrijf enz. enz. na te vertellen, maar zooveel is zeker, dat de weerspannigen voorloopig ¹⁾ eieren kozen voor hun geld en op den langverwachten openingsavond hun plicht hebben gedaan.

Over de feestvoorstelling zelf valt niet veel bizonders te vertellen.

W. N. Peypers had daarvoor in een onmogelijk korten tijd een gelegenheidsstuk moeten samenflansen en leverde als zoodanig een rijmelarij, getiteld *Amstels Schouwtooneel*, historische schets van den Amsterdamschen Schouwburg, met levende beeldgroepen en koren.

Er was maar één roep over, namelijk dat de eenige verontschuldiging van met zulk een prul

1) Slechts drie hunner, de Heeren LE GRAS, W. VAN ZUYLEN en JAAP HASPELS, vatten later den strijd weder op; begonnen een proces; verloren het; richtten toen een afzonderlijk gezelschap op: De Nieuwe Rotterdamsche Schouwburgvereniging, en gaven 3 Sept. 1874 daarmede de eerste voorstelling in den Nieuwen Schouwburg op den Coolsingel te Rotterdam.

stukken, dan zal men op den duur het publiek uit den schouwburg jagen. 't Is de oude geschiedenis van de hen met de gouden eieren.

Het klinkt misschien paradoxaal, maar de zaak is heel eenvoudig. Wanneer men het publiek gewent, het tooneel als amusement te beschouwen, zal men het spoedig tot vergelijking dwingen tusschen tooneel van den eenen en café-chantant, specialiteitentheater en circus van den anderen kant, en het zal tot de conclusie komen, dat het met de laatste zijn doel veel beter en meestal goedkooper bereikt.

Met deze drie kan het tooneel de concurrentie in die richting niet volhouden, tenzij men, zooals o. a. in «De levende Brug» met succes gedaan is, door het doen optreden van specialiteiten in een drama van den schouwburg een specialiteitentheater maakt.

Misschien zou ook de amusementsperiode homeöpatisch kunnen werken; maar de proef schijnt me gewaagd.

Ik wil met het uitspreken eener hoop eindigen, die nl. dat, mocht er over korter of langer tijd een statistiek over de opvoeringen der Nederlandsche gezelschappen worden gemaakt, daaruit moge blijken, dat voor ons tooneel een betere toekomst daagt! De reprises van de «Koninklijke Vereeniging» in den laatsten tijd geven moed!

Utrecht, 29 Dec. 1893.

Uit Amsterdam.

DOOR M. MORESCO.

Te vertellen, dat op het Leidsche plein «Gijsbreght van Aemstel» gespeeld en goed gespeeld is, zou gelijk staan met de vermelding, dat het in de hoofdstad van Nederland Nieuwjaar geweest is en aangezien er den vorigen keer niets anders te schrijven was, schreef ik niet. Nu ik nog iets anders heb, neem ik dit op den koop toe mee. Het is mij aangenaam dit te mogen doen om even te kunnen constateeren, dat onder de vele — men zegt *te* vele — «jonge krachten», die het Nederlandsch Tooneel zich in den laatsten tijd geassumeerd heeft, toch eenige werkelijke kracht schuilt. Ik spreek van mej. Klaassen

voor den dag te zijn gekomen, lag in het gebrek aan tijd tot voorbereiding.

Heel mooi intusschen waren de door de Heeren J. Ed. de Vries en J. D. G. Grootveld vervaardigde *zinnebeeldige decoratiën*. Beiden werden ten tooneele geroepen, evenals de schrijver. En zoo moest ook ten tooneele komen Johannes Hilman ¹⁾, die stralend van vreugde de hem gebrachte ovatie in ontvangst nam. Hij was er trotsch op van anderen te hooren en zelf te kunnen zeggen dat zonder *hem* de nieuwe schouwburg er niet ware geweest.

Natuurlijk werd de pause gebruikt om het gebouw te bezichtigen, dat het werk was van de architecten W. Springer en B. de Greef *Jzn.* ²⁾

Na de pause werd *Uitgaan* van *Glanor* gegeven op de bekende, d. w. z. zeer goede wijze.

Daargelaten de vrees voor niet optreden van de artiesten had men dien avond nog een of meer andere kabaaltjes verwacht:

ten eerste van de zijde van hen die zich vijanden noemden van *familiegeering op de planken*. Dezen toch beweerden dat men nu hetzelfde euvel weer zou zien woekeren als in de dagen toen J. Ed. de Vries nog directeur was van den Schouwburg; immers, nauwelijks was zijn schoonzoon Jan Albregt directeur, of dadelijk trad schoonpapa op den voorgrond als vervaardiger van de

1) Hij was, met de Heeren De Bull en Tack, Commissaris van den Schouwburg.

2) Juist dezer dagen, 16 Dec., overleden.

die de sprekende «juffer» uit de rij was en die de mooie verzen, die ze te zeggen had, niet leelijk maakte. Zeker stak het niet-gunstig af bij het warme «Waar werd oprechter trouw» van de meer ervaren mevrouw Pauwels, maar toch zou Vondel wel plezier gehad hebben in het zilverblanke Hollandsch en de met zorg bestudeerde correctheid van zijn bekoorlijke jonge vertolkster; schoolcorrectheid als men wil, maar die voldoende is voor het wekken van een hoog aesthetischen indruk: Vondel zelf doet immers wel de rest. Ook mevrouw Holtrop gaf (als de engel) niet meer en toch gaf zij genoeg. Naast mej. Klaassen maakte de heer Van Dijk een goed figuur; dat zijn stem mij minder bevalt dan die van mej. Klaassen kan aan mij liggen; trouwens: aan hem zelven ligt het in geen geval.

Geen quaestie van smaak, is het volgende: de Nieuwjaarswensch bij Kloris en Roosje van Hacé (moge 's mans werkelijke naam toch nooit bekend worden zoolang de doodstraf voor grove belediging aan de Kunst nog niet is ingevoerd!) overtreft in afschuwelijkheid en nonsens alles, wat op dit gebied nog sedert menschenheugenis geleverd is.

Er kan hierover geen verschil van meening zijn. De heeren van den Raad van Beheer of de directeur, of wie zulk een ding moet goedkeuren, zouden mij kwalijk kunnen nemen, wanneer ik hen maar een enkel oogenblik verdacht, dezen wensch niet aller-domst, allergekst en aller-leelijkst te vinden. De vraag is daarom gerechtigd: kon men niet een paar gulden uitgeven voor een bestelling aan een gelegenheidsdichter? Dan krijgt men tenminste een vers. Thans hoorde men wel zoo nu en dan een paar woorden met denzelfden uitgang, zoodat het vermoeden rees: «daar zal je het rijm hebben,» maar overigens was er geen zin, geen maat, geen aardigheid te ontdekken. Zonder eenige overdrijving kan men zeggen, dat de vrome wenschen, die wij Amsterdammers van «den Waldieper» en «Ued. dw. dienaar den Gaslantaarnopsteker» op elken 1° Januari gewoon waren, tot dien van Hacé staan als honderduizend tot 1/2, wat kunstwaarde betreft en

zinnebeeldige decoratiën; en alsof dat nog niet genoeg was, had men *natuurlijk* geëngageerd de muziekkapel onder W. Wijsmán uit het Paleis voor Volksvlucht, waarvan J. Ed. de Vries in die dagen directeur was ¹⁾. — Deze werd echter met geen enkele vijandige demonstratie begroet toen hij ten tooneele verscheen;

ten tweede van den kant der Vereenigde Tooneelisten onder directie van Stumpp en Veltman, die natuurlijk hadden gehoopt dat de Schouwburg leeg zou blijven staan en dat men hen er eindelijk weer in zou halen. En ja, door de vrienden of ten minste door één vriend van hen werd iets gedaan; men hoorde namelijk, terwijl JAAP HASPELS de rijmpjes van Peypers opzei, een enkelen kreet *Leve Veltman*; maar Haspels ging door alsof er niets was gebeurd, en de betooging viel in het water.

Voor de volledigheid nog deze mededeeling: Victor Driessens woonde de voorstelling bij in een loge grillée.

Zat hij er om gezien te worden en beklaagd? Ik weet het niet; maar zeker is het dat hij daardoor blijk gaf Albregt en Ollefen geen kwaad hart toe te dragen ²⁾. Dat deden echter wél de Vereenigde Tooneelisten.

1) Hij werd dit in 1868 en is het gebleven tot aan zijn dood, die 25 Sept. 1875 plaats vond.

2) Ze hadden hem dan trouwens ook op *faire* wijze geholpen uit de rechtsverwickelingen, waarin hij tegenover den Amsterdamschen Gemeenteraad was geraakt.

tóch was die waarde bij de ontboezemingen van eerstgenoemde heeren nooit heel erg groot.

* * *

Ik ben zoo vrij deze veronachtzaming van het publiek ergerlijk te vinden en het zou mij plezier doen, als het publiek eindelijk eens terugslaat, wanneer niet altijd onschuldigen daarbij lijden moesten. Het komt mij voor, dat het publiek eindelijk — veel, veel te laat! — den heer Reijding teruggeslagen heeft, maar helaas het schijnt, dat de ijverige artisten van gebroeders Van Lier daarvan het slachtoffer worden.

Ook de heer Reijding ging bij het maken van zijn revues van de stelling uit: «ze slikken alles, de costumes moeten het doen.» Lang heeft men zich dat laten welgevalen, maar elke nieuwe revue werd flauwer en maller, al minder en minder gaf men zich de moeite, eenig verband, eenigen zin, eenige kunst te brengen in de kleurenmengeling der costumes en de meestal oude melodieën. Ten slotte werd het comble van lafheid en ledigheid bereikt in «de Nieuwe Prikkel». Nu bleef het publiek plotseling weg en hoewel gebr. v. Lier het met «de Ezelshuid» en andere dingen probeerden, het ging niet meer. De toestand is thans zeer treurig en de oude zaak Van Lier — hopen we van harte voor korten tijd — verlopen. Het is van de ervaring en de energie van de in hun vak opgegroeide directeuren te verwachten, dat ze weldra *een nieuwen prikkel* zullen vinden, die het publiek weer naar hun theater drijft.

Maar voorloopig is het allertreurigst niet alleen voor de degelijke artisten, zooals de heeren Van Beem, Van Nieuwland, Wagemans enz., of de dames La Mar en Van Biene, die het gezelschap sieren, maar ook voor de non-valeurs, die zoo maar tot tooneelspelers bevorderd zijn, doch wier bestaan op dit oogenblik eveneens van het Grand-Théâtre afhankelijk is.

Hen alleen treft de straf, die alleen hij verdient, die het systeem «ze slikken het wel» blijft volgen zoolang «ze» het slikken.

Niet alleen beschouwden dezen hen als indringers op het grondgebied dat hun rechtens (?) toekwam, maar ook waren zij als het ware de voortzetting der firma Roobol, Tjasink en Peters, en de *vendetta* tusschen dat gezelschap en het Rotterdamsche (de voortzetting der firma J. Ed. de Vries) was wel al bijna 15 jaar oud, maar nog niet in heftigheid afgenomen.

Geen wonder dat beide gezelschappen elkaar door allerlei middelen zochten afbreuk te doen; en heel handig hadden de Vereenigde Tooneelisten direct een prachtig vuurwerk bij de hand. Z. M. de Koning namelijk had hun nu al twee keeren een subsidie van f 10,000 gegeven, evenveel als jaarlijks de directie van het gezelschap van den Stads-schouwburg placht te krijgen. Het was nu de groote vraag wat de Koning zou doen: of de subsidie blijven geven aan de Vereenigde Tooneelisten, of er weer den gemeentelijken schouwburg van de hoofdstad van laten profiteren, zoodat zij dus aan Albregt en Van Ollefen ten goede kwam, of, wat sommigen voor het waarschijnlijkst hielden, haar tusschen beide gezelschappen verdeelen.

Voor alle drie de manieren van doen viel wat te zeggen, en natuurlijk waren ook Albregt en Van Ollefen, vooral toen ze eenmaal goed en wel het nieuwe gebouw hadden betrokken, in spanning; maar voor die pijniging van hun zenuwstelsel bestond après tout toen geen reden meer, want reeds den 6^{en} Januari, dus vier weken

Hij, die zich zelf gerechtigd acht, iets aan het publiek voor te zetten — het doet er niet toe, in welk genre van kunst — beginne met zelf overtuigd te zijn, dat het goed is. De schrijver zelf tenminste vinde zijn drama dramatisch, zijn klucht kluchtig, zijn gedicht dichterlijk.

Aan dezen eisch — een billijken toch? — voldoet noch de revue-bewerker noch hij, die verantwoordelijk is voor het gedicht (?) van Hacé. Dezen mensch zelven ken ik, Gode zij dank, niet, maar ieder wiens initialen H. C. zijn, zal ik voortaan uit den weg gaan. Als ik zoo heette, zou ik tot H. M. het verzoek richten, van naam te mogen veranderen.

* * *

Ten slotte een kleine opmerking, naar aanleiding van het geven van een persoverzicht omtrent «Het Zevende Gebod».

Alle hulde aan de redactie voor deze de onpartijdigheid en eerlijkheid bevorderende gewoonte. Ditmaal zijn er evenwel vergissingen «ingeslopen» naar der vergissingen listigen aard.

1°. De *Telegraaf* gaf het meest afbrekend verslag, terwijl dit blad onder de gunstige beoordeelaars werd genoemd.

2°. Uit de bewoordingen van den aanloop van het overzicht zou op te maken zijn, dat er groot verschil bestond in de pers omtrent het nieuwe stuk.

Niets is minder waar. De pers was het eens en zelfs volkomen eens in dezen.

Alle beoordeelaars achtten de tendenz dwaas en zonder kracht. *Niemand* vond de beide hoofdpersonen sympathiek en weer: *allen* prezen het bijwerk.

Er waren welwillende beoordeelaars, die over de deugden van dit bijwerk *uitweidden*, er waren onwelwillende («toornende») beoordeelaars, die over het onware van de tendenz, het zwakke van de intrige en het antipathieke der hoofdfiguren *uitweidden*.

Ziedaar het verschil.

vóór de opening van den Schouwburg hadden de Vereenigde Tooneelisten van Z. M. de toezegging der f 10,000 over 1874 ontvangen.

Listiglijk evenwel hielden ze dat strikt geheim; niets lekte ervan uit; alleen merkten de voorbijgangers Zaterdag 7 Februari, dus vijf dagen na de opening van den Stads-schouwburg, dat vóór het Grand-Théâtre van Van Lier een illumineerster werd aangebracht en dat er ook de vlag werd uitgestoken. Des avonds vernam men wat er aan de hand was; en dat die mededeeling niet in nederige woorden gedaan werd, begrijpt ieder. Het was niet meer dan menscheijk dat de in hun eigen oogen door het Gemeentebestuur van Amsterdam zoo diep verongelijklte Vereenigde Tooneelisten luide verkondigden dat het geëerbiedigd Hoofd van den Staat aan hen de voorkeur gaf boven De Rotterdammers.

Ze hebben dat subsidie behouden zoolang zij vereenigd gebleven zijn en zoolang de vendetta tusschen hen en De Rotterdammers heeft voortgeduurd, d. w. z. tot den zomer van 1876. Toen immers werd eindelijk het lievelings-denkebeeld van H. J. Schimmel verwezenlijkt, de samensmelting van de twee groote gezelschappen tot één, de oprichting van de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel.

Amsterdam, December 1889.

(Wordt vervolgd).

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Officieel. — Die Vrijbiljetten!! — Het Parijsche Tooneel. — Het Turksche Tooneel in onze dagen, vrij naar ADOLPHE THALASSO. — De Engelsche Sarcey. — Berichten. — Feuilleton: Tooneelherinneringen, door dr. M. B. MENDES DA COSTA.

OFFICIEEL.

Het hoofdbestuur vergaderde 21 Januari l.l. te Amsterdam en voltooide het voorbereidende werk voor de statuten-herziening. Voorts werden eenige loopende zaken behandeld.

Die Vrijbiljetten!!

Ook in Vlaanderenland kent men het bezwaar, aan het geven en — aannemen van vrijbiljetten verbonden. De volgende klacht tegen den directeur van den Antwerpschen Schouwburg lezen wij in het orgaan van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond.

«Dat wij een verslag over *Bokkensprongen* moeten schuldig blijven, ligt in het feit dat Mijnheer Van Doeselaer onze plaatsen, zonder ons te verwittigen, verhuurd had, zoodat wij niet binnen konden. Wat aan mij gebeurde moesten anderen ook ondervinden (met die anderen bedoel ik de tooneelschrijvers), want er was heel veel volk opgekomen, en dan is er geen plaats voor de menschen die er voor zorgen dat Mijnheer Van Doeselaer zijne subsidie kan gaan opstrijken.

Dat hij ons zoo maar eenmaal zal beet hebben, kunnen wij hem verzekeren. In 't vervolg zullen wij onze plaats betalen, niettegenstaande wij meer dan wie ook op dezelve recht hebben, en als tooneelschrijver, en als verslaggever van het Nederlandsch Tooneel.

Onderstaanden brief hebben wij aan Mijnheer Van Doeselaer gezonden. Wij willen dat hij zal gelezen worden door andere menschen, die de handelwijze van den braven M. Van Doeselaer, zooals men hem nog als eens noemt, naar waarde zullen weten te schatten.

Antwerpen, 18 Januari 1900.

Mijnheer Van Doeselaer,

Uwe handelwijze van gister avond heeft mij diep getroffen, iets wat u misschien veel plezier zal doen te vernemen.

Niettegenstaande wij Zondag l.l. waren overeengekomen mijn abonnement te laten voortloopen, waren mijne plaatsen gisteren, Woensdag, toch weer verkocht, en kon ik met mijne vrouw terugkeeren. Mijnheer Speyer, uw klerk, verzekerde mij geen last te hebben ontvangen

mijne plaatsen opnieuw als geabonneerd in te schrijven, niettegenstaande hij dat bevel Zondag l. l. wel degelijk van u ontvangen had in mijne tegenwoordigheid. Gij hebt hem dus na dien tegenbevel gegeven?

Zoo'n manier van handelen tegenover mij als mensch en abonent noem ik eenvoudig dom, om niets erger te zeggen, want indien gij het abonnement niet langer wildet toestaan, hadt gij mij dat moeten laten weten. Thans hebt gij u gedragen als een boer die niet verdient aan het hoofd te staan van onzen stadsschouwburg.

Onder uw bestuur zijn er van mij opgevoerd een twaalfstal tooneelstukken, onder andere, *Zijn Eer*, *Emma*, *Eene kokette*, *Genoveva van Brabant*, *De familie van zijne vrouw*, *Vier plagen op den hals*, *De liefde op 30 sporten*, *Hilda van Doorn*, enz. enz. en gij durft zoo handelen, misschien alleen uit persoonlijken haat. Nog eens, mijnheer Van Doeselaer, uw gedrag is gemeen en onwaardig van een officieel tooneelbestuurder tegenover eenen Vlaamschen schrijver.

Met de achting u verschuldigd
G. DELATTIN.

N.B. Ik heb mij voorgenomen dezen brief met de noodige toelichting in ons blad openbaar te maken.

Om sommige punten in dezen brief duidelijk te maken, moet ik hieronder schrijven dat, aangezien de tooneelschrijvers nooit eene vaste plaats in den schouwburg kregen, ik sinds jaren voor mijne vrouw een abonnement neem, waarnaast ik dan mijne plaats *gratis* kreeg, iets wat ik moest aanzien als een buitengewoon voorrecht. Sinds eenigen tijd echter, daar de toeloop naar den schouwburg steeds grooter en grooter wordt, was dat voorrecht reeds lang een doorn in het hart van onzen Bestuurder, en hij wilde aan dat groote voorrecht een einde stellen. Hij heeft er een einde aan gesteld, en op eene deftige manier, onze lezers kunnen oordeelen.

G. D. L.

Het Parijsch Tooneel.

De correspondent van de *N. R. Crt.* te Parijs schrijft:

Het Théâtre-Antoine heeft maar weinig geluk gekend sedert het op den boulevard de Strasbourg zijn planken opgeslagen heeft, en het drama dat morgenavond voor de eerste maal zal «gaan», zal de kans niet doen keeren. Het is of het ongeluk het achtervolgt! Richepin, na de Zwerveling, had geen succes meer gehad, niet in de Comédie Française met *La Martyre*,

niet in het Odéon met *Les Truands*. En ik ben bang dat Richepin's *Gitane* een nog grooter mislukking zal blijken te zijn dan deze voorlaatste stukken. En toch zit er gloed, kleur en hartstocht in dit drama, welke qualiteiten bij de opvoering nog versterkt worden door de mooie décors — een succès de peinture, werd er gekscherend van het stuk gezegd — en het prachtige spel van haar, die de *Gitane*-rol vertolkt, van mlle. Mellot. Maar tegenover dien laaienden hartstocht, waarin iets van het veerkrachtige en gezonde van het beste van Richepin's letterkundigen arbeid, staat een zoo ongelooflijke onhandigheid in den opzet van het drama, valt op een zoo groote naïveteit te wijzen in de schildering der personen, het scheppen der toestanden, waaruit het drama geboren wordt, dat men den moed mist den inhoud van *La Gitane* te vertellen. Al het bijwerk is opgeofferd aan de figuur van den titel, en deze schijnt geen andere reden van bestaan te hebben — het is stout gedacht en het kan aannemelijk worden gemaakt — dan in de liefde, welke zij wil dat men haar brengen zal.

Ter karakteriseering van hetgeen Antoine blijft ook als directeur, de artiest die geen enkele rol beneden zich acht, omdat altijd kunst kan gegeven worden: de bijzonderheid dat hij in *La Gitane* de rol speelt van een pastoor die, enkel in het eerste bedrijf optredende, geheel los van de handeling, zich bepaalt tot het uitspreken van een paar woorden van christelijk mededoogen.

* * *

Wij lazen verder in de Fransche dagbladen, dat er tot heden geen groot succès op een der voorname Parijsche tooneelen is behaald. In het *Théâtre Antoine* gaf men nog «*Le Père naturel*», komedie in drie bedrijven door Depré en Charton en *Les Girouettes*, tooneelstuk in twee bedrijven door Maurice Vaucuire. Gustave Geffroy noemt het eerste niet heelemaal een vaudeville, maar een stuk met eene sociale grondstelling, gericht tegen een artikel van het Burgerlijk Wetboek, een stuk *genre Dumas fils*. Geffroy vindt het jammer dat het stuk niet ernstig is gehouden. Het handelt over het recht van den wezenlijken vader tegenover den wettelijken vader van een kind, zeker geen onderwerp dat zich aan vaudeville-schrijvers opdringt.

Gustave Larroumet schrijft: men moet wel denken aan drie zeer bekende stukken *Le fils naturel*, *Divorçons* en *Le supplice d'une femme*. Het stuk van Depré en Charton is vroolijk en doorspekt met aardigheden, die minder effect

maken dan ervan werd verwacht en er zijn oogenblikken van groote treurigheid, waarin de waarheid sterker is dan de fantazie en deze beheerscht.

Faguet oordeelt dat *Le père naturel* een groot gebrek heeft in den opzet; maar een stuk is frisch van toon, vol geest en beweging, echt komisch en getuigend van een grof, maar toch nog verdienstelijk waarnemingsvermogen.

Les Girouettes van Maurice Vaucaire zijn man, vrouw en minnaar. Betrapt op overspel, is de minnaar tevreden, omdat hij nu met zijn geliefde zal kunnen trouwen, daar de echtgenoot voor schuldige spelen wil. Maar, terwijl het echtscheidingsproces aan den gang is, verzoenen man en vrouw zich met elkander op de meest fysieke manier. De minnaar overvalt hen; doch hij ziet daarom niet van zijn huwelijksplannen af. Een goor stukje Fransche geestigheid zou men zoo zeggen! Deze stukken gingen bij Antoine 10 Nov. '99.

In het *Odéon* gaf men 12 Nov. '99 *Chênecœur*, komedie in vier bedrijven door Maurice Soulié. De dichter d'Orcheize verlaat zijn minnares, mad. Chalindret, om een rijk huwelijk te doen. Hij heeft genoeg van salongenogens. Hij verlangt naar rust, landelijke stilte, natuurgenoet, buitenachtig smullen, huiselijke gemakken en genoogens. Daarom huwt hij met Huguette de Chênecœur, die werd opgevoed in den eerbied voor de voorouders en de liefde voor de landelijkheid, in een overoud kasteel. Maar de jonge menschen vergissen zich in elkander. Toch komt eindelijk alles nog goed terecht.

Alweêr van Maurice Vaucaire ging te Parijs 13 Nov. een stuk in het *Gymnase*: «*Petit Chagrín*», komedie in drie bedrijven.

Het stuk is gemaakt uit den in boekvorm verschenen roman onder den titel van *Demi grand monde*. Het onderwerp is de gemoeds-toestand van een man, die nog gehecht is aan zijne minnares en reeds verliefd is op een jong meisje. Dan wint de eene het en dan weer de andere, tot, eindelijk, het jonge meisje naar de

minnares toegaat en deze er toe beweegt zich op te offeren. Niet jong meer, teleurgesteld, gebroken, eigenlijk, zal de afgedankte minnares nu maar een anderen minnaar nemen en den man, van wien zij nog houdt, geven aan het overwinnende jonge meisje. Het moet ook alwêer een pijnlijk stuk wezen; maar het werd goed gespeeld door de dames Yahne en Brésil.

In het *Vaudeville*, eindelijk, ging 23 Nov. *Le Faubourg*, komedie in vier bedrijven, door Abel Hermant. Alweêr een man en een vrouw, die niet bij elkander hadden moeten zijn. Na hevige tooneelen, laat de man zijn vrouw wegloopen met een minnaar. Vele goede oogenblikken en veel tintelends in de dialoog hebben het stuk niet van den definitieven val kunnen redden.

Over *Petit Chagrín* werd niet bepaald ongunstig geoordeeld. De kritiek kon echter geen bepaald succes vermelden. *Le Faubourg* is een mislukking geweest. Het wordt vermeld door Faguet, Larroumet, Bauer, Muhlfeld e. a. Toch erkent men algemeen dat Abel Hermant zeer mooie fragmenten heeft gegeven, vooral mooi van stijl. Als tooneelstuk, echter, moet dat *Le Faubourg* bijna niemand hebben voldaan.

Er is dus weinig van het Fransche tooneel voor ons te verwachten, dit jaar. Niet eens moppen! In de *Variétés* geeft men maar weêr eens *La belle Hélène*. In het *Palais royal* ging, 30 November, *Coralie et Cie* een «*comédie-vaudeville*» van Valabrègue en Hennequin, een grove klucht met gewaagde tooneelen en even gewaagde woorden. Het *Athénée Comique* gaf ook al een vaudeville «*La mariée du Touringclub*» (8 December), waarvan niet veel werd gezegd in de Fransche bladen.

Het Turksche Tooneel in onze dagen,

VRIJ NAAR

ADOLPHE THALASSO.

Het Arabische tooneel is nog in staat van wording; het Perzische draagt een zuiver gods-

mij dien avond kostelijk geamuseerd, ondanks dat aan de vertooning een zeer groot gebrek kleefde, nl. het totaal gemis aan eenheid. Het was werkelijk komiek; er traden in dit stuk vier paren op: een jong-getrouwd paar, een minnend paar, een vriend paar en een paar oudjes, een Heer en Dame, die niet samen getrouwd waren, niet elkaar minden, niet samen vreeën, maar integendeel elkaars natuurlijke vijanden waren; nu, ieder van die vier paren, — het leek wel of zij het hadden afgesproken, — speelde op een andere manier; de jong-gehuwden schenen geknipt uit een *Fransch* stuk, de oude Heer en Dame werden voorgesteld in den *Duitschen* stijl, het vriende paar was zoo uit een *Hollandsche* keuken gekomen, en het minnend paar leek . . . heelemaal niemendal.

Laat mij nu, om niet te onduidelijk te worden, even heel kort den inhoud vertellen.

In huis bij de jonge *Lonau* en zijn vrouwtje *Thecla* (MOOR en Mevr. SOPHIE DE VRIES) is alles couleur de rose; zij zijn dol op elkaar; Lonau's pupil *Alwine* (ANNA FUCHS) is verliefd op en zoo goed als geëngageerd met¹⁾; de keukenmeid *Betje* (JEANNETTE HEILBRON, vroeger getrouwd met D. CORIJN) en de tuinman *Hendrik* (WILLEM VAN ZUYLEN) zullen spoedig trouwen; en de oude *Lebrecht Müller* (JAN ALBREGT) is er voortdurend aan huis om zijn Duitsche pijp te

1) Ik herinner mij niet hoe deze meneer heette, en ook niet wie er toen voor speelde. Zeker deed dat niet SAM VAN BEEM, de broeder van MEYER (zie Hoofdstuk IV), want die is pas later als *jonge minnaar* bij De Rotterdammers gekomen.

dienstig karakter; alleen het Turksche heeft eigen, wereldsche typen van machtige conceptie. Men kan de geschiedenis van het Turksche tooneel in drie tijdvakken splitsen. Eerst komt het marionnetten tijdvak, van de oudste tijden tot ongeveer het laatst der achttiende eeuw. Tot dan, regeert Karagoes, door vele reizigers met welgevallen beschreven, nog springlevend in Algerije, als hoofdpersoon in een soort van zeer gewaagd poppenkast-repertoire, dat zich echter uitbreidt en moderniseert doordat het Europeesche elementen, *ad usum Turcorum*, in zich opneemt. Het tweede tijdvak is dat van den *Orta Oyunu* en loopt tot 1869. Dan begint het moderne. Zoodra acteurs, in plaats van marionnetten komen, is de periode van *Orta Oyunu* aangebroken. Weldra krijgt men een *triatto* (theater) met *caffess* (guillages) voor de *kanums* (vrouwen), zooals trouwens in de vroegere, zeer primitieve gelegenheden ook al bestonden, toen men eenvoudig wat zeilen spande om een eivormig stukje grond. Die eivorm is voor het *Orta Oyunu* behouden gebleven. In 't midden is het tooneel. Rondom zitten, op den eersten rang, de toeschouwers in een tribune; dan de geknielde, dan de staande en, eindelijk, de menschen, die op banken mogen staan. Aan de langste zijde van den eenen kant, is ruimte voor den ingang, voor artistenloges en coulissen. Vlak daarover zijn de *loges grillées* voor de dames. Op het tooneel, plaatst men wat meubelen, geen eigenlijke décors. Een tooneelspeler roept af waar de handeling op het oogenblik plaats grijpt. De tooneelspelers verdwijnen nu en dan in hunne loges om van kostuums te verwisselen.

Het *Orta Oyunu*-repertoire schijnt veel te danken te hebben aan de Italiaansche komedie en de hoofdpersonen zijn te vergelijken met Arlekijn, Colombine, Scaramouche en Pantalon of, in de pantomime: Arlekijn, Colombine, Cassandre en Pierrot. Zij heeten op het Turksche tooneel: *Kavuklu* (rijkaard), *Peshekiar* (introduceur), *Sevgulu* (beminde) en *Zènè* (de vrouw). Om de *Zènè* beweegt zich de geheele handeling, hetzij

rooken en allen door zijn hartelijkheid en opgeruimdheid nog vroolijker en gelukkiger te maken dan zij al van nature zijn. Maar Thecla's moeder, de weduwe *Seefeld* (Mevr. ALBREGT—ENGELMAN) komt logeeren. Deze, de rustverstoorder of, zooals het stuk later heette, de «*stokebrand*», brengt alles in rep en roer, enkel en alleen gedreven door de liefde voor haar dochter; allen en nog iemand zet zij tegen elkaar op; al de paartjes, die het zoo eens waren, worden het oneens; en Lebrecht Müller mag zijn pijp niet meer rooken. Waar zoeven iedereen lachte, wordt nu gehuild, en mama Seefeld vindt *dit* een hechten grondslag voor het nu pas komende geluk van haar kind. Zij laat het huis dan ook geen oogenblik alleen, tot dat de slimme oude huisvriend begrijpt dat zij juist maar één oogenblik er uit hoeft te zijn, opdat alles in orde komt. En zoo geschiedt het. Hij veinst bewondering voor haar, troont haar mee naar een lezing of zoo iets, en als zij terugkomen, is de vrede weer in huis; natuurlijk belooft dan tot aller genoegen de schoonmama nooit terug te zullen komen.

Het ligt, dunkt mij, voor de hand dat dit stuk, waarin van karakterontwikkeling geen spoor is, waarin geen enkele gekruide uitdrukking voorkomt, waarvan alleen de aardige tooneeltjes het hem moeten doen, en dat bovendien door een Duitscher geschreven is, op Duitsche manier moet worden gespeeld, d. w. z. gemoedelijk en gechargeerd. En zoo deden het, volkomen terecht, Jan Albregt en zijn vrouw.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

XXII.

Voordat zij den Stads-schouwburg als hun eigen huis, neen niet als hun *eigen* huis, maar toch als hun *thuis*, betrokken, had ik De Rotterdammers meermalen zien spelen, en een van die keeren gaven ze het in die dagen, September 1870, zeer geliefde blijspel *De rustverstoorder* van *Roderich Benedix*.

Dit stuk kende ik van vroeger; het Duitsche gezelschap van Van Lier had het herhaaldelijk gegeven, en Frau EMMA GERLACH had steeds veel succes gehad in de titelrol; ik wist dus dat het echt Duitsch maak-werk was, maar in die dagen, toen de menschen nog niet zoo gejaagd leefden als tegenwoordig, en dus wat meer tijd hadden, was het, gelukkig, voor heusche tooneel-hengsten geen schande naar de komedie te gaan als er een stuk werd gegeven dat van een aesthetisch standpunt bekeken heel laag stond, mits het *spel* de moeite waard was; en ik stelde mij voor dat De Rotterdammers het zeer goed zouden geven.

Om nu maar met de deur in huis te vallen: ik heb

deze is jong meisje, gehuwde vrouw, weduwe of lichtekooi. Zij is listig als Colombine, aardig en geestig meestal. *Kavuklu* wordt altijd door haar bedrogen, *Peshekiar* om den tuin geleid en *Sevgulu* mag haar schaken. *Kavuklu* heeft van alle hatelijke tooneeltypen heel wat en van Karagoes nog 't allermeest. Zijn hoofdondeugd is grove zinnelijkheid en daarvan geeft hij zoo nu en dan walgelijke bewijzen. Bovendien, geeft hij op ergerlijke wijze lucht aan zijn cynisme, zoo hij niet huichelt om zijn doel te bereiken.

Peshekiar is geslepen, vroolijk, verliefd. Hij weet altijd alles, bemoeit zich met alles, maakt alles in orde of stuurt alles in de war. Hij tintelt van geest en leidt de handeling.

De vier genoemde personen zijn volstrekt onontbeerlijk. Er moeten dus minstens vier spelers zijn. Maar dezen moeten zich kunnen verdubbelen, ja verzesvoudigen. Er zijn zelfs stukken, waarin ieder hunner tot tienmaal toe in één handeling van kostuum verwisselt. Aangezien, volgens de musulmansche wet, geene vrouwen tooneele mag verschijnen, wordt de rol van *Zénè* vervuld door een jongen man. De illusie moet volkomen zijn.

Evenmin als die voor het marionettentheater met Karagoes, zijn de stukken voor den *Orta Oyunu* vooraf geschreven. Men speelt op een schets. De geestigheden worden telkens vernieuwd. Men improviseert ze en tracht ook actueel te blijven. Een zekere mate van talenkennis dienen allen te bezitten, want niet zelden brengt de handeling meê dat er Albaneezen en Bosniërs of Koerden optreden. De Perzen zijn steeds erg onhandig en belachelijk, evenals de Engelschen in Fransche kluchten. Men dient dus die volken en hunne taal te kennen en zich op hunne wijze te kunnen kleeden.

Altijd worden minnespelen opgevoerd. Soms zijn die echt komiek, soms didactisch, soms bevatten zij een vinnige kritiek op actueele toestanden, nog al vaak, echter, zijn ze zeer naturalistisch. Wat op het tooneel dan alzoo wordt vertoond, in tegenwoordigheid van vrou-

Een merkwaardig artiest, een groot talent die Albregt, en vooral dáárom zoo groot, omdat hij weerstand heeft geboden aan de verleiding, waarvoor zooveel zijn bezweken, namelijk die van zich te laten meeslepen door het succes bij het domme, goedlachsche, typisch-Hollandsche publiek, dat voor fijn komisch werk zoo goed als geen ooren en oogen heeft, maar het uitbuldert van genot wanneer een tooneelspeler op een goedkoope manier op hun lachspieren werkt.

En waarachtig onder de zoogenaamde *upper ten thousand* zijn er ook genoeg, die in deze geen haartje beter zijn dan de groote hoop. Toen omstreeks 1890 MICHEL SOLSER in de Vic, zegge: Victoria, zoogenaamd fatsoenlijk café-chantant, in een *Revue* een uitgehongerden, onnoozelen hals voorstelde, die zijn best deed bij een directeur als *sujet* te worden aangenomen, was het er avond aan avond stampvol en zag men daar de deftigste menschen reikhalzend verlangen naar het moment waarop hij zijn onvergetelijke vraag om «een broodje met kaas» zou doen hooren.

Versta mij wel: als *café-chantant*-komiek had de vroeg gestorven Solser groote gaven; vooral: hij was *spontaan*; de manier waarop hij zijn gezicht vertrekken kon, was bepaald eenig, maar tusschen *eenig* en *aesthetisch genot gevend* is een groot verschil.

Als KELLY in *Frascati* in de een of andere operette te pas of te onpas over zijn kop buitelt, gilt het publiek het uit; als WILLEM VAN ZUYLEN,

wen en kinderen, kunnen wij hier niet vertellen. Denk u 't ergste maar en schaam u zediglijk voor de Turken.

Ofschoon er een nieuw genre bloeit in Turkije, worden deze soort van voorstellingen nog vaak gegeven, in de hoofdstad zoowel als in de provincie.

(Wordt vervolgd).

De Engelsche Sarcey.

In een belangwekkende Engelsche correspondentie voor *Het Vaderland* (5 Januari) lezen wij, onder meer, het volgende over Clement Scott, wiens invloed met dien van wijlen Sarcey in Frankrijk vergeleken kon worden, ofschoon men de beide schrijvers lang niet gelijkwaardig mag noemen. Clement Scott, die de populair-burgerlijke tooneelkritiek vertegenwoordigde, gaf twee lijvige boekdeelen uit van bijna 1200 pagina's met meer dan 100 portretten van tooneelkunstenaars.

T. vertelt in *Het Vaderland*:

«Clement Scott was tot voor een jaar tooneelcriticus van de *Daily Telegraph* en oefende een verbazenden invloed in de theaterwereld, totdat hij het een jaar of twee geleden in het hoofd kreeg eerst de moraliteit der Engelsche actrices en ten tweede de levensopvattingen der Engelsche acteurs aan te vallen. Zijn opmerkingen waren wel of niet gerechtvaardigd; het is mijn bedoeling niet om daar in te treden; zij waren in elk geval overdreven — een gebrek dat zij met al zijn schrijverij deelden, en zij hadden hoegenaamd niets te maken met zijn beroep van tooneelcritiekschrijver. De gevolgen waren hoogst interessant. Jaren lang was het den heer Scott veroorloofd geweest op alles wat nieuw en oorspronkelijk in het tooneelschrijven was af te geven; zulke dramaturgen als Ibsen en Zola werden door hem voor onzedelijk uitgeschilderd; op de schrijvers en op zijn collega's in andere

tegen beter weten in, de dwaaste intonaties in zijn stem legt, lacht het publiek tot tranen toe; en vroeger — nu is dat, gelukkig, zoo wat uit — als van COR SCHULZE maar enkel het puntje van zijn neus zichtbaar werd ¹⁾, grinnikte het publiek al dadelijk alsof die neus de vervleesching ware van al wat komiek is.

Ook Albregt werd door de *goê-gemeente* hoofdzakelijk als *bas-comique* op de handen gedragen. Maar, zooals ik al zei, hij wist het hoofd boven water te houden en, al gaf hij een enkelen keer toe aan het verlangen van de luidruchtige flauwiteiten-bewonderaars, hij is niet verdronken in den poel, waarin alleen kikkerachtige clowns zich thuis gevoelen.

En behalve deze negatieve, had hij de zeer groote positieve gave van op te gaan in den persoon dien hij moest voorstellen. Als het stuk de moeite van het bestudeeren zijner rol loonde, onverschillig of zij behoorde tot het empoel van den *bas-comique*, of van den *haut-comique*, of van den *eersten karakterspeler*, was wat Albregt leverde steeds een creatie, en nooit leek het op wat men vroeger van hem had gezien. *St. Phar*, in *Olympia of het leven eener tooneelspeelster*, en *Michonnet*, in *Adrienne Lecouvreur*, zijn twee rollen, die heel licht tot zich repeteeren hadden kunnen aanleiding geven;

1) Het bovenstaande was reeds geschreven, toen ik las wat de Heer G. R. DEELMAN op blz. 46 van dezen jaargang van *Het Tooneel* geschreven heeft over den neus van WILLEM VAN ZUYLEN in *Zenuwachtige vrouwen*, woorden die ik van ganscher harte beaam.

bladen mocht hij maar raak slaan; maar zoodra hij de gewijde personen van de spelers aandurfde was het met zijn heerschappij uit. Meetings werden te zamen geroepen; verscheidene directeuren weigerden hem tot hunne theaters toe te laten; protesten werden naar zijn blad gezonden; men dreigde de theater-annonces in te trekken, en de heer Scott zag zich genoodzaakt zijn eervol ontslag te nemen en vertrok naar Amerika, waar hij veel werk vindt. En nu, nu dat ik dit lange boek zorgvuldig heb doorgelezen, sta ik verbaasd te denken hoe de heer Scott er ooit in geslaagd is door de redactie van zoo een groot dagblad aangenomen te worden en nog meer hoe hij zijn positie daar zoo lang heeft weten te handhaven.

Want zoo een samenraapsel van slechten stijl, van banale opmerkingen, van zoetsappige bevindingen kan men zich moeilijk voorstellen. Ik heb tevergeefs gezocht naar een enkele treffende gedachte, naar een enkel stuk critiek van eenige waarde, in den heelen loop van dit monumentale werk.

Om eerst over den stijl te spreken.

De heer Scott begint zijn eerste hoofdstuk «Look here, upon this picture, and on this.» «De 6de October 1841!»

Nota bene het uitroepsteeken. En daarna vraagt de schrijver zijn lezers gedurende twee en een halve pagina te raden waarom hij dien bijzonderen datum gekozen heeft. Wij geven het op! Welnu, de heer Scott zal zoo vriendelijk zijn ons het raadsel op te lossen.

«Waarom dan» — ik vertaal — «waarom dan den 6n October 1841? Wel, daar ik er op gebrand ben mijn verhaal op de mij eigene manier te vertellen, daar ik een algemeen overzicht wensch te geven van het dramatische tooneel, zooals het mijn oogen voorbijgetrokken is als knaap, die met den schouwburg dweept als hartstochtelijke parterre-bezoeker, als zeer ernstig liefhebber tooneelspeler, en als mogelijk te serieus kritiekschrijver, begin ik natuurlijk met mijn eigen bijzonder persoonlijk belang;

door hem voorgesteld waren het twee totaal verschillende personen geworden.

Zijn *Harpagon*, in *L'avare*, moet een meesterstuk zijn geweest; ik heb, helaas, verzuimd het te gaan zien, den eenen avond was er dit in den weg, den anderen dat, en Albregt was betrekkelijk nog zoo jong; er was geen haast bij, zoo *dacht* ik, maar neen, nog geen vijftig jaar oud is hij gestorven, den 22^{en} Juli 1879, een groote maand vóór dat hij, zich losgemaakt hebbende van de vereeniging Het Nederlandsch Tooneel, op nieuw, maar nu samen met Van Olfesen Moor en Veltman, Directeur zou worden van den Stads-schouwburg, dus op hetzelfde tooneel waar hij in 1850 voor het eerst bij een *vast* gezelschap ¹⁾ was opgetreden, nl. als *Pieter* in *Menschenhaat en berouw*, onder de directie van Maarten Westerman en J. Ed. de Vries. Hoe hij steeds bij het gezelschap van den laatstgenoemde gebleven is en hem daarna als directeur van De Rotterdammers is opgevolgd, heb ik in Hoofdstuk XXI verteld.

Maar al heb ik hem dan niet mogen bewonderen als *Harpagon*, deze rol kan niet volmaakter door hem gespeeld zijn dan zijn *Vosmeer de Spie* in den *Gysbrecht*. Dat was nu letterlijk onverbetterlijk; het is mogelijk dat LOUIS

1) De ouders van den 28 Nov. 1829 geboren Johannus Hermanus Albregt waren ambulante tooneelspelers en lieten hem, toen hij vier (zegge 4) jaar was, al op de planken komen in *De leeuwenridders of het geraamte*. Zijn eerste werkelijke rol, die van den *Straatjongen van Parijs*, speelde hij tien jaar later bij het ambulante gezelschap van Hempel.

want op Woensdag den 6n October 1841 werd ik geboren.»

Twee en een halve bladzijde, lezers, uit de twaalf honderd om ons den datum van des schrijvers geboortedag te melden.

Nog een voorbeeld.

«So, naturally, we all assembled on the first night of «Society» to give a cheer to our «pal» — the man who I was gravely informed the other day by one of his relatives that I had never seen or spoken to. But what will people say?»

Dit is een drievoudig voorbeeld. In de eerste plaats van erbarmelijk slecht Engelsch — de eerste volzin is, zooals hij daar geschreven staat, eenvoudig niet te analyseeren. Het voorzetsel «to» eischt den vierden naamval: «whom», niet «who». Ook is het slordig te schrijven «whom I had never spoken to». Men zegt, «to whom I had never spoken». In de tweede plaats, van vulgariteit. «Pal» is boeventaal voor «friend». Het was volstrekt niet noodig om in een boek van dezen aard argot te gebruiken. In de derde plaats, van den algemeenen kleinzeerigen jammerstijl van den heer Scott. Wat kan het ons schelen, wat baat het ons nog eens te herinneren, dat mevrouw Kendal, de actrice, eens ten onjuiste gezegd heeft dat de heer Scott haar broeder, Tom Robertson, den schrijver van «Society» en andere tooneelstukken, nooit gezien of gesproken had?

En zoo is het heele boek, gevuld met onbelangrijkheden, met sprookjes over de beroemde acteurs en actrices, waarvan de heer Scott zich den vriend of «pal» mag noemen, wat ophemeling van zijn eigen verdiensten, met huilebalkende grieven over diegenen, die met hem verschillen gehad hebben, met extase over «de goede, ouderwetsche tijden», dat belachelijk schijnt in den mond van den heer Scott, een jong-uitziend man van nog geen 60 jaar.

Onder de tal van anekdotes van acteurs en actrices, mij onbekend of reeds bekend, vind ik geen enkele die amusant genoeg is om te

BOUWMEESTER, die hem in 1899 één keer, geloof ik, heeft gespeeld ¹⁾, het even mooi kan doen, — en Bouwmeesters gaven als *komiek* zijn groot — maar Albregt daarin overtreffen, dat gaat niet; deze dwong letterlijk de menschen naar hem te luisteren; hij *was* de spie, hij *was* zoo pas

„Gegreepen buyten dijcks, alwaer hij stack int slick”.

En dan zijn *Benoiton* in *De familie Benoiton*, van *Sardou*, en zijn *Bertram van Rantzau* in *Bertram en Raton, of de kunst van samenzweren*, van *Scribe!*

Ook als hij heusche *Hollanders* moest voorstellen, deed hij dat zóó, dat men een oude kennis meende te zien; men denke slechts om zijn *Kolonel Van der Degen*, in *Uitgaan* van *Glanor*, en om zijn onbetaalbaren *Fanus Tulp*, in het overbekende blijspel van *Van Maurik*.

Dat het een artiest met een zoo uitgebreid arbeidsveld weinig of geen moeite kostte in een Duitsch blijspel succes te behalen, spreekt van zelf; maar het was toch een eigenaardig genot hem bij voorbeeld te zien als *Weichelt* in *Mijn Leopold* van *L'Arronge*, of als de bovenvermelde *Lebrecht Müller* in *De rustverstoorder*. Albregt verstond namelijk de kunst om zonder te veel te overdrijven de door hem voor te stellen personen op *teekenende* wijs te kleden. Ik herinner me o. a. den licht grijzen hoogen hoed, dien hij in *De rustverstoorder* had opge-

2) Vergis ik mij niet, dan was hij juist dien avond, om welke reden dan ook, niet gedisponeerd.

citeeren. De verdiensten en de grieven van den heer Scott laten ons beide even koud. Waarom schrijf ik dan ook eigenlijk zoo breedvoerig over dit boek? Wel, om u eens te bewijzen in welk een toestand het tooneel zich in Engeland bevindt, wanneer het departement van het theater in een voornaam Londensch dagblad in de handen gegeven en voor twintig jaar gelaten werd van zoo een medewerker. Het is bijna ongeloofelijk, maar het feit blijft, dat in de 1200 bladzijden van dit groot werk over het «Drama van Gisteren en Heden» geen melding gemaakt wordt van de namen van Hendrik Ibsen, of van Emile Zola, of van onzen landgenoot J. T. Grein, die zoo ijverig en zelf-opofferend gestreefd heeft om de werksn van deze groote tooneelschrijvers in dit land bekend te maken. Over 't Independent Theatre, dat den heelen trant der tooneelkunst in Engeland veranderd heeft, dat enormen invloed uitgeoefend heeft op de schrijfmethodes van de eerste Engelsche dramaturgen, als bijv. Henry Arthur Jones en Arthur Pinero wordt geen regel geschreven; maar van het belangrijk feit dat des heeren Scott's collega, de heer Joseph Knight, zoo laat 's nachts wist en weet wakker te blijven, dat hij onder zijn kennissen «Good-Night» genoemd werd, van deze verrukkelijke anekdote wordt niet minder dan twee malen melding gemaakt.

De heer Clement Scott is door een ander schrijver van zijn eigen school aan de redactie van de «Daily Telegraph» vervangen. De heer William Archer, de intellectueelste der Engelsche critiekschrijvers, moet zijn uitingen tot de bladzijden van een «Society» weekblad, «The World», beperken; de heer A. B. Walkloy, de Engelsche Jules Lemaître, kan geen uitgebreider kring bewerken dan de lezers van den halve-stuiver «Star»; de heer J. T. Grein, met zijn levendige pen en vlotte opmerkingsgave, schrijft alleen in een Zondagsblad. De groote dagbladen zetten hun saaie, zware methode door. En zoolang dit duurt is er geen groote verwachting te koesteren van het tooneel in Engeland.

zet voor het tooneel waarin hij Mevr. Seefeld komt afhalen om samen uit te gaan. Dat hoofdeksel was uniek: men kon den drager aanzien dat hij zich had mooi gemaakt, heel mooi zelfs, maar de hoed was volstrekt niet belachelijk; als de man er mee over straat had gewandeld, zou men in Parijs of Berlijn stellig niet op hem hebben gelet, en in Amsterdam hem even hebben nagekeken, maar niet uitgelachen. Daárin juist was hij sterk, sterker dan zekere andere komiek, die dezer dagen in Nederland door de groote menigte op de handen wordt gedragen ¹⁾. O, het is zoo gemakkelijk je zóó toe te takelen, dat bij je eerste verschijnen het publiek direct buldert van den lach. «Ik had al dadelijk succes!» heet het dan. — Och neen, u weet wel beter, meneer. Men lachte niet om u, en ook niet om uw vindingrijkheid in het toetakelen van uw artistieken persoon; men lachte, evenals men zou gelachen hebben, wanneer men een transparant had gezien, waarop een dergelijke figuur was geteekend. En ik lach ook in dergelijke gevallen, maar... als een boer die kiespijn heeft, want ik erger me en schaam me over den artiest, die in het bezit van de goddelijke *vis comica*, en zich van dat bezit bewust, tóch er de voorkeur aan geeft door totaal onnoodige, laffe kunstjes een goedkoop succes te verwerven, waarvan hij zelf in den

1) Met opzet noem ik geen namen, of liever geen naam. Aanstoot geven dient tot niets. De bedoelde artiest zou het toch niet anders gaan doen; het zit hem in het bloed. Bovendien, wie voelt dat hem de schoen past . . .

BERICHTEN.

Over den op 75-jarigen leeftijd overleden vroegeren tooneelspeler en tooneeldirecteur D. H. N. Van Ollefen, schrijft het *Handelsblad*: Al sedert jaren had men niet meer van hem gehoord, sinds hij wegens zijn ziekte genoodzaakt was buiten te gaan wonen. Het laatst van zijn leven werd hij verpleegd in een krankzinnigengesticht, waar hij ook is gestorven. Daan Van Ollefen begon zijn loopbaan bij Valois in Den Haag, bleef daar echter niet lang en vormde zelf met Jaap Haspels een gezelschap, dat te Arnhem gevestigd was en van daaruit het land door trok. De zaken gingen niet te best, waarop beide directeuren engagementen zochten en kregen bij het gezelschap van het Rotterdamsche comité, onder directie van J. D. De Vries. Toen De Vries zich terugtrok trad Van Ollefen met Albregt als directeur op en beleefde een periode van voorspoed. In 1876 smolt dit gezelschap met dat van Stumpff en Veltman samen tot Het Nederlandsch Tooneel, dat in den Stadschouwburg ging spelen. Doch Albregt en Van Ollefen traden na drie jaren weer zelfstandig met een gezelschap op en wisten den Stadschouwburg te verkrijgen, terwijl Het Nederlandsch Tooneel in de Amstelstraat speelde. De dood van Albregt werd oorzaak van een nieuwe combinatie: Van Ollefen, Moor en Veltman, een gezelschap, dat goede en slechte dagen beleefde. In die periode begon Van Ollefen te malen en het was voor zijn gezondheid noodzakelijk te Apeldoorn rust te nemen. Van zijn drie kinderen is een, de heer D. Van Ollefen, bij het tooneel.

In het volgend nummer komen een antwoord van Reyding aan onzen Amsterdamschen correspondent; eene Amsterdamsche correspondentie van den heer Moresco o. a. over Een Held door Fokko Bos en het oordeel van onzen Rotterdamsche brieveschrijver over Royaards' voordracht van Richard II. Deze stukken werden te laat voor dit nummer ontvangen.

grond van zijn hart de waarde heel goed weet te schatten.

Eere daarom aan Albregt, die zoo iets *bijkans* altijd versmaad heeft. Ik heb dan ook wat zijn kleedij aangaat maar één grief tegen hem, en wel deze: dat hij, evenals ROSIER FAASSEN ¹⁾, hoewel in niet zoo sterke mate, leed aan wat ik pleeg te noemen: de **gebloemde-vestenmanie**. Ik kan echter vermoeden wat daarvan bij hen de oorzaak is geweest, namelijk dit: zij zijn beroemd geworden in den tijd, toen het dragen van gebloemde vesten juist begon ouderwetsch te worden; moesten zij dus iemand voorstellen die een of twee modes ten achteren was, dan trokken ze zeer te recht zulk een ietwat opzichtig kleedingstuk aan; dit werd een gewoonte, maar zij hielden zich daar te lang aan en zoo werd de gewoonte, die eerst een goede was, een slechte.

De tooneelkleeren van Albregt zijn door hem vermaakt aan BIGOT en aan JACQUES DE BOER; menigmaal heb ik ze dan herkend, vooral bij eerstgenoemde, die veel rollen van Albregt na diens dood heeft vervuld, heel verdienstelijk, maar toch... ik miste en betreurde steeds den oorspronkelijken drager ervan.

Amsterdam, Januari 1900.

(Wordt vervolgd).

1) Ter voorkoming van misverstand: deze is natuurlijk niet de komiek op wien ik straks doelde.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGAAN
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

Bij dit Nummer behoort een Bijvoegsel.

INHOUD: Officieel. — Uit Amsterdam, door M. MORESCO. — Uit de Maasstad, door C. A. H. — Ze slikken alles, door A. REYDING. — Statutenwijziging. — Het Turksche Tooneel in onze dagen, vrij naar ADOLPHE THALASSO (*Vervolg*). — Mevrouw Beersmans' belangstelling in jonge talenten. — Berichten (Wedstrijd van Tooneelletterkunde; Kamerkunst). — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door Dr. M. B. MENDES DA COSTA.

OFFICIEEL.

Aan de H.H. Afdeulings-penningmeesters.

H.H. Afdeulings-penningmeesters, die de verschuldigde bydage nog niet in de Algemeene Kas gestort hebben, worden verzocht dit uiterlijk voor 1 Maart a. s. te doen.

De Algemeene Penningmeester,
C. J. VINKESTEIJN.

Schiedam, 1 Febr. 1900.

HH. Afdeulingssecretarissen, die nog niet voldaan hebben aan het reeds tot hen gericht verzoek om opgave van

- 1°. de samenstelling hunner afdeeling;
 - 2°. den naam van den gedelegeerde bij de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool;
 - 3°. het aantal leden der afdeeling;
- worden beleefd doch dringend uitgenoodigd daarvan ten spoedigste mededeeling te doen aan den

Secretaris van het Hoofdbestuur.

Trompstraat 159b.

Daar het noodzakelijk was heden een dubbel nummer te doen uitkomen, zal no. 17 eerst met primo Maart kunnen verschijnen.

DE REDACTIE.

UIT AMSTERDAM.

DOOR M. MORESCO.

Men heeft in dit blad een mededeeling gevonden, dat de leerlingen van de Tooneelschool een «oefeningsavond» zouden hebben, waarbij belangstellende leden van het tooneelverbond voor zoover de ruimte dit toeliet, tegenwoordig mochten zijn.

Gelukkig was een bescheiden gebruik van deze uitnoodiging gemaakt, want de ruimte was niet heel groot en dus nagenoeg geheel ingenomen door een toch weinig talrijk publiek van bekende tooneelvrienden.

Zij zagen het 2e bedrijf van Fedora, waarin mej. Broese van Groenau (die reeds de groote planken betrad bij het jongste Apollo-feest) de titelrol had, de verdere rolverdeling was als volgt: gravin de Tournis — mej. S. de Boer, Peter Boroff — de heer Brongers, Olga Sukaroff — mej. E. Morel, de Sirix — de heer Corn. v. d. Lugt, de Rouvel — de heer Vervooren en Loris Ipanoff — de heer Vrolik.

Daarna kwam Jephtha's dochter (van Cavalotti), waarin mej. S. de Boer de hoofdrol had (de andere vrouwrol vervulde mej. Morel). Vervolgens de liefdesverklaring in het 3e bedrijf van de Leeuwendalers, door den heer Vervooren en mej. Morel, en eindelijk: het eerste bedrijf van Pailleron's Muisje, met de volgende rolverdeling: Mathilde — mej. Lilly Johannes, Max — de heer v. d. Lugt, Pepa — mej. Morel, Clotilde — mej. Broese en »Muisje» — mej. G. Braakensiek (die al lid is van de Kon. Vereeniging het Ned. Tooneel, maar toch nog «auditrix» aan de Tooneelschool).

Zonder in bijzonderheden te treden mogen we wel zeggen, dat deze te velde staande oogst het beste voor de Tooneelspeelkunst belooft.

* * *

Mag men hetzelfde zeggen van den heer Fokko Bos als tooneelschrijver en wiens eersteling «Een Held» Zaterdagavond (27 Jan.) bij het Ned. Tooneel voor het voetlicht kwam?

Evenals de heer De Koo en de heer Heijermans heeft ook deze schrijver reeds het aller-eerste deel van 's levens lente, met inbegrip dus van de Maartsche buien, achter den rug. Dat behoort ook zoo, want een tooneelstuk schrijven eischt meer levenservaring dan een rol spelen, vooral wanneer — zooals de laatste Hollandsche mode schijnt — het tooneelspel niet anders dan didactisch mag zijn 1).

Moeten we nu den heer Fokko Bos voor dezen eersteling dankbaar zijn omdat — zooals de heer Van Hall in «de Gids» schreef — we zoo weinig Hollandsche tooneellitteratuur hebben — en volgend werk beter zal wezen, als de heer Bos zich gesteund mag voelen door de waardeering van het publiek?

Ik geloof: ja, in weerwil van de in mijn oog groote fout, die «Een Held» aankleeft. Ik zal trachten precies te zeggen, welke die groote fout is, van harte hopende, dat andere toeschouwers het met mij oneens mogen zijn.

De «held» is een advocaat, die een kellnerin

1) De eenige, maar dan ook uitnemende dramaturg, die ons land rijk is, de heer Alb. J. J. Seidel, kan zijn werk niet opgevoerd krijgen. Zijn „Gods-gericht" geeft zuivere dramatische kunst.

verdedigt tegen de beschuldiging, haar kind te hebben vermoord. Hij pleit zóó, dat de rechtbank haar onmiddellijk op vrije voeten stelt en de beklagde in haar ontroering den verdediger na zijn pleidooi omhelst. De advocaat, die overtuigd is van haar onschuld, wil de arme vrouw ook verder voorthelpen en — natuurlijk! — haar eventueel ook voor het hof verdedigen, als het O. M. in hooger beroep mocht gaan. De advocaat nu is getrouwd en zijn vrouw wordt jaloersch wegens den ijver van haar man voor zijn (schoone en jonge!) cliënte. Zij eischt van hem de belofte van de — misschien noodige — verdere verdediging af te zien, onder de bedreiging hem anders te zullen verlaten. Tweestrijd van den man tusschen liefde en plicht. De kellnerin heeft gemerkt wat er aan de hand was en komt de vrouw vertellen, dat zij heen zal gaan en den advocaat maar liever niet meer zal zien. De ongelukkige maakt eenigen indruk op de jaloersche, toch blijft zij bij haar besluit, maar toen haar man ook bij zijn besluit blijft en de scheiding kiest, loopt ze hem achterna en de verzoening volgt.

Werd nu de jaloerschheid van de vrouw voorgesteld als een kinderachtige gril, die ieder haar uit het hoofd praat, dan was de heer Bos en règle met het werkelijke leven, maar neen: dat malle vrouwtje moet nog de verstandigste van haar heele omgeving zijn, haar vader (oud-president van de rechtbank n.b.) en haar moeder, haar vriendin en iedereen stoken haar op, allen zeggen, dat de advocaat aan zijn reputatie verplicht is, zijn cliënte in den steek te laten. Tegenover die allen staat de advocaat alleen als vertegenwoordiger van het gezond verstand, dat ten slotte overwint.

Nu zal wel nooit iemand in het echte leven gehoord hebben, dat «de wereld» een advocaat aansprakelijk stelt voor wat de beklagde zou hebben gedaan, zelfs al is de beschuldiging niet zoo belachelijk zwak gemotiveerd als in «Een Held».

Alle personen, die in het stuk voorkomen, de schoonouders, de vrouw, de ex-hospita van de kellnerin, de vriendin en de vriend des huizes, behalve alleen den advocaat zelf en de even optredende kellnerin, praten nu wel den heelen avond over fatsoen en «wat de wereld zegt» en over de noodzakelijkheid van die wereld te ontzien, maar dat alles slaat niet op de gegeven situatie.

«De wereld is nu eenmaal boos», zegt de oud-president der rechtbank met Schoonhovensch aplomb eenige malen. «Juist daarom behoeft men haar niet dommer en boozer voor te stellen dan zij is», zou men den heer Fokko Bos kunnen

antwoorden. Want niemand van die booze wereld zal het in 't hoofd krijgen, van een advocaat die in eerste instantie succes had, te eischen dat hij in hooger beroep niet pleit, omdat zijn cliënte van verdachte zeden is! Dat is sedert de aarde draait nog niet voorgekomen en daarom wordt men ongeduldig, wanneer men den heelen avond hoort vertellen, dat zóó nu «de wereld» is. Voor een conflict moeten er twee partijen zijn, die niet tot elkaar staan als olifant en mug.

Toch overschaduwde die groote fout niet de goede eigenschappen: den tweestrijd van den advocaat b.v., de scène tusschen man en vrouw, waarin zij wederkeerig elkaar trachten over te halen toe te geven, geschreven vol gloed en warmte, al hoort men wat veel ouderwetsche boekentaal.

Het tooneel tusschen den advocaat en zijn vrouw, nadat hij voor 't eerst vernomen had, dat zij hem verlaten wilde, kan men als bate voor de Nederlandsche kunst nemen, al had men de reden tot het besluit wat minder futiel gewenscht.

De heer Fokko Bos als schrijver is een bate voor onze arme dramatische kunst.

* *

Met opgewektheid en groote verdienste werd het werk van den heer Fokko Bos vertolkt door de leden van de Kon. Vereeniging het Nederlandsch Tooneel en het succes, dat de voorstelling voor de stampvolle zaal zeer zeker had, zal ook de auteur gaarne voor een deel aan deze opgewektheid willen toeschrijven.

De heer Clous was de «held», mr. Rettich, de heer Schoonhoven, de oud-president van de rechtbank, mevr. Holtrop, Corrie, de vrouw van den jongen advocaat, mevr. Pauwels, de moeder, die allen gaven wat men van hen gewoon is.

De aandacht trok mevr. Geytenbeek in een bijrol, die van de goedmoedige hospita van de kellnerin, die wegens de tegenwerking van de fatsoenlijke dames («fatsoenlijk» in een modern tooneelstuk beteekent: gemeen, schurkachtig,

fielterig, hondsche, enz. enz.), het meisje niet meer durft te herbergen. Deze rol had niet het zeer groote effect kunnen maken, die zij maakte, zonder de mooie typeering en het fijn bestudeerde spel.

Mevr. Van Ollefen, die juffrouw Lotz (de kellnerin) speelde, had te kampen tegen de kolossale sentimentaliteit, die de rol ontsiert, maar het mooie erin gaf zij mooi.

De leden van de Amst. afdeling van het Ned. Tooneelverbond waren bij de voorstelling, die gevolgd werd door het één-achtige «Klepthe», door het Ned. Tooneel uitgenoodigd, waarvoor «Het Tooneel» dank brengt.

* *

Dat het bovenstaande verslag den vorigen keer moest blijven liggen, is vooral jammer, omdat ik nu maar een klein plaatsje mag voor «de Ster» van Hermann Bahr (vertaling van Fiore della Neve), welk stuk Zaterdag 3 Februari voor het eerst door het Nederlandsch Tooneel gespeeld werd.

Al zou ik een groote ruimte mogen innemen, toch zou zij niet groot genoeg zijn om alles te bevatten, wat ik over deze voorstelling zou willen schrijven.

Schitterend zal deze «Ster» het speelseizoen '99/00 blijven beschijnen.

Bij deze voorstelling was alles vereenigd, wat tot het allerhoogste en alleredelste kunstgenot kon bijdragen.

Daar was een spannende en tevens natuurlijke ontwikkeling van de intrigue, daar was een pakkende en toch logisch noodzakelijke ontknooping, daar was geest, daar was waarheid, daar was kleur, daar was kiesche smaak, daar was degeelijkheid en bovenal was daar een heerlijke dialoog, dezelfde tintelende, warme, nobel-geestige taal, die «het Huiselijk Vrouwtje» van denzelfden schrijver bij de Nederlandsche Tooneelvereeniging (plus het zeer verdienstelijk spel van mevr. Rössing) het overigens niet verklaarbaar succes verschafte.

En aan het spel gaven de beste artisten in dat emplooi hun allerbeste krachten, mevr. Mann-

Bouwmeester in de titelrol (een groot actrice aan het Weener tooneel) en de heer Royaards als een jonge burgerman, die door zijn liefde voor «de Ster» in de voor hem niet geschikte tooneelwereld komt.

In de vaste hoop — moge zij niet beschaamd worden! — dat bij de verschijning van het volgende nummer «de Ster» nog niet uit den tijd moge zijn, stel ik een uitgebreider verslag tot den volgenden keer uit. Met deze paar woorden mag men na een avond als dezen niet volstaan.

Uit de Maasstad.

Mevrouw Faassen—Van Velzen.

Hoe aangenaam mij anders de taak ook is voor «Het Tooneel» te schrijven, doet het mij thans pijn die plicht te vervullen. Maar toch, ik moet een woord aan de nagedachtenis wijden van Mevr. Faassen—Van Velzen. Een woord? . . . och, denkt gij werkelijk in een paar woorden, de droefheid te kunnen vernemen, die ons allen ternederdrukt?

Het is wreed haar te zien ontvallen aan de liefste en innigste betrekkingen, die hare hulp en liefderijke zorg nog zoo dringend noodig hadden en wier geluk zoozeer met het hare samenhang.

Wat hebben allen aan het tooneel veel van haar gehouden; een vriendelijk woord van de lieve vrouw monderde allen op en als er soms in hare omgeving waren, die hulp en troost zochten, ze wisten wel dat mevrouw Faassen altijd een geopend oor en oog voor hen had.

Wie had kunnen vermoeden, dat na het smartelijk verlies van mevrouw Burlage en Cath. Beersmans ons arm tooneel zoo spoedig weer een slag zou treffen; Zij, de derde en laatste van het troepje oudere dames van onzen grooten schouwburg, is haar vriendinnen helaas al te spoedig gevolgd.

Rotterdam, 5 Febr. 1900.

C. A. H.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Vervolg van XXII.

Een nog jonge Dame, die actrice geweest is en als zoodanig alles behalve reden tot klagen gehad heeft over gebrek aan succes, zei mij onlangs: «één van de redenen waarom ik er «zoo blij over ben van het tooneel af te zijn, is «dat ik altijd bang was voor den naderenden «ouderdom». — Ik kon haar geen ongelijk geven. Er zijn maar weinig actrices, die talent genoeg hebben om, als het uit is met het mooie gezichtje of het lieve figuurtje, toch *au premier plan* te blijven, of zelfs maar *au second*.

Wanneer we de tragedie er voor het oogenblik buiten laten, daar die toch zoo weinig wordt gespeeld hier in het land, welke emplooiën blijven er dan over voor de oudere Dames-artiesten? Niet anders dan de *mère noble*, en de *duègne* (*komische Alte*) en *karikatuur-rol* (want die twee hooren tot hetzelfde emplooi).

En als ik nu zoo eens naga welke werkelijk goede *mères nobles* ik in de laatste 25 jaar onder onze tooneelsters heb gezien, dan kom ik tot het aanzienlijke getal van twee en een fractie: Mevr. KLEINE—GARTMAN en CATHA-

RINA BEERSMANS, en in een heel enkele rol, die trouwens niet dan ternauwernood onder dat emplooi te brengen is: Mevr. CHRISTINE STOETZ; en daarmee is het uit; want Mevr. SOPHIE DE VRIES is dadelijk na Mevr. Kleine in de plaats van deze gekomen, heeft dus steeds te kampen gehad tegen de herinneringen die deze had achtergelaten, en is te kort in dit genre van rollen werkzaam geweest om de eigenaardigheden van haar vroeger emplooi geheel af te kunnen leggen.

Onder de nu nog levenden is er op dit oogenblik niemand, die met de hand op het hart zou durven verklaren dat zij de Dames Kleine en Beersmans in dat genre zoo al niet evenaren dan toch tamelijk dicht bij komen kan. Niemand zeg ik, en ik herhaal het; want de eenige die het, wat haar artistieke gaven aangaat, hoogstwaarschijnlijk wél zou kunnen, *denkt* er niet aan nu reeds voor een *oude vrouw* te spelen; daarvoor is haar hart te jong, haar uiterlijk te jong, en haar jaren . . . neen, die eigenlijk niet, maar, . . . «neen heusch», zou Mevr. THEO MANN—BOUWMEESTER zeggen: «ben ik te oud «om Marguerite Gautier te spelen?», en als ik dan antwoordde: «wel neen, Mevrouw, m . . . » dan zou zij, vóór mijn lippen zich hadden geopend om van de *m* tot de *aa* over te gaan, al hebben gezegd: «nu, zie je, dan kan ik toch «waarachtig ook nog niet met een grijze pruik «opkomen, leunend op een stokje!» — Daartegen valt natuurlijk niet te redeneeren, en dus zullen we ons voorloopig moeten *behelpen*, tot tijd en wijle NELLY DE HEER en SOPHIE PAUWELS—VAN BIENE zich genoeg in het emplooi hebben

ingewerkt om iets meer dan middelmatig te leveren.

Veel beter is het gesteld met het andere, veel gemaklijker genre van rollen: de *duègnes* en *karikaturen*, waarbij ook de zoogenaamde *goede moeders* en de *bedraagde dienstmaagden* plegen te worden ingedeeld. Haast bij ieder gezelschap vond men, en vindt men nog, een of meer van zulke *komische Alten*, met de noodige goede eigenschappen, maar natuurlijk de eene beter dan de andere. Onder degenen, die helaas niet meer in staat zijn ons in dergelijke rollen te boeien, nam Mevr. CHRISTINE STOETZ een van de allereerste plaatsen in, en naast haar, — drie jaren lang, 1876/79, zelfs bij hetzelfde gezelschap, Het Nederlandsch Tooneel, — stond Mevr. ALBREGT—ENGELMAN, maar, gelukkig, behoort deze nog onder de levenden; en niet alleen dát: ondanks haar 66 jaar, zij is dit den 17^{en} Januari geworden, speelt zij haast avond aan avond bij Prot en Zoon, in Frascati, en is daar een van de sterren of, beter nog: de ster van het gezelschap, wier optreden extra wordt vermeld en wier opkomen steeds met applaus wordt begroet.

Wilhelmina Engelman, de weduwe van Jan Albregt, doet én haar vader REINIER ENGELMAN én haar moeder MIMI BIA, beiden groote artiesten, geen oneer aan, al heeft zij van de natuur noch een fraaie stem, noch een bevallig uiterlijk gekregen.

De triomftocht van deze vrouw door Nederland, bij haar 50-jarig jubileum is nauwelijks twee jaren oud. Er is toen zooveel over haar geschreven,

Onder bloemen bedolven werd het stoffelijk overschot van Mevrouw Faassen—Van Velzen van de Scheveningsche villa grafwaarts geleid. Een aantal kransen en bloemen van kunstzusters en broeders, tooneelgezelschappen en afdelingen van het Tooneelverbond, bedekten de kist.

De heer Rosier Faassen, steunende op zijne zonen, volgde met enkele kunstenaars, de heeren Jan C. de Vos, Willem van Zuylen en Roelants, directeur van het gezelschap der Vereenigde Tooneelisten.

Toen de lijkstoet op het kerkhof was aangekomen, sloten zich alle leden van het gezelschap der Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten (Directie Le Gras en Haspels) aan. Ook werden opgemerkt de heeren K. F. van Byleveldt, vertegenwoordiger van den raad van beheer van het Ned. Tooneel, Brondgeest en Morrien, namens het Rotterdamsche Tivoli-gezelschap. Bos voor de Rotterd. Schouwburgmaatschappij en Havelaar voor de Rotterdamsche afdeling van het Ned. Tooneelverbond.

De heer Jan C. de Vos hield een treffende toespraak; hij schetste den ijver, de nauwgezetheid en het talent, waarmede de overledene haar taak had vervuld, en die eene trouwe echtgenootte en liefhebbende moeder is geweest. Tragisch was haar einde, nu zij haar zieken man ging verplegen, tot wien hij roerende troostwoorden sprak.

De heer Morrien legde namens de Vereenigde Tooneelisten, nog een krans neder.

De broeder van den heer Faassen dankte de aanwezigen, wyl aandoening den heer Rosier Faassen belette te spreken.

«Ze slikken alles».

In de vale velden der nationale tooneelliteratuur waarde 'n monster rond.

Vreemd hoekten z'n vormen, en 't kronkelde op, van verre gezien, als levende schrik en ontzetting.

Maar als je er dichterbij kwam, en je was

dat het bijkans overdaad is daaraan nog iets toe te voegen. En toch kan ik de verzoeking niet weerstaan mij weer voor den geest te halen een en andere rol, waarin zij mij voorkwam bizonder uit te munten.

Daargelaten ettelijke jongere partijen, — zij speelde namelijk tot ongeveer 1870 de *soubrettes*¹⁾, — heb ik haar voor het eerst in haar *fort* gezien als de *Weduwe Seefeld* in *De rustverstoorster*. Ik kan mij niet voorstellen dat het mogelijk zou zijn die rol beter te spelen dan zij het heeft gedaan. Alleen al dat eerste opkomen was goud waard; zij kwam haar dochter bezoeken, en zag schijnbaar alleen uit naar deze, maar toch merkte de toeschouwer dat, onder haar «dag, kind!», haar blik het heele tooneel, d.w.z. de omgeving van haar dochter, opnam en . . . afkeurde. O, die *mimiek* van Mevr. Albregt is onbeschrijflijk en eenig; dáármee doet zij het hem; dáárdoor is zij onweerstaanbaar komisch. Want hoe zou het anders komen dat zij op haar leeftijd en met haar lang niet jeugdig uiterlijk nog zooveel succes kan hebben als *Angélique Pinglet*, in *Het Spookhotel* van *Feydeau*, een rol die bij Het Nederlandsch Tooneel door CHRISTINE POOLMAN werd vervuld? Het is waar, zij speelde de rol veel bitser dan deze, misschien wel bitser dan de auteur zelf zich de persoon heeft gedacht, maar, eenmaal die opvatting aangenomen, was

¹⁾ Een van haar kinderen, JOHANNA, die getrouwd is met den *basse-chantante* HENRI DONS, is ook een poos in het emplooi van *soubrette* opgetreden, maar heeft nu al sinds ettelijke jaren het tooneel vaarwel gezegd.

over je eersten angst heen, bleek het heusch nog al 'n goedig diertje te zijn. 't Kon aardige kunstjes, was zelfs lid van het Tooneelverbond en had 'n behoorlijk rokpak voor feestelijke gelegenheden, wat zeldzaam is in dit holle land. Kortom, je zou haast gezegd hebben dat het 'n mensch was.

De massa bleek dan ook al heel gauw niet meer bevreesd voor dezen draak; ze amuseerde zich met hem, uren, dagen, maanden, jaren, met z'n geparodieer, z'n joelend gerochel en z'n logge pluggedansen.

Andere dieren aapten hem na in de vale velden, hardnekkig, zonder gevolg. Dat was de opperste wijding van z'n drakerigheid.

Toen kwam het ijselijke.

Ze hadden hem wel eens aan 'n dor blaadje zien vreten, maar plotseling was z'n ware aard aan den dag gekomen. Het beest had tien jaar lang geveinsd, en nu kwam het uit dat 't hem om menschenbloed was te doen. Het bleek namelijk dat ie 'n heel tooneelgezelschap had ingeslikt! Zoo een gulzigheid werkte verbitterend.

Daar heesch 'n mobiel cavalier zich in 't zaal, sporend z'n steigerenden klepper, dan vooruit galoppeerend, wapprend het lokkige haar in den wind, dood-dreigend met puntigen priem als 'n lancier van 't vijfde. . .

St. George ging den draak bestrijden!

Lezer, die ridder is de hr. Moresco, de draak ben ik.

Maar nu moet u niet denken dat ik zoo'n gewoon draakje ben. Wel zijn m'n schubben van bordpapier, m'n nek en m'n borst van gaas, maar, in tegenstelling met de in den handel voorkomende draaksoorten, behoor ik tot de gevoelige salamanders.

Maar dat kan je nou van buiten heelemaal niet aan me zien, hè?

'n Gewone draak voelt 't niet wanneer ie wordt opgeprikt als 'n kapelletje, maar stel u nu voor *mijn* lijden als gevoelige salamander. Daarom wensch ik te breken met alle traditie en 't mon-

het kostelijk; want *af*, in alle opzichten *af* is elke rol die Mevr. Albregt speelt.

Ik moet er altijd om lachen als ik onze tooneelcritici voor den zooveelsten keer betrap op de geijkte woorden: «Meneer A. of Mevr. B. maakte van de «rol wat er van te maken is». — Zoo'n criticus! Niets van de rol, misschien wel niets van het heele stuk kennende vóór dien avond, heeft hij toch met zijn gewoon of liever buitengewoon *flair* dadelijk gevoeld dat er niets meer in zat dan hem door de(n) artiest werd voorgezet. Natuurlijk *hij* weet het; hij heeft immers meermalen op een bruiloft of in een liefhebberij-gezelschap komedie gespeeld; toen heeft hij duidelijk getoond de kunst te verstaan van **alles uit een rol te halen wat er in zit**; en die eigenschap blijft hem bij, zijn heele leven door; hij hoeft den artiest in kwestie maar te zien opkomen, en al weet hij, de criticus, niet anders van de rol dan hoe de persoon in het stuk heet, en misschien van wie hij een familielid moet voorstellen zoo, toch is het hem dadelijk klaar als de dag welke fijne trekjes er in de rol zijn aan te brengen. En douter serait un crime!

Nu, als die kunstbeoordeelaars Mevr. Albregt zien optreden, kunnen ze heel gerust hun geliefkoosde formule bezigen; *zij* haalt er zeker uit wat er in zit, ten minste voor zoover dat overeen te brengen is met haar geheele wijze van spelen. En die wijze van spelen is volkomen en volkomen in overeenstemming met haar persoonlijke hoedanigheden en gaven; want zij bezit een mate van zelfkennis zooals weinig andere artiesten, en daardoor is in wat zij geeft nooit een dissonant,

ster te doen zegevieren over Sjorseman — zoo noemen wij draken heel oneerbiedig St. Joris.

Ik kan krabben, bijten, vonken schieten en vuur spugen. Maar daar 'n welopgevoede draak nooit direkt begint met vuur spugen, bepaal ik mij alleen maar tot wat kratsen met m'n rechterklauw.

O, ja, dit had ik nog vergeten: handschoenen voor draken waren niet voorradig bij Coucke, anders had ik niet gezondigd tegen de etikette, en zou ik in 'n deftig Arena als dit, m'n tegenstander niet met 'n ongeganteerden poot durven aanhalen.

Ik kom, Sjorseman!

In 't vorig no. heeft de heer M. Moresco de lezers van dit blad bericht gegeven over Amsterdamsche tooneeltoestanden en, overgaande van den berichtenden in den beschouwenden en aanklagenden vorm, gevolgtrekkingen gemaakt waartegen ik wil opkomen.

't Geldt 'n min gunstigen toestand der ijverige artiesten en non-valeurs van 't Grand Théâtre, waarvoor hij mij aansprakelijk stelt.

Ik vind 't attent dat de hr. Moresco aan mij heeft gedacht, en daardoor als van zelf er toe is gekomen, in 'n zoo belangrijk orgaan als «Het Tooneel» mijn werk uit 'n retrospectief-philosofisch-philantropisch standpunt te bezien, 'n eer die me met erkentelijkheid vervult, maar noopt tot antwoorden.

Zekere spreekwijze wil dat men de kat niet altijd melk geeft als ie mauwt. 'k Zou me ook niet verroerd hebben, als ik 't niet had gehoord in ons heiligdom, waar wij alleen overtuigden binnenlaten.

Ik ben 'n warm Tooneelverbonder; de hr. Moresco is 'n overtuigde. En daarom wil ik graag aannemen dat hij zich 'n juist beeld vormt van onze tooneeltoestanden, vooral om en bij revue's, maar dan moet mij toch de opmerking van 't hart, dat hij ons dat beeld al buitengewoon onduidelijk heeft geschetst.

ook al takelt zij zich vaak allerzonderlingst toe, en al zou men van verscheiden van de door haar gespeelde rollen te recht kunnen beweren dat zij liever hadden moeten worden vervuld door een actrice, met andere eigenschappen dan zij.

Een zeer bizonder genot was het Mevr. Albregt in een stuk te zien spelen samen met haar man; en dat is vaak genoeg gebeurd, want negen-en-twintig jaar lang hebben zij daartoe gelegenheid gehad: eerst waren zij beiden geëngageerd aan het gezelschap van haar stiefvader J. E. de Vries, in Amsterdam en Rotterdam, toen aan dat van Albregt en Van Ollffen, daarna aan Het Nederlandsch Tooneel. Ik kan mij zoo goed voorstellen hoe die twee conscientieuze artiesten, die als man en vrouw zoo zielsveel van elkaar hielden, in hun gezellig thuis met elkaar hun rollen bespraken en bestudeerden; en het is best te begrijpen dat zij er geweldig tegen opzag na den dood van haar man weer op te treden in dezelfde stukken waarin hij haar partner was geweest.

In de drie jaren, van 1876 tot 1879, waarin beiden aan Het Nederlandsch Tooneel verbonden waren, heeft Mevr. Albregt natuurlijk de noodige nieuwe rollen te spelen gekregen. De twee merkwaardigste daarvan waren *De Markiezin de Rio Zarès*, in *Dora* van *Sardou*, en *Mevrouw Cotteret*, in *Dames en Heeren van Pont-Arcy* van denzelfden schrijver. Beide rollen heb ik naderhand ook van Mevr. STOETZ gezien, en natuurlijk ben ik aan het vergelijken gegaan. Wilde ik billijk zijn, dan moest ik, hoe zeer ook

Er zijn tekenaars die onbewust al hun figuren naar één model omlijnen, met te lange neuzen, met te korte beenen, naar 'n gehaat of bemind type. En waar de hr. Moresco nu rondvorscht, gronden zoekt voor verval, aanleiding tot treurige toestanden in 't Grand Théâtre, overal ziet hij mij, ziet hij 't *mij* toegedicht beginsel, dat gevleugeld woord: «Ze slikken alles, de costumes moeten het doen!»

Hoor 'es even! Dat de hr. Moresco 'n directie met haar bagage van duizend concrete en abstracte invloeden achter mijn rug meent te kunnen verstoppen, geeft wel 'n hoog idee van m'n omvang, m'n dekkende kracht — of m'n luister, zoo men wil — maar vraagt 'n te groot offer van mijn door hemzelf gewraakte bescheidenheid.

De Amsterdamsche correspondent wil mij de rol van marqué in handen smokkelen? Top, maar vooraf bewijze hij dan:

1°. dat auteurs en niet directies aansprakelijk zijn voor de exploitatie van 'n tooneelzaak;

2°. dat 't *plan de campagne* van de directie van 't Grand Théâtre werd in de war gestuurd door 't vertoonen van mijn revue;

3°. dat ik ooit iemand iets heb opgedrongen;

4°. dat de artiesten van 't Grand Théâtre elders plaatsen naar hun zin konden vinden voor 't seizoen 1899—1900;

5°. dat 't tooneel 'n liefdadigheidsinstelling is voor non-valeurs;

6°. (met cijfers) dat men normaal, zelfs te Parijs, van 'n revue ooit meer mag verwachten dan 50 voorstellingen. («De Nieuwe Prikkel» ging 58 maal).

Zoolang dit alles niet bewezen is, acht ik 's hrn. Moresco's verdachtmaking, op z'n zachtst genomen, misplaatst.

Maar de hr. Moresco is gedachtenlezer. Volgens hem, ging ik maar altijd uit van 't idee: «Ze slikken alles, de costumes moeten het doen.» Uit die onderstelling blijkt wel dat de hr. Moresco de angsten van 'n auteur bij 'n première niet kent. En dáárom onderschat hij het publiek, zooals

trouwens bijna alle leden van de corporatie, waartoe hij behoort. Ze hebben dat in hun critieken meermalen duidelijk gezegd.

't Publiek slikt alles? Neen, en duizendmaal neen. 't Slikt moeielijk, zeer moeielijk, en daarom liefst dingetjes die 't graag lust, die makkelijk verteerbaar zijn. En eer je beproefd hebt of ze 't lusten, kun je er absoluut niets van zeggen. Wist u 't niet? Informeer dan eens bij *Cyrano* en bij *Coriolanus*, of vraag 't aan 't *Weuwetje* en *De Pop*. Ze zullen u volledig inlichten.

En stel je nu voor 'n auteur die met opzet slordig zou werken, wetend met hoe grillig 'n consument hij te doen heeft. Toch, zoo denkt de hr. Moresco dat ik besta.

Ik had hem meer menschenkennis toegeschreven.

Maar de costumes, wacht es even, *die* moeten het doen! Och, arme, dat handjevol pakjes, gesneden met Helmhoutsche chic, *ausgestattet* met Baruchsche garneering, zou dat de Amsterdamsche middenstand trekken, de menschen die Parijs, Berlijn, Londen bezoeken? Als dat waar is, moet 't Panopticum goud verdienen.

Maar, of liever helaas, er *zijn* «costumes» noodig, voor iedere tooneelvoorstelling bijna, en 'n auteur die verzuimde aan dit détail de noodige aandacht te wijden, zou blijk geven van weinig respect voor z'n werk. Er is bovendien aan 't tooneel heel wat, dat je liefst bedekt, vooral in stukken waar de *lime-light-man* meedoet en bij gezelschappen waar 't zgn. «modern» niet den hoogsten graad van volkomenheid bereikt, waar aan de «bonne faiseuse» nooit kan worden gedacht, aan Hollenkamp 'n enkele maal. Onder dergelijke omstandigheden zijn de «costumes» dus niet 'n hoofdfactor van 't werk, maar 'n noodzakelijk kwaad.

Ik had den hr. Moresco meer kijk op tooneeltoestanden toegeschreven.

Verder. Ik citeer:

„Lang heeft men zich dat laten welgevalen, maar elke nieuwe revue werd flauwer en maller, al minder en minder

de twee talentvolle actrices getracht hadden op te gaan in de persoon die zij uitbeeldden, toch rekening houden met beider geprononceerd uiterlijk; en voor de schijnheilige kwaadspreekster *Mevrouw Cotteret*, de quasi-deftig geworden ex-danseuse uit Parijs, aan wie het gelukt was haar veel bewogen leven geheim te houden voor de eerbare burgers van het provincie-stadje, maar die aan het slot van het stuk door een vroegeren aanbieder herkend wordt als de veel geminde *Petit Tourniquet*, had Mevr. Albregt met haar hoekige scherpheid veel vóór boven Mevr. Stoetz; want de eerste behoefde alleen te verbergen wat haar van nature eigen was, terwijl Mevr. Stoetz op haar goed-rond uiterlijk eerst een laag doortraptheid moest aanbrenge, en die daarna weer bedekken met een vernis van schijnvroomheid. Het werk dat Mevr. Stoetz leverde was daarom wellicht kunstiger, maar Mevr. Albregt kwam dichter bij wat ik mij van de rol voorstelde. Wie beide Dames in die rol hebben gezien hoef ik maar even te herinneren aan *het kloppen op het kerkboek*, het sein waardoor Mevr. Cotteret haar twee onnoozele duifjes van dochters waarschuwt dat het gesprek loopt over iets wat zij niet mogen hooren.

Eenigszins anders was de verhouding bij *De Markiezin de Rio Zarès*. Ook daar had Mevr. Albregt haar uiterlijk vóór en voldeed daardoor beter, althans in de eerste tooneelen; Mevr. Stoetz had niets van een *Spaansche*; maar later, in de meer pathetische scènes, met name aan het slot van het 1e bedrijf en het begin van het 4e, won Mevr. Stoetz het, door haar veelzijdigheid;

want Mevr. Albregt kan zoo noodig, ook *gevoelig* zijn, dat heeft zij in menige oude-meiden-rol getoond, en in *Ouwe Sientje* en in *Grootmoedertje*, maar als zij vlak te voren excentriek is geweest, — en dat mag zij zijn als *De Markiezin de Rio Zarès*, — dan lijkt het of het plotseling te voorschijn tredende gevoel niet zoo van harte gemeend is, als bij Mevr. Stoetz, voor wie de overgang niet zoo kras was. — De slotwoorden van de rol, als er gezinspeeld wordt op een toekomstig kleinkind: «En als het een jongen «is... moet hij Alvar heeten» (namelijk naar haar overleden man), zeiden beide Dames geheel verschillend en toch superieur-komisch; ik weet niet wie het beter deed.

Met een enkel woord wil ik hier even releveeren, dat onder de verschillende Fransche actrices, die ik *De Markiezin de Rio Zarès* heb zien voorstellen, vooral Mme. DU BOSQ bij het gezelschap van A. Leclère (1877/78 in het Grand-Théâtre) mij bijzonder heeft getroffen. Zij was op en top de tot armoede vervallen Spaansche generaalsweduwe, die alles aangrijpt om haar stand op te houden; wel miste Mme. Du Bosq én de bij-de-handheid van Mevr. Albregt én het gevoel van Mevr. Stoetz, — beide eigenschappen zeer op hun plaats in deze rol, — maar haar creatie, als geheel, voldeed mij meer dan die van haar Hollandsche kunstzusters; misschien echter is dit voor een deel toe te schrijven aan dat ik het stuk toen in de oorspronkelijke taal hoorde.

In 1879, toen ALBREGT, VAN OLLEFEN, MOOR en VELTMAN zich met de hunnen af-

gaf men zich de moeite eenig verband, eenigen zin, eenige kunst te brengen in de kleurenmengeling der costumes en de meestal oude melodien.»

Hier heeft iets aardigs plaats en laat de hr. Moresco zich door z'n onderwerp zoo meeslepen dat hij, zelf optredend als revue-schrijver «men» 'n *doublure* laat vervullen. Eerst krijgt «men» 't pakje aan van 't publiek, daarna, in denzelfden volzin, moet «men» in 't costume van den auteur. Maar die costumeverwisseling is te snel; geloof me, collega, de lezer wordt totaal in de war gebracht. Hier doen 't nu eens werkelijk de costumes, in kunstig verband van zinrijke kleurenmengeling.

Ik had den hr. Moresco minder idee van decoratieve kunst toegeschreven. Meer van muziek.

Want zijn muzikale eischen zouden, geloof ik, zelfs 'n Humperdinck bang doen deinzen. En die is niet voor 'n kleintje vervaard! 't *Verband* in de melodieën, de *zin* in de melodieën, met de *kunst* aangevuld, als *fâcheux troisième!* «Schei uit,» hoor ik Engelbert smeeken, «eisch dat van menschen niet, maar dwing er goden toe!»

Verlang nieuwe wijzen, 't kwijnend kus-gesip der *Belle of New-York*, vraag 't luchtig belgerinkel van de *Runaway Girl*, misschien sus ik u dan met de gierende «Ohé's» van de *French Maid!* En noem dat alles gerust oud, antiek als 't sistrum, toch blijf ik dat éene, éene mooie lied uit «Schlamas! mit Lokschen», ter snede verwerkt, eeuwige jong-jolig vinden!

De hr. Moresco deed wél z'n muziekbibliotheek wat uit te breiden.

'n Ieder merkt 't: geen zwavelwaterstof! Ik heb nog geen vuur gespuugd, maar geaaid.

Toch heeft 'n draak de goeie gewoonte om menschen die verdacht maken, bij 't afscheid 'n *final pummeling* te geven met z'n goed gemachineerden staart (in dit edele deel zitten bij 'n draak de lachspieren).

Dus: flits, flats! Adio, Sjorseman!

A. REYDING.

scheiden van Het Nederlandsch Tooneel, zwoeren alle leden van den Raad van Beheer *én voor zich zelf én voor hun opvolgers* een duren eed **nooit ofte nimmer weder een van die afvalligen te zullen engageeren**. Zij hebben zeker menigmaal berouw gehad over dien eed, en onder anderen ongetwijfeld als zij bedachten hoeveel voordeel zij hadden kunnen hebben van het weder in genade aannemen van Mevr. Albregt. Ook voor haar is het zeer te betreuren dat dat nooit is geschied; nadat namelijk in 1882 het gezelschap van Van Ollefen, Moor en Veltman ontbonden is, heeft zij eerst een jaar bij Van Zuylen in Rotterdam en toen twaalf jaar bij Van Lier in Amsterdam gespeeld, en uit die periode herinner ik mij haar vermakelijke *Mrs. Finiwin*, de schoonmoeder van *Quilp* (VELTMAN), in *Nelly*; maar sedert 1894 heeft zij bij Prot en Zoon, in Frascati, geen positie harer waardig. Met één herinnering kan zij zich troosten, namelijk dat zij ook onder de directie van haar eigen man wel rollen moest spelen die beneden kritiek waren, o. a. in 1875 *Margaret Butterfly* in *De reis om de wereld in 80 dagen*; deze heele rol was in het stuk gebracht om één scène, die waarin de Indianen, bij het overrompelen van een trein, Margaret willen scalpeeren en haar pruik haar daarvoor bewaart. — Het publiek juichte toen natuurlijk, en ik dacht om Multatuli.

Amsterdam, Januari 1900.

(Wordt vervolgd.)

BIJVOEGSEL behoorende bij „HET TOONEEL”.

ZATERDAG 10 FEBRUARI 1900.

Negen-en-twintigste Jaargang. No. 15 en 16.

STATUTEN-WIJZIGING.

Op den voorgrond zij gesteld, dat het geenszins de bedoeling van het hoofdbestuur is geweest een geheel nieuw reglement samen te stellen. Nu alleen het toevallig verstrijken van den termijn, bedoeld in art. 21 der Statuten en niet een algemeen gevoelde behoefte aan reglementsverandering aanleiding tot de ontworpen herziening heeft gegeven, meent het hoofdbestuur zijne taak te moeten beperken tot het aanbrengen van zoodanige wijzigingen en aanvullingen als noodig zijn om in reeds gebleken leemten te voorzien. Daarbij heeft het de gelegenheid aangegrepen om ten aanzien van sommige punten, die bepaaldelijk *gebrekkig* geregeld waren, eene verbetering voor te stellen.

CONCEPT-STATUTEN.

ART. 1.

Art. 1 oud.

ART. 2.

Art. 2 oud.

ART. 3.

De leden van het verbond worden verdeeld in:

- a. gewone leden;
- b. donateurs (donatrices) en
- c. ereleden.

ART. 4.

Men wordt gewoon lid of donateur door enkele aanmelding bij het bestuur eener afdeeling, behoudens het in art. 9 bepaalde omtrent de algemeene leden.

Ereleden worden uit hoofde hunner bijzondere verdiensten voor het verbond door de algemeene vergadering benoemd.

ART. 5.

Het lidmaatschap wordt verloren door schriftelijke opzegging vóór 1 Augustus en door schrapping wegens wanbetaling.

ART. 6.

De gewone leden betalen eene jaarlijksche bijdrage van vijf gulden (10 franken). Om donateur of donatrice te worden, moet men óf een gift van tenminste honderd gulden (200 franken) in eens, óf eene jaarlijksche bijdrage van tenminste tien gulden (20 franken) ter beschikking van het verbond stellen.

ART. 7.

Giften worden geheel gestort in de algemeene kas, berustende bij het hoofdbestuur. Van de jaarlijksche bijdragen zoowel van de gewone leden als van de donateurs (donatrices), die deel uitmaken van eene afdeeling, worden, behoudens de uitzonderingen in Artt. 9 en 10 vermeld, vóór 1° Januari drie vijfdén gestort in de algemeene kas en twee vijfdén in de kas der afdeeling.

De jaarlijksche bijdragen of giften der algemeene leden vloeien geheel in de algemeene kas.

ART. 8.

In iedere gemeente kan slechts ééne afdeeling van het verbond worden opgericht. Er zijn . . . (enz. art. 6 oud).

ART. 9.

Art. 7 oud.

ART. 10.

De afdeelingen geven, zoodra zij zich gevormd hebben, daarvan kennis aan het hoofdbestuur en behoeven het eerste jaar van haar bestaan slechts een vijfde van de jaarlijksche bijdragen te storten.

De huishoudelijke reglementen der afdeelingen behoeven, om van kracht te zijn, de goedkeuring van het hoofdbestuur; die goedkeuring wordt alleen onthouden op grond van strijd met de algemeene statuten. Weigert het hoofdbestuur het reglement eener afdeeling te bekrachtigen, dan staat van die beslissing beroep op de algemeene vergadering open.

ART. 11.

Leden van het verbond, wonende in een gemeente, waar een afdeeling is gevestigd, maken deel uit van die afdeeling.

- Alinea 2 = art. 9 oud, al. 1.
- Alinea 3 = art. 9 oud, al. 3.

ART. 12.

Op de jaarlijksche algemeene vergadering, die in Mei gehouden wordt in eene der gemeenten, waar eene afdeeling is gevestigd, wordt de algemeene begroting voor het volgende maatschappelijke jaar vastgesteld en het verslag van den algemeen secretaris, loopende van

TOELICHTING.

AD ART. 3.

In de Statuten werd geen gewag gemaakt van ereleden, hoewel deze zoo goed als de andere leden deel uitmaken van het verbond.

AD ART. 4 en 5.

In de Statuten behoort te worden bepaald, op welke wijze het lidmaatschap verkregen en verloren wordt.

AD ART. 7.

De tweede alinea van art. 9 oud schijnt hier beter op hare plaats.

AD ART. 10.

De strijd tusschen de algemeene Statuten en het Haagsche huishoudelijk reglement levert commentaar genoeg voor de voorgestelde wijziging.

Het hoofdbestuur was van oordeel, dat de afdeelingen vrij moeten blijven in haar inwendige organisatie en in dit opzicht niet afhankelijk behooren te zijn van het hoofdbestuur; vandaar de bepaling dat alleen strijd met de Statuten het hoofdbestuur vrijheid geeft de verlangde goedkeuring te onthouden.

AD ART. 12.

De wijziging van de data in dit artikel genoemd wordt voorgesteld omdat de voorgestelde in de practijk geschikter zijn gebleken.

1 April des vorigen jaars tot 31 Maart uitgebracht. Over hetzelfde tijdsbestek strekken zich de verslagen uit, die de afdeelingen aan het hoofdbestuur hebben in te zenden voor of op 1 April.

ART. 13.

Buitengewone algemeene vergaderingen kunnen door het hoofdbestuur worden belegd.

Het is verplicht zulk een vergadering bijeen te roepen binnen den tijd van één maand, nadat een verzoek daartoe is ingekomen van één afdeeling, die ten minste 150 leden telt of van twee afdeelingen met geringer ledental.

ART. 14.

Voorstellen kunnen slechts op eene algemeene vergadering in behandeling worden genomen, als zij in den beschrijvingsbrief aan de orde zijn gesteld.

Op den beschrijvingsbrief worden alleen voorstellen gebracht, uitgaande van het hoofdbestuur of vóór 1 April bij het hoofdbestuur ingediend door eene afdeeling. Deze laatste is daartoe slechts bevoegd, als tot het indienen van het voorstel is besloten op eene afdeelvingsvergadering, minstens 4 maal 24 uur vóór den dag der bijeenkomst saamgeroepen bij schriftelijke convocatie met vermelding van het te behandelen onderwerp.

Niettemin kunnen ter algemeene vergadering voorstellen, niet op den beschrijvingsbrief voorkomend, door het hoofdbestuur en door afgevaardigden van afdeelingen (ook zonder voorafgaand afdeelvingsbesluit) worden ingediend en behandeld, indien de vergadering daartoe met tweederden der stemmen machtiging verleent.

ART. 15.

Op de algemeene vergadering heeft de stemming afdeelvingswijze plaats. Iedere afdeeling brengt, in verhouding tot het getal harer leden volgens daarvan aan het hoofdbestuur verstrekte opgave, één of meer stemmen uit, naar den volgenden maatstaf:

Van 20 leden of minder 1 stem			
»	21 tot 40 leden	2 stemmen	
»	41 » 60	» 3	»
»	61 » 80	» 4	»
»	81 » 100	» 5	»
»	101 » 120	» 6	»
»	121 » 140	» 7	»
»	141 » 160	» 8	»
»	161 » 180	» 9	»
	meer dan 180	» 10	»

ART. 16.

Wanneer bij eene stemming over zaken, welke altijd mondeling geschiedt, de stemmen staken, wordt het voorstel geacht verworpen te zijn. Indien evenwel het hoofdbestuur praeadvies heeft uitgebracht, is dit bij staking van stemmen beslissend.

ART. 17.

Stemmingen over personen geschieden met gesloten briefjes.

Geen benoeming kan geschieden dan bij volstreckte meerderheid der van waarde verklaarde stemmen.

Is bij eerste stemming geen volstreckte meerderheid verkregen, dan heeft eene herstemming plaats tusschen de twee personen die de meeste stemmen op zich hebben vereenigd en is hij gekozen, die bij de herstemming het grootste aantal stemmen heeft verkregen.

Indien bij stemming over personen de stemmen staken, beslist het lot.

ART. 18.

Art. 12 oud.

ART. 19.

Art. 13 oud, met deze wijziging dat aldus gelezen wordt:

Het hoofdbestuur bestaat uit 9 leden. Het wordt door de algemeene vergadering, enz.

ART. 20.

Art. 14 oud, met deze wijziging dat vóór 1° October gelezen wordt 1° Januari.

ART. 21.

De Tooneelschool wordt bestuurd door een commissie van beheer en toezicht, waarin zitting hebben vier leden van het hoofdbestuur, door dat college zelf aangewezen, twee leden van het hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, twee leden van het comité van dames-patronessen en drie leden door de algemeene vergadering te kiezen.

Deze laatsten worden benoemd voor den tijd van drie jaren. Jaarlijks

AD ART. 13.

Het scheen noodig vast te stellen op welke wijze buitengewone algemeene vergaderingen samen komen. Ontstaat in onzen betrekkelijk kleinen kring een conflict tusschen het hoofdbestuur en ééne der groote afdeelingen, dan behoort deze laatste het recht te hebben aan een algemeene vergadering in het geschil uitspraak te vragen.

Voor de kleinere afdeelingen samenwerking van twee harer te vorderen schijnt niet onbillijk.

AD ART. 14.

Duidelijk behoort te worden geformuleerd, dat voorstellen op de algemeene vergaderingen te behandelen, niet moeten uitgaan van de besturen der afdeelingen maar van de afdeelingen zelven. Het voorschrift aangaande de wijze, waarop de bevoegdheid tot het indienen van een voorstel wordt erlangd, heeft ten doel den leden der afdeelingen den invloed op den gang van zaken toe te kennen, die hun alleen toekomt. De mogelijkheid om dispensatie van het voorschrift te verlenen, moest open blijven. Werd aan afgevaardigden eener afdeeling het recht ontzegd om onder welke omstandigheden ook, ter vergadering een voorstel te doen zonder daartoe door een afdeelvingsbesluit te zijn gerechtigd, de meeste vergaderingen zouden tot onvruchtbaarheid zijn gedoemd.

AD ART. 15.

De gewijzigde redactie strekt alleen om op reeds vroeger gerezen vragen een duidelijk en afdoend antwoord te geven.

AD ART. 16.

Over de meeste zaken, die ter algemeene vergadering aan de orde komen, wordt aan het hoofdbestuur zijn meening gevraagd. Geeft het die, dan is het wenschelijk dat het hoofdbestuur, dat met de uitvoering van besluiten belast is, een beslissende stem hebbe ingeval de stemmen staken, beter althans dan dat van de formulering van een voorstel afhangt of in dezen of genen zin besloten wordt.

Het kan echter voorkomen, dat het hoofdbestuur geen praeadvies kan of wil geven; voor dat geval schiet niet anders over dan de gewone bepaling op te nemen, dat het voorstel geacht wordt te zijn verworpen.

AD ART. 17.

De bijvoeging beoogt alleen een onvolledige regeling aan te vullen.

AD ART. 19.

Het voorschrift, dat, behalve de secretaris nog drie leden van het hoofdbestuur te Amsterdam moeten zijn gevestigd, behoort te vervallen. Acht men het wenschelijk, dat verschillende hoofdbestuurders te Amsterdam wonen, dan kan bij de keuze daarop worden gelet; een imperatief voorschrift heeft geen zin en beperkt onnoodig de keuze bij de benoeming.

Ook art. 21 oud (27 nieuw) is geen bezwaar; het verbond kan zeer goed zijn zetel hebben te Amsterdam, al is geen der hoofdbestuurders daar gevestigd.

AD ART. 20.

In de practijk is gebleken dat de termijn in het oude artikel te kort was gesteld.

AD ART. 21.

Met het oog op het herhaald ontbreken van vele leden op vergaderingen, waar dikwijls slechts één maar toch niet onbelangrijk besluit wordt genomen (met name omtrent het toelaten van aspiranten), schijnt het gewenscht de commissie met twee leden aan te vullen.

treedt een hunner volgens rooster af; zij zijn dadelijk herkiesbaar.
Het verbond vergoedt reis- en verblijfkosten aan de leden der commissie van beheer en toezicht, die zich in zijn belang op reis begeven.

ART. 22.

Art. 16 oud.

ART. 23.

Art. 17 oud, met deze toevoeging:
De gedelegéerden der afdeelingen hebben in de vergaderingen der commissie een adviseerende stem.

ART. 24.

Art. 18 oud, met deze wijzigingen dat de eerste zin aldus gelezen wordt:
Het verbond geeft een tijdschrift uit, dat de leden kosteloos ontvangen.

ART. 25.

Art. 19 oud.

ART. 26.

Art. 20 oud met dien verstande dat de laatste zinsnede aldus gelezen wordt: voordat de koninklijke goedkeuring, indien deze dan nog noodig is, daarop is verkregen.

ART. 27.

Art. 21 oud, met deze wijziging, dat in den eersten regel gelezen wordt: Het verbond, zijn . . . enz. en deze toevoeging:

Bij het verstrijken van genoemd tijdvak wordt het verbond opnieuw aangegaan voor den tijd van negen en twintig jaren en elf maanden.

AD ART. 23.

Het scheen wenschelijk de bevoegdheid van de gedelegeerden der afdeelingen te omschrijven.

AD ART. 27.

De wet van 1855 op het recht van vereeniging en vergadering kent geen verlenging van den duur der vereenigingen. Gemeenlijk wordt daarin voorzien door kort voor het verstrijken van den termijn aan het artikel van de Statuten waarin de duur is aangegeven is, een nieuw lid toe te voegen, als door het hoofdbestuur is ontworpen.

Het Turksche Tooneel in onze dagen,

VRIJ NAAR
ADOLPHE THALASSO.

(Vervolg.)

Het moderne tooneel kon eerst in Turkije ontstaan, toen de firman van 3 Nov. 1839 verscheidene vrijheden gaf (*tanzimat*). De leden der Europeesche kolonies lieten in hunne huizen komedie spelen en aanzienlijke Turken kwamen met groot genoegen kijken en luisteren. Toen het bleek hoezeer het Europeesche repertoire in den smaak viel, liet de Venetiaan Giustiniani een groot theater bouwen, midden in Péra. Het was er een zonder balcon en zonder galerijen, in Italiaanschen stijl, met zes verdiepingen van zes-en-twintig loges, elk met acht plaatsen. Andere ondernemers volgden het voorbeeld van Giustiniani, die veel succes had met zijn *Théâtre français*, ook wel genaamd «*Palais de Cristal*», naar de prachtige vestibule. Nahum-effendi stichtte een opera, waarvoor de sultan schatten toonde over te hebben. Beroemde Europeesche zangers lieten er zich hooren. De sultan had ook een tooneelzaal in zijn paleis, waar de troepen der groote publieke theaters optraden. In stilte hadden jonge Turken, geprikkeld doordat altijd maar *frenck* (Europeesche) stukken werden opgevoerd, zelf een stuk gemaakt en ingestudeerd, dat ten paleize vertoond werd. Toen ging den Turken een licht op. Een nieuwe bron van genot ontstond nu door toedoen van Armeniërs. Maar slechts in particuliere woningen konden de Turksche tooneelstukken worden vertoond. Wel kocht men een paardenspel, dat in theater werd veranderd, maar men kon toch geen vrouwen laten optreden. Toen werd een Armeniër directeur gemaakt. Hij heette Agop-effendi. Hij vormde een goed gezelschap, bestaande uit Armenische heeren en dames. Maar speelbare stukken waren er minder spoedig. Die brachten *Ekrem-bey* en *Aaly-bey*. Eerstgenoemde schreef *A fife Angelik* (de kuische Angeliça), de geschiedenis van een turksch meisje, dat haar liefde en haar leven aan haar kuisheid ten offer brengt. Het stuk moet een juweeltje zijn van dichtelijk-dramatische poëzie. Ongelukkig, gaf *Ekrem bey* niets meer voor het tooneel.

Aaly-bey gaf eenige oorspronkelijke stukken en

vertaalde eenige komedies van Molière. Hij gaf schatten uit om goede tooneelspelers en eene voldoende tooneelschikking te krijgen. Als beschermer van het nationaal tooneel, werd hij opgevolgd door *Ahmed-Vefik-pacha*, die alle werken van Molière op nieuw vertaalde. Zijn werk wordt zeer geroemd. *Kemal-bey* gaf nu een drama in vijf bedrijven, dat nog steeds wordt geprezen als het onbetwiste meesterstuk der turksche dramatische letterkunde. Het heet *Silistri yakhod Vatan* (Silistrië of het Vaderland). De handeling valt voor in het kleine Bulgaarsche stadje Silistrië, te vergeefs door de Russen belegerd. Hoofdpersonen zijn een jonge Albanees, die ten strijde trekt en doodelijk wordt gewond en een jong meisje, zijn verloofde, dat eerst alles doet om hem tegen te houden en later haar geliefde stervend opvangt in haar armen. De opvoering werd echter bijna terstond verboden. Het stuk had een buitengewone geestdrift gewekt, en door het hoofddenkbeeld en ook doordat het met zooveel vuur en toch zoo eenvoudig was geschreven. Aangezien het nog altijd niet mag worden vertoond, nemen wij de analyse van Thalesso maar niet over.

Kemal, die zeer merkwaardige opmerkingen over het tooneel, vertalingen en tooneeltaal schreef, gaf nog drie drama's in proza: *Akif-bey*, *Zavallu Ichodyouck* (Arm Kind!) en *Gul-Nihal* (Afstammeling der Roos), breed opgezette studies van het Turksche leven, getuigend van fieren gemoedsadel en hooge moraliteit. De dialoog is eenvoudig en toch verheven. Het eenige, wat men op die stukken kan aanmerken, is dat zij niet van veel dramatische vindingrijkheid getuigen. *Kemal* is niet in de eerste plaats groot als dramaturg.

Als de merkwaardigste schrijver uit de gansche modern Turksche letterkunde wordt genoemd *Ahmed-Midhat-effendi*. Voor het tooneel schreef hij veel en velerlei. Alle genres: — drama, komedie, vaudeville en zelfs operette werden door hem beoefend.

Ervah (Helaas!) heet zijn eerste stuk, geschreven in 1871. Met grooten moed bestrijdt hij daarin de polygamie. Natuurlijk ergerden zich daaraan de oude geloovigen. Zij wilden niet erkennen dat de schrijver de zeden van zijn land verbeteren wilde, maar rekenden het hem als een misdaad toe dat hij een nationaal tooneel wilde stichten. Zij begonnen tegen hem samen

te spannen. Het gevolg daarvan zou de verbanning wezen van dezen oproerige. *Ahmed-Midhat* bleef van hun vijandschap niet onkundig en gaf zijn komedie *Atchik Bach* (letterlijk: geschoren hoofdhodja of priester) te vertalen door *Tartuffe*, een satirieke studie, bijtend scherp, van het vroomheidsgehuichel der musulmannen. In 1873, werd dit stuk voor het eerst, met ongehoord succes, vertoond. Ofschoon een goed stuk in Turkije doorgaans niet meer dan vijftien achtereenvolgende opvoeringen beleeft, ging *Atchik Bach* meer dan honderd maal achtereen; en telkens als het stuk wordt gespeeld, is het succes nog even groot.

Het groote voorbeeld is gegeven. Zeer veel nieuwe stukken komen nu op het tooneel, waarvan de moedigste jongeren zich meester maken tusschen 1871 en '73. Het is, voor de osmanische dramatische kunst het tijdperk van de grootste vruchtbaarheid en onafhankelijkheid. Eenige namen dienen genoemd: *Ebuzzia-Tewfik-bey*, bijzonder begaafd beoordeelaar, schreef het schoone drama *Edgeli Kaza* (De dood bij toeval); *Hodja-Haki*, die een socialistisch stuk schreef «*Hakk*» (Rechtvaardigheid), *Bedri-bey*, vruchtbaar dramaturg, met een zeer scherpe komedie op de turksche populaire gewoonten (*Ghiorenek*); eindelijk dien van den schrijver *Sami-bey* met zijn *Bessah* (Verbindtenis).

Maar de achterlijke Turken bleven waken en kuipen. Zij wisten den sultan Abd-ul-Azis zóó goed te bewerken dat Kemal, Ahmed-Midhat en Ebuzzia-Tewfik naar het eiland Rhodes werden gezonden, veroordeeld tot driejarige ballingschap. Dit vonnis was noodlottig voor het Turksche tooneel. De jongere letterkundigen hielden van ontsteltenis op met schrijven en men durfde vooreerst niet anders opvoeren, lange jaren achtereen niet, dan uit Europeesche talen overgezette stukken. Shakespeare en Molière moesten in de nijpende behoefte aan stukken voorzien.

In Juni, 1876 werd de sultan Aziz «gezelfmoord». Murad V, die hem 29 Mei reeds was opgevolgd, riep dadelijk Kemal en diens vrienden terug. Den 31 Aug. werd Murad krankzinnig verklaard en opgevolgd door zijn broeder Abd-ul-Hamid II. Ook deze sultan bleek belang in de vroegere bannelingen te stellen, liet hen aan zijn hof komen, gaf hun groote sommen als jaargeld en benoemde hen tot hooge staatsbetrekkingen en waardigheden. Kemal is gouverneur-

generaal van Rhodes, Ahmed-Midhat is excellentie geworden en directeur van het geneeskundig toezicht in het Keizerrijk. Toen herrees ook het Turksch tooneel uit den lethargischen slaap. Ahmed-Midhat gaf, achtereenvolgens, drie oorspronkelijke stukken, die met geestdrift werden ontvangen. *Intikam* (Wraak), waarin de burgers worden verdedigd tegen den adel; *Arnautlar* (de Albaneezen) en het tragisch-komische stuk *Kurd-Kizè* (het Kurdische meisje). Nu zijn de vijanden tot zwijgen gebracht en Ahmed-Midhat gaat voort op den met zooveel geluk ingeslagen weg. Men voert van hem op *Zerbecker*, heldendrama met zang en dans, waarin ten tooneele verschijnen de vrijwilligers van 't leger der halve maan, half soldaten, half bandieten, levend van roof, moord en oplichtingen in vrede-tijd, vrijwilligerkorpsen organiseerend in tijden van oorlog, zich opdringend aan den Staat. Men leert uit het stuk dat men geenszins bandiet behoeft te zijn om het vaderland te dienen. Het mele-drama stuk moet met zeer veel beleid zijn geschreven. De dansmuziek voor het stuk leverde Ahmed-Midhat zelf. Hij schreef populaire deunen op. Men kan het stuk, volgens Thalasso, vergelijken met zekere operette-achtige stukken van Richepin. *(Wordt vervolgd)*.

Mevrouw Beersmans' belangstelling in jonge talenten.

Mejuffrouw Eva Westenberg schrijft in *«Lente»* over een bezoek, door haar afgelegd bij mevrouw Beersmans, met een jong meisje, dat gaarne naar het tooneel zou willen gaan, maar niet mocht en mevrouw Beersmans wenschte te laten oordeelen over hare gaven. Wij nemen het volgende over:

«Op een somberen winterdag bracht ik het jonge meisje in de gastvrije woning. Mevrouw Beersmans ontving ons met groote hartelijkheid. Ofschoon het asthma haar belette luid en aanhoudend te spreken, babbelde zij toch zoo gezellig en eenvoudig met ons, dat de jonge dame, die door mij gedwongen was om mevrouw Beersmans' oordeel te vragen, haar zoo verklaarbaren angst om voor deze groote onder de grooten een proeve van haar ontwakend talent af te leggen, voelde verdwijnen.

Mevrouw Beersmans begreep zoo goed haar verlegenheid; in de eerste paar uren deed ze dan ook of hier geen sprake zou zijn van 't afleggen van een kunst-examen. Zij vertelde van haar eigen beginnen, haar vele misgrepen, haar vallen en opstaan met een rol: zelfs op dat oogenblik nog en door alles heen klonk steeds meer de klacht over haar alleenzijn.

«Is het niet gek», zei zij o. a., «dat Bouwmeester en ik, de eenige artisten misschien die nooit gescheiden hadden moeten zijn, want wij hooren naast elkaar te staan in de tragedie, dat wij juist altijd aan verschillende gezelschappen zijn verbonden geweest? Maar ach, al hadden we samen kunnen werken, dan zouden wij waarschijnlijk nog niet veel hebben bereikt. 't Publiek is gedemoraliseerd, 't vraagt kluchten in plaats van klassiek werk. Ze vinden me tegenwoordig 't mooist als ik me schminck als karikatuur. Ja, kind, dat mag je wel bedenken, je komt nu met veel illusies bij me, maar naar de kunst, die je liefhebt, naar onze kunst — wordt weinig gevraagd. Maar je bent jong, misschien beleef jij nog eens beter tijden dan ik; dat hoop ik voor jou en voor mijn kunst.»

In het gezellig schemerurtje, terwijl 't laatste licht van den korten winterdag viel door het groote raam, zeide mevrouw Beersmans: «En nu zou ik toch wel eens graag wat willen hooren.»

Met in den aanvang eenigszins onzekere stem,

droeg haar bezoekster fragmenten voor uit verschillende klassieken. Mevrouw Beersmans luisterde zonder op- of aanmerking. De jonge artiste, opgaande in haar werk, vergat de verheven toehoorder, haar stem klonk nu eens groot en machtig; dan weer week, klagend of lieflijk, en altijd luisterde de tragédienne aandachtig toe. Toen werd het stil, heel stil in de kamer, na vele minuten verbrak onze gastvrouw eerst het zwijgen.

«Hier», — op mij wijzend — «ons vriendinnetje heeft me gevraagd heel erg streng voor je te wezen, omdat je omstandigheden van dien aard zijn, dat als ik niet meen, dat er iets heel bijzonders in je steekt, 't beter is, 't je af te raden om de tooneelloopbaan te kiezen. Over «spel» kan ik in dezen natuurlijk niet oordeelen, wèl over temperament, stem, algemeenen aanleg, en dan moet ik je eerlijk zeggen: Ga voort, we hebben je noodig! Maar leer je beheerschen! Sentiment en temperament is veel, héél veel, maar 't verstand moet altijd de baas blijven. Als je twee jaar lang je geeft, zooals je nu doet, dan ben je dood.»

«Dan zal ik ten minste twee jaar «geleefd» hebben,» antwoordde de andere.

Mevrouw Beersmans schudde 't hoofd.

«Daar zou je kunst niet mee gebaat zijn. Leer je sparen, dat is je plicht. Ook voor je kunst is alleen op gevoel spelen gevaarlijk. Als je een rol begint te leeren, zet dan alle gevoel voorloopig op zij. Ontleed je werk zoo nuchter mogelijk. Eerst als je je volkomen bewust bent hoe en waarom je je rol zóó en niet anders moet spelen, mag je je weer laten gaan en 't gevoel 't hoogste woord geven.»

Mijn vriendin dankte de lieve vrouw voor al haar goedheid. «'t Is een heerlijke dag voor mij, mevrouw!»

«En voor mij dan, kindje! Na jaren en jaren heb ik eindelijk een zusterziel gevonden. Jij weet nog niet wat dát voor mij zegt.»

Zij vroeg de debutante nog een brok uit «Medea» — haar eigen mooie rol — voor te dragen. 't Meisje schrok, dát waagde zij niet. Maar de groote vrouw liet haar niet los, zij moest of zij durfde of niet.

Mevrouw Beersmans bewaarde van dat oogenblik af een groote sympathie voor haar jong beginnend kunstzúsje en toch was 't haar niet gegeven, om haar wensch vervuld te zien en in haar laatsten levenstijd het meisje verbonden te weten of aan haar gezelschap of aan een ander. Zij, die door onze groote tragédienne begroet werd als een zonnestraal op haar eenzaam kunstpad, wordt nog altijd niet toegelaten op de planken, waarop zij wellicht eens de tragedie weer zou doen herleven.»

BERICHTEN.

Men verzoekt ons de volgende mededeeling te willen plaatsen:

Stad Antwerpen.

Wedstrijd van Tooneelletterkunde.

Antwerpen, den 25 Januari 1900.

Aan de Nederlandsche Schrijvers.

Mijne Heeren,

In 1888 besloot het Gemeentebestuur van Antwerpen, ter bevordering der nationale dramatische kunst, alle drie jaren een wedstrijd van tooneelletterkunde uit te schrijven.

De drie prijskampen, die tot hiertoe werden gehouden, in 1891, 1894 en 1897, vonden zeer ruime bijtreding; verscheidene stukken, die bekroond werden of eene eervolle melding kwamen werden nadien op Stads Nederlandschen schouwburg vertoond.

Den Tooneelraad van dezen schouwburg is thans door het Gemeentebestuur de taak opge-

dragen den vierden driejaarlijkschen wedstrijd in te richten.

Bij dezen omzendbrief worden al de schrijvers van Zuid- en Noord-Nederland tot deelname aan den prijskamp uitgenoodigd. Zij mogen mededingen met nieuwe oorspronkelijke drama's, comedies, blijspelen en zangspelen van allen aard, in gebonden of ongebonden stijl, en van één tot vijf bedrijven.

De volgende prijzen worden uitgelooft:

Voor het beste drama of treurspel	fr. 500;
Voor het beste tooneelspel (comédie)	» 500;
Voor het beste blijspel	» 300;
Voor het beste zangspeldicht	» 500;

De mededingende werken mogen niet reeds vertoond, gedrukt of anderszins bekend gemaakt zijn. Zij moeten, leesbaar geschreven, voor 1 Juli 1900, vrachtvrij worden besteld op het Secretariaat der Stad Antwerpen.

Op straf van uitsluiting mogen de schrijvers zich hoegenaamd niet laten kennen. Elk ingezonden handschrift moet eene kenspreuk dragen, welke herhaald is op een bijgevoegd gesloten briefje, de namen en het adres des schrijvers bevattende.

De Tooneelraad benoemt de jury, welke zal uitspraak doen vóór 15 September 1900.

De bekroonde werken blijven het eigendom der schrijvers; de Stad blijft in bezit van de handschriften en behoudt haren Nederlandschen schouwburg het recht voor op de eerste opvoering van het bekroonde treurspel of drama, het bekroonde tooneelspel en het bekroonde blijspel, gedurende het eerstvolgend tooneeljaar 1900-1901.

De niet bekroonde handschriften mogen na de beoordeeling worden teruggeschied. De niet afgehaalde worden na 1 Januari 1901 vernietigd.

Aldus gedaan en goedgekeurd in zitting van den stedelijken Tooneelraad, den 24 Januari 1900.

De Schepenen,

Voorzitter des Tooneelraads,
FRANS VAN KUYCK.

Kamerkunst.

De Fransche Kamer bemoeit zich met alles. Eenigen tijd geleden, heeft een tooneelschrijver haar een adres gezonden om zich er over te beklagen, dat geen enkel Parijsch theater een tragedie wilde spelen, die hij had geschreven. Hij vroeg de Kamer de zaak in handen te nemen en voegde zijn handschrift bij het request.

En, waarlijk, de Kamer heeft het request, met het stuk, verwezen naar de commissie voor de verzoekschriften; deze heeft beide gelezen en een gunstig rapport uitgebracht, waarin zij het stuk aanbeval aan den minister van schoone kunsten op grond dat deze tragedie vol verheven gevoelens en zeer vaderlandslievend was en dat er zeer mooie verzen in voorkomen.

De minister zal nu maar moeten trachten een der gesubsidiëerde schouwburgen er toe te krijgen het stuk te spelen!

Maar de Fransche Kamer kan er last van krijgen, wanneer kunst op die manier niet alleen regeerings- maar parlamentszaak wordt.

N. R. Ct.

Wij ontvingen een hoogst belangwekkend boek over het tegenwoordig Engelsch Tooneel. Het bevat een verzameling pittige opstellen van den heer J. T. Grein, onzen welbekenden landgenoot. Wij komen in een volgend nummer op deze uitgave terug. Voor onze lezers in de eerste plaats merkwaardig zijn de artikelen over den algemeenen toestand van het Tooneel, de tooneelspelers en de kritiek in Londen en dan dat stukje over „*An academy of acting*”, waarin, door den alleszins bevoegden tooneelcriticus, **onze Tooneelschool en haar directeur ten voorbeeld worden gesteld**. Het werk heet „*Dramatic Criticism*”. Uitgever is de heer John Long, Londen. Het boek kost 3 sh. 6.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Officieel. Staat van het Nederl. Tooneelverbond. — Haagsche Brieven, door J. VAN DRACHT. — Uit de Maasstad, door C. A. H. — Ingezonden. Een fraai lichaam met een lage ziel, door RARAVIS. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door Dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Jhr. Mr. H. Smislaert woont Frederikstraat 159b te 's-Gravenhage.

OFFICIEEL.

Staat van het Nederl. Tooneelverbond. ¹⁾
(1 Februari 1900.)

Eereleden:

- Prof. Dr. B. J. Stokvis, Amsterdam.
- Prof. Dr. A. G. van Hamel, Groningen.
- Mr. J. N. van Hall, Amsterdam.
- Mevr. M. E. A. Waller—Schill, Amsterdam.

Hoofdbestuur:

M. Emants ('s-Gravenhage) Voorzitter	Jaar van aftreding. 1901
Dr. C. J. Vinkesteyn (Schiedam) Penningmeester	1901
Dr. M. B. Mendes Da Costa (Amsterdam) Onder-Voorzitter	1901
Mr. L. J. Plemp v. Duiveland (Rotterdam) Vice-Secretaris	1902
J. Post van der Burg (Delft)	1900
D. Crena de Jongh (Dordrecht)	1900
Mr. A. Fentener v. Vlissingen (Amsterdam)	1902
Mr. J. Kalff Jr. (Amsterdam)	1902
Jhr. Mr. H. Smislaert (Amsterdam) Secretaris	1900

AFDEELINGEN:

Afdeeling Rotterdam.

(Aantal leden 484).

- F. Ebeling, Voorzitter.
- C. van Rossem Czn., Penningmeester.
- L. J. Jacobson.
- Mr. L. J. Plemp van Duiveland.
- H. Veder.
- J. Milders, Secretaris.
- Gedelegeerde: Mr. L. J. Plemp van Duiveland.

Afdeeling Amsterdam.

(Aantal leden 477 en 16 donateurs.)

- A. N. J. Fabius, Voorzitter.
- Jul. L. N. de Gijselaar, Onder-Voorzitter.
- W. A. van der Mandere, Penningmeester.
- Mr. P. W. de Koning.
- M. Merens.
- W. P. Weuringh.
- W. G. Nieuwenkamp, Secretaris.
- Gedelegeerde: L. H. Crispijn.

Afdeeling 's-Gravenhage.

(Aantal leden 200.)

- Jhr. Mr. H. Smislaert, Voorzitter.
- W. K. M. Vrolik, Penningmeester.

¹⁾ Door te late inzendingen van eenige opgaven kon deze staat niet vroeger volledig worden medegedeeld.

- Mr. J. J. Barnet Lyon.
- Mr. L. den Beer Poortugael.
- J. C. van den Tol, Secretaris.
- Gedelegeerde: . . . (nog niet aangewezen.)

Afdeeling Utrecht.

(Aantal leden 90.)

- Prof. Dr. J. H. Gallée, Voorzitter.
- Mr. J. G. Brouwer Nijhoff, Penningmeester.
- G. R. Deelman.
- G. J. Sprenger.
- J. H. Mignon, Secretaris.
- Gedelegeerde: G. R. Deelman.

Afdeeling Dordrecht.

(Aantal leden 50.)

- D. Crena de Jongh, Voorzitter.
- J. N. A. Baron van Wassenaer van St. Pancras, Penningmeester
- L. C. van Oldenborgh.
- C. J. J. Verbroeck van Nieuw-Beierland.
- J. van Wageningen Dzn., Secretaris.
- Gedelegeerde: D. Crena de Jongh.

Afdeeling Middelburg.

(Aantal leden 36.)

- Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje, Voorzitter.
- J. A. Altorffer, Penningmeester.
- Joh. L. van de Pauwert, Secretaris.

Afdeeling Groningen.

(Aantal leden 33.)

- Prof. Dr. A. G. van Hamel, Voorzitter.
- Mr. A. W. F. H. Sanger, Penningmeester.
- Mr. B. ten Bruggen Cate, Onder-Voorzitter.
- Jhr. Mr. W. C. A. Alberda v. Ekenstein (Eerelid.)
- J. Pik.
- Jhr. Mr. D. R. de Marees van Swinderen.
- J. Meihuizen Szn.
- Prof. Dr. K. D. Bulbring, Secretaris.
- Gedelegeerde: J. Pik.

Afdeeling Delft.

(Aantal leden 22.)

- J. Post van der Burg, Voorzitter.
- Mr. W. F. van der Mandele, Onder-Voorzitter.
- W. van der Tak.
- F. 's Jacob.
- Mr. P. IJssel de Schepper, Secretaris-Penningmeester.
- Gedelegeerde: Mr. P. IJssel de Schepper.

Afdeeling Tiel.

(Aantal leden 17.)

- J. A. Heuff, Voorzitter.
- J. L. van Lidth de Jeude, Secretaris-Penningmeester.
- Gedelegeerde: J. A. Heuff.

Afdeeling Haarlem.

(Aantal leden 13.)

- F. Smit Kleine, te Doorn, Voorzitter.
- M. N. Beets, Penningmeester.

- H. F. Waller.
- P. J. L. Huet.
- Mr. Th. de Haan Hagenholtz, Secretaris.
- Gedelegeerde: F. Smit Kleine.

Afdeeling Gent.

(Aantal leden 5.)

- Baron de Macre d'Aertrijcke, Voorzitter.
-, Secretaris-Schatmeester.

Afdeeling Harlingen.

(Aantal leden 2.)

De heer H. van Kleffens neemt de functies van Secretaris en Penningmeester waar.

Recapitulatie.

Gedelegeerden der Afdeelingen bij de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool:

	de H. H.
Rotterdam	Mr. L. J. Plemp v. Duiveland.
Amsterdam	L. H. Crispijn.
's-Gravenhage	(nog niet aangewezen).
Utrecht	G. R. Deelman.
Dordrecht	D. Crena de Jongh.
Groningen	J. Pik.
Delft	Mr. P. IJssel de Schepper.
Tiel	J. A. Heuff.
Haarlem	F. Smit Kleine.

Vergelijkende staat van het aantal leden.

	Vorige opgaaf.	Thans.
Rotterdam	480	484
Amsterdam	450	477
's-Gravenhage	235	200
Utrecht	74	90
Dordrecht	53	50
Middelburg	36	36
Groningen	36	33
Delft	19	22
Tiel	23	17
Haarlem	13	13
Gent	6	5
Harlingen	4	2
Algem. leden	9	9
Totaal	1438	1438

De Secretaris v. h. Hoofdbestuur,
H. SMISLAERT.

Haagsche Brieven.

DOOR J. VAN DRACHT.

Over Tobias Bolderman is hier te weinig gezegd. Zooveel te meer is er over te doen geweest in de dagbladen. Het is nu te laat om het stuk te bespreken en het komt mij voor dat het niet noodzakelijk is over het ongenoegen tusschen den

schrijver en *Het Nederlandsch Tooneel* ook nog een woordje te doen ooren. Laat ons met gepaste dankbaarheid constateeren dat het publiek meer plezier van het stuk heeft gehad dan dr. Juris en het tooneelgezelschap, dat het mocht opvoeren.

Over «*Een held*» schreef mijn Amsterdamsche collega en hij roemde hoogelijk «*De Ster*», dat ik stellig een stuk vind om te gaan zien, al ware 't enkel om 't meesterlijke spel van Royaards, mevrouw Mann en mevrouw Korlaar—van Dam, doch waartegen ik bezwaren heb. Mij is het stuk wat zwaar, doordat wij herhaaldelijk tooneeltjes krijgen met hetzelfde motief. Het denkbeeld van de auteurs wordt er zóó bij ons ingehamerd en ingeheld, dat we nog al eens denken «jawel, jawel, we weten 't nu, heusch: we weten 't nu!» En die Wisinger — moet die man sympatiek wezen?

Royaards maakt hem zoo goed mogelijk; maar hij is toch een akelig ventje. Dat het niet gaat met hem en Lona komt meer doordat hij zoo'n onverstandig en ondankbaar mannetje is, dan door haar aan het tooneel zijn. Omtrent dit punt had geen twijfel mogelijk moeten wezen. We hadden den indruk moeten krijgen dat, als Lona niet aan het tooneel geweest ware, Wisinger en zij gelukkig zouden zijn geweest. Maar welke vrouw zou zich gelukkig hebben kunnen gevoelen door zoo'n *liaison*? Wisinger is te kinderachtig voor Lona. Ik heb eene Parijsche (ook van het tooneel) eens hooren zeggen: «een vrouw wil steun vinden bij haar echtgenoot; maar nog veel meer moet zij zich gesteund voelen door een minnaar. Want den echtgenoot wordt zijn taak gemakkelijk gemaakt door de wereld; de minnaar daarentegen moet aan de geliefde alles vergoeden, wat de wereld haar onthoudt». En Wisinger is een kind, een egoïstisch kind, daarenboven. Hij houdt het achterdeurtje open tot een rijk huwelijk. Daar gaat hij dan ook netjes door, als 't misloopt met Lona en de man zal gelukkig worden

met zijn Gerty Danzer. Hij was niet geschikt om minnaar te zijn, niet van een *Ster*, evenmin van eene andere vrije vrouw, die passie kent, omdat hij noch genoeg geeft, noch genoeg heerscht. Gerty zal wel een zelfgenoegzaam kereltje van hem maken, dat zich plagen laat, niet zonder daarin, fatterig, plezier te hebben, met zijn «malle verliefdheid op die komedianten»...

Maar nu over het nieuwe oorspronkelijke stuk, dat we hier gezien hebben. Daarin is de hoofdpersoon ook al een zwak mannetje, dat zich te goed waant voor wat hij heeft en dat te miserabel is om te genieten van hetgeen hij krijgen kan. De schrijver, Emilius, noemde zijn stuk «Trekvogel», naar de voornaamste vrouwenfiguur, die er in voorkomt. Maar de «trekvoegel» is daarom de hoofdpersoon niet; die is Daniël Verkerk, burgemeester op een klein plaatsje in Friesland. Hij is ook dichter, evenals Wisinger, en ook zijn werk wordt niet gewaardeerd. Als het er op aan komt, blijkt hij al evenmin de man om een vrijeliefdevrouw gelukkig te maken, als de dramaturgpostambtenaar uit het Weener stuk.

Och, och! wat voelt hij zich groot en dichterlijk en wat verlangt hij er naar de wijde wereld in te gaan! Thuis wordt hij niet begrepen. Of hij werkelijk wat beteekent, vernemen wij niet. De schrijver had ons duidelijk moeten maken dat Daniël wat is. Maar hoe moet men dat aanleggen: het talent van een dichter te doen schitteren op het tooneel? Men kan hem toch geen verzen laten voordragen. 't Zou gevaarlijk spel wezen!

Daniël is getrouwd met een domineesdochter, Nancy Reynders. Zijn stervende vader heeft hem tot dat huwelijk zoo goed als gedwongen. Nancy gaat op in haar huishouden en begrijpt haar man niet. Daniël's moeder begrijpt hem niet veel beter, Daniël's schoonvader is een bekrompen predikant, héél erg bekrompen, tot aan het caricaturale.

Maar het dochttertje van een muziekmeester, vriendin van eene zuster van Daniël, die nu dood is, begreep hem wel.

Digna is echter als beroemd violspeelster de wijde wereld ingegaan. Maar zij komt bij mevrouw Verkerk, Daniël's moeder, eenige weken doorbrengen, juist als de dichterlijke burgemeester zich duldeloos ongelukkig voelt. Het drama begint. Die twee krijgen elkander lief; zij begrijpen elkander. Digna zal den zwakken man een nieuw leven laten leven. Maar dan moet hij haar volgen naar den vreemde, dan moet hij alles verlaten: moeder, vrouw, positie.

Daniël bezwijkt voor de redeneeringen en het gesmeek van de drie menschen, die hem noch begrijpen, noch liefhebben. Hij kan niet met Digna meêgaan en laat alléén de hoogstaande kunstenaars vertrekken. Een verrassing is dat niet voor ons. Emilius heeft Daniël geteekend als zwakke, beter dan als dichter. Daniël Verkerk is een willooze, buigend voor iedereen, die een wil laat gelden.

Het stuk doet denken aan Hauptmann's «*Eenzame Menschen*» en, een oogenblik, ook aan «*Naar huis*» (bij de terugkomst van Digna in het provinciestedje). Er zijn wel goede tooneelen in en een uitmuntend figuurtje heeft Emilius geteekend. Ik bedoel dat Mientje, die een jongensch liefheeft, over wien haar vader en de anderen, behalve Daniël, met minachting spreken. Hij heeft aanzoek om haar hand gedaan, is geweigerd en, nu hij een betrekking in Londen heeft, zal Mientje hem daarheen volgen, geholpen door haar broeder, die alweêr eens buigt voor den wil van een ander.

Emilius heeft wel eenig talent. Het komt mij echter voor dat zijn gegeven wat moeilijk voor hem was, vooral die persoon van Daniël. Om die niet bepaald antipathiek te maken, was meer begaafdheid of handigheid of allebei noodig geweest, dan waarover Emilius toont te beschikken. Intusschen, het stuk boeide wel en werd hier met belangstelling gevolgd. Moge dat eene aanmoediging zijn voor dezen oorspronkelijken schrijver — en voor onze tooneelgezelschappen!

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

XXIII.

Als voor het eerste bedrijf van *De rustverstoorder* het scherm is opgehaald, dan staat, — ten minste zoo was de tooneelschikking in September 1870, — op den voorgrond links een tafeltje; daar achter zat toen *Thecla Lonau* (Mevr. SOPHIE DE VRIES), bezig met een handwerkje, en tegenover haar haar man (LOUIS B. J. MOOR). Terwijl zij een paar clausen tegen elkaar zeiden, waaruit moest blijken dat ze heel gelukkig samen waren, nam onder de hand Lonau het schachtje van zijn vrouw op, hield dat bij wijze van lorgnet voor zijn oogen, en keek haar door de ooren ervan heel verliefd aan.

Dit kleine trekje teekent het spel dat de beide artiesten ons dien avond te zien gaven. Het was verzorgd tot in de kleinste kleinigheden, en dat is steeds een van de hoofdeigenschappen geweest van het spel van den Heer Moor. . . . Wat zeg ik? Van het spel? Neen niet alleen van het spel, maar van al het doen en laten van den nu nog altijd jeugdigen, 63-jarigen Moor. Als hij van een stuk de regie heeft gehad, hoeft men niet bang te zijn dat het een of ander bij ongeluk is vergeten. Hij is *secuur* tot het ongelooflijke toe. Als Moor brieven heeft geschreven en die in de bus moet

werpen, — hij vertrouwt die taak ongaarne aan een ander toe, — telt hij ze eerst, terwijl hij nog voor zijn schrijftafel zit; dan stapelt hij ze zorgvuldig op elkaar, maar vóór hij de deur uitgaat, telt hij ze nogmaals, want . . . je kan nooit weten! Terwijl hij naar de bus wandelt, houdt hij ze stevig in de hand, immers met in de jaszak bergen en ze daaruit te halen zou er een kunnen wegraken. Is hij bij de bus gekomen, dan worden ze voor het laatst nageteld, en pas, als ook nu het getal blijkt te kloppen, werpt hij ze er in; eerst dán is hij gerust; want in de post-administratie zelf stelt hij volkomen vertrouwen; immers, als ge Moor iets schrijven moet en hem daartoe zijn adres vraagt, antwoordt hij: «zet er maar op *L. B. J. Moor, Europa*, dan «komt het te recht».

Maar hoe minutieus verzorgd nu ook op dien avond zijn spel geweest is, toch, ik heb het vroeger al gezegd, paste het niet in het kader van het stuk, evenmin trouwens als dat van zijn partner Mevr. De Vries. Beiden hebben **geschitterd** in de Fransche *comédie*; maar in Deutsche water-en-melk-stukken, zooals *De rustverstoorder*, waren ze niet thuis; ten minste niet wanneer ze er een kleurlooze rol in te spelen hadden, want het werd heel wat anders als het stuk, hoe *induitsch* overigens ook, meer de klucht naderde en een werkelijk komische partij door hen moest worden vervuld; de *Ottilie Mossel* bij voorbeeld, in *Liefdadige Dames van L'Arronge*, en de *Adèle Buchholz*, in *De Fourfix* van *Hugo Berger*, door Mevr. De Vries in 1880 en 1882 bij *Het Nederlandsch Tooneel* gespeeld, waren allerkostelijkste charges; en van Moor herinner

ik me uit 1879 *Hartwig*, in *Het Zangersfeest van Von Moser*, als een meesterstukje van compositie; ik weet niet of die «praatgraag» volgens de aanwijzingen van den schrijver *bijziende* moet zijn, maar Moor stelde den man voor met dit lichamelijk gebrek, en hij deed het op onbetaalbare wijze: de manier o.a., waarop hij een kop thee drinkende met de vingers tastte om het lepeltje te vinden dat op het schoteltje lag, zal ik zeker nooit vergeten; en ook niet de vermakelijke *bas*-tonen, die hij hooren liet, als hij het had over zijn *bas*-stem, en over den *bas*-solo, dien hij op het feest zou moeten zingen. Heb ik het wel, dan is er in het oorspronkelijk juist van een *tenor*-stem sprake en van een *tenor*-solo, maar dan was dat toen zeer te recht met het oog op Moor's geluid gewijzigd. In ieder geval: als die meneer Hartwig behaalde Moor een kolossaal succes door dat jongleeren met zijn stem, maar . . . het was een *qualité d'un défaut*, want onder de ettelijke gebreken, waardoor hij in zijn langen tooneel-loopbaan mij meer dan eens heeft gehinderd, was het ergste het om zoo te zeggen zonder reden veranderen van intonatie midden in een zin. Of hij zich werkelijk verbeeldde daardoor effect te maken, dan wel of het een hem tot tweede natuur geworden aanwensel was, zoodat hij zich er niet meer van kon losmaken, dat weet ik niet; maar voor mijn ooren was het iets onuitstaanbaars en deed het groote afbreuk aan de vele goede, in enkele opzichten zelfs schitterende hoedanigheden, die hem als acteur eigen waren.

Opmerkenwaard is het zeker dat Mevr. Sophie de Vries, die *dertien* seizoenen lang te gelijk met

Het spel was zoo-zoo. Mejuffrouw Staas, die zich wat dwaas bakvischachtig toetakeld had en tegen haar heengaan naar Londen wel 't haar had mogen opnemen, werd bij open doek toegejuicht. Zij verdiende dat om haar spel. De jonge artiste gaat prachtig vooruit. Haar stem, die vroeger, misschien door ongevoelendheid, misschien door «de zenuwen», nog al eens schreeuwiger werd, is nu vaster, aangenamer. Nancy was juffrouw Wertwein, die haar ondankbare rol zeer goed speelde; Holkers, als dominee, was goed; Digna was mevrouw Brondgeest—de Vries. Er is in die rol, evenals in die van Daniël (Brondgeest) wat dubbelzinnigs. Ik bedoel dit: Digna toont niet het erge van haar daad in te zien. Zij spreekt nauwelijks over de oude moeder en over Nancy, telt niet het leed dat haar zal overkomen als een gewichtig feit, dat weegt bij 't nemen van een zóó koen besluit. Dat zij huilerig zou zijn, vergt natuurlijk niemand van den schrijver, doch, waar het gevaar bestond een tikje te veel te geven, gaf Emilius een tikje te weinig. Aan het slot, daarentegen, zegt Digna weêr te veel. Haar boekenphrasen zijn hinderlijk; de auteur moest die schrappen. Zij mag geen redevoering houden, op dat oogenblik; doch moet waardig-stil weggaan van den zwakkeling, in wien zij zich jammerlijk heeft vergist. En Daniël heeft één ding te veel te doen. Dat hollen naar de deur, dat roepen van «Liberta!» is dwaas, al duidt het ook 's mans twijfel aan. Het maakt een, allesbehalve tragischen indruk. Mij dunk, het scherm kon wat eerder vallen.

Deze rollen werden tamelijk goed gespeeld. Meer niet. Ik kan mij voorstellen dat er van Digna niet veel te maken is; maar mevrouw Brondgeest had haar iets minder arrogant kunnen geven. Brondgeest werkte heel erg met zijn gelaatspielen. Zijn spel was leêg. Zijn rol was niet van de aangenaamste om te vervullen. Maar, als men gezien heeft wat Rooyaards maakt van Wisinger, ook een mislukt poëet en een mislukt

Moor bij De Rotterdammers heeft gespeeld, en bijkans in alle stukken hem tot partner heeft gehad, zich een wijze van spreken had eigen gemaakt, die veel overeenkomst vertoonde met de jongleurs-toeren van Moor. Maar toch was er tusschen beider manier van doen een ik zou haast zeggen in het oor loopend verschil; Moor sprong (of springt, want zoo af en toe speelt hij nog) dood bedaard een octaaf over zonder dat de daardoor zoo excentriek betoonde woorden of lettergrepen meer nadruk vereischen dan de andere; het is dus mogelijk dat hij het onbewust doet, evenals ik mij voorstel dat bij voorbeeld MOUNET SULLY van de *Comédie Française*, — met wien ik niet zóó dweep als de meeste menschen, — af en toe **schreeuwt** zonder het zelf te weten ¹⁾; Mevr. De Vries daarentegen wist zeer goed dat ze het deed, en deed het met opzet. Zij wilde op die manier een enkele lettergreep, soms een heel woord, waar het volgens haar opvatting op aan kwam, sterk laten uitkomen; en dat maakte op den hoorder den indruk alsof zij sprak in registers, die een interval hadden hetzij van een verminderde quint, hetzij van een verminderde septime.

Die gewoonte van haar was zóó curieus, dat

¹⁾ In al de rollen, die ik van Mounet Sully heb gezien, heb ik me over die eigenschap van hem geërgerd; maar het allermeest in *Oedipe Roi*, in veel opzichten toch zoo zeldzaam mooi door hem gespeeld; in de roerende slot-scène o.a. **gilt** hij letterlijk de toch al zoo leelijke woorden „O fils de Ménécée”, en hij verbreekt daardoor totaal de harmonie, die door hem in deze aandoenlijke passage wordt gelegd; neen, dan wordt bij ons die zelfde uitroep „Zoon van Menoikeus” door LOUIS BOUWMEESTER heel wat mooier betoond.

minnaar, dan valt het spel van Brondgeest toch nog al tegen.

Maandag, vijf Maart, komt Royaards in «*Oefening kweekt kennis*» Richard II voordragen. Het is een heerlijk buitenkansje voor de leden.

Uit de Maasstad.

De Amor-zaal.

Hoewel het *goud* van Transvaal nog steeds het *goud* voor den grooten schouwburg blijkt te zijn en de dame van *Maxim* nog niet haar *maximum* aantal voorstellingen in den Tivoli heeft beleefd, heb ik toch weer eens stof tot schrijven.

Om namelijk de monden te stoppen van de abonneenten en couponhouders, die reeds teekenen van ontevredenheid gaven, ging gisteravond *de Amor-zaal*, door Carl Laufs en Wilhelm Jacoby, een klucht in drie bedrijven, die aan het schaars opgekomen publiek maar matigjes voldeed.

Het was dan ook wel hard noodig dat twee acteurs hunne krachten aan dit stuk moesten verspillen, voor één zou deze arbeid, die zoo veel geestesinspanning vereischt, waarlijk veel te zwaar geweest zijn!

De klucht, als men die aaneenschakeling van de onmogelijkste flauwiteiten nog met dien naam bestempelen mag, was van het minste allooi, dat ooit op dit gebied gefabriceerd werd en zeer zeker van veel minder gehalte dan de vorige creaties van deze schrijvers; ik herinner mij ten minste om «*Pension Schöller*» en «*Ongeloovige Thomas*» nog wel eens hartelijk gelachen te hebben, en zelfs «*Broeders Vrijmetselaars*», hoewel het weer beneden de twee vorige stond, was niet geheel van essence d'esprit ontbloot, maar deze laatste creatie, *de Amorzaal*, spant, wat flauwheid en onbeduidendheid betreft, zeker de kroon.

De spelers, vooral de heer Henri Poolman, waren goed op dreef; dit is dan ook al goeds wat ik van deze vertooning te zeggen weet.

Op straat gekomen, was ik blijde dat het sneeuwde; de schitterend blanke vlokjes, die als in sterrenregen naar omlaag dwarrelden, verleenden eenige emotie aan eenen zoo saaien avond.

Het is maar gelukkig, dat wij eene goede belofte voor de toekomst hebben, want de stukken «*Dood voor de wet*» en «*de Ster*», die op

ik niet heb kunnen nalaten, hoe moeilijk het ook gaat gesproken woorden in muzieknoten uit te drukken, dit, — geholpen door een zeer musicalen vriend, — met enkele bekende passages uit haar rollen te beproeven.

Wie haar en AUGUST MORIN hebben gezien in de *Demi-monde*, herinneren zich ongetwijfeld beider karakteristiek spel. Zij hebben op hun rollen, *Suzanne d'Ange* en *Olivier de Falin*, een stempel gedrukt, die niet is afgesleten, al heb ik het stuk later jaren zeer dikwijls van anderen gezien en *heel goed*, b. v. van Mevr. THEO MANN-BOUWMEESTER en CLOUS; deze beiden spelen naar mijn idee zelfs veel natuurlijker, maar juist daardoor kunnen ze de herinnering aan de ietwat conventionele loopjes van Sophie de Vries en Morin bij mij niet uitwissen.

Een sprekend voorbeeld van bovenbedoelde hebbelijkheid van Mevr. De Vries komt voor aan het slot van het 2^e bedrijf. — Olivier, die vroeger met Suzanne een liaison heeft gehad, staat nu met haar op voet van gewapenden vrede, en heeft even te voren den argeloozen De Nanjac, dien Suzanne in haar netten wil vangen, gewaarschuwd in welke omgeving hij zich bevindt; Suzanne zegt daarop tegen Olivier, met wien zij op dat oogenblik alleen is:

Ainsi, moi, je viens d'apprendre qu'on ne peut pas compter sur votre parole.

OLIVIER.

Parce que?

SUZANNE.

Parce que vous ne m'avez pas tenu l'amitié que vous m'aviez promise.

het oogenblik in studie zijn, zullen ons misschien vergoeding schenken, voor hetgeen het speelzaizoen ons tot nog toe onthouden heeft.

Rotterdam, 14 Februari 1900. C. A. H.

Jean Darlot.

Het pleit niet zeer voor den kunstzin van de Rotterdamsche schouwburgbezoekers, dat zij bij een bombast-klucht de deur van den schouwburg plat loopen en als er een goed tooneelwerk vertoond wordt, door algemeene afwezigheid schitteren.

Bij ons beschouwt men geloof ik het theater meer als een tingel-tangel dan als verheven kunsttempel. Pfläging en Casino toch zitten avond na avond propvol, terwijl de schouwburgen moeite hebben den kop boven water te houden en steeds kasstukken moeten vertonen om hunne verplichtingen na te kunnen komen.

Het repertoirestuk van het Theatre-Français, *Jean Darlot*, is bij ons geen onbekende en werd onlangs al door «*Het Ned. Tooneel*» opgevoerd, met Louis Bouwmeester in den titelrol.

De heer Legendre heeft met zijn *Jean Darlot* het bekende echtbreuk-thema weer eens aangevoerd, een onderwerp, dat, onder de verschillende omstandigheden waarin het in 't leven voorkomt, steeds even boeiend en interessant blijft.

Dit bleek ook weer gisteravond, want hoewel de intrige niet zeer diep zit, zijn de verschillende scènes toch zeer aangrijpend en behoort dit stuk zeker tot een der meest belangrijke tooneelwerken van dit, aan goede stukken zoo sober seizoen.

De verschillende karakters zijn zeer natuurlijk geteekend en tot het einde toe goed volgehouden; ik zou haast zeggen dat ze nog beter weergegeven zijn dan de personen uit «*La bête humaine*» van Emile Zola, waarmede dit stuk hier en daar nogal overeenkomst toont.

Hoe aangenaam sympathiek is ons die goede Jean Darlot in het eerste en tweede bedrijf; eerst om zijne verlegenheid tegenover het meisje, dat hij aanbidt en zoo gaarne uit finantiële moeilijkheden wil redden, en dan later om dat tevredene met zijn zacht, kalm, huiselijk geluk en zijn lief vrouwtje, dat al heur zieleleed zoo gaarne voor haar man wil verborgen houden.

En als wij dan nog meelevens met dat stille spel van huiselijk lief en leed, wordt onze belangstelling verrast door die treffende scène van

OLIVIER.

Qu'ai-je donc fait?

SUZANNE.

M. de Nanjac vient de me répéter votre conversation.

OLIVIER.

Je n'ai pas parlé de vous.

SUZANNE.

Ceci est une subtilité. Dire à M. de Nanjac ce que vous lui avez dit, c'eût été lui dire du mal de moi, si, à tout hasard, je n'avais pris les devants.

OLIVIER.

Que vous importe, puisque vous n'aimez pas M. de Nanjac?

SUZANNE.

Qu'en savez vous?

OLIVIER.

Vous l'aimez?

SUZANNE.

Je n'ai pas de comptes à vous rendre.

OLIVIER.

Peut-être.

SUZANNE.

Alors, c'est la guerre?

OLIVIER.

Va pour la guerre.

SUZANNE.

Vous avez des lettres de moi, je vous prie de me les remettre.

Boissets terugkomst en zijne liefdesverklaring aan Louise, in wier hart die woorden zoo gretig weerklank vinden, tot zij zich, ten laatste haar echtelijken staat vergetende, in de armen werpt van hem, die zij steeds in stilte bemind en ver-eerd heeft.

Als dan het scherm zakt, overvalt ons eene lichte huivering zoodra wij bemerken dat het maar spel geweest is en de impressie van het gebeurde onze verbeelding ontglipt, maar even gretig laten wij ons dan weer imponeeren door de tooneelen die nu voor ons afgespeeld worden.

Bij Jean's thuiskomst, voelen wij al dadelijk, dat de atmosfeer in het vertrek bezwangerd is met onheilsatomen, die zich straks zullen verzamelen tot eene verpletterende massa. En dan verwachten wij in angstige spanning, wanneer het oogenblik dáár zal zijn, dat het tot eene bekentenis moet komen van hetgeen in zijne afwezigheid is voorgevallen.

Tot het laatste oogenblik toe, houdt het stuk ons in spanning en het slot is, hoewel een weinig overdreven, akelig, in ieder geval pakkend genoeg.

De heer Frits Bouwmeester als Jean Darlot voldeed heel goed, en na Hein Murrink in Brand van Doorne's «Werkstaking» herinner ik mij niet eene zoo goede creatie van hem gezien te hebben. De heer Bouwmeester moet er echter voor zorgen een weinig meer rolvast te zijn, daar hij veel te veel op den souffleur vertrouwt, een fout waaraan hij zich nog al eens schuldig maakt. Een woord van huldebetoon komt toe aan mevrouw Mulder en aan Erfman, die vooral in het tweede bedrijf meesterlijk samenspel te genieten geven en beiden toonden artisten met veel temperament te zijn. Ook de heer de Jong als Langlois verdient eene extra vermelding, zoowel wat grime als wat spel betreft. Laat juffrouw van Berkel de raadgeving toch eens ter harte nemen zich wat lossen en natuurlijker voor te doen; aangezien haar figuur er zich niet bijzonder toe leent om oude dames-rollen te vervullen, moet zij alles vermijden, wat naar het theatrale zweemt, omdat dit zoo licht de lachlust op kan wekken.

C. A. H.

Rotterdam, 16 Februari 1900.

OLIVIER.

Demain, je vous les rapporterai moi-même.

SUZANNE.

A demain, alors.

OLIVIER.

A demain!

En daarop gaat Olivier heen en valt het scherm.

Het culminatie-punt van dit sarcastisch gesprek ligt natuurlijk in de door mij gecursiveerde woorden, en deze werden door Mevr. De Vries uitgesproken ongeveer op deze wijze 1):

Dus oor - log?

En daarop antwoordde dan Morin, de bevestiging zoo krachtig mogelijk makend:

Oor - log.

Niet altijd echter deed zij het geheele woord zoo scherp uitkomen; dikwijls kreeg alleen de

1) Om het gewenschte effect te krijgen bij het weergeven door muzieknoten moest er ook een piano-accompagnement bij.

INGEZONDEN.

Een fraai lichaam met een lage ziel. 1)

Zoo luidt in korte woorden de indruk, die «Het Zevende gebod», zooals het op 7 Februari door de Ned. Tooneelvereniging te 's-Gravenhage werd opgevoerd, op mij maakte.

Het lichaam, de artistieke bewerking van het onderwerp kwam mij toch voor inderdaad veel lof te verdienen, en, vooral zooals die door eene over het algemeen uitstekende vertolking tot zijn recht kwam, werkelijk veel talent te openbaren. Hoog stel ik in zooverre dit stuk dan ook boven het toch al veel goeds omvatende «Ghetto»; als wel het eerste vereischte van een tooneelwerk datzelfde is, wat reeds Demosthenes het kenteeken van den waren redenaar achtte, de faculteit om het publiek onder zijn invloed te brengen, dan stond het de proef ontegenzeggelijk op schitterende wijze door. Het gehoor was ten eenenmale onder den indruk der voorstelling; zoozeer «pakte» zij dat b. v. in het laatste bedrijf, als Engel de ongelukkige Lotte nog bij den ouden Dobbe belastert, een luid scheldwoord uit den «engelenbak» tot haar nederdaalde. Ware het in een theater van lagere rang geweest, de tooneelster zou de waardeering van haar verdienstelijk spel zich vermoedelijk in een bombardement met rotte appels of dergelijke hebben zien uiteten, onder die omstandigheden moreel wellicht in hooge mate streelend, maar materieel met dat al, naar het mij wil voorkomen, toch aanmerkelijk minder.

Zulk een stuk is, mijns inziens, ongetwijfeld het werk van een waar talent. En dat al vallen er desniettemin natuurlijk vele gegronde aanmerkingen op te maken. Al zou b. v. een minder baribalsche vader, een overigens kalm en vriendelijk man, die evenwel ernstig voor het belang van zijn kind waakt en daarin ons, door eene wat steile maatschappelijke moreel gedreven, aan het slot tegenover Lotte zelfs tot wreedheid komt, juist om de tegenstelling, naar het voorkomt, wel verkieslijker zijn geweest. En ook niettegenstaande den groven bok om een' pastoor

1) Wij willen aan dit protest van een zeer achtenswaardig schouwburgbezoeker geen plaats in ons orgaan weigeren. Wij lezen in *De Controleur* een beschouwing in denzelfden geest van een Utrechtschen correspondent. Wel méér menschen zullen zich hebben geërgerd; maar de meerderheid stroomt toe en juicht toe.

gewichtigste lettergreep een hoogen toon, die bij een herhaling van de uitdrukking nóg wat werd verhoogd. Zoo onder anderen in den uitroep van *Clotilde* aan het eind van het tweede bedrijf van *Fernande*, den zeer gemouventeerden salondraak van *Sardou*.

Clotilde is verloofd geweest met *André des Arcis*, maar deze is gaandeweg voor háár onverschillig en op een ander meisje verliefd geworden, vroeger *Fernande*, nu *Marguerite* heetend, wier verleden niet vlekkeloos is, hetgeen hij niet, maar Clotilde wél weet. Om zich later des te krasser te kunnen wreken, werkt Clotilde de liefde tusschen André en Fernande (*Marguerite*) in de hand, en op het oogenblik dat deze twee voor het eerst gearmd loopen en het tooneel verlaten hebben, roept zij, alleen gebleven, sarcastisch uit:

Aaaah! je wil-de 'n on-schuld! 'n on-schuld!

Ook gebeurde het wel dat ze twee keer in verschillende gedeelten van denzelfden zin een lettergreep op dergelijke manier accentueerde. Als zij in het laatste bedrijf van *Fernande* het oogenblik van haar wraak gekomen waant, maakt zij André bekend dat hij geen *onschuld* heeft getrouwd, — André en Fernande (*Marguerite*) zijn juist van hun huwlijksreis terug, — André gelooft haar niet en roept zijn vrouw, die reeds naar de slaapkamer is gegaan, natuurlijk met

geen Roomsch maar een Protestantsch Onze Vader te laten bidden. Ja, ook wanneer men overigens het genre, het platte realisme, voor weerzinwekkende wansmaak houdt. Hoe onedel ook het onderwerp der schildrij moge wezen, toch blijft immers de kunstvaardigheid van den meester, die het op het doek bracht, bewondering waardig.

Evenals men echter groot als kanselredenaar kan zijn, hoewel overigens tot eene uiterst dom-bijgeloovige godsdienstrichting behorende, evenals die schilder niettegenstaande de wijze waarop zijn gemoed zich in het gekozen onderwerp openbaart, bewondering kan verdienen, zoo kan ook in een tooneelwerk de artistieke behandeling hoog staan terwijl de geest, die het bezielt, een zeer laag standpunt blijkt in te nemen. Dan huist in het fraaie lichaam een lage ziel. Zoo is het, helaas, hier het geval. Helaas, want welke heerlijke kunstproducten, welke het volk en de maatschappij opvoedende werken, zou zulk een talent toch kunnen scheppen, ware het in die harmonie, welke de ware schoonheid eigen is, ook door het hooge en edele bezielt! Doch hier is alles laag, het intellectueele zoowel als het moreele. Komt toch schrijvers gebrek aan kennis nopens hetgeen hij ten tooneele brengt al in den protestantschen pastoor uit, erger is dit nog het geval waar hij als sociaal prediker poseert en over maatschappelijke toestanden uit de hoogte wil oordeelen. Want het recht tot zulk een optreden kan alleen op juiste kennis van het onderwerp berusten. Anders verkrijgt men niets dan schreeuwerij en daartoe behooren dan ook inderdaad meerendeels die quasi-maatschappelijke stellingen of paradoxen vooral door den student raisonneur, of maar ook elders in het stuk te berde gebracht en dat dan ook liefst, zooals zich verwachten liet, in de vormen van het plat-socialisme en plat-feminisme. Niet van die gezonde richting namelijk, die ernstig de ontwikkeling der vrouw en de verzekering van haar maatschappelijk welzijn beoogt, maar van hare ongere bastaardzuster, van dat giftige feminisme, hetwelk al schetterende den mannenhaat predikt en zoo inderdaad het waar geluk der vrouw zoekt te vernietigen, dat van de nijldige vaatjes zuur bier, de moderne handhaafsters der om hare lasterzucht befaamde koffiekranjes.

(Slot volgt.)

den naam *Marguerite*, want dat zij vroeger anders heeft geheeten, weet hij niet; en nu voegt zij hem triomfeerend toe:

Zeg maar Fer-nan-de; dat zal se be-ter ver-staan.

Of het mij nu gelukt is duidelijk te maken wat ik bedoelde weet ik niet, maar zeker zal men wel begrepen hebben dat dergelijke zinnen baroque klonken.

Wie intusschen heeft gemeend uit het bovenstaande te moeten opmaken, dat door deze vreemde gewoonte het spel van Mevr. De Vries werd ontsierd, heeft het mis. Haar wijze van intoneeren moge al, uit een aesthetisch oogpunt beschouwd, niet te verdedigen zijn, zij paste volkomen bij haar nerveuse manier van spelen, vooral in *demi-mondaine*-rollen, bij de wijze waarop zij in gemarkeerde passages haar rechter-arm bewoog en langzamerhand in drie tempo's geheel uitstrekke, kortom bij haar geheele zijn en doen. En niemand die haar in haar kracht heeft gekend, zal tegenspreken dat Sophie de Vries bijzonder groote verdiensten had als *comédienne* en in de eerste plaats als *grande coquette*.

Amsterdam, Februari 1900.

(Wordt vervolgd.)

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: H. Th. Boelen. — Eene Nederlandsche Tooneelgeschiedenis. — Amsterdamsche Brieven, door M. MORESCO. — Uit de Maasstad, door C. A. H. — Ingezonden. Een fraai lichaam met een lage ziel, door RARAVIS (vervolg). — Berichten. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door Dr. M. B. MENDES DA COSTA.

H. TH. BOELEN.

Wij hebben het overlijden te melden van den heer H. Th. Boelen (pseudoniem N. Donker), die, behalve romans en gedichten, ook tooneelwerken heeft geschreven en tot zijn dood van levendige belangstelling voor het tooneel heeft getuigd.

Hendrik Theodorus Boelen werd 21 April 1825 geboren te Amsterdam. Hij schreef, behalve opstellen en kritieken in *Gids*, *Amsterdamme*. (dagblad), *Portefeuille* en *Leeswijzer*, novellen in *Nederland* en in het jaarboekje *Holland*; verder romans, o. a.: *Onder de menschen* (1854), *Een Parelsnoer* (1859), *Eind goed al goed* (1862) en voor het tooneel de volgende werken: *Van onder op of van boven neer* (drama, 1857), *Vader en Zoon* (drama, 1857), *'t Is al geen goud wat er blinkt* (drama, 1868), *Max Piccolomini* (naar Schiller's *Wallenstein*, 1858) *Gravin Olga en haar lijfeigene* (drama, 1875) alle onder pseudoniem Donker en onder eigen naam: *Mijn broer de Minister* (blijspel, 1876), *Keizerin en Moeder* (drama, 1877), *De Vestaalsche Maagd* (drama naar Parodi, 1881), *Charlotte Corday* (drama naar Ponsart, 1882), *Gevaarlijk spel* (drama, 1885), *Ter elfder ure* (blijspel, 1887). Ook redigeerde hij den *Tooneelalmanak*, 1877.

In zijn jeugd was Boelen een ijverig redelijker. Jongstleden Maandag werd zijn stoffelijk overschot ter aarde besteld.

Eene Nederlandsche Tooneelgeschiedenis.

Men verzoekt ons hier melding te maken van een groot plan, dat bij genoegzame belangstelling tot uitvoering komen zal. De zeer gunstig bekende firma J. B. Wolters te Groningen heeft, namelijk, het voornemen te doen verschijnen eene «*Geschiedenis van het Drama en van Het Tooneel in Nederland*». samen te stellen door Dr. J. A. Worp en te illustreeren onder toezicht van den heer J. H. W. Unger, den welbekenden Rotterdamsche archivaris, die o. a. ook de groote *Geschiedenis der Nederlandsche Letteren* van Prof. Dr. Jan ten Brink hielp illustreeren.

In het prospectus van deze uitgave wordt er op gewezen dat het aantal monografieën en studies over dramatische letterkunde, verschenen na het boekje van Ferdinand von Hellwald («*Ge-*

schichte des Holländischen Theaters»), dat in 1874 het licht zag, het mogelijk maken thans eene groote geschiedenis van het drama in Nederland te schrijven.

Het voornemen der uitgevers is «een boek te geven, waarin niet alleen de geschiedenis van het drama in Nederland, van de middeleeuwen tot op onzen tijd toe, wordt behandeld, maar tevens te beschrijven, hoe in verschillende tijden de drama's werden opgevoerd, de lotgevallen mee te deelen van de schouwburgen in onze groote steden en het leven te verhalen van onze beroemde tooneelspelers. Het werk is in de eerste plaats bestemd voor den lezer, die belang stelt in de geschiedenis van ons tooneel, maar tevens voor hem, die bepaald studie van het onderwerp maakt».

Bij het prospectus werden proefbladen gevoegd. Papier en druk zijn keurig. De reproducties van het programma eener voorstelling in 1753 en van een paar prenten, die decoraties voorstellen, zijn goed, evenals die naar een (gesteendrukt?) portret van Mevrouw Wattier—Ziezenis.

Het boek moet verschijnen in twee deelen, elk van ongeveer 400 bladzijden druks van $\pm 21 \times 12\frac{1}{2}$ cM. druk-oppervlakte. Wanneer het compleet zal wezen kunnen de uitgevers nog niet bepalen. De prijs van de twee deelen in fraaie banden zal bij intekening f 50.— bedragen. Elk deel verschijnt in vijf afleveringen van vijf vel. Meer dan tien afleveringen worden niet in rekening gebracht. De eerste twee kunnen in 1900 het licht zien.

Uit Amsterdam.

DOOR M. MORESCO.

Vóórdat ik zelf weer wat nieuws zeggen mag, dien ik mij even te verantwoorden omtrent dingen, vroeger door mij hier ter plaatse beweerd en waarvan de juistheid bestreden is.

Reeds beantwoordde ik den heer Reijding in het *Nieuws v. d. Dag*, maar kan daarmee natuurlijk niet volstaan. Ik erken ten volle het recht van ieder, wiens naam genoemd wordt in een publiek geschrift, de schrijver ter verantwoording te roepen omtrent hetgeen deze over hem schrijft en hij dient die verantwoording te doen ter plaatse, waar de «aanval» geschiedde.

Maar het spreekt van zelf, dat ik mij alleen kan verantwoorden omtrent het door mij beweerde, niet omtrent al den onzin, dien de heer Reijding mij doet zeggen.

Na al het zoutelooze geginnegap, dat den heer Reijding helaas tot tweede natuur geworden is, eischt hij niet meer of minder dan dat ik bewijze:

1°. dat auteurs en niet directies aansprakelijk zijn voor de exploitatie van een tooneelzaak;

2°. dat 't *plan de compagne* van de directie van 't Grand théâtre werd in de war gestuurd door 't vertoonen van mijn revue;

3°. dat ik ooit iemand iets heb opgedrongen;

4°. dat de artiesten van 't Grand théâtre elders plaatsen naar hun zin konden vinden voor 't seizoen 1899—1900;

5°. dat 't tooneel 'n liefdadigheidsinstelling is voor non-valeurs;

6°. (met cijfers) dat men normaal, zelfs te Parijs, van 'n revue ooit meer mag verwachten dan 50 voorstellingen (De Nieuwe Prikkel ging 58 maal).

Als ik dat allemaal bewezen heb, zal wat de heer Reijding mijn «verdachtmaking» noemt niet meer «misplaatst» zijn.

Nu ben ik mij evenmin bewust één enkel woord geschreven te hebben dat op een verdachtmaking leek, als iets beweerd te hebben, dat maar eenige overeenkomt had met een der bovenstaande zes krankzinnige stellingen.

Wel zeker, de directie van het Gr. th. is schuld, dat de eindelijk — Gode zij dank — niet meer trekkende Reijding-revue 58 maal gespeeld werd; de heer R. heeft zijn revue niet opgedrongen, waar heb ik dat gezegd?? en wat kan ik daarvan weten!? Wat raakt mij het onder 4°. gevraagde? Gaarne de verklaring, dat het theater geen liefdadigheidsinstelling is voor non-valeurs, dat de aarde geen pepernoot is en de revues van den heer Reijding geen tragedies zijn van Sophokles.

De heer Reijding, die zich schrijver of bewerker noemt van de jongste bij van Lier vertoonde revues, is maar aansprakelijk voor één enkel ding: de totale waardeloosheid van die revues, die eindelijk bij de Nieuwe Prikkel ook het minst ontwikkelde publiek duidelijk geworden is, omdat het — niet eerst na de 57ste voorstelling — maar al heel spoedig wegbleef.

Onmiddellijk gevolg van zulk wegbleven is — om dat te weten behoeft men toch geen ingewijde te zijn? — vermindering van ontvangsten, welke vermindering weér oorzaak moet worden van non-betaling aan de artiesten en het afbreken van de reeks revues, die elkaar anders behoorlijk aflostten, verandering dus van het tot nu toe gevolgde plan de campagne, verlegenheid van de niets ontvangende artiesten, die *misschien* ook aan het begin van een seizoen, maar nu zeker — geen ander engagement kunnen vinden.

Van dat alles is enkel en alleen oorzaak de waardeloosheid van R's revue, maar natuurlijk heeft de heer R. niet opzettelijk het gezelschap

van Lier in zoo netelige positie gebracht! Hij wilde liever, dat ook de «Nieuwe Prikkel» GESLIKT was, hij dacht niet anders of het zou ook het geval zijn. *Ik* dacht het ook. Ik juich dat wij beiden ons vergisten, al bejammer ik de tijdelijke — gelukkig al weer geweken — verlegenheid van het mij sympathieke gezelschap v. Lier.

Mijn heele redeneering valt in duigen, wanneer de jongste revues *niet* volkomen waardeloos waren uit artistiek oogpunt, en mijn *verwijft* (natuurlijk geen verdachtmaking) aan den heer Reijding vervalt zelfs al, wanneer hij zelf *gemeend* heeft, dat b.v. de «Nieuwe Prikkel», behalve de kleurige costumes, nog iets moois had. Zulk een meening nu kwam en komt mij voor onmogelijk te zijn bij elk gewoon eenigen smaak hebbend individu en dus ook bij een schrijver, dien ik o. a. op grond van zijn eerste revues houd voor een talentvol schrijver.

Dat ik in 'sheeren R's brein de gedachte meende te lezen: «de costumes moeten het doen», is ook het noodzakelijk gevolg van deze overweging: het is absoluut ondenkbaar, dat de schrijver in zijn producten geest ziet, aardige verwickelingen of mooi-geteekende karakters, maar alle revues hebben dat gemeen, dat zij bijna van begin tot eind allerlei kleurige costumes te zien geven zonder eenige door de «intrigue» (!) geboden noodzakelijkheid.

Moeten de costumes het dus niet «doen», wat in naam van alle goden en godinnen dan?

Ik ben gelukkig den heer R. één ding te kunnen toegeven: de door hem geciteerde stijlfout. Zéker, hij heeft gelijk. «men» mag niet in denzelfden volzin op verschillende personen doelen en al was hier nu geen onduidelijkheid te vreezen, de stijlfout is er en zal er blijven zoolang nog één exemplaar van n°. 15 van den 29sten jaargang van «het Tooneel» over is.

Omtrent al de grapjes over het muzikale van de revues alleen dit: de meeste melodieën daarin voorkomende, had ik al vroeger (vóór de geboorte der revues) gehoord, is dat geen voldoende grond om te beweren, dat die melodieën oud

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Vervolg van XXIII.

Als je tot je achttiende jaar je kost hebt moeten verdienen in het modevak, en dan een huwelijk uit liefde sluit met den dertigjarigen zoon van een Amsterdamschen makelaar, benijdt zeer zeker menig meisje je je lot, vooral als er dan nog bij komt dat je heel mooi bent. Maar als nu na een half jaar getrouwd te zijn, je man buiten betrekking raakt, en je zelf weer de handen uit de mouwen moet steken, maakt bij de benijdstertjes de afgunst in een ommezien plaats voor een gevoel van leedvermaak.

Zulk een leedvermaak heeft ongetwijfeld in de eerste helft van 1858 meer dan één Haagsch modiestetje gekend; want wanneer men nu weet dat bovenbedoelde makelaar de Heer JOH^s. MARTS. VAN WALTEROP was, dat zijn zoon tot voornamen had WILHELMUS ANTONIUS JOSEPHUS en als tooneelspeler behoorde tot het Haagsche gezelschap van Breedé en Valois, en dat ik met «je» wijlen Mevr. SOPHIE DE VRIES op het oog had, dan weet men meteen aan welken samenloop van omstandigheden wij het te danken

zijn? Of begrijp ik de grapjes van den heer R. niet goed? Dan wil ik er van af wezen. Misschien staat er ook in de N. P. veel geestigs, dat ik niet kon ontdekken.

* * *

Niet rechtsteeks tegen mij is het nog maar half verschenen ingezonden stuk «Een fraai lichaam met een lage ziel» van Rara Avis, maar de daarin uitgesproken meening wijkt af van mijn in dit blad geschrevene omtrent «Het Zevende Gebod», dat ik een «afschuwelijk lichaam met een lage ziel» zou willen noemen. Hoogstens ben ik bereid toe te geven, dat dit afschuwelijk lichaam een mooi nageltje of ooghaartje heeft.

Alle fouten, die een drama kàn hebben, heeft het 7de gebod: gebrek aan samenhang, gebrek aan logische ontwikkeling, gebrek aan elk streven naar aesthetiek.

Het mooie ooghaartje of nageltje: de juist geteekende types van Engel, van den Vlaming en van de juffrouw van drie hoog (de hoofdpersonen: Lotte, de beide studenten, de Zeeuwsche familie deugen geen van allen). Moet dat nu al den lof en al het geschrijf rechtvaardigen en opwegen tegen het domme en vieze en leelijke?

Die juffr. Engel is goed, die Vlaming is goed, die 3-hoog^e juf is goed, maar halen die types bij het heerlijk geteekende «Garnaaltje» in de Dame van Maxim? Of bij Pietje Puk in «Lui-lekkerland»? Waarom beoordeelt en bespreekt men die stukken dan niet met een gezicht of het de hemel weet wat gold? Moet het in den tempel der kunst dan altijd *stinken*?

* * *

Nog één verdediging: «de Nieuwe Ster» van Hermanus Bahr blijf ik bewonderen, blijf ik het allerbeste noemen wat dit seizoen heeft opgeleverd.

Wisinger niet sympathiek? Hoe jammer dat de heer Van Dracht die vraag stelt! Noch Lona, noch Wisinger is sypathiek of antipathiek in dien zin, dat de schrijver partij trekt voor één van beiden. De fouten en deugden van beiden zijn de fouten of deugden, (in het algemeen de

hebben dat deze laatste ons als comédienne zoo veel genotvolle oogenblikken heeft verschaft.

Toch is SOPHIE VAN WALTEROP ¹⁾ niet *dadelijk* nadat haar man geen engagement meer had, actrice geworden. Zij had zich vroeger zelfs nooit met het tooneel bemoeid; en alleen doordat haar moeder kamers verhuurde en zodoende de jonge Van Walterop bij haar in huis intrek nam, kwam zij er indirect mee in aanraking. Zij zou dan ook nooit uit eigen aandrang een poging hebben gedaan om haar geluk te beproeven op hetzelfde terrein, waarop haar man schipbreuk had geleden; maar het jonge paar bleef natuurlijk omgaan met de artiesten-wereld, en VICTOR DRIESSENS, die in die dagen in Den Haag geëngageerd was, zei op een goeden dag tegen haar: «Waarom gaat u zelf toch niet aan het tooneel? «Er steekt een actrice in u; dat ziet men aan alles; en een actrice die een toekomst zal hebben; u is op en top een Française, en zoo «iemand hebben wij brood-noodig op de planken». Aan denzelfden man, die o. a. Mevr. BEERSMANS en SOPHIE PAUWELS—VAN BIENE om zoo te zeggen *ontdekt* heeft, komt dus de eer toe haar te hebben overgehaald het weinig winst opleverende modevak er aan te geven en priesteres te worden van Thalia en Melpomene.

Driessens was, zooals trouwens van zelf spreekt, niet alleen haar behulpzaam bij het verkrijgen

1) Zoo heette zij natuurlijk na haar huwelijk, dat 26 Augustus 1857 gesloten en 19 Juni 1868 door echtscheiding ontbonden is.

eigenschappen, goed of kwaad dat doet niet ter zake), van de zoo geheel verschillende werelden, waartoe de beide personen behooren. Het is de schok van twee kringen, van twee opvoedingen, niet van twee karakters. Door dien schok doen de beide ongelukkige vertegenwoordigers van hun resp. kringen zoo dwaas. Kan iemand aan Lona's zijde staan in haar gedrag jegens den claqueur of den graaf? Of aan Wisinger's zijde bij zijn dolle uitval «is dat violet, kan je dan niet zien?»?

Lona en W. zijn beiden brave, beste eerlijk elkaar liefhebbende of eerlijk in dien waan verkeerende menschen, maar . . . aus zwei Welten, zooals de professor en de prinses van Carmen Sylva, doch het conflict in «de Ster» is veel zuiverder, veel mooier, veel scherper dan in het werk van Rumeniëns koningin, juist omdat in «de Ster» de personen geheel en volkomen opgaan in hun eigen wereld *in weerwil van hun eigen vurig verlangen om buiten hun kring te treden*, welk verlangen bij den professor in «Aus zwei Welten» niet bestaat.

Er zijn zooveel Lona's en zooveel Wisinger's, we zijn eigenlijk allen zooals zij. Hier is het echte, werkelijke leven prachtig, geniaal zelfs geteekend! Juist het niet sympathiek maken van den een ten koste van den ander, juist dat hooge, sublieme standpunt dat de schrijver ten opzichte van zijn personen heeft ingenomen en volmaakt heeft weten te handhaven, vormt voor mij de groote verdienste van «de Ster» en dan krijgen we nog de schitterende dialoog en fijn-geteekende bijpersonen op den koop toe. Met recht hebben mevr. Mann en de heer Royaards en alle anderen hun beste krachten niet te goed geacht voor dit meesterwerk!

* * *

Excus, mevrouw Pauwels, waardige zilveren jubilaris, dat ik u zoo lang liet wachten, maar ik moest eerst beide handen volkomen vrij hebben om lauweren, zooveel ik vinden kan, te leggen aan uw voeten.

Er is een groot te-kort aan hulde, aan waardeerling van uwe groote verdiensten, dat niet bij

van een engagement aan het gezelschap van Valois ¹⁾ in 1860, maar steunde haar ook bij haar eerste schreden op het glibberige pad van de kunst.

Haar debuut-rol was *Rosamunde van Corfu* in *Aballino of de groote bandiet*, haar tweede *Leonore* in *De arme edelman*.

Nadat zij twee seizoenen in Den Haag had gespeeld, verhuisde zij naar Amsterdam, waar zij op het Leidsche-plein bij Roobol, Tjasink en Peters den 3^{en} September 1862 debuteerde als *Rosa* in *De eigenhandige brief des Konings*, een blijspel naar het Hoogduitsch van *Wilhelm Vogel*, dat maar één keer werd gegeven.

Het moedige drie-en-twintig-jarige vrouwtje kreeg hier niet veel te doen; zij trad in het gehele seizoen 49 maal op, in 15 verschillende rollen, waarvan ik alleen *Klaeris van Velzen*, in *Gysbrecht van Aemstel*, en *Roosje*, in de *Bruiloft van Kloris en Roosje*, de moeite van het vermelden waard vind; het waren trouwens meestal nu lang vergeten stukken die er toen werden gegeven, met de onzinnigste titels: *Het spook*, *De galeislaaf of wet en vooroordeel*, *Gierige Erik*, *De gemalin van den grijsaard*, etc. etc.

Na den 27^{en} April 1863 zag men haar hier niet meer op de planken van het Leidsche-plein ²⁾ verschijnen tot den 2^{en} Februari 1874, den openingsavond van den nieuwen Stads-schouwburg. Al

1) Diens compagnon Breedé was in 1858 overleden.

2) Wel echter bij Van Lier in de Amstelstraat, waar De Rotterdamers vaak optraden.

een jubileum, ééns in de vijf en twintig jaren kan worden aangevuld, en dat weer grooter zal worden in het vervolg, omdat het emplot dat door U zoo boven alle lof wordt vervuld door het publiek zoo vaak miskend wordt.

Het zijn de «oudere» rollen, die mevr. Pauwels al sedert langen tijd speelt; daarbij verliest de artiste omdat zij er dikwijls door op den achtergrond komt, maar wij, de toeschouwers, winnen, want nu heeft een zeer talentvol actrice zich nog in de glansperiode van haar kunst toegelegd op rollen, die anders alleen haar te beurt vallen, die den besten tijd al gehad hebben.

Mevr. Pauwels heeft zeer zeker nog haar besten tijd en zal dien nog lang houden; wie het nog niet weten mocht, heeft het kunnen zien aan de wijze, waarop zij de rol van hertogin vervulde in «de Wereld waarin men zich verveelt» van Pailleron, het stuk van haar benefiet.

Zeer uitgebreide verslagen van den feestavond heeft men in elke behoorlijke courant gevonden.

Alleen als document dient in het officieële Tooneel-orgaan vermeld te zijn, dat mevr. Pauwels behalve op de gebruikelijke wijze, door den heer de Leur en de kunst-zusters en broeders gevierd werd door een commissie van theater-bezoekers, aan wier hoofd de heer Taco H. de Beer stond, die een feestrede uitsprak en een geschenk (tafelzilver) aanbood; het vrouwelijke deel van het publiek was afzonderlijk door een dames-comité vertegenwoordigd, dat het schilderen van der jubilaris portret door mej. Thérèse Schwartze had mogelijk gemaakt. Vele schilders hadden teekeningen gezonden en van alle Nederlandsche en sommige Vlaamsche tooneelgezelschappen waren er bloemen.

Over mevr. Pauwels' kunstleven schrijf ik in het volgend nummer, wanneer de redactie er niet reeds voor gezorgd heeft, maar met een Jantje van Leiden mag men zich daarvan niet afmaken en ik heb al te veel plaats in beslag genomen. Ook spijt mij zeer, dat de opvoering van «Een wereld waarin men zich verveelt» het zonder bespreking in «het Tooneel» zal moeten doen, vooral jammer omdat de dag-

dien tusschentijd is zij in Rotterdam geëngageerd geweest bij hetzelfde gezelschap, eerst van 1863 tot '67 onder J. Ed. de Vries, daarna onder Albregt en Van Ollefen; en toen in 1876 Het Nederlandsch Tooneel aan het contracten sluiten ging, waren Le Gras, Van Zuylen en Haspels reeds zoo gelukkig geweest Sophie de Vries aan hun gezelschap te verbinden; zij bleef bij hen tot het najaar van 1879. — Ook haar man, Van Walterop, vond bij De Rotterdammers een plaatsje als acteur, tot in 1867.

Die zestien jaren in de Maasstad — want al bespeelde het gezelschap van Albregt en Van Ollefen van Februari 1874 tot den zomer van 1876 ook den Amsterdamschen Stads-schouwburg, zij traden in dien tijd toch tevens te Rotterdam op, — zijn voor de vorming van Mevr. De Vries beslissend geweest. Ware zij hier, bij Robol, Tjasink en Peters, gebleven, dan zou er veel kans zijn geweest, in aanmerking genomen de haar aangeboren neiging tot *affectatie* en de bovenmatig onnatuurlijke treurspeltoon, die op het Leidsche-plein placht te heerschen, dat er weinig of niets van haar te recht was gekomen; maar dáár, bij De Rotterdammers, in de stad, die er zich op laat voorstaan *sedert* CORVER *de zetel te zijn geweest van de realistische, natuurlijke tooneelspeelkunst*, heeft zij kunnen leeren, en heeft zij ook geleerd hoe verkeerd *gemaakt-doen* is voor een actrice, die tevens goed voelt wat zij moet voorstellen. En nu weet ik wel

bladpers ook bleef zwijgen en veel artisten, die Maandagavond voor 't eerst in dit niet nieuwe, maar nog altijd actueele en geestige blijspel optraden, recht hebben op eenigen dank namens het publiek.

Het publiek bracht ^{*} ^{*} ^{*} zelf zijn dank aan den heer G. Wagemans (van het gezelschap van Lier) door bij *zijn* jubileum, den dag, die volgde op mevr. Pauwels' feest, het Grand théâtre geheel te vullen, den jubilaris telkens stormachtig toe te juichen en hem verscheidene mooie kransen aan te bieden.

Men speelde «Köpnickersstraat 120», een Duitse klucht, waarin de heer Wagemans met zijn bekend entrain de hoofdrol vervulde. Ook het stuk zelf schijnt goed te bevallen; het is dus te hopen, dat de slechte dagen bij van Lier voorbij zijn om niet te keeren.

Uit de Maasstad.

EERE-AVOND VOOR F. TARTAUD.

Dood voor de wet.

De eere-avond voor den heer Tartaud was een zegepraal voor het geheele gezelschap der Vereenigde Tooneellisten, want wij hebben gisteravond weer kunnen aanschouwen dat wij nog ware kunstenaars bezitten en ik noem de opvoering van «Dood voor de wet» een zeer goed geslaagde vertooning.

Over het stuk zelf valt niet zooveel te zeggen als men, afgaande op den titel, er wel van zou verwachten, want de tendenz van het voor 40 jaar geschreven drama is reeds lang verouderd en past slecht in het kader van de nieuwerwetsche begrippen.

In onzen modernen tijd waar vrije liefde en echtscheidingen aan de orde van den dag zijn, kan men kwalijk de moraal gaan prediken van eeuwige verbindtenissen, die de dood slechts kan verbreken.

In het stuk van Paolo Giacometti acht Rosalia zich tot den dood toe verbonden aan Corrado, die wegens een in drift gepleegden moord tot

dat op de bovenstaande door mij gecursiveerde woorden heel wat valt af te dingen: een gezelschap waar Nans Sandrock—Ten Hagen een tijd lang het hoogste woord had, waar de zich in veel bochten wringende J. SOETER groote rollen vervulde op een manier die een echten redelijker zou hebben doen watertanden ¹⁾, waar N. F. KORFF acht jaar lang, van 1859 tot 1867, allerlei aardige *tweede-jonge-minnaars*-rollen ²⁾ zóó verknoeide, dat hij althans door de meer ontwikkelde toeschouwers meermalen werd uitgelachen om zijn verwaande en onuitstaanbare manier van doen, — zulk een gezelschap gaf waarachtig niet in alle deelen en altijd «natuur en waarheid» te zien en te hooren, maar het meerendeel van de artiesten — ik hoef immers geen namen te noemen? — streefde zeer zeker naar het in stand houden van den roem van hun gezelschap; en zij zijn daarin geslaagd.

In de eerste jaren van het engagement van Sophie van Walterop—De Vries te Rotterdam stond haar de despotieke en jaloersche Nans Sandrock—Ten Hagen zeer in den weg, en het groote publiek was deze alle eerste rollen ³⁾ spelende Dame bijzonder goed gezind; de nieuweling had er dus een harden dobber, maar gaandeweg won zij terrein,

1) Ik zal bij voorbeeld nooit vergeten hoe hij in *De versoening of de broedertwist* van Kotzebue het in zijn mond bestorven „Vrouw Grrriesegrrramme” (zegge: *Vrouw Griesgram*) de zaal in grauwde.

2) Zooals *Clitandre* in *De geleerde vrouwen* van Molière.

3) Zie Hoofdstuk II.

levenslange gevangenisstraf veroordeeld werd. Maar gesterkt door het verlangen zijn vrouw en kind terug te zien, weet hij uit de gevangenis te ontsnappen en wil, als hij na lang zoeken zijn gezin gevonden heeft, zijn rechten over de zijnen laten gelden.

Hij vindt hen terug in het huis van dokter Palmieri, die zich na Corrado's gevangenneming met edelmoedigheid over zijne verlaten vrouw en dochter ontfermde. Als hij ten slotte van zijne vrouw verneemt, dat zij Palmieri heeft liefgekreken en hem zelfs hunne dochter heeft afgestaan, besluit Corrado niet langer de hinderpaal van hun geluk te zijn en sterft in het laatste bedrijf, tengevolge van ingenomen vergift.

Ziehier de zeer beknopte inhoud.

Geen grenzen, geen wetten zijn in staat de driften te beteugelen, die opvlammen met koortsige hitte in het gemoed van iemand die strijdt voor zijne liefde....

Dit had Tartaud gisteravond te vertolken, voorwaar geen gemakkelijke taak voor een acteur, die niet van nature met zulk een hevig, vurig, zuidelijk temperament begiftigd is; dat de heer Tartaud wat aandurft en het er uitstekend afbrengt, hebben wij gisteravond met genoeg kunnen constateeren. Zijn spel verdient onze volle waardeering, eveneens dat van den heer Alex Faassen als de abt Ruvo. De heer De Vos als Palmieri speelde zoo natuurlijk correct, als wij zelden van eenig acteur zagen. Wat het spel van mevrouw van Eysden—Vink betreft kan ik kort zijn. De rol van Rosalia is niet haar genre, het ligt dus voor de hand, dat de vertolking beneden de verwachting bleef. Meunier (Gaetano) was goed op zijn plaats en deze jonge kracht belooft nog veel voor de toekomst. Ook mevr. Tartaud—Klein (Emma) van Eysden (Don Fernando) en mevr. Poolman als de vroomme Agata, verdienen een pluimpje.

Rotterdam, 28 Februari 1900. C. A. H.

De N. R. Crt. zegt o. a.: Er zijn twee belangwekkende elementen in «Dood voor de wet»: de hartstocht van den teruggekeerden echtgenoot,

en het einde van den strijd op leven en dood tusschen deze twee actrices is geweest het omstreeks 1873 eclipsceeren van Nans. Toen *was* Sophie de Vries *er*; en ongeveer in dien tijd zei Mevr. Albregt—Engelman eens deze merkwaardige woorden tegen haar: «Kind, denk aan «mijn woorden, geniet van je succes, er komt «een tijd, dat men niet meer klimt, dat men «stil staat; pas dan ook op om te blijven staan, «daal niet!».

Zeer zeker zullen die woorden van de oudere kunstzuster er wel toe hebben bijgedragen, dat Mevr. De Vries werkelijk nooit *gedaald* is. Immers, hetzij bij intuïtie, hetzij doordat zij goeden raad heeft gekregen en daarnaar geluisterd heeft, — twee dingen die in het artiesten-leven maar hoogst zelden voorkomen, — heeft zij tijdig ingezien dat de zoogenaamde *jeune-première*-rollen haar fort niet waren, en zich toegelegd op het spelen van de *grandes-coquettes*, een genre waarin het weinig melodieuze van haar geluid haar zoo goed als niet hinderde. Toch is ze in Rotterdam heel wat keeren als *jonge minnares* opgetreden, en het aangename van haar verschijning pakte het publiek in, en behalve het groote publiek ook menigen kunstkenner of *would-be-dito*. *Glanor*, de gevierde schrijver van *Uitgaan*, die toch heusch wel zal hebben geweten hoe hij zelf zich zijn *Marie* had gedacht, placht te zeggen dat van alle actrices, die hij deze rol had zien spelen, Mevr. De Vries haar het best vervulde. Er waren in die dagen ook genoeg menschen die dweepten

en de nijd van den geestelijke tegen den vrijdenker. In het eerste bedrijf voelt men dezen nijd. Het begin moge ons al dadelijk voorbereiden op al de conventie, al het melodramatische waar dit veertigjarige stuk vol van is; door de samensprekingen van den geestelijke: eerst met zijn neef en met een devote dienstmaagd uit het huis van Palmieri, daarna met dezen zelf, gaat een adem van hartstocht, welke voelen doet, dat dit geen maakwerk is, dat dit *tendenzwerk uiting* is van een sterk gevoel: van den haat der om vrijheid vechtende Italianen van omstreeks '60 tegen de dwingelandij der kerk. De hh. Alex. Faassen (Monseigneur) en De Vos (Palmieri) waren in dien dialoog passioneerend aan het woord.

En nu het tweede element van passie, het voornaamste, de nijd van den teruggekeerde, zoovele jaren in machteloosheid door passie verschroeid, en nu vrij, nu droomend van een rozig kind dat hem, het kerkerspook, kinderliefde geven zal, van een vrouw, nog altoos mooi als ze vroeger was, vervoerd van blijdschap bij wederzien... We hebben er in het begin al op gedoeld, dat deze rol voor een niet-zuidelijk temperament schrikkelijk zwaar te spelen is. Dat de schrijver haar gedacht heeft zoo spannend als maar mogelijk is, door den moordenaar met al het oude temperament — en zooveel jaloerscher — te doen terugkeeren: zoo, dat hij zelf herhaaldelijk vraagt: houd me vast, behoed me tegen mijzelf. Een mensch met bruten hartstocht, een bruuft van een moordenaar, in wien men de natuurlijkste gevoelens ook in hun adeldom moet voelen. Ziedaar de taak, welke de heer Tartaud blijkbaar heeft aangetrokken door het kleurige en krachtige. Hij moet zóó dikwijls modern-burgerlijke rollen spelen en het meer-romantische is zijn genre. Moet de keus van het genre dus volkomen gebilijkt, die van het stuk is te vermetel geweest. Geen oogenblik hebben we in den speler, die zijn rol goed kende, drie druk zijn best deed, werkelijk het leed, de liefde, de gevaarlijkheid, den strijd van een Corado gevoeld. Hoe druk hij deed, hij leek zoo weinig te vreezen! En mevrouw Van Eysden—Vink, heeft zij hare rol gevoeld?

Zoo is dat voornaamste van «Dood voor de wet» langs ons heen gegaan als een kleurig kijkspel dat ons koud liet. Maar laten we hier dadelijk bij zeggen, dat, zeker dank zij die kleurigheid, de vertooning veel succes heeft gehad. Het scherm ging nu twee-, dan driekeer omhoog, en de heer Tartaud, wiens eere avond werd gevierd, kreeg van den vollen schouwburg, met tal van kransen en takken, duidelijke blijken van bewondering en sympathie.

met haar *Beatrix, de Madonna der kunst*, of met haar *Jane Eyre*, maar mijns inziens was hoofdzakelijk daarvan de oorzaak het Fransche cachet dat zij haar spel wist te geven, en dat voor ons, Hollanders, iets ongewoons had en daardoor verrassend werkte. Mij persoonlijk heeft ze in die en dergelijke rollen niet kunnen bekoren, evenmin als in stukken waarin zij verzen zeggen moest, wat haar heelemaal niet goed afging; ja, meer nog, zoodra zij in een treurspel optrad, werkte zij op mijn lachspieren. En dat kwam waarlijk niet doordat zij het zooveel slechter deed dan de meeste andere actrices uit die dagen, maar door het wonderlijk contrast tusschen haar inderdaad koninklijke verschijning en haar alles behalve tragedie-achtige manier van praten en gesticuleeren. Ondenkbaar is een mooier en vorstelijker *Koningin Elisabeth*, dan zij ons te zien gaf in de eerste oogenblikken van de tuin-scène in *Maria Stuart*; natuurlijk had ik haar in het vorige bedrijf al gezien, in vollen luister, te midden van haar hovelingen, en, niettegenstaande al dat moois had zij mij totaal koud gelaten, maar dáár, in het schitterend jachtkostuum, dat tegenover de zwarte kleeding van Maria Stuart nog des te sterker uitkwam, maakte zij werkelijk indruk op mij; haar mooie oogen, haar regelmatige gelaatstrekken, haar gebiedende blik, alles werkte mede tot het vormen van een scherpe tegenstelling met de deemoedige houding van Maria Stuart; de bekoring duurde intusschen kort, want in plaats van vorstelijken toorn, uitgedrukt

In de bijrollen bewoog de heer van Eysden zich met het hem thans eigen gemak, speelde mevrouw Tartaud voor ziekelijk veertienjarig meisje zoo natuurlijk als verwacht kon worden, was mevrouw Poolman—Huysers Italiaansch gekleed, en merkten we met genoegen de correctheid in kleedij en dictie des heeren Meunier op.

INGEZONDEN.

Een fraai lichaam met een lage ziel.

(Vervolg.)

En zoo ook wat het socialisme betreft, niet van dat, hetwelk ernstig, moge het ook soms dwalen, naar de verbetering der volkstoestanden streeft, maar van het almede in schelden en schetteren zijne kracht zoekende, min of meer anarchistische soort der verlopen Fransche *boulevardiers* en luie Maandagviersers, wien het in werkelijkheid om niets anders te doen is dan om een lui en door geene maatschappelijke banden gebonden leven te leiden op kosten van anderen.

Merkwaardig is het dan ook dat de personen, die de schrijver als vertegenwoordigers dezer zoogenaamde maatschappelijke meeningen laat optreden, inderdaad tot dezelfde categorie behooren. Peter en Bart zijn toch niet anders dan voortdurende Maandagviersers, luierende studenten, de laatste geheel dat wat de Franschen een clubredenaar noemen. Om op eene wijze, die vrijwel aan oplichting verwant is, te leven, mits hij maar luieren moge, daarin ziet hij niets; maar vol is hij immer van allerlei holle tirades over den bedorven toestand der maatschappij, daarbij steeds de grofste onkunde der geschiedenis verradende en in al dat geschetter ten eenenmale vergetende dat in eene naar ultrasocialistische denkbeelden hervormde maatschappij wel de eerste regel zou wezen «die niet werkt zal niet eten» en dus een persoon als hij daarin niet alleen geen hooger en meer geacht standpunt zou innemen dan in de tegenwoordige, maar zelfs in het geheel niet zou worden geduld.

Niet minder laag staat de moreele opvatting. Waar is het voorzeker dat de godsdienstige wijding of maatschappelijke regeling eener liefdebetrekking tusschen man en vrouw het zedelijk karakter daarvan niet bepaalt; dat die ook waar deze ontbreken zedelijk kan wezen en in hooger zinn een huwelijk mag heeten; toegegeven kan zelfs worden dat zulk eene tusschen een' de wereld nog niet kennenden jongen als Peter en eene haar al te veel kennende vrouw als

in stem en gebaar, gaf zij gewoon-burgerlijke ergernis te zien, hoezeer zij ook haar best deed om zoo waardig mogelijk te blijven. Nu geef ik graag toe dat deze scène voor de actrice, die Elisabeth voorstelt, een van de lastigste en ondankebaarste is die men zich denken kan, want zij heeft zelf betrekkelijk maar weinig te zeggen en moet lange clausen van Maria Stuart aanhooren, déze heeft de sympathie van het publiek, niet zij; en terwijl zij eigenlijk met de kous op de kop weggaat, moet zij doen alsof zij, door haar mededingster te vernederen, wonder wat voor overwinning had behaald; ik heb dan ook nog nooit een actrice gezien, die mij in deze rol volkomen heeft bevredigd; maar dat neemt niet weg dat Sophie de Vries er al heel weinig van te recht bracht en, evenals bijkans al haar Duitse kunstzusters, uitsluitend haar heil zocht in wenkbrauwenfronsen, het achteroverwerpen van haar hoofd en het verfrommelen van haar zweep.

Den eersten keer dat zij door haar talenten als comédienne inderdaad den heelen avond mij heeft geboeid, speelde zij in *Rabagas*, van Sardou, de rol van *Eva Blounth*; ik had die zelfde rol bij de Vereenigde Tooneelisten van Mevr. KLEINE—GARTMAN gezien, en ik hoef niet te zeggen, dat die er veel moois in bracht, maar Sophie de Vries won het van haar door haar jeugd, en was buiten eenige kwestie veel *charmanter*; bovendien, al haar eenigszins excentricke maniertjes kwamen haar bij het uitbeelden van de verleidelijke Amerikaansche juist zeer goed

Lotte bestaanbaar is. Maar alleen omdat die niet volstrekt behoeft onzedelijk te zijn, is zij toch ook nog niet zedelijk; door wederzijdsche liefde alleen wordt zulk eene verhouding dit niet. De liefde tusschen man en vrouw op zich zelve is louter een natuurlijk feit en als zoodanig neutraal, evenmin zedelijk als onzedelijk; zal daaraan een moreel karakter kunnen worden toegekend, dan moet die zich uitdrukkelijk in handelingen uiten, welke dit karakter dragen. Zoo zou het zijn als die liefde Peter kwam te verheffen, hem, gelijk zoo menig engagement aan de academie doet, van de meer ruwe studentenvormen kwam af te trekken; van Trijntje uit den aard der zaak, maar ook van Wijntje en van het tijdverkwisten, en allen tijd energisch deed besteden om zijne studie zoo spoedig ten einde te brengen om in staat te komen zich een onafhankelijk bestaan te verschaffen en daarbij tevens dat der door hem beminde vrouw te verzekeren. En van zulk een' energiek optredenden jongen man zouden trouwens, hoe zij ook zijne keuze mochten betreuren, zijne ouders niet lichtelijk de handen aftrekken. Maar Peter? Vergeeflijk is het voorzeker als de jonge man in het eerste genot zijner vrijheid, in de exuberantie zijner jeugdige kracht, ten minste eenigen tijd alleen het vermaak najaagt en in dien roes den arbeid verwaarloost; later komt dit veelal zeer goed weder te recht. Maar Peter?

(Slot volgt.)

BERICHTEN.

De Vereenigde Tooneelisten (Rotterdam) zullen Ibsen's *Wanneer wij dooden ontwaken* opvoeren met Jan C. de Vos als Rubeck, Mr. v. Kerckhoven Jonkers als Irene, Mr. Gusta Poolman als Maja en Alex. Faassen als Ulfheim.

Groot succes voor Royaards Maandagavond in *Oefening kweekt kennis* te 's-Gravenhage, waar de jonge kunstenaar een talrijk publiek deed genieten door zijn voordracht van Shakespeare's *Richard II*.

Het *Théâtre français* te Parijs is afgebrand. De jonge tooneelspeelster Henriot kwam om het leven.

Maandag 19 en Dinsdag 20 Maart a.s. bij Van Lier, Amsterdam: *La Conscience de l'Enfant*, door het gezelschap Vast.

van pas; om kort te gaan: na de verschillende rollen, die ik van haar had gezien, was deze voor mij een openbaring.

De herinnering daaraan bleef mij bij, en toen dus in 1878 De Rotterdammers, d. w. z. de troep van Le Gras, Van Zuylen en Haspels, in de Amstelstraat bij Van Lier *De Fourchambaults*, van Augier, kwamen geven, had ik wel eenige verwachting van Mevr. De Vries als *Marie Letellier*, al is dit allerminst een *grande-coquette*-rol. Het exotische meisje, met de dubbel-natuur, eensdeels onbekommerd voortlevend en in een klein beetje flirten in het geheel geen kwaad ziende, anderdeels diepgevoelend en gevoelig voor beleedigingen, bood, docht mij, juist aan een actrice als zij, gelegenheid genoeg om te woekeren met al die eigenschappen die haar spel als *Eva Blounth* zoo pikant hadden gemaakt. Toch had ik één ding vergeten: Marie Letellier is in het begin ook *ingénue* en Sophie de Vries was al heel dicht bij de *veertig* en was vrij *gezet* geworden; zij kon mij dus dien avond niet zooveel te genieten geven als ik had gehoopt. Het was de laatste maal dat ik haar heb gezien vóór zij bij Het Nederlandsch Tooneel geëngageerd is, in 1879, en van dien tijd af begint een serie van succesrollen, zoo groot als maar aan weinig tooneelspeelsters te beurt is gevallen.

Amsterdam, Februari 1900.

(Wordt vervolgd.)

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL
ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Uit de Maasstad, door C. A. H. — Het Turksche Tooneel in onze dagen, vrij naar ADOLPHE THALASSO (slot). — Het Engelsche Tooneel in verval, door LECTOR. — Inge/onden: Een fraai lichaam met een lage ziel, door RARAVIS (slot). — Berichten: Jubileum Pauwels—van Bienen, Die Tochter des Erasmus, Galerij van Portretten. — Feuilleton: Tooneelherinneringen, door Dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Uit de Maasstad.

De Ster.

TER BENEFICE VAN DEN HEER D. HASPELS.

Jammer, dat de heer Bahr zich niet als kluchtspelschrijver heeft opgeworpen, hij zou dan heel wat meer kans van welslagen gehad hebben dan nu, want voor een klucht is het immers wel eens geoorloofd, allerlei verschillende brokstukjes in elkaar te flansen tot een geheel. Maar bij een tooneelstuk is dit minder wenschelijk, daar dit altijd de pretentie wil laten gelden kunstwaarde te bevatten en hiervan kon toch gisteravond geen sprake zijn.

Men proeft toch direct het verschil of een auteur zich gedrongen gevoelt, eene mooie gedachte, eene veredelende moraal, een diep gevoeld zieleven onder woorden te brengen, om door die uiting zijne medemenschen te leeren en te verheffen, of dat iemand geïnspireerd wordt door het verlangen ook eens iets te schrijven. Het ligt dan natuurlijk voor de hand, dat de toestanden óf onvolledig óf overdreven geschetst worden.

Zoo was b. v. de preutsheid van Wisinger in het bohemeachtige milieu van Lona Ladinser onnatuurlijk overdreven, en dan hoe geoutreerd was niet die hevige scene om dat verschil van opinie of die plaat violet of mauve gekleurd is. Eene dusdanige overdrijving van menschelijke foutjes getuigt toch al van eene zeer oppervlakkige karakterkennis. Twee menschen, die elkaar hartstochtelijk beminnen, zullen waarlijk geen ernstige twist krijgen over de opvatting of eene nuance iets harder of zachter getint is.

En dan op het einde van het tweede bedrijf, wat beteekent die, tot viermaal toe herhaalde, uitroep «vervloekte comédie». Dit is misselijk van onnatuurlijkheid en enkel op sensatie gebaseerd; geen wonder dus dat, als het scherm zakt, de bovengaanderijen braaf applaudiseerden, jammer maar dat het bij de kunstkenneren niet het gewenschte effect te weeg bracht.

Ook het slot is veel te langdradig en verliest door die gerektheid veel van den indruk.

Als men deze regelen leest zou men tot de conclusie komen, dat er volgens mij van het geheele stuk zoowat niets deugt, doch dit is niet

zoo, want er zijn wel enkele heele goede passages. Iets heel moois hebben wij b. v. gevoeld bij de laatste scene van het eerste bedrijf: de ontwikkeling en openbaring van hunne wederzijdsche liefde. Dat fijne trekje, als Lona Wisingers krullebol onderhanden neemt en zij beiden eindigen in een vurigen langen liefdeskus, is vol gloed, vol mooi gevoelde passie en dit kleine stukje is verreweg het beste van de geheele vertooning. Eveneens is de figuur van dokter Bohr «ein richtiger Gemüthsmensch» goed geteekend, en dan last not least de vroolijke gedeelten. Dit tooneelstuk «de Ster» zou, als men de tragische scenes coupeerde, een lang niet onverdienstelijke klucht kunnen zijn, want de komische scenes zijn zoo vermakelijk, als de treurige langdradig zijn.

Het koddige geroep van Wi-gi-dak, Wi-gi-dak klonk mij gisteravond nog onophoudelijk in de ooren, en hoe piquant is het tooneeltje als Wisingers zusje en haar vriendinnetje hem komen opzoeken; neen, waarlijk — als kluchtspelschrijver zou de heer Bahr Blumenthal en Kadelberg verre in de schaduw stellen, die toch anders «Deutsches Reichs Patent» hebben op geestigheid en humor.

De hoofdrol van «de Ster» was in goede handen en het spel van mevrouw Gusta Poolman maakt aanspraak op onze onverholten bewondering. Eveneens de heer Tartaud, die gisteravond weer toonde een uitstekende jeune premier te zijn en door zijne zuivere opvatting en zorgvuldige uitbeelding de rol van Wisinger aanmerkelijk deed winnen. Het is maar geen kleinigheid in twee stukken als «Dood voor de wet» en «de Ster» de hoofdrollen te vervullen, met eene tusschenpooze van slechts eenige dagen, hiervoor behoort heel wat moeite en studie.

Jan C. de Vos gaf een uitmuntenden dokter Bohr en ook de bezetting der overige kleinere rollen liet niets te wenschen over. Mevrouw Kleij als juffrouw Zipser en Alex. Faassen (Wigidak) verdienen eene extra vermelding. Van de decors en mis en scène was veel werk gemaakt, alleen was het licht van de electriche gloeilampjes veel te schel.

Na het tweede bedrijf hield de heer Joosten een toespraak over den afwezigen benefiçant en bood diens dochter een lauwerkrans aan, om dezen uit naam van de Rotterdamsche schouwburgbezoekers aan haar vader te overhandigen. Aan den krans was in eene enveloppe een stofelijk bewijs vastgehecht van de liefde en vereering, die de Rotterdammers nog steeds voor hun Dirk Haspels gevoelen.

Mej. Marie Haspels dankte met een paar hartelijke woorden uit naam van haren vader voor de hem bewezen hulde.

Rotterdam, 13 Maart 1900. C. A. H.

Donderdag 8 Maart hielden mevrouw Tartaud—Klein en mej. Betsy Beckman een voordrachtenavond in de groote zaal van het Nut.

De verschillende nummers van het uitgebreide programma voldeden het talrijke publiek uitermate. Veel succes hadden Herfstvisioen, Wanhoop en Zomernacht van Hélène Lapidoth—Swarth en Iris van Jacques Perk.

Tevens gaf mevrouw Tartaud «De Droom» uit Multatuli's Vorstenschool ten gehoor en droeg mej. Beckman eenige fragmenten voor uit van Eden's Ellen.

Toch geloof ik dat veel van deze schoone poësie verloren ging, want de vrolijkste mopjes als De groote hond en de kleine kat van Albert Verwey en Het Hi Ja van mijn Ezelken van Pol de Mont oogstten vrij wat meer bijval in.

Als zeer verdienstelijk valt van dezen avond nog te roemen «De Kooi» en «Het Status Quo», twee monologen voorgedragen door mej. Betsy Beckman en «het Weeuwteje», door mevrouw Tartaud. Tot slot werd een klein blijspel in één bedrijf gegeven.

Van eene beoordeeling wil ik mij liever onthouden, om reden deze avond slechts voor de nutsleden was en het publiek geen toegang had.

Rotterdam, 14 Maart 1900. C. A. H.

Het Turksche Tooneel in onze dagen,

VRIJ NAAR

ADOLPHE THALASSO.

(Slot.)

De *Tschenghi* (Danseres) is een vaudeville in vier bedrijven, waarin de draak wordt gestoken met populaire Turksche wonderdoeners, die kaartleggen, zingen, dansen, het kwade bezweren met vleermuisvlerken, den buikdans uitvoeren enz. De muziek van dit kluchtig zangspel werd tot in 't oneindige gespeeld op de pianos der Turksche dames en de orgels in de Turksche straten.

Euzdenler (De edelen van Circassië) is een heldendrama in vier bedrijven met verschrikkelijk aangrijpende tafereelen. Nog andere stukken volgden, waaronder een operette *Ziba* (de Schoone) en een groot drama in vijf bedrijven.

Abd-ul-Hakk Hamid-bey gaf «in godentaal» d. i. in verzen, een dramatischen cyclus van his-

torische stukken: *Tarik* (De worstelstrijd der Mooren in Grenada tegen de Spanjaarden); *Echper* en *Douhtéri Hindou* (Verovering van Indië), waarin Alexander de Grootte wordt herdacht en *Sahra* (de Woestijn), waarin de geschiedenis der zwerfende stammen ten grondslag ligt. Maar de schrijver hield geen rekening met de beperktheid der middelen voor uitwendige voorstelling, waarover het tooneel beschikt, en geen zijner dramas kwam voor het voetlicht. De schrijver is gezantschapsraad in Londen. Nog verdienen genoemd te worden:

Bedri- en Rifaat-beys. Dezen werkten samen aan een verzameling oorspronkelijke en vertaalde stukken, twintig in aantal, dramas en komedies; en dan nog:

Sami bey en *Nazins-pacha*. Eerstgenoemde schreef een drama in vijf bedrijven *Ya-Ghazi-ya-Chéhid* (Sterven of Overwinnen); laatstgenoemde, thans gouverneur-generaal van Syrië, gaf voor het tooneel *Medjnun-e-Leila*, *Alexinatch* en *Muadgir* (landverhuisster).

Nadat hij nog over moderne Turksche componisten heeft gesproken, besluit Thalasso met de vraag waarom in Turkije, het land waar de Osmanlis groote vorderingen blijven maken in geschiedenis, wijsbegeerte, linguïstiek en de wetenschappen in het algemeen, de verbeeldingsletterkunde zoo weinig nieuws geeft. Misschien komt dit wel door de censuur, die belachelijke wijzigingen of weglatingen eischt in klassiek geworden stukken van het Europeesch repertoire en zelfs in het libretto van een opera, somtijds, heel vaak in den tekst van de dolste en onschuldigste operetten, als er maar een vorst van een sprookjesland in voorkomt.

Behalve met de gestrengheid der censuur, moet rekening worden gehouden met het gebrek aan samenhang der tooneelgezelschappen, het gebrek aan goede spelers, aan een nationalen schouwburg, en verder aan den onvrede, die er heerscht in de Turksche samenleving. De hoofdoorzaak van de crisis, die thans het Turksch

tooneel moet doorworstelen, is echter een andere, van veel ernstiger aard nog.

«De groot-vizier Fuad-pacha wees op den muur der harems en riep uit. «daar is de vijand van allen vooruitgang in Turkije! Zoolang die muur er zal zijn, zullen wij nog tot niemendal in staat wezen.» Zoolang, inderdaad, de vrouw in Turkije zal worden beschouwd als een wezen zonder ziel, lijdelijk en van geener waarde als mensch, zoolang er voor haar geen onafhankelijkheid voor het hart en waardigheid in de liefde zal bestaan, zoolang zij zich nog niet bewust wezen zal van haar plaats in de schepping als gelijke en niet als slavin van den man, zoo lang zal er ook geen kunst blijvend kunnen bloeien. En, daar de kunsten, die men weelde noemt, inderdaad het brood der ziel zijn, zullen de Osmanlis verstoken blijven van het geestelijk voedsel, dat alléén de volkeren groot en sterk maakt Zoolang die harem-muren er zijn, zal Turkije voortdurend in beteekenis en macht verminderen, tot den algeheelen ondergang. Dan zal de muur tòch vallen; maar het zal te laat zijn. Waarom dan nog geworsteld tegen den stroom der tijden en niet aangedurfd eene hervorming, die de beschaafde wereld te eeniger tijd zal opdringen?»

Aldus Thalasso.

Het Tooneel groot door de macht der vrouw!?

De leuze klinkt mooi. Maar bij ons in 't overige Europa; maar in Amerika, waar de vrouw al meer en meer invloed gaat uitoefenen, hoe is het hier en ginds gesteld op de planken achter het groote gordijn?

O, zoete illusies van een edelmoedige, hervormingseischende jongelingschap! —

Het Engelsche Tooneel in verval, (1)

DOOR LECTOR.

Onze welbekende landgenoot J. T. Grein, die te Londen zoo moedig strijdt voor het moderne

1) *Dramatic Criticism* bij J. T. Grein, London, John Long, 1899. (Prijs 3 sh. 6.)

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Tweede vervolg van XXIII.

Toen in 1879 de fameuse *afscheiding* plaats had, waardoor de vereeniging Het Nederlandsch Tooneel met den ondergang werd bedreigd, en de Amsterdamsche Stads-schouwburg niet meer aan haar werd verpacht maar aan de combinatie Albregt, Van Ollefen, Moor en Veltman, was het aantal der *Heeren-artiesten*, die door deze combinatie tot afval van Het Nederlandsch Tooneel werden verleid, heel wat grooter dan dat van de *Dames*. Immers van de meer voorname actrices gingen alleen Mevr. ALBREGT—ENGELMAN, NET ELLENBERGER en EVELINA KAPPER over naar het Leidsche-plein.

Van deze drie was eigenlijk alleen Mevr. Albregt 1) een werkelijk verlies. Immers Eef Kapper was als *tweede minnares* al lang op zij gedrongen door de veel begaafder SOPHIE VAN BIENE, en als *jonge boertige zangrol* had zij haast nooit iets te doen gehad. Ook de *jonge eerste hoofd- en eerste rol*, Net Ellenberger 2), had nooit zóo ge-

schitterd dat het publiek haar gemis betreurde; Net verhuisde dus nu naar den Stads-schouwburg, speelde daar allerlei zware partijen, en werd in 1882 bij Van Lier geëngageerd, waar zij jaren lang gebleven is, ook toen in 1887, na den dood van den sympathieken Abraham van Lier, diens drie zonen, Isouard, Lion en Joseph, de firma voortzetten onder den naam van *Gebroeders A. van Lier*. Zij heeft, conscientieus als altijd, daar tal van oude rollen en ook menige nieuwe vervuld, en geniet na zooveel jaar van hard werken een welverdiende rust.

Maar behalve deze trits, ging nog een ander drietal *Dames*, wier contract om was, van Het Nederlandsch Tooneel weg; evenwel niet om elders te spelen, maar om als deftige huismoeders een rustiger leven te gaan leiden. God Hymen had ze aangetrokken. Het waren: ANNA VERWOERT, die met den Heer BURLAGE trouwde, en over wie ik spoedig een en ander hoop mee te deelen, BETJE FUCHS 1), die al vroeger met den musicus KRIENS was gehuwd, en dan BERTHA VOS, die nu voortaan Mevr. KOTTING—VOS heette.

Deze laatste was ondanks haar hazenlip een aardige verschijning; zij was geëngageerd voor het empooi van *vroolijke minnares*, en kreeg nog al wat te doen, maar miste het talent om het ver te brengen; door haar heengaan verloren de toeschouwers dus niet veel.

Er was intusschen nog meer: ANNA FUCHS

Tooneel, heeft in een keurig uitgegeven boekje, «*Dramatic Criticism*», een zeventigtal artikelen verzameld, door hem geschreven voor *La revue d'art dramatique*, *The Sunday Special* en *To Morrow*. Zeer terecht werd onlangs in *Het Vaderland* opgemerkt door den Engelschen correspondent dat het kenschetsend mag heeten voor den toe-stand van het Engelsche Tooneel in Londen, dat iemand van zooveel beteekenis als de heer Grein, nog niet als tooneelverslaggever aan een der groote bladen werd verbonden; maar dat die hunne tooneelkritieken laten schrijven door mannen zonder gevoel voor kunst, met niet veel stijl en, naar een gegeven staaltje te oordeelen, al even weinig eerbied voor hun publiek.

Grein heeft al het mogelijke gedaan om de Londenaars smaak te doen krijgen in beter werk, dan men het in de groote schouwburgen aanbiedt. Hij is niet geslaagd. Wat hij nu nog doen kan, en dan ook met veel ijver doet, is het geven van zeer gemotiveerde kritieken in de bladen, die een paar kolommen voor hem open stellen. Zoo nu en dan, verrast ons een *Sunday Special* met een ook voor ons belangwekkend stuk, zooals, vóór eenige weken, zijn warm geschreven artikel over Catherine Beersmans, die, naar men weet, indertijd te Londen met succes is opgetreden.

Het Engelsche Tooneel is, na eene korte herleving, weêr in verval geraakt. Ook te Londen overwint het *café-concert*. Letterkundigen werken hoe langer hoe minder voor het tooneel, omdat zij zich liever wijden aan den roman of de journalistiek. Tooneelverslaggevers van den ouden stempel gingen vreeslijk te keer tegen het moderne répertoire, dat zij onzedelijk noemden en onwelvoegelijk. Het publiek vluchtte uit de schouwburgen . . . naar de *music-halls!* Jonge critici als (behalve Grein) Archer, Shaw en Walkley deden wat zij konden; maar zij vermochten niet veel, daar de groote bladen hun kolommen voor hen gesloten hielden. *Daily Telegraph* en *Standard*, in duizende exemplaren verspreid, waren te machtige tegenstanders. Om aan de coucurreerende *music-halls* weêrstand te kunnen bieden,

had wel drie jaar lang op het tableau de la troupe gefungeerd als *ernstige minnares*, welk empooi zij ook de laatste jaren 1) bij Albregt en Van Ollefen (zoo goed en) zoo kwaad als het ging had vervuld, maar bij Het Nederlandsch Tooneel was zij al heel gauw op den achtersten achtergrond geraakt, waar zij zich trouwens tot nu toe heeft weten staande te houden; deze Dame werd dus voortaan als *quantité négligeable* beschouwd. En verder was MINA DE VOS—VALOIS, de dochter van den voormaligen Haagschen theater-directeur, voor *ingénuité* te bedraagd geworden; zij ging dus over tot het empooi der *utilité's* en *kwaadspreeksters* (b. v. *Mevrouw Von Schlingen* in *Dokter Klaus* en *Mevrouw de Brionne* in *Fernande*). — Ieder begrijpt derhalve dat ook bij het *Dames*-personeel van Het Nederlandsch Tooneel een groote aanvulling en verschuiving hoogst noodig was.

De eerste stap daartoe was dat JOSEPHINE DE GROOT, die het voorgaande seizoen, 1878/79, enkel in een paar bravour-rollen als gast was opgetreden, nu mee zou helpen bij het bezetten van gewone stukken, hoewel zij nog steeds als *gast* werd betiteld. Over haar schrijf ik spoedig uitvoeriger.

Voorts werden voor de *ingénuité's* twee gediplomeerde leerlingen van de Tooneelschool aangenomen, wijlen TONIA POOLMAN, de mooiste, en ANNA SABLAIROLLES, thans Mevr. RÖSSING, de meest begaafde van beiden.

1) Zie over haar Hoofdstuk XXII.

2) Zie over haar Hoofdstuk XIX.

1) Zie Hoofdstuk XVIII.

1) Tot 1873 was zij *ingénuité* geweest.

ging men in de schouwburgen stukjes met zang en dans opvoeren, die lang niet onschuldig waren, doch waartegen de machtige Kritiek niet protesteerde omdat men er zoo verschrikkelijk om lachen moest. In andere schouwburgen speelt men de stukken van den ouden Dumas in het oneindige.

Stukken in voorraad hebben de Engelsche tooneeldirecteuren niet. Zij leven maar bij den dag. De meesten hunner zijn meteen eerste rol in hun eigen troep, en hun ontbreekt daardoor de tijd om naar nieuwe stukken uit te zien; de anderen hebben noch bepaalde denkbeelden, noch goed samengestelde gezelschappen, noch raadslieden om hen op de hoogte te houden van hetgeen er in het buitenland voor merkwaardigs verschijnt.

In een artikel voor de *Revue d'art dramatique*, spreekt Grein van « l'apothéose honteuse et dégradante du système commercial ».

Het ontbreekt den Engelschen tooneelspeler over 't algemeen aan talent en verstand. Hij legt er zich voornamelijk op toe zich keurig te kleeden. Werken doet hij alleen op de planken. Hij is meer sportman dan tooneelspeler en beweegt zich bij voorkeur op zijn club, op de *five o'clock's* en in de groote wereld, waar hij verwend wordt. Bovendien, doet hij nog zaken, die met zijn kunst in geenerlei betrekking staan en wèl zoo belangwekkend voor hem schijnen te zijn. Het moet wel: de Engelsche acteur weet nooit wat de dag van morgen hem zal bieden. Hij wordt maar voor één seizoen, dat is voor den speelduur van één stuk geëngageerd. Een gevolg hiervan is weër dat er zelden een goed gezelschap met zeker samenspel wordt gevormd, terwijl de noodzakelijkheid om maanden achtereen hetzelfde stuk te spelen den acteur belet zich voldoende te oefenen.

De heer Grein verhaalt van zijn directeurschap. Aan zijn « *Vrij Tooneel* » waren kunstenaars van gevestigden naam verbonden, evenals debutanten en zeer jonge menschen, die nergens anders terecht konden. Welnu, allen zonder onderscheid hadden de grootst mogelijke moeite om hun

Dan kwam te gelijk met LOUIS BOUWMEESTER zijn schoonzuster HENRIËTTE VAN ENGERS, in de wandeling JET ENGERS genaamd, bij de Vereeniging.

Deze dame was de zuster van Louis Bouwmeester's tweede vrouw, ANNA VAN ENGERS, en werd na Anna's dood diens derde echtgenoot. Jet had, evenals Anna, verscheiden jaren bij het gezelschap van Louis Bouwmeester gespeeld, eerst in den Nieuwen Schouwburg te Rotterdam, daarna hier in de Amstelstraat in het Théâtre des Variétés, directie Boas, Judels en Louis Bouwmeester 1).

Jet was een tenger persooitje, in het dagelijksch leven vaak met een paar favorietjes gekapt, op het tooneel een niet onaangename verschijning en niet zonder sentiment. Zooals vanzelf spreekt was zij tot nu toe bijna uitsluitend in melodrama's opgetreden, en vervulde dan meestal de tweede dames-rol, bij voorbeeld *Louise* in *De twee weezen*, soms ook de eerste (eenige) jonge rol, bij voorbeeld *Nadia* in *Michaël Strogoff*; maar enkele keeren kreeg zij ook wel wat beters te doen, o. a. *Doris Quinault* in *Narciss*. — Bij Het Nederlandsch Tooneel bleef zij steeds op het tweede plan, SOPHIE VAN BIENE stond daar haar in den weg; en toen in 1885 haar contract afliep, hernieuwde zij dit om gezondheidsredenen niet. Zij was 29 Nov. 1883 met Louis Bouwmeester getrouwd, en is 14 Maart 1886 overleden.

1) Later is Boas uit de directie gegaan, en toen heette de firma N. Judels en Louis Bouwmeester.

rollen te begrijpen. Van twintig tot dertig repetities waren noodig. Het ontbrak hun aan intuïtie en aan voorbereidende studies. Grein bepleit dan ook de stichting van een tooneelschool in Engeland, misschien minder noodig voor latijnsche volken, maar onmisbaar in Duitschland, Nederland, Engeland, waar geboren tooneelspelers heel zeldzaam zijn en de tooneelspeelkunst moet worden aangeleerd als een wetenschap.

De Engelsche tooneelspeler, die in den smaak valt, wil directeur worden en vindt geldschietters in overvloed. Zijn theater is een model; maar... alles wordt opgeofferd aan zijn succès. Grein vertelt van een generale repetitie, waarbij de directeur-acteur de rol van Macbeth vervulde en inééns verstomd werd van woede omdat... de man met het magnesiumlicht zijn schijnsel op een ander dan op hem liet vallen.

De plaatsing der tooneelspelers in een stuk moet altijd zóó wezen, dat de directeur in het midden komt, en is de directie in handen van eene dame, dan moeten de dames er vooral op letten niet zoo schitterend gekleed te zijn als mevrouw de directrice. Desnoods worden rollen van anderen besnoeid om den patroon het langst aan het woord te laten! De kleine dwaasheden, die hij op zijn rekening heeft, kan de lezer hierbij zelt bedenken: — affices, reclame, ja toespraken tot het publiek moeten dienen om zijn roem te verkondigen.

INGEZONDEN.

Een fraai lichaam met een lage ziel.

(Slot.)

Het is niet deze roes, die hem benevelt, maar toch doet hij niets; noch voor zijne toekomst noch voor die der vrouw zijner keuze wordt een' vinger door hem uitgestoken. Omdat hij eenvoudig een lammeling is, een akelig, zwakkelijk, egoïstisch wezen, niet in staat dan ook om die vrouw op te heffen, maar alleen om zich aan haar te verslingeren. Is dit nu de zedelijke persoon, onverdiend door verkeerde maatschappelijke toestanden ongelukkig gemaakt; het

Last not least werd SOPHIE DE VRIES geëngageerd, en de Raad van Beheer van Het Nederlandsch Tooneel heeft daar nooit berouw van gehad; zij is dadelijk geworden en tot haar dood toe, dus dertien jaar lang, gebleven een van de steunpilaren van de Vereeniging. Al de rollen op te noemen, niet waarin zij is opgetreden, maar waarin zij heeft geschitterd, is ondoenlijk. Zij was een van de weinige artiesten om wie men naar de komedie ging, en al had zij eenige vroeger door mij besproken, on-aesthetische eigenaardigheden, als zij maar een rol vervulde eenigszins met haar sterk geprononceerd temperament overeenkomend, dan was het steeds een genot, haar creaties te volgen.

Voor al daar waar zij met wijlen AUGUST MORIN het stuk te dragen had, — zij als *grande coquette*, hij als *raisonneur*, — kreeg men iets te aanschouwen dat ruim de moeite waard was. Het is waar: als ik boven op het haantje van den aetheticatoren klim en van daar uit op de door hen gespeelde tooneelen neerkijk, dan merk ik geen spoor meer van groote kunst; maar lieve hemel, we gaan immers niet alleen uit om die te genieten! Zoo oud als ik ben en zooveel keer als ik naar den schouwburg ben geweest, enkel groote kunst, heb ik nog nooit gezien; en niet alleen ik, geen sterveling ter wereld is ooit zoo gelukkig geweest. Al geeft LOUIS BOUWMEESTER, of welke andere ster ook, een enkelen avond niet anders dan wat men waarachtig kunst mag noemen, toch vloekt er altijd zóóveel en van zoo verschei-

beeld van eene door de slechtheid der maatschappij miskende ware zedelijkheid? Zoo schijnt het stuk het wel te bedoelen, maar daaruit volgt dan ook dat de daarin optredende opvatting van zedelijkheid al even laag staat als de kennis waarvan het blijken draagt. De titel is daarom ook volkomen onzinnig. Ook handelt een vader niet maatschappelijk verkeerd of onzedelijk, die zijn' zoon, uit eene verhouding, welke zeker in 99 van de 100 gevallen slechts tot ellende zal voeren, zoekt los te maken. Of valt het soms af te keuren dat een vader voor het belang van zijn kind waakt? De wijze waarop deze ongemanierte vader in het stuk optreedt, heeft toch met het zedelijkheidsbeginsel niets te maken; zij berust louter op eene al mede vrij lage opvatting.

Laag moet ook die zucht naar reclame door schandaal heeten, die het stuk mede kenmerkt. O, voorzeker, groote talenten zijn hierin voorgedaan. Multatuli snuffelde de scabreuse verhalen in Grieksche of Romeinsche schrijvers na en dischte die dan zonder eenige noodzakelijkheid op, alleen om den bedorven smaak van daarop verlekkeerde lezers te streelen. En Zola! Geenszins alleen daar waar het noodig kan worden geacht om op bestaande verkeerde maatschappelijke toestanden de aandacht te vestigen wijst hij die zonder schroom aan, neen, ook daar waar dit volkomen overbodig is, pluist hij al het vuile en vieze, wat zijn onderwerp maar toelaat, vooral waar dit het sexueele gebied raakt, opzettelijk uit. Reclame is dit en niet anders; zelfs waar men hare vermelding noodig acht, kunnen zulke feiten altijd ook wel kortelijk voldoende worden aangegeven; maar het doel is om lezers te lokken en daartoe moeten zij breed worden uitgesponnen. Reclame is het, maar van de laagste soort. Ook deze auteur doet hetzelfde, en meer ergerlijk is het nog altijd zulke zaken op het tooneel luide te hooren bespreken dan ze in de verborgenheid van het boek aan te treffen. Schandaal-reclame is b. v. ook het reeds besproken *Onze Vader*. Zeer zeker, somtijds is ook het gebed op het tooneel te verdedigen. Zoo waar het tot de historische karakterschildering behoort als in Lodewijk XI, of elders waar het een noodzakelijk integreerend deel der handeling uitmaakt. Maar buiten noodzaak worde het vermeden; voor velen is toch de nabootsing van wat hun heilig is pijnlijk en dat kenteeken van den gentleman om nooit andersdenkenden in zijne godsdienstige overtuiging te

den aard, dat voor niet al te grof georganiseerde schepselen een geheel opgaan in aesthetisch genot onmogelijk is. Daarom is het maar gelukkig dat er ook avonden zijn waarop men op een minder verheven manier gestreeld kan worden; het hindert dan niet zoo erg als ettelijke bijpersonen, ja zelfs een of meer van de hoofdpersonen, slecht werk leveren, iets wat bij de meeste gezelschappen zoo dikwijls pleegt voor te komen; de stukken van het nu al zeer verouderde Fransche repertoire, van *Dumas fils*, van *Sardou*, enfin van al de groote (?) mannen van dat genre, zijn dikwijls zóó ingericht, dat als de twee emplooiën van *grande coquette* en *raisonneur* maar goed bezet zijn en vooral niet te modern worden gespeeld, er genoeg tooneelen in voorkomen die voldoen en dus de vertooning redden.

Ik geef het heel graag toe: *Fernande* van *Sardou* is een onmogelijke salon-draak; maar als ik het morgen avond weer kon zien, gespeeld door Sophie de Vries (*Clotilde*) en Morin (*Pommerol*), even geestig als toen, dan liet ik alles staan en ging er heen. Ik zou weer lachen om de dwaze intonaties van Mevr. De Vries bij « Ah! je wilde een onschuld! » en bij « Noem haar *Fernande*! Dat zal ze beter verstaan », en bij zooveel andere tirades, o. a. het onvergetelijke: « Wel-zeker-jelui-mannen-zouden-wel-willen-dat-wij-vrouwen-voor-jelui-op-den-grond-gingen-lig-gen, . . . en-dat-we-zeiden: sla-maar-toe! sla-maar-toe! », waarin alle niet vet gedrukte lettergrepen tot 32^{en} gereduceerd werden, zoodat de heele tirade *prestissimo* binnen 6 seconden door

kwetsen is ook op het tooneel niet misplaatst. En wat dan te denken van een langzaam, woord voor woord, biddend opzeggen van dat voor christenen allerheiligste gebed, volkomen onnoodig, louter om *à tout prix* een schandaal-effect te verkrijgen! Immers ook zonder dat had de gordijn wel kunnen vallen toen, aan het slot van het eerste bedrijf, de familie Dobbe zich aan tafel had gezet. Ook het eten werd niet nagebootst, waarom dan het gebed?

Reclame van de echte vuile soort is het verhaal van het huwelijksongeluk van Gaaïke. Ook hierin komt overigens weder de onkunde van den schrijver bloot; het is uit plat-feministische geschriften geput en in zijne algemeenheid ten minste onwaar. In elk geval heeft echter dit verhaal met het stuk niets hoegenaamd te maken; het is er alleen om het scabreuse aangelp, om het schandaal-effect te verkrijgen, zoo iets op het tooneel te laten uitspreken. Bah! Niet hetzelfde karakter heeft het naakt van den Griekschen beeldhouwer en dat voorgesteld in een etablissement Mont Athos; hoezeer ook in beide gevallen de vormen der tentoongestelde lichamen onberispelijk schoon kunnen zijn. En niet het laatste maar het eerste karakter behoort dat van een ernstig tooneelwerk te zijn; vooral van zulk een dat ditactisch wil optreden.

RARAVIS.

BERICHTEN.

Ook te 's-Gravenhage werd (13 Maart) het jubileum van Mevrouw Pauwels—van Bienen met opgewektheid gevierd. Kunstvrienden gaven stof-felijke bewijzen van belangstelling, en het publiek betoonde zich hartelijk ingenomen met de hulde, aan de kunstnares gebracht.

Die Tochter des Erasmus.

De correspondent te Berlijn der *N. R. Crt.* schreef 11 Maart:

In het Kgl. Schauspielhaus heeft Ernst von Wildenbruch gisteravond met zijn historisch-romantisch tooneelstuk *Die Tochter des Erasmus* een groot succes bij het publiek en een klein bij de kritiek gehad. Historisch is het stuk slechts in zooverre, als er historische namen in voorkomen, als Erasmus van Rotterdam, Ulrich van Hutten, de jonge Alva en eventjes ook Luther,

haar werd uitgestooten; ik zou mij *weer* er over verbazen dat Morin aan het slot van het 3^e bedrijf bij de woorden: «Van daag zijn ze gered, maar «morgen... mijn God, morgen!» geheel uit den toon viel en ze met allerlei ingelaschte korte *e's* uitsprak, zooals hij ze tien jaren te voren bij Roobol, Tjasink en Peters zou hebben uitgesproken; maar óók zou ik mij nu *weer* amuseeren, — want, ja, ik sta laag genoeg om mij ook wel eens te willen *amuseeren* in de tempels van de kunst, — als ze hun geestige duo's afspeelden gelijk zooveel verblindende nummers van een brillant vuurwerk, en ik zou *weer* lachend de komedie uitkomen om de *eenige* manier, waarop Morin, als de jonge man en vrouw voornamelijk door *zijn* toedoen weer tot elkaar zijn gebracht, het stuk sloot: hij draaide dan heel even het hoofd om naar de twee nu weer gelukkige echtgenooten, eerst naar links, dan naar rechts, daarna keek hij het publiek aan, haalde zijn schouders op, bracht dan onder de woorden: «Wat zal ik er nog meer van zeggen?» de beide handen ter hoogte van de borst, om eindelijk op echt Corsikaansche wijze een lang gerekt «Té!» ¹⁾ te doen hooren, daarbij de armen veel-beteekenend uitslaande.

En waren die twee niet ook in luchtiger stukken, b. v. in *Een blakertje*, in *Fladderen*, in *De Klephte*, in *Noord-Amerikaansche Dames* en *Hee-*

zonder dat overigens een poging is gedaan om de historische karakters ernstig vast te houden. Romantisch is de manier, waarop met de dragers van deze groote namen en met hunne lotgevallen is omgesprongen, ten einde in volle drukte een sensatie-ridderstuk samen te flansen.

De jonge Hutten, door den Keizer als dichter met lauweren bekroond, bezoekt den grooten Erasmus uit Rotterdam te Augsburg, om in vurige geestdrift zijn krans aan de voeten van dezen vorst in het rijk der wetenschap neder te leggen. Hij leert daarbij Maria, de dochter van Erasmus kennen, die door haar vader wordt aangebeden, en de jongelui krijgen een hartstocht voor elkander, d. w. z. Hutten krijgt Maria lief, en Maria voelt voor Hutten hartstochtelijken haat.

Door Erasmus wordt Hutten opmerkzaam gemaakt op Luther, Hutten gaat hoe langer hoe meer geestdrift voor Luther voelen, terwijl Erasmus aldoor koeler en vijandiger voor Luther gaat voelen.

Ten slotte scheiden Hutten en Erasmus vol wrok van elkaar, Hutten volgt Luther... en Maria volgt Hutten, wegvlochtend dus van haren vader, want zij heeft begrepen, dat haar schijnbaren haat tegen den jongen ridder slechts een andere vorm van liefde was...

Den als een bedelaar armen ridder volgt zij avontuurlijkweg de wijde wereld in, door den vloek haars vaders getroffen.

Den voor Luther strijdenden Hutten treft den banvloek en na jaren komt Maria tot haar vader om zijn voorspraak bij de stad Bazil voor den vogelvrij verklaarden beminde te verzoeken. Maar zowel de vader in Erasmus als de geleerde haten Hutten te hevig en hij weigert elke bemiddeling, welke overigens tot niets zou hebben gediend, want reeds komt het bericht van Hutten's dood. Met toorn in het hart gaat Maria opnieuw van haar vader weg, om het lijk van haar geliefden ridder te zoeken, en Erasmus zakt droef ineen, om «als oude man eenzaam in de oude wereld te blijven»...

Het stuk werd voortreffelijk gespeeld, en de

ren, enfin in zooveel andere, alleraardigst? Een enkelen keer mochten ze al in mijn oogen de zaken wat gewichtig opnemen, o. a. in *Het kattenbelletje*, waarin ik beider rollen liever door jonger artiesten vervuld had gezien, over het geheel kan ik mij moeilijk beter in elkaar sluitend spel voorstellen.

Maar niet alleen als zij Morin tegenover zich had, of alleen in typisch-Fransche comédies blonk Mevr. De Vries uit. De enkele oorspronkelijke stukken, waarin voor haar een rol was, dat wil zeggen: waarin zij een bewegelijke, bemoeiallige Dame moest voorstellen, dankten voor een groot gedeelte hun succès aan haar; *Mevrouw de Weduwe Zuiderberg* in *S of Z* van *Van Maurik*, *Sophie van Balen* in *Fijne beschuit* van denzelfden schrijver, *Mevrouw Goedhart* in *Zijn meisje komt uit* van *Brooshooft*, waren bij haar in uitstekende handen.

Langzamerhand intusschen werd zij een dagje ouder, en toen dus in den nazomer van 1885 Mevr. KLEINE—GARTMAN overleden was en de Raad van Beheer Mevr. FRENKEL—BOUWMEESTER (thans MANN—BOUWMEESTER) als *eerste rol* had geëngageerd, was Mevr. De Vries, die juist in November van dat jaar haar 25-jarig jubileum vierde, als *Clotilde d'Évry* in *De familie Benoiton*, een oude succès-rol in het *raisonneerende* genre van Mevr. Kleine, de aangewezen persoon om het door deze opengelaten emplooi van *mère noble* te vervullen. Zij leverde eenige hoogst verdienstelijke creaties in dat genre, waarvan de beste was *De Markiezin d'Alein* in *De hinderpaal* van *Alphonse Daudet*; maar toch kon zij,

vele effecttooneelen hadden bij het publiek een enorm succes, waarvan de kritiek het oppervlakkige, immers enkel het uiterlijk betreffende, aanwijst.

Door de Commissie voor de «Galerij van portretten van Nederlandsche Tooneelkunstenaars in den Stadsschouwburg te Amsterdam» zijn geplaatst:

1°. het door den heer H. A. Sangster geschilderde en de Commissie aangeboden portret van wijlen Mevrouw Christina Stoetz, geboren 18 Februari 1829, overleden 19 April 1897.

2°. het — volgens deskundigen — door J. W. Pienemann in olieverf geschilderde portret van wijlen J. R. Jelgerhuis, geboren 24 September 1770, overleden 6 October 1836, dat vele jaren in het bezit was van zijn kleindochter Mevr. M. J. Rleine—Gartman, door deze gelegateerd werd aan wijlen den heer P. A. Morin, wiens zoon het op zijn beurt voor het beoogde doel afstond.

In opdracht van de commissie, heeft de heer J. E. Morel, het beschadigde stuk geheel verdoekt en gerestaureerd.

3°. een afgietsel in gips naar de buste van wijlen Mevrouw Sophie de Vries, geboren 2 Maart 1839, overleden 13 Maart 1892, in marmer gehouden door den heer H. Teixeira de Mattos, — tot welke aanbidding Mevr. de Wed. Oldenzeel te Rotterdam, als vriendin der betreunde kunstnares, haar in staat stelde.

Erkentelijk voor den steun, welke haar optreden aanvankelijk ondervond, hoopt de Commissie dat het spreekwoord «aanzien doet gedenken», vele vrienden van het tooneel aanleiding zal geven, door een jaarlijksche bijdrage zich alsnog bij haar aan te sluiten, opdat zij spoedig over genoegzame middelen kunne beschikken, om portretten van beroemde tooneelkunstenaars te laten schilderen, of busten te doen beeldhouwen in marmer, ten einde tentoon te stellen in de daarvoor als aangewezen nissen in de beneden-vestibule.

Ten slotte verzoekt zij ieder, die voor haar streven iets gevoelt, in eigen kring propaganda te maken en herinnert daarom aan haar uitnodiging om een jaarlijksche bijdrage van minstens f 1.— te schenken, in het vertrouwen natuurlijk, dat ieder zijn gift zooveel zal verhoogen als hem zal goeddunken.

De Commissie bestaat uit de heeren S. J. Bouborg Wilson, J. L. A. Schut, C. Ph. J. Clous, allen te Amsterdam.

wat trouwens van zelf spreekt, haar voorgangster niet doen vergeten. — Bovendien echter heeft zij in dien tijd en wel in het seizoen 1886/87 bepaald uitgeblonken in een *role-canaille*, die men zoo zou zeggen dat heelemaal niet in haar lijn lag, n.l. als *Lisette*, in *Fan Masseur* van *D. M. Maaldrink*; deze helleveeg-achtige *tricotouse* uit het groote-revolutie-tijdperk werd met zeldzame crânerie door Mevr. De Vries uitgebeeld, en leverde voor de zooveelste maal het bewijs van het kunnen van de zeer begaafde vrouw, die ongelukkig de allerlaatste jaren van haar leven lijdende is geweest aan een hoogst pijnlijke kwaal, waaraan zij den 13^{en} Maart 1892 overleden is, drie-en-vijftig jaar en elf dagen oud.

Twee van haar kinderen, HENRI DE VRIES en SOPHIE BRONDGEEST—DE VRIES, zijn in deze dagen welbekende verschijningen op de planken, die reeds, vooral Henri, wat hebben gepresteerd, en, bij ijverig werken, nog meer voor de toekomst beloven. Zij hebben den naam hunner moeder op te houden, die een goeden klank heeft gehad in de tooneelwereld.

Amsterdam, Februari 1900.

(Wordt vervolgd).

1) Dit *Té!* is niet te vertalen. Het wordt in het 3e bedrijf verklaard en beteekent ongeveer: „Och eigenlijk sprak het heelemaal van zelf”.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL
ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Officieel. — Uit Amsterdam, door M. MORESCO. — Uit Rotterdam, door C. A. H. — Haagsche Brieven, door J. VAN DRACHT. — Berichten. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door Dr. M. B. MENDES DA COSTA.

OFFICIEEL.

Redacteur van «Het Tooneel».

Zij, die in aanmerking wenschen te komen voor de betrekking van Redacteur van *Het Tooneel*, worden verzocht zich vóór 15 April a. s. schriftelijk aan te melden bij den Algemeenen Voorzitter van Het Nederlandsch Tooneelverbond, den Heer MARCELLUS EMANTS, te 's Gravenhage.

Daar de Algemeene Vergadering van het N. T. V. waarschijnlijk niet voor den 19^{den} Mei a. s. zal plaats hebben, acht de redactie het wenschelijk de nog te verschijnen nummers niet te snel achter elkaar te doen uitkomen, teneinde nog van zooveel mogelijk nieuwe stukken melding te kunnen maken. De volgn^{os}. zullen het licht zien omstreeks 20 April, 5 Mei en na de Algemeene Vergadering.

Uit Amsterdam.

DOOR M. MORESCO.

Amsterdam heeft weer de eer, een buitenlandsch tooneelgezelschap binnen hare muren te mogen herbergen. De honneurs worden waargenomen door de heeren Van Lier in de Amstelstraat. Impressario de heer Vast (acteur). Twee vet-gedrukte sujetten, de dames Lina Munte en Ninove. Het stuk, dat tot nu toe gespeeld werd, is *La Conscience de l'enfant*, een eersteling van den schrijver den heer Gaston Devore.

Dit stuk heeft genoeg verdiensten om een behoorlijk schouwburgpubliek te doen genieten. Bijna alle tooneelen boeien, de dialoog is vloeiend en prettig, de karakters komen goed uit, maar de tendenz van het geheel — en als ik schrijver was van tendenzstukken zou ik die het voornaamste achten — kan mij niet voldoen. Mijn bezwaar is hetzelfde, dat ik o. a. tegen «Een Held» van onzen landgenoot Fokko Bos en vele andere stukken heb. De schrijvers bestormen vestingen die zij zelve hebben opgebouwd, maar van een materiaal, honderd maal zwakker dan het in de Pieter Nieuwlandstraat gebruikte (zie Amsterd. Gemeenteraadverslagen) vestingen van vloeipapier! En om die te nemen gebruiken zij het allerzwaarste geschut, heffen zij het luidste krijgsgeschreeuw aan. Natuurlijk winnen zij, maar juist om dat natuurlijke is de strijd niet interessant.

Ik zou moeilijk een betoog van twee uren kunnen aanhooren, strekkende om te bewijzen, dat een paard gewoonlijk zwaarder is dan een kip.

Zooals de heer Fokko Bos in «Een Held» bewijst, dat een advocaat mag pleiten voor een beschuldigde, zoo bewijst de heer Devore in «La Conscience de l'enfant» dat een meisje niet helpen kan, dat haar vader er maîtresses op na houdt en zoo half frauduleus bankroet gaat.

Twee jongelui willen trouwen, de vader van het meisje (Montret) is een schuin heer, die amourtjes heeft met zijn schoonzuster en niet nauwgezet in zaken is, gedeeltelijk tengevolge van de verteringen zijner geliefde. Toch houdt de schuine heer veel van zijn dochter. Des schuinen schoonvader (grootvader dus van het meisje, l'enfant) is een streng heer, wenscht scheiding tusschen schoonzoon en dochter (die zelve haar man vergiffenis schenken wil), eischt dat l'enfant onder zijn (grootvader's) voogdij komt.

De vader van den jongeling is ook een streng heer en eischt ook «amputatie» van het zwarte schaap, den vader van l'enfant, vóór hij toestemt in het huwelijk.

We krijgen dus:

Voor het huwelijk: 1°. a. s. bruid, 2°. a. s. bruidegom, 3°. bruidsmoede, 4°. bruidsvader, 5°. bruidsgrootmoeder.

Tegen het huwelijk: 1°. bruidegomsvader en 2°. bruidsgrootvader (die n. b. volgens de wet niets te vertellen heeft).

Voor het huwelijk: liefde tusschen de beide a. s. echtgenooten, waarbij zich aansluiten kinderliefde van bruid jegens ouders, echtelijke liefde tusschen die ouders, ouderliefde en schoonouderlijke liefde van de ouders, 50 % kleinkinderlijke liefde der bruid en ten slotte: het gewone gezond verstand.

Tegen het huwelijk: de domme idee van solidariteit tusschen familieleden, die de dochter aansprakelijk stelt voor de fout van den vader. De overwinning is al te gemakkelijk, spanning op de ontkenning bestaat er dus niet, de spanning zit telkens in de details.

Aardig is b. v. dat de liefde tusschen de beide jonge lieden groeit gedurende de ontwikkeling van het stuk. In den aanvang toch stelde de jonge man meer belang in zijn chemische proeven dan in het meisje, waarmee hij verloofd was, denkende een *mariage de raison* te sluiten. Dat het meisje, die het aanstaande huwelijk zóó betitelt, iets minder onverschillig is, wordt door schrijver en vertolkster (mej. Ninove) beiden hoogst smaakvol, even in enkele zeer fijne trekjes aangegeven.

Dan zou ik den schrijver onrecht aandoen, wanneer ik niet vermeldde, dat de strijdmacht voor het huwelijk niet onmiddellijk bij het eerste rijzen van het scherm zóó was, als ik hierboven

beschreef. De jonge man stond eerst aan de zijde van zijn vader, het meisje was onder den invloed der strenge beginselen van haar grootvader (bij wien zij woonde), haar moeder (als bedrogen echtgenoot) natuurlijk ook, zij allen loopen een voor een over naar het andere kamp en hoewel nu mijn bezwaar bestaan blijft (immers dat overloopen is toch zoo te verwachten!) wordt de verveling belet doordat men telkens gevechtjes op zich zelf ziet in plaats van één grooten strijd.

Zeer fijn gevoeld en ook alweer mooi gespeeld is de scène tusschen grootvader en kleindochter, waarin hun eigenaardige verhouding uitkomt. «Ik heb eigenlijk twee vaders, u en papa,» zegt l'enfant en de vijandschap tusschen die beide mannen spruit niet alleen voort uit hun verschil in levensopvatting, maar ook uit jalouzie op de liefde van l'enfant.

Een heel aardige type is de niais, wiens vrouw de maîtresse is van Montret en die het vervelend vindt, dat zijn vader, de tyrannieke oude heer, hem het verraad onthult en hem dwingen wil tot scheiding. Hij houdt niet van «soesah» zooals onze oud-gasten zeggen en houdt wel van zijn vrouwtje, al is zij ondeugend geweest! Op het moment, dat hem de ontrouw blijkt, moet hij natuurlijk even wanhopig zijn. In een dagblad las ik het verwijt van den acteur, dat hij nu niet wist «op te houden, belachelijk te zijn». Jawel, dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Rigoletto is in het begin belachelijk (als men wil!), maar daarna steeds tragisch en dat is al moeilijk genoeg, maar steeds een niais, even tragisch en dan weer niais . . . Ik heb nooit een acteur zoo iets zien klaarspelen en acht het een foutje van den schrijver, Emmanuel in zulk een toestand te brengen. Die mededeeling had hij wel achter de coulissen kunnen ontvangen.

Mij beviel deze acteur na de vetgedrukte dames het best en als ik het affiche had laten drukken, zou ik eigenlijk alleen mej. Ninove vet gemaakt hebben.

Mevr. Munte scheen telkens Sarah Bernhardt te imiteeren, zoowel in kleeding als in standen. Bij haar blijven leunen in de deurpost hoorde ik naast en achter mij den naam van de groote kunstenaars uitspreken. Alléén op mijn eigen indruk afgaande, zou ik de opmerking niet hebben neergeschreven.

* * *

In dezelfde week was het feest bij Van Lier, mevrouw De la Mar was aan het eere-avond vieren en had daarvoor gekozen «de Schoonmoeder», zooals «les surprises du divorce» vertaald is, wat haar gelegenheid gaf den titelrol te vervullen.

Die rol is als voor haar geschreven, waarmee ik hoop niets onaangenaams te zeggen. Mevr. De la Mar is in het dagelijksch leven waarschijnlijk allerliefst voor haar behuwd-kinderen, maar als actrice geen katje om zonder dik gevoerde winter- of liever schermhandschoenen aan te pakken.

In deze rol kon de verdienstelijke flinke actrice naar hartelust haaibaaien; haar zoon, tooneel-schoonzoon, ondersteunde kranig, zoodat het vroolijke stuk een *succes fou* had bij het goed opgekomen publiek. Na elke acte kwamen er een groot aantal bloemstukken mevr. De la Mar de welverdiende hulde brengen.

Uit Rotterdam.

Tivoli-Schouwburg.

BENEFICE VOOR MEVROUW A. MULDER ROELOFSEN.

Gioconda.

O, zonnige hemel van heerlijk Italië, wat moet gij een ontvankelijk gemoed in extase ontroeren, dat uwe dichters scheppers worden van zoo goddelijke poëzie.

Gioconda moet men lezen om het te voelen, te begrijpen, om te kunnen genieten van die heerlijke taal, die als liefdehymnen zoet lonkend opstijgt uit de dichtelijke sfeer van het zoele Zuiden.

En ik heb zóó genoten van Annuncio's kunstwerk, dat ik mij waande onder den azuurhemel van het zachte Italië; vrij liet ik mijne fantasie droomen in de dweepende tooneelen van *Gioconda* en de personen werden mij zoo natuurlijk, zoo vol zuidelijk vuur, dat ik mee leefde in die hartstochtelijke tragedie.

In mijn verbeelding zag ik, hoe Sylvia's zachte goedheid Lucio het leven redde door hare trouwe liefde en zelfopoffering; en stelde mij eene *Gioconda* voor zoo goddelijk schoon, dat ik in waarheid voelde, hoe elke beweging van haar lichaam eene harmonie verstoorde om er eene nog schonere voor te scheppen.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

XXIV.

Omstreeks 1860, toen er nog geen Hoogere Burgerscholen waren, gingen de jongens om de noodige kennis op te doen natuurlijk naar de zogenoemde *Fransche* school; het *Fransch*, daar geleerd, had bij de meesten al heel weinig te beteekenen en bestond in hoofdzaak uit de dagelijks meermalen gebruikte formule: «Monsieur «puis-je descendre s'il vous plaît un instant?»», maar dat daargelaten, was zoo'n *particuliere* inrichting heel wat leuker en huislijker dan de tegenwoordige openbare scholen, waar alle leerlingen, althans in den beginne, niet veel anders zijn dan *nummers*. Er waren geen klassen, en dus was er ook heelemaal geen sprake van cursussen. Nieuwe leerlingen werden ten allen tijde aangenomen en, zooals van zelf spreekt, door het hoofd van de inrichting met open armen ontvangen, maar door de reeds ingeburgerde jongens met nieuwsgierige blikken. En op zekeren dag zette dan weer zoo'n «nieuwe jongen», met gitzwart haar en wijd openstaande oogen, zijn eerste schreden in het schoollokaal. Op onze vraag hoe hij heette, antwoordde hij heel voornaam: «*Isidore*». — Iemand die zóó gedoopt was, . . . o, neen, pardon! *niet* gedoopt, . . . enfin: iemand

En hooger, hooger gaat de vlucht van het kunstwerk, tot het zijn toppunt bereikt in die treffende scène tusschen Sylvia en Gioconda.

Wat een vuur, wat een passie ligt er niet in als die schoone vrouw haar eerste woord uitspreekt.

«Misschien?»

met eene intonatie, die zoozeer aanduidt, wie zich als de indringster moet beschouwen. Dan is Sylvia zichzelf geen meesteres meer, en in een vlaag van wanhoop verjaagt zij Gioconda uit naam van Settala, als zijne gewezen maîtresse. Als Gioconda gelooft, dat Settala werkelijk zijne vrouw gezonden heeft om haar te verjagen, wil zij zich wreken en snelt in het atelier om het groote kunstwerk, de *Sfinx*, waartoe zij den beeldhouwer Lucas Settala inspireerde, te vernietigen. (Dit is misschien wel het minst fijn gevoeld van den schrijver, want in plaats van Gioconda hoog te houden, verlaagt hij haar hier als eene groote intrigante.)

Maar Sylvia ijlt haar na en houdt «de *Sfinx*» in haar val tegen; hierdoor wordt het kunstwerk gered ten koste echter van haar mooie handen, die door het vallende marmer verpletterd worden.

En terwijl die tafereelen zoo natuurlijk en levendig aan ons geestesoog voorbij trekken, is het eene ontgoocheling te weten, dat men slechts gelezen heeft.

* * *

Als men dit werk van Gabriëlle D'Annunsio leest, zal men kunnen begrijpen welke hooge eischen het stelt om bij vertooning kans op succes te hebben, en zelfs dan nog blijft elke vertolking verre beneden de voorstelling van de personen en tooneelen, die een menselijke fantasie zich kan scheppen. Daarom is het mij onverklaarbaar, hoe men zulk een kunstwerk als tooneelstuk de wereld inzendt.

De mooie bloemrijke taal, waarvan men de poësie bij het lezen zoozeer indrinkt, moet toch ontaarden in lange zinnen van saaiheid, indien elk woord wordt uitgesproken gepaard met een

die zóó bij den burgerlijken stand was ingeschreven, staarden wij natuurlijk met eenige verbazing aan; maar ik, die op school mijn eigen clubje had en niet naar uitbreiding daarvan verlangde, werd door het excentrieke van dien voornaam niet buitengewoon aangetrokken, en evenmin door wat ik later hoorde, namelijk dat zijn *van DE GROOT* was, en dat zijn ouders een *groot* linnenmagazijn hadden op den Kloveniersburgwal, bij de Oude Hoogstraat, in *De Tonbreker*. — Ik herinner mij dan ook niets van Isidore's faits et gestes uit die dagen, en zou waarschijnlijk heelemaal nooit meer om hem hebben gedacht, wanneer niet ettelijke jaren later, in *Artis*, mijn aandacht, evenals die van veel andere bezoekers, was gevallen op twee werkelijk mooie meisjes, klaarblijkelijk JOSEPHINE en JEANNE heetende, die geen kleine kinderen meer waren, maar toch dag in dag uit heel *ingénue*-achtig met bal en hoepel speelden, omstuwde, beschermd en bewonderd door mama of papa, door de oudere zusters en door . . . Isidore, hun eenigen broeder.

Op zekeren dag nu geschiedde het dat een der oudere jonge-dames gearmd liep met een Heer. Later vernam ik dat dit een Duitsche *would be*-Graaf of *dito*-Baron was geweest, die zich bij de familie had laten introduceeren, en aan een van de oudste meisjes het hof had gemaakt, en haar hand had gevraagd, en het jawoord had gekregen; maar toen het er op aan kwam, vertrok meneer met de Noorderzon, in *De Tonbreker* achterlatend een gebroken hart en de droeve herinnering aan vele geleende dubbeltjes. Natuurlijk waren in die dagen de De Groot-jes op aller lippen, wat althans een kleine troost was voor de familie, die blijk-

gebaar; een gebaar dat soms geheel in strijd is met de beteekenis van het woord zelf.

Stel u b. v. «*Fidessa*», wat toch m. i. een juweeltje van taal en stijl is, als tooneelstuk voor....

* * *

En nu de vertooning in den Tivoli-Schouwburg.

Waar zelfs de groote Duse niet in den geest van den schrijver heeft kunnen doordringen, kan men niet verwachten van Mevrouw Mulder, hoe talentvolle actrice zij ook is, dat haar spel de hoogte zou bereiken, die zulk een rol vereischt.

Toch had zij hier en daar zeer mooie momenten en was het dubbel jammer dat hare omgeving daarmede geen gelijken tred kon houden. Vooral in het samenspel met Gioconda kwam het sterk uit hoe haar spel dat van mej. v. Berkel in de schaduw stelde, die zich niet genoeg kon geven om de emotie teweeg te brengen, die hier bereikt moest worden.

Liever hadden wij gezien dat de heer Erfman de rol van Lucio Settala had vervuld en de heer Mulder zich de partij van Cosimo Dalbo had gekozen.

Een hartelijk woord van sympathie voor het vriendelijk schelpenvisscherinnetje Sirenetta, dat zoo opgewekt natuurlijk speelde, dat het leek of er een zonnegloed over het tooneel lichtte als zij sprak. Als zij dat versje opzegt van:

Die zeven schoone dochterkijns
Die zeven schoone maagdelijns

straalt zulk een glans van frissche bekooring van het meisje uit, dat wij juffrouw Wertwijn onze oprechte hulde daarvoor aanbieden.

* * *

Mevrouw Mulder Roelofsen, die zich dezen avond als benefice had gekozen, mocht zich verheugen in de ondubbelzinnigste blijken van belangstelling en waardeering.

De bloemstukken, die haar werden aangeboden en het hartelijk applaus na elk bedrijf, vertolkten hoezeer zij de sympathie van het Rotterdamsche publiek geniet.

Rotterdam, 23 Maart 1900. C. A. H.

De *N. R. Ct.* schrijft over *Gioconda* o. a.:
D'Annunzio heeft zijn «treuspel» opgedragen «aan Eleonora Duse met haar mooie handen».

baar de groote trom een niet geheel en al verwerpelijk instrument achtte.

Een korte poos later, in Mei 1875, hoorden we dat zich uit de hoepelende en bal-spelende 15-jarige Josephine ontpopt had een pensionnaire aan «de instelling van Z. M. den Koning voor «jeugdige tooneelkunstenaars» te Brussel, en wel bepaaldelijk voor den Franschen opera-zang. De in die dagen zeer bekende G. Cabel stond aan het hoofd van de inrichting, waar de bedoelde pensionnaires heen gezonden werden, en onderrichtte dus ook Josephine in al die kundigheden, waarin een *prima donna* behoort bedreven te zijn.

Mettertijd evenwel bleek haar stem niet sterk genoeg; en nu had Josephine wel concert-zangeres kunnen worden, maar de roeping voor het *tooneel* was er, of heette althans er te zijn, en wel in zulk een mate, dat de ouders in September 1877 op haar aandrang besloten den zang er aan te geven, maar haar toch voorloopig aan hetzelfde instituut te laten, om zich onder Cabel op de studie van het *tragedie*-spelen toe te leggen. Natuurlijk moest zij een **Fransche** actrice worden.

Om dus haar Fransch te *perfectionneeren* en meteen bij Regnier les te nemen in de declamatie, verhuisde zij 1°. Mei 1878 naar Parijs. De een paar jaar jongere Jeanne ging mee, want die wilde eveneens aan het tooneel komen. Dat zulke veelbelovende jonge-dames op de planken zouden **schitteren**, sprak van zelf.

Maar Parijs is een zeer gevaarlijke stad, vooral voor mooie meisjes, — deze reden gaf ten minste de familie op 1) voor het niet doorzetten van de

1) Zie *Algemeen Handelsblad* van 2 Febr. 1879.

Die opdracht is kenschetsend. Hoe! zeggen wij die veraf staan, en die van een enkel bezoek dezer gebenedijde Italiaansche zoo heelemaal geen indruk hebben van uiterlijkheid, maar van een, als rouw stille, ziel vol weemoed, welke, in de toch ook schoone, en zelfs weelderig gekleede vrouw, zich voor de wereld openbaarde, als was zij alleen in de binnenkamer — hoe! Dúse te eeren om heur handen? . . . En we weten, dat de dichter en de kunstnares intieme vrienden zijn geweest, en er komt in ons iets van niet-begrijpen, 't besef van een leven-, een zin-voor-schoonheid, waarin het uiterlijk' en het innerlijke meer één, en elkander noodig zijn: mooie handen niet iets slechts uiterlijks.

Is er iets schooners en fijner bewerktuigds aan den mensch? En, waar men het hart in de oogen ziet spreken, hoeveel zeggen niet de handen! Hóezeer, ook, kunnen handen spreken van liefde, van het zachte, goede . . .

't Is dus inderdaad een prachtige hulde, door de schoonheid van de handen dezer buitengewone kunstnares, zich gebracht te toonen tot de conceptie van dit drama, dat het martelaarschap vertelt eener kunstenaarsvrouw met prachtige handen, die, in een strijd met hare mededingster, juist die handen ten offer brengt, om het kunstwerk te redden, naar de mededingster gemaakt.

De conceptie heeft zeer veel poëtisch, werkelijk, zij is mooi, de conceptie. In de eerste plaats die groote waarheid, dat een kunstenaar nooit hooger, heviger, vollediger liefde voelen zal voor een vrouw, dan wanneer zij hem inspireert tot werk. Juist zooals de vrouw haar man het innigst liefkrijgt doordien ze in haar kinderen hem terugvindt, juist zoo, in zelfden scheppingsdrang, slaat de liefde van een kunstenaar voor een vrouw hoog uit boven alle verzetheit uit enkel gewonen hartstocht en óók boven alle gehechtheid door huiselijke banden, wanneer die vrouw hem de oneindige dankbaarheid weet te geven, dat ze hem muze, model is, bezieling . . .

En zóó was Giacondo voor den beeldhouwer Settala. En zijn lieve, goede Sylvia, Sylvia met 'r mooie handen, ach, het is hem ten aanzien van haar, of «het spel van de illusie hem verbonden had aan een wezen, dat niet voor hem bestemd was.» «Zij heeft» — zeker! dat weet hij well — «zij heeft een ziel van onschatbare waarde en ik kniel er aanbeddend voor neer. Maar ik beeldhouw nu eenmaal geen zielen.»

studiën aldaar, — en toen dus Z. M. de Koning, die aan Josephine inmiddels het predicaat van *Hof-cantatrice* had verleend, voor deze zijn beschermeling een goed woordje deed bij de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel, werden voor haar de deuren van den kunst-tempel op het Leidsche-plein wagenwijd geopend.

Bij dat gezelschap debuteerde derhalve Josephine de Groot den 20^{en} November 1878, als *gast*, en wel, wie zou iets minders hebben durven verwachten, als *tragédienne*, te weten in de titelrol van *Deborah* van *Von Mosenthal*, met een succes . . . neen maar!

«Daar is ze nu eindelijk de Hollandsche treur-spelster, die toch eenmaal komen moest, de «lang verbeide opvolgster van Ziesenis-Wattier!» zoo riepen én de menschen, én verreweg het grootste gedeelte van de critici; allen óf ingepakt door haar mooi gezichtje, haar figuur, haar niet kwaad geluid, haar jeugd, haar [over]-moed om in zoo'n zware rol te debuteeren, óf meege-sleept door het hoera-geschreeuw van haar aanhang. De enkelen, waaronder mijn persoon, die, hoewel al de bovengenoemde eigenschappen erkennend, het waagden te beweren dat zij het aller-eerste wat een goede tooneelster moet hebben, nl. **gevoel**, miste, werden uitgelachen als domme pessimisten of kwaadwillige bet-weters. Kortom: het was om wee te worden van het wieroekgezwaai en tromgeroer, waaraan boven allen het *Algemeen Handelsblad* zich schuldig maakte. Ja: **schuldig maakte**; want door al die lofspraak werd Josephine over het paard gebeurd, en is er nooit wat van haar te recht gekomen.

En dit is nu eenmaal het bijzondere van den kunstenaar, dat de kunst voor hem alles is, dat hij niet kan zijn, als 'n koopman of 'n burgemeester, koopman of burgemeester plus echtgenoot, maar dat hij uitsluitend leeft voor zijn werk, daar alles aan geeft, daar alles in vindt — ook in vindt of zoekt de verontschuldiging voor wat deze passie hem onrechtvaardigs doet verrichten.

Hoe weet Settala, in weerwil van zijn zwakte, het duidelijk te maken aan zijn vriend Dalbo! En hoe begrijpt zijn oude leermeester hem, blijkens wat hij (in IV) er van zegt aan de zuster van Sylvia. En zelfs, hoe moet Sylvia, in haar onderhoud met Gioconda, alles doen om niet onder den invloed te komen van de macht van waarheid in de woorden der minnares, wanneer deze aan de wettige vrouw verklaart die liefde van Satella voor haar, het model! Dit is ook heel goed en mooi geconcipeerd in d'Annunzio's werk: die hoogheid van Gioconda. Ook haar liefde is mooi, vol van nobele toewijding . . .

Voor ons noordelingen zou het concept nog aan belangrijkheid hebben gewonnen, indien er een sterker motief was geweest, waarom de zelf-opofferende liefde van Sylvia geen afstand kan doen van haar man. Maar Sylvia is Italiaansche. Al is zij de zachte toegewijde echtgenote, de kracht van den hartstocht leeft in haar. En dan leeft zij immers onder de ijzeren wet van huwelijks-onverbreekbaarheid. Wie Duse's levensomstandigheden weet, zal zich niet verwonderen, dat een haar opgedragen werk onder den invloed van die onverbreekbaarheid is geconcipeerd.

Uit de vele dichtertijdelheden van detail noemen we nog de gedachte om het eenige kind van Sylvia en Settala Beata te doopen en de moeder den wensch te laten uitspreken, dat het kind nooit iets anders dan geluk zal zien.

Herhaaldelijk hebben wij gesproken van «de conceptie», om deze van het stuk te onderscheiden. Want le style c'est l'homme, en de stijl van d'Annunzio's stuk is ondragelijk van onnatuur, gezwollenheid, rhetoriek.

Hoe Duse dien stijl verdragen heeft, is ons onbekend.

In Tivoli werd niets ingeslikt. Integendeel beijverde iedereen zich, zoo langzaam mogelijk te praten, en als 'n ijzeren gewicht te binden aan elk woord. Zoo is deze eindeloze rhetoriek over

Een paar staaltjes maar van hoe over haar werd geschetterd.

In het *Algemeen Handelsblad* van 22 November 1878 lezen we o. a.:

«Nu rest ons niets dan woorden van aanmoediging voor hetgeen ter volmaking nog noodig is, van waardeering voor hetgeen reeds door «Mej. De Groot wordt geschonken. Zij ga voort op de baan der kunst, beoefene vooral een «kuische uitspraak van het Nederlandsch; zij «beschouwe de bloemruikers haar gisterenavond «vereerd, de belangstelling in haar optreden, «het drievuldige applaus van het overtalrijke «publiek niet als een bewijs van: «ge zijt waar ««ge wezen wilt», maar als een blijk van aanmoediging om voorwaarts te streven en om «dáár te komen waar ze stellig bij voortgezette «studie komen zal, nl. op een zeer hoogen trap «als tragédienne. Haar uiterlijk is daarvoor als «het ware geknipt; op het tooneel is zij thuis; «ontwikkeling alléén nog.»

Genoegzaam even *verrukt* en *verrukt* is het *Nieuws van den Dag*:

«De hoofdvoorwaarde voor het hoogste in de «kunst is aanwezig. Het heilige vuur is er, en «de gave om al de hulpmiddelen der kunst te «vereenigen tot bereiking van een groot en heerlijk doel zijn er ook. Gelukkig de man of vrouw «van talent en ervaring, die aan een zoodanige «haar raadgevingen en lessen mag besteden!»

Eigenlijk geloof ik niet dat het heel anders met haar zou zijn gelopen, wanneer de kritiek toen in bevoegde handen was geweest en er rond voor uit was gekomen dat wat zij gaf heelemaal niet deugde. Immers, ook vóór zij debuteerde, had men haar

ons heen gegaan, onverbiddelijk langzaam, eindeloos. Wat wij ook nu weer waardeeren, was de blijkbare ijver.

De heer Erfmann was aardig veritaliaanscht, maar ook in zijne voordracht, o. a. bij dat verhaal van zijne reis, was iets eentonigs. De heer Holkers was weer een nobele grijsaard, maar meer een predikant dan een Italiaansch artiest. De heer Mulder, als Settala, had aanvankelijk, bij die vermoedheid van den pas-herstelde, goede oogenblikken van voordracht en houding beide, maar de artisticeit en de passie in den beeldhouwer uit te beelden, vermocht hij niet. Mej. Wertwijn deed niet onaardig als het strandmeisje.

Geroemd wordt verder het décor van den heer C. J. Eversen. Met de *mise-en-scène* is de *N. R. Crt.* overigens niet ingenomen.

Haagsche Brieven,

DOOR J. VAN DRACHT.

Er valt weinig voor mij te melden. Over «*n oude don Juan*», dat eerst te Rotterdam ging, behoeft ik u zeker niet te schrijven; over *Een Held* werd hier reeds geoordeeld. Het lot van uw Haagschen correspondent is te visschen achter het net en dan, als hij verschilt van meening met zijn Amsterdamschen collega, gaat deze antwoorden, waarop ik dan ook weer wat zou kunnen in 't midden brengen, bijvoorbeeld over dat het er niet toe doet of de vertegenwoordiger van een stand (in «*De Ster*») al dan niet een behoorlijke, normale vertegenwoordiger moet zijn. Dat gedebatteer zou den lezer misschien gaan vervelen. Ik zal daarom niet spreken over «*Een Held*», dat ik gisteravond voor het eerst kon gaan zien, tot heden door ongesteldheid verhinderd. Wel moet ik constateeren dat Hare Majesteiten de Koningin en de Koningin-Regentes de opvoering van dit oorspronkelijk stuk bijwoonden, en mag ik misschien wel openlijk mijn vreugde daarover betuigen. Hoe men oordeele over de waarde van «*Een Held*», voor iedereen is het verblijdend te zien dat H. H. M. M. belangstellen in oorspronkelijke dramatische werken.

We vernemen geruchten, allerlei geruchten. Nu ben ik wel banger nog voor een gerucht dan voor een nachtmerrie, waarvan men veel mooier kan vertellen, maar aangezien de dagbladen hebben meêgeholpen het gerucht bovenbedoeld te verspreiden, dient er hier wat van te worden

al half mal gemaakt. Zij moest en zou nu eenmaal tragédienne worden, neen, zij *was* het al. Ieder ander begon van onderen, zij van boven. En dan de goddelijke gave die zij niet had: *sentiment*, die gave zou zij toch nooit gekregen hebben, al was de kritiek ook nog zoo eerlijk geweest. Maar, zij zou dan ten minste een leelijke buiteling hebben gemaakt, die allicht ten gevolge had gehad dat ze was gaan beseffen waar de ladder begint die ze op moest.

Het is waar: naast al het moois en vleiends dat ze over haar debuteer te hooren en te lezen kreeg, werd haar van meer dan een kant de vaderlijke raad gegeven vooral nog te studeren, want dat eenige medeklinkers, in het bijzonder de *r* en de *l*, nog niet bepaald subliem door haar werden uitgesproken, en dat haar Hollandsch een licht zweempje van een Vlaamsch accentje had; en ook moest zij zorgen meer macht over haar zenuwen te krijgen, want zij was nu nog wel een heel, heel klein beetje te druk, maar . . . dat waren van die luttele onvolkomenheidjes, die doodgemaklijk te verhelpen waren, en dan . . . neen, dan zóu er geen aanmerking meer te maken zijn.

Zóó ontvangen en zóó geraden toog Josephine aan haar tweede rol: *Adrienne Lecouvreur*, waarin zij voor het eerst den 26^{en} Januari 1879 optrad; en toen waren de menschen letterlijk *dol*; in de eerste plaats de kliek, die haar zeker ook bewonderd zou hebben als ze geen geloofsgenote was geweest, maar het dubbel deed nu ze dat wél was; in de tweede plaats de jongelui, wier toch al niet groot onderscheidingsvermogen door haar lichamelijke gaven totaal beneveld was; en in de

gezegd. Men vertelt dat de heer Brondgeest in onze residentie een tooneelgezelschap wil vestigen. Of hij al geld heeft en tooneelisten weet ik niet; of hij denkt te spelen in een der bestaande zalen of het weldra disponibel wordende huis van bewaring wil koopen, en op den grond een nieuw zaaltje bouwen, of hij een nieuwe wijk denkt uit te zoeken om b.v. een Duinoordzaal te doen verrijzen — ik weet er niemendal van. Maar belangstellenden gissen dapper. Sommigen nemen onze nieuwe Stadhouderslaan reeds op. Daar is nog wel bouwgrond te koop. Of zijn er onverwachte veranderingen op het Alexanderveld te wachten ??? of op het Spui? Wij, Hagenaars, houden van uitgaan. Wie weet of de heer Brondgeest niet slaagt? In den eersten tijd, als we pas een nieuwtje hebben, zijn er altijd mensen te vinden, die geheel belangeloos willen meewerken om 't in de mode te brengen. Ook in verhouding, hebben wij minder dan Amsterdam. Blijft — de grrroote geldquaestie. Is hier een kunstbeschermer, die er wat tonnen gouds aan wagen kan en — wil? De Rotterdammers mogen wel oppassen en hun kunstenaars in waarde houden; anders zullen ze nog worden genoodzaakt per a.s. elektrische gelegenheid naar hier te komen om wat moois te zien.

Intusschen schreef de heer Frits Bouwmeester aan de *N. R. Ct.*: «Er heeft tusschen den heer Mulder en zijne echtgenoot en mijn persoon niet de minste gedachtenwisseling plaats gehad over het wel of niet reëngageeren van den heer en mevrouw Brondgeest; de mededeeling hierover is dus, door den heer Mulder, geheel buiten mij om gedaan.» De heer Bouwmeester verzoekt ons mitsdien, te berichten, dat hij het volkomen met ons eens is, «dat het weggaan van den heer en mevrouw Brondgeest voor het gezelschap een groot verlies zou zijn.»

Van den heer en mevrouw Brondgeest verneemt de *N. R. Ct.* ook nog, dat het geenszins in hun plan ligt, Rotterdam in September, te verlaten. Nu, dat moet dan misschien later gebeuren. We zijn hier ondertusschen nieuwsgierig geworden. Enkel de uiterst vroege Hagenaars schudden ongelovig de hoofden. Wat mij betreft, mag ik verzekeren dat reeds vroeger door meer dan één tooneelplannen zijn beraamd om hier een gezelschap te vestigen. Ik mag echter geen namen noemen, noch nadere inlichtingen verschaffen. De lezer

derde plaats alweer de pers; het *Nieuws van den Dag* van 4 Februari 1879 schreef: «Meer nog dan bij haar eerste verschijning [als Deborah], zijn wij overtuigd dat in Mej. De Groot eene «tragédienne van zeldzaam genie en grooten «aanleg schuilt»; terwijl den criticus van het *Algemeen Handelsblad* in het n^o. van 28 Januari 1879 deze zinsneden uit de pen vloeiden: «Mej. «Jos. de Groot heeft de titelrol vervuld met zeer «groot talent. In vele opzichten heeft zij uitmuntend voldaan. Er is, en dat is voor eene jeugdige tooneelspeelster veel gezegd, oorspronkelijkheid in opvatting, spel en mimiek. In de «hartstochtelijke uitingen spreidde zij een weg«sleepende kracht ten toon, die misschien ook «op dien jeugdigen leeftijd het deel was van «Rachel, maar na haar wellicht niet is geëvenaard.» — Ja, dat zelfde *Handelsblad* ontzag zich in zijn blinde vereering niet om een uitvoerige, maar hoogst onbenullige levensbeschrijving ¹⁾ van het 18-jarige wonder te vragen en in het nummer van 2 Februari op te nemen. Bah!

Doch zie, over de wijze waarop zij daarna, nog in dit seizoen, de titelrol in *Solanthe* van Hertz, vertaald door *J. L. Wertheim*, speelde, durfden zelfs haar vurigste bewonderaars niet al te zeer juichen.

1) Er viel zoo weinig belangrijks van het juffertje te vertellen, dat als iets heel merkwaardigs werd medegedeeld hoe Josephintje, als kind nog al vaak aan de hoede van een oudere zuster, Rika, toevertrouwd, op zekeren keer haar moeder die binnen kwam, snikkend om den hals vloog en uitriep: „O ma! „Riek is zoo zoet!“ — En zoo iets werd toen door het *Handelsblad* medegedeeld, niet, gelijk hier, om er den draak mee te steken, maar om wel te laten voelen hoe *buitengewoon* Josephine al in haar prille jeugd was.

weet nu wat er in de lucht zit. Laat me hierbij voegen: 't zit er al lang!

Den Haag, 28 Maart.

Aan het *Nieuws* schreef de genoemde kunstenaar, als aanvulling op een zeer ongunstige kritiek der opvoering van *Gioconda* door den heer Horn:

Geachte Heeren!

In aansluiting op het artikel van den Heer M. H. in *Het N. v. d. Dag* van den 26sten dezer gevoelt ondergeteekende zich verplicht mede te deelen, dat hij — wat betreft de opvoering van *Gioconda* (de benefice-voorstelling van Mevr. Mulder—Roelofsen) — noch in de keuze van een stuk, noch in rolverdeling is erkend geworden door zijne medevennooten, de beneficiante Mevr. Mulder—Roelofsen en den Heer Joh. Mulder, ja, zelfs de leiding, die hij voor dit stuk op zich genomen had in qualiteit van regisseur, op het laatst heeft moeten nederleggen uit hoofde van volkomen gemis aan volgzaamheid.

Dat dus de voorstelling eerst 6 minuten vóór halfnegen begon in plaats van 8 uur, dat de pauzen zoo lang gerekt werden tot ergernis van het publiek, zonder dat er kostuumveranderingen en weinig of niets op het tooneel te veranderen viel, dat de Heer Joh. Mulder een rol vervulde, waartoe hij absoluut ongeschikt is, dat de Heer Erfman gedoemd was in dit stuk een rol te spelen, die hem niet toekwam, enz. enz. — waren de onvermijdelijke gevolgen, die moesten plaats hebben, doordien nu onbevoegde handen die taak op zich hadden genomen.

U dankzeggende voor het plaatsnemen dezer regelen,
Hoogachtend,

FRITS BOUWMEESTER,

Mede-bestuurder en regisseur, Tivoli-schouwburg, Rotterdam.

Deze brief is éénig als komende van een mededirecteur en bewijst dat er in *Tivoli* iets niet in orde is.

BERICHTEN.

Over «'n Oude don Juan» schrijft de *N. R. Ct.* het volgende:

«Is het niet Hennequin's «Joies du Foyer», dat nu als «'n Oude Don Juan» ons in *Tivoli* geboden wordt? De oude viveur heeft genoeg van de pret, het gezinsleven trekt hem aan als middel om vertroeteld te worden, toch trouwt hij niet zelf, maar heeft hier zijn neef voor, dien

Niemand echter verbaasde zich er over dat H e t N e d e r l a n d s c h T o o n e e l in 1879, na de verhuizing naar het Grand-Théâtre van Van Lier in de Amstelstraat, Josephine op nieuw als *gast* lieten optreden; en om vooral niet te weinig licht op haar te laten vallen, werd én op de aanplakbiljetten én op de gewone programma's trouw vermeld dat zij *Hof-cantatrice van Z. M. den Koning* was.

De eerste rol, die zij in dat seizoen vervulde, was *Julia* in *Romeo en Julia* van Shakespeare. Ik kom er rond voor uit: ondanks de weinige sympathie, die ik tot nog toe voor haar had gehad, maakte haar eerste opkomst een alleraangenaamsten indruk op mij. Ik heb, wat het uiterlijk aangaat, nooit volmaakter Julia gezien en zal die ook wel niet zien. Maar de charme duurde heel kort; want het spel van Josephine had nog altijd hetzelfde groote gebrek van vroeger: **geen hart**; het was zoo koud als ijs.

Ik geloof, neen, ik ben overtuigd dat zij haar best deed om de fouten, waarop zij gewezen werd, te verbeteren; onder anderen haar uitspraak. Dat was al in het tweede woord van haar rol, als Julia, merkbaar. De r in «Wie roept mij «daar?» werd niet meer achter in den mond uitgesproken; zij liet haar nu ratelen met het puntje van de tong; maar de remedie was bijkans erger dan de kwaal, want daardoor klonk bij voorbeeld in den versregel:

«Ik heb van zulk een eer nog niet gedroomd»
het laatste woord drielettergrepig, nl. *gederoomd*; en als zij het sedert in een van haar rollen over een *droom* had, leek het alsof zij sprak van de *room*.

hij middelijk met aardsche goederen bedeeft, onder voorwaarde dat hij bij het jonge paar zal mogen inwonen. Wat zal dat nichtje hem vertroetelen, hoe goed zal zijn pootje het hebben, wat een vreugd zal dat zijn, voor hem, ex-viveur, om al dit intiemer geluk van zijn neef en lateren erfgenaam ga te slaan . . .

Helaas, het valt gansch faliekant uit. Het jonge paar keert met erge ruzie van de huwelijksreis terug. En al speelt het aanvankelijk komedie, zoolang oom en anderen er bij zijn, weldra is het huis een hel. En in plaats van zich vertroeteld te zien, dient oom tot stootkussen tusschen man en vrouw, en zóó erg worden de huiselijke toestanden, dat oom geen plaats meer vindt in huis, en in een hotel moet gaan logeeren.

Hoe dit nu eindigt? Doodeenvoudig. Neef heeft gemerkt, dat zijn vrouwtje het voorbeeld van 'r moeder volgt, en, in zijns schoonvaders zieligheid de noodzakelijke consequentie eener dusdanige bejegening ziende, besluit hij korte metten te maken, door onmiddellijke kloekheid het kwaad zoo mogelijk nog te bezweren, en mitsdien tegelijk zijn schoonvader te wreken. Hij begint dus met zijn schoenmoeder mede te doelen, dat ze een helleveeg is, en zet zich vervolgens aan het temmen van de twee feeksen, moeder en dochter. Onder deze operatie wordt schoonpapa een ander mensch, de operatie zelve gelukt wonderwel, en alles komt dus nog terecht... wat oom niet verhindert, maar toch liever z'n ouwe-don-Juan's-leventje weer te beginnen, en op reis te gaan.

De klucht wordt vlug en nog al aardig afgespeeld.

Daarna geeft de heer Fritz Bouwmeester, met een der nieuwe vrouwelijke-leden van het gezelschap, Mej. Carelsen, het «oorspronkelijk minnespel» van Floris van Westervoort («Nou!») gelegenheid in niet klassieke verzen en in de kleeren van boerenknecht, om het woord «nou» op een groot aantal wijzen uit te spreken. Het boersche had nog wel gekund, maar 't zijn immers boeren die spreken op rijm! Wat er in 't scènetje zat, werd er uitgehaald. Levendig waren dictie en en spel, Bouwmeester trok weer overheerlijke gezichten... en bij dit brokje oorspronkelijks, Hollandsch volksleven, dachten we terug aan wat Bouwmeester ons in oude Hollandsche kluchten gegeven heeft... zoo goed, met zooveel succes... en toch maar 'n paar keeren.

Werkelijk het is jammer, dat een beschaafd meisje, zóóveel vóór hebbend als zij, de quintessence miste van wat voor een artiest het eerst vereischte is; maar het *was* er niet, en daarom werd elke volgende rol voor haar feitelijk een nieuwe bittere teleurstelling: *Marguerite Gautier* en *Nel*, in *De kat van den Tower* van Schimmel, speelde zij nog in dat zelfde seizoen, en in het volgende kregen wij van haar 1° *Thisbé* in *Angelo*, *Tiran van Padua*, 2° *Desdemona* in *Othello*, 3° de titelrol in *De heks* van Arthur Fitger, 4° *Opimia* in *De Vestaalsche maagd* van Parodi.

In 1881/82 trachtte zij eerst er wat bovenop te komen door het spelen van minder zware partijen en wel in de comédie. Zij trad toen op in de titelrol van *Andréa* van Sardou, en — nu met weglating van de predicaten *Gast* en *Hof-cantatrice* — als *Suzanne* in *Een wereld waarin men zich verveelt*. In het laatste karakter werd zij door de kritiek, die langzamerhand wat teruggekrabbeld was, weer meer geprezen; maar het ware was haar spel nog in lang niet. Men hoefde om dat te begrijpen niet eens de *Suzanne* van Mlle. REICHENBERG te hebben gezien; reeds ANNA RÖSSING—SABLAIROLLES, die later de rol van Jos. de Groot overgenomen heeft, was haar verre de baas in gevoel en in het juist weergeven van den kinderlijken toon.

Daarna kreeg zij weer een rol in een tragedie: *Ophelia* in *Hamlet*; en die werd met betrekkelijk zoo weinig succes door haar gespeeld, dat zij besloot het tooneel vaarwel te zeggen. Althans zoo heette het.

Amsterdam, Maart 1900.

(Wordt vervolgd).

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Officieel. — Het drama van Hegenscheidt. — Berichten: Heyermans over ons répertoire. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door Dr. M. B. MENDES DA COSTA.

OFFICIEEL.

Het adres van den Secretaris van het Hoofdbestuur is na 1 Mei: **Nieuwe Schoolstraat 30, Den Haag.** — De Verslagen der afdelingen worden aan dit adres ingewacht.

H. SMISSAERT.

Het drama van Hegenscheidt.

Starkadd,

drama in vijf bedrijven, door ALFRED HEGENSCHIEDT.
Muziek van GOTTFRIED MANN.

Het Nederlandsch publiek is dank verschuldigd aan de Koninklijke Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* voor de opvoering van *Starkadd*. Wij zouden niet weten welk ander gezelschap zich eene monteering had kunnen veroorloven, getuigend van zóóveel durf om wat geld uit te geven, als waarvan de Koninklijke dezer dagen getuigenis aflegde. *Starkadd* moet met pracht worden ten tooneele gebracht. Het werk eischt dit. Nu zijn er aanmerkingen te maken op de *mise en scène*, nu is er waarschijnlijk wat af te dingen op de decoraties, indien men ze met het oog van een oudheidkenner wil bezien en nu is er zeer zeker heel wat aan te merken op de kostuums en de figuratie, welke laatste vrij hinderlijk was, in den Haag althans. De verdienstelijke costumier heeft, dunkt ons, niet genoeg het geheel voor oogen gehad, terwijl hij de onderdeelen vaststelde. 't Was nu en dan een druk en bont gedoe, niettegenstaande dat enkele kostuums bijzonder gedistingeerd waren. Dat drukke en bonte hinderde ons erg. *Starkadd* is in de alleraatste plaats een kijkstuk, waarvan de oogverblindende het doen moet. *Starkadd* is een dramatisch gedicht Het mooiste, niet het meest verblindende, het hoogste in harmonie, allermint het drukste werd vereischt — niet gegeven. Ook was het decoratief te 's-Gravenhage onvoldoende voor de zee. Op wat voor akelig water hadden wij te kijken, wij, die de zee toch liefhebben en wat beter kennen dan vele anderen!

Starkadd — een dramatisch gedicht. Jawel! maar men zou 't niet — of nauwelijks hooren bij de opvoering. De kunstenaars van het *Nederlandsch Tooneel* hebben er den waren slag van verzen te vermoorden. Ze zeggen ze liefst als proza en dat is héél jammer. Want men zegt in verzen niet enkel gewone dingen anders dan in

proza; men zegt er ook andere dingen in, die, gegeven als in proza geschreven, vreemd klinken. Het zéér hooge in de dictie, dat er had moeten zijn, ontbrak. Jammer, wel héél jammer!

Ook kwam het ons voor dat te weinig was gestreefd naar eenheid in het spel. Ieder speelde zooals hem dat het best afgang. Daardoor ontbrak juist het hogere van zoo'n vertolking: de stijl.

Het spel van Royaards, die de oude *Froth* voorstelde, hadden wij ons lyrischer gedroomd. Het scheen dat hij zich niet op zijn gemak voelde als oude man, die weldra sterven moet en zich verjeugdigd weet door de heuchenis aan vroeger geluk. Zou hij een betere *Starkadd* zijn geweest? Bouwmeester gaf die dichter-heldenfiguur met groote tentoonspreiding van kracht. Hij was meer held dan dichter, meer forsch dan verheven. Hoe Bouwmeester met verzen kan doen weet men. Ze zijn hem tot last, zou men zeggen. Hij vernietigt ze nauwgezet. Indruk maakte zijn spel zeker. Het publiek was opgetogen over zijne uitbeelding van den skald. Mevrouw Mann, als Hilde, gaf meesterlijk stil spel te genieten. Zij had zich mooi gegrimmeerd en prachtig gekleed en bleef glansrijk, den ganschen, langen avond, tot het zich afnemen van den kroon aan het slot, door welk gebaar zij aan de groote Sarah deed denken.

Saemund was Van Schoonhoven. De rol is heel zwaar en kan licht drakerig worden gegeven. 't Gebeurde niet; Van Schoonhoven speelde haar in grooten stijl en het bleek gelukkig dat de toeschouwers dit wisten te waardeeren. Maar eventjes voldoende werd de rol van koning *Ingel* gespeeld door De Jong. De costumier had hem niet zeer smaakvol gekleed. *Ingel*, de zwakkeling, werktuig in *Seamund*'s hand, mag dan een erbarmelijke stumper wezen, hij mag toch wel wat voorname over zich hebben. Wij vonden *Ingel* van De Jong erger dan een nul — vooral onbenullig was hij in zijn doen en niet tragisch genoeg na den moord. *Wolf* (Van der Hilst) was een kranig strijder en Van Dijk een goed zanger, die misschien wat veel preoccupatie toonde om zijn profiel te laten zien.

Wat ons bijzonder meeviel was het spel van mej. Klaasen, hier en daar nog een beetje buitenop, maar meer dan eens inderdaad héél goed, dichterlijk. stijlvol ook, over 't algemeen. Zij had haar rol met zorg voorbereid en met toewijding ingestudeerd.

Wij zullen, nu ons geene correspondentie werd, het toch zelf hierbij laten en een overzicht geven van hetgeen in een paar dagbladen over deze belangrijke opvoering werd geschreven. Wij

kiezen twee stukken, waarin zeer verschillend wordt geoordeeld.

De Amsterdamsche correspondent der *N. R. Ct.* merkt aan op het stuk:

Men voelt wel de dichterlijke idee, die den schrijver heeft voorgezweefd, toen hij *Starkadd* dichtte. De mensch, die uitsteekt boven de menigte, de mensch die de middelmaat te boven gaat, draagt zijn eigen tragedie in zich.

Maar de hooge ideeën van den heer Hegenscheidt zijn te veel «words, words» gebleven. Hij heeft het beeldend vermogen gemist ze in levende menshegestalten te belichamen. De sterkte, de grootheid van *Starkadd* wordt ons nergens wezenlijk getoond. Van zijn mededaden weten wij alleen van hooren zeggen. En juist bij elke gelegenheid, dat hij voor ons zichtbaar het bewijs zou hebben kunnen leveren van zijn overwicht, deinst hij terug en toont hij zich hoogstens een held der fraze. Dies overweldigt hij ons niet, maar maakt ons ongedurig. Alles wat in het drama gebeurt, gaat buiten hem om. Als hij, van zijn zegetocht teruggekeerd, des konings dood verneemt, gaat hem geen licht op over de vermoedelijke oorzaak van des konings plotseling sterven, quasi door een... zelfmoord! Hij doorgrondt niet een man als *Seamund*, wiens trekken toch voor den oppervlakkigsten beschouwer zichtbaar zijn; hij loopt te mijmeren, te fantaseeren aan het strand, in plaats van in te grijpen —; en eerst als *Wolf*, zijn dienaar, hem den toestand heeft uiteengezet, maakt hij zich uit zijn mijmering op en wreekt den dood van koning *Froth*, door, te zamen met *Wolf*, de daders van het wanbedrijf te doorsteken. *Starkadd* zegt heel mooie dingen, maar hij is geen levend mensch voor ons geworden. Zijn gecompliceerd karakter heeft Hegenscheidt niet weten te omvaden en ons in een levend organisme voor te stellen.

Desgelijks is het met *Helga*, ook ongetwijfeld een dichterlijk bedoelde figuur maar op zoo gebrekkige wijze in beeld gebracht, dat ze hier en daar zelfs afstootend werkt. De gedachten, die aan zijne figuren ten oorsprong liggen, zijn zeker lang niet alledaagsch, maar om aan die gedachten de levende uitdrukking te geven in vleesch en bloed, daartoe heeft aan Hegenscheidt de scheppingskracht ontbroken. Hebben den Vlaamschen schrijver, blijkens den uitwendigen vorm van zijn drama, Shakespeareaansche voorbeelden voor den geest gestaan (de opzet doet aan *Macbeth* denken) in het voor ons openleggen van het ingewikkeld menschelijk organisme, zóó dat wij van elke gedachte, van elke daad de motorische kracht vinden in het samenstel en

de werking van dat innerlijk mechanisme, waarin juist Shakespeare zoo'n meester is, is hij te kort geschoten.

Het best zijn de karakters van Seamund en Ingel verpersoonlijkt. Maar deze waren dan ook niet moeilijk in hun eenzijdigheid, in hun enkelvoudigheid, weer te geven, de een met zijn valsheid, de ander met zijn zwakheid als praedomineerende trek, beiden vrij conventioneel opgevat.

In weerwil van dit in zijne concepties blijven beneden zijne bedoeling, missen sommige tooneelen hunne werking niet en houdt de taal den hoorder, die luisteren wil, onder een indruk. De metrische vorm vloeit vrij natuurlijk, de gedachten zijn klaar en vaak klankrijk weergegeven, en menige zinrijke regel treft de aandacht. En er spreekt een ernst uit het pogen van den heer Hegenscheidt, die beter verdient dan het gemeesmuil, waarmee Zaterdagavond een deel der menschen de voordracht volgde van sommige verzen, omdat de herhaaldelijk er in voorkomende naam des konings: *Froth*, door den klank niet zeer aesthetisch werkt.

(Wij mogen hierbij gelukkig aanteekenen dat het Haagsche publiek zeer veel belangstelling toonde en veel geduld, in de lange pausen. Hier werd niet gemcesmuild om dien Noorschen naam en de spelers moeten wel hebben gemerkt dat men begreep iets buitengewoons te krijgen).

Over het spel oordeelt de *N. R. Crt.*:

De opvoering was zeer verdienstelijk. Bouwmeester, aan wiens talent de partij van Starkadd niet zeer sympathiek geweest zal zijn, Royaards, Van Schoonhoven, De Jong en de dames Mann en Klaassen hadden de hoofdrollen. De heer De Jong had vooral bij de uitvoering van de gruweldaad krachtiger kunnen zijn in de uitdrukking

van vrees en afschuw, gelijk in het algemeen van wat er omgaat in zijn gemoed onder de inblazingen van Seamund. Nadat het boevenstuk volvoerd is, verloopt zijn rol — in tegenstelling vae hetgeen bij Macbeth plaats heeft, nadat door dezen de moord bedreven is. Bij Shakespeare begint het dan pas! De heer Van Schoonhoven speelde zijn rol zonder overdrijving en met het noodige poëts. Zijn uiteenzettingen in de 1ste acte waren zeer weldoordacht. De heer Royaards zeide zijn rol van Koning met wijding, hoewel hij niet overal vrij zich hield van het gemanieerde in zijn toon van spreken, waarop ik reeds meermalen wees. Zijn grime was uitmuntend. Mevr. Mann gaf een dichterlijk beeld te aanschouwen van de ook door den auteur mooi gevoelde, maar te zwak uitgebeelde figuur van Ingel's vrouw. Mej. Klaassen desgelijks van de rol van Helga. Hinderlijk van kleur was het duin-décor in de 4de acte.

De kostuums deden pijn door hun cruditeit van kleur en totaal gebrek aan harmonie in het ensemble. Wij zijn geen kostuumkenners, maar al was het hoofddekseel van Starkadd honderdmaal correct, voor Bouwmeesters ingedrongen figuur paste het niet. Hij werd er topzwaar door. Dat kostumeeren, met smaak en met inachtneming van den stijl, is een kunst, die aan onze tooneelen (ze spelen er trouwens zelden kostuumstukken) vrij wel a l'abandon gelaten schijnt.

Op geheel anderen toon spreekt de heer Rössing over *Starkadd* in het *Nieuws van den Dag*.

De woorden troffen niet; veel wat gezegd werd, ging voorbij. Zelfs bij inspanning kostte het moeite er eenigszins in te komen, eenig hou-vast te hebben. Met vriendelijke lijdzaamheid luisterden de aanwezigen; maar toen, op zeker oogenblik, een der twee wachters zeide: «Wat verveel ik

mij hier», konden zij de deftige plooi niet meer bewaren en verluchtten zich door een instemmend lachen.

Wat mag de oorzaak zijn van het weinig boeiende?

Allereerst het drama zelf. De handeling drijft op een oceaen van woorden. Breedsprakig als 'n zeventiende-eeuwsch schuitenpraatje, weinig pit en merg; afwezigheid van goed omlinnde gestalten en scherpe teekening van karakters; gemis aan conceptie en juiste verdeling van licht en bruin. Het geheel heeft iets dommeligs en wolligs. Als in het drama *Starkadd* op verstandige wijze gesnoeid wordt, zou het kunnen zijn, dat de vertooning belangwekkend wordt.

Het drama *Starkadd* staat onder den invloed der treurspelen van Shakespeare. 's Konings zoon Ingel laat zich beheerschen door een kamerheer, een gewezen goudsmid, Saemund geheeten. Deze kamerheer zet Ingel op om zijn vader te vermoorden, wil hij niet, dat de dappere Starkadd, gunsteling des konings, zijn plaats op den troon inneme. Soemund schijnt deze booze inblazing te doen, omdat hij zelf naar 't koningschap staat en een oog van welgevallen geslagen heeft op de schoone Helga, 's konings dochter, bestemd voor een held als Starkadd. De booze bedoelingen van den kamerheer Saemund gelukken; prins Ingel vermoordt zijn grijzen vader, koning Ingel.

Men heeft zichzelf geen diploma van scherpzinnigheid uit te reiken, om in deze handeling de tooneelen uit Shakespeare's *Macbeth* terug te vinden.

Macbeth grijpt ons echter in deze tooneelen geweldig aan. Reeds vóór den moord gevoelen wij de nadering van een onheil, hooren wij het doodsgerochel, dat door de lucht gaat, beangstigen wij ons voor het doen van de daad, en zijn vol

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Vervolg van XXIV.

Slechts één jaar bleef JOSEPHINE DE GROOT van de planken. Het voetlicht trok haar te zeer aan. Bovendien: haar zuster JEANNE, — over wie straks meer, — was te Rotterdam ¹⁾ in het seizoen 1882/83 tamelijk in den smaak gevallen; waarom zou zij, die zich toch waarlijk niet als de mindere van deze beschouwde, het dan niet kunnen? En zodoende liet zij zich overhalen tot een *gewoon* engagement voor het seizoen 1883/84, natuurlijk bij de Amsterdamsche afdeeling van de toenmaals reeds *Koninklijke* ²⁾ Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel.

Ik ben in dat seizoen niet zoo trouw meer naar de komedie gegaan als vroeger, maar ik betwijfel toch of zij andere gewichtige nieuwe rollen heeft gespeeld dan de drie die ik van haar heb gezien, nl. *Freule Stuart* in *Zijn meisje komt uit* van P. Brooshooft, de titelrol in *Lucretia* van Ponsard, en *Claire de Beaulieu* in *De industriëel van Pont-Avesnes* van Ohnet.

Och, het was eigenlijk weer het oude liedje; haar gebreken kwamen zelfs in modern werk, — of wat althans toen modern heette, — nog meer uit dan in de tragedie. Want daargelaten het gemis aan sentiment, verstond ze ook heelemaal niet de kunst van dood-gewoon iets te zeggen. En

¹⁾ Zij was daar geëngageerd bij de toenmalige Rotterdamse afdeeling van Het Nederlandsch Tooneel.
²⁾ De Vereeniging is dit in het voorjaar van 1882 geworden.

dan die vervelende manier van lipjes-likken en wat dies meer zij, die zij maar niet kon afleeren! Kortom, het was en bleef misère, ook toen zij in September van 1884 — ze had namelijk haar engagement weer voor een jaar verlengd — als *Sarah Tapplebot* in *Noord-Amerikaansche Dames en Heeren (L'oncle Sam)* van Sardou optrad, wel met heel mooie japonnen aan, maar op den keper beschouwd even koud spelend als vroeger. Doch zie, juist van pas om haar voor lager dalen op artistiek gebied te bewaren, deed zich een pretendent op naar haar hand, nl. Mr. MARTIN J. RIKOF, die wel de zoon was van den Amsterdamschen bankier RINDSKOPFF, maar zijn geslachtsnaam niet chique genoeg vond en dien dus veranderd had. En Josephine liet zich niet lang bidden. Zij woont sedert met haar heer en meester in het buitenland.

Dat is het einde geweest van de tooneelloopbaan van de jonge actrice, die, als zij stem genoeg had gehad, juist geschikt zou zijn geweest om in de conventie-volle *opera furore* te maken, maar voor het **tooneel**, dat allereerst, in welk genre ook, t e m p e r a m e n t verlangt, deugde zij niet; zij niet en eigenlijk evenmin haar zuster Jeanne.

Deze heet, volgens het bij *Nijgh en Van Ditmar* uitgekomen boekje *Onze tooneelspelers*, in 1865 te zijn geboren. Dat is, op zijn zachtst uitgedrukt, een drukfout ¹⁾. Immers: ten eerste staat in haar biografie ²⁾ dat zij 18 jaar oud was toen zij bij Le Gras, Van Zuylen en Haspels debuteerde, en dat gezelschap is in

¹⁾ Dergelijke drukfouten (??) heb ik meer ontdekt in dat boekje. En altijd, o toeval! van dien aard dat de artiest er jonger door wordt; één bleek mij zelfs in werkelijkheid vier jaar minder oud te zijn dan het boekje opgeeft.

²⁾ Deze wemelt trouwens van fouten; er staat b.v. niet eens in dat zij vier jaren lang bij Het Nederlandsch Tooneel in Rotterdam geëngageerd is geweest.

1881 ontbonden, en ten tweede heb ik haar den zoogenaamden *Coppée*-avond, dus 21 Januari 1880, op de planken gezien, en zij kan toen 18 of heel misschien 17 zijn geweest, maar zeer zeker niet pas 14½.

Als *François Coppée* nú hier in het land kwam, zou hij, om zijn gedrag tijdens de Dreifuss-historie, zeker niet hetzelfde onthaal vinden als twintig jaar geleden. Tóén was hij juist in de mode ¹⁾, en een van de festiviteiten waarmee men hem of liever zijn oponthoud hier in de stad vierde, was een extra-voorstelling door Het Nederlandsch Tooneel georganiseerd.

Ik kan de verleiding niet weerstaan het hoofd van het programma van dien avond hier even over te nemen:

BUITENGEWONE VOORSTELLING

ter eere van den dichter

FRANÇOIS COPPÉE.

Optreden van Mejuffrouw JOSEPHINE DE GROOT, Hof-Cantatrice van Z. M. den Koning, (als Gast).
Bereidwillige medewerking van Mej. JEANNE DE GROOT, Expansionnaire van HH. MM. den Koning en de Koningin.

Zoo ziet men dus hoe de beide dames hervorgehoben werden. Nu, Josephientje had ook nogal iets te doen dien avond; want Coppée, — dien ik met zijn half jongensachtig, half dwepend gezicht nog zitten zie, omstuwde door den Raad van Beheer in het kleine balconnetje rechts bij Van Lier, — moest behalve de vertaling van zijn twee werkjes *Le luthier de Crémone* en *La grève des forgerons*, toch óók iets te hooren krijgen wat hij verstond, en daarom droeg zij zijn *La marchande de journaux* in het oorspronkelijk voor, en een Fransch gedicht van F. L. Wertheim getiteld *Coppée*, en verder speelde zij

¹⁾ Hoe mijn persoonlijk oordeel over zijn werk is, kan men vinden in Hoofdstuk XVI.

ontzetting na de de daad, hoewel wij die niet gezien hebben.

De vergelijking van 's konings zoon Ingel bij Macbeth, en van Saemund, den hoveling bij Lady Macbeth, geeft oplossing aan de vraag: Waarom het tooneel bij *Macbeth* zóo geweldig aangrijpt, en bij *Starkadd* onverschillig laat?

Bij *Macbeth* hebben wij de oorzaken van de daad duidelijk en scherp kunnen waarnemen. Lady Macbeth heeft de kiem der zwakheid in Macbeth «heerschzucht en eierzucht», ons doen zien ontwikkelen tot een kracht om de daad te begaan, terwijl bovendien het karakter van Macbeth: het edele en groote in strijd met het onedele, het willen en toch eigenlijk niet-willen volbrengen van de daad, ons aantrekt en groot belang in hem doet stellen. Die belangstelling blijft ook na de daad, om zijn eigen afschuw voor het volbrachte.

Stel nu tegenover dit alles *Starkadd*. Zwak zijn de verleidingen van Saemund om Ingel aan te zetten zijnen vader te vermoorden: de vreeze, dat Starkadd op den troon zou komen. Maar is die vrees voldoende gewettigd; wat heeft de edele Starkadd gedaan om hem te vreezen? En is het den auteur gelukt het geweldige te doen gevoelen, wat er in Starkadd's hart, wat er in de natuur omging?

Hoe bleek en doodsch het tafreel van 's konings moord in *Starkadd* tegenover dat in *Macbeth*!

Het booze van den moord bij *Macbeth* doet nog boozere daden volgen, tot Macbeth door eigen boosheid valt en aan de eeuwige en menselijke gerechtigheid voldaan wordt.

Bij *Starkadd* wordt het verloop flauwer en onbetekenend. 's Konings zoon, na den moord Koning geworden, voert een onbetekenend leven en wil door drinkgelagen, zang, dans en muziek

zijn geweten rust geven. Starkadd, die een wijle vóór den moord de Friezen is gaan beoorloggen, keert zegevierend met rijken buit terug. Van 's konings dood hoort hij; de liefde van den hoveling Saemund voor Hilde, die hij hoopte, dat hem zou toebehooren, ziet hij. Dat laatste ontsteekt zijn woede. Als hij dan ook gaat begrijpen, dat en door wien de koning vermoord is, doorsteekt hij Ingel, den moordenaar.

Stel nu eens Macbeth na den moord en al de ellende tot zijn ondergang, en Ingel na den moord tot zijn dood. Ieder zal dan zien, dat het eerste gelijkt op het tweede als lijf en schaduw. Macbeth steekt zoo diep in 't bloed, dat iedere zonde nieuwe zonde moet baren, tot eindelijk de maat volmeten is. Ingel leidt een lijf- en zielloos leven, tot het zwaard hem treft.

Macbeth is daarenboven geschreven in grooten stijl en in taal vol pit en merg; *Starkadd* daarentegen ontbeert strengheid van stijl en kracht van taal. Het onbestemde, het niet-heldere, het weifelende, het kleur- en bloedlooze zijn eigenschappen, die het doel der tooneelschrijfkunst niet bevorderlijk zijn.

* * *

Over de vertooning schrijft de heer R.:

Starkadd is geschreven in gebonden stijl. Wie der toehoorders en toehoorderessen heeft bij iemand der spelenden er iets van gemerkt? Is bij één hunner in doen en zeggen strengheid van lijn geweest?

Hoe zelden, hoe hoog zelden kwam het voor, dat een der spelenden in den toon der anderen overging. Klanken naast elkander; niet verschil van klank tot éénheid geworden.

Van Zuylen en Haspels in Rotterdam, waar zij de *Louise* in *Kabaal en liefde* van Schiller speelde, ging in 1881 uiteen om plaats te maken voor de Rotterdamsche afdeling van Het Nederlandsch Tooneel, en daaraan werd zij verbonden voor de *jeugdige dramatische* partijen.

Begaafd met een bijna even mooi uiterlijk en een even mooie stem als Josephine, had zij ook evenveel last als deze van telkens en telkens in den conventioneelen toon te vervallen en evenveel gebrek aan natuurlijkheid. Alleen had zij wat meer temperament, en dan: zij had het voordeel van niet als een phenomeen te zijn aangekondigd. Daardoor viel zij niet zoo erg tegen, en gelijk ik boven al zeide, het Rotterdamsche publiek zag haar nogal graag. De gewichtigste rollen die ik van haar heb gezien, waren *Henriëtte* in *Zonder naam* en *Anna* in *Zwarte Griet*, de twee bekende stukken van *Rosier Faassen*, *Edith* in *De zoon van Coralie* van *Delpit*, en de titelrol in *Suzanne* van *Fan C. de Vos*. De laatste werd het minst door haar verknoeid.

Toen in Mei 1885 de Rotterdamsche afdeling van Het Nederlandsch Tooneel zich oploste in De Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten, directie Le Gras en Haspels, kreeg Jeanne een engagement bij het Amsterdamsche gezelschap van A. van Lier, en sedert dat ontbonden werd, ging het *decrecendo*. In de laatste jaren, — zij is gehuwd met ALEX. SAALBORN, een verdienstelijk regisseur ¹⁾, — speelt zij zoo af en toe eerste rollen bij derde-rangsgeselschappen, o. a. bij dat van Barendse, en zoo is zij dan een levend

¹⁾ Hij speelde ook in 1886/87 bij het Duitsche gezelschap van Van Lier, maar trad als acteur nooit op den voorgrond. In het najaar van 1889 stichtte hij een Duitsch opera-gezelschap; maar dit ging spoedig op de flesch.

De Heer Louis Bouwmeester, Starkadd, had geen gelukkigen avond. Te zwaar en te brokkelig sprak hij de verzen. De Heer Willem Royaards, de oude koning zou heel mooi de verzen gezegd hebben. als hij in een drama had gespeeld, dat niet van deze wereld is; hij sprak als de schemerige menschen spreken in Maeterlinck's werken. Moet de oude koning zóo langzaam, zoo bijzonder langzaam spreken, met een stem als komende uit de graven?

De heeren C. C. van Schoonhoven en De Jong spraken weer op andere wijze. Mij dunkt, dat beiden de natuur het meest nabij kwamen.

Lief en vriendelijk heeft Juffrouw Anna Klaassen voor koning's dochter gespeeld. De rol is haar nog te zwaar; zij kan die nog niet beheerschen. Eene oudere actrice komt voor deze rol in aanmerking. Mevr. Theo Mann-Bouwmeester vulde door standen en stom spel aan, waar leemten en ruimten waren.

De heeren Teune en Raab, zijnde wachters, meer en beter nog de heeren J. van Dommelen en Wensma de jongere, zijnde visschers, kweten zich verdienstelijk van hun taak. Het visschers-tooneel — dit zij nog opgemerkt — is veel te lang en te breedsprakig.

Als bij Shakespeare een paar ondergeschikte personen, een paar moordenaars b. v., opkomen, bevorderen zij den voortgang der handeling. De visschers in *Starkadd* belemmerden die.

Starkadd speelt in Noorwegen. De costumier heeft zich beijverd Noorsche kostuums te verstreken. Op zijne schouders blijve de verantwoordelijkheid der historische juistheid rusten. Als al de spelenden bij elkaar waren, gaven de verschillende kleuren der kostuums geen schoon geheel. Te veel rood en te veel blauw. Harde kleuren. Men herinnere zich eens de kostuums

en sprekend bewijs van dat reclame en de groote trom niet in staat zijn klatergoud op den duur te doen doorgaan voor edel metaal.

RECTIFICATIE EN AANVULLING:

1°. Niet Mlle. REICHEMBERG creëerde de rol van *Suzanne* in *Le monde où l'on s'ennuie*, maar wijlen JEANNE SAMARY.

2°. Den 24sten April 1879 bezocht Z. M. Willem III voor het eerst met Koningin Emma den Stads-schouwburg te Amsterdam; JOSEPHINE DE GROOT speelde toen, behalve in *Camille*, dramatisch fragment naar *Cornelle* door *J. L. Wertheim*, ook de tuin-scène uit *Maria Stuart*; zij was *Maria*, maar legde het heel leelijk af tegenover Mevr. KLEINE-GARTMAN, die als *Elisabeth* een waren triomf vierde. — Curieus is het verslag van het *Algemeen Handelsblad* over dien avond: een prachtig staaltje van balanceer-kunst.

3°. Daar ik in 1879/80 nog geen lid was van het Tooneel-verbond, was het mij ontgaan dat de kroniekschrijver van het tijdschrift *Het (Nederlandsch) Tooneel* niet heeft meegedaan aan de *stelselmatige* bewierooking van Josephine de Groot, en nog veel minder de toenmalige redacteur, Mr. *J. N. van Hall*, wiens noot op pag. 199 van den 8sten jaargang bepaald karakteristiek is.

4°. Van verscheiden kanten werd mij gevraagd of de meisjes De Groot dochters of althans familie waren van J. G. DE GROOT, den stichter van de Nederlandsche Opera. Het antwoord luidt: „Neen! Heelemaal en absoluut niet”.

XXV.

Terwijl ik de laatste keeren al heb gesproken over *drie* actrices, Sophie de Vries en Josephine en Jeanne de Groot, die, tenminste voor zoover ik weet, niet in de rechte lijn van een tooneelspeler of tooneelspeelster afstammen, zal ik het nu wéér hebben over een artieste die feitelijk in hetzelfde geval verkeerde, nl. over ANNA BUR-LAGE—VERWOERT.

Inderdaad, het is iets merkwaardigs dat althans

samen met Jeanne *Le passant*. Daar werd toen erg over geroepen door de menschen, en Coppée zelf riep mee, hetzij uit hoffelijkheid, hetzij uit gebrek aan aesthetische ontwikkeling, want wie, zooals hij, den *Zanetto* van *Sarah Bernhardt* ¹⁾ had gehoord, kon over het door Josephine gepresterde hoogstens medelijdend den schouder ophalen; gezwegen van het knoeien dat Jeanne deed in de door niemand minder dan Mme. AGAR, gecreëerde rol van *Silvia*. Kortom: wat de meisjes leverden was heel lief dilettanten-werk.

Hoogstens een paar weken later debuteerde Jeanne als heusche tooneelspeelster bij het Fransche gezelschap van St. Omer in den Nieuwen Schouwburg van A. van Lier, in de Fransche-iaan. Zij trad er op in de titelrol van *Mademoiselle de Belle-Isle* van A. Dumas (*père*). Ik heb me dien avond geërgerd. Ik bedoel niet over haar spel, dat was natuurlijk heelemaal niemendal; maar de humbug! Verbeeld je: vooraan in het balcon links werd, vóór zij op kwam, een groot bouquet voor aller oogen zichtbaar, gedragen door.... mijn ouden kennis Isidore, haar eigen broer; en toen de evenals Josephine voor over-het-paard-tillen in de wieg gelegde Jeanne haar eerste entrée deed.... zoem! daar suisde de bloemruiker van boven af over het orkest heen om voor haar voeten neer te vallen. — «Zoo kweekt men celebriteten», dacht de familie De Groot.

Helaas, de twee meisjes waren blijkbaar niet bestand tegen dergelijke onnatuurlijke broeikas-warmte; want ook van Jeanne is zoo goed als niets te recht gekomen.

Ze werd bij dat Fransche gezelschap niet geëngageerd, en het gezelschap van Le Gras,

¹⁾ Deze heeft de rol hier twee maanden later gespeeld, den 27 Maart.

in *Hamlet*, bij de Engelsche voorstelling van Robertson.

In het eerste bedrijf gaat Starkadd de Friezen beoorlogen, die het hof van allen pronk en pracht beroofd hebben. 's Konings dochter smeekt hem, Starkadd, daarom vooral veel goud en sieraden mede te brengen.

Ondanks deze verzekering staan sommige kleederen stijf van goud en schitteren van edelgesteenten. In het laatste bedrijf is Mevrouw Mann gekleed in goudstof. Met het aschblonde haar ziet zij er uit als in een sprookje. Gelukkig, dat de Frieze haar die goudstof niet ontroofd hadden.

De Heer Louis Bouwmeester was niet in zijn voordeel gekleed. Hij moge met den costumier overleggen voor eene betere kleedij, in overeenkomst met zijne gestalte, het karakter van Starkadd en de historie.

Den Heer Ko van Dijk komt als zanger lof toe.

Voor eene romantische monterij heeft de Heer W. P. de Leur, in zijne hoedanigheid van regisseur, zich veel moeite getroost.

De vertooring, als geheel, was het meest flauw, het meest mat in de eerste bedrijven, de latere wekten meer belangstelling; het slot voldeed het meest, dank zij daar het spel van den Heer Louis Bouwmeester.

8 April 1900.

BERICHTEN.

Heyermans over ons répertoire.

In de voorrede van *Het zevende gebod*, bij de firma S. L. van Looy te Amsterdam verschenen, schrijft de heer Heyermans o. a. dit:

tot 1876 toe ¹⁾, minstens 75 procent van de artiesten van huis uit tooneelbloed in de aderen hadden.

Ik heb het vroeger onder meer al gehad over de familie SABLAIROLLES met al haar vertakkingen, over het bloed der MAJOFSKI'S, over de VAN OLLEFEN'S, over het huis VALOIS, dat nu nog wordt voortgezet in de zijlinie HASPELS (MARIE en RIKA zijn dochters van DIRK en van LINA VALOIS), en eindelijk over de verspringende lijn BIA—ENGELMAN—ALBREGT.

En zoo mag ik waarlijk ook wel eens melding maken van de nakomelingen van den vermaarden J. JELGERHUIS RZN. (geb. 24 Sept. 1770, overl. 6 Oct. 1836). Precies hoe zal ik hier nu maar niet uiteenzetten, het zou een stamboom geven waaruit moeilijk wijs te worden was, maar kleinkinderen van hem waren o. a. Mevr. KLEINEGARTMAN en haar twee zusters ALIDA MARGARETHA en JANS, voorts de balletmeester FRANS STEMMERIK en diens zusters NELLY en ANNA, indertijd bekende danseressen aan den Stadschouwburg, en eindelijk AUGUST MORIN, zoodat ook KEES MORIN (dien ik meermalen bij Het Nederlandsch Tooneel brieven zag opbrengen, en die nu sinds jaren bij dat gezelschap *tooneelmeester* is) en Mevr. GUUSJE POOLMAN ²⁾ tot dien stam behooren.

Bovenal merkwaardig is echter hoeveel bekende tooneelspelers, hetzij dan in de mannelijke, hetzij in de vrouwelijke lijn, afstammelingen waren of zijn van den indertijd zoo gevierden komiek

¹⁾ Toen kwam er verandering, indirect door de bemoeiingen van Het Nederlandsch Tooneelverbond, direct door de oprichting van Het Nederlandsch Tooneel; eensdeels immers maakte de Tooneelschool het betreden van de planken geleidelijker, anderdeels durfden toen verscheiden jongelui uit den deftigen stand zich aan het tooneel wijden.

²⁾ Zij is indertijd getrouwd geweest met den acteur JOS. VAN BIENE; haar moeder is Mevr. CHRISTINE POOLMAN.

«Tusschen het poezelig knollentuintje van larmoyante geheel-onthouders die zich van het «kunstloos» tooneel terugtrekken en de minder smakelijke mestvaalt van gewoon tooneel-gedoe, ligt een onbegane weg van toegewijden, eerlijken, practischen arbeid, een weg die onafwijsbaar naar de herleving van een oorspronkelijk en levend theater moet voeren, mits de auteur in de sentimenten, de krachtige idealen van zijn tijd sta. Op het oogenblik is het algemeen theater in Holland achterlijker, zonderlinger, poespasachtiger dan in eenig ander land-met-literatuur. Wat we hier avond aan avond opgevoerd krijgen, is (met uitzondering van de klassieken die slechts onze gedeeltelijke en gedeelde belangstelling vermogen te wekken) een buitenlandsche werkelijkheid, die maar zéér zelden met onze eigen levensomgeving harmonieert. Om dit duidelijk te maken: kijk naar welk buitenlandsch stuk ge maar wilt met de bijgedachte «als dit drama of deze klucht nu eens in Holland speelde, die generaal 'n Hollandsch generaal, die pastoor 'n Hollandsch pastoor, die meneer 'n Hollandsche meneer was — hoe zou het stuk dan op ons inwerken?» — en ge zult ontdekken dat die buitenlandsche «werkelijkheid» géén dunzame verplaatsing over de grenzen verdraagt. Buitenlanders maken van onze weinige stukken een adaptation (eigening), herleiden dus onze werkelijkheid tot de hunne, maar wij goede Hollanders zijn goede kunstdienaars en we spelen de buitenlanders onvervalscht, zoo nauwkeurig mogelijk, met buitenlandsch décor, buitenlandsche gebaren, buitenlandsche meubeltjes. Kunstdienaars als we zijn, hebben we zóó sinds onafzienbaren tijd eene realiteit aan ons goede publiek opgedrongen, die nooit voor dat publiek eene realiteit was, doch hoogstens eene «t-is-maar-tooneel»-romantiek. Elke buitenland-

FRITS A. ROSEVELDT, den man van de *Oranjekokarde*, zooals men hem noemde, omdat hij den 13^{en} November 1813 in den Rotterdamschen Schouwburg bij de vertooring van *De twee grenadiers of het misverstand* optrad met een zes ellen lang oranje-lint om zijn hoed; een daad die tengevolge had dat hij 's nachts door de Fransche politie van zijn bed werd opgelicht en naar Frankrijk vervoerd. Heel kort is hij daar gebleven; reeds in het volgende seizoen heeft hij op den Amsterdamschen Stads-schouwburg gastvoorstellingen gegeven; en daarna is hij jaren lang aan dat tooneel verbonden geweest. Den 25^{en} October 1835 vierde hij er zijn *gouden* jubileum; den 15^{en} Januari 1846 trad hij, hij was toen 77 jaar, nog op bij het 50-jarig jubileum van zijn even ouden collega PIET SNOEK. Ruim een jaar later (18 Mrt. 1847) is hij overleden.

Frits en zijn nazaten hielden zich trouw aan het bijbelsche gebod: *croissez et multipliez*. Ga maar na: zijn eenige zoon was de komiek L. F. J. ROSEVELDT ¹⁾, en verder stroomde of stroomt dan bloed van den ouden Frits door de aderen 1°. van Mevr. HUIJZERS—ROSEVELDT (een ouderwetsche *komische Alte*, die overal en nog ergens heeft gespeeld), 2°. van GESINA (de dochter van deze laatste en echtgenoot van HENRI POOLMAN), 3°. van Mevr. STUTTERHEIM—ROSEVELDT (die in 1876/77 bij Prot en Kistemaker heeft gespeeld), 4°. van LOUIS B. J. MOOR, 5°. van HENRI DE VRIES en FIETJE BRONDGEEST—DE VRIES, 6°. van een stuk of wat Heeren ROSEVELDT (die bij den troep van Louis Bouwmeester en Co. in Rotterdam en elders hebben gespeeld), en 7°., last

¹⁾ Deze is theater-directeur geweest, speelde evenals zijn vader heel goed den *Sanche Pance*, in *Don Quichot van Langendijk*, en vierde 7 Maart 1861 zijn 50-jarigen tooneeldienst.

sche werkelijkheid wordt in Holland een vervaagd voetlicht-ding. Levende lieden met levende aandoeningen uit het eigen leven, heeft men hier in geen tijden aanschouwd — wèl Fransche verleide dames, Duitsche redeneerende heeren, Noorsche slappingen. De enkele oorspronkelijke stukken die zoo nu en dan eens opgevoerd werden, waren of buitenlandsch van bouw, of buitenlandsch van verwickeling, of buitenlandsch van karakterteekening, of buitenlandsch van dialoog, of buitenlandsch van detaillering. En zoo zijn door die voortdurende verwarring van onwerkelijkheid met werkelijkheid een onhollandsch répertoire, eene onhollandsche regie en een onhollandsch spel ontstaan, waarin publiek, spelers en critiek jammerlijk verward zitten.

«Gegeven de werkelijkheidszin van het Hollandsch publiek en het voorbeeld van Ghetto en Het Zevende Gebod, willen wij hopen dat er spoedig een theaterondernemer met voldoende kennis van leven en literatuur zal opstaan, om in ons land het evenwicht te herstellen. Wij, auteurs, zullen hem gaarne daarbij steunen — want voor niemand onzer kan het aangenaam zijn mee-verwerkt te worden in eene fabriek, terwijl toch véle teekenen er op wijzen dat er anders gearbeid zou kunnen worden. In de maatschappij waarin wij leven verlangen wij de bakens te verzetten zóóver dat in ons vermogen is. Thans modderen wij in een met Fransche, Duitsche, Engelsche, Noorsche, Italiaansche vlaggetjes gepavoiseerde trekschuit — en verbeelden ons dat het ons omgevend slootje, de rijke, levende Hollandsche zee is.»

not least, van LOUIS en LOUISE ¹⁾ en FRITS en DOORTJE ²⁾ BOUWMEESTER.

Men ziet het: onder de 25 procent artiesten van de oudere generatie, die geen voorvaderlijk tooneelbloed in de aderen hadden of hebben, zijn er betrekkelijk maar weinig buitengewone talenten geweest, maar één van deze mag ik, alvorens tot Anna Verwoert over te gaan, zeker nog wel even noemen: L. J. VELTMAN.

Een onverdeeld bewonderaar ben ik niet van hem geweest. Hij was in mijn oogen te veel de incarnatie van de oude, al te gemarkeerde school, en daarbij hinderde mij in den regel zijn weinig melodius geluid; maar dat neemt niet weg dat sommige van zijn creaties meesterlijk waren; vooral in het weergeven van historische personen zal hij niet licht worden overtroffen. En dan zijn veelzijdigheid! Waarlijk: een artiest die én *Karel de Groot* ³⁾ in *De dochter van Roelant*, én *Quilp* in *Nelly*, én *Mephistopheles* ⁴⁾ in *Faust*, én *Van der Kraft* in *Dora* speelt, en al die rollen zóó uitnemend, mag wel een zeldzaamheid heeten.

Amsterdam, Maart 1900.

(Wordt vervolgd).

¹⁾ Deze verdienstelijke actrice heeft na haar huwelijk met den musicus LA RONDELLE het tooneel vaarwel gezegd; alleen in het seizoen 1876/77 is zij nog opgetreden bij Le Gras, Van Zuylen en Haspels.

²⁾ Op de affiches heette zij achtereenvolgens THEO FRENKEL—BOUWMEESTER, THEO BRONDGEEST—BOUWMEESTER, THEO BOUWMEESTER, en thans THEO MANN—BOUWMEESTER.

³⁾ Met deze rol heeft hij in het voorjaar van 1895 afscheid genomen van het tooneel; toen waren de leden van den Raad van Beheer van het Nederlandsch Tooneel liberaal (!) genoeg den man, over wien door hun voorgangers de *banvloek* was uitgesproken, nog eenmaal op zijn ouden schouwburg te laten optreden en met het gezelschap waarmee hij eigenlijk niet meer mocht spelen.

⁴⁾ Hij is de eerste dien ik deze rol heb zien vervullen niet in het traditioneele *roode* costuum, maar in het *zwart*.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: Nederlandsch Tooneelverbond. — De wapens neer. — De Roode Toga. — Ingezonden, door B. — Berichten: Tooneel-Congres te Parijs, L'Aiglon. — Feuilleton: Tooneel-herinneringen, door Dr. M. B. MENDES DA COSTA.

Nederlandsch Tooneelverbond.

30ste ALGEMEENE VERGADERING,

op Zaterdag 19 Mei 1900,

des morgens te 11 uur precies, in de Buitensociëteit te TIEL.

Punten van Behandeling:

- 1°. Opening der Vergadering.
- 2°. Verslag van den Algemeenen Secretaris.
- 3°. Begrooting 1900/1901.
- 4°. Verkiezing van drie leden van het Hoofdbestuur, wegens het periodiek aftreden der H.H. Jhr. Mr. H. Smislaert, J. Post van der Burg en D. Crena de Jongh.
- 5°. Benoeming van een redacteur.
Aanbevolen worden in alphabetische volgorde de H.H.:
 - 1°. H. Doorman, te 's-Gravenhage.
 - 2°. J. H. Mignon, te Utrecht.
 - 3°. M. Moresco, te Amsterdam.
- 6°. Voorstel tot wijziging der Statuten. (Zie Bijvoegsel van « Het Tooneel » van 10 Februari 1900, n°. 15 en 16.)
- 7°. Aanwijzing der afdeeling, aan welke rekening en verantwoording moet gedaan worden.
- 8°. Aanwijzing der plaats, waar de volgende Algemeene Vergadering zal gehouden worden.

Vrijdag 18 Mei 1900, te 8 uur:

Tooneelvoorstelling in het Spaarbankgebouw te Tiel,

door de Vereenigde Artisten van den Nederlandschen Schouwburg te Antwerpen, onder aanvoering van den Heer H. LAROCHE.

Opvoering van

„DE SPECULANTEN”,

Tooneelspel in vier Bedrijven,

DOOR

J. HUF VAN BUREN.

De Heer J. A. Heuff Az., Voorzitter van de afdeeling Tiel, noodigt H.H. Hoofdbestuurders,

Afgevaardigden en Leden der afdeeling Tiel uit deze voorstelling bij te wonen.

De Heer J. L. van Lidth de Jeude, Secretaris-Penningmeester der afdeeling, noodigt H.H. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden, na afloop der voorstelling, tot een bijeenkomst ten zijnen huize.

B. Begrooting Tooneelschool 1900/1901.

- Art. 1. Bijdrage van H. M. de Koningin f 5000.—
- > 2. Giften, jaarlijksche bijdragen enz. > 210.—
 - > 3. Rente Fonds Hacke van Mijnden > 50.—
 - > 4. Schoolgelden > 500.—
 - > 5. Bijdrage algemeene kas > 3055.30

- Art. 1. Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het onderwijs in lezen en verklaren van Nederlandsche en uitheemsche tooneelstukken en in verband daarmede de tooneelgeschiedenis en de tooneelletterkunde f 4000.—
- Art. 2. Jaarwedden van het onderwijzend personeel:
- a. Voordracht, spel en figureeren. f 1300.—
 - b. Zang, uitspraak van het Nederlandsch, stemvorming. > 360.—
 - c. Costuum- en costumeerkunde, grimeeren, teekenen . . . > 360.—
 - d. Dansen, schermen, plastische en mimische oefeningen. . . > 375.—
 - e. Fransch, Hoogduitsch, Engelsch . . > 630.—
- > 3025.—
- > 3. Toelage Mevrouw Rennefeld . . . > 250.—
 - > 4. Belasting > 150.—
 - > 5. Verwarming, verlichting, duinwater > 230.—
 - > 6. Schoonmaak schoollokalen . . . > 80.—
 - > 7. Erfpacht > 337.05
 - > 8. Reiskosten > 50.—
 - > 9. Bureaukosten > 10.—
 - > 10. Schoolbehoefden en bibliotheek. > 130.—
 - > 11. Onderhoud gebouw > 200.—
 - > 12. Onderhoud ameublement . . . > 70.—
 - > 13. Verwarming en schoonmaak gymnastieklokaal > 34.—
 - > 14. Pianohuur en stemmen > 60.—
 - > 15. Onkosten examens > 70.—
 - > 16. Assurantie > 19.25
 - > 17. Onvoorziene uitgaven > 100.—

f 8815.30

f 8815.30

A. Algemeene Begrooting 1900/1901.

Ontvangsten.

Art. 1. Contributie der Afdeelingen en der Algemeene Leden	f 4340.—
» 2. Rente	» 55.—

f 4395.—

Uitgaven.

Art. 1. Bijdrage aan de Tooneelschool	f 3055.30
» 2. Tijdschrift	» 900.—
» 3. Bijdrage voorstellingen door Afdeelingen te organiseeren	» 150.—
» 4. Reiskosten	» 150.—
» 5. Drukwerk	» 40.—
» 6. Bureaukosten	» 40.—
» 7. Onkosten Algemeene Verga- dering	» 10.—
» 8. Onvoorzien uitgaven	» 49.70

f 4395.—

TOELICHTING DER BEGROOTINGEN.

Algemeene Begrooting.

Ontvangsten

Art. 1. Door het afnemen van het ledental moet het bedrag van dit artikel iets lager geraamd worden dan het vorige jaar.

Begrooting der Tooneelschool.

Ontvangsten.

Art. 2 moet verlaagd worden tengevolge van de vermindering der vrijwillige bijdragen.

Art. 4 kan verhoogd worden wegens het toenemen van het aantal leerlingen.

Uitgaven.

Art. 2d. Daar bij het onderwijs in dansen de leeraar vaak moet bijgestaan worden door een assistent, is deze post moeten verhoogd worden.

Art. 4 kan met f 10.— verlaagd worden.

Art. 8. Deze nieuwe post is noodzakelijk bij aanneming van Art. 21, alinea 3 der voorgestelde Statuten.

Art. 10 is met f 50.— verlaagd tengevolge van het besluit van het Hoofdbestuur, dat met ingang van 1 Sept. a.s. de leerlingen op eigen kosten de door hen te gebruiken schoolbehoefte moeten aanschaffen.

FEUILLETON.

Tooneel-herinneringen

DOOR

M. B. MENDES DA COSTA.

Vervolg van XXV.

Ik kan nog niet van VELTMAN afstappen zonder even herdacht te hebben hoe deze artiest, groot gebracht in de school van de romantiek, en bovenal ongeëvenaard als *marqué*, toch ook in een milieu waar echte *marqué*'s-maniëren totaal misplaatst zouden zijn geweest, d. w. z. in Fransche salon-stukken, volkomen de man was, die hij zijn moest. En dit is des te merkwaardiger, omdat hij daar dikwijls tot medespelers heeft gehad MORIN en MOOR, wier grootste verdienste juist was dat ze zoo uitstekend *heeren* wisten voor te stellen; en toch vloekte *zijn* spel, of laat ik liever zeggen zijn heele manier van zich voor te doen geenszins tegen wat *zij* beiden te zien gaven. Hiermee bedoel ik intusschen volstrekt niet dat iemand, die de *marqué*'s speelt, geen *heer* zou kunnen wezen, of dat Veltman niet door en door een *gentleman* zou zijn, maar wel dit: als iemand, wiens orgaan, wiens manier van spreken, wiens — als hij niet in *costuum* was — eenigermate hoekige bewegingen hem zoo geheel en al geschikt maakten voor het verraders-emplooi, als zoo iemand een min of meer schurkachtigen grooten meneer moet voorstellen, en dan ook werkelijk een *heer* uitbeeldt, is dat dubbel verdienstelijk.

LOUIS JACQUES VELTMAN is niet dadelijk als *marqué* begonnen; hij debuteerde 22 Maart 1847¹⁾ als *jeune premier* in het drama *Eduard van*

Schotland of de nacht eens vlugtelings met de rol van *Eduard Karel Stuart*; maar zijn directeur J. Ed. de Vries bracht hem er toe van emplooi te veranderen, aanvankelijk zeer tegen, later volkomen mét zijn zin.

Hij had dus al een kleine dertig jaar verraders voorgesteld toen, in 1876, bij Het Nederlandsch Tooneel de salon-stukken aan de orde van den dag begonnen te komen. En hij heeft daarin niet alleen, zooals ik zei, bij zijn medespelers niet afgestoken, maar zelfs in menige rol uitgeblonken. Met het meeste genoegen herinner ik me in *Ferreol*, van *Sardou*, het trio van hem als *Boismartel* met Moor (*Ferreol*) en Morin (*Lavardin*), en evenzoo de alleraardigste scène van hun drieën in het 4de bedrijf van *Dora*, Veltman was daarin *Baron van der Kragt*, Moor *André*, Morin *Favrolle*. Wat een verve zat in die drie artiesten! En toch hadden twee van hen al lang het beste deel van het leven achter den rug, want Veltman was al over de zestig en Morin nauwelijks twee jaar jonger.

PIERRE AUGUST MORIN heeft het iets minder lang kunnen volhouden dan Veltman. Hij heeft, na in 1888 zijn 50-jarig jubileum te hebben gevierd als *Brochat* in *Dames en Heeren uit Pont-Arcy*, den 26^{en} April 1893 zijn afscheidsvoorstelling gegeven als *Dokter Klaus*; toen was hij 74 jaar¹⁾. Ik heb vroeger²⁾ al eens meegedeeld hoe hij eigenlijk pas in 1876, sedert zijn engagement bij Het Nederlandsch Tooneel, heeft laten zien wat er in hem zat. Toen immers kreeg hij bijkans alleen datgene te doen waarvoor hij deugd, nl. de *raisonneurs*-rollen en de *oudere komieken*; vóór dien tijd speelde hij van alles: *pères nobles* en *jeunes premiers*, *marqués* en

geboren; en vóór hij de planken betrad, was hij heel deftig werkzaam op een *notaris*-kantoor; maar de liefde voor het tooneel was hem te sterk.

1) Hij is 26 Febr. 1895 overleden, 76 jaar oud.

2) Zie Hoofdstuk XIX.

Art. 11. Het dak van het gebouw eischt voorziening, vandaar de verhooging.

Art. 12 kan verlaagd worden.

De Algemeene Secretaris,

Jhr. Mr. H. SMISSAERT.

Amsterdam, April 1900.

De wapens neer!

Drama in acht tafereelen, door A. VAN SPRINCKHUIJSEN.

We kregen te 's-Gravenhage nog eens het Tivoli-gezelschap van Rotterdam met een spektakelstuk, door den heer van Sprinckhuijsen vervaardigd naar den roman, die Bertha von Süttner zoo befaamd heeft gemaakt. De heer van Nouhuys gaf lucht aan zijn ergernis door deze waarschuwing te doen drukken in *Het Vaderland*:

Ik ben dan ook diep onder den indruk heengegaan. Want ik dacht, wat moet het toch op den duur een verlagenden invloed hebben op de artisten, als ze, ter wille van het materiele voordeel, zich avond op avond geweld moeten aandoen in zulke rollen. Wat zal er na eenige jaren overblijven van het talent van enkelen hunner, die dan toch werkelijk voor beter werk den aanleg hebben . . . of hadden? — Want — en dit is het erge — het gebeurt niet ongestraft. Het moet al een heel sterke kunstenaar zijn, die vrij blijft van den invloed van inferieur werk.

jonge komieken, en hij deed het haast altijd slecht; daarentegen was er sinds 1876, nadat hij als *Champrosé* in *De familie Benoiton* en als *De Thaldé* in *De Danicheffs* was opgetreden, om zoo te zeggen geen acteur meer algemeen geliefd dan hij, en . . . te recht. — Een van zijn grootste verdiensten was dat hij zoo uitstekend *karakteriseerde*; zelfs in de haast altijd naar één patroon geknippede *raisonneurs* wist hij de noodige verscheidenheid te brengen.

Niet te kunnen karakteriseeren is een verwijt dat MOOR dikwijls heeft moeten hooren. «Het is «altijd Moor» heette het dan. Nu, daar was veel van aan; maar . . . het gold toch hoofdzakelijk de *jeune-premier*-rollen in de Fransche comédies; en daarin de noodige verscheidenheid te brengen is werkelijk een heksentoer. Deze salon-helden worden wel door de omstandigheden heftig heen en weer geslingerd, maar behoudens enkele uitzonderingen, is er bij hen van een wezenlijk *karakter* geen sprake. Ze zijn verliefd, edelmoedig, niet kwaad-denkend, maar ze hebben niets eigens; ze lijken allen als droppelen water op elkaar. — Dat Moor echter de kunst van typeeren heel goed verstond, toonde hij zoodra men hem in een komische rol zag optreden.

LOUIS B. J. MOOR, die 12 Febr. 1837 geboren is, heeft 21 September 1879 zijn 25-jarig jubileum gevierd. Waar hij het eerst is opgetreden weet ik niet, maar wel dat hij 25 Aug. 1855 op het Leidsche-plein heeft gedebuteerd als *Voltimand* in *Hamlet* van *Ducis*. — Zijn directeur J. Ed. de Vries zag dadelijk veel in hem, en is zoo gelukkig geweest hem mee te troonen naar Rotterdam, en Moor is bij De Rotterdammers gebleven tot 1876, toen Het Nederlandsch Tooneel hem engageerde. Dáár maakte hij aanvankelijk fiasco als *Scipio* in *Sophonisbé* van *Geibel*; dergelijke rollen lagen niet onder zijn bereik. Ook *Gérald* in *De dochter van Roeland* was slecht van hem. Maar zijn

1) Hij was toen al ruim 29 jaar, want hij is 29 Dec. 1817

Dat mogen tooneel-directies wel bedenken, die deze taak vandaag opleggen en morgen dezelfde artisten noodig hebben voor een betere.

De Roode Toga.

Drama in vier bedrijven, door BRIEUX.

In den *Grooten Schouwburg* te Rotterdam ging, 14 April, *De Roode Toga*, juist eene maand nadat de eerste opvoering plaats had van het oorspronkelijke stuk (*La toge rouge*) in het *Théâtre Antoine* te Parijs. Wij moeten het woord geven aan een der tooneelverslaggevers van een ander blad en nemen over wat de heer M. Horn schreef in *Het Nieuws*:

Het eerste bedrijf brengt ons in de familie van den Officier van Justitie Vagret te Mauléon, een klein plaatsje in een der Pyreneën-departementen; de familie zal juist weer een dineetje geven, waartoe haar stand haar verplicht, hoewel de financiën het niet toelaten. Vagret wacht reeds lang op bevordering, die hem in staat zal stellen den rooden toga te dragen; die bevordering echter blijft uit, jongere magistraten worden voorgetrokken. Vager is te eerlijk, hij wil zijne bevordering niet te danken hebben aan den invloed van afgevaardigden en senatoren door hun verkiezingsagent te zijn en hen te vleien; bovendien is hij niet streng genoeg, verleden jaar — zegt een der rechters — zijn er 118 jaren minder gevangenisstraf opgelegd dan het vorige, een bewijs van zwakheid. Er is te Mauléon een misdaad gepleegd, een oud man is vermoord,

men heeft den moordenaar niet kunnen vinden, hoewel men er zich veel moeite voor getroost heeft, ook omdat hogere autoriteiten, die in de couranten over het niet-vinden van den moordenaar gehekelde worden, veel belang in de ontdekking van den misdrijver stellen. Vagret zou zeker zijn Robe rouge krijgen, als hij het geluk had den moordenaar te pakken te krijgen, maar de landloopers, die volgens den rechter van instructie den moord moeten gedaan hebben, zijn niet te vinden, en daar nu de rechter Mouzon verklaart, dat men volgens hem verkeerd zoekt en hij in staat is binnen drie dagen den moordenaar in handen te hebben, als men hem zijn gang laat gaan, wordt hem het verdere onderzoek opgedragen. En men gaat aan tafel.

Dit eerste bedrijf is voor Nederlanders het minst belangrijke en zou m. i. zonder schade voor het geheel bijna de helft kunnen verkort worden. Het is voor Franschen zeker zeer interessant, wat over de Fransche magistratuur gezegd wordt, de rake zetten tegen haar zullen in het land zelf met meer dan gewone belangstelling aangehoord zijn, maar in ons land met gansch andere toestanden pakken die zetten niet en wordt dat eerste bedrijf vervelend lang, ik zou daarom de directie den raad willen geven een groot deel van dat bijwerk te schrappen en van het bedrijf nagenoeg alleen te laten staan, wat voor de verdere ontwikkeling van het stuk noodig is. Ook het tweede bedrijf is zeer, zeer lang, maar men zou er toch bezwaarlijk iets uit kunnen missen, het sluit als een bus. De rechter Mouzon meent in een armen boer Etcheparc den moordenaar gevonden te hebben en nu wordt deze en daarna zijne vrouw verhoord, om hem tot

eene bekentenis te dwingen, die hij echter niet wil afleggen, omdat hij onschuldig is. Dit bedrijf is een ware folterbank, en daar het voortreffelijk gespeeld wordt door Mevr. v. Kerckhoven—Jonkers (Janette, Etcheparc's vrouw) en den Heer de Vos (Mouzon) en Poolman (Etcheparc) maakt 't een geweldigen indruk; een driemaal herhaald daverend applaus beloonde de spelers gisteravond voor hunne meesterlijke vertolking aan het slot van het bedrijf. De hoofdhandeling van het derde bedrijf geschiedt achter het tooneel, Etcheparc staat te recht, maar het tooneel stelt niet de terechtzitting voor, maar de wachtkamer der rechters, waar ook hunne vrouwe toegang schijnen te hebben. Vagret, de officier van justitie, heeft midden in zijn requisitoir schorsing aangevraagd, hij is langzamerhand zelf van de onschuld van den beklagde overtuigd geworden, maar uit angst niet bevorderd te zullen worden, heeft hij tot nu toe gezwegen; nu hij echter den dood van den beklagde eischen zou, heeft hij er den moed niet toe; hij heeft schorsing aangevraagd, ten einde den president en den aanwezigen procureur-generaal te raadplegen; daar dezen hem echter, uit angst voor hunne bevordering, geen antwoord willen geven, besluit hij zijn twijfel aan de jury bekend te maken, al wordt de beklagde daardoor ook vrijgesproken en gaat de kans op bevordering voor hem verloren. In het vierde bedrijf is de beschuldigde vrijgesproken; maar hij is nu ongelukkiger dan ooit; de president heeft hem namelijk, hard als hij is tegenover armen, onnoodig medegedeeld, dat zijne vrouw in haar jeugd een misstap gedaan heeft en met een minnaar uit Parijs gevlucht is, met medeneming van geld, dat deze van zijne ouders

Wladimir in *De Danicheffs* ¹⁾ bracht hem er boven op. En het speet den Raad van Beheer van Het Nederlandsch Tooneel geducht, dat hij, hun eenige goede jeune-premier, zich in 1879 afscheidde om met [Albregt ²⁾,] Van Ollefen en Veltman gedurende drie seizoenen den Stads-schouwburg te gaan bespelen.

Na 1882 heeft Moor bij Van Zuylen in Rotterdam, bij Van Lier in Amsterdam, nu hier, dan daar gespeeld; en tegenwoordig treedt hij alleen bij hoogst enkele gelegenheden op.

Hij is getrouwd met Mej. G. SCHEPERS, een indertijd zeer bevallige, niet onverdienstelijke actrice van den tweeden rang, die o. a. bij de Rotterdamse afdeeling van Het Nederlandsch Tooneel heeft gespeeld, maar reeds vroeger, omstreeks 1877, bij Prot en Kistenmaker, begonnen is opgemerkt te worden.

Dat al of niet *opgemerkt worden*, met andere woorden: het krijgen van de gelegenheid **te laten zien wat er in je zit**, is voor een artiest onbetaalbaar, maar tevens heel vaak het gevolg van het toeval. Een dergelijk geluk is ANNA BURLAGE—VERWOERT te beurt gevallen.

In het begin van dit Hoofdstuk heb ik gezegd dat deze geen tooneelbloed in haar aderen had, en natuurlijk hebben toen verscheiden lezers gedacht: «Maar weet hij dan niet dat haar «vader...?» — Ja, zeker weet ik dat, maar ik weet ook, wat de meeste van die lezers on-

¹⁾ Bij de eerste vertooning van dit stuk, dat 300 malen achtereen werd gegeven, in het *Odéon* te Parijs, in Jan. 1876, werd als auteur *Pierre Newsky* genoemd; dit was een pseudoniem; eigenlijk waren er twee auteurs: zekere *Peter Kronkowsky*, een Rus, 8 Juli 1899 overleden, die onder den naam van *Pierre Corvin* schreef en van *De Danicheffs* het embryo had gevormd, en *Alexandre Dumas fils*, die dat embryo heeft uitgewerkt. Later beweerde Kronkowsky dat hij het stuk **alleen** had gemaakt; natuurlijk werd Dumas boos en zei: „we zullen voortaan ieder „alleen werken, en zien wie het wint”. — Alle volgende stukken van Kronkowsky zijn gevallen.

²⁾ In Hoofdstuk XXII is meedeeld dat Albregt gestorven is nog vóór den aanvang van het seizoen 1879/80.

bekend is, nl. dat toen ANNA PAULINA VERWOERT bij den burgerlijken stand in Den Haag werd ingeschreven als te zijn geboren den 25^{en} Juli 1847 uit de echtelieden Hendrik Carel Verwoert en Johanna Elisabeth Mutters ¹⁾, haar vader nog geen acteur was, maar een eerzaam *verver*.

Pas later heeft deze heer den verkwast aan de wilgen gehangen en zich als professional aan het tooneel gewijd, d. w. z. in hoofdzaak als *directeur* en *régisseur* van een te Amsterdam gevestigd *kinder-gezelschap*; hij heette toen, waarom weet ik niet, in de wandeling **Mok VERWOERT**. In het oude *Frascati*, in de Nes, placht dat troepje vaudevilles en operettes te vertoonen; in hun prille jeugd zijn o. a. eraan verbonden geweest CHRISPIJN SENIOR, de regisseur van Het Nederlandsch Tooneel, en HENRI POOLMAN, en WILLEM VAN ZUYLEN, en minstens drie van Mok's zes dochters: 1°. ANTOINETTE, die o. a. in 1874/75 bij Jacqui en De Boer, en in 1876/77 bij Prot en Kistenmaker gespeeld heeft, en in 1886 bij het opera-gezelschap van De Groot is opgetreden als *duègne*, meer door spel uitmuntend dan door zang, 2°. MARIA, de in 1882 bij Van Lier derde-rangs-rolletjes vervulde, en 3°. ANNA, de oudste van de zes zusters, die op haar 15e jaar, dus in 1862/63, begonnen is komedie te spelen en het door haar talent veel verder dan de anderen heeft gebracht.

Reeds in 1867 zagen Roobol, Tjasink en Peters, de toenmalige directeurs van den Stads-schouwburg, in de twintig-jarige Anna genoeg om haar te engageeren, en zoo debuteerde zij dan den 21^{en} Augustus op het Leidscheplein als *Aimée Pelétier*, in *Een ring* van *Ch. Birch-Pfeiffer*. — Zij was zoo gelukkig in dat seizoen dadelijk twee aardige rollen te krijgen in verschillende genres, namelijk de *jeune-première*-

¹⁾ Of deze dame een ouder familielid was van wijlen den acteur ALBERT MUTTERS kan ik niet zeggen.

rol *Alice de Rochegune*, in *Rechtvaardige overwinning* ¹⁾ van *E. Legouvé*, en de *travesti*-rol *Raphaël*, in *Vrienden van ons* van *Sardou*. Vooral in de laatste rol voldeed zij zeer goed: en sedert was zij voor de *travesti*'s de aangewezen persoon. Haar eenigszins robust uiterlijk maakte haar daarvoor ook bijzonder geschikt. Als *Lodewijk XIII* in *Margot, de bloemenverkoopster*, heeft zij van menigeen het hart gestolen.

Zij bleef op het Leidscheplein tot Mei 1872 en werd daarna een van de *sociétaires* van de Vereenigde Tooneelisten ²⁾, maar ondanks dat kreeg zij er niet veel te doen. Waarom? Ja, wie zal zeggen of hierbij systematische achteruitzetting in het spel was of niet?

In 1876 ging zij over naar Het Nederlandsch Tooneel; het eerste seizoen was zij er geëngageerd als *eerste jonge boertige en jongens-rol*, het tweede en derde als *eerste jonge boertige en behaagzieke rol*. Maar ook daar trad zij den eersten tijd niet zeer op den voorgrond, totdat zich, geheel onverwacht, voor haar de gelegenheid opdeed met één slag te toonen wat zij kon. Dat was in het voorjaar van 1878. *Dora* van *Sardou* werd gegeven en trok volle zalen. De *grande-coquette*-rol van *Gravin Zicka* was, zeer ten onrechte, aan Mevr. KLEINE-GARTMAN gegeven, die toen al ruim 59 jaar was en wier gezondheid bovendien veel te wenschen overliet. Na een poosje werd deze ongesteld en moest de rol worden opgenomen. Anna Verwoert kreeg haar en... overblufte den heelen schouwburg. «Wat een prachtige sonore alt! Wat een verve!» riep iedereen en nog iemand. En de taak van de kritiek werd nu een moeilijke; want men had, om Mevr. Kleine niet onaangenaam te zijn, nogal afge-

¹⁾ In Sept. 1880 werd dit stuk, in het oorspronkelijk *Par droit de conquête* heetend, onder den titel *Talent en geboorte* bij Het Nederlandsch Tooneel gespeeld; CHRISTINE POOLMAN trad toen op als *Alice*.

²⁾ Zie Hoofdstuk XIX.

gestolen heeft. Etcheparc, die zijne vrouw lief heeft, is door die mededeeling diep ongelukkig; hij verstoot haar en deze doodt in haar wanhoop den rechter Mouzon, die de schuld is van al haar ongeluk, op hetzelfde oogenblik, dat deze den rooden toga verkrijgt, dien hij door den steun van een afgevaardigde geheel onverdiend heeft verworven. Dit laatste bedrijf is ook weer heel mooi en vol treffende tooneelen; alleen komt het mij voor, dat Etcheparc in zijne handelingen tegenover zijne vrouw het folterhandwerk van Mouzon heeft overgenomen, zoodat de toeschouwer geen medelijden meer met hem heeft, maar zich in zijne gevoelens tegen hem keert, wat toch wel niet de bedoeling van den schrijver kan geweest zijn.

Over de vertooning kan ik kort zijn: de eer van den avond komt aan Mevr. v. Kerckhoven en den Heer de Vos toe, Poolman uitstekend; het tweede, beviel mij minder goed; het vierde, maar dat kan ook aan de rol liggen. De overige vertooners geven mij geen aanleiding tot bijzondere bespreking; dat de kleinere heerenrollen zeer middelmatig, enkelen zelfs totaal onvoldoende, vertolkt werden, zal de directie zelf ook wel gezien hebben, maar daaraan is nu niets meer te doen, ik hoop en vertrouw, dat de directie door het aannemen van nieuwe, goede, jonge krachten er voor zal zorgen, dat het heeren-personeel het volgend seizoen belangrijk verbeterd worde.

M. H.

geven op Sardou, omdat die Zicka eigenlijk een onbestaanbaar schepsel was; en nú zag men ineens door een jonge actrice de persoon begrijpelijk gemaakt, in alle opzichten ¹⁾, al werd ook het stelen van de stukken in het 3^e bedrijf een klein beetje melodramatisch gedaan. De woorden van lof bleven dus voor Anna Verwoert niet uit, maar ze werden met zorg gekozen om Mevrouw Kleine niet te zeer voor het hoofd te stooten.

Intusschen was Anna er. Aan flinke rollen en succes mankeerde het haar niet. — Dat Gabriëlle, een mislijk product ²⁾ van den tegenwoordigen impresario F. F. Schürmann, niet nog erger gevallen is, dankt de schrijver aan haar uitnemend spel in de titelrol. — Daarna blonk zij in het seizoen 1878/79 o. a. uit als Mevr. Fourchambault, in *De Fourchambault's* van Augier, en als de mooie Clarisse Trabut, in *Dames en Heeren uit Pont-Arcy*.

Zij ging dus een schoone toekomst te gemoet, maar . . . Z. M. Koning Willem III had indertijd een vriend, tevens zijn raadsman op tooneelgebied, Mr. JOOST HENDRIK BURLAGE, makelaar in effecten en letterkundige, die versjes maakte en tooneelstukken heel leelijk vertaalde en er zelf ook een schreef: *Onthoudt uw dag*, een geleghheidsprul, dat vertoond werd op den vóóravond van de onthulling van het monument op den Dam. Het aantal eerbewijzen hem door Z. M. verleend is ontelbaar. Deze Joost nu was 10 Dec. 1873 overleden, een zoon nalatende JOHAN ALBRECHT, die ook veel van de komedie hield, maar nog meer van Anna Verwoert. En het voorloopig slot van een en ander was dat zij, — ze waren even oud, — in den nazomer van 1879 getrouwd zijn en dat Anna der kunst vaarwel zei, want

1) Anna Verwoert was toen, ondanks haar onregelmatige gelaatstrekken bepaald een mooie verschijning.

2) De première had plaats 13 Maart 1878 op een invitatie-avond voor de leden van het Tooneelverbond. De tweede voorstelling eindigde met een schandaal. Maar . . . Schwamm' drüber!

INGEZONDEN.

Een belangstellende schrijft ons uit Utrecht (16 Maart):

Ik heb in *Een Held* van Fokko Bos, dat gisteravond hier voor 't eerst gegeven werd, niet opgemerkt de groote fout waarvan de Heer Moresco gewaagt in *Het Tooneel* van 10 Febr. jl.

De hier gegeven situatie is niet deze: dat «de wereld» een advocaat aansprakelijk stelt voor het feit dat de door hem met succes verdedigde beklagde een vrouw van verdachte zeden is. Ze is deze: dat de wereld de bekl. voor schuldig houdt en blijft houden aan den moord van haar kind, o. a. omdat zij van verdachte zeden is, en die wereld niet schroomt te zeggen dat de advocaat haar onschuld heeft bepleit tegen beter weten in, of althans zonder overtuiging, doordat hij, man en vader, zich door de vrij jonge en mooie bekl. het hoofd op hol heeft laten brengen; welke opinie der wereld zelfs ingang vindt bij zijn vrouw en schoonouders, die hem dat wel niet ronduit bekennen, maar hem, met het oog op hetgeen de wereld zegt, van verdere bemoeienis met de zaak der bekl. trachten af te houden, onder bedreiging dat zijn vrouw en kinderen, die hij zielslief heeft, hem zullen verlaten.

Ziedaar m. i. de zeer denkbare en door den schrijver met veel talent ten tooneele gebrachte toestand. B.

BERICHTEN.

Tooneel-Congres te Parijs.

Van 27—31 Juli internationaal congres van l'art théâtral te Parijs. Ad. Aderer is president,

Burlage was, evenals zijn vader, effecten-man.

Maar Burlage's zaken vlotten niet, en na twee jaar tijd vond hij het geraden ze over te doen. Gelukkig was toen juist Het Nederlandsch Tooneel bezig in Rotterdam een afdeling te stichten, en Anna, die als Juffrouw Verwoert een zeer goeden roep had achtergelaten, werd nu als Mevr. Burlage—Verwoert voor eerste en grande-coquette-rollen aan de Rotterdamsche afdeling verbonden. En haar man ging mee en werd secretaris van de afdeling. Bedriegt mijn geheugen mij niet, dan kregen ze samen f 9000.—'s jaars.

In den beginne ging alles best. Bij de openingsvoorstelling op 19 Sept. 1881, in *Lastertongen*, behaalde Anna als Mevr. Teazle een werkelijken triomf. Haar Antoinette in *De schoonzoon van den Heer Poirier* werd geprezen, en haar rad babbellende burgervrouw Betje, in *Zonder naam van Rosier Faassen*, was wat je noemt onverbetterlijk en deed zien hoe veelzijdig haar gaven waren.

Maar, helaas, na een paar jaar kwam de débacle, veroorzaakt deels door een chronisch geworden asthma van Burlage, deels door . . . ja, laat ik het maar ronduit zeggen: door dat zij beiden niet sober genoeg leefden. En zóó werd Anna oud vóór den tijd, en durfde men haar nog enkel tweede-rangs-rollen geven, liefst met een komisch tintje. Toen nu in Mei 1885 de Rotterdamsche afdeling van Het Nederlandsch Tooneel ophield te bestaan, en De Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten, directie Le Gras en Haspels, de zaken overnamen, kon Burlage er geen plaats vinden en werd Anna voor niet meer dan f 3000.— geëngageerd.

Finantieel zag het er dan ook ellendig uit, en toen Burlage 5 September 1886 overleed, liet hij zijn vrouw achter met twee zoontjes, met een oude moeder, voor wier onderhoud zij zorgen moest, en . . . met zeer veel schulden.

Anna bleef natuurlijk tooneelspelen; wat zou

R. Charbonnel secretaris van het comité tot organisatie; het eere-comité bestaat uit den Min. Leygues, den directeur van Fraaie Kunsten Roujon, De Bornier, Carré, Claretie, Dubois, Gailhard, Ginisty, Lavedan, Mascart, Massenet, Pascal, Reyer en Sardou. Het congres zal in 4 secties zijn verdeeld: tooneelarchitectuur, verlichting en machinerieën, mise-en-scène en costuums, algemeene quaesties. Zij die willen deelnemen aan het congres moeten zich wenden tot den heer Charbonnel, 168, rue de Grenelle, en hem 10 frs. zenden met opgave van de sectie waarin zij wenschen te worden ingeschreven en van de quaesties die zij wenschen te zien behandeld.

L'Aiglon.

Het nieuwe stuk van Rostand is wel hevig geprezen door *Echo de Paris*, *Figaro* en *Journal*, in welke bladen men den dichter niet beneden Shakespeare stelde, maar heeft toch niet allen voldaan. Emile Faguet heeft in het *Journal des Débats* een geheel anderen toon aangeslagen. Hij vond het stuk leêg, een woordenmassa en achtte het van minder virtuositeit getuigende dan *Cynano*. Leroux (in *Le Matin*) steekt den draak met de opgecommandeerde geestdrift, waarvan de ware vaderlander dient te getuigen als Rostand een stuk laat spelen. Ondertusschen is men er druk naar gaan luisteren en kijken.

zij anders beginnen? Maar haar spel werd er niet beter op; integendeel. Ook uiterlijk was de eenmaal zoo knappe, nauwlijks veertig-jarige vrouw letterlijk een ruïne. — In Februari 1888 was zij bovendien onhandig genoeg voor haar 25-jarig jubileum een jeune-première-rol te kiezen, *Cyprienne* in *Divorçons* van Sardou, waarvoor in de eerste plaats een jeugdig uiterlijk en figuur broodnodig zijn. En al valt het nu niet te ontkennen dat zij hier en daar een goed moment had, het geheel was een teleurstelling. Ook een poging hier in de stad, waar zij dan toch haar eerste triomfen had gevierd, om ter gelegenheid van dat jubileum een eenigszins noemenswaardige som bijeen te brengen om haar finantieel te gemoet te komen, viel totaal in het water. Nog elf jaar lang heeft zij daarna voortgesukkeld, om eindelijk na een langdurig ziekbed den 12^{en} April 1899 te overlijden.

Natuurlijk kan niemand bewijzen dat deze indertijd zoo sympathieke actrice, wanneer zij zich meer in acht genomen had, zich zou hebben kunnen staande houden op de hoogte, die zij had bereikt; maar kans daarvoor bestond er zeker; haar reputatie was niet geësurpeerd; zij had werkelijk veel talent, en zou een zeer verdienstelijke mère noble hebben kunnen worden; maar haar gaven werden, door eigen schuld, verwoest vóór den tijd. Haar lot strekke anderen tot waarschuwend voorbeeld!

Amsterdam, Maart 1900.

Met dit hoofdstuk van mijn TOONEEL-HERINNERINGEN neem ik voorloopig afscheid van de lezers van „Het Tooneel”. Het is mogelijk dat op deze eerste reeks later een tweede volgt, maar wanneer dat zijn zal weet ik nog niet; het kan ook wezen dat ik, teneinde niet dezen of genen nog levenden artiest onaangenaam te zijn, er nooit toe overga. De tijd zal leeren.

M. B. MENDES DA COSTA.

HET TOONEEL
verschijnt
den 1sten, 10den
en 20sten
van elke maand

van
1 October
tot
in Juni.

HET TOONEEL

ORGaan
VAN HET
NED. TOONEELVERBOND

Hoofdredacteur HENRI DOORMAN.

Leden van het
Nederlandsch
Tooneelverbond
ontvangen
dit blad gratis.

Abonnements-
prijs voor
Niet-Leden
Franco p. post
f 4.25.

Redactie: BORNEOSTRAAT 49, Den Haag. — Expeditie: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, Wagenstraat 70, Den Haag.

INHOUD: 30ste Algemeene Vergadering te Tiel (Verslag met off. verslagen). — Een woord van dank. — Inhoud van „Het Tooneel”. — Alfabetische naamlijst der medewerkers.

Nederlandsch Tooneelverbond.

30ste Algemeene Vergadering te Tiel

De dertigste Algemeene Vergadering van het *Nederlandsch Tooneelverbond* werd den negentienden Mei l.l. gehouden te Tiel. Den vorigen avond waren de leden van het Hoofdbestuur, de afgevaardigden der Afdeelingen en de gewone leden, die konden tegenwoordig zijn, de gasten van de afdeeling Tiel. Hun werd te genieten gegeven eene voorstelling van *De Speculanten*, in het doelmatig ingerichte en keurige *Spaarbankgebouw*, wat niet bleek te zijn, naar sommige oningewijden hadden vermoed, een kantoor van den Tielschen Spaarbank, doch een vereenigingslokaal, toebehoorende aan genoemde inrichting.

Voor de ontvangst der gasten in een, aan de komediezaal grenzend vertrek, was door het Bestuur der Afdeeling zorg gedragen. *De Speculanten* is een oorspronkelijk toneelstuk in vier bedrijven door den heer J. Huf van Buren. Het werd voor de eerste maal opgevoerd te Amsterdam, tegen het einde der maand April 1874 door de Vereenigde Tooneelisten van den Stadschouwburg te Amsterdam in het Grand Théâtre van Lier, Amstelstraat aldaar. De hoofdrollen werden toen vervuld door de dames Kleine en Stoetz en door de heeren Veltman en Tourniaire. De Koninklijke Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* voerde het stuk nog eens op in Juli 1878, ook te Amsterdam, in het Zomertheater in de Plantage. De hoofdrollen werden toen vervuld door Albregt, mevr. v. Sluifers, Klaas Vos, mevr. Stoetz en Tourniaire. Voor verreweg de meesten der aanwezigen, was het stuk dus nieuw. Ditmaal werd het opgevoerd door een Zuid-Nederlandsch gezelschap, bestaande uit kunstenaars van den Antwerpschen Schouwburg die, onder leiding van den, ook ten onzent gunstig bekenden Hubert Laroche, eene vacantiereis maken door Noord en Zuid. De bezetting was als volgt: Willem Veltkamp, de heer Laroche; Mevrouw Veltkamp, mevr. Lemmens—Beersmans; Marie, hun dochter, mevr. Bertrijn; Egbertus Veltkamp, dokter, hun broeder, de heer P. Janssens; Herman, hun neef, student te Leiden, de heer W. Lemmens; Jonkheer Preijn van Doorne, griffier, de heer Bertrijn; Mevrouw

Camfer, mevr. Marie Verstraete; Hendrik en Stijntje, bedienden bij Veltkamp, de heer Van den Bosch en mevr. Ruijsbroek. Tooneelschikking van den heer Laroche.

De schrijver heeft geteekend een niet al te nauwgezet, onbemiddeld man die, na eenig vermogen te hebben geërfd, zich laat verleiden tot gevaarlijke speculaties. Zoodra het hem meêloopt, toont hij zich, veel door toedoen zijner onaangename vrouw, een parvenu van de ergste soort. Hij is echter vooral een zwakkeling. Als, eindelijk, naar te voorzien was, de speculaties jammerlijk mislukken en het is gebleken dat men zich ook schromelijk heeft vergist in de bedoelingen van een jonkheer, die het hof maakte aan de dochter des huizes, komen een oom en een-neef uitkomst brengen.

De Speculanten werd behoorlijk gespeeld. De vrouwelijke artisten kregen bloemen en den schrijver werd een krans geschonken door het bestuur der Tielsche Afdeeling. Ofschoon de voorstelling laat eindigde, betoonde het publiek zich voldaan.

Te Nijmegen, waar het stuk den volgenden avond ging, hadden schrijver en vertolkers veel succes. De heer Laroche deelde ons mede dat het stuk zeer waarschijnlijk op het repertoire van den Antwerpschen Schouwburg zal komen en hij stelde zich voor dat onze Zuiderbroeders het met genoegen zullen zien.

Na afloop der voorstelling, werden de genoodigden ontvangen in de salons van den heer en mevrouw van Lidth de Jeude, waar men tot laat in den nacht samenbleef onder het genot van aangename gesprekken. Een enkel hartelijk woord van dank werd tot den gullen gastheer en gastvrouw en tot de Tielsche Afdeeling gesproken. De heer Laroche droeg voor het gedicht van Pol de Mont, opgedragen aan Lapidoth, *«De Kurassiers van Canrobert»*. Zijn voordracht werd natuurlijk zeer toegejuicht.

Den volgenden morgen klokslag elf uur begon *De Algemeene Vergadering*.

Op de presentielijst werd geteekend door de heeren hoofdbestuurders: Marcellus Emants, J. Post van der Burg, dr. C. J. Vinkesteyn, D. Crena de Jongh, Mr. A. Fentener van Vlissingen; door de heeren afgevaardigden C. van Rossem Czn., H. Veder, L. J. Jacobson (voor Rotterdam); A. N. J. Fabius, W. A. van der Mandere en M. Merens (Amsterdam); M. Emants (den Haag) J. H. Mignon (Utrecht) D. Crena de Jongh (Dordrecht) Mr. Bülcher (Groningen) Mr. P. Ijssel de Schepper (Delft) J. A. Heuff en J. L. van Lidth de Jeude (Tiel) benevens door de gewone leden S. J. Bouberg-Wilson (directeur

der Tooneelschool) en Frits Lapidoth (redacteur van het tijdschrift). Voorlezing wordt gedaan van mededeelingen der heeren prof. dr. B. J. Stokvis, prof. dr. A. G. van Hamel, Mr. J. N. van Hall en van Mw. M. E. E. Waller-Schill (eere-leden) dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen; terwijl ook berichten zijn ingekomen van de heeren Jhr. Mw. Smislaert, J. C. van den Tol en Mr. L. den Beer Poortugael dat zij in de onmogelijkheid verkeerden tegenwoordig te zijn.

Rede van den Voorzitter *).

Afgevaardigden, Bestuurderen en Leden van het Nederlands Tooneelverbond.

Het jaar, dat achter ons ligt; is zo vol strijd geweest, strijd met woorden en strijd met wapenen, dat wij ons verwonderen moeten, als er voor de werken van de kunst nog enige aandacht is overgebleven. Ook wij — misschien is 't juist gebeurd om die aandacht voor ons vreedzaam streven op kunstgebied wakker te houden — ook wij hebben onze hevige strijd doorworsteld en aanstonds zullen wij wel vernemen hoeveel Toneelverbonders na de beslissende slag door het commando 's Gravenhage als vermist zijn opgegeven. Gelukkig weten we al, dat de slag in ons voordeel is beslecht en dat andere . . . ik zou haast zeggen, dat andere commando's een aantal krijgsgevangenen hebben gemaakt; maar ik bedoel, dat andere afdelingen nieuwe leden hebben aangeworven. Ere aan die Afdeelingen; den Haag zal de schade ook wel gauw inhalen onder het tegenwoordig bestuur, dat de juiste leer huldigt: eerst het ledental bijeenhouden, zo mogelijk vergroten en dan pas reglementen herzien. — Het is mijn voornemen niet over de Haagse strijd uit te weiden. Alleen wil ik er even op wijzen, hoe ook op ons terrein de heilloze kamp uitgelokt is geworden door het drijven van enkelen, die des noods liever het hele Toneelverbond ten val zouden hebben gebracht dan een letter prijsgegeven van hun meningen.

Dit is zeker een zonderlinge manier om van zijn belangstelling in een zaak te doen blijken; maar het zonderlingst van alles is, dat zo iets voorvalt op een gebied, waar het juist zo hoogst noodzakelijk is, dat de enkele zich aanpast aan het geheel, en de individuele wil niet heerse maar diene.

Bij deze, mijns inziens op toneelgebied nog altijd veel te veel miskende waarheid, zij 't mij vergund een ogenblik stil te staan. —

Een toneelvoorstelling biedt ongetwijfeld punten van overeenkomst aan met de uitvoering van een muziekstuk door een orkest en wie wel eens een toneelvoorstelling heeft geleid, zal ook wel

*) Het manuscript dezer rede werd ons welwillend door den heer Voorzitter afgestaan. Marcellus Emants gebruikt de nieuwe spelling der *Vereeniging ter Vereenvoudiging* enz. Wij meenden hierin geene verandering te mogen brengen.

eens het verlangen in zich hebben voelen opkomen, dat hij als een orkest-dierekteur met zijn dieriegeerstok door de vereende krachten in onberispelijke samenwerking alle *accelerando's*, *diminuendo's*, *forto's*, *pianissimo's*, *points d'orgue* enz.: met andere woorden al de bedoelingen van de auteur tot hun recht kon laten komen. Dat de vergelijking mank gaat springt dadelik in het oog. Immers bij een toneelvoorstelling moet veel meer vrijheid aan het indieviedu worden gegund dan bij de uitvoering van een muzikale komposities door een orkest; maar al blijft dit waar, het zou toch te wensen zijn, dat men bij de instudering van dramatische werken meer zich spiegelde aan orkest-repetitiesies, waardoor tegenwoordig zulk een zeldzame eenheid en zulke grootse effecten door uitmuntende samenwerking worden verkregen.

Eigenaardig is 't dan ook in *Het Vaderland* van 16 September 1899 in de Berlijnse korrespondentie het volgende te lezen:

« Van enkele medewerkers te Bayreuth hoorde ik interessante details over dat instuderen, waarbij geen noot, geen expressie, niet de allergeeringste intentie wordt over het hoofd gezien, waarbij alles uitgelegd, wel overwogen, beslist aangegeven wordt. In het begin maakt dat iemand «stutzig» zeide een gevierd vertolker van Loge en men voelt zich als verward, omdat men zoo alle persoonlijke intenties moet afwerpen en voor zich zelf wel 'n marionet lijkt. Maar, wanneer die invloed zijner werking begint uit te oefenen, het instinkt van den artiest zich dien ten nutte maakt en men op het tooneel in dat zoo door één hand geleide ensemble zich geven kan, dan voelt men eerst welk een nieuw licht er over zoo'n rol geworpen is ».

Met het repeteren is 't in ons land nog bebroevend gesteld. Ik weet wel, dat dit onvoldoend repeteren een noodzakelijk gevolg is van het tijdrovend reizen en het klein aantal opvoeringen van de meeste stukken; maar hoe dit zij, er wordt niet goed gerepeteerd en omdat de sleur dit onvoldoende repeteren enigszins heeft geijkt, menen velen, dat het niet anders kan, dat het altans niet anders hoeft. Zo heb ik eens een dielettant horen zeggen, dat hij zijn rol nooit van buiten leerde; maar altijd op de souffleur speelde, omdat de akteur — volgde een grote naam, die ik nu maar met X zal aanduiden — omdat de akteur X ook nooit zijn rol kende.

De bekende Franse toneelspeler Got heeft gezegd: het onderscheid tusschen het Théâtre Français en andere goede Franse teaters bestaat hierin, dat die laatsten: repeteren, repeteren en spelen, terwijl wij van het Théâtre Français repeteren, repeteren en... repeteren. Had hij de repetitiesies in Nederland gekend, dan zou hij er bijgevoegd hebben: in Frankrijk wordt gerepeteerd, gerepeteerd en gespeeld, in Holland gerepeteerd en... gespeeld. Zodra een stuk genoegzaam sluit, dat men er voor het voetlicht mee kan komen, zonder dat de meerderheid van het publiek hiaten, vergissingen, stoplappen bemerkt, meent men, dat verder repeteren overbodig is en laat men alles over aan indievieduele studie. Toch zou het echte, het artistieke repeteren dan pas moeten beginnen.

Sardou hield te Parijs afzonderlijke meubel-repetitiesies en Loti schreef na een repetitiesie van Judith Renaudin «*Tout à l'heure Antoine faisait recommencer pour la troisième fois un dialogue de passion, qui n'allait pas*».

Dat er van iets dergelijks bij ons geen sprake is... daar zal wel niemand aan twifelen; maar wie nooit andere repetitiesies dan van muzikale werken bij heeft gewoond, zal toch nog vreemd genoeg opkijken als hij voor de eerste maal een toneelstuk ziet instuderen.

Ten eerste heeft een repetitiesie niet altijd plaats op het toneel, waarop het stuk de meeste keren zal worden vertoond. Dikwijls repeteert men op reis, en ook wel in gebouwen volstrekt niet voor een vertoning ingericht. Dat men zich nu op de eerste repetitiesies behelpt met een décor, dat wel de nodige deuren en vensters bevat, maar overigens niet bij het stuk hoort en dat men in dit décor een ameublement plaatst, dat onvolledig is en er ook niet in past, doet minder ter zake, al kan het naderhand aanleiding geven tot vergissingen; maar wel is 't onverantwoordelijk, dat zelfs op menige generale repetitiesie nog altijd décorstukken, meubels en rekwezieten ontbreken, die in de handeling nodig zijn of onmisbaar voor

het teweegbrengen van de gewenste indruk. Het zelfde geldt voor de kostuums, voor de pruiken, voor de grime.

Nu zal men misschien met reglementen in de hand mij willen tegenwerpen, dat dit volkomen onjuist is. Ik heb evenwel de moeite genomen niet alleen mijn eigen geheugen te raadplegen, maar ook dat van iemand, die jarenlang aan het toneel verbonden is geweest. Ziehier dan wat deze mij meldt: «Met kostuum-stukken schrijft de diereksie aan, dat allen in kostuum en gegrimmeerd moeten zijn; maar 't is waar, dat er altijd zijn die dit niet doen».

Ergo bestaat de verplichting om in kostuum en gegrimmeerd op te treden alleen voor zogenaamde kostuum-stukken en wordt er zelfs dan niet streng de hand aan gehouden.

Toch is het duidelijk, dat de kleuren van twee moderne japonnen even slecht kunnen harmoniëren als die van twee peplums of twee riddergewaden en dat de grime voor een negentiende-eeuwse type zeker niet gemakkelijker is aan te brengen dan voor een Geus of voor een edelman met poederpruik.

Pas op de eerste voorstelling is alles aanwezig en het gevolg is, dat publiek en krietiek dus de misslagen moeten zien, die door de régie vermeden hadden kunnen worden, indien men altans één repetitiesie had gehouden, waarop niets meer had mogen ontbreken.

Dat juist na deze eerste opvoering de reputasie van een stuk-als het ten minste een oorspronkelijk stuk is-bij publiek en krietiek gevestigd wordt, is een overweging, die voor onze tooneeldiereksies van elk gewicht ontbloeit schijnt te zijn.

En hoe wordt er nu op die repetitiesies gewerkt?

Laten we aannemen, dat het eerste grove werk is gedaan. De régisseur heeft aangegeven, waar ieder telkens moet staan en welke lijnen hij heeft te volgen om van de ene plaats naar de andere te komen. De rollen zijn geleerd en met het wegblijven van de boekjes, waaruit men tot nog toe die rollen heeft opgelezen, breekt het ogenblik aan, dat ieder zijn rol moet gaan spelen en het samenspel instuderen. Dit laatste denkt ten minste de argeloze toeschouwer; maar... wat gebeurt?

Laat ik er hier even op wijzen, dat bij de Koninklijke Vereniging de spelers zich bij kontrakt verbinden om een stuk van drie bedrijven in acht dagen en een stuk van vijf bedrijven in veertien dagen onder de knie te krijgen, terwijl zij pas op de voorlaatste repetitiesie hun rollen uit het hoofd hoeven te kennen. Men behoeft waarlijk geen spitsvondige wetsuitlegger te zijn om uit deze bepalingen te concluderen, dat men aan het Nederlands toneel niet weet wat behoorlijk repeteren is. Evenwel, we willen aannemen, dat in werkelijkheid zoowel bij de Koninkl. Vereeniging als bij andere gezelschappen de toestand gunstiger is, zoodat de bepalingen slechts minima van tijd aangeven, terwijl er altijd langer zonder boekjes in de hand wordt gestudeerd.

Hoe geschiedt dit dan?

Meneer A *), een der eerste krachten van een gezelschap, bromt zijn rol zo'n beetje voor zich heen. Over leestekens springt hij weg, om de intonaties bekommert hij zich in de verste verte niet. Alleen tegen dat een ander moet invallen, verheft hij zijn stem tot een galm als om die andere te waarschuwen en komt er een effectvolle klaus, dan geeft hij eventjes in het voorbijgaan, meer voor zich zelf dan voor de régisseur, een proefje van de wijze, waarop hij zich voorgenomen heeft de rol te zeggen. Vraagt nu de schrijver of de toeschouwer met bescheiden verbazing, of dit de manier is, waarop A de rol denkt te vervullen, dan krijgt hij ten antwoord: wel neen, maar, ziet u, op repetitiesies speelt A... nooit. En meent de schrijver toch maar een wenk voor alle zekerheid te moeten geven, dan antwoordt A op zijn mooiste heel genadig: ja, ja, ik zal er om denken. Ter wille van zo'n wenk een toneel eens over te doen, dat komt niet in hem op en ook niet in de régisseur.

Mevrouw B, die tegenover hem staat, ook een van de beste krachten, is veel nauwgezetter en tracht terstond de rol zo goed mogelijk te zeggen en te spelen, begrijpende, dat zij alleen op die wijze allengs tot een afgewerkt, een vast spel kan komen; maar het spreekt van zelf, dat zij in dat pogen letterlijk verlamd wordt

*) Ik heb niet één bepaalde persoon op het oog, maar velen.

door haar tegenspeler, wiens spel nooit de weerslag geeft van het hare, wiens gebaren-spel bijvoorbeeld, als zij elkander moeten omhelzen of vijandig aangrijpen-hoogstens flets *aanduiden*, wat mevrouw B met volle werkelijkheidsschijn tracht te *doen*.

Tussen deze twee uitersten vinden we nu de anderen als meneer C, die nooit zijn rol kent en de repetitiesies gebruikt om uit te varen tegen de souffleur; juffrouw D., die erg haar best doet, maar 't de anderen toch niet naar de zin kan maken en van iedereen snauwen krijgt, met name van meneer A.; mevrouw E., die dikwijls genoeg toont haar rol niet te begrijpen, maar nooit vraagt: wat betekent nu eigenlijk dit of dat? meneer F., die achter de schermen zelden naar de wacht luistert en ook wel eens het toneel een poosje laat staan, omdat hij voor partikuliere zaken even weg is gegaan. Van samenstuderen is dan ook zo goed als geen sprake; over gedaan wordt er hoogst zelden. Ofschoon met de tekst — vooral in proza — doorgaans op de luchthartigste wijze wordt omgesprongen, zodat ik eens in een blijspel circa tienmaal «hou je mond» heb horen zeggen, terwijl het in waarheid één keer er in voorkomt — aanmerkingen op tekstverminderingen behoren tot de grote zeldzaamheden. Wie in een onmogelijke zin van eigen maaksel verdwaald is, begint die zin wel eens voor de tweede maal omdat hij er anders geen slot aan weet te maken, en waar de intonatie een volkomen verkeerd begrip of in het geheel geen begrip van het gesprokene verraadt, geeft de régisseur ook wel eens een toelichting. Dat evenwel een toneel een, twee, driemaal herhaald, ja, net zo lang overgedaan wordt, tot het gaat in het vereiste tempo, tot de vereiste samenwerking van de intonaties is verkregen, tot er harmonie en samenwerking is gekomen in aller spel... daarvan is nagenoeg nooit kwestie. De een roffelt de woorden af, de ander zegt ze met meer uitdrukking; ondertussen waarschuwt men elkander: nu geef ik je een dolkstoot of een zoen, nu val je neer, nu reik je de brief over; zo'n handeling wordt ook wel eens ten naastenbij volbracht; maar summa summarum jaagt men al de bedrijven zo vlug mogelijk door en is het laatste woord gesproken, meent de toeschouwer of de auteur, dat de régisseur of hij zelf eens een opmerking zal kunnen en moeten maken, dan zijn in een ommezentje alle spelers spoorloos verdwenen.

Ik geef grif toe, dat hun in de regel de tijd ontbreekt om anders en nauwgezetter te handelen, maar die vergoeliking maakt de zaak niet beter.

Het zal niemand verwonderen, dat zulk een auteur of toeschouwer dan even verbaasd als bevreesd uitroept: wat moet daarvan terecht komen; maar daarop krijgt hij onveranderlijk ten antwoord: wees maar gerust, dat valt altijd mee.

En het gekste is, dat het uitkomt. Wie de laatste repetitiesies van een stuk heeft bijgewoond, zal altijd moeten verklaren: te oordelen naar die repetitiesies valt het me waarachtig nog mee.

Evenwel, waardoor komt dit? — Alleen door de routine, de routine waarin men zo graag de kracht van de beroepstoneelspeler tegenover de dielettant zoekt en die toch op de keper beschouwd juist zijn zwakheid is. Voor de kunst bestaat haast geen gevaarlijker vijand dan de routine, routine maakt het studeren overbodig en geeft er voor in de plaats: vaste intonaties, vaste gebaren, vaste manieren, vaste trucs. Om toneelspelers uit moeilijkheden te redden en het groote publiek zand in de ogen te strooien is routine opperbest; maar de kunstenaar verkwiijnt er door en de kunst gaat er aan dood. Trouwens, zelfs die routine is niet bij machte te beletten, dat de eerste opvoering van een stuk een reeks van verrassingen biedt, die hoogst zelden van aangename aard zijn.

Dat op een bal of ander feest de dames in toiletten verschijnen, waarvan de kleuren op de schreeuwendste wijze tegen elkander vloeken, ja, die vaak niet eens allen even gekleed zijn, dat een hoofdpersoon plotseling met een spel voor den dag komt, waarop de anderen niet voorbereid zijn en dat hen dus min of meer in verwarring brengt... telkens gebeurt dit. Voorts herinner ik me de dansmuziek achter de schermen, die ophield juist toen ze voor de handeling op het toneel noodzakelijk werd; ik herinner me een amazone wier rijkostuum bleek een sleep van achteren te hebben, terwijl de verlenging

van de rok schuin van voren behoort te zitten; ik herinner me ook een toneelspeler, tot wie in het stuk gezegd wordt: je krabt me en die zijn handschoenen aan had gehouden, ergo niet krabben kon. Hoewel door een deugdelijke generale repetities al deze fouten vermeden hadden kunnen worden zijn het toch nog maar kleinigheden, die de indruk door een stuk gemaakt, niet ernstig in gevaar kunnen brengen; maar hoe kan men verwachten op een eerste uitvoering een goed geheel te zullen zien, wanneer dit geheel nog op geen enkele repetitiesie alans voor de régisseur te beoordelen is geweest?

Nog onlangs — n.l. in de *Rotterdamsche Courant* van 1 Maart — stond van de opvoering van «De wereld waarin men zich verveelt» te lezen: De régie had blijkbaar niet de gelegenheid gehad de laatste hand aan de opvoering te leggen.

Eigenlijk heeft de regie die gelegenheid... nooit.

Wil ik nu hiermee zeggen, dat er door onze toneelspelers volstrekt niet gestudeerd, niet gewerkt wordt? Het zou al te dwaas zijn iets dergelijks te willen beweren. Al komt het dikwijls genoeg voor, dat een acteur of aktrise van het stuk niets anders kent dan zijn of haar eigen rol en dus niet in staat is zelfs die eigen rol goed te doorgronden, al kan het niet ontkend worden, dat het spelen op de souffleur, het willekeurig aanbrenge van coupures, het eigenmachtig wijzigen van kostuums, grime of wat dan ook: in één woord het maling-hebben aan publiek en auteur nu en dan ergerlijk ver wordt gedreven, telkens en telkens weer kan men er zich in onze schouwburgen van overtuigen, dat er ook met toewijding en ernst wordt gespeeld, dat er aandacht is gewijd aan zeggingswijze en voorkomen, dat een zorgvuldige typering is gezocht en bereikt. En bedenkt men in welke omstandigheden dit gebeurt: onder voortdurend reizen en trekken, dikwijls in dagelijkse worstelingen met geldgebrek en huishoudelijke zorgen, maar al te vaak voor lege schouwburgzalen en tegenover een publiek, dat alleen smaak toont voor platte grollen en melodramatische effecten, dan moet men, al aanmerkingen makend, toch weer eindigen met te bewonderen wat er nog tot stand wordt gebracht.

Dit laat echter niet na, dat er gewezen moet worden op de hoogst onvoldoende wijze waarop in de regel wordt gerepeteerd, al was 't alleen omdat anders de mening inwortelt, dat deze manier van repeteren goed is, alans voldoende. Tegen het argument: het is immers altijd zo geweest, moeten we over stellen: het is ook altijd verkeerd geweest.

Dat de onverschilligheid van ons publiek voor het nationaal toneel betreurenswaardige toestanden in het leven heeft geroepen, mag ons niet weerhouden aan die toestanden de naam te geven, die ze verdienen. We komen anders nooit uit de vicieuse sirkel, waarin het toneel gebracht is door zovelen, die bij uitstek beschaafd willen heten: de vicieuse sirkel, die luidt: men gaat niet naar de schouwburg omdat er zo onvoldoende gespeeld wordt en er wordt zo onvoldoende gespeeld, omdat men niet naar de schouwburg gaat.

De uitkomst verkregen door de tegenwoordig vrij algemeen aangenomen wijze van repeteren kan niet anders dan verkeerd wezen, omdat de vertoning van een stuk behoort te zijn een geheel, waarin zelfs de hoofdpersoon ondergeschikt moet blijven ter wille van het samenspel; terwijl de vertoning van een stuk *inderdaad* tans is: de vertolking van een of meer hoofdrollen, die het spel van de anderen of naar hun hand of op zij zetten, al naarmate hun het een of het ander voor de behartiging van hun individuele effecten past.

Nu voel ik zeer goed hiermee haast een pleidooi te hebben gehouden voor de richting van de bekende Meiningers, die indertijd hier te lande door bevoegde beoordelaars streng werd afgekeurd. Maar het afkeuren van hun overdreven gewicht hechten aan bijzaken zoals bewonderenswaardig mooie onwrenen, die veel te veel aandacht in beslag namen, mag ons niet weerhouden te erkennen, dat wij van de Meiningers voor de verzorging van het geheel veel hadden kunnen leren. Wie zich in de Maagd van Orleans hun indrukwekkende optocht naar de katedraal herinnert en later gezien heeft wat het Nederlands Toneel daarvan terecht brengt,

zal dit ongetwijfeld moeten toegeven. Als men het woord samenspel tegenwoordig uitspreekt, dan is 't, of men alleen doelt op het goed rollen-kennen en tijdig invallen, op het staan waar men staan en zitten waar men zitten moet en toch omvat samenspel zo heel veel meer. Toch omvat samenspel onder anderen ook de eis, dat de vertolker van een hoofdrol, die gewoon is biezonder krachtig spel te geven, dat spel matigt wanneer hij tegenover een zwakker spelende komt te staan, dat ieder altijd op dezelfde wijs speelt, opdat zijn medespeler daarmee in harmonie kan komen en blijven, dat het gebarensel der verschillende spelers in elkander grijpt en met het gesproken woord in nauwe samenhang is en eindelijk, dat het gehele toneel elk ogenblik een schilderij vormt, niet bedoeld in de zin van een akademies mooie, maar wel in de betekenis van een voor dat moment uitdrukkingvolle groepering.

Het geheel sta op de voorgrond en de details moeten nu eens worden opgewerkt dan weer worden weggedoeld al naarmate zij tot de vorming van dat geheel meer of minder krachtig hebben mee te werken.

Wat aan deze opvatting — die misschien even algemeen teoreties zal worden gedeeld als ie weinig algemeen prakties wordt gehuldigd — wat aan deze opvatting dwars in de weg staat, is het sterrenstelsel, dat door de opera in de wereld gebracht, grote talenten er toe brengt zich in te beelden, dat een gezelschap alleen op hen kan drijven en omgeven door middelmatigheden op reis te gaan met het doel zich zelf in een geliefkoosde rol te laten bewonderen. Het ligt in den aard der zaak, dat nooit een geheel slechter verzorgd, dat nooit een tekst schandelijker verminkt wordt dan bij dergelijke vertoningen, waar een hoofdrol in plaats van het geheel te dienen juist er alleen uit wil opklinken. Toch werkt de domheid van het publiek zulke onartistieke vertoningen in de hand door liever veel geld te offeren voor een slecht verzorgde voorstelling vol coupures als een gevierde acteur of aktrise in enkele tonelen optreedt, die soms op de afschuwelijkste manier detoneren in het middelmatige geheel, dan een kleine som te geven voor een goed verzorgde vertoning zonder tekst-mishandeling, waarbij alle spelers op gelijke lijn staan en niemand uit de band springt. 't Is waar: in het eerste geval kan men zeggen: ik heb de grote Die of Die gehoord in *Hamlet* of *La Dame aux camélias* prijs f 10 en in het andere niets anders dan ik heb *Hamlet* of *La Dame aux camélias* weer eens gezien... goed gespeeld maar hoe heten die mensen ook weer... prijs f 2.50. Ook het publiek moet nog leren wat is samenspel, wat men op het toneel te verstaan heeft onder een geheel.

Mijne heren, ik heb aanmerkingen gemaakt, die misschien zullen naklinken; ik heb waardevolle woorden geuit, die wellicht niet zullen worden opgelet. Laat mij daarom ten slotte de opmerking maken, dat ik gesproken heb over hetgeen vrij algemeen gebeurt; maar geenszins blind ben gebleven voor loffelijke uitzonderingen. Ook ik heb repetitiesie bijgewoond, waarbij gestreefd werd naar het verkrijgen van een goed geheel, waar iedereen op zijn wacht paste, waar de hoofdrol niet de dwaze aanmatiging toonde om het geven van eigen spel uit te stellen tot de eerste opvoering. Dat echter over het algemeen een eerste opvoering van een stuk eigenlijk nog maar de laatste repetitiesie is, hebben zelfs genoeg toneelspelers erkend en dat deze toestand voor onze toneelspel- en toneelschrijfkunst hoogst bedroevend is, al wordt zij door de omstandigheden verklaard, houd ik vol. Wij, Toneelverbonders, kunnen er bovendien uit opmaken hoe hoogst nodig onze veel aangevochten school inderdaad is, al levert die school minder zeeruitstekende artiesten af dan ook wij wel zouden wenssen. Immers, waar op de planken zo weinig tijd beschikbaar blijkt te zijn voor het repeteren, waar de voorbereiding van een stuk zo vluchtig moet geschieden, hoe kan men daar verwachten, dat aan de vorming van volkomen ongeschoolde krachten de nodige zorg zal worden besteed?

Ik weet wel, dat men mij enige klinkende namen kan voorhouden, waarvan de dragers nooit geregeld onderwijs op een toneelschool hebben genoten; maar dat argument bewijst niemendal, daar er terstond de vraag uit oprijst: wie weet hoe ver die artiesten 't gebracht zouden

hebben, indien zij ook nog met een behoorlijke opleiding hun voordeel hadden kunnen doen.

En nu wij gaandeweg tot onze school genaderd zijn, neem ik de vrijheid ten slotte even een naam te noemen, die zeker ook wel in het verslag van onze Sekretaris zal voorkomen. Ik bedoel de naam van Catharina Beersmans. Welk een groot verlies onze dramatische kunst geleden heeft door het overlijden van deze even talentvolle als nauwgezette kunstenaar hebben de bladen reeds in het helderste licht gesteld. Voor onze bijeenkomst rest mij alleen daar bij te voegen, dat haar dood ook voor onze school een verlies is geweest. Het zal u nog wel heugen, dat ik op vorige Algemene Vergaderingen gezinspeeld heb op een kracht, die het Hoofdbestuur hoopte binnenkort aan de school te kunnen verbinden. Die kracht was Catharina Beersmans. Zij had beloofd tot ons te zullen komen, zodra zij de planken vaarwel zou hebben gezegd. Zij heeft helaas haar woord niet kunnen houden. Haar afscheid van de planken was tevens haar afscheid van het leven. Haar nagedachtenis zal ook bij ons in ere blijven.

En tans, mijne heren open ik de 30e algemeene vergadering.

Door toejuichingen geeft de Vergadering hare ingenomenheid met deze voordracht te kennen. Dr. C. J. Vinkesteyn neemt nu het woord om, bij ontstentenis van den Algemeenen Secretaris, voor te lezen het

Jaarverslag van het Nederlandsch Tooneelverbond,

uitgebracht in de Algemeene Vergadering van 19 Mei 1900.

Mijne Heeren!

In den officieelen «Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond», ook dit jaar in ons orgaan opgenomen, treft men twee cijfers aan, waarin als het ware een stuk geschiedenis van ons Verbond ligt opgesloten: wij bedoelen de getallen, die aangeven de sterkte der Haagsche afdeling over het jaar 1898 en 1899, respectievelijk 235 en 200. Daaruit blijkt dat de troebelen, door het vorige Haagsche afdeulingsbestuur gewekt, aan het Verbond niet meer dan 35 leden hebben onttrokken, welk verlies echter door de uitbreiding van andere afdelingen nagenoeg geheel is hersteld. Er is wel geen sprekender bewijs dan dit voor het feit dat deze troebelen, met zooveel ophef aangekondigd, over ons Verbond zijn heengegaan, zonder voor het lichaam in zijn geheel een noemenswaard spoor na te laten. «Les gens que vous tuez se portent assez bien».

Het is wellicht niet noodig in den brede hier nog op te halen wat in die Haagsche afdeling is voorgevallen. Toch moge ter wille der volledigheid het voornaamste hier beknopt worden geboekstaafd. Men herinnert zich dat ten vorige jare op onze algemeene vergadering de bekende Haagsche reorganisatie-plannen in zake de Tooneelschool grootendeels waren verworpen, doordat alle afgevaardigden behalve de Haagsche zich vereenigden met het gevoelen der commissie van onderzoek, welke adviseerde daaruit alleen de afschaffing van den prijskamp en de motie aangaande den directeur der school over te nemen. Reeds 24 Mei zond het Haagsche afdeulingsbestuur toen aan de Haagsche leden een circulaire, waarin gezegd werd dat deze gang van zaken het voortbestaan der Haagsche afdeling, ja, van geheel het Verbond kon in gevaar brengen.

In den zomer van dat jaar bleek het Haagsche afdeulingsbestuur van meening dat door de aanneming der bovenbedoelde motie het onmiddellijk ontslag van den fungerenden directeur der school werd gevorderd. Het Hoofdbestuur deelde die

meening niet en stelde aan het Haagsche afdeelingbestuur voor de interpretatie van de strekking der motie over te laten aan een zoo noodig bijeen te roepen algemeene vergadering, d. i. aan hetzelfde lichaam, dat immers die motie kort te voren had aangenomen. Op dit aanbod werd geen antwoord ontvangen.

Dit was als 't ware het eerste gerommel van het onweer, dat straks zou losbarsten. Enkele dagen vóór 1 October zonden dezelfde heeren een tweede circulaire, die aan het hoofd voerde de woorden: «Nederlandsch Tooneelverbond, Afdeeling 's-Gravenhage» en waarin — wij citeeren woordelijk — gezegd werd door de bestuursleden «dat zij hun ontslag hebben genomen als Bestuursleden en als leden» en waarin de overige leden aangespoord werden dit voorbeeld te volgen. Wij onthouden ons van eene qualificatie dezer handeling en wenschen alleen de feiten, gelijk die zich verder voorgedaan hebben, mee te deelen. Door eenige leden der Haagsche afdeeling werd met het oog op de feitelijk ingetreden, immers als reeds bestaand medegeedeelde regeeringloosheid eene ledenvergadering bijeengeroepen. Toen echter bleek dat het afgetreden bestuur zich toch eigenlijk niet als reeds afgetreden, maar als «demissionair» beschouwde en de loopende zaken wenschte af te wikkelen. De gelegenheid daartoe is den heeren geschonken in eene vergadering, over welker verloop wij thans niet nader behoeven te berichten. Genoeg zij het aan te teekenen dat het oude bestuur zich door een nieuw zag vervangen. Zooals reeds gezegd is, het ledental der afdeeling ging met niet meer dan 35 achteruit en uit het verslag der afdeeling zal u zoo straks blijken dat de vrede en de rust in de residentie zijn weergekeerd.

Wat de hoofdzaak betreft, de houding door het Hoofdbestuur ten aanzien der Haagsche reorganisatie-plannen aangenomen, in «het Tooneel» van 20 November heeft het Hoofdbestuur eene uitvoerige nota doen verschijnen, waarin die houding tegenover de aanvallen der H.H. Banck c. s. werd verdedigd. Naar die nota moge hier te eer worden verwezen, daar deze quaestie als zoodanig niet thuis behoort in een jaarverslag, dat alleen de feiten en de cijfers over het afgelopen jaar behoort te bevatten.

Stappen wij hiermee van deze troebelen af en constateeren wij nogmaals nadrukkelijk dat het Verbond staat en staan blijft.

Wat overigens de lotgevallen van het Verbond, als geheel opgevat, betreft, moet hier allereerst een en ander worden meegedeeld over eene zaak, die het onderwerp van vele en langdurige besprekingen en bemoeiingen van het Hoofdbestuur heeft uitgemaakt en niettemin niet tot stand gekomen is (tot nog toe): de modelvoorstelling. In aansluiting aan het ter vorige jaarvergadering te dezer zake meegedeelde zij hier gezegd dat het Hoofdbestuur tot de overtuiging gekomen was dat van de twee eischen aan de zoogenaamde modelvoorstelling gesteld één bij de bestaande toestanden niet voor verwezenlijking vatbaar is. Dit is de eisch, dat artiesten van verschillende gezelschappen bij die voorstelling samen zouden werken. Restte dus de andere eisch, n.l. een stuk te vinden dat, waarde hebbend, toch geen kans had op het repertoire van een der gezelschappen te worden gebracht. Een zoodanig stuk meende het Hoofdbestuur gevonden te hebben in Hauptmann's *Hannele*, vertaald door W. Kloos. Daar dit stuk door den vertaler aan de Nederl. Tooneelvereniging was afgestaan, kon er van eene uitvoering door artiesten van verschillende gezelschappen geen sprake wezen en daar de Nederl. Tooneelvereniging terecht meende dat het behouden van den naam

«modelvoorstelling» er toe zou leiden dat aan haar artiesten — die altijd het beste geven wat zij geven kunnen — ongerechtvaardigde eischen zouden worden gesteld, besloot het Hoofdbestuur den naam «modelvoorstelling» te laten vervallen, maar te beproeven de opvoering van *Hannele* mogelijk te maken, door pogingen aan te wenden om de garantie te verkrijgen, die de Nederl. Tooneelvereniging noodig achtte. Een tweetal bijeenkomsten gehouden met afgevaardigden der drie grootste afdeelingen leidden echter niet tot een bevredigend resultaat. Wel was de Haagsche afdeeling bereid lijsten te laten rondgaan om haar aandeel in de garantie bijeen te brengen; wel verklaarde de Rotterdamsche afdeeling te willen afstaan wat zij anders besteedt aan de jaarlijksche voorstelling voor hare leden; — de Amsterdamsche afdeeling evenwel maakte bezwaar. Deze Afdeeling begon met te zeggen dat haar plannen voor het loopend seizoen reeds vaststonden en toen het Hoofdbestuur daarop verzocht te mogen vernemen of het voor het volgend seizoen dan op Amsterdam's medewerking mocht rekenen, luidde het antwoord dat voornog niet met zekerheid kon worden gezegd of de afdeeling een volgend seizoen tot het plan in zake de modelvoorstelling al of niet hare medewerking kon verleen.

Door dezen loop van zaken acht het Hoofdbestuur zich genoopt terug te treden en te verklaren dat het geen kans ziet het plan van een zoogenaamde modelvoorstelling te verwezenlijken.

Een tweede punt, mede van groot belang, is de statuten-wijziging. Waarop die wijziging, gelijk zij door het Hoofdbestuur is voorgesteld, neerkomt, mag bekend worden verondersteld; zoo straks zal gelegenheid worden gegeven daarover van gedachten te wisselen. Alleen zij hier nog herinnerd dat het de bedoeling niet geweest is *nieuwe* statuten te ontwerpen, maar alleen gebleken fouten te verbeteren, onduidelijke of dubbelzinnige artikelen juister te redigeeren enz. Men heeft dit streven kunnen terugvinden in de voorgestelde wijzigingen, gelijk die in het tijdschrift zijn meegedeeld.

Wat dit tijdschrift aangaat, moet worden aangegeekend dat niet alleen de heer F. Lapidoth als redacteur van «Het Tooneel» ons gaat verlaten (wat zeker door velen zal worden betreurd), maar dat ook de exploitatie van het blad een onderwerp van beraadslagingen in de vergaderingen van het Hoofdbestuur gevormd heeft, zulks in opdracht van een wenk, door de Amsterdamsche afdeeling ter vorige jaarvergadering gegeven. Inderdaad zijn door het Hoofdbestuur daaromtrent onderhandelingen gevoerd, maar in den loop dier onderhandelingen is aan het Hoofdbestuur gebleken dat het niet mogelijk was (en ook wel niet mogelijk zal zijn) een uitgever te vinden, genegen om voor onze f 900.— aan onze 1500 leden toe te zenden een tijdschrift, waarvan «Het Tooneel» slechts een aanhangsel is.

Nog zij vermeld dat door het Hoofdbestuur eene poging gedaan is om de afdeelingen te bewegen tot het voor gezamenlijke rekening doen drukken van propaganda-boekjes, gelijk met succes te Amsterdam en te Utrecht worden verspreid. Echter is gebleken dat sommige afdeelingen of het nut der zaak niet boven twijfel verheven achtten of er meer profijt in zagen zelf dergelijke boekjes te bezorgen.

Aan het oordeel van het Hoofdbestuur was onderworpen een voorstel, destijds door het lid mr. Jellinghaus te 's-Gravenhage gedaan, strekkende tot het uitschrijven van een prijsvraag over «het Tooneel en de Tooneelspeelkunst hier te lande in de laatste eeuw». Op eene uitvoerige nota van den voorsteller is destijds geantwoord

dat het bedrag van den uit te loven prijs (f 500.—) eenerzijds te hoog was voor de krachten van het Verbond, anderzijds te laag, waar het een zoo omvangrijken stof gold, terwijl het niet aanging bij andere genootschappen flinken steun te vragen, wanneer men niet zelf krachtig vooringing; ook werd betwijfeld of het uitschrijven van een prijsvraag wel de rechte weg was om tot iets goeds in deze richting te geraken. Deze bedenkingen zijn den voorsteller door het Hoofdbestuur meegedeeld zonder dat daarop door hem nader is geantwoord.

Als laatste der meer algemeene aangelegenheden, waarmee het Hoofdbestuur zich heeft beziggehouden, kunnen wij hier nog noemen den Dilettanten-cursus aan de Tooneelschool. Voordat wij echter tot de lotgevallen der school overgaan, en daarop het belangrijkste nieuws uit de afdeelingen doen volgen, moge hier nog onder het hoofd «Personalialia» vermeld worden dat namens het Hoofdbestuur brieven van gelukwensch zijn toegezonden aan mevr. Pauwels—v. Biene en aan den heer Wensma bij hun jubilé's en dat de nagedachtenis van mevr. Beersmans door een bloemenkrans onzerzijds is gehuldigd. Voor het jubilé van Rosier Faassen is door het Hoofdbestuur eene bijdrage uit de algemeene kas gegeven.

Zien wij thans wat omtrent de *school* valt mee te deelen ¹⁾. — De opening van den tegenwoordigen cursus, op Maandag 4 September, werd Donderdag 31 Augustus voorafgegaan door het afnemen van een toelatingsexamen aan 4 candidaten, de eenige van de 12, die zich voor het volgen der lessen hadden aangemeld. De opgekomenen waren 1°. mej. Mathilda Johannes, (geb. te Batavia 1864), onderwijzeres in Indië, tijdelijk met verlof hier te lande; 2°. J. J. Brongers (geb. 1880), laatstelijk leerling aan de Machinistenschool; 3°. mej. M. W. Braakensiek (geb. 1882), verbonden aan de Kon. Vereen. «Het Nederl. Tooneel» en 4°. jongejufr. v. Rennes, leerlinge 3de klasse der H. B. S. voor meisjes te Utrecht.

Alle 4 deden examen voor kl. I, nos. 2 en 4 als A-leerlingen, n°. 1 als B-leerl., n°. 3 alleen om het onderwijs te mogen volgen van mevr. Holtrop en mej. Dusault. Mej. Johannes werd op proef aangenomen tot December, Brongers dito, maar als B-leerl. De beide andere werden definitief toegelaten, doch mej. Braakensiek zou ook de lessen van de h.h. v. Kuyk en Leefson te volgen hebben.

Bovendien legde *Mientje Broese* aanvullings-examen af voor A-leerl. in kl. III, als hoedanig zij slaagde.

De nieuwe cursus opende met 9 leerlingen: kl. I, Louis Vervoorn, Corn. v. d. Lugt ¹⁾, Math. Johannes, Gr. Braakensiek, Julius Brongers, als B-leerlingen.

kl. II, Gerard Vrolijk, als A-leerling; Emma Morel, als B-leerling.

kl. III, Sophie de Boer, Mientje Broese, als A-leerlingen.

NB. de tiende leerl., *van Rennes*, kwam niet, daar ze geen toestemming van haar vader kon krijgen.

Met ingang van December hield *Greta Braakensiek* op leerlinge te zijn, daar zij de lessen te onregelmatig volgde. Daarentegen werden 16 December na afgelegd examen als nieuwe leerlingen A in kl. I voorloopig aangenomen P. J. H. v. Heeswijk (geb. (1880), volontair bij het Tivoli-gezelschap te Rotterdam en Heijman

¹⁾ Het hieronder volgend verslag loopt tot 10 Mei.

¹⁾ Heeft vrijstelling van „Teekenen” en volgt ook niet „Dramat. letterk.”, wat alle andere B-leerl. wél doen.

Croiset (geb. 1877), gediplomeerd leerling der Haagsche H. B. S. met 3-jarigen cursus, laatstelijk kantoorbediende. Zij kwamen na de Kerstvacantie.

Een jongmensch, Eppo Bos, die eerst wegens ziekte geen admmissie-examen kon doen, is later in de gelegenheid gesteld alsnog te worden toegelaten, maar op medisch advies is dit niet geschied.

Eindelijk werd op 27 Januari na gunstig afgelegde proef de gediplomeerde leerling van het Conservatoire te Gent, A. J. v. Hanswijk (geb. 1878), als B-leerling in klasse I toegelaten. Op dit oogenblik heeft de school dus 11 leerlingen (5 A en 6 B).

Den 23en November bestond de school 25 jaar; naar aanleiding van dat feit is door den directeur in een uitvoerig artikel in «Het Tooneel» een en ander uit de geschiedenis der instelling meegedeeld.

Zaterdag 20 Januari werd de 1ste Commissie-avond gehouden, met het program: IIe bedr. *Fédora*, *Jephta's Dochter*, fragm.; IIIe bedr. *Leeuwendalers* en Ie bedr. «*Muisje*».

De 2de Comm.-avond, eerst vastgesteld op 28 April, werd wegens de Gala-voorstelling in den Stadsschouwburg, uitgesteld tot 12 Mei.

Optreden van leerlingen:

- 1 Dec., *Mientje Broese*, met «Kom Hier», in den Stadsschouwburg, 50-jarig feest van Apollo; —
- 23 Dec. en 18 April, *dezelfde*, in den Haagschen Kunstkring, met de rol van Pierrot in eene pantomime van mevr. Snijder van Wissekerke en den hr. Gottfr. Mann; —
- 27 en 28 Jan., *dezelfde*, met de Kamer Vreugdendal van Breda, aldaar en te Maastricht, in *Fédora* (rol van Olga) [ingestudeerd door mevr. Mann-Bouwmeester] en in «Een Kop Thee»; —
- 6 Febr., voorstelling der school voor de afdeling te Utrecht. Program: Op de Terugreis, *Jephta's Dochter*, *Kom Hier* en *Eigenzinnigheid*; —
- 20 Febr., *Sophie de Boer* draagt in de Afdeling «Volksvoordrachten» van de Mpij. voor den Werkenden Stand een 4-tal gedichten voor, die zij
- 10 Maart voor blinden, ten huize van mej. Everwijn Lange herhaalt (met nog een toegift); —
- 1 April, *Sophie de Boer* ditzelfde 5-tal en *Emma Morel* 2 gedichten voorgedragen in «Eensgezindheid» ('s-Gravenheekje); samen vertoonden zij mede «Meisjesdroomen»; —
- 9 Mei, van *Hanswijk* 8, *Sophie de Boer* 5 en *Tilly Johannes* 3 gedichten + monoloog in «Handwerkersvriendenkring» op matinee voor werklooze diamantslijpers.

Alle in Amsterdam optredende tooneelgezelschappen, ook die uit andere steden, betoonden zich steeds zeer vrijgevig in het toestaan van vrij-entrees voor de leerlingen. Gebr. van Lier en de Nederl. Tooneelvereniging verleenden wederom zelfs diploma's.

Enkele boekgeschenken werden ontvangen, o. a. van mr. M. G. L. van Loghem en den hr. W. Färber.

De lessen werden over 't algemeen door het onderwijzend personeel zeer geregeld gegeven. Wanneer mevr. Holtrop en de heer v. Kuyk door hun tooneelwerkkring verhinderd waren op de school te komen, haalden zij het verzuimde veelal in. Met ziekten viel niet te kampen bij de leeraren, wel bij eenige leerlingen.

Boeken werden ten getale van 91 uit de bibliotheek uitgeleend.

Ziedaar een overzicht van de lotgevallen der school. Als naar gewoonte laten wij daarop volgen het nieuws uit de afdelingen.

De afd. *Rotterdam* wijst op het verblijdend feit dat haar ledental weer iets is toegenomen, waaruit blijkt dat er aldaar wel belangstelling in het tooneel bestaat, waarom des te meer betreurd wordt dat er van de zijde der beide tooneeldirectiën «zoo bitter weinig gedaan wordt om die op te wekken en levendig te houden». «Wat gedurende het afgelopen seizoen en Aert v. Nesstraat en Coolsingel op kunstgebied hebben geleverd, is behoudens eene zeer enkele uitzondering al zeer gering geweest»; het publiek was daarover zeer ontstemd. Herinnerd wordt dat de Nederl. Tooneelvereniging enkele malen met belangrijke stukken optrad; de zalen waren dan ook goed bezet.

Voor de leden der afdeling werd opgevoerd Tobias Bolderman (Kon. Vereen. «Het Nederl. Tooneel»).

Aan de directie der Tivoli-Schouwburg, die zich in eene circulaire beklagde had dat het Rotterd. afdelingsbestuur zoo weinig notitie van haar nam, was te kennen gegeven dat, zoo zij dit jaar aan de leden der afdeling een goed stuk ter opvoering kon aanbieden, het bestuur daartoe geneigd zou zijn. «Taal noch teeken werd vernomen. Commentaar overbodig».

In het verslag worden eenige gevoelvolle woorden gewijd aan de nagedachtenis van mevr. Beersmans en herinnerd dat het afdelingsbestuur zoowel te Rotterdam als te Brussel bij haar plechtige uitvaart vertegenwoordigd was; door bijdragen van particulieren daartoe in staat gesteld hoopt het bestuur spoedig eene blijvende hulde aan de groote kunstnares te kunnen brengen. Ook het heengaan van mevr. Burlage—Verwoert en van mevr. Faassen wordt gememooreerd, evenals het (toen nog *aanstaand*) gouden jubilé van Rosier Faassen. De leden der afd. waren door de directie der Nederl. opera uitgenoodigd de opvoering van «Helga» bij te wonen, maar ter elfder ure moest door ongesteldheid het programma worden veranderd.

Omtrent *Amsterdam* kan het navolgende worden meegedeeld:

De toon van opgewektheid, die ten vorigen jare door het verslag der *Amsterdamsche* afdeling heenklonk, moet ditmaal, jammer genoeg, worden gemist. Want opgewektheid te uiten, waar van vooruitgang niet te getuigen valt, zonder der verbeelding geweld aan te doen, zou ongepast betoon zijn. Wel traden ook in het afgelopen jaar enkele nieuwe leden toe — anderen die antwoordden op het vorig appél, zijn heengegaan en het eindcijfer wijst op eenigen teruggang. Toch werd ook ditmaal veel gedaan, wat had moeten bijdragen tot een krachtig voortschrijden in tegenovergestelde richting. Tweemaal heeft de Kon. Vereen. «Het Nederl. Tooneel» den leden der afdeling eene invitatie-voorstelling geboden, de eerste maal bestaande uit «Een Held» tooneelspel van Fokko Bos, met «de Klephte» blijspel van A. Dreyfus, vertaald door mevr. Holtrop-v. Gelder, de tweede maal uit «Starkadd» drama van den Vlaamschen dichter Alfred Hegen-scheidt. Evenzoo de Nederlandsche opera, die bij de eerste opvoering van «Hamlet» van Ambroise Thomas, als bij die van «Helga» van Karel Ph. Mönch, tekst van E. v. d. Ven, den leden der afdeling vrijen toegang verleende, terwijl de Gebr. A. van Lier bij de vertooning door hun gezelschap, van Justus van Maurik's «Fijne Beschuiten» het goede voorbeeld volgden. Het afdelingsbestuur brengt den Raad van Beheer der Kon. Vereen. «Het Nederlandsch Tooneel», den heer C. v. d. Linden en den Raad van Bij-

stand van «de Nederlandsche opera» en den heeren Gebr. A. v. Lier, hiervoor gaarne zijn welgemeenden dank.

Van zijne zijde deed het afdelingsbestuur wat het vermeende dat tot het werk zijner handen behoorde. Aan de Commissie voor de Galerij van portretten van Nederlandsche tooneelkunstenaars in den stads-schouwburg stelde hij met onverdeelde goedkeuring der algemeene vergadering het batig saldo der rekening van het afgelopen jaar ter hand en op het gouden feest der Maatschappij Apollo, op de herinneringsavonden van den heer van Kuyk, mevr. Pauwels—v. Biene en den heer Rosier Faassen sprak krans of bloemstuk van zijne hulde en sympathie. Het bestuur der afdeling onderging geene wijziging.

Het verslag der *Haagsche* afdeling stipt met niet meer dan enkele woorden het ten vorigen jare gebeurde aan om te constateeren dat deze afdeling wel haar vroeger peil van welvaart nog niet bereikt heeft, maar dat toch het verlies van leden gaandeweg wordt aangevuld; 19 nieuwe leden zijn in dit verbondsjaar toegetreden; het geheele aantal bedraagt thans 202. Het bestuur was zoo gelukkig den leden verscheidene malen een voorstelling te kunnen aanbieden: eerst een voordrachten-avond van Willem v. Zuylen, toen de première (in den Haag) van Tobias Bolderman (Kon. Vereen. «Het Nederl. Tooneel»), eindelijk de vertooning van «Helga» (Nederl. Opera), welke echter tot veler teleurstelling wegens ongesteldheid in die van Carmen moest worden veranderd. — Aan mevr. Pauwels—v. Biene kon bij haar jubilé behalve een fraai bloemstuk een stoffelijk bewijs van hulde worden aangeboden; verschillende leden hadden daartoe bijdragen geschonken.

Herinnerd wordt dat de onderhandelingen van het afdelingsbestuur met de Nederl. Tooneelvereniging in zake de opvoering van «Hannele» tot geen resultaat hebben geleid.

Het bestuur is voornemens in het volgend tooneelseizoen propaganda-boekjes ter werving van nieuwe leden te verspreiden.

De afdeling *Utrecht* kan ook dit jaar weér met voldoening terugzien op hetgeen door haar gedaan werd om den bloei van het Verbond zooveel in haar vermogen was te bevorderen.

Evenals de voorafgaande jaren ging ook thans het ledental vooruit. Bereikt werd het cijfer 93, wat, vergeleken met 1897 (aantal leden 34) tot tevredenheid stemt.

Van het reclameboekje dat in 5000 exemplaren, voorstellingsgewijze den bezoekers van den schouwburg bereikte, kan niet gezegd worden dat het succès groot was; als rechtstreeksch gevolg van dit reclamemiddel melden zich 5 nieuwe leden aan! de kosten werden door advertentiën gedekt!

De schuld ligt aan de weinig varieerende schouwburgbezoekers, immers hierdoor bereikte het boekje herhaaldelijk en herhaaldelijk dezelfde personen en werd helaas, het «de aanhouder wint», schitterend weerlegd.

Den leden werd aangeboden: 1°. voordracht van Willem Royaards (Julius Caesar-fragmenten) en 2°. voorstelling in den schouwburg door de leerlingen der school, welke laatste voorstelling zeer in den geest viel en door velen met waardering is besproken.

In het bestuur kwam slechts eene wijziging. Het bestuur zal aanwenden alles wat in zijn bereik ligt om naar uitbreiding van het ledental der afdeling te trachten.

Van de afd. *Dordrecht* wordt een klacht vernomen dat het ledental stationair blijft, terwijl men zoo graag op toeneming zou kunnen

wijzen. Het bestuur verheugde zich in de gelegenheid den leden een soiree te kunnen aanbieden, waar de heer Royaards den «Julius Caesar» voordroeg. Propaganda voor nieuwe leden, naar aanleiding dezer soiree gemaakt, had wel eenig doch niet veel succes. Aan mej. Klein werd bij haar verloving met den heer Tartaud een bouquet aangeboden.

Het ledental is thans 50.

Uit *Middeburg* wordt meegedeeld dat de belangstelling aldaar gering is, reden waarom afgezien werd van het houden van vergaderingen. Het afdeulingsbestuur had zeer gaarne den leden eene voorstelling van «Het Nederl. Tooneel» aangeboden, maar dit plan bleef onuitgevoerd, omdat dit gezelschap in dit seizoen niet naar Middelburg kon komen.

Uit *Groningen* valt alleen te berichten dat de Kon. Vereeniging «Het Nederl. Tooneel» den leden eene gratis-voorstelling heeft aangeboden en dat de heer Roijaards op uitnodiging van het bestuur «Richard II» heeft voorgedragen.

Delft Ook memoreert dat de heer Royaards voor de leden dezer afdeeling «Richard II» ten gehoor heeft gebracht. In het bestuur is eene mutatie voorgevallen. Het ledental bedraagt thans 25.

De afd. *Tiel* heeft met het oog op de algemeene vergadering ditmaal de beschikbare gelden in kas gehouden, zoodat vandaar niets bijzonders te vermelden valt.

Uit *Haarlem* een treurige tijding! Deze afd. heeft opgehouden te bestaan. Het is aan het bestuur — zoo wordt ons vandaar meegedeeld — niet mogen gelukken de afdeeling uit haren slaap te wekken; het bestuur heeft eene vergadering belegd om de leden voor te stellen tot ontbinding der afdeeling over te gaan; dit voorstel was op de convocatie-biljetten vermeld, maar geen der leden verscheen ter bedoelde vergadering en zoo is, uit gebrek aan belangstelling, deze afdeeling opgeheven. Hopen wij dat het later gelukken moge de doode tot nieuw leven te doen opstaan.

Uit *Gent* en *Harlingen* zijn geene verslagen ontvangen.

De alg. Secretaris
H. SMISSAERT.

Nadat dit Verslag is voorgelezen, wordt den heer Secretaris dank gezegd, waarna de Voorzitter het woord neemt. Hij wenscht ter aanvulling op het verslag nog iets te zeggen omtrent de modelvoorstelling. Het Hoofdbestuur heeft gemeend dat zulk eene voorstelling moet beantwoorden aan eischen van tweeërlei aard: 1°. opvoering door uitmuntende leden van verschillende gezelschappen; 2°. opvoering van een stuk, dat zeker niet zou worden vertoond door eenig Nederlandsch gezelschap. Het is niet doenlijk gebleken de voornaamste artisten van verschillende gezelschappen dikwijls genoeg bijeen te krijgen om tot een alleszins onberispelijke opvoering te geraken. Daarom heeft men gedacht aan een stuk, dat aan de voorwaarde sub 2 genoemd zou voldoen. Men wist dat de Tooneelvereeniging te Amsterdam in het bezit was van Hauptmann's *Hannele*, vertaald door Willem Kloos. Om verschillende redenen, ook van technischen en finantieelen aard, zag dit gezelschap geen kans *Hannele* naar den eisch voor het voetlicht te brengen. Daarom wendde zich het Hoofdbestuur tot de grootste drie afdeelingen met het voorstel eene garantie van duizend gulden toe te zeggen aan het gezelschap. Hier tegen maakte Amsterdam bezwaar en deze afdeeling wenschte zich ook niet voor een volgend jaar te verbinden.

Het Hoofdbestuur, lettende op de zeer on-

gunstige berichten uit de afdeelingen Haarlem en Harlingen, stelt voor eerstgenoemde afdeeling nog te laten bestaan, op hoop van betere tijden, maar Harlingen te schrappen en de leden uit te noodigen zich als algemeene leden van het N. T. V. aan te melden. Dit voorstel wordt aangenomen.

De afdeeling Utrecht beklaagt zich (bij monde van den heer Mignon) dat men zich ter zake van de modelvoorstelling niet heeft gewend tot haar, Utrecht heeft wel f 500 garantie gegeven voor de opvoering van Coriolanus. De afdeeling blijkt in staat iets goeds tot stand te brengen. Het hoofdbestuur vond de garantiesom voor de niet groote afdeeling wat hoog en had verder vernomen dat de Utrechtsche Schouwburg niet was voorzien van eene tooneelinrichting, zooals voor eene opvoering van *Hannele* wordt vereischt. Nu vraagt Amsterdam vergunning om, nadat de andere punten der agenda zullen zijn atgedaan, terug te komen op dit onderwerp. Aldus wordt besloten. Verder meent Amsterdam te moeten opmerken dat in het verslag is geconstateerd het succes der reclameboekjes. Is echter wel aan de Amsterdamsche propagandacommissie de eer gegeven, die haar toekomt. Het denkbeeld, door Utrecht overgenomen en dat door de Haagsche Afdeeling nu ook in praktijk zal worden gebracht, is een denkbeeld van de ijverige Amsterdamsche propagandacommissie. De Voorzitter antwoordt dat verleden jaar reeds hulde is gebracht aan de verdienstelijke Amsterdamsche leden en de penningmeester leest uit het vorig verslag de woorden voor, waarmede door het Hoofdbestuur is geconstateerd wat zij voor het N. T. V. hebben gedaan.

Hierop wordt overgegaan tot de behandeling van het ontwerp **Wijziging Statuten**. Om plaatsruimte uit te sparen, verwijzen wij naar «*Het Tooneel*» (nos. 15 en 16 van 1900) Artikelen 1, 2, 3 worden zonder discussie goedgekeurd. Bij art. 4 verzoekt Amsterdam wijziging in de volgorde, over te laten aan het hoofdbestuur (aangenomen). Artikelen 5, 6, 7, 8, 9, 10 worden zonder discussie goedgekeurd. Bij art. 11 verklaart Amsterdam het onwenselijk te achten dat menschen worden gedwongen te behooren tot de afdeeling eener gemeente, waar zij toevallig wonen. De leden zouden redenen kunnen hebben om liever bij eene andere afdeeling (b.v. die eener vroegere woonplaats) ingeschreven te zijn. Daarom wenscht Amsterdam alinea 1 òf te doen vervallen òf die te behouden, doch daaraan toe te voegen «tenzij ze liever deel mochten willen uitmaken van eene andere afdeeling». Mr. Fentener van Vlissingen wijst op het bezwaar dat deze redactie zou kunnen opleveren voor kleinere afdeelingen, die minder kunnen doen voor hare leden. Men moet er voor zorgen dat de leden niet overloopen naar dichtbijzijnde grootere afdeelingen. Daardoor zou schade aan het N. T. V. kunnen worden toegebracht. Amsterdam antwoordt dat verdienstelijke leden, die verhuizen, wel eens gaarne lid hunner oude afdeeling zouden kunnen willen blijven, doch bedanken als lid omdat zij zich moesten aansluiten bij eene andere afdeeling. Amsterdam acht het mogelijk dat tusschen de afdeelingen onderling heilzame concurrentie ontstaat, indien de leden vrij blijven. Het bestuursvoorstel wordt als draconisch gequalificeerd, waartegen Mr. van Vlissingen opkomt. Hij acht het voorstel in 't belang van het verbond. Dr. Vinkesteyn wenscht iedereen vrij te laten om zich op te geven als algemeen- of als afdeulingslid. Groningen acht het voorstel Amsterdam gevaarlijk, omdat er misbruik van de vrijheid zou kunnen worden gemaakt nl. indien uit eene afdeeling leden verhuizen dan

zou die hen als leden kunnen behouden ten koste der afdeeling van hun nieuwe woonplaats, door het bestuur niet te verwittigen. De Voorzitter wijst nog op mogelijk misbruik van de lidmaatschapkaart, die persoonlijk is en men kan toch buiten de gemeente wonenden onmogelijk kennen. Amsterdam acht dit geen bezwaar. Het bestuur der Amsterdamsche Afdeeling kent ook de leden niet van aangezicht. Het voorstel Amsterdam wordt in stemming gebracht. Vóór stemmen: Amsterdam, den Haag, Tiel. Tegen stemmen Rotterdam, Utrecht, Dordrecht, Groningen en Delft. Het is dus verworpen. Nu wordt over artikel 11 ongewijzigd gestemd. Dit wordt aangenomen.

Artikel 12. Aangenomen. *Artikel 13*. Utrecht vraagt het in alinea 2 genoemde ledenaantal van 150 terug te brengen op 100, welk voorstel wordt aangenomen.

Artikel 14. Amsterdam meent dat er al te zeer wordt getreden in de rechten van de afdeelingen. Het is niet zoo erg dat er eens een onrijp voorstel wordt gedaan; de Algemeene Vergadering zal dan wel zoo wijs wezen het te verwerpen. Mr. v. Vlissingen merkt op dat men wel dient te onderscheiden. Er is tweeërlei nieuws. 1°. de voorstellen moeten uitgaan van de leden; niet van het bestuur; 2°. de voorwaarden, waaronder voorstellen kunnen worden gedaan zijn geregeld. Is Amsterdam tegen beide nova? Dr. Vinkesteyn vindt het wenschelijk dat, gelijk nu, een datum worde bepaald voor het inzenden van voorstellen. Het zou kunnen gebeuren dat het afdeulingsbestuur een voorstel deed tegen den zin der afdeeling en op de Algemeene Vergadering dat voorstel zou worden bestreden door de vertegenwoordigers van de afdeeling zelf. Amsterdam merkt op dat het bestuur dan wel gauw tot aftreden gedwongen zou worden. De afdeeling Amsterdam wenscht artikel 11 (oud) te behouden. Men gaat stemmen over artikel 14 van het ontwerp. Voor zijn Rotterdam, den Haag, Utrecht, Dordrecht, Groningen, Delft en Tiel. Tegen is Amsterdam. Art. 14 is dus aangenomen. *Art. 15* wordt zonder discussie aangenomen. *Artikel 16*. Amsterdam stelt voor te lezen: «Indien evenwel het hoofdbestuur praeadvies heeft uitgebracht enz. als: het hoofdbestuur beslist ingeval de stemmen staken en het praeadvies heeft uitgebracht. Aldus wordt besloten. *Artikelen 17 en 18* worden zonder discussie aangenomen. *Artikel 19*. Amsterdam vindt dat het niet aangaat den zetel van een bestuur te vestigen op eene bepaalde plaats en dan niet te bepalen dat een zeker aantal bestuursleden met den secretaris aldaar woonachtig moeten zijn. Voor Amsterdam is bepaald dat er een zeker aantal bestuursleden moeten wonen. Bij hen behoort de secretaris. Tiel stelt voor te lezen: »drie leden», maar niet de secretaris. De heer Veder zou het wenschelijk achten dat het ambt van secretaris werd waargenomen door den directeur der tooneelschool, met welk voorstel Amsterdam zich vereenigt. Het wordt toegelicht door den Amsterdamschen afgevaardigde Fabius, die meent dat het moeilijk wezen kan een secretaris te vinden of dat men een ijverigen secretaris ziet heengaan, omdat hij niet langer zonder eenige vergoeding omvangrijke werkzaamheden op zich kan nemen. Deze bezwaren zouden er niet zijn als de directeur der tooneelschool secretaris was. Die blijft. Hij is op de hoogte van alle zaken, speciaal van die der Tooneelschool.

Dr. Vinkesteyn ontraadt dit om de moeilijkheden, die het zou meebrengen. De directeur der school heeft reeds veel te doen. Ook kan iemand blijken een uitmuntend directeur te zijn, maar een minder bruikbaar secretaris en dan zou men de betrekkingen weêr van elkander los moeten

maken. Verder acht spreker de positie, waarin de directeur zou staan tegenover het hoofdbestuur, waarvan hij de secretaris wezen zou hoogst delicaat. Er zouden ongunstige rapporten over hem kunnen worden uitgebracht en hij zou die zelf moeten schrijven. Spreker acht het verder verkeerd, dat een secretaris van het hoofdbestuur niet ook lid van dat bestuur wezen zou. Amsterdam wijst op secretarissen van gemeenten enz. Dr. Vinkesteyn is van oordeel dat deze gelijkstelling niet verdedigbaar is. De directeur der tooneelschool is de voornaamste ambtenaar van het N. T. V., dus een persoon omtrent wien het meest wordt gesproken en over wien in vergaderingen zeer veel gehandeld wordt. Dien tot secretaris maken acht spreker zeer ongewenscht.

De heer Veder trekt zijn voorstel in.

Over het verplicht wonen van den secretaris in Amsterdam wordt nog verder van gedachten gewisseld. De heer Fabius zegt, dat in Amsterdam de tooneelschool is, de meeste artiesten wonen, de redactie van het tijdschrift het allerbest kan worden waargenomen. De heer Merens spreekt van pressie oefenen door het hoofdbestuur. Mr. v. Vlissingen doet opmerken dat het hoofdbestuur is geroepen om de vergadering voor te lichten en dus moet zeggen wat het meent dat gezegd dient te worden. Dat is geen pressie uitoefenen. Het is moeilijk een geschikten secretaris juist altijd in Amsterdam te vinden. Men is soms blij er elders een bereid te weten het werk te doen. Evengoed als de aangevoerde redenen zou kunnen gelden de stelregel, dat de secretaris zoo dicht mogelijk moet wonen bij den voorzitter, wat in de praktijk trouwens reeds juist is gebleken. Dat de zetel van het Verbond te Amsterdam is, moet men bepalen om te voldoen aan een wettelijk voorschrift. Voor de wenschen van Amsterdam zijn, naar het oordeel van spreker, geene afdoende argumenten aangevoerd. Men gaat over tot stemming over het Amsterdamsche voorstel: minstens drie leden van het hoofdbestuur en de secretaris moeten wonen in Amsterdam. Voor stemt Amsterdam, de andere afdeelingen stemmen tegen. Nu wordt het voorstel Heuff in stemming gebracht: minstens drie leden van het hoofdbestuur moeten in Amsterdam wonen (voor den secretaris wordt dit dus niet verplichtend gesteld). De uitslag is: Rotterdam voor, Amsterdam voor, 's Gravenhage tegen, Utrecht voor, Groningen tegen, Delft tegen, Tiel voor; zoodat het amendement Tiel is aangenomen.

Artikel 20 wordt zonder discussie aangenomen. Artikel 21 het Hoofdbestuur stelt nog voor de eerste alinea te lezen: De Tooneelschool wordt bestuurd door een commissie van beheer en toezicht, waarin zitting hebben vier leden van het hoofdbestuur, twee leden van het hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, twee leden van het comité van dames-patronessen, door deze colleges zelf aangewezen en drie leden door de Algemeene Vergadering te kiezen. Aldus gewijzigd, wordt artikel 21 zonder discussie aangenomen.

De artikelen 22 en 23 worden aangenomen zonder discussie.

Artikel 24. Amsterdam meent dat het niet duidelijk is wie nu eigenlijk het tijdschrift kosteloos ontvangen. De voorzitter zegt dat men dit kan zien uit artikel 3. Utrecht wil gelezen hebben «Het Verbond geeft een tijdschrift uit dat degenen, in artikel 3 bedoeld, kosteloos ontvangen.» Amsterdam en Delft stemmen voor, de andere afdeelingen tegen. Het voorstel tot redactiewijziging is dus verworpen.

De artikelen 25, 26, 27 worden goedgekeurd zonder discussie. Over het ontwerp in zijn ge-

heel wordt geene stemming verlangd en de vergadering machtigt het Hoofdbestuur om de vereischte goedkeuring aan te vragen. Aan de orde is nu de

Begrooting.

Ter besparing van ruimte, verwijzen wij voor de verschillende posten naar *Het Tooneel* no. 22.

Begrooting Tooneelschool. Zonder discussie goedgekeurd.

Algemeene Begrooting. Het Hoofdbestuur deelt mede dat de onderhandelingen met betrekking tot het tijdschrift geen resultaat hebben opgeleverd, omdat het onmogelijk bleek voor f 900.— subsidie aan een uitgever te verkrijgen dat een uitmuntend geredigeerd vakblad gratis werd gezonden aan de leden van het N. T. V. Voorgelezen wordt een brief der afdeeling Amsterdam van den volgenden inhoud:

*WelEd.Geb. Heer Marcellus Emants,
Voorzitter van het Hoofdbestuur van
het Nederlandsch Tooneelverbond 's-Gravenhage.*

WelEd.Geb. Heer!

Namens het Bestuur der afdeeling Amsterdam van het Nederlandsch Tooneelverbond heb ik de eer ter Uwer kennis te brengen, dat in de gisteravond alhier gehouden algemeene vergadering van genoemde afdeeling met algemeene stemmen deze motie is aangenomen.

«De afdeeling Amsterdam van het Nederlandsch Tooneelverbond spreekt hare bevreemdiging uit dat haar voorstel tot reorganisatie van het Tijdschrift, door haar ten vorige jare in de algemeene vergadering van het Tooneelverbond ter tafel gebracht, doch toen verdaagd werd tot de eerstvolgende, nu uitgeschreven vergadering, niet op de agenda voorkomt en zulks ondanks de toezegging door het Hoofdbestuur gedaan.»

Voorts dat tot afgevaardigden voor de algemeene vergadering van het verbond op Zaterdag a.s. zijn benoemd de Heeren A. N. I. Fabius, W. A. v. d. Mandere en M. Merens.

Met betuiging van hoogachting heb ik de eer te zijn

Uw Ed. dw.

W. G. NIEUWENKAMP,
*Secretaris der Afd. Amsterdam,
v/h. N. T. V.*

Amsterdam is hoogst ontevreden ten opzichte van het tijdschrift, dat volgens deze afdeeling allermint beantwoordt aan de eischen, die men moet stellen aan een orgaan van het N. T. V. Kan men niets beters krijgen voor f 900 dan moet men liever niets geven. Het Hoofdbestuur kan geen reorganisatie-voorstel doen. Amsterdam stelt voor de benoeming van een commissie, bestaande uit een lid van het hoofdbestuur, een uitgever en een letterkundige-journalist om na te gaan of het mogelijk is met advertenties tot iets te geraken. Een uitgever zou dat misschien gelukken. Tiel vraagt of de uitgave inmiddels moet worden voortgezet. Dat is de bedoeling van Amsterdam. De penningmeester doet opmerken dat de commissie rekening zal moeten houden met de som van f 900 die het tijdschrift mag kosten en vraagt of er meer dan drie personen in de commissie zou mogen worden benoemd. Amsterdam laat de samenstelling daarvan over aan het Hoofdbestuur, maar verlangt dat er ter eerstvolgende algemeene vergadering rapport zal worden uitgebracht. Het voorstel Amsterdam wordt zonder stemming aangenomen, nadat het hoofdbestuur had verklaard er zich volkomen meê te kunnen vereenigen. De nieuwe

redacteur zal nu voor den tijd van één jaar worden benoemd. Voordat tot stemming wordt overgegaan vraagt Amsterdam of de tegenwoordige redacteur nog een jaar wil aanblijven. Deze antwoordt dat het hem niet is gelukt, na herhaalde pogingen, om voordeelige advertenties te krijgen. Het zou hem ook nu niet gelukken en de bezwaren van anderen aard, waarmede hij te kampen heeft gehad, zouden niet uit den weg zijn geruimd. Misschien is een ander gelukkiger. De Amsterdamsche afgevaardigde zegt geen afkeurend oordeel over den redacteur te hebben willen uitspreken. De artikelen 3, 4, 5, 6, 7, 8 der begrooting worden zonder debat aangenomen. Hierop wordt overgegaan tot stemming. Gekozen wordt de heer H. Doorman te 's-Gravenhage. *)

Als lid van het Hoofdbestuur wordt met algemeene stemmen herkozen de heer J. Post van den Burg, die zijne herbenoeming aanneemt. Aangezien de heeren D. Crena de Jongh en Jhr. Mr. H. Smislaert zich niet herkiesbaar stellen, moeten twee nieuwe leden worden gekozen. De voorzitter brengt den dank der vergadering aan de aftredende leden op Mr. van Schevichaven te Bussum en Frits Lapidoth te 's-Gravenhage worden de meeste stemmen uitgebracht. Laatstgenoemde, ter vergadering aanwezig, verklaart de benoeming aan te nemen. *)

Nu komt het onderwerp «*modelvoorstelling*» op verlangen van Amsterdam nog eens aan de orde. De Amsterdamsche afgevaardigde Fabius zegt dat het verslag zou doen denken dat het hoofdbestuur tegenwerking heeft ondervonden van Amsterdam.

De Voorzitter leest voor den brief van het Amsterdamsche Afdeelingsbestuur, waaruit blijkt, dat de zaak zich heeft toegedrongen, gelijk door den Algemeenen Secretaris in zijn verslag werd vermeld.

De afdeeling was van oordeel dat haar financiële omstandigheden haar niet veroorloven f 1000 subsidie te geven voor de opvoering van een stuk van Hauptmann in drie afdeelingen, waarvan eene niet over groote krachten beschikt. De voorzitter doet opmerken dat men niet om f 1000 subsidie heeft gevraagd, maar om eene garantie, die waarschijnlijk geheel gedekt zou worden. Amsterdam was er niet zeker van dat zij niet veel geld zou hebben gekost. Bij eene gegarandeerde voorstelling van een Vlaamsch gezelschap had men ook verloren.

Rotterdam verklaart niet te hebben meêgedaan omdat zij zich onvoldoende ingelicht achtte.

De volgende algemeene vergadering zal plaats hebben te Rotterdam, tenzij er onverhoopt verhindering mocht komen. Daar ook de afdeeling Groningen zich bereid verklaard had de vergadering te ontvangen, vraagt de voorzitter of eventueel van haar aanbod mag worden gebruik gemaakt, wat wordt toegestaan.

Als afdeeling waaraan rekening en verantwoording moet worden gedaan wordt Tiel aangewezen.

Tiel brengt hulde aan den voorzitter en aan de sprekers. die elkander in zoo hoffelijke bewoordingen bestreden. De voorzitter bedankt Tiel en de aanwezigen. Hij sluit daarop de vergadering.

Bovenstaand verslag is gelezen en goedgekeurd door den waarnemenden secretaris van het Hoofdbestuur.

Na afloop der vergadering kwamen de meeste deelnemers bijeen in de Binnensociëteit. Later, vereenigden allen zich aan den gemeenschappe-

*) De HH. Doorman en Mr. Van Schevichaven hebben de op hen uitgebrachte benoemingen aangenomen.

lijken maaltijd in de Sociëteit, waar de vergadering welwillend was ontvangen. De eerste dronk werd door den voorzitter gewijd aan H. M. de Koningin. Op voorbeeld van den voorzitter, hieven de aanwezigen een «leve de Koningin» aan. Per telegraaf werd H. M. de hulde der Vergadering aangeboden.

Goedgekeurd,

De wn. Alg. Secretaris,

C. J. VINKESTEYN.

Amsterdam, Juni 1900.

Een woord van dank.

De aftredende redacteur van «*Het Tooneel*» brengt, bij het verschijnen van dit laatste nummer, dat door hem wordt geredigeerd, een woord van grooten dank aan allen, die hem met welwillendheid ter zijde stonden, in het belang van ons orgaan. De geheel belangloze medewerking van ijverige correspondenten van schrijvers van beschouwingen en, niet minder,

die van den schrijver onzer belangwekkende feuilletons is ten zeerste gewaardeerd door de scheidende Redactie.

Inhoud van «HET TOONEEL».

29ste JAARGANG.

STUKKEN.	SCHRIJVERS.	PAGINA'S.
Algemeene Vergadering (agenda, begrooting enz.)	Officiëel	85
Algemeene Vergadering (30ste) rede van den voorzitter, verslagen en het verslag met uitslag der benoemingen	Redactie en Officiëel	89
Allerlei naar aanleiding van Schouwburgbezoek te Berlijn (slot)	G. R. Deelman	3
Amsterdam (Uit)	M. Moresco	13, 41, 51, 57, 69, 77
Apollo (het gouden feest van)	M. Moresco	33
Berichten	Redactie	1, 4, 8, 12, 16, 20, 24, 39, 48, 56, 64, 72, 76, 80, 84, 88
Beersmans (Catharina)	Redactie	29, 64
Boelen (H. Th.)	Redactie	69
Bredero (Het graf van)	—	7
Burgersdijk (Dr.)	Redactie	49
Circulaire der Haagsche Afdeeling	—	1
Cursus (De nieuwe aan de Tooneelschool)	S. J. Bouberg Wilson	9
De avonturierster	—	50
De roode Toga	—	87
De wapens neêr!	—	86
Die Vrijbiljetten!!	—	53
Engelsche (de) Sarcey	—	55
Engelsche (het — Tooneel in verval).	Lector	74
Faassen (Rosier)	Conrad A. Hartogs	50
Galerij van Portretten	—	8
Haagsche Afdeeling (de)	—	7
» » (questies in de)	Hagenaar	5
Haagsche Brieven	J. van Dracht	24, 65, 79
Hegenscheidt (het nieuwe drama van)	—	81
Hoofdbestuur	Officiëel	37
Ibsen (Het nieuwe drama van)	—	49
Ingezonden Stukken	M. Horn	14, 19
	J. L. A. Schut	38
	Raravis	68, 72, 75
	B.	88
	—	8
Klachten	—	8
Leden (Aan de — van het N.T.V.)	Hoofdbestuur	21
Leden (Algemeene — van het N. T. V.)	Officiëel	12
Maasstad (Uit de)	Pavidus	6
» »	C. A. H.	43, 58, 67, 71, 73
Nieuws uit de Afdeelingen	—	12, 16, 32
Officiële Mededeelingen	—	1, 36, 45, 53, 57
	—	65, 77, 81
Overzicht	—	37
Parijsche (het) speelseizoen 1898	—	—
—99	—	20
Parijsch (het) Tooneel	—	53
Pavidus	Redactie	36

STUKKEN.	SCHRIJVERS.	PAGINA'S
Pers (de)	—	44
Pers (de — over <i>Het zevende Gebod</i>).	—	46
Rotterdam (Uit)	C. A. H.	78
Schouwtooneel geen pleonasme	—	18
Staat van het Nederl. Tooneelverbond	Smissaert	65
Statistiek (een) en een Nabetrachting	G. R. Deelman	45, 51
Statutenwijziging	Officiëel	61
Tooneelherinneringen	Dr. M. B. Mendes da Costa	2, 6, 10, 14, 18, 22, 30, 34, 38, 42, 46, 50, 54, 58, 66, 70, 74, 78, 82, 86
Tooneelschool (de — in den roman)	Lector	7
Idem (overgangsexamens)	S. J. Bouberg Wilson	9
Idem (programma v. h. onderwijs)	»	9
Idem (het 25-jarig bestaan)	»	25
Turksche (Het — Tooneel in onze dagen)	Thalasso	54, 63, 73
Volkstooneel	Frits Lapidoth	17
«Ze slikken alles»	A. Reijding	59

ALFABETISCHE NAAMLIJST DER MEDEWERKERS.

B	Ingezonden (88).
Deelman (G. R.)	Allerlei naar aanleiding van Schouwburgbezoek te Berlijn (3).
—	Statistiek (een) en een nabetrachting (45, 51).
Dracht (J. van)	Haagsche Brieven (24, 65, 79).
Hagenaar	Questie in de Haagsche Afdeeling (5).
Hartogs (Conrad A.)	Rosier Faassen (50).
H. (C. A.)	Uit de Maasstad (43, 58, 67, 71, 73).
—	Uit Rotterdam (78).
Horn (M.)	Ingezonden (14, 19).
Lapidoth (Frits)	Volkstooneel (17).
Lector	De Tooneelschool in den roman (7).
—	Het Engelsche Tooneel in verval (74).
Mendes (Dr. M. B. — da Costa)	Feuilletons <i>Tooneelherinneringen</i> (2, 6, 10, 14, 18, 22, 30, 34, 38, 42, 46, 50, 54, 58, 66, 70, 74, 78, 82, 86).
Moresco (M.)	Uit Amsterdam (13, 41, 51, 57, 69, 77).
—	Het gouden feest van «Apollo» (33).
Officiëel	Berichten, verslagen enz. (12, 37, 61, 85, 89).
Pavidus	Uit de Maasstad (6).
Raravis	Ingezonden (68, 72, 75).
Schut (J. L. A.)	Ingezonden (38).
Smissaert (Jhr. Mr. H.)	Staat van het Nederl. Tooneelverb. (en officieele berichten) (65).
Thalasso	Het Turksche Tooneel in onze dagen (54, 63, 73).
Wilson (S. J. Bouberg —)	De nieuwe Cursus aan de Tooneelschool (9).
—	Overgangsexamens (9).
	Programma v. h. Onderwijs (9).
	Het 25-jarig bestaan der Tooneelschool (25).